

ALBERT  
INES

ACROAMATA EPIGRAMMATICA  
\*  
EPIGRAMATY MIŁE DLA UCHA

zespół redakcyjny

Adam Karpiński

Krzysztof Mrowcewicz

Mieczysław Mejer

Tomasz Chachulski

46

Zespół edytorski „Biblioteki Pisarzy Staropolskich”

Instytutu Badań Literackich PAN – Adam Karpiński, Krzysztof Mrowcewicz,

Ariadna Masłowska-Nowak, Ewa Jolanta Głębicka, Radosław Grześkowiak,

Roman Krzywy, Mieczysław Mejer, Tomasz Chachulski – został uhonorowany

nagrodą edytorską Polskiego PEN CLUBU im. Juliusza Żuławskiego

w roku 2017

BIBLIOTEKA  
PISARZY

Staropolskich



ALBERT  
INES

ACROAMATA EPIGRAMMATICA  
\*  
EPIGRAMATY MIŁE DLA UCHA

WYDAŁY  
MAGDALENA PISKAŁA I DOROTA SUTKOWSKA

**IBL** INSTYTUT BADAŃ  
LITERACKICH PAŃ  
WYDAWNICTWO  
WARSZAWA 2019

**Recenzent tomu**

prof. dr hab. Barbara Milewska-Ważbińska, Uniwersytet Warszawski

**Konsultacja językowa**

dr hab. Monika Kresa, Uniwersytet Warszawski,

dr Konrad Kokoszkiwicz

**Redakcja i spis herbów**

Andrzej Piotr Lesiakowski

**Korekta**

Justyna Mańkowska

**Projekt okładki**

Magdalena Błażków

**Łamanie**

Helena Dziurnikowska

Wydawnictwo IBL PAN

Na okładce zamieszczono fragment frontyspisu wydania: Alberti Ines S.I., *Acroamata epigrammatica*, Wratislaviae: apud J. Fellgibeln, 1685 [właściwie 1686]

Publikacja finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2013-2018. Projekt nr 11H 120111481



NARODOWY PROGRAM  
ROZWOJU HUMANISTYKI

© Copyright by Magdalena Piskała i Dorota Sutkowska, 2019

© Copyright by Instytut Badań Literackich PAN, 2019

**Druk i oprawa**

PLATAN

Kryspinów 256

32-060 Liszki

ISBN ISBN 978-83-66076-78-5

## WPROWADZENIE DO LEKTURY



Nazwisko Alberta Inesa niewiele dziś mówi nawet literaturoznawcom zainteresowanym epokami dawnymi. W zasadzie świadomość jego istnienia ma jedynie niewielka grupa neolatynistów badających piśmiennictwo łacińskie powstające na terenie dawnej Rzeczypospolitej. Literacki dorobek Inesa, mimo że stosunkowo bogaty i różnicowany, nie doczekał się nigdy przekładu całości czy choćby obszerniejszych fragmentów, bo niestety nie przetrwał próby czasu, pozostając świadectwem gustów epoki, w której powstał. W 2. połowie XVII w. Ines był twórcą cenionym, a jego utwory, w tym centurie epigramatyczne, wychodziły w oficynach zarówno polskich, jak i zagranicznych. Jednak również wówczas wydawcy starali się przybliżyć sylwetkę autora *Acroamata epigrammatica*. Pierwszy oficjalny biogram jezuickiego poety ukazał się niespełna 30 lat po jego śmierci we wrocławskiej edycji zbioru z 1686 r. Wiadomości o życiu Inesa zamknięto w dwóch zdaniach:

*Vita Alberti Ines*<sup>1</sup>

*Albertus Ines, natione Polonus, ex ea parte Poloniae, quae Minor appellatur, natus Anno Salutis 1620. Societati se adiunxit 1652 et votorum quatuor sacramentum dixit, docuit annis aliquot litteras humaniores egitque concinnatorem, excelsuit poetica in facultate, sed cito evocatus a Deo est ex hac vita Cracoviae 5 Iulii 1658.*

Żywot Alberta Inesa

Albert Ines, narodowością Polak, z tej części Polski, którą zwie się Małą, urodzony w Roku Zbawienia 1620. Wstąpił do Towarzystwa w 1652

---

<sup>1</sup> A. Ines, *Acroamatum epigrammaticorum centuriae VI. Castis verecundisque salibus in gratiam studiosae iuventutis intertextae*, editio tertia, correctior et locupletior, superiorum permissu, iuxta exemplar Cracoviense, Wratislaviae: sumptibus J. Fellgibelli, 1686, k.):( [11]r.

i złożył cztery sakramentalne śluby, przez kilka lat nauczał humaniorów i był kaznodzieją, wyróżniał się w dziedzinie poezji, lecz został szybko odwołany przez Boga z tego żywota 5 lipca 1658 w Krakowie.

Ta krótka nota biograficzna ma wartość przede wszystkim jako świadectwo z epoki. Dzięki dokumentom zakonnym możemy znacznie dokładniej odtworzyć *curriculum vitae* poety<sup>2</sup>. Wyłania się z nich obraz człowieka, który prowadził dość typowe i uporządkowane życie członka Towarzystwa Jezusowego.

Urodził się w Małopolsce 1 czerwca 1619 r. W wieku 17 lat, jeszcze jako osoba świecka, rozpoczął naukę retoryki w sandomierskim kolegium jezuitów. Następnie przeniósł się do Krakowa, gdzie 14 sierpnia 1637 r. wstąpił do zakonu św. Ignacego Loyoli i kontynuował naukę retoryki i poetyki. W latach 1640-1643 odbył kurs filozofii w Kaliszu, teologii natomiast uczył się w jezuickich ośrodkach w Krakowie (1646-1647) i Poznaniu (1647-1650). W latach 1644-1646 sam wykładał retorykę w Sandomierzu. W 1649 r. złożył śluby kapłańskie w Poznaniu, a po ukończeniu studiów teologicznych wrócił do pracy pedagogicznej, tym razem w kolegium lubelskim. W następnych latach był kaznodzieją: najpierw w Jarosławiu (1652-1654), a później w Krakowie (1654-1658), gdzie zmarł w wieku zaledwie 39 lat, 5 lipca 1658 r., jak zaznaczono w biogramie z wrocławskiej edycji.

Tę typową jezuicką biografię nieco ubarwiały popularyzowane przez heraldyków domysły o hiszpańsko-szkockich korzeniach rodziny. Jeszcze w XIX w. miała się ona posługiwać określającym pierwotne pochodzenie mianem Ines de Leon, ale na ziemi Rzeczypospolitej przybyła ponoć ze Szkocji, pod zmienionym nazwiskiem Innes, za panowania Stefana Batorego w interesach związanych z aprowizacją wojska<sup>3</sup>. Ważnym

<sup>2</sup> Zob. *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, opracowanie L. Grzebień SJ, przy współpracy zespołu jezuitów, Kraków 2004, s. 229; A. Borysowska, *Jezuicki „vates Marianus”. Konterfekt osobowy i literacki Alberta Inesa (1619-1658)*, Warszawa 2010, s. 13-29 („Studia Staropolskie. Series Nova” t. 28(84)); M. Wójcik-Cifoletti, *Muza Alberta Inesa. Maryjny cykl ód w Lyricorum centuria I (1655)*, „Terminus” 12(2010), 2, s. 180.

<sup>3</sup> J. Ostrowski, *Księga herbowa rodów polskich*, Warszawa 1899, z. VI, [cz. 2:] *Opisy herbów*, s. 114: s.v. „INES I cz.”; A. Boniecki, *Herbarz polski. Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, cz. 1, t. 8, Warszawa 1905, s. 53; *Polska encyklopedia szlachecka*, redakcja S.J. Starykoń-Kasprzycki, t. 6, Warszawa 1936, s. 124. Najnowsza publikacja omawiająca szkocką emigrację w Rzeczypospolitej nie wspomina o Inesach, choć pojawiają się wymienieni przez Juliusza Ostrowskiego Innesowie, i to w Małopolsce; zob. P.P. Bajer, *Scots in the Polish-Lithuanian Commonwealth, 16th to 18th Centuries. The Formation and Disappearance of Ethnic Group*, Leiden-Boston 2012.

elementem tożsamości rodzinnej było szlacheckie pochodzenie, które autor zmanifestował opisem własnego herbu składającego się z trzech gwiazd i księżycy (INES, *Acroam.* VI 81): ów poetycki obraz stanowił podstawę blazonowania w herbarzu Kaspra Niesieckiego i – jak się wydaje – w ogóle wprowadzenia Inesów do spisu polskich rodów szlacheckich przez jezuickiego heraldyka<sup>4</sup>.

W swym zakonnym żywocie Albert Ines nie wyróżniał się niczym poza obco brzmiącym nazwiskiem. Nie pobierał nauk w Rzymie. Nie podjął trudów misyjnych. Nie został zapamiętany ani jako płomienny polemista z odszczepieńcami od wiary, ani jako wybitny kaznodzieja, mimo że w Poznaniu w 1648 r. wygłosił okolicznościową mowę poświęconą św. Tomaszowi, a następnie wydał ją pod tytułem *Umbra Solis Theologici*<sup>5</sup>. Trochę jest w tym winy czasów, w których przyszło mu żyć, a więc już po najostroższych sporach z reformatorami chrześcijaństwa, jakie toczyć musiało pierwsze pokolenie polskich jezuitów, i nieco po najgorętszym zaangażowaniu zakonu w chrystianizację mieszkańców nowo odkrytych przez Europejczyków części świata.

Ines tworzył już po pierwszej fali jezuickich pisarzy realizujących potrydencką wizję kultury, zakładającą chrystianizację antycznych wzorów, a przy okazji wprowadzającą nową estetykę, którą zwykliśmy określać mianem Baroku. Na domiar złego żył i pisał w czasach roznieconej i sprawnie podtrzymywanej przez Towarzystwo Jezusowe w całej Europie popularności o pokolenie starszego konfratra, Macieja Kazimierza Sarbiewskiego (1595-1640), a przez to na stulecia trafił do nieszczęsnej grupy autorów pozostających w cieniu wybitniejszych poprzedników. Co prawda bardzo wysoko cenił liryczną twórczość Sarbiewiusa, czemu dał wyraz nawet we wstępie do epigramatycznej kolekcji, niewątpliwie jednak talent i europejska sława „sarmackiego Horacego” sprawiły, że o Inesie pamięta się jako o utalentowanym naśladowcy wielkiego poprzednika, poświęcającym swą muzę Matce Boskiej. Pewne jest, że to nie fraszkopisarskie dokonania Sarbiewskiego inspirowały małopolskiego jezuitę, a za najwybitniejsze jego dzieło należy uznać właśnie *Acroamatum epigrammaticorum centuria VII*, nawet jeśli

---

<sup>4</sup> K. Niesiecki, *Korona polska przy złotej wolności starożytnymi klejnotami rycerstwa polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego ozdobiona*, t. 2, Lwów 1738, s. 439. W formie graficznej herb ten odtworzył w dwóch wariantach Juliusz Ostrowski (*Księga herbowa rodów polskich...*, op. cit., z. VI, [cz. 1: *Herby*], s. 194, [nr] 1092: „INES I cz. Trzy gwiazdy”).

<sup>5</sup> A. Ines, *Umbra Solis Theologici ab illustri pectore Angelici Doctoris per integram utriusque sapientiae diem stylo panegyrico deducta...*, Posnaniae: Typis Collegii Soc[ietatis] Iesu, [1648].

sam uznawał własną twórczość epigramatyczną za poślednią od lirycznej, literaturoznawcy zaś chętnie podkreślają jego pionierską na terenie Rzeczypospolitej rolę w zmaganiach z elogium<sup>6</sup>. Jednak ani pieśni Inesa zamieszczone w *Lyricorum centuria*<sup>7</sup>, ani mający być odpowiedzią na potrzebę stworzenia epepei narodowej zbiór elogijno-lirycznych wizerunków władców Polski zawarty w *Lechias ducum principum ac regum Poloniae...*<sup>8</sup>, mimo że zostały dostrzeżone przez współczesnych<sup>9</sup> i były wznawiane po śmierci autora<sup>10</sup>, nie cieszyły się aż tak dużą poczytnością jak właśnie centurie epigramatów, na co wskazują choćby liczba i zasięg wydań.

Co prawda rozgłos towarzyszący twórczości Inesa nie mógł się równać poetyckiej sławie Sarbiewskiego, ale jako autor „szkolny” odegrał on niebagatelną rolę w kształtowaniu literackiego gustu ówczesnych czytelników. Świadczy o tym udokumentowana obecność tomików jego drobnych wierszy zarówno w szlacheckich bibliotekach<sup>11</sup>, jak też w rękopiśmiennych podręcznikach poetyki<sup>12</sup> i retoryki<sup>13</sup>. Nie tylko zresztą rękopiśmiennych, czego doskonałym przykładem *Phoenix rhetorum* Jana Kwiatkiewicza (Cracoviae: ex officina Schedeliana, 1672), w którym dostosowane ekscerpty

<sup>6</sup> Zob. B. Otwinowska, *Elogium – „Flos floris, anima et essentia” poetyki siedemnastowiecznego panegiryzmu*, [w:] *Studia z teorii i historii poezji. Seria pierwsza*, pod redakcją M. Głowińskiego, Wrocław 1967, s. 148-184 („Z dziejów Form Artystycznych w Literaturze Polskiej”, t. 9).

<sup>7</sup> A. Ines, *Lyricorum centuria, politicis, ethicis, poeticis axiomatibus ac problemis instructa*, Dantisci: sumptibus G. Försteri, 1655.

<sup>8</sup> Tenże, *Lechias ducum, principum ac regum Poloniae ab usque Lecho deductorum, elogia historico-politica ac panegyricae lyrica...*, Cracoviae: in officina viduae et haeredum F. Caesarii, 1655.

<sup>9</sup> Ines jako twórca elogium został wyróżniony m.in. przez Jana Kwiatkiewicza, który przytoczył wiersz 46 z centurii II (I. Słomak, „*Phoenix rhetorum*” Jana Kwiatkiewicza. *Wprowadzenie-przekład-opracowanie*, Warszawa 2016, s. 133 (I.2.1, rada 11); „*Studia o Literaturze Dawnej*”, t. V).

<sup>10</sup> Więcej na temat edycji utworów Inesa zob.: K. Estreicher, *Bibliografia polska*, t. 18, s. 568-570; A. Borysowska, *Jezuicki „vates Marianus”...*, op. cit., s. 29-38.

<sup>11</sup> Zob. W. Korotaj, K. Korotajowa, *Książka literacka w polskich bibliotekach prywatnych (na podstawie wybranych przykładów)*, [w:] *Z dziejów życia literackiego w Polsce XVI i XVII wieku*, praca zbiorowa pod redakcją H. Dziechcińskiej, Wrocław 1980, s. 233 („*Studia Staropolskie*”, t. 48).

<sup>12</sup> Na temat obecności epigramatów Inesa i liryków Sarbiewskiego w poetykach powstających w Kijowie zob. P. Lewin, *Literatura staropolska a literatury wschodniosłowiańskie. Stan badań i postulaty badawcze*, [w:] *Literatura staropolska w kontekście europejskim (związki i analogie). Materiały konferencji naukowej poświęconej zagadnieniom komparatystyki (27-29 X 1975)*, pod redakcją T. Michałowskiej i J. Ślaskiego, Wrocław 1977, s. 141.

<sup>13</sup> Zob. E. Ulčinaité, *Teoria retoryczna w Polsce i na Litwie w XVII wieku. Próba rekonstrukcji schematu retorycznego*, Wrocław 1984, s. 43-44 („*Rozprawy Literackie*” 46).



z Inesowych epigramatów ilustrowały wywody poświęcone akuminiowi oratorskiemu<sup>14</sup>.

Popularność utworów jezuitę miała swe źródło po części w samym gatunku, niewątpliwie bowiem epigramat przeżywał drugą młodość właśnie w wieku XVII. Złożyło się na to wiele czynników. Ważną rolę odegrał rozwój teorii konceptu, a wraz z nim wzmożone zainteresowanie dokonania Marcjalisa. Prostota budowy oraz brak ścisłych wymogów strukturalnych i tematycznych sprzyjały tworzeniu form pokrewnych oraz włączaniu w obręb zbiorów epigramatycznych tekstów z genologicznego pogranicza.

Wspólne korzenie z epigramatem, a szczególnie epigramatycznym wizerunkiem, ma np. siedemnastowieczne elogium, a ten rodzaj twórczości Ines uprawiał nader chętnie, i to zarówno w postaci utworów okolicznościowych<sup>15</sup>, jak i w formie wspomnianego już pocztu królów, przez co stał się obok innego jezuitę, Wojciecha Pięłowskiego (1613-1667), autora wydanych w 1640 r. *Elogia regum, praesulum, heroum heroinarumque per Poloniae provinciam Societatis Iesu fundatorum ac fundatricum...* (Cracoviae: in Officina Valeriani Piątkowski, 1640), głównym propagatorem tego gatunku w Rzeczypospolitej.

Na fali popularności fraszki zainteresowania grecką kolekcją drobnych utworów pomieszczoną w *Antologii palatyńskiej* oraz modą na dziwne i zaskakujące rozwiązania odrodziła się też poezja wizualna, w której dowcipna puenta, jeśli można tak to ująć, wykracza już poza ramy czysto językowe.

Jeszcze większe znaczenie dla ewolucji i ekspansji drobnej poezji ma znajdująca się na pograniczu sztuki słowa i obrazu emblematyka, która wykorzystuje epigramatyczny tekst jako podpis pod ryciną, czyli ikonem. Szybko stała się ona wzorem dla fraszkopisarzy,

<sup>14</sup> Zob. „*Phoenix rhetorum*” Jana Kwiatkiewicza, op. cit., s. 34-35.

<sup>15</sup> Elogia okolicznościowe należą do wczesnych publikacji autora, związanych z jego pobytem w Poznaniu. Pod nazwiskiem Hieronima Niesiolowskiego ukazał się druk funeralny ku czci Jana Grudzińskiego (*Magnae spei tumulus integerrimis manibus Ioannis a Grudna Grudzinski, Stephani a Grudna Grudzinski... et Constantiae a Konary Grudzinska filii immaturo funere elati, vernis inscriptionum et elogiorum floribus inspersus...*, Posnaniae: in officina A. Reguli, 1648), który za sprawą zapisów w *Kronice jezuitów poznańskich* (zob. „Komentarze”, s. 302-303) identyfikowany jest jako dzieło Inesa. Ponadto Ines był twórcą elogiów zamieszczonych w druku: *S[anctus] Franciscus Xaverius, Indiarum apostolus... Alberti Serebryski... inductus et XIV... imaginibus... illustratus, singulis sua elogia addidit p[ater] Albertus Ines...*, Posnaniae: in officina typographica A. Reguli, 1649.

bo ci chętnie posiłkowali się odniesieniami do rozpowszechnionych dzięki emblematom i kolekcjom *impres* lub naśladowali wprost tematykę znaną z emblematycznego opracowania przy użyciu identycznych niemal środków wyrazu – z wyłączeniem wszakże elementów graficznych, choć ich obecność bądź brak nie zawsze zależały od woli autora. I mimo że nie można nie doceniać wpływów Alciatusa czy Vaeniusa na epigramatycznych twórców, dla autorów jezuickich ważniejszym źródłem inspiracji były *Pia desideria* Hermana Hugona, czego dobitny przykład widzimy w *Divini Amores* Sarbiewskiego. Wystarczy przyrzeć się sztychowanemu frontysepisowi krakowskiej edycji fraszek Inesa, by zauważyć, że jest to jeszcze w połowie wieku wciąż żywa formuła. Rycinę przedstawiającą Amora Bożego zestrzeliwiającego wszetecznego Kupidyna wspierają krótkie utwory o Bożych Amorach i zalotach Oblubieńca i Oblubienicy, rozwijające motywy znane z Pieśni nad Pieśniami. Nie są to może tematy dominujące, ale wyraźnie zaznaczone, gdyż inskrypcje z Salomonowych pieśni poeta wykorzystywał także w cyklach epigramatów maryjnych, które obok wizerunków św. Wojciecha i św. Stanisława wyznaczają centrum całego zbioru. Jednak domeną „polskiego Marcjalisa” nie było tworzenie wierszy dewocyjnych, lecz dostosowywanie nieskromnych fraszek satyrycznych do wrażliwości niewinnych uszu szkolnej młodzieży.

W Inesowej kolekcji nie brakowało też utworów okolicznościowych, w tym tekstów na herby i godła, również wykorzystujących element graficzny. Trudno się temu dziwić, ponieważ ogromny wpływ na rozprzestrzenianie się różnorodnych drobnych utworów poetyckich miała – szczególnie w Polsce – charakterystyczna obyczajowość. Różne uroczystości, zarówno publiczne, jak i te, które dziś zarezerwowane są raczej dla kręgu rodzinnego, poza oracjami przynoszą zalew okolicznościowych epigramatów – formy efektownej, dającej się bez problemu wkomponować i w podporządkowane wyszukiwanej symbolice emblematycznej dekoracje towarzyszące przygotowanym z rozmachem królewskim wjazdom czy biskupim ingresom, i w znacznie skromniejszą oprawę heraldyczną dominującą na szlacheckich pogrzebach, przy tym krótkiej, a więc pozornie stosunkowo łatwej do opanowania, szczególnie dla adepta jezuickiego kolegium. Bo też system edukacyjny wypracowany i podtrzymywany przez Towarzystwo Jezusowe przyczynił się niewątpliwie do upowszechnienia na tak dużą skalę epigramatu jako tekstu towarzyszącego wszelkim uroczystościom.

Pisanie stemmatycznych panegiryków, zwłaszcza na cześć fundatorów, było w kolegiach w zasadzie wymagane<sup>16</sup>. Najlepsze prace publikowano później w drukach ulotnych. Szkoła jezuicka w ogóle bardzo duży nacisk kładła na tworzenie drobnych form literackich. Już w najmłodszych klasach propagowano rozmaite ćwiczenia pisarskie jako doskonały sposób kształcenia sprawności językowej oraz organizowano akademie dla podniesienia poziomu umiejętności. Komponowaniu utworów literackich przez alumnów sprzyjało publiczne rozdawanie nagród dla wyróżniających się uczniów, związane z uroczystością obchodzonym zakończeniem roku. Ich stałym, by nie rzec, konstytutywnym elementem stało się wygłaszanie wierszy, oracji czy dialogów scenicznych<sup>17</sup>. Ponadto *Ratio studiorum* zalecała wywieszanie utworów epigramatycznych, a nawet emblematycznych, na ścianach szkoły dla uczczenia jakiegoś szczególnie uroczystego dnia w życiu kolegium:

Na ścianach szkoły trzeba co drugi miesiąc wywieszać wiersze dla uczczenia bardziej uroczystego dnia [...] – wiersze winny być jak najstarszanniej wybrane i przepisane przez uczniów. Także zgodnie z miejscowym obyczajem coś z krótkiej prozy, na wzór napisów, jakie znajdują się wyryte na tarczach, w świątyniach, na nagrobkach, w ogrodach, na posągach; jakieś opisy, np. miasta, portu, wojska; opowiadania [...], jakieś w końcu paradoksy mogą być dodane – jednakże tylko za zgodą rektora – niech będą jakieś obrazki odpowiednie do emblematu do przedstawianej historii.<sup>18</sup>

Zaleceń sformułowanych na potrzeby szkolnictwa jezuickiego nie można lekceważyć w przypadku Inesowego zbioru fraszek, ponieważ stworzył go poeta przez całe życie związany z kolegiami, i przede wszystkim z myślą o uczniach jezuickich ośrodków kształcenia. Tak określony adresat niejako narzucił formułę epigramatycznych centurii, w pełni opisaną podtytułem *casti verecundique sales*. Aby lepiej zrozumieć, czym miały być owe „czyste i wstydlive dowcipy”, trzeba bliżej przyjrzeć się kreowanej przez zakon wizji literatury.

<sup>16</sup> Zob. T. Bienkowski, *Szkolne wykształcenie retoryczne wobec wymogów praktyki. (Uwagi o funkcji retoryki w Polsce w XVI i XVII w.)*, [w:] *Retoryka a literatura*, praca zbiorowa pod redakcją B. Otwinowskiej, Wrocław 1984, s. 215 („Studia Staropolskie”, t. 50).

<sup>17</sup> Zob. *Ratio atque institutio studiorum SJ, czyli Ustawa szkolna Towarzystwa Jezusowego (1599)*, wstęp i opracowanie K. Bartnicka i T. Bienkowski, Warszawa 2000, s. 76 („Archiwum Dziejów Oświaty”, t. 13).

<sup>18</sup> Tamże, s. 94.

Kierunek zmian został pokrótce nakreślony przez samego Ignacego Loyolę i opisany w 4 księdze *Konstytucji*:

Jeżeli idzie o dzieła literatury łacińskiej i greckiej, to na uniwersytetach, podobnie jak w kolegiach, trzeba w miarę możliwości powstrzymać od wykładania ich młodzieży, jeżeli się w nich znajduje coś, co mogłoby zaszkodzić dobrym obyczajom, chyba że wcześniej zostaną oczyszczone ze scen i wyrażen nieobyczajnych. Jeżeli niektórych z nich w ogóle nie można będzie oczyścić, jak na przykład Terencjusza, należy ich raczej nie czytać, żeby jakoś treści nie obrażała czystości umysłów.<sup>19</sup>

Mimo że nie wyznaczono dokładnie ani autorów (poza wymienionym jako przykład Terencjuszem), którzy podlegać mieliby takiemu oczyszczeniu, ani stopnia zmian, jakim ich dzieła miałyby zostać poddane, pozostawiając tego typu decyzje przełożonym kolegiów, kolejni jezuiti starali się uściślić i doprecyzować tę myśl.

Najpełniej ideę założyciela Towarzystwa Jezusowego wyraził Antonio Possevino. Włoski jezuita wpisał się na stałe do historii kultury jako twórca bardzo szczególnego dzieła, jakim była opublikowana w 1593 r. *Bibliotheca selecta*. Interesujące są jego uwagi zawarte w księgach omawiających wartościową poezję, w których – jak nietrudno się domyślić – domagał się oczyszczenia literatury. Possevino proponował już konkretne rozwiązania. Postulowane oczyszczenie miało się dokonywać przez odpowiednie spreparowanie tekstów, tak aby usunięte zostały miejsca szkodliwe ze względu na ich pogańską wymowę czy też nieprzyzwoitość, jeśli nie dało się tych elementów odpowiednio przerobić albo objaśnić, a tym samym dostosować do nowych treści, których opiewaniu miała służyć poezja. Z tak ocenionych utworów pozostawać miały niekiedy jedynie sentencje, te zaś Possevino radził łączyć w tematyczne antologie, lub pojedyncze wersy mające służyć układaniu centonów<sup>20</sup>. Ponadto zalecał chrystianizowanie poszczególnych tematów i motywów antycznych polegające na ich alegorycznym odczytywaniu<sup>21</sup>. To, czego nie udało się odpowiednio ocenzurować i oczyścić, miało być w ogóle zabronione.

<sup>19</sup> I. Loyola, *Konstytucje Towarzystwa Jezusowego*, [w:] *Konstytucje Towarzystwa Jezusowego wraz z przypisami Kongregacji Generalnej XXXIV oraz Normy Uzupełniające zatwierdzone przez tę samą Kongregację*, Kraków-Warszawa 2001, s. 173.

<sup>20</sup> Zob. T. Sinko, *Poetyka Sarbiewskiego*, Kraków 1918, s. 14-15 („Rozprawy – Polska Akademia Umiejętności. Wydział Filologiczny”, t. 58, nr 3).

<sup>21</sup> Zob. T. Bienkowski, *Antyk w literaturze i kulturze staropolskiej (1450-1750). Główne problemy i kierunki recepcji*, Wrocław 1976, s. 133 („Studia Staropolskie”, t. 45).

Mimo tak restrykcyjnego podejścia do spuścizny antyku i renesansowego humanizmu włoski jezuita nalegał, zgodnie zresztą z poglądami Loyoli, aby ta właśnie literatura pozostawała kanonem szkolnym, uzupełnionym oczywiście o dzieła pisarzy chrześcijańskich, choć to nie ci ostatni, lecz jednak Cyceron i Kwintyliian oraz Horacy i Wergiliusz, i inni poeci rzymscy wyznaczali właściwą miarę stylu retorycznego i poetyckiego dla adeptów jezuickich kolegiów. Mieli ich naśladować także współcześni twórcy, chociaż pod takimi samymi warunkami, jakimi obwarowana została dostępność w kolegiach oryginalnych utworów pisarzy starożytnych. Wtręty pogańskiej mitologii i tematykę miłosną – celowo i chętnie kopiowane przez poetów Odrodzenia – należało zastępować treściami religijnymi i motywami biblijnymi<sup>22</sup>.

Nie zabrakło papieskiemu nuncjuszowi pomysłów również w kwestii dostosowania epigramatycznej spuścizny antyku do wymagań szkoły jezuickiej. Są to postulaty doskonale wpisujące się w resztę wywodu autora, gdyż w antycznych fraszkach dostrzega on te same niedogodności co w pozostałych gatunkach. Przede wszystkim mierzi Possevina obecność pogańskich bóstw, która mimochodem mogłaby zaszkodzić odbiorcom:

[...] *id praecipue curandum, ne in rebus (praesertim sacris) narratio ipsa superstitionem redoleat ethnica, ne falsi dii invocentur, ne qua ad peccandum illecebra interseratur.*<sup>23</sup>

[...] szczególnie należy się troszczyć, aby w rzeczach (zwłaszcza świętych) samo opowiadanie nie oddawało pogańskiego zabobonu, by nie byli wzywani fałszywi bogowie, by nie została zaszczipiona jakaś podnieta do grzechu.

Nie przekreśla to całkowicie dokonań epigramatyków greckich, rzymskich, a także nowożytnych, narzuca jednak bardzo specyficzny odbiór.

Jeszcze lepszym, bo skuteczniejszym sposobem uchronienia czytelników przed potencjalnie zgubnym wpływem pogańskich autorów byłaby taka modernizacja, która z ich utworów czyniłaby teksty nie tylko religijnie poprawne, ale też umoralniające:

<sup>22</sup> T. Bienkowski, „*Bibliotheca selecta de ratione studiorum*” Possevina jako teoretyczny fundament kultury kontrreformacji, [w:] *Wiek XVII – Kontrreformacja – Barok. Prace z historii kultury*, pod redakcją J. Pelca, Wrocław 1970, s. 303 („*Studia Staropolskie*”, t. 29).

<sup>23</sup> Tu i niżej: A. Possevino, *Bibliotheca selecta de ratione studiorum, ad disciplinas et ad salutem omnium gentium procurandam*..., t. 2, Coloniae Agrippinae: apud I. Gymnicum, 1607, s. 447.

*Ex libro item epigrammatum seligi possent, quae tum ad sacra, tum ad moralia pertinent. At quoniam saepe loco Dei unius plures dii more ethnico ponuntur, idcirco eorum loco Deus esset inserendus [...].*

*Reliqua, quae olent obscenitatem aut idololatriam, facile eradi possent, sicque tutior esset libri epigrammatum Graecorum usus.*

*Ac tamen, quae falsos illos deos arguunt adulterii, avaritiae ac similium vitiorum, relinquenda essent, ut iacent [...].*

Z księgi epigramatów mogłyby więc zostać wybrane te, które przynależą już to do rzeczy świętych, już to do moralnych. Ale ponieważ często w miejscu jedynego Boga kładzie się zwyczajem pogańskim wielu bogów, przeto w ich miejsce należy wstawić Boga [...].

Pozostałe, w których czuć byłoby nieprzyzwoitość albo bałwochwalstwo, łatwo można wymazać, i taki też będzie pewniejszy sposób postępowania z księgami epigramatów greckich.

Jednak te, które tych fałszywych bogów oskarżają o cudzołóstwo, chciwość i podobne grzechy, należy pozostawić takimi, jakimi są [...].

Possevina nie zadawałoby wyłącznie oczyszczenie niemoralnych utworów, domagał się również wydań komentowanych, nie precyzując w tym miejscu, jakiego typu miałyby to być opracowania, ale wiadomo, że nie chodziło mu o uwagi filologiczne. Nie każdy zresztą komentarz uważał za odpowiedni, przy czym ocenie podlegała także osoba komentatora:

*Quoniam vero in epigrammatum Graecorum librum Vincentius Obsopaeus adnotationes et quasi commentaria Latina edidit, sciant Christiana pectora, multa in iisdem adnotationibus esse, quae omnino sunt expungenda; praeterquam, quod cum Obsopaeus esset haereticus, ea imprimis cautione ac facultate tractandus est, quam „Index librorum prohibitorum” a sancta Sede Apostolica demonstrat.*

Wprawdzie Wincenty Obsopeus wydał adnotacje i jakby komentarze łacińskie do księgi epigramatów greckich, jednak niech serca chrześcijańskie wiedzą, że wiele jest w tychże adnotacjach rzeczy, które zupełnie należy wymazać; nadto ponieważ Obsopeus jest heretykiem, trzeba go omawiać ze szczególną ostrożnością i za pozwoleniem, jak to pokazuje *Index ksiąg zakazanych* świętej Stolicy Apostolskiej.

Wszystkie te cenzorskie zabiegi nie miały bynajmniej wyeliminować antycznych dzieł, a jedynie dostosować je do wrażliwości nowych czytelników. Usunięcie jakiegoś utworu uznawano raczej za posunięcie ostateczne. Jak się zdaje, proponowane zmiany miały przede wszystkim

chronić odbiorców i nie dopuszczać dzieł niemieszczących się w nowych zadaniach stawianych przed literaturą. Utwory po „ulepszeniu” – przynajmniej w mniemaniu autora powyższych rozwiązań – mogły być dalej upowszechniane wśród młodzieży szkolnej. Possevino nie miał też żadnych obiekcji co do ewentualnego autorstwa oczyszczonych epigramatów:

*At quod erat optandum, ut aliquando Martialis epigrammata non solum detracta obscenitate, sed commentariis, in quibus nulla esset labe, prodirent illustrata [...].*

Ale byłoby wielce pożądane, żeby ukazały się kiedyś epigramaty Marcjalisa, nie tylko uwolnione od nieprzyzwoitości, lecz objaśnione komentarzami, w których nie byłoby żadnej skazy [...].

Tak przerobiona księga Marcjalisa stawiała się nieszkodliwa, a nawet pozwalała uwidocznić swój rzeczywisty wymiar i opiewać Bożą chwałę. Jezuita polecał tu – jego zdaniem – znakomite, opatrzone wyczerpującym komentarzem wydanie twórczości poety z Bilbilis, opracowane przez konfratru Mateusza Radera<sup>24</sup>.

Dzieło Possevina odegrało niebagatelną rolę w myśleniu o literaturze, i to o literaturze klasycznej przede wszystkim. Nie chodzi przy tym o naśladownictwo formalne w oderwaniu od treści – to tak naprawdę robiono już w epoce Renesansu – ale o postulat poprawiania tego, co jeszcze 50 lat wcześniej uchodziło za doskonałe. Ten nowy kierunek okazał się dość płodny także w poezji epigramatycznej. Przyniósł nie tylko modę na wplatanie pojedynczych fraz poetów antycznych w wiersze o wymowie odmiennej, czego dopuszczali się zarówno Sarbiewski, jak Ines, lecz także całościowe spojrzenie na dorobek poprzedników, który należało wykorzystać, a przede wszystkim dostosować. Taki model twórczości uprawiał Sarbiewski w lirykach, za co podziw we wstępie do swych epigramatycznych setek wyraził mu Ines, który sam kontynuował dzieło starszych współbraci na polu epigramatu satyrycznego.

W przedmowie do czytelnika Ines jasno określił (*Prooem.* [1]-[8]) przyjęte ramy i cele swej „małej muzy”. Zamanifestował w niej niechęć

<sup>24</sup> Zob. np. M. Valerii Martialis *Epigrammaton libri omnes, novis commentariis, multa cura studioque confectis explicati, illustrati rerumque et verborum, lemmatum item et communium locorum variis copiosis, indicibus aucti a Matthaeo Radero de Societate Iesu...*, Ingolstadii: ex typographeo A. Sartorii, 1602.

do utworów obscenicznych, w jego ocenie bezpodstawnie uchodzących za dowcipne, które należy wyrwać z rąk szkolnej młodzieży i zastąpić równie zabawnymi krótkimi wierszykami jego pióra. Nieprzypadkowo jako wyjątkowo szkodliwi wymienieni zostali wyłącznie twórcy nowożytni, argumenty zaś nie nawiązują bynajmniej do jezuickich wytycznych, lecz opierają się na autorytecie Platona oraz przykładach starożytnych władców: Oktawiana Augusta i Filipa Araba, którzy zwalczali jako szczególnie niebezpieczne nieprzyzwoite treści pojawiające się w twórczości poetyckiej. Wymienione przez Inesa „zakąły” fraszkopisarstwa to John Owen (1560-1622), protestant pokpiwający w swych utworach z katolików; Daniel Heinsius (Heyns, 1580-1655), nie dość, że urodzony w rodzinie hugenockiej protestant, to jeszcze autor *Emblemata amatoria* (1601); Janus Dousa (Johan van der Does, 1545-1604), słynący z tolerancji religijnej bojownik z arcykatolicką Hiszpanią o wolność Niderlandów; a wreszcie George Buchanan (1506-1582), wyznawca doktryny kalwińskiej i propagator protestanckiego kościoła szkockiego, piszący m.in. satyry na franciszkanów (miał też poważny zatarg z jezuitami), a do tego zdrajca katolickiej Marii Stuart w jej konflikcie ze zwalczaną przez Rzym Elżbietą Tudor. Jezuicki poeta przeciwstawia moralnej deprawacji, spowodowanej obcowaniem z utworami takich autorów, własną twórczość fraszkopisarską, która – jak informuje w przedmowie (*Prooem.* [14]) – nie będzie czytelników zapędzać do zakrystii, za to ma być dowcipna, choć pozbawiona „pieprzu”, o czym przekonuje w epigramatach autotematycznych. Zgodnie z Marcjalisowym zwyczajem zapewnia w nich też odbiorców, że będą obcować z różnymi utworami: i lepszymi, i gorszymi, ale za to krótkimi, w których autor wytknie błędy i występki, nie zgani zaś osób.

Niewątpliwie te konwencjonalne teksty dobrze opisują charakter zbioru, wypełnionego w przeważającej części dwuwersowymi fraszkami satyrycznymi, pozbawionymi niewłaściwych treści, wykpiwającymi różne ludzkie przypadłości: od defektów urody w rodzaju otyłości czy łysiny po wady charakteru, takie jak tchórzostwo lub skąpstwo. Nie brakuje wierszy przeciw heretykom, ale nie jest to motyw dominujący. Znajdziemy za to sporo poetyckich polemik z Marcjalisem i Owenem. Niektóre epigramy przeciwstawiają się poglądom wspomnianych autorów, a nawet im samym (szczególnie w odniesieniu do Walińczyka), inne po prostu rozwijają motywy obecne w twórczości wybitnych poprzedników. Inspiracji Ines szukał również pośród utworów z *Antologii palatyńskiej*. Chętnie sięgał też do znanych powiedzeń, cytatów bądź



filozoficznych twierdzeń, z których wyciągał absurdalne wnioski. Podstawą dowcipu bywają fałszywe etymologie. Jednym zresztą z ulubionych sposobów tworzenia przez poetę puenty jest sięganie po homonimy lub wyrazy zbliżone brzmieniowo, ale niezwiązane znaczeniowo. Zabieg ten powoduje, że utwory są trudne do przełożenia. Zgodnie z siedemnastowieczną modą Ines nie stroni ponadto od eksperymentów formalnych. Nie znajdziemy co prawda przykładów poezji figuratywnej, ale spotkać można zabawę polegającą na wpleceniu zapisu nutowego w treść epigramatu.

Określanie Inesa mianem *Martialis Polonus* nie oddaje w pełni charakteru jego epigramatycznej kolekcji, gdyż ważne miejsce zajmują w niej utwory religijne. Całą setkę czwartą, stanowiącą środek zbioru (gdymy został dokończony i zajmował siedem kompletnych centurii), wypełnił poeta utworami poświęconymi Maryi, której był szczególnie oddany – sam siebie określał mianem piewcy Maryi (*vates Marianus*) – oraz dwóm patronom Polski: własnemu imiennikowi, św. Wojciechowi, oraz św. Stanisławowi ze Szczepanowa. Setka ta zarówno tematyką, jak i budową, z zaznaczonym osobnymi podtytułami podziałem na trzy mniej więcej równe części (*classes*), znacząco różni się od pozostałych centurii. Religijne epigramaty Inesa wyraźnie nawiązują do poezji emblematycznej czy szerzej – do ikonografii świętych lub innych przedstawień plastycznych z nimi związanych, w tym także do rodowych herbów. Mamy tu więc cykle maryjne opracowujące w licznych wariantach biblijne cytaty-lemmy oraz eksploatujące znane także z malarstwa apokaliptyczne wyobrażenie Dziewicy depczącej smoka. Wrażenie związku ze sztukami wizualnymi potęguje określanie epigramatów o zwycięskiej Maryi mianem „inskrypcji” (*inscriptiones*). Wśród utworów religijnych znajdują się też wizerunki eksponujące charakterystyczne atrybuty św. Wojciecha, a więc wiosło i włócznie, oraz znane z ikonografii średniowiecznej sceny z życia św. Stanisława, jak wskrzeszenie Piotrowina, zamach na życie krakowskiego biskupa, poćwiartowanie jego ciała i pośmiertne cuda. Również w tym przypadku związki ze sztukami plastycznymi podkreślają niekiedy tytuły (np. *In ordinarium s[ancti] Adalberti prototypon* – ‘Na zwykły sposób przedstawiania świętego Wojciecha’). Całość dopełniają stemmaty na Poraj św. Wojciecha i na herb Prus św. Stanisława, ale też np. na godło Ferdynanda III, króla Leonu i Kastylii, które udało się autorowi powiązać z czeskim misjonarzem.

O ile pierwsze trzy setki oraz czwarta, nawet jeśli odmienna, są dość spójne pod względem gatunkowym i tematycznym, o tyle trzy

kolejne zawierają teksty bardziej różnorodne. Epigramat satyryczny pozostaje wciąż gatunkiem dominującym, ale odnosi się wrażenie, że poeta pomieścił w nich materiał bardziej przypadkowy, pisany na rozmaite okazje, niekoniecznie zaś z myślą o zbiorze „czystych i wstydlivych dowcipów” dla szkolnej młodzieży. Obok wierszyków satyrycznych, utworów na różnych świętych czy emblematów rozwijających motywy z pieśni Salomona znajdują się tam wspomniane już utwory okolicznościowe. Są to w przeważającej części stemmaty. Na szczególną uwagę zasługuje krótki cykl emblematów funeralnych, poświęconych śmierci studenta klasy gramatyki poznańskiego kolegium, Jana z Grudnej Grudzińskiego (V 18-23), przedstawiający plastyczny obraz upersonifikowanej Śmierci przypuszczającej za pomocą machin wojennych atak na warowny zamek, najważniejszy element Grzymały, symbolu rodu zmarłego. Podobne pomysły wykorzystał poeta w trzech utworach na pogrzeb bliżej nieznanego Chryzostoma Marszewskiego. Oczywiście nieco bardziej konwencjonalnych wierszy na wizerunki herbowe rozmaitych dostojników, upamiętniających ingresy biskupie czy inne wydarzenia albo też pisanych bez jakiegś konkretnej okazji, jest w zbiorze Inesa więcej.

W *Acroamata epigrammatica* nie brakuje akcentów jawnie kontrreformacyjnych. Znajdziemy tu wszystkie elementy właściwe dla posoborowej retoryki: od zniechęcania do wyznań reformowanych po promocję katolicyzmu i własnego zakonu. Jezuicki fraszkopisarz próbuje obśmiewać heretyków i ich pisma w pojedynczych epigramatach satyrycznych, natomiast cała seria utworów na egzekucję Karola Stuarta przedstawia odstępstwo od Kościoła rzymskiego jako zburzenie naturalnego porządku prowadzące do daleko idących konfliktów społecznych. Nie wszystko budowane jest na kontrze. Pozytywnej indoktrynacji służy opiewanie Maryi i podtrzymywanie kultu świętych, ze szczególnym uwzględnieniem tych, którzy bojąc się za prawdziwą wiarę przypłacili męczeńską śmiercią. Wyraźna jest też promocja błogosławionych, wyróżniających się postaci wywodzących się z Towarzystwa Jezusowego, stąd utwory o Alojzym Gonzadze, męczeństwie Henryka Garneta i Piotrze Skardze. Wydaje się jednak, że Ines zachował umiar pozwalający na odbieranie jego epigramatów jako neutralnych. Dlatego utwory jezuitów mogły być bez przeszkód drukowane razem z twórczością oficjalnie przezeń potępianego Owena, a po niewielkich zmianach udostępniane także publiczności zróżnicowanej wyznaniowo, o czym świadczy przywołana

już edycja wrocławska, w której wydawcy zadbali o usunięcie z tytułów informacji o herezji bohaterów kilku satyrycznych wierszyków, ale samych utworów nie cenzurowali.

O popularności epigramatycznego zbioru Inesa, poza liczbą wydań bądź obecnością w podręcznikach retoryki, świadczy również zainteresowanie poetów epoki przyswajaniem tych utworów i dostosowywaniem ich dla czytelników polskojęzycznych. Wystarczy wspomnieć Jana Gawińskiego i Wespazjana Kochowskiego. Ten pierwszy wydał i uzupełnił dzieło Inesa łacińskimi dystychami własnego pióra, a nadto włączył kilka parafraz Inesowych fraszek do swoich *Dworzaniek*. Wespazjan Kochowski poszedł nawet dalej. Wprowadził polskie wersje wierszyków jezuickiego poety nie tylko do epigramatycznych ksiąg *Niepróżnującego próżnowania ojczystym rymem na „Lyrica” i „Epigrammata” polskie rozdzielonego* (Kraków 1674), ale wykorzystał także dystychy maryjne do swoich dewocyjnych zbiorów *Ogród Panieński pod sznur Pisma świętego doktorów kościelnych, kaznodziejów prawowiernych wymierzony, a kwiatami tytułów Matki Boskiej wysadzony przez jednego najłżejszego tej Matki i Panny niewolnika* (Kraków 1681) oraz *Różaniec Najświętszej P[anny] Maryjej według zwyczaju kaznodziejskiego rytmem polskim wyrażony...* (Kraków 1668). Do tego dochodzą anonimowe przekłady, jakie można znaleźć w rękopiśmiennych sylwach, których przykładem jest rękopis AGAD (1.335.73/2)<sup>25</sup>.

Także twórcy oświeceniowi uważali pisarskie wysiłki naszego poety za warte ocalenia przed zapomnieniem. Nieco wierszy Inesa opublikował wraz z przekładami Józef Epifani Minasowicz w piątym tomie *Zbioru rytmów polskich* (Warszawa 1756) oraz w suplementcie tejże kolekcji, który ukazał się pod tytułem *Zbiór mniejszy poezyj polskich drobniejszych...* (Warszawa 1782).<sup>26</sup> Pewną ciekawostką jest obecność

<sup>25</sup> Przekłady: I 1. 2: s. 344; I 6: s. 383; I 10. 12. 14. 21. 22. 34. 58: s. 345; I 24. 31: s. 383; I 56: s. 346, 383-384; I 58. 80. 81. 83: s. 384; I 62. 67. 70. 79: s. 346; I 93. 95. II 9. 12: s. 347; II 39. 54. 60. 64. 72. 75: s. 385; II 89. III 45. 51. 53. 98. V 30: s. 386; VI 63. 94. 95. 99: s. 422; 76: s. 421; *Complementum* [6.] LXI. [40.] XCII: s. 423. Epigramat II 84 znalazł się także w edycji *Żarty dowcipne dla rozrywki czytelnika z różnych autorów zebrane, przydane są na końcu inne zabawne niektóre wiersze z rejestrem wszystkich żartów przez alfabet ułożonym* (Warszawa: w drukarni nadwornej J.K.Mci, 1780), s. 218.

<sup>26</sup> Zob. Józef Epifani Minasowicz, *Zbiór mniejszy poezyj polskich drobniejszych, albo suplement do zbioru większego rytmów jego ojczystych, wydanego w II tomach, a w IV częściach w Warszawie R.P. 1755-56, przydane są na końcu łacińskie tegoż autora poezyje etc.*, Warszawa 1782, s. 147 (II 74; VII 2. 40), 148 (III 58. 75); *Zbiór rytmów polskich* Józefa Epifaniasza Minasowicza, J.K.Mci sekretarza, część 3, Warszawa: w drukarni JKMc i Rzeczypospolitej XX. Scholarum Piarum, 1756, s. 21 (IV 5), 21-22 (IV 6), 22 (IV 7. 8. 9), 23 (IV 10. 11), 23-24 (IV 12), 24 (IV 13. 14. 15).

Inesowych fraszek w antologii poezji nowołacińskiej *Parnasse latin moderne*, którym towarzyszyły prozatorskie przekłady francuskie.<sup>27</sup>

Na trwale też wkroczyły *Acroamata* do wszelkich antologii fraszki polskiej oraz wyborów polskiej poezji barokowej. Nie są to jednak zwykle utwory Inesa, lecz wiersze pochodzące z dodatku *Acroamata Polonica* dołączonego do krakowskich edycji z 1654 i 1655 r. jako uzupełnienie setki siódmej, która urywa się na utworze 55. Epigramaty te, pisane przez różnych autorów, a zebrane – jak wnosić należy z przedmowy – przez nieznanego bliżej Jana z Borek Borkowskiego, to obok parafraz bądź wariacji na tematy znane z twórczości Inesa, także utwory zupełnie oryginalne. Ich recepcja, choć związana z osobą jezuickiego poety, potoczyła się własnymi torami. Odnajdujemy je już w rękopiśmiennym *Wirydarzu poetyckim* Jakuba Teodora Trembeckiego pośród innych drobnych wierszy. Były też zamieszczane w dwudziestowiecznych kolekcjach epigramatycznych<sup>28</sup> oraz pośród utworów reprezentujących wybór barokowej poezji<sup>29</sup>, rozslawiając już to nazwisko Inesa, już to Borkowskiego, a niekiedy obu.

Twórczość Alberta Inesa, w której doskonale odbija się obraz formacji duchowej autora, horyzontów i idei jego środowiska, upodobań literackich epoki, warta jest uwagi znawców i entuzjastów literatury dawnej. Choć doczekała się pewnego zainteresowania, na przeszkodzie dalszym pracom i poszerzaniu kręgu odbiorców stał brak nowej edycji i komentowanego przekładu. Tworząc niniejsze wydanie, chcieliśmy zapelnąć tę lukę i dać pożyteczne narzędzie badaczom i studentom.

19), 24-25 (IV 21), 25 (IV 23. 24. 26. 29. 32. 35. 36), 26 (IV 37. 40. 41), 227 (II 76. 82. 83. 84), 228 (II 88. 94; III 6. 12), 229 (III 14. 15. 19. 20), 230 (III 23. 25. 27. 29. 30. 39), 231 (III 52. 58. 70. 74. 75), 232 (III 86. 92. 95. 96. 98), 233 (V 1. 4), 234 (V 6. 8. 9. 10), 234-235 (V 11), 235 (V 30. 31. 37. 53), 236 (V 16. 56. 63. 64), 237 (V 76. 96. 98. 100; VI 1), 238 (VI 2. 5. 6), 239 (VI 8. 10. 12. 17), 240 (VI 31. 34. 45. 54), 241 (VI 56. 57. 61. 71), 242 (VI 72. 73. 76. 91), 243 (VI 99; VII 8. 37. 38) („Zebrańce rytmów przez wierszopisów żyjących lub naszego wieku zeszytych pisanych”, t. 5).

<sup>27</sup> *Parnasse latin moderne: ou choix des meilleurs morceaux des poètes latins qui se sont le plus distingués depuis la renaissance des lettres jusqu'à nos jours, avec leurs notices et la traduction françoise, à l'usage des professeurs de latinité*, par J. Brunel, D'Arles, t. 2, Lyon 1808, s. 462-467 (s. 462-463 [II 76. 98; III 58], 464-465 [III 14. 70. 76; V 29; *Suppl.* [4.]], 466-467 [V 30. 65; VI 5. 32]).

<sup>28</sup> *Cztery wieki fraszki polskiej*, wybór i wstęp J. Tuwim, przedmowa A. Brückner, Warszawa 1937, s. 101-104; *Mala muza od Reja do Leca. Antologia epigramatyki polskiej*, wybór i opracowanie A. Siomkajło, Warszawa 1986, s. 159-162 („Biblioteka Poezji i Prozy”).

<sup>29</sup> *Poeci polskiego baroku*, opracowanie J. Sokołowska, K. Żukowska, t. 1, Warszawa 1965, s. 695-702 („Biblioteka Poezji i Prozy”); „*I w odmianach czasu smak jest*”. *Antologia polskiej poezji epoki baroku*, opracowanie J. Sokołowska, Warszawa 1991, s. 360-364.

\*\*\*

Serdeczne podziękowania kierujemy do prof. Tomasza Chachulskiego, redaktorów dr. Andrzeja P. Lesiakowskiego i dr. Konrada Kokoszkiewicza, a także do dr. Joanny Krauze-Karpińskiej – bez nich książka nigdy by nie powstała. Dziękujemy prof. Barbarze Milewskiej-Ważbińskiej, prof. Włodzimierzowi Olszańcowi, dr. Janowi Kwapińszowi oraz Koleżankom i Koledze z Pracowni Literatury Renesansu i Baroku Instytutu Badań Literackich PAN, którzy wspierali nas dobrą radą. Urósł nasz i tak niespłacalny dług wdzięczności wobec prof. Mikołaja Szymańskiego.

Cieniom Profesora Adama Karpińskiego pracę tę poświęcamy.



ACROAMATA EPIGRAMMATICA

\*

EPIGRAMATY MIŁE DLA UCHA



## MOTTO

[1] Nostri adolescentes, ubi primum ad rhetoricam lucem enascuntur, nihil sibi videntur sapere, nisi insipidum aliquem et lascivulum poetam prae manibus habeant etc. Nolo tamen armatae alicuius Palladis fulmine tamquam Aiaces fuerint prosternendi. Sat erit arma quaedam lusoria in eos intendere et sensim ex Adonidis carceribus extractos ad castiores *Acroamatium* salinas invitare. (Sanct[ii] Leo[nis] *Flor[idorum]* ser[mo] 1, p[agina] 3).

[2] Volo saevire nonnisi per iocos dicacesque facetias, nec holuscula mea sine salillo et acetario quicquam sapiunt. In quo nemo mihi damnum gravitatis obiciat, nam et Socrates, quantum barbatorum hominum fuit umquam in Graecia, homo gravissimus, ironiis ac iocis, acuminibus, facetiis, argutiis sophistarum nationem impetebat etc. (Idem, ibidem, pag[ina] 50).

## DEDICATIO

**Magnae spei adolescenti,  
Illustri ac Magnifico Domino, D[omino]  
Stanislao Lubomirski,  
comiti in Wiśnicz,  
Illustrissimi Domini, D[omini] Georgii Lubomirski,  
comitis in Wiśnicz,  
supremi Regni Poloniae mareschalci,  
generalis Cracoviensis, Scepusien[sis],  
Chmielnicen[sis] etc., etc. capitanei  
primogenito filio  
auctor felicitatem**

[1] Amicas fluminum Musas ad gentilicium flumen Tuum duco, Illustrissime ac Magnifice Domine. Nae illae hic dotalem Peneum, nae Heliconios Aganippaeosque fontes melius inveniant. Patrius Illustrissimae Domus Tuae Srzeniawa omne id illis pollicetur, immo exhibet, quicquid fabulosa antiquitas in suis fluminibus ingeniose magis quam vere iisdem transcripsit. Nec est, cur propositi mei rationes exponam, cum exilem hunc libellum Tuo nomini eo consecratum. Sane postulabat hoc a me egregia Illustrissimi Parentis Tui in studia



## MOTTO

[1] Nasi młodzieńcy, skoro tylko dorastają do światła retoryki, wydają się w niczym nie gustować, jak tylko w tym, by brać do ręki dzieła jakiegoś poety niesmacznego i nieobyczajnego itp. Nie chcę jednak, by niczym Ajasowie zostali powaleni gromem zbrojnej Pallady. Wystarczy, że skieruję ku nim broń żartów, a wyciągnąwszy powoli z więzienia Adonisa, zaproszę do czystszych dowcipów *Miłych dla ucha epigramatów* (Leona Sanctiusa *Księga kwiecistości*, mowa 1, strona 3).

[2] Pragnę srożyć się jedynie przez humor i uszczypliwe żarty; nie mają smaku moje jarzynki bez soli i octu. W tym niechaj nikt mi nie zarzuci błędu powagi, i Sokrates bowiem, człowiek najpoważniejszy ze wszystkich filozofów, ilu ich było kiedykolwiek w Grecji, ironią i żartami, puentami, facecjami i dowcipami atakował plemię sofistów itp. (Tenże, tamże, s. 50).

## DEDYKACJA

**Młodzieńcowi rokującemu wielkie nadzieje,  
Jaśnie Oświeconemu i Wielmożnemu Panu,  
Panu Stanisławowi Lubomirskiemu,  
hrabiemu na Wiśniczu,  
Jaśnie Oświeconego Pana, Pana Jerzego Lubomirskiego,  
hrabiego na Wiśniczu,  
marszałka wielkiego koronnego,  
starosty generalnego krakowskiego, spiskiego,  
chmielnickiego itd., itd.,  
pierworodnemu synowi  
autor życzy szczęścia**

[1] Muzy, rzek przyjaciółki, wiodę do Twej rodzinnej rzeki, Jaśnie Oświecony i Wielmożny Panie. Tu zaiste niech raczej znajdą posażny Penejos, helikońskie i aganippejskie źródła. Rodzinna rzeka Twego Jaśnie Oświeconego Domu, Śrzeniawa, przyrzeka im, a co więcej, ofiarowuje wszystko to, co tylko bajeczna starożytność w swoich rzekach bardziej umiejętnie niż prawdziwie przekazuje tymże Muzom. Nie ma też powodu, bym wykladał racje mego przedsięwzięcia, gdy tę moją szczupłą książeczkę Twemu imieniu zamierzam poświęcić. Rzecz jasna żądała tego ode mnie

eiusmodi propensio et rara inter purpuratos eruditio, postulabat Tua in litterario pulvere contentio; exigebant magni illi in Palladia arena passus Tui, quos in nostro Brunsbergensi collegio reliquisti.

[2] Quod si ad immortalia Illustrissimae Domus tuae decora mentem porrexerimus, si erectam illam, qua summa omnia bene ominanti patriae polliceris, indolem, si denique ea, quibus pulcherrimum aetatis Tuae florem dedicas, studia prae oculis habuerimus, omnino fateamur, necesse est non aliud Tibi acceptius futurum munus praeter litterarium. Novit iam olim patria, novit orbis prope universus praecipuam gentis Tuae gloriam non armis solum, sed etiam litteris floruisse, Marti Apollinem, Bellonam Palladi, id est togam sago, nexu pulcherrimo sociasse. Non miror iam antiquos poetas, qui eosdem amnes Phoebos et Gradivos, Musas et Bellonae dedicarunt. Ingeniosa eorum mendacia in Tuo demum flumine fidem invenerunt. In cuius ubere ripa cum hinc viros eruditos, illinc militares residere video, quid aliud gratulabundus exclamem, nisi Srzeniawam Lubomirscianum Marti simul et Apollini hospitale adeoque nativum flumen esse. Enimvero si uspiam alibi, in Illustrissima Domo Tua invenit effati sui fidem orator ille, qui asseruit: *Mutuis operibus et studiis ornari debent: Musarum quies – defensione Herculis et virtus Herculis – voce Musarum* (Eumen[<sup>ii</sup>] Or[<sup>atio</sup>] I).

[3] In hac igitur adeo bonis artibus amica adeoque hospitali Domo natus, age, Illustrissime ac Magnifice Domine, opportuna studiis Tuis officia, eo, quo magni parva solent, animo admitte. Quandoquidem eius Parentis filius es, qui studia eiusmodi non magis patrocinio, quam suo promovere novit ingenio, nec illis tantum favere, sed iudicare etiam de illis optime potest, eo fortunatus conitere, ut basilicum illud politioris philosophiae effatum asseras: *Filius est imago patris*. Ad hanc ego imaginem debitae Illustrissimi Parentis Tui venerationi libellum hunc votivum veluti anathema appendo. Quod olim de Promethei virga inanima quaeque animante confinxit antiquitas, idem de Illustrissimo Parente Tuo nec vanus, nec fabulosus vates mihi polliceor. Index supremi in regno nostro officii – virga, quam ille manibus suis moderatur, exanimes hosce versiculos non dubito animabit. Virgam Mercurii antiquitati non invidio, nec suos Romae Scipiones. Fulciendae Musarum mearum tenuitati Illustrissimi Parentis Tui scipio abunde sufficiet.

nadzwyczajna skłonność Twojego Jaśnie Oświeconego Ojca do tego rodzaju studiów i rzadkie między purpuratami wykształcenie, żądały Twe w literackim kurzu zmagania; domagały się tego Twoje wielkie na arenie Pallady postępy, które poczyniłeś w naszym braniewskim kolegium.

[2] Jeśli zaś zwrócimy umysł ku nieśmiertelnym ozdobom Twego Jaśnie Oświeconego Domu, jeśli zważymy na ten wzniosły talent, dzięki któremu wszystko, co najznakomitsze, obiecujesz spodziewającej się najlepszych rzeczy ojczyźnie, i wreszcie na te studia, którym ofiarowujesz najpiękniejszy kwiat swego wieku, musimy przyznać, że na pewno żaden podarunek nie będzie Ci miłszy niż literacki. Poznała już kiedyś ojczyzna, poznał niemal świat cały, że nadzwyczajna chwała Twego rodu zakwitła nie tylko dzięki orężu, lecz także dzięki twórczości literackiej, że najpiękniejszym węzłem połączyła Marsa z Apollinem, a Bellonę z Palladą, to jest togę z płaszczem żołnierskim. Nie dziwię się już starożytnym poetom, którzy te same strumienie poświęcili Febowi i Gradywowi, Muzom i Bellonie. Pomysłowe ich zmyślenia w Twojej nareszcie rzece znalazły potwierdzenie. Gdy widzę, że na jej urodzajnym brzegu przebywają tu mężowie uczeni, tam znów wojownicy, czegóż innego mógłbym winażować i co głosić, jeśli nie to, że Lubomirskich Śrzeniawa jest gościnną, a nadto rodzinną rzeką zarówno dla Marsa, jak i dla Apollina. Zaprawdę nie gdzie indziej niż w Jaśnie Oświeconym Twym Domu znalazł potwierdzenie swego zdania ów mówca, który orzekł: *Dzielami i staraniami wzajemnymi powinny być chronione i uświetniane: spokój Muz obroną Herkulesa i męstwo Herkulesa – głosem Muz* (Eumeniusza *Mowa I*).

[3] W tym więc, tak przyjaznym szlachetnej sztuce i tak gościnnym Domu zrodzony, Jaśnie Oświecony i Wielmożny Panie, przyjmij na siebie obowiązki przydatne Twoim studiom z takim nastawieniem, z jakim wielcy przyjmują drobnostki. Jesteś synem tego Ojca, który umie owe studia rozwijać swym patronatem nie mniej niż własnym talentem i nie tylko może im sprzyjać, lecz jeszcze wydać o nich sąd najwłaściwszy, dlatego, szczęśliwy, staraj się potwierdzić owo wspaniałe powiedzenie uczonej filozofii: *Syn jest ojca obrazem*. Dla należnego uszanowania Jaśnie Oświeconego Rodzica Twego do tego obrazu dokładam tę książeczkę niczym dar wotywny. Co niegdyś starożytność zmyśliła o lasce Prometeusza ożywiającej wszystko, co nieożywione, to samo ja, wieszcz ani kłamliwy, ani bajki opowiadający, obiecuję sobie po Jaśnie Oświeconym Twoim Rodzicu. Znak najwyższego w naszym królestwie urzędu – laska, którą on dzierży w swych rękach, martwe te oto wierszyki, nie wątpię, ożywi. Nie zazdroszczę starożytności laski Merkurego ani Rzymowi jego Scypionów. Do wsparcia ubóstwa mych Muz laska Twego Jaśnie Oświeconego Ojca aż nadto wystarczy.

[4] Vale, Magnae Domus Magna Spes, et illud ingenita Tua, id est Lubomirsciana humanitate effice, ut exilis haec *Acroamatum* meorum cumba secundo flumine Tuo ad optatum portum appellat, nec frustra dicar ego aut flumen Lubomirscianum navigasse, aut Srzeniavianum litus arasse.

[4] Bądź zdrow, Wielka Nadziejo Wielkiego Domu, i przez Twą, to jest Lubomirskich, wrodzoną szlachetność spraw, niech ta mizerna łódka mych *Miłych dla ucha epigramatów* z biegiem Twej rzeki zawinie do upragnionego portu, by nie mówiono o mnie, że na próżno pływałem po Lubomirskich rzece albo orałem brzeg śrzeniawski.

## PROOEMIUM

### intentum auctoris et opusculi huius scopum explicans

#### Lectori suo auctor

[1] In epigrammatibus hisce plura audeo et voveo, quam effecturum me spero. Adeo, mi Lector, votorum audacia ultra spes suas potest quandoque assurgere. Nimirum mens mihi est obscenissimos aliquorum epigrammatistarum libellos e manibus – si non omnium, eorum saltem, qui scholas Societatis, i[d] e[st] Gymnasia Pietatis frequentant – iuvenum extrudere, eorumque calamos et ingenia ad honestiorem poesim salesque castiores revocare. Egi hoc, quantum potui in umbra, dum rhetoricam docerem; ago nunc in sole, quandoquidem ad sanctiora severioraque studia revocatus, arenam illam deserui.

[2] Atque haec causa est, cur omissis longioribus sacrae et gravioris materiae, quae ad manum erant, epigrammatis *Acroamata* potissimum libello hoc praemittenda duxi. Fastidientibus passim sacra acumina et ambitus pro<lix>iores aevi huius ingeniis adiphora haec et Laconica brevitate succincta suggero. Omnibus prope epigrammatibus sales honestiores inspergo, ne excitata alias ingenia inter foeditates illas putrescant. Iocis hic liberalioribus, innocentibus tamen, immo pipere, sed quod ultra honestam relaxationem non mordeat, plena omnia. Quo, inquires, proposito? Eo nimirum, ut horum lepore et iucunditate, immo et facilitate, iuvenes allecti foedissima illa expungant ac e suis bibliothecis proscribant ipsique postea honestiora haec non illibentes lectitent et – quod in votis habeo – facili ingenio imitentur.

[3] Quid enim videas hodie? Pro dolor, obscenissimas aurium et animorum pestes a nullo non gestari, nullum non ediscere. Ille acutissimus festivissimusque auctor creditur, qui maxime impudens est, nec quisquam aliter ingeniosi capitis laudem mereri potest, nisi ipsam prius frontem amittat. Non miror haereticos, quibus ista impense sapiunt, utpote immersis carni et sanguini. Scribunt illi passim, quae faciunt. At vero nostrates mihi stomachum movent, quibus nihil hodie ingeniosum est, nisi idem lascivum sit.

## PRZEDMOWA

### wyjaśniająca zamierzenie autora i cel tego dziełka

#### Autor swemu Czytelnikowi

[1] Na więcej się ważyć i więcej sobie obiecuję po tych epigramatach, niż wierzę, że dokonam. Do tego stopnia, mój Czytelniku, może nieraz śmiałość życzeń wznieść się ponad własne nadzieje. Zamierzam bowiem wytrącić wielce nieprzyzwoite książeczki pewnych epigramatyków z rąk młodzieńców – jeśli nie wszystkich, to przynajmniej tych, którzy uczęszczają do szkół Towarzystwa, to jest Gimnazjów Pobożności – a ich pióra i umysły przywołać ku szlachetniejszej poezji i czystszyemu żartom. Dokonałem tyle, ile mogłem, w cieniu, gdy uczyłem retoryki; teraz je na światło dzienne wydaję, kiedy znów przywołany do świętszych i poważniejszych studiów opuściłem ową arenę.

[2] I to jest przyczyna, dla której poniechałem dłuższych epigramatów w świętej i poważniejszej materii, które miałem pod ręką, i zebrałem w tej książeczce *Mile dla ucha epigramaty*, by je wydać najpierw. Umysłem naszej epoki, gardzącym świętymi dowcipami i zbyt rozwlekłymi wywodami, doradzam utwory neutralne i zwięzłe aż do lakoniczności. Wszystkie niemal epigramaty posypuję cnotliwymi solami, aby pobudzone czymś innym umysły nie psuły się pośród owych sprośności. Wszystkie tu pełne są żartów swobodniejszych, choć niewinnych, a i pieprzu, lecz takiego, co nie pali bardziej, niż uczciwej rozrywce przystoi. Jaki, zapytasz, miałem zamiar? Taki mianowicie, żeby ze względu na ich wdzięk i powab, a nawet przystępność, wybrani młodzieńcy wykreślali owe wielce sprośne utwory i wyrzucali je ze swoich bibliotek oraz by sami później te cnotliwsze czytawali ochoczo i – co jest moim życzeniem – łatwo naśladowali.

[3] Cóż bowiem dziś mógłbyś ujrzeć? Co za boleść, każdy bez wyjątku roznosi najbardziej nieprzyzwoite wiersze, istne zarazy dla uszu i umysłów, każdy uczy się ich na pamięć. Uważa się, że ten autor jest najdowcipniejszy i najzabawniejszy, który najbardziej jest bezwstydnym, nikt też inaczej nie może zasłużyć na opinię mądrej głowy, jeśli wpieryw nie straci twarzy. Nie dziwię się heretykom, którym takie rzeczy ogromnie się podobają, bo tak przecież oddani są ciału i krwi. Ci piszą wszędzie to, co czynią. Ale doprawdy gniew mój budzą nasi, dla których nic dziś nie jest dowcipne, jeśli nie jest rozpustne.

[4] Audias plerosque ad cultissima catholicorum epigrammata nauseare illorumque ingeniosa acumina fastidire. Causam nauseae et fastidii quaeris? Illa unica, illa basilica est: quia sacristiam, quia Biblia olent. Immo si verum dicere liberet: quia obscenitatibus intactis honestissima tractant, quia inter Musas Venerem numerare nolunt, quia nihil e Cypro Paphoque petitem propinant. Haec prope sola ratio est, cur Oveni, Heinsii, Dousae, Buchanani aliorumque turpitudines omnium manus impleant et animos. Hinc illi praecipuam ingenii laudem meruerunt. Myrto meretricia, non casta lauro coronandi et ideo solum pulchri, quia tot in eis Veneres. Has ex illorum libris tolle, omnes gratias expunxisti.

[5] Quid dicam? Si teste Platone (a)<sup>1</sup> *probos etiam viros lascivius poeta possit corrumpere*, cogita, quid de teneris adolescentum animis sentiendum est. Heu, quoties cereis hisce corculis obscenitates illae molliter etiam pressae imprimuntur! (b)<sup>2</sup> Vixissent utinam magna terrarum nomina Numae, Augusti, Philippi, qui lascivorum poetarum carmina, non alia, quam vindicis Vulcani luce digna, cum ipsismet auctoribus pyrae inciebant. Ut alios taceam, Philippus Imperator (c)<sup>3</sup> (teste Baronio Anno 244) *lege edita poetas, qui iuvenum animos turpitudine inficerent, ex albo bonarum artium expunxit et sanxit, ne poetae eiusmodi ulla immunitatis praerogativa iuarentur*.

[6] Nec miror in Christiano principe tantum litterariae honestatis amorem. Admirabilior ea in Augusto fuit, qui (a)<sup>4</sup> infelicem foedi amoris magistrum non alia de causa in exilium Ponticum demandavit, nisi quod Romanorum adolescentum aures poeticis lasciviis incestasset. Non aliis Naso pedibus Roma excessit et in Ponticas solitudines deportatus est. Quo, inquires, profectu? Sane non paenitendo. Didicit calidus ille inter frigiditas nives calere minus. Ponticis frigoribus eruditus, tandem resipuit. Ipsum audi: (b)<sup>5</sup>

Multa quidem scripsi, sed quae vitiosa putavi,  
emendaturis ignibus ipse dedi.

<sup>1</sup> (a) Plat[onicus] ser[mo] 7 apud Max[imum] <T>y[r]i[um]

<sup>2</sup> (b) Suet[onius], Plutarc[hus]

<sup>3</sup> (c) Baron[ius] in *Ann[alibus] ec[clesiasticis]*, *Ann[alibus] D[ominici]* 244

<sup>4</sup> (a) Aurel[ius] Victor

<sup>5</sup> (b) Lib[er] 3. [*Epistularum] de Pont[o] eleg[ia] 3 [OV.Trist. 4,10,61-62]*



[4] Mógłbyś usłyszeć, że bardzo wielu czuje znudzenie najkunsztowniejszymi epigramatami katolików i gardzi ich pomysłowymi konceptami. Pytasz o powód znudzenia i pogardy? To jest jedyny, to jest główny: ponieważ zakrytą, ponieważ Biblią pachną. Jeśli wolno powiedzieć prawdę: ponieważ sprośności nie tknąwszy, roztrzásają rzeczy najszlachetniejsze, ponieważ w poczet Muz nie chcą wliczać Wenery, ponieważ nie podsuwają niczego wziętego z Cypru i Pafos. To jest niemal jedyna przyczyna, dla której paskudztwa Owena, Hejnzjusza, Dousy, Buchanana i innych wszystkim zapelniają ręce i umysły. Dlatego autorzy ci zasługują na nadzwyczajne pochwały talentu. Mirtem nierządym, a nie czystym wawrzynem trzeba ich uwieńczyć, i dlatego tylko piękni, że tyle w nich Wener. Usuń je z ich ksiąg, a wszystkie wymazałeś wdzięki.

[5] Cóż mam rzec? Jeśli zdaniem Platona (a)<sup>1</sup> *nawet przyzwoitych mężów może zepsuć poeta wszeteczny*, pomyśl, co dopiero trzeba sądzić o delikatnych umysłach młodzieńców. Ach, jak często w ich miękkich jak wosk serduszkach odbijają się owe nieprzyzwoitości, których lekko tylko dotknęły! (b)<sup>2</sup> Oby żyły jeszcze wielkie na świecie nazwiska Numy, Augusta, Filipa, którzy pieśni poetów wszetecznych, niegodne żadnego innego światła niż mściwy ogień Wulkana, wraz z samymi autorami rzucali na stos. O innych nie wspominając, cesarz Filip (c)<sup>3</sup> (zdaniem Baroniusza w roku 244) *zgodnie z wydaną ustawą poetów, którzy by umysły młodzieży obrzydliwstwem zatruwali, wykreślił ze spisu dobrych sztuk* i nakazał, *żeby takich poetów nie wspierać żadnymi przywilejami*.

[6] Nie dziwi mnie w chrześcijańskim władcy tak wielkie umiłowanie literackiej cnotliwości. Godniejsza podziwu była ona u Augusta, który (a)<sup>4</sup> nieszczęsnego nauczyciela wszetecznej miłości nie z innej przyczyny skazał na wygnanie pontyjskie, jak tylko dlatego, że zbecześcił on uszy rzymskiej młodzieży poetyckimi sprośnościami. To przez takie wiersze opuścił Nazon Rzym i został zesłany do pontyjskich samotni. Z jakim, zapytasz, skutkiem? Doprawdy godnym pochwały. Nauczył się, on tak gorący, pośród lodu i śniegu mniej płonąć. Wykształcony przez pontyjskie mrozy, przyszedł wreszcie do rozumu. Jego samego posłuchaj: (b)<sup>5</sup>

Choć napisałem wiele, lecz, że źle, uznawszy,  
sam pisma do poprawy oddałem płomieniom.

<sup>1</sup> (a) Wykład platoński 7 u Maksymosa z Tyru

<sup>2</sup> (b) Swetoniusz, Plutarch

<sup>3</sup> (c) Baroniusz w *Rocznikach kościelnych*, Rok Pański 244

<sup>4</sup> (a) Aureliusz Wiktor

<sup>5</sup> (b) Księga 3 [*Listów*] z *Pontu* elegia 3

[7] Nempe illatum pudicis mentibus sacrilegium iure meritissimo ad fatalem rogam debuit condemnari. Neque est, cur tibi blandiaris, o quisquis es! Ne tu fastuose nimium deliras, si illaesis manibus ignem tractare te posse iactaveris. Fuit haec olim praerogativa in Vulcanum virginitati concessa, sed non in Cupidinem. Rides ista, e toga scilicet sanctiore, a religioso calamo? Tuum ergo tibi iterum profero Nasonem:

Eloquar invitus, teneros ne tange poetas,  
 submove<o> dotes impius ipse meas.  
 Callimachum fugito: non est inimicus Amori;  
 et cum Callimacho, tu quoque, Coe, noces.  
 Carmina quis potuit tuto legisse Tibulli?

[8] Quae porro huius palinodiae causa? Cur, o bone, eodem calamo, quo Callimachum Tibullumque e manibus litteratorum excutis, tua quoque carmina cogaris excutere? Nimirum –

[...] lascivaque pagina multos  
 efficit incestos in Veneremque trahit.

Utinam haec non in libris modo, sed etiam in ipsis lascivorum poetarum frontibus hodie imprimantur! Et vibrantur quidem e Romana arce sacra fulmina in obscenos istos scriptores eorumque lectores, sed hoc ipsum plerisque prohibita legendi illecebra est. Fatetur hoc conscia Oveni pagina, cum *panno veteri laciniam assuens novam*, ita canit (c)<sup>6</sup>:

*Nitimur in vetitum semper cupimusque negata* etc.  
 Sic vetitus pulcher creditur esse liber.

[9] Si ullibi uspiam, hic ille de epigrammatibus suis vatem egit. Hoc igitur votum, hic scopus mihi est, Lector, honestatis amice. Pestes eiusmodi ex insidiis veluti assultare decrevi et si non omnem, aliquem saltem earum gustum iugulare. Ea ipsa, quam libello praefixi, facies totius opellae intentum penicillo exhibet: ex altero Parnassi colle foedum Cupidinem sacer Apollo praecipitat, si non telis (hoc est tot, quot tibi offero, epigrammatis), quae obtusa nimium fateor, saltem votis. Discat monstrum istud, ex editiore clivo excussum, per terram serpere, discat in caeno suo sub litterati montis pede volutari.

<sup>6</sup> (c) *Lib[er] epigr[ammatum]* 69

[7] Za znieważenie czystych umysłów słusznie winno się bowiem skazywać na śmiertelny stos. Nie masz co się oszukiwać, kimkolwiek jesteś! Zaiste, popadasz w nadmierną pychę, jeśli chelpisz się, że bezkarnie możesz rękoma dotykać ognia. Ten przywilej został niegdyś darowany dziewictwu wobec Wulkana, lecz nie wobec Kupidyna. Śmiejesz się z tego, bo to styl togi dostojniejszej i religijnego pióra? Twego ci więc znów przytaczam Nazona:

Czułych, powiem wbrew woli, nie tykaj poetów.  
 Bez litości wyrzucam moje własne dary.  
 Kallimacha unikaj: zbyt lubi Amora;  
 z Kallimachem zaszkodzisz i ty, z Kos poeto.  
 Kto mógł bezpiecznie czytać pieśni Tibullusa?

[8] Lecz co jest przyczyną tej palinodii? Dlaczego, o dobry poeto, tymże piórem, którym wytrącasz Kallimacha i Tibulla z rąk wykształconych, swoje pieśni także zmuszony jesteś wytrącić? Z pewnością –

[...] wielu sprośna strona  
 czyni bezwstydnikami, ciągnie do Wenery.

Oby te słowa nie tylko w księgach, lecz także na samych czołach poetów wszetecznych były dziś drukowane! Wprawdzie z rzymskiego wzgórza miota się święte pioruny w tych nieobyčajnych pisarzy i ich czytelników, jednak dla wielu samo to jest zachętą do czytania rzeczy zakazanych. Przyznaje to świadoma swych win strona Owena, kiedy *nową do starego lachmana przyszywając łatę*, tak śpiewa (c)<sup>6</sup>:

*Chcemy rzeczy wzbronionych, nęcą nas zakazy...*  
 Tak wierzy się, że piękną jest wzbroniona księga.

[9] Jeśli gdziekolwiek, to tu o swoich epigramatach powiedział jak wyrocznia. Takie jest więc moje życzenie, taki cel, Czytelniku, przyjacielu szlachetności. Postanowiłem tego rodzaju szkodliwe utwory zaatakować jakby z zasadzki i jeśli nie wszelki, to przynajmniej jakiś ich smak zabić. Sama ta rycina, którą książeczce z przodu przydałem, odmalowuje zamierzenie całego dziełka: z jednego ze szczytów Parnasu sprośnego Kupidyna strąca w przepaść święty Apollo, jeśli nie strzałami (to jest tyłoma, ile tobie ofiarowuję, epigramatami), które nazbyt, przyznając, stępione, to przynajmniej życzeniami. Niech ten potwór, z wyniosłego stoku strząśnięty, uczy

<sup>6</sup> (c) *Księga epigramatów* 69 [OWEN, *Epigrammata* III(X) 70, w. 1 i 4 [k. F8r]]

In eundem – parvum quidem mole, sed nequitia ingentem caeloque nimum gigantem – tot e Sacratissimo Nomine Iesu vibrantur fulmina, quot sparguntur radii. His saltem e rupe Parnassia praecipitetur infamis terrae filius.

[10] Sin minus, quod festivo hoc apparatu intendo, assequar, fortasse tamen plurium sagittas, obtusa alias *Acroamatum* meorum cote in monstrum hoc acuam, pluribus ad idem audendum animos faciam. Illi, non dubito, felicioris ingenii Fortuna conatum meum promovebunt. Nec te, o quisquis ex eorum numero es, subsequi pudeat aut esse in hac arena secundum. Zyphra, sterilis ille numerus, omnes numeros praecedit. Phoebus Auroram subsequitur. Rudi plane carbone futurae imaginis lineas duxi, tu exquisitis coloribus ruditatem anima et quae (multa ea futura non dubito) in me desideraveris aut improbaveris, ea tuo ipse exemplo corrige. Leges hic ex Martiali, Oveno aliisque eiusmodi aliqua ad sensum castitatis revocata, ut idem felicius ipse facias et quod olim faciebat ille, *gemmas e stercore eruere*, condiscas. Praestiterunt idem alii ante me, praestitit inter alios felicissime Sarbievius, qui plerasque Horatii, Ovidii, Claudiani foeditates ingeniosa puritate nobilitavit.

[11] Restat adhuc unum, quod Lectorem meum candide moneam. Illud nimirum, ut stili sublimitatem ac elegantiam, immo et subtiliores graviorum acuminum apices in paginis hisce ne quaerat. Moderata, immo nulla hic quandoque gradior pompa. Leviorum enim phrasium cincinni in epigrammatibus Laconicis locum non habent. Qui flosculos eiusmodi venatur, hortos epicorum et elegiastarum adeat. Hic plures aculei quam rosae, plures lepores quam flores. Multa in talibus non aliter sapiunt, nisi stili neglegentia commendentur et veluti neglegenti manu scripta putentur.

[12] Adde, quod hic cum tironibus mihi quandoque balbutiendum fuit. Cum illis reperi summa proceritas, cum illis desipere prima solliciti professoris sapientia est. Nequaquam supra arduum Parnassi culmen assurgent, nisi eos tua humilitate erexeris ac eo usque calamum demiseris, ut ipsum te aequari, immo superari posse iuveniliter praesumant. Audisti cum infantibus fracta voce luctari nutrices? Vidisti vetulas cum pullis suis pippire volucres? Aquilas aut falcones spectasti aliquando circa nidorum suorum cunabula humiles conari volatus? Idem tibi omnino faciendum, si cordatus magister es.

się pelzać po ziemi, niech się uczy w swym blocie tarzać się u stóp uczonej góry. Na niego – chociaż lichego rozmiarem, lecz nikczemnością wielkiego i dla nieba zbyt olbrzymiego – z Najświętszego Imienia Jezusa tyle miotanych jest gromów, ile rzucanych promieni. Nimi przynajmniej niech zostanie zepchnięty z parnaskiej skały haniebny syn ziemi.

[10] Jeśli zaś nie osiągnę tego, co zamierzam osiągnąć narzędziem dowcipu, może jednak, stępiwszy gdzie indziej ostrzałkę, strzały wielu moich *Miłych dla ucha epigramatów* wbiję w tego potwora i umysły wielu zachęczę do takiej samej śmiałości. Ci, nie wątpię, mając talent z łaski Fortuny sposobniejszy, wesprą moje wysiłki. Nie wstyź się, kimkolwiek spośród nich jesteś, naśladować albo być na tym polu następnym. Zero, owa jałowa liczba, wszystkie liczby poprzedza. Febus następuje po Jutrzence. Niezgrabnym węgielkiem pociągnąłem kontury przyszłego kształtu, a ty wyszukany kolorami ożyw ten szkic i to, czego u mnie nie znajdziesz albo co u mnie zganisz (nie wątpię, że będzie tego wiele), sam popraw własnym przykładem. Będziesz tu czytał niektóre epigramaty z Marcjalisa, Owena i innych tego rodzaju poetów przywrócone do stanu czystości, abyś samo szczęśliwiej czynił i nauczył się, co ów czynił niegdyś, *klejnoty wydobywać z gnoju*. To samo inni pokazywali przede mną, a wyróżnił się pośród nich najszczęśliwiej Sarbiewski, który wiele ze sprośności Horacego, Owidiusza i Klaudiana uszlachetnił talentem i czystością.

[11] Pozostaje jeszcze jedno, przed czym mojego Czytelnika szczerze muszę przestrzec. To mianowicie, aby nie szukał na tych kartach wzniosłości i elegancji stylu, i delikatniejszych subtelności w zbyt ciężkich dowcipach. Kroczyć tu w umiarkowanym przepychu, a czasem nawet bez niego. Na gładszych bowiem fraz kędziory w epigramatach lakonicznych nie ma miejsca. Kto szuka takich pięknych kwiatków, niech wstąpi do ogrodu epików i elegików. Tu więcej kolców niż róż, więcej dowcipów niż kwiatów. Wiele rzeczy w takich utworach podoba się tylko wtedy, gdy zalecają się niedbałością stylu i gdy zdają się spisane jakby niedbałą ręką.

[12] Co więcej, nieraz się tu musiałem jękać wraz z uczniami. Z nimi pelzać najwyższą jest wzniosłością, z nimi być głupim najważniejszą jest mądrością zatroskanego profesora. Żadną miarą nie wzniosą się nad stromy Parnasu wierzchołek, jeśli ich nie podniesiesz własną niskością i tak bardzo nie znizysz pióra, aby spodziewali się z młodzieńczą ufnością, że mogą ci dorównać, a nawet cię przewyższyć. Słyszałeś, jak mamki miękkim głosem przekomarzają się z dziećmi? Słyszałeś, jak stare ptaki popiskują ze swoimi piskletami? Widziałeś nieraz, jak orły albo sokoły wokół kolebek swych gniazd próbowały niskich lotów? Zupełnie to samo ty powinienesz czynić, jeśli jesteś rozsądnym nauczycielem.

[13] Deinde quis in materia leviori maiorem stili gravitatem requirat? Si robustiorem cultioremque poesim desideras, ad mea te lyrica remitto. Ibi (si dis placet) videbis me ad istam stili mediocritatem non temere, sed consulto delatum. Est quaedam diligens neglegentia, est incuria curiositas.

[14] Quid? Quod pluribus ista scripta sint, quam quibus intima Musarum sacraria permissa, aulicis etiam et illis, qui ingeniis suis freti primo litterarum cortice degustato ad intimiorem medullam non penetrarunt. Apud hos litterariae honestatis hostes persequor. Ipsa stili facilitate ac brevitate exilem libellum occupatis eorum manibus ingerere cupio eaque, etiam importune, obtrudere. Quae extra pudoris ac honestatis periculum et innocentiae vulnera otiosi tuto legant, rideant, iocentur et curas graviores festivitate hac relevent, nec se ad sacristiam trahi iniuriose querantur.

[15] Sed iam tandem *manum de tabula*. Quorsum, inquires, tam exili opellae tantum prooemium? Brevius illud facies, si non legeris. Quod si necdum litem mihi remisisti, ignosce iusto timori. Ne ipsa hodie Biblia Sacra in publicum prodeunt sine *Prologo galeato*.

[16] Vale mi, optime Lector, et meum erga litterariam honestatem animum boni consule. Si brevior pro epigrammatibus meis praefactionem desideras, en eam tibi ex epigrammatistarum principe:

### I. Ad Avitum

Sunt bona, sunt quaedam mediocria, sunt mala plura,  
quae legis hic, aliter non fit, Avite, liber.

Mart[ialis] lib[ri] 1 epigr[amma] <16>

### II. Ad La<u>sum

„Triginta toto mala sunt epigrammata libro”.

Si totidem bona sunt, La<u>se, bonus liber est.

Martial[is] lib[ri] 7 epigr[amma] 66

[13] Dalej, któż domagałby się w lżejszej materii stylu poważniejszego? Jeśli pragniesz poezji mocniejszej i bardziej kunsztownej, odsyłam cię do mych liryków. Tam z Bożą pomocą zobaczysz, że do tego niewysokiego stylu zstąpiłem nie bez zastanowienia, lecz umyślnie. Jest ta niedbałość, rzekłbym, staranna, jest niestaranność pilnością.

[14] Czemu? Ponieważ takie pisma są przeznaczone dla większej liczby czytelników niż tylko dla tych, których dopuszcza się do najskrytszej świętości Muz, także dla dworzan i tych, którzy w umysły swoje ufni, łupiny literatury ledwie spróbowawszy, nie dotarli do jądra. Wśród nich ścigam wrogów literackiej przyzwoitości. Ze względu na samą przystępność stylu i zwięzłość tę szczupłą książeczkę pragnę włożyć w ich zajęte ręce i wepchnąć w nie, choćby natrętnie, te oto wiersze. Niech je bez szkody dla czystości i uczciwości oraz bez uszczerbku dla niewinności bezpiecznie czytają w czasie odpoczynku, niech śmieją się, żartują i troski cięższe łagodzą tą przyjemnością, a niech się nie żalą niesprawiedliwie, że się ich ciągnie do zakrystii.

[15] Lecz w końcu *rękę precz od obrazu*. Po co, zapytasz, dla tak szczupłego dziełka tak długa przedmowa? Uczynisz ją krótszą, jeśli jej nie przeczytasz. Jeśli zaś nie przestałeś się jeszcze na mnie gniewać, wybacz, że odczuwam zrozumiałą obawę. Samej dziś Biblii Świętej nie wydają bez *Prologus galeatus*.

[16] Bądź zdrow, najlepszy Czytelniku, i pochwal mój zamiśl względem pisarskiej obyczajności. Jeśli pragniesz krótszego wstępu do moich epigramatów, ten oto będzie dla ciebie od księcia epigramatyków:

### I. Do Awita

Jest tu gorszy, jest lepszy, jest i wiersz nietęgi,  
lecz inaczej, Awicie, nie byłoby księgi.

Marcjalisa księgi I epigram 16

### II. Do Lausa

„Trzydzieści epigramów w tym zbioru to sieczka.”  
Więc trzydzieści jest dobrych? To świetna książeczka.

Marcjalisa księgi 7 epigram 66

**Alberti Ines e Societate Iesu**  
*Acroamatum epigrammaticorum*  
**CENTURIA I**

**I. Ad Marianum Aldum**  
**de epigrammatum suorum brevitate**

Commoda si quaeris nostrae brevitatis, habeto.

Primum est, lectores non onerabo meos.

Seu bona, seu mala sunt, poterunt ab utroque probari,  
dissimiles quamvis lector et auctor erunt.

5 Si placeo, placuisse brevi mihi sufficit, at si  
displiceo, quantum est displicuisse diu.

Sic gaudebo minus, minus attamen, Alde, dolebo,  
sive magis vulgo, sive placebo minus.

**II. Ad Remigianum de suis carminibus**

Sunt bona, sunt, fateor, mediocria, sunt mala plura  
haec mea, sed tua sunt, Remigiane, nihil.

**III. De iisdem**

Sunt haec apta minus, poterunt tamen apta videri,  
nam bona non potui qui dare, curta dedi.

**IV. De iisdem ad Fuscum**

Ne mea de putri scateant epigrammata vena,  
illis Pierios misceo, Fusce, sales.

**V. De iisdem,**

**cur fictis nominibus et cognominibus inscribantur**

Nemo lacessitum se nostro carmine dicat:

innocuum exercent nomina ficta stilum.

Nemo tamen damnet, nimium dum fingo, poetam,  
nam fingo tantum nomina, non vitia.

**VI. Ad philosophum**

„Pro placito verbis ut nummis utimur” – inquis.

Erras: verba nihil, omnia nummus emit.



**Alberta Inesa z Towarzystwa Jezusowego**  
*Epigramatów miłych dla ucha*  
**SETKA PIERWSZA**

**I. Do Mariana Alda**  
**o zwięzłości swych epigramatów**

Gdy pytasz o zwięzłości zalety, odpowiem.  
 Po pierwsze, czytelnikom nie będę ciężarem.  
 Czy są dobre, czy marne, mogą poklask zyskać,  
 choćby różne czytelnik i autor miał zdanie.  
 5 Gdy się podobam, starczy krótko się podobać;  
 jeśli się nie podobam, jakże to się dłuży.  
 Tak mniej się będę cieszył, mniej też bolał będę,  
 czy więcej, czy mniej, Aldzie, zyskam przychylności.

**II. Do Remigiana o swoich wierszach**

Są dobre, są i średnie, wiele złych, przyznaję,  
 jest moich, ale twe to nicość, Remigianie.

**III. O tychże**

Niezbyt zdatne, lecz mogą za zdatne być wzięte,  
 bo gdy dobrych nie mogłem, w zamian krótkie dałem.

**IV. O tychże do Fuska**

By ze zgniłego źródła me wiersze nie trysły,  
 pieryjskimi je, Fusku, przyprawiam solami.

**V. O tychże,**  
**czemu zmyślonymi imionami i nazwiskami są opatrzone**

Nikt nie powie, że pieśń go moja obraziła:  
 styl niewinny zapewnią zmyślane imiona.  
 Nikt poety nie zgani, że zmyśla zbyt wiele,  
 zmyślałam bowiem jedynie imiona, nie wady.

**VI. Do filozofa**

„Słów jak pieniędzy – mówisz – używamy śmieie!”  
 Mylisz się, gdyż nic słowo, pieniądź wszystko kupi.

**VII. In pigrum**

Omnia devitas, declinas omnia, pigre.  
An non te potero dicere grammaticum?

**VIII. In Pontilianum e trabe infami pendulum.  
A communi regula exceptio seu axiomatis appendix**

*Omnia sunt hominum tenui pendentia filo.*  
Excipio guttur, Pontiliane, tuum.

**IX. In Faustulum deformem**

Frustra conquereris, frustra me, Faustule, damnas.  
Non voco te turpem, Faustule, sed tamen es.

**X. Ad Stephanum Noronium.****Problema de medicis et iuristis**

Morbus ubi nullus, nulla est medicina, Noroni;  
nullus iuristis est sine lite locus.

Quid facient ergo medicinae et iuris alumni?  
Fors erit in caelo nullus utrique locus?

**XI. De Aulo***Casu vivitur*

„Casu vivitur” – inquit Aulus.  
Casu vivitur – hoc fatemur, Aule,  
sed non quo Attica vel carent Athenae.

**XII. Ad Faustinum divitem**

Nemo tuam, Faustine, potest numerare monetam;  
quin et nemo meam, iam sumus ergo pares.

**XIII. In Cottam calamistratum**

Perfusos oleo combussit Cotta capillos:  
sic operam frustra perdidit ac oleum.

**XIV. In Tongilianum de alieno capillatum**

Emisti magna pretiosos merce capillos.  
Emisses utinam, Tongiliane, caput.

**XV. Ad Macrinum de Cinna informi**

Multum Cinna sibi placet, Macrine.  
Huc affer speculum, minus placebit.

**VII. Na leniwego**

Trud przypadkiem, praca dla ciebie wyjątkiem.  
Czyż nie mogę cię, leniu, nazwać gramatykiem?

**VIII. Na Pontyliana, wiszącego na hańbiącej belce.  
Od powszechnej reguły wyjątek albo dodatek do aksjomatu**

*Na nici cienkiej wisi, co ma człowiek swego.*  
Twe gardło, Pontylianie, jedynym wyjątkiem.

**IX. Na Faustula niekształtnego**

Próżno się żalisz, próżno ganisz mnie, Faustulu.  
Nie nazywam cię szpetnym, jednak szpetnym jesteś.

**X. Do Stefana Noroniusza.****Pytanie o medyków i jurystów**

Gdzie chorób brak, Noroni, nie ma medycyny;  
nie potrzeba prawników, kiedy nie ma sporów.  
Cóż więc poczną medycy i adepci prawa?  
Może dla nich nie będzie wcale miejsca w niebie?

**XI. O Aulu***Żyje się przypadkiem*

Aulus powiedział: „*Żyje się przypadkiem*”.  
Zgoda, przypadkiem, a jednak nie takim,  
jakich w Atenach nie ma ni w Attyce.

**XII. Do Faustyna bogatego**

Nikt pieniędzy, Faustynie, zliczyć twych nie może;  
a skoro nikt i moich, obaj żeśmy równi.

**XIII. Na Kottę ufryzowanego**

Namaszczone oliwą spalił Kotta włosy:  
tak na próżno zmarnował i trud, i oliwę.

**XIV. Na Tongiliana w peruce**

Kupiłeś cenne loki za duże pieniądze.  
Obyś do nich dokupił, Tongilianie, głowę.

**XV. Do Makryna o brzydkim Cynnicy**

Cynna, Makrynie, bardzo jest rad z siebie.  
Przynieś tu lustro, wnet mu minie zachwyty.

**XVI. De Rufino**

De fixo fecit Rufinus mobile bellum,  
cum se tam celeri proripit inde pede.

**XVII. Ad Marianum, ineptum scriptorem**

*Imperfecti operis* quoties producitur auctor,  
illius ingenio gratulor atque tuo.  
Nempe ambo libri titulum compingitis unum:  
illius est nomen, res, Mariane, tua.

**XVIII. In Soffaram, ad imitationem Martialis**

Cum pretio nostros emisset Soffara versus,  
illos iure bono praedicat esse suos.

**XIX. Ad edentulum ex sensu Aristotelis**

Quod bobus commune, tibi est, edentule, factum:  
cornua fronte geris, dentibus ergo cares.

**XX. Ad Rufum, bibonem aegrotum**

Saepe propinatam expendisti, Rufe, „salutem”.  
Hinc ego non miror, cur tibi nulla salus.

**XXI. De Fustico podagrico**

Vinum non potas, ut nulli pocla propines.  
Non podagram pateris, Fustice, sed chiragram.

**XXII. Ad M[arcum] Turdum.****Ligneae domus commoda**

Ligneae, Turde, domus, focus est tibi saxeus. Illi,  
si ligna afuerint, subice, Turde, domum.

**XXIII. Ad Ponticum de Ardaliono.****Lepidae litis diremptio**

Ardalio Numas, tu nummos, Pontice, iactas  
et quaeris, potius cui genus atque domus.  
Si *genus et formam regina Pecunia donat*,  
Pontice, nobilis es, rusticus Ardalio.

**XXIV. Ad Martinianum de Ruspico.****Duplex gula**

Tu spe cuncta voras, vorat omnia Ruspicus ore.  
Ambigo, quae gravior, Martiniane, gula.

**XVI. O Rufinie**

Zamienił pozycyjną wojnę w błyskawiczną,  
gdy z niej Rufin uciekał takim szybkim biegiem.

**XVII. Do Mariana, głupiego pisarza**

Gdy cytują autora *Opus imperfectum*,  
gratuluje talentu i jemu, i tobie.  
Obaj bowiem tworzycie jeden tytuł książki:  
jego wprawdzie jest imię, rzecz, Marianie, twoja.

**XVIII. Na Soffarę, imitacja z Marcjalisa**

Skoro wiersz mój Soffara kupił za pieniądze,  
bardzo słusznie nazywa wiersz ten swoim własnym.

**XIX. Do bezzębego wedle spostrzeżenia Arystotelesa**

Co zwykle jest u wołów, stało się i tobie:  
rogi nosisz na czole, zatem zębów nie masz.

**XX. Do Rufusa, pijanicy chorego**

Często wznoszone „zdrowie”, Rufie, wypijałeś.  
Nie dziwię się więc wcale, czemu zdrowia nie masz.

**XXI. O Fustyku podagryku**

By nie przepić do kogoś, sam wina nie pijesz.  
Nie podagrę, Fustyku, chiragrę masz raczej.

**XXII. Do Marka Turda.****Pożytki z drewnianego domu**

Drewniany masz dom, Turdzie, za to piec z kamieni.  
Jeśli ci dREW zabraknie, dorzuć dom do pieca.

**XXIII. Do Pontyka o Ardalionie.****Rozwiązanie zabawnego sporu**

Ardalio pochodzeniem, ty zaś powodzeniem  
przechwalasz się, Pontyku; pytasz, czyj ród lepszy.  
Jeśli *król Pieniądz daje i ród, i urodę*,  
tyś, Pontyku, szlachcicem, Ardalio – wieśniakiem.

**XXIV. Do Martyniana o Ruspiku.****Dwojakie łakomstwo**

Ty się karmisz nadzieją, Ruspik wszystko zżera.  
Nie wiem, czyje łakomstwo większe, Martynianie.

**XXV. Ad Formium, bibonem balbum**

Fecundi calices quem non fecere disertum?

Vis me vera tibi dicere, Formio? Te.

**XXVI. Adversio critica****in Martialem ad XVII epigramma libri X,  
in quo Roma adulatorum abigit**

Quas hic Blanditias vetas, Valeri,  
atritis nimium venire labris,  
illas versibus omnibus propinas.

Si das ergo tuo fidem poetae,

5 *hoc sub principe, si sapis, caveto  
verbis, Roma, prioribus loquaris* –  
hoc pro te facit ipse Martialis.

**XXVII. Ad Ponticum, capillatum imberbem**

Caesarie supple implumem, Pontice, barbam.

Barbatum caput est barbaque calva tibi.

**XXVIII. Ad Brutum**

Cum mihi promittis, cum das tua dona, recuso.

Si quid, Brute, sapis, scis bene, quid facio.

**XXIX. Ad Linum, pauperem superbum**

Cornua fronte geris lacero contexta galero.

Non cornu tibi, sed copia, Line, deest.

**XXX. De Aulo ad Marcum**

Ad bellum senis tendebat mensibus Aulus;

e bello sextam iam redit ante diem.

Tam properae quae causa viae, non sciscitor; et tu,

si cito vis ad nos, Marce, redire, fuge.

**XXXI. De eodem. Argumentum ad hominem**

„*Vir fugiens iterum pugnabit*, dicitur” – inquis.

Inquo, quod cecinit pagina sacra, proba.

**XXXII. In obesum**

Quis te, quis tandem numeri neget esse dualis?

Numquam rite potes dicere: „Solus ego”.

**XXV. Do Formia, pijaka jąkały**

Kogo pełne puchary mówcą nie zrobiły?  
Chcesz, żebym rzekł ci prawdę, mój Formionie? Ciebie.

**XXVI. Krytyczna odpowiedź**

**Marcjalisowi na XVII epigramat z księgi X,  
w którym wypęcza pochlebców z Rzymu**

Pochlebstwa, którym zabraniasz, Walery,  
przychodzić tutaj z wytartymi wargi,  
we wszystkich swoich wierszach sam podsuwasz.  
Jeśli więc ufasz swojemu poecie,  
5 *bądźże rozumny, strzeż się pod tym władcą*  
*językiem, Rzymie, odzywać się starym –*  
to wszak za ciebie czyni sam Marcjalis.

**XXVII. Do Pontyka, owłosionego gołowasa**

Gładkość brody, Pontyku, czupryną nadrabiasz.  
Brodatą masz ty głowę, brodę za to łysą.

**XXVIII. Do Brutusa**

Gdy dary obiecujesz, gdy dajesz – odmawiam.  
Jeśliś mądry, Brutusie, wiesz dobrze, co robię.

**XXIX. Do Lina, biedaka dumnego**

Czapkę podartą, Linie, rogatą masz duszę.  
Masz rogi, brak ci tylko rogu obfitości.

**XXX. O Aulu do Marka**

Na wojnę zdążył Aulus całych sześć miesięcy,  
lecz nim dni sześć minęło, już powrócił z wojny.  
Nie wiem, jaka przyczyna tak szybkiej podróży;  
ty też, Marku, gdy rychło chcesz wrócić, uciekaj.

**XXXI. O tymże. Argument do osoby**

Rzeczysz: „*Uciekający znów do walki stanie*”.  
Powiem: uznaj, co święta opiewała karta.

**XXXII. Na grubasa**

Że masz liczbę podwójną, któż by ci zaprzeczył?  
Nigdy też zgodnie z prawdą „ja sam” rzec nie możesz.

**XXXIII. In Linum amusum de suis versibus**

Me miserum dicis; melior tu, Line, poeta,  
nam mea tot damnant carmina, nemo tua.

**XXXIV. Vivae vocis oraculum.****De Alano**

Viva voce mihi quiddam promisit Alanus.  
Nil dat: mortua vox verius illa fuit.

**XXXV. De Attalo parco**

Rhetor es at clausam stringis tamen, Attale, dextram.  
Non credo: non es rhetor, at es logicus.

**XXXVI. Ad amicum. Otium negotiosum**

„Nil facio” – dicis, cum docta volumina versas.  
Omnia, crede mihi, nil faciendo facis.

**XXXVII. De Ibero ad Candidum.****De veste coriacea**

Vestitus corio pedibus quid distat Iberus?  
Non est haec vestis, Candide, calceus est.

**XXXVIII. Ad eundem Iberum de eodem**

Simplice vestitum tunica te nemo lacessat.  
Te bene vestitum nullus, Ibere, neget.  
Quando cuti propriae cervinam iungis, Ibere,  
vestitus duplici diceris esse toga.

**XXXIX. Ad Clitum calvum**

Cum tibi radendum caput est, quid fata moraris?  
Non tonsore opus est, sed, Clite, carnifice.

**XL. Ad Plancum**

Pauca rogas multos, sed praestant nil tibi multi.  
Ut praestent aliquid, plurima, Plance, roga.

**XLI. Ad Ponticum petacem.****Antistrophe prioris**

Multa rogas multos, dare multi multa recusant.  
Vis, ut pauca negent, Pontice? Pauca roga.



**XXXIII. Na Lina od Muz stroniącego o swych wierszach**

Mówisz, Linie, żem marny poeta. Tyś lepszy,  
bo moje wiersze gani tak wielu, nikt twoich.

**XXXIV. Powiedziane żywym głosem.****O Alanie**

Żywym mi głosem Alan składał obietnice.  
Nic jednakże nie daje: głos raczej był martwy.

**XXXV. O Attalu oszczędnym**

Retorem będąc, bardzo oszczędny, Attalu.  
Chybaś raczej logikiem: ci oszczędni w słowach.

**XXXVI. Do przyjaciela. Pracowity odpoczynek**

Księgi mądre wertując, mówisz: „Nic nie robię”.  
Wszystko, możesz mi wierzyć, nic nie robiąc, robisz.

**XXXVII. O Iberze do Kandyda.****O szacie skórzanej**

Czym od stóp różny Iber przyodziany w skórę?  
To nie szata, Kandydzie, to raczej obuwie.

**XXXVIII. Do tegoż Ibera o tym samym**

Żeś jest prosto ubrany, nikt ci nie zarzuci.  
Żeś jest dobrze ubrany, Iberze, nie przeczą.  
Kiedy skórę jelenią z własną łączysz skórą,  
mówi się, żeś ubrany jest w podwójną szatę.

**XXXIX. Do Klita łysego**

Gdy musisz ostrzyć głowę, po cóż los wstrzymujesz?  
Nie fryzjera, lecz, Klicie, potrzeba ci kata.

**XL. Do Planka**

Wielu prosisz o mało, wielu nic nie daje.  
Aby dali cokolwiek, proś, Planku, o więcej.

**XLI. Do Pontyka żądnego.****Antystrofa poprzedniego**

O wiele wielu prosisz, wiele dać ci nie chcą.  
Proś o mało, Pontyku: mało ci odmówią.

**XLII. Ad Lentulum**

Frustra ieiunos incusas, Lentule, versus,  
quos ieiuna mihi feria sexta dedit.

**XLIII. Ad Rufinum.****Secretum contra omnes morbos**

Quid tibi cum thermis? Si vis, Rufine, valere,  
Lethaei potius balnea fontis adi.

**XLIV. In Nolanum petacem**

Nolane, quavis postulas aliquid die.  
Rogationum quaelibet apud te est dies.

**XLV. Ad Hornum poetam**

Turpis es et versus comptos a te exigis, Horne.  
Auctori aequales hos decet esse suo.

**XLVI. Ad Alaudum neosponsum.****Vicem pro vice**

Duxisti uxorem, toties simul illa vicissim  
te quoque per totam duxit, Alaude, domum.  
Pro vice nempe vicem multam tibi reddidit una.  
I nunc et gratam muneris esse nega!

**XLVII. Ad Brittum discipulum de Alcide magistro**

*Quem Numen castigat, amat. Quid maestus anhelas?*  
Isto, Britte, modo te tuus Alcis amat.

**XLVIII. Ad Mauritium Aranum.****Cur desperantes deiecti, sperantes erecti dicuntur**

Desperando iacet, quisquis desperat, Arane.  
*Stat bene, qui sperat: spes pede nulla caret.*

**XLIX. Ad militem e castris transfugam**

Eiuras fixum, dilaudas mobile bellum:  
inde soloecismos tot fugiendo facis.

**L. Ad Matthiam Nolium de suis Laconicis**

Nondum curta tibi sapiunt epigrammata, Noli?  
Displicet acciso pagina plena metro?

**XLII. Do Lentula**

Próżno ganisz, Lentulu, czczość moich wierszyków.  
Takie przecież mi postny podarował piątek.

**XLIII. Do Rufina.****Sekret na wszystkie choroby**

I cóż ci z term, Rufinie? Gdy chcesz zdrowie zyskać,  
już ty się lepiej wybierz do letejskich cieplic.

**XLIV. Na Nolana żądnego**

Nolanie, chcesz dla siebie czegoś w każdy dzień.  
W procesji więc błagalnej co dzień musisz iść.

**XLV. Do Horna poety**

Brzydkiś, Hornie, a wiersze układasz ozdobne.  
Te powinny być równe swemu autorowi.

**XLVI. Do Alauda nowożeńca.****Przysługa za przysługę**

Wprowadziłeś w dom żonę, ona cię tylekroć  
wzajem przez dom, Alaudzie, cały prowadziła.  
Za jedną ci przysługę tyle przysług świadczy.  
Idźże teraz i spróbuj niewdzięczną ją nazwać!

**XLVII. Do Bryttusa ucznia o Alcydzie nauczycielu**

*Kogo Bóg karci, kocha.* Na cóż smutny wzdychasz?  
Tak cię, Bryttusie, właśnie kocha twój Alcyda.

**XLVIII. Do Maurycego Arana.****Dlaczego powiada się, że nadzieja droższa od pieniędzy**

Gdy kto żywi nadzieję, dobrze mu się dzieje.  
„Bogacz – mówią – nadziany”: nadzieja nadzieje.

**XLIX. Do żołnierza z obozu uciekającego**

Porzucasz pozycyjną, w ruchu chwalisz wojnę:  
stąd tyle sołecyzmów tworzysz, uciekając.

**L. Do Macieja Noliusza o swych lakonicznych wierszach**

Nie gustujesz, Noliuszu, w krótkich epigramach?  
Nie lubisz strony pełnej pociętych wierszyków?

Accipe consilium: poterunt tibi longa videri,  
 quae brevius scripsi – volvito cuncta simul.

**LI. Ad lippum**  
**in verbo „videre” penultimam corripientem.**  
**Excusatio**

Non ego te miror longum breviare „videre”:  
 pupillae sermo consonat, os oculis.

**LII. Ad Ponticum hortulanum.**  
**Importuna fecunditas**  
 Una tibi malus fert plurima, Pontice, mala:  
 est typus uxoris scilicet illa tuae.

**LIII. Ad Faustulum, fidicinem mendacem**  
 Dum promissa negas, dum veris falsa remisses,  
 tot tibi cum fidibus, Faustule, nulla fides.

**LIV. Ad Fiscum, divitem senem**  
 Fine coronari dicuntur cuncta; vovetur  
 haec etiam vitae, Fisce, corona tuae.

*Finis coronat opus*

**LV. De eodem ad eundem ex eodem**  
*Finis opus, vulgi iactatur voce, coronat.*  
 O, hic ergo tuas, Fisce, coronet opes!

**LVI. In Faustulum deformem**  
 Dum toties speculum versas, iam paene timebam,  
 ne sis Narcissus tu tibi, fons speculum.  
 Sed cum Thersitis circumfers, Faustule, vultum,  
 secure totos te speculere dies.

**LVII. In Zollum obesum**  
 Venter aqualiculus frustra tibi, Zolle, vocatur –  
 a vino hunc debes dicere, non ab aqua.

**LVIII. Ad Marinum**  
**de astrologis multos caelos asserentibus**  
 Quid mihi cum caelis? Caelum mihi sufficit unum.  
 Quod reliquum superest, cedo, Marine, sophis.

Przyjmijże moją radę: zdadzą ci się długie,  
choć są krótkie, gdy wszystkie przeczytasz je naraz.

**LI. Do chorego na oczy**  
**w słowie „widzieć” sylabę przedostatnią skracającego.**  
**Wymówka**

Że długie „widzieć” skracasz, nie dziwię się wcale:  
z żrenicą mowa zgodna, a z oczyma usta.

**LII. Do Pontyka ogrodnika.**  
**Przykra płodność**

Jedna jabłoń przynosi tyle złych owoców:  
pewnie twojej małżonki jest ona obrazem.

**LIII. Do Faustula, kłamiwego lutnisty**  
Gdy przeczysz, żeś obiecał, gdy fałsz z prawdą mieszasz,  
na tyłu strunach grając, przeciągasz ty strunę.

**LIV. Do Fiska, bogatego starca**

*Koniec wieńczy dzieło*

Że koniec wieńczy wszystko, Fisku, powiadają;  
niechże już twoje życie doczeka się wieńca.

**LV. O tymże do tegoż według tego samego**  
Znane mówi przysłowie: *Koniec wieńczy dzieło.*  
O, żeby więc uwieńczył, Fisku, twój majątek!

**LVI. Na Faustula niekształtnego**  
Tylekroć w lustro patrzysz, że już się lękałem,  
byś się nie stał Narcyzem, a zwierciadło źródłem.  
Lecz skoro masz Tersyta, Faustulu, oblicze,  
oglądaj się spokojnie, choćby przez dni całe.

**LVII. Na Zola grubego**  
Brzuch twój niesłusznie, Zolu, cebrem nazywają,  
bo w cebrze zwykle wodę się trzyma, nie wino.

**LVIII. Do Maryna**  
**o astrologach liczne nieba uznających**  
Cóż mi po niebach wielu? Jedno mi wystarcza.  
Co do reszty, Marynie, zostawiam ją mędrcom.

**LIX. In Pontilianum cornutum**

Rhinoceros, taurus, satyrus, daemon, caper, agnus  
 ardua bellaci cornua fronte gerunt.  
 Tu, quoque cum nimium pugnaci cornua fronte  
 gestas, istorum, Pontiliane, quid es?

**LX. Ad amicum de suis carminibus**

Saepe refers, mea quod non pauci carmina carpunt.  
 Carpunt, nam flores forsitan esse putant.

**LXI. In divitem. Dives Dis**

Cum tot divitias caeca concludis in arca,  
 Dis es, te Ditem nemo negare potest.

**LXII. Ad Celsum iuristam**

Perpetuis totum consumis litibus annum  
 damnaque multorum sunt tua, Celse, lucra.  
 Fortunam metire tuam: miser haud potes esse;  
 esses, si fieret nullus in orbe miser.

**LXIII. Discipulo suo, poetae  
 in mortis descriptione mortuo**

Tu merito dices: „*Mors ultima linea rerum*”,  
 nam mortis pangens symbola, mortuus es.

**LXIV. De Perone,**

**dum in Angliam peregrinaretur facto haeretico**  
*Caelum, non animum mutant, qui trans mare currunt.*  
 Non credo: haeticus mutat utrumque Peron.

**LXV. Ad Montidum, ineptum poetastrum**

Quid facio, quaeris, quoties tua metra revolvo.  
 Vis dicam verum, Montide? Nil facio.

**LXVI. Ad Dominicum Maenium**

„Mecum habito” – dicitis. Laudo, sed dispice, tecum  
 concivem, Maeni, quid sit habere malum.

*Tecum habita***LXVII. De M[arco] Proteptico monoculo**

Non patitur geminos caelum, Proteptice, soles.  
 Cum caelo quiddam frons tua moris habet.

**LIX. Na Pontyliana rogatego**

Nosorożec, byk, satyr, demon, kozioł, baran  
 na czołach wojowniczych rogi mają dumne.  
 Ty, skoro także rogi na zbyt groźnym czole  
 nosisz, którym z nich jesteś, powiedz, Pontylianie.

**LX. Do przyjaciela o swoich pieśniach**

Wciąż mówisz, że me pieśni wielu tnie krytyków.  
 Tną je, bo myślą może, że są one kwieciami.

**LXI. Na bogacza. Bogaty Pluton**

Skoro tyle bogactwa w ciemnej grzebiesz skrzyni,  
 nikt nie przeczy, żeś bogacz jak bóg zmarłych Pluton.

**LXII. Do Celsusa prawnika**

Cały na ciągłych sporach rok trawisz, Celsusie,  
 a straty wielu ludzi są twymi zyskami.  
 Oceń swoją fortunę: biedny być nie możesz;  
 byłbyś, gdyby na świecie nikt nie stał się biedny.

**LXIII. Swemu uczniowi, poccie,  
który umarł przy opisie śmierci**

Słusznie powiesz: „*Ostatnią śmierć rzeczy granicą*”,  
 bo śmierci opisując obrazy, skonalesz.

**LXIV. O Peronie,**

**gdy do Anglii wyruszył, stawszy się heretykiem**  
*Niebo zmienia, nie duszę, kto za morze płynie.*  
 Nie wierzę: kacerz Peron oboje odmienił.

**LXV. Do Montyda, wierszoklety głupiego**

Cóż robię, pytasz zawsze, gdy czytam twe pieśni.  
 Chcesz, Montydzie, znać prawdę? Wierz mi, nic nie robię.

**LXVI. Do Dominika Meniusza***Zamieszkał z sobą*

„Ze sobą mieszkam” – mówisz. Chwałę, lecz zważ, Meni,  
 co za nieszczęście w tobie mieć współlokatora.

**LXVII. Do Marka Protreptyka jednookiego**

Nie cierpi, Protreptyku, niebo słońc bliźniaczych.  
 Coś zaiste twarz twoja z niebem ma wspólnego.

**LXVIII. De medicis.****Spes in herba**

Est bene, sit quamvis medico spes omnis in herba.  
Eliquat innumeras inde Galenus opes.

**LXIX. Ad Plancum.****Caeca fides**

Facundum iuras, iuras te, Plance, disertum  
et me, quod iuras, credere nolle furis.  
Desine, iam tandem credo te, Plance, disertum.  
Credo, sed quid sit, scis, puto, caeca fides.

**LXX. Quis ad aulam aptus**

Aula Placentinis, non Veronensibus apta est:  
qui placitura loqui novit, hic aulicus est.

**LXXI. Ex lucis et dici creatione moralis adversio.**

*Factum est vespere et mane dies unus*  
Gen[esis] 1

**Ad Crispum**

Praecessit nox, Crispe, diem lucemque tenebrae.  
Apparere cupis? Disce latere prius.

**LXXII. De Haymone, divite parco, ad Iustinum Pandarum.****Affectata ignorantia**

Quid sit sportula, parcus Haymo nescit,  
nec vult, sportula quid sit, edoceri.  
Hoc est, Pandare, sportulam negare.

**LXXIII. Ad Candidum de Ollo Nasone,  
ex Graeco**

Ollum nasus habet, non Ollus, Candide, nasum,  
attribui magnis namque minora solent.

**LXXIV. In Momum**

Omnes condemnas, simul at damnaris ab illis.  
Nil tibi, Mome, sapit. Cur? Nihil ipse sapis.



**LXVIII. O medykach.****Nadzieja w ziołach**

Choć ma nadzieję w ziołach, dobrze medykowi.  
Stamtąd wielkie bogactwo Galen wydobywa.

**LXIX. Do Planka.****Ślepa wiara**

Zapewniasz, żeś wymowny, żeś jest mocny w gębie,  
i w szal wpadasz, że nie chcę zapewnieniom wierzyć.  
Przestań, już wreszcie wierzę, żeś, Planku, wymowny.  
Wierzę, lecz wiesz, jak sędzę, czym jest ślepa wiara.

**LXX. Kto na dwór zdatny**

Z Golubia, nie z Dobrzynia dobry dworak, bowiem  
nie mówi dobrze, mówi tak, żeby go lubić.

**LXXI. Ze stworzenia światła i dnia nauka moralna.**

*I zstał się wieczór i zaranek, dzień jeden*  
[Księga] Rodzaju 1

**Do Kryspa**

Noc przed dniem była, Kryspie, a mroki przed światłem.  
Chcesz się pokazać? Najpierw ukrywać się naucz.

**LXXII. O Hajmonie, bogatym skąpcu, do Justyna Pandara.****Udawana niewiedza**

Co to podarek, skąpy Hajmon nie wie,  
co to podarek, dowiedzieć się nie chce.  
To jest, Pandarze, na darach się nie znać.

**LXXIII. Do Kandyda o Ollu Nosatym,****z greckiego**

Nie Ollus ma, Kandydzie, nos, lecz nos ma Olla,  
bo większym rzeczom zwykle podlegają mniejsze.

**LXXIV. Na Moma**

Wszystkich potępiasz, wszyscy urągają tobie.  
Nic ci nie w smak, bo nie masz ty dobrego smaku.

**LXXV. Ad Baldanum haereticum.****Apologia pro cognomine**

R[everendissimi] P[atris] Ioannis Argenti Soc[ietatis] Iesu,  
olim visitatoris et provincialis Poloniae

Argentum nimium pretioso nomine dici  
falleris. „Argentum” dicimus, aureus est.

**LXXVI. De Aulo**

Saepe mihi narras: „Patrum monumenta revolve”.  
Non damno te, sed quis leget, Aule, tua?

**LXXVII. Ad Ioannem Rubium.****Auctor *Imperfecti operis***

Auctorem *Imperfecti operis* male credimus unum.  
Illis nulla, Rubi, bibliotheca caret.

**LXXVIII. Ad quendam magni nominis senatorem***Ex utroque Caesar*

Gratulor et quod habes, et quod merearis honores.  
Alterutrum rarus, rarus utrumque tenet.

**LXXIX. Ad Gabianum iuristam**

Mentiris, dicens *pacem te poscimus omnes*,  
cum sit lis hominum dos, Gabiane, tua.

**LXXX. *Propter quod aliquid, tale ipsum magis***

Amphora, zodiaci caelestibus indita signis,  
cur inter medias stat, Mariane, feras?  
An si *propter quod tale est aliquid, magis ipsum est?*  
Est fera, namque homines efficit illa feras.

**LXXXI. Ad Priscum parcam uxorem habentem**

Errant in numero Parcarum, Prisce, poetae,  
accessit coniunx nam tua quarta tribus.

**LXXXII. Ad amicum de Tora, Graeco mendace**

Ne mirere Toram, cum *veris falsa remisces*.  
Cum lingua Graecam combibit ille fidem.

**LXXV. Do Baldana heretyka.****Obrona nazwiska**

**Przewielebnego Ojca Jana Srebrnego z Towarzystwa Jezusowego,  
niegdyś wizytatora i prowincjała Polski**

Że Srebrny nazbyt cennym nazwiskiem jest zwany,  
mylisz się. On jest złoty, choć mówimy „Srebrny”.

**LXXVI. O Aulu**

Ciągle mi opowiadasz: „Ojców czytam księgi”

Nie ganię ciebie, Aulu, lecz kto tve przeczyta?

**LXXVII. Do Jana Rubiusza.****Autor *Opus imperfectum***

Falsz, że jest jeden autor *Opus imperfectum*.

W bibliotece ich, Rubi, żadnej nie brakuje.

**LXXVIII. Do pewnego senatora wielkiego nazwiska**

*Z obydwu Cezar*

Winszuję, że zaszczyty masz i żeś ich godzien.

Rzadko kto ma to jedno, rzadko kto obydwu.

**LXXIX. Do Gabiana prawnika**

Łezsz, mówiąc, że *u ciebie szukamy pokoju*,

sকoro w kłótnie, Gabianie, ludzi wyposażasz.

**LXXX. *Kto z kim przestaje, takim się staje***

Amfora, między znaki zodiaku niebieskie

wstawiona, czemu stoi wśród bestii, Marianie?

*Czy że kto z kim przestaje, takim się i staje?*

Jest bestią, bo bestiami zawsze czyni ludzi.

**LXXXI. Do skąpego Pryska, mającego żonę sknerę**

O tobie i twej żonie, mówią: „Ładna parka:

oboje sknery!“. Parki źle liczą poeci.

**LXXXII. Do przyjaciela o Torze, kłamiwym Greku**

Nie dziw się, kiedy Tora z *falszem miesza prawdę*.

Razem z greckim językiem wchłonał grecką prawość.

**LXXXIII. Problema de auro**

Cur aurum instabili nomen desumpsit ab aura?  
Fluxa nimisque fluens est utriusque fides.

**LXXXIV. In Macrinum**

Dum nego te, Macrine, sophum, mea verba subaudi.  
Non nego Aristarchum te, sed Aristotelem.

**LXXXV. In Attalum**

Attale, salsus homo es, talem licet ante negabam.  
Attale, salsus homo es. Cur? Quia multa bibis.

**LXXXVI. De Rufo ad Norvegianum**

Omnia promittens, ipse accipit omnia Rufus.  
Sic stat promissis, Norvegiane, suis.

**LXXXVII. Cur principes numero plurali utuntur?**

Cur se pluralis numeri pronomine reges  
dicunt? Nam non est rex bonus unus homo.

**LXXXVIII. Ad Pisonem Ollum de Myrone.****Mordax aemulorum par**

Ortum te prisca narras de gente Pisonum,  
Romano iactat se Cicerone Myron.  
Fingit uterque genus, sed fictum rodit uterque:  
pisa Myron toties, tu cicer, Olle, voras.

**LXXXIX. Ad Blancum.****Secretum contra medicos rigidiorum diaetam praescribentes**

Cum medicus rigidam praescribit, <B>lance, diaetam,  
non epulas renuat participare tuas.

**XC. Ad amicum.****Bonum ex integra causa**

Das bona verba bene, quoties, quod posco, reponis.  
Dum, quod posco, negas, das bona verba male.

**XCI. Ad bibonem Hellenismus**

Littera Graeca tibi multo se miscuit usu:  
arbitraris idem „vivere”, quod „bibere”.

**LXXXIII. Problemat złota**

Czemu złoto i błoto tak podobnej nazwy?  
Bo i jedno, i drugie to jest śliska sprawa.

**LXXXIV. Na Makryna**

Kiedy przeczę, żeś mędrcom, słów mych słuchaj bacznie.  
Nie przeczę, żeś Arystarch, lecz Arystoteles.

**LXXXV. Na Attala**

Głęboki jest twój umysł, choć temu przeczyłem.  
Głęboki, mój Attalu: często dno oglądasz.

**LXXXVI. O Rufusie do Norwegiana**

Sam wszystko bierze Rufus, wszystko obiecując.  
Tak umie, Norwegianie, dotrzymać obietnic.

**LXXXVII. Czemu władcy używają liczby mnogiej?**

Czemu mówią o sobie w *pluralis* królowie?  
Bo dobrym być nie może jeden człowiek królem.

**LXXXVIII. Do Pizona Olla o Myronie.****Zjadliwa para rywali**

Mówisz, żeś ze starego jest rodu Jagiellów,  
Myron się chelpi dziadem ze szlchetnych Kostków.  
Obaj ród swój zmyślacie, fałszem się żywicie:  
jagły Myron zre co dzień, ty obgryzasz kości.

**LXXXIX. Do Blanka.****Sekret przeciw medykom przepisującym surową dietę**

Gdy dietę medyk, Blanku, przepisze surową,  
niechże też nie odmawia przybyć na twój obiad.

**XC. Do przyjaciela.****Dobro z dobrej przyczyny**

Dobre słowa dasz dobrze, ilekroć się zgodzisz,  
lecz ilekroć odmówisz, źle dasz dobre słowa.

**XCI. Do pijaka**

Często ci się w użyciu mieszają litery,  
dlatego twoim zdaniem „żyć” i „pić” to jedno.

**XCII. Ad rudem, vulgo truncum.****Consolatio***Non ex omni ligno fit Mercurius*

Doctior et Musis, et Phoebos doctior esses,  
si foret ex omni stipite Mercurius.

**XCIII. In Ovenum.****Vir sui nominis**

O Venus! Impurus quantum tibi debet Ovenus,  
a cuius tantum nomine nomen habet.  
Nec miror, cur tot foedos lascivit amores:  
nominis ille sui se probat esse virum.

**XCIV. Ad Aulum de Ioanne Bruns.****Philautia**

Nemo placet cunctis nec cunctis displicet, Aule.  
Inde placens nulli, Bruns placet ipse sibi.

**XCV. Ad divitem superbum**

Rex es, quando tibi *regina Pecunia* nubit.  
Rusticus, hac rursus si vidueris, eris.

**XCVI. Ad Maevium decoctorem.****Ex necessitate virtus**

Externas numquam non lustras, Maevie, terras,  
nempe exstat terrae portio nulla tuae.  
Nulla tibi patriae reliqua est possessio glebae –  
in caelo saltem, quod tuearis, habe.

**XCVII. Ad quendam multa bibentem et alta sapientem.****Excusatio**

*Colles Bacchus amat*, sursum se vinea tollit.  
Ignosco, quoties ebrius alta sapis.

**XCVIII. Ad Priscum de suis carminibus.****Gigant<om>achia**

Pygmaeos versus pango, tu, Prisce, Gigantes.  
Multa tuos ferient fulmina, nulla meos.

**XCII. Do nieokrzesanego, potocznie tępego pnia.****Pocieszenie***Nie z każdego drewna powstaje Merkury*

Bardziej byłbyś uczony niżli Feb i Muzy,  
gdyby tak mógł Merkury z każdej powstać kłody.

**XCIII. Na Owena.****Mąż swego imienia**

O Wenus! Ileż winien ci sprośny Owenus,  
co od twego imienia takie imię bierze.  
Nie dziw, czemu miłostek tyle broi wstrętnych:  
dowodzi, że jest mężem swojego imienia.

**XCIV. Do Aula o Janie Brunisie.****Miłość własna**

Nikt nie może być wszystkim miły lub niemiły.  
Stąd niemiły każdemu, Bruns miły sam sobie.

**XCV. Do bogacza pysznego**

Tyś królem, gdyś *królową Mamonę* poślubił.  
Gdy po niej owdowiejesz, znów będziesz wieśniakiem.

**XCVI. Do Mewiusza marnotrawcy.****Z konieczności cnota**

Cudze ziemie oglądasz stale, mój Mewiuszu,  
bo z twoich nie zostało nawet kawałeczka.  
Niczego nie posiadasz z dawnych pól ojcowych –  
przynajmniej w niebie miej coś dla siebie, Mewiuszu.

**XCVII. Do jednego wiele pijącego i zarozumiałego.****Wymówka**

*Miłuje Bachus wzgórze*, pną się winorośle.  
Wybaczam, że – pijany – wyniosłe się puszysz.

**XCVIII. Do Pryska o swoich pieśniach.****Gigantomachia**

Pigmejskie wiersze piszę, ty, Prysku, giganty.  
Wiele na twoje gromów, na me nic nie spadnie.

**XCIX. Ad Olavum.****Pro suis carminibus apologia, ex Graeco**

Metra mea incusas nimiae brevitatis, Olave.

Immo nihil scribens, tu breviora facis.

**C. Ad Momum.****Pro iisdem defensio**

Nil hic festivum scripsi, nil, dicis, acutum.

In me, Mome, tibi displicet ergo nihil.



**XCIX. Do Olafa.****Obrona swoich pieśni, z greckiego**

Wiersze me, że zbyt krótkie, oskarżasz, Olafie.

Sam jednak, nic nie pisząc, jeszcze krótsze tworzysz.

**C. Do Moma.****Tychże samych obrona**

Nic tu dowcipu nie ma, nic, mówisz, śmiesznego.

Co zatem u mnie ganisz, mój Momie? Nic zgoła.

**Alberti Ines e Societate Iesu**  
***Acroamatum epigrammaticorum***  
**CENTURIA II**

**I. Ad V[irginem] Beatissimam nentem**

Nolim Nestoreo vitam producere filo,  
si Tua, Virgo, mihi det sua fila colus.

**II. De s[ancto] Simeone**

*Nunc dimittis etc.*

**Manumissio**

Vidit ut infanti velatum corpore Numen,  
dimissum Domina se cupit esse manu.  
Nempe Deum Simeon famuli sub imagine cernens,  
conservus Domini noluit esse sui.

**III. De s[ancta] Agatha, v[irgine] m[artyre],  
vulgo contra incendia patrona.**

**Argumentum a maiori**

Quae Paphiae potuit domuisse incendia flammae,  
Vulcani rapidos quin domet illa rogos?  
Coniuge devicta refugus dat terga maritus:  
Vulcanum docuit vincere victa Venus.

**IV. De Blanco, ex scholari milite,  
ex castris transfuga**

Declinans aciem, frustra te, Blance, scholarem,  
frustra grammaticum nuper abisse negas.

**V. Iocus Martialianus ex lib[ri] 10 epigr[ammate] [49]**

Pessima vina mihi pretioso fundis in auro.  
Scilicet ex auro plumbea vina bibam.

**VI. Simile. Ad Ponticum parcum**

Ex auro mala vina bibens, mihi pocla propina.  
Pontice, nolo merum, pocula malo tua.

**Alberta Inesa z Towarzystwa Jezusowego**  
*Epigramatów miłych dla ucha*  
**SETKA DRUGA**

**I. Do Najświętszej Dziewicy przędącej**

Nie chcę życia przedłużyć Nestorową nicią,  
 jeśli Twa kądziel, Panno, da mi nici swoje.

**II. O świętym Symeonie**

*Teraz puszczasz...*

**Uwolnienie**

Gdy ukrytego Boga ujrzal w dziecka ciele,  
 pragnie przez Pańską rękę zostać uwolniony.  
 Albowiem widząc Boga pod postacią sługi,  
 wraz ze swym Panem nie chciał Symeon być sługą.

**III. O świętej Agacie, dziewicy męczennicy,  
 uznawanej powszechnie za strzegącą od pożaru.**

**Wnioskowanie z rzeczy większej**

Ta, co mogła poskromić pafijskie płomienie,  
 uśmierzy nawet pożar Wulkanu gwałtowny.  
 Gdy żona zwyciężona, ucieka małżonek:  
 Wenus, przegrawszy, uczy, jak wygrać z Wulkanem.

**IV. O Blanku, ze scholara żołnierzu,  
 uciekinierze z obozu**

Gdy przed bitewnym, Blanku, uciekasz przypadkiem,  
 próżno przeczysz, żeś jeszcze niedawno nauczał.

**V. Żart Marcjalisowy z epigramatu [49] księgi 10**

Najgorsze wina lejesz mi w złote puchary.  
 Będę więc pił ze złota wina ołowiane.

**VI. Podobnie. Do Pontyka oszczędnego**

Ze złota pijąc sikacz, wciąż przepijaj do mnie.  
 Nie chcę wina, Pontyku, wolę twe kielichy.

**VII. Ad eundem***Quod facis, fac cito*

Semper agis animam, moreris sed, Pontice, numquam.  
Mature tandem, Pontice, fac, quod agis!

**VIII. De Blanco et Carnerione**

Blancus habet rigidos, crispas Carnerio crines.  
Scilicet hic emptos gestat, at ille suos.

**IX. Ad Fantinum calvum**

Sacra tuam, iactas, super est Calvaria frontem.  
Cur, Fantine, suam non capit ergo crucem?

**X. In Ruspicum ex castris reducem**

Praeripuisti aliis fugiendo, Ruspice, palmam.  
Hinc te victorem nemo redisse neget.

**XI. In Lagum, haereticum astrologum**

Perpetuo caelos, numquam, Lage, Tartara lustras.  
Vivus nempe illud, mortuus istud ages.

**XII. In Soffaram**

Infami retegens inscriptum stigmatem corpus,  
te de signatis milibus esse refers.  
Es, fateor, sed quanta tui distantia signi:  
„T” illis frontem, „Π” tua terga notat.

**XIII. De Batide ventroso ad Issum**

Cur Batidi tanto tumuerunt ilia monte?  
Cum zytho faeces forsitan, Isse, bibit.

**XIV. In Battum****fictionem cum mendacio confundentem**

Quod me saepe negas, non te nego, Batte, poetam,  
quando mentiri et fingere dicis idem.

**XV. De Britone ad Blandum**

Dum centum tibi, mille dum salutes,  
millenis Brito poculis propinat,  
millenas tibi, Blande, sanitates,  
millenas Brito sustulit salutes.

**VII. Do tegoż***To, co robisz, rób szybko*

Wiecznie tylko umierasz, lecz nie zmarłeś jeszcze.  
To, co robisz, Pontyku, zróbże wreszcie szybko!

**VIII. O Blanku i Karnerionie**

Blankus włosy ma proste, Karnerion kręcone.  
Ten ma włosy kupione, tamten nosi swoje.

**IX. Do Fantyna lysego**

Łysa góra Kalwaria jest nad twoim czołem.  
Tak chwalisz się, Fantynie, ale gdzie krzyż na niej?

**X. Na Ruspika powracającego z obozu**

Wywalczyłeś, Ruspiku, pierwszeństwo w ucieczce.  
Stąd, żeś wrócił zwycięzcą, nikt nie będzie przeczyć.

**XI. Na Laga, heretyckiego astrologa**

Wciąż w niebo patrzysz, Lagu, a nigdy na piekło.  
Słusznie czynisz: to drugie obejrzyś po śmierci.

**XII. Na Soffarę**

Szpetnym piętnem znaczone ciało odsłaniając,  
mówisz, że jako jeden z tysięcy znak nosisz.  
Zgoda, lecz jakże wiele twą różni odznakę:  
„T” tamtym zdobi czoło, „Π” twe plecy znaczy.

**XIII. O Batydzie brzuchatym do Issa**

Czemu Batydzie wyrósł brzuch wielki jak góra?  
Może wypija, Issie, drożdże razem z piwem.

**XIV. Na Battusa****fantazję z kłamstwem mieszejącego**

Nie chcesz zwać mnie poetą; że tyś nim, nie przeczę,  
gdy mówisz, że tym samym kłamstwo i fantazja.

**XV. O Brytonie do Blanda**

Gdy sto toastów i toastów tysięcy  
Bryton tysiącem wznosi ci kielichów,  
po tysiąc razy, Blandzie, zdrowia życząc,  
zdrowie twe Bryton tysiąc razy pije.

- 5 Ergo si melius cupis valere,  
illius nimias cave salutes.

**XVI. De Brutione ignavo**

Littera divitias, quis crederet, abstulit una?  
Cum declinat opus Brutio, perdit opes.

**XVII. Epitaphium scelerato.**

**Poena talionis**

„*Sit tibi terra levis*“ – non possum dicere. Quare?  
Huic, dum vixisses, nam grave pondus eras.

**XVIII. Epitaphium biboni**

Non lacrimis, vino tumulum perfunde, viator.  
Nunc etiam vinum pulvis et urna sitit.

**XIX. Ebrius e tumulo**

Integra vita mihi periit consumpta bibendo.  
In tumulo, quaeris, quid facio. Sitio.

**XX. Eiusdem ad socios testamentum**

Si me plena mero, socii, concluderit urna,  
Parcarum falces nil moror et morior.

**XXI. Aliud eiusdem**

Qui mihi Pannonica fodiet sub vite sepulcrum,  
ille mihi inferias iustaque iusta dabit.

**XXII. Ad Pompilianum de suis carminibus**

Saepe meam fugiunt meditata poemata mentem:  
utuntur pedibus, Pompiliane, suis.

**XXIII. De Britone avaro**

Manum te habere dicerem magneticam,  
sed ista ferrum, tu, Brito, nummos trahis.

**XXIV. De Habano calvo  
ad Crispum ex alieno capillatum**

Caesariem calvo medicus promittit Habano.  
Promissos crines tu quoque, Crispe, foves.

- 5 Jeśli więc pragniesz mieć mocniejsze zdrowie,  
strzeż się, by zdrowia zbyttnio ci nie życzył.

### **XVI. O Brutonie gnuśnym**

Że jedna, kto by wierzył, zubaża litera?  
Brutonie pracy odmawia, płacy się pozbawia.

### **XVII. Epitafium dla niegodziwca.**

#### **Prawo odwetu**

Rzec: „*Niech ci ziemia lekką będzie*” się nie godzi.  
Ty, gdyś żył, byłeś dla niej nie lada ciężarem.

### **XVIII. Epitafium dla pijaka**

Nie łzami, ale winem skrop ten grób, przechodniu,  
bo teraz wina pragną i prochy, i urna.

### **XIX. Pijany z grobu**

Życie całe minęło strawione na picciu.  
Co teraz ze mną w grobie, pytasz. Mam pragnienie.

### **XX. Tegoż do towarzyszy testament**

Jeśli me prochy zamknie urna pełna wina,  
Parek już się nie boję, druhowie – umieram.

### **XXI. Tegoż inny**

Kto mi pod winoroślą pannońską grób sprawi,  
ostatnią mi posługę odda należycie.

### **XXII. Do Pompiliana o swoich wierszach**

Uciekają mi z głowy wymyślone wiersze:  
widać stóp, Pompilianie, używają swoich.

### **XXIII. O Brytonie chciwym**

Brytonie, rzekłbym, magnetyczną rękę masz,  
żelazo jednak magnes ściąga, pieniądz – ty.

### **XXIV. O Habanie łysym**

#### **do Kryspa w peruce**

Medyk, że Haban włosy odzyska, ma sprawić.  
Tyś, Kryspie, sprawił sobie loki z cudzej głowy.

Ergo pares estis pariter pariterque comati,  
promissas etenim nutrit uterque comas.

**XXV. In Christoph[orum] Linum**

Non nego te doctum, non te nego, Line, disertum.  
Es sane doctus, Line, per antiphrasim.

**XXVI. Ad amicum**

Cur non edo meos, incusas saepe, libellos.  
Persuadere mihi si cupis, ede tuos.

**XXVII. Ad Ioannem Ruspicum.**

**Pro iis, quae aliquando propter exprimendum acumen  
scabrose scribi debent,  
defensio ex argumento ad hominem**  
Scabrosos toties reprehendis, Ruspice, versus.  
Quin potius tales, qualis es ipse, proba.

**XXVIII. In Mattulum saepius illud usurpantem:**

**„Quid mihi cum Phoebo?“**

Nil tibi cum Phoebo, nil Phoebo, Mattule, tecum.  
At quo iure tamen fingere multa soles?

**XXIX. In Blancum, parcum taciturnum**

Dum peto, Blance, taces: saltem bona verba dedisses.  
Si non das, saltem, quod peto, Blance, nega.

**XXX. In Rufum**

**auream se habere barbam iactantem**

Aurea barba tibi, caput est pretiosius auro.  
Vis me, Rufe, tibi credere? Flamma probet.

**XXXI. Ad Candidum de Mirmilione ventroso.**

**A potiori denominatio**

Candide, pars potior totum denominat, ergo  
totus Mirmilio nil nisi venter erit.

**XXXII. In Rolanum**

**limpidorum politorumque osorem**

Vitas flumina limpidosque fontes  
et quidquid speculo sereniore



Tak więc równi jesteście, równe włosy macie,  
gdyż obaj hodujecie sprawione czupryny.

**XXV. Na Krzysztofa Lina**

Żeś uczony i mówca, Linie, nie zaprzeczę.  
Uczony jesteś, Linie, lecz przez antyfrazę.

**XXVI. Do przyjaciela**

Czemu ksiąg nie wydaję, wciąż z wyrzutem pytasz.  
Jeśli chcesz mnie przekonać, księgi wydaj własne.

**XXVII. Do Jana Ruspika.**

**Wierszy, które czasem dla wyrażenia dowcipu  
trzeba napisać szorstko,  
obrona z argumentu do osoby**

Szorstkie wiersze, Ruspiku, często krytykujesz.  
Już je lepiej uszanuj, gdyż sam jesteś taki.

**XXVIII. Na Mattula zbyt często powtarzającego:**

**„Co mi do Feba?”**

Nic Febowi do ciebie ni tobie do niego.  
Ale kto cię, Mattulu, nauczył tak zmyślać?

**XXIX. Na Blanka, skąpego milczka**

Gdy proszę, Blanku, milczysz: daj choć dobre słowo.  
Gdy nie dajesz, przynajmniej odmów mojej prośbie.

**XXX. Na Rufusa**

**chwalącego się, że ma złotą brodę**

Złotą masz brodę, głowę cenniejszą niż złoto.  
Chcesz, Rufie, bym ci wierzył? Niech je sprawdzi płomień.

**XXXI. Do Kandyda o Mirmilionie brzuchatym.**

**Nazwa od ważniejszej rzeczy**

Część ważniejsza, Kandydzie, zawsze całość zowie.  
Czym więc, jeśli nie brzuchem, będzie nasz Mirmilion?

**XXXII. Na Rolana**

**nienawidzącego błyszczących i gładkich rzeczy**

Źródeł unikasz i czystych strumieni,  
skrzęcej się jasno lustrzanej powierzchni,

- sudum perspicui vibrat metalli  
 aut vitrum solido mari superbum.  
 5 Quae sit causa odii fugaeque tantae,  
 noscet, qui faciem tuam videbit.

**XXXIII. Ad Christophorum Clelium in eadem materia**

Cernens deformi pictum te, Clelie, vultu,  
 pictoris vitium rebar, at ecce tuum est.

**XXXIV. Ad Momilianum blaesobalbus**

Si non vis blaesus, si non vis balbus haberi,  
 do tibi consilium, Momiliane: tace.

**XXXV. In quendam interpretem poctam**

Dum toties Graecos, toties dum vertis Etruscos,  
 vel nemo, vel tu versificator eris.

**XXXVI. In Ollum amusum**

„Quid mihi cum citharis? Molles procul este Camenae!  
 Non sunt haec digitis stamina digna meis” –  
 dixit et ad fabrum se noster contulit Ollus.  
 Sunt, sunt haec digitis pondera digna suis.

**XXXVII. In Ponticum grande caput habentem**

Grande tibi caput est, sapientia parva. Quid istud?  
 Grandi in vagina, Pontice, claudis acum.

**XXXVIII. Ad Blandulum**

Saepe genus iactas Romanum, Blandule. Credo,  
 nam Romae multos legimus esse Brutos.

**XXXIX. Ad Mercurianum**

*Beatus est magis dare, quam accipere*

„Accipere est – inquis – miserum, donare beatum”.  
 Adsum: quod dicis, Mercuriane, proba.  
 Sed cum nil donans, toties tamen accipis ipse,  
 ultro te miserum, Mercuriane, facis.

**XL. Ad Gallum, ineptum cantorem**

Credo terreri gallo cantante leonem,  
 quando tam raucum vox tua, Galle, sonat.

blask siejącego gładkiego metalu  
i lśniącej tafli na spokojnym morzu.  
5 Takiej niechęci jakaż jest przyczyna?  
Dowie się każdy, kto twą twarz zobaczy.

**XXXIII. Do Krzysztofa Kleliusza na ten sam temat**

Widząc, Kleli, twe lica szpetne na portrecie,  
myślałem, że to malarz zbłądził, a to błąd twój.

**XXXIV. Do Momiliana, sepleniącego jąkały**

Nie chcesz, by cię jąkałą zwać i sepleniącym?  
Dam więc ci dobrą radę: zamilcz, Momilianie.

**XXXV. Na pewnego poetę tłumacza**

Gdy wciąż klecisz przekłady Greków i Etrusków,  
albo nikt wierszokletą, albo ty nim będziesz.

**XXXVI. Na Olla niemuzykalnego**

„Co mi po cytrze? Czułe odejdźcie, Kameny!  
Nie są te oto struny godne moich palców” –  
rzekł i do rzemieślnika udał się nasz Ollus.  
Są te oto ciężary godne jego palców.

**XXXVII. Na Pontyka mającego wielką głowę**

Cóż stąd, gdy rozum mały, że łeb masz ogromny?  
W wielkiej pochwie, Pontyku, igielkę ukrywasz.

**XXXVIII. Do Blandula**

Rzymskim rodem się chwalisz. Wierzę ci, Blandulu,  
bo czytamy, że w Rzymie wielu jest Brutusów.

**XXXIX. Do Merkuriana**

*Szczęśliwsza jest dawać, niżeli brać*

„Nędznie jest brać – powiadasz – dawać zaś szlachetnie.”  
Jestem tu: Merkurianie, potwierdź swoje słowa.  
Lecz kiedy nic nie dając, bierzesz raz za razem,  
sam siebie, Merkurianie, nędzarzem uczynisz.

**XL. Do Koguckiego, okropnego śpiewaka**

Wierzę, że kogut, piejąc, lwa wystraszyć może,  
gdy słyszę, jak ochryple brzmi twój głos, Kogucki.

**XLI. Ad Horbam inurbanum**

Te ruri nimium multis vixisse diebus,  
ut reliqui taceant, moribus, Horba, probas.

**XLII. Ad amicum.****Chrisonis natalis**

Feliciani natus et Primi die,  
semper diei plenus est Chrison suae  
suoque semper consonans horoscopo,  
Felicianus semper et Primus viget.

**XLIII. Ad s[anctum] Paulum,****primum eremitam foliis palmae vestitum**

Totum te palmis vestiri, Paule, necesse est,  
namque tui toto corpore victor eras.

**XLIV. De eodem**

Victori quondam vestis palmata Latino  
index ingenuae nobilitatis erat.  
Non ego palmatas voveo tibi, Paule, lacernas:  
victori emeritam palma dat ipsa togam.

**XLV. Ad Prompticum sciolum**

Turpe tibi scioli dat vana scientia nomen.  
Plus te scire scio, Promptice, quam sapere.

**XLVI. Ad Alanum**

Tres tantum Furias quisquis numeravit, Alane,  
uxoris genium nesciit ille tuae.

**XLVII. Ad Tetricum conviciatorem.****Nova etymologia**

Quando reus vitii convicia, Tetrice, iactas,  
a vitio dictus conviciator eris.

**XLVIII. Ad Aulum in Turpilianum deformem**

Grammaticis si forma sophis, quae dicitur, esset,  
non posset dici Turpilianus homo.  
Non capis, Aule, fidem? Rursus tibi suggero: non est,  
forma cui nulla est, Turpilianus homo.

**XLI. Do Horby chamowatego**

Że dni zbyt wiele, Horbo, na wsi przepędziłeś,  
choć inni ci nie wytkną, twój obyczaj zdradza.

**XLII. Do przyjaciela.****Urodziny Chryzona**

Zrodzony w dniu, co za patronów swoich miał  
Szczęsnego z Prymem, Chryzon pełny tego dnia,  
ze swoim horoskopem w zgodzie żyjąc wciąż,  
wciąż szczęśny w szczęściu kwitnie, wszędzie wie dzie prym.

**XLIII. Do świętego Pawła,  
pierwszego pustelnika, w liście palmowe przyodzianego**

Całego by cię, Pawle, odziać trzeba w palmy,  
całym bowiem nad sobą zwyciężyłeś ciałem.

**XLIV. O tymże**

Dla rzymskiego zwycięzcy szata w liście palmy  
prawdziwego szlachectwa niegdyś była znakiem.  
Płaszcz w palmowe liście, Pawle, ci nie życzę:  
sama palma zwycięzcy należną da szatę.

**XLV. Do Promptyka mędrka**

Pusta wiedza ci dała szpetne mędrka miano.  
Więcej w tobie, Promptyku, wiedzy niż rozumu.

**XLVI. Do Alana**

Alanie, kto policzył, że trzy tylko Furie  
istnieją, ten nie poznał, widać, twojej żony.

**XLVII. Do Tetryka oszczercy.****Nowa etymologia**

Szczerze masz wyznać błędy, a oszczerstwa miotasz.  
Od szczerości oszczercą, Tetryku, cię nazwą.

**XLVIII. Do Aula na Turpiliana nieforemnego**

Gdyby na formę mieli baczyć gramatycy,  
nie mógłby być nazwany Turpilian człowiekiem.  
Nie rozumiesz? Podpowiem, Aulu: nie ma formy  
nieforemny Turpilian, więc nie jest człowiekiem.

**XLIX. Ad Alanum de Raulico,  
rudis medici patiente**

Bis patiens et bis aeger dicatur, Alane,  
nam patitur morbum Raulicus et medicum.

**L. In Mirmilianum mendacem de Fusco**

*Omnis homo mendax*

„*Omnis homo mendax*” – audivit Fuscus et inquit:  
„O, quantum noster Mirmilianus homo est”.

**LI. In Ovenum**

**ex eiusdem ep[igrammate] 64 lib[ri] 2**

Creditur esse liber, vetitus quia, pulcher, Ovene.  
Pulchrior inde tuus creditur esse liber.

**LII. In Ponticum imberbem**

Ex mento imberbi Phoebum te, Pontice, iactas.  
At Bacchus potius ne videare, cave.

**LIII. Ad Paulinum**

*Nosce te ipsum*

Quis te nosse potest melius, Pauline? Sapisti:  
e speculo tantum cognitionis habes.

**LIV. Ad Candidum**

Candide, venaris lepores, sed praedia perdis.  
Actaeon canibus sic eris ipse tuis.

**LV. Ad Philippum de Besso.**

**Legatum novo modo**

Multa dabis Besso, moriens dat nil tibi Bessus.  
Erras: quod non das, nec dabis, hoc tibi dat.

**LVI. Ad Auxum, haereticum citharistam.**

**Una fides**

Ore manique canis, caneres tamen aptius, Auxe,  
si se tot fidibus iungeret una fides.

**LVII. Ad Thomam Rhodium**

Ni salvatela violento vulnere rumpas,  
vitae salva tuae tela manere nequit.

**XLIX. Do Alana o Rauliku,  
pacjencie niedoświadczonego medyka**  
Dwakroć cierpiący, dwakroć chory jest, Alanie,  
gdyż chorobę Raulikus cierpi i lekarza.

**L. Na Mirmiliana kłamcę o Fusku** *Każdy człowiek kłamca*  
Słysząc, że *każdy człowiek kłamca*, Fuskus rzecze:  
„O, zatem nasz Mirmilian to prawdziwie człowiek”

**LI. Na Owena  
z jego epigramatu 64 z księgi 2**  
Ta księga piękna, sądzą, której zakazano.  
Stąd uznają, że twoja piękniejsza, Owenie.

**LII. Na Pontyka gołowąsa**  
Chelpisz się, żeś jest Febem, bo nie nosisz brody.  
Bacz, Pontyku, byś raczej nie zdał się Bachusem.

**LIII. Do Paulina** *Poznaj samego siebie*  
Któż cię znać lepiej może, Paulinie? Masz rację:  
ze zwierciadła pochodzi cała twoja wiedza.

**LIV. Do Kandyda**  
Na zajączki polujesz, lecz majątki tracisz.  
Dla swoich psów, Kandydzie, będziesz Akteonem.

**LV. Do Filipa o Besusie.  
Legat nowym sposobem**  
Wiele dałeś Besowi, on zmarł i nic nie dał.  
Mylisz się: co dawałeś, a nie dasz, dał tobie.

**LVI. Do Auksa, heretyckiego lutnisty.  
Jedna wiara**  
Grasz i śpiewasz, lecz grałbyś, Auksie, dużo lepiej,  
gdyby głosy te brzmiały głosem jednej wiary.

**LVII. Do Tomasza Rodiusza**  
Gdybyś żył nie rozerwał taką raną srogą,  
życia byś nie ocalił: już byś teraz nie żył.

**LVIII. Ad amicum, munifica Trium Regum die,  
cuius natali**

*Ite, leves elegi, festivi, currite, plausus,  
qua meus empyreas Melchior urget opes.  
Munificam sperate manum patrisque favorem  
indubiamque spei consociate fidem.  
5 Illa nempe die sublimem attingitis aulam,  
qua Reges Puerο dona dedere Deo:  
Balthasar myrrham, tus Gaspar, Melchior aurum.  
O, noster nobis Melchior ut det idem!*

**LIX. De eadem die**

Dum sua lactenti Reges dant munera Iesu,  
dicitur haec tenera vix tetigisse manu.  
„Tus placet et myrrha, at vestrum mihi displicet aurum  
et quascumque mihi penditis – inquit – opes”.  
5 Ah, cape dona, Parens, nam quamvis non eget Infans,  
in nos munifica dividet illa manu!

**LX. De pulice et culice, ex Graeco.  
Ad Stanislaum Nonum**

Pulicis et culicis quaedam est concordia, None:  
ante suos morsus hic canit, ille salit.

**LXI. Ad Ioannem Perpetuanum.  
Cur divites ordinarie parci?**

Dis dat divitibus proprio de nomine nomen:  
Dis rarus Parcis, Perpetuane, caret.

**LXII. Ad Candidum.**

**Censura de Troia ab imperito pictore facta**  
„Quid placuit – quaeris – quam pinxit Pollio, Troia?”  
*Digna fuit lacrimis, Candide, digna rogo.*

**LXIII. Ad Romanum tumidum**

Immensum, Romane, tumes tumidumque superbis.  
Morbus, crede mihi, est, non medicina, tumor.

**LXIV. Ad Faustulum nanum**

Es gruibus minor, at quovis es passere maior.  
Maior es ipso te, Faustule. Quantus homo es?



**LVIII. Do przyjaciela, w szczodry dzień Trzech Króli,  
kiedy to ma urodziny**

*Idźcie, lekkie elegie*, biegnijcie oklaski,  
gdzie trzyma empirejskie mój Melchior bogactwa.  
Na szczodłą dłoń czekajcie, ojcowską przychyłość  
i z nadzieją połączcie niewzruszoną wiarę.  
5 Do pysznego idziecie pałacu w dniu owym,  
gdy dary Bogu-Dziecku Królowie oddali:  
Baltazar mirrę, Kacper wonność, Melchior złoto.  
O, żeby nas tym samym nasz Melchior obdarzył!

**LIX. O tymże dniu**

Gdy Królowie swe dary dali Jezusowi,  
ledwie skarbów, jak mówią, dotknął drobną rączką.  
„Miłe mi jest kadzidło, mirra, lecz nie złoto  
ni kosztowności – mówi – które mi niesiecie”.  
5 Zatrzymaj dary, Matko: choć ich Syn nie pragnie,  
między nas szczodłą ręką rozdać je gotowy!

**LX. O pchle i komarce, z greckiego.**

**Do Stanisława Nona**

Pewna zgodność, mój Nonie, łączy pchlę z komarem:  
ten, nim ukąsi, śpiewa, tamta znowu skacze.

**LXI. Do Jana Perpetuana.**

**Czemu bogaci są zwykle zachłanni?**

Umarłych bóg bogatym nadał własne imię:  
on panuje w otchłani, a oni zachłanni.

**LXII. Do Kandyda.**

**Ocena Troi stworzonej przez niedoświadczonego malarza**

„Jak oceniles Troję z obrazu Poliona?”  
*Godna była*, Kandydzie, *leż*, godna płomieni.

**LXIII. Do Romana nadętego**

Nadymasz się, Romanie, pysznisz, żeś nadęty.  
Jest, uwierz mi, chorobą, nie lekarstwem, wzdęcie.

**LXIV. Do Faustula karła**

Mniejszy jesteś niż żuraw, większy od wróbelka.  
Od siebie jesteś większy. Jak wielki człek z ciebie?

**LXV. Ad Rufinum, ineptum grammaticum**

Saepe caput, Rufine, dolens sermone Latino,  
 insanum quereris te male ferre caput.  
 Desine iam tandem, male sanis parce querelis,  
 ne credam de te, quod tua verba sonant.

**LXVI. De surdo et muto nutibus se alloquentibus.****Hysteron proteron**

Surdo aures oculus, muto dat dextera linguam.  
 Iste manu loquitur, audit et iste oculis.

**LXVII. De Fusco venatore et Nola nugatore**

Dum lepores Fuscus sequitur, dum Nola lepores,  
 ille miser collum fregit, at iste caput.

**LXVIII. Ad Lycambum**

Iam, quod naso aliquis suspendi possit adunco,  
 credo, dum nasum cerno, Lycambe, tuum.

**LXIX. In Ponticum capillatum imberbem**

Calva tibi barba est, hirsutus, Pontice, vertex  
 promissasque fovet frons caperata comas.  
 Non ego cunctantis miror dispendia barbae:  
 femineo capiti femina barba quadrat.

**LXX. De codem**

Rade comas capitis, suspirans, Pontice, barbam:  
 in caput expensos non habet illa pilos.

**LXXI. Ad Cosmicum**

*Ingeniosus homo es; nemo te, Cosmice, damnet.*  
 Dum genio indulges, *ingeniosus homo es.*

**LXXII. Ad Clitum divitem**

Omnia pauperibus spondes post fata daturum,  
 te quoties terrent Aeacus atque Charon.  
 Inde preces multae, inde inopis suffragia vulgi.  
 Si non deliras, scis, Clite, quid voveant.

**LXV. Do Rufina, głupiego gramatyka**

Gdy od łacińskiej mowy głowa ci już puchnie,  
 że twa głowa niezdrowa, narzekasz, Rufinie.  
 Przestań wreszcie i oszczędź mi skarg nierozumnych,  
 abym w to nie uwierzył, co mówią twe słowa.

**LXVI. O głuchym i niemym rozmawiających na migi.***Hysteron proteron*

Niemy dłoń ma za język, głuchy wzrok miast ucha.  
 Jeden ręką przemawia, drugi słucha okiem.

**LXVII. O Fusku myśliwym i Noli żartownisiu**

Noli zajączki w głowie, Fusk zające goni:  
 ten, biedaczek, kark złamał, tamten łamie głowę.

**LXVIII. Do Likamba**

Że ktoś naprawdę może kręcić na coś nosem,  
 kiedy widzę, Likambie, nos twój własny – wierzę.

**LXIX. Na Pontyka, gołowasa z czupryną**

Łysą brodę, Pontyku, czerep masz kosmaty  
 i na łbie nastroszonym zapuszczasz czuprynę.  
 Nie dziwi mnie brak brody, która ciągle zwleka:  
 kobiecej głowie broda kobieca przystoi.

**LXX. O tymże**

Skoro za brodą wdychasz, zgól z głowy czuprynę:  
 głowie włos wszystkim przypadł i brakło dla brody.

**LXXI. Do Kosmika**

*Zdolny jesteś*, Kosmiku, nikt cię tu nie zgani.  
 Gdy tak sobie folgujesz, *zdolnyś* do wszystkiego.

**LXXII. Do Klita bogatego**

Wszystko biednym ślubujesz dać po swojej po śmierci,  
 ilekroć cię przestraszą Eakus i Charon.  
 Stąd te głosy biedoty, stąd modły lud wznosi.  
 Jeśliś nie głupi, Klicie, wiesz, o co się modli.

**LXXIII. Ad Faustum, archipoetam, de eius iocis et salibus**

Crebra iocis misces alieni pocula vini.  
Hinc te salsum, illos dicimus esse sales.

**LXXIV. Ad Aulum haereticum.**

**Astronomica observatio  
de catholicorum Quadragesima et Paschate**  
Quam bene catholicis concordant sidera fastis  
nostraque caelitibus consonat, Aule, fides:  
caelestes nobis sacrant ieiunia Pisces,  
auspicium nostri Paschatis Agnus erit.

**LXXV. De Alano musico**

Alta voce canit, quando promittit Alanus,  
bassa – quando negat, quando dat – angelica.

**LXXVI. In nanum superbum.**

**Improportionatus homo**  
Ingentes animos exili corpore claudis.  
Pygmaeo mixtus diceris esse Gigas.

**LXXVII. Ad Anomianum philosophum**

Alter Aristoteles nostro iactaris ab aevo:  
illius Euripos, Anomiane, cave.

**LXXVIII. Ad Blondum contentiosum**

Omnia, Blonde, negas, quidquid nos dicimus esse.  
Dicimus ergo nihil. Hoc quoque, Blonde, nega.

**LXXIX. In Ioannem Vernicum,  
qui occiput calvum sincipitis crinibus abscondebatur**

Occipitis calvi sterilem tibi, Vernice, campum  
sinciput et frontis deflua saeta tegit,  
sed quoties vento redeunt agitante capilli,  
candicat evulsis occiput absque comis.  
5 Hinc aliquem calvo crinitum adstare putamus  
teque unum toties credimus esse duos.  
Vernice, vis tandem simplex unusque videri?  
<Occipiti compar> sinciput esse iube.

**LXXIII. Do Fausta, arcypoety, o jego żartach i dowcipach**

Żarty mieszasz z licznymi wina pucharami.  
Stąd mówimy, że żarty solą twej poezji.

**LXXIV. Do Aula heretyka.****Obserwacja astronomiczna****o Wielkim Poście i Wielkanocy katolików**

Katolicki kalendarz jakże z niebem zgodny  
i nasza wiara, Aulu, współbrzmi z niebiosami:  
Post nasz jest uświęcony Rybami gwiazdnymi,  
Wielkanocy zaś znakiem będzie nam Baranek.

**LXXV. O Alanie muzyku**

Wysokim głosem śpiewa Alan, obiecując,  
niskim – kiedy odmawia, anielskim – gdy daje.

**LXXVI. Na karła pysznego.****Człowiek nieproporcjonalny**

W wątłym ciele zamykasz ogromnego ducha.  
Mówi się, żeś Gigantem zmieszany z Pigmejem.

**LXXVII. Do Anomiana filozofa**

Drugim przez nasz wiek zwany Arystotelesem,  
Eurypu poprzednika strzeż się, Anomianie.

**LXXVIII. Do Blonda kłótliwego**

Wszystkiemu, Blondzie, przeczysz, cokolwiek mówimy.  
Nie mówimy nic zatem. Spróbuj teraz przeczyć.

**LXXIX. Na Jana Wernika,****który łysą potylicę przykrywał zaczeską z czoła**

Puste pole, Werniku, łysej potylicy  
zakrywa spływająca znad czoła ci grzywa,  
lecz ilekroć lok wraca, bo go wietrzyk zwieje,  
bieli ci się tył głowy włosów pozbawiony.  
Sądzymy, że przy łysym stoi ktoś kudłaty  
i żeś jeden, wierzymy, dwoma osobami.  
Gdy chcesz, by uznać, żeś jest jeden, niezłożony,  
rozkaz, by potylicy równe było czoło.

**LXXX. In eundem**

Fronte capillata a tergo est occasio calva.  
Illius vivum, Vernice, symbolon es.

**LXXXI. Ad Lucium Andrum  
de Lutheranis eorumque fide**

Extenuant, variant, tendunt tensamque remittunt:  
explorant toties aure manuque fidem.  
Non ego Lutheri pullos, non dico fideles –  
appropriate illis dicitur, Andre, fides.

**LXXXII. In Faustinum**

Barba tibi cana est, nigri, Faustine, capilli,  
hinc et barba senex, et iuvenile caput.

**LXXXIII. In Pactum**

Magnum te iactas, magnus vis, Paete, vocari.  
Es, fateor, magnus, scilicet ardalio.

**LXXXIV. In grande caput habentem**

Saepe Iovem mirare suo genuisse cerebro  
Pallada et afflictum parturiisse caput.  
Cum tibi tam praegnans caput est vastumque cerebrum,  
hinc, credo, nasci bina Minerva potest.

**LXXXV. De Aulo ad Corbinianum**

Quo Graeci casu caruerunt, non caret Aulus,  
nempe dativo Aulus, Corbiniane, caret.

**LXXXVI. De Rufino**

E bello rediens, Rufinus: „Fallimur! – inquit. –  
Heu, bellum belli nil nisi nomen habet!”

**LXXXVII. Ad Hieronymum Landium  
de amico calculi dolore sublato**

Frustra conquereris caro viduatus amico;  
durior ipse sibi quam Rhadamanthus erat.  
Illius infer<n>am commovit calculus urnam.  
Heu, quamvis fuerat candidus, ater erat!

**LXXX. Na tegoż**

Gdy czoło owłosione, to tył głowy łysy.  
Tego właśnie, Werniku, tyś żywym symbolem.

**LXXXI. Do Lucjusza Andrusa  
o luteranach i ich wierze**

To skrócą, zmieniają, napną, napiętą znów puszcza:  
próbują struny wiary i uchem, i ręką.  
Nie nazwę Lutra dzieciak wiernymi, Andrusie –  
na strunach wiary grając, przeciągają strunę.

**LXXXII. Na Faustyna**

Brodę siwą, Faustynie, a włosy masz czarne,  
broda jest więc staruszkim, młodzieniaszkim głowa.

**LXXXIII. Na Peta**

Żeś wielki, mówisz, Pecie, chcesz być wielkim zwany.  
Żeś jest wielkim, przyznaję, lecz wielkim próżniakiem.

**LXXXIV. Na mającego wielką głowę**

Wciąż się dziwisz, że Jowisz ze swej czaszki zrodził  
Palladę i powiła głowa w bólach dziecię.  
Gdy masz czaszkę tak wielką i tak wzdętą głowę,  
wierzę, że się dwie mogą narodzić Minerwy.

**LXXXV. O Aulusie do Korbiniana**

Zna Aulus ten przypadek, co go braknie Grekom,  
tylko datiwu Aulus, Korbinianie, nie zna.

**LXXXVI. O Rufinie**

Z potyczki harcowników Rufin powracając:  
„Nic z harców – rzekł – prócz nazwy nie mają te harce!”

**LXXXVII. Do Hieronima Landiusza  
o przyjacielu, który zmarł na kamień**

Próżno łkasz, opuszczony przez druha drogiego;  
sam od Radamantysa był dla siebie sroższy.  
Urną w podziemnym świecie wstrząsnął jego kamyk.  
Biada, chociaż był biały, okazał się czarny!

**LXXXVIII. In Bellidum poetam**

Vina tibi faciunt fecundam, Bellide, venam.  
Ebrius inde minus sobria metra facis.

**LXXXIX. Ad Tuscum cachinnatorem.****Quarto modo proprium**

Est ridere hominis proprium, at proprium est quoque stulti,  
ut sacra Lessei pagina vatis ait.  
Tu nimium ridens, primum te, Tusce, fateris,  
at ne posterius te fateare, cave.

**XC. Ad Belandum de Marino**

Frustra indignaris stulto, Belande, Marino.  
Non esses doctus, ni foret ille rudis.

**XCI. De quodam,  
qui sibi Surii agnomen frustra arrogabat.  
Ad Bertrandum**

Una sibi pulchrum corruptit littera nomen,  
nam qui se Surium nominat, est spurius.

**XCII. Censura Polionis musici  
ad Luc[ium] Andrum**

Egregius tota celebratur musicus urbe.  
Cur, inquis, Polio displicet, Andre, mihi?  
Nempe suam foedat verbis mendacibus artem,  
dum toties menti dissonat ipse suae.

**XCIII. Apologia pro Cleptico claudio**

Frustra te claudum nostri scripsere poetae.  
Falluntur: non es, Cleptice, quando sedes.

**XCIV. De Anace et Clitone**

*Et genus, et formam regina Pecunia donat.*  
Hinc formosus Anax, hinc Clito nobilis est.

**XCV. De Anemone**

Bellus arithmeticus, bellus divisor Anemo,  
nam linquit toties in quotiente nihil.



**LXXXVIII. Na Bellida poetę**

Z wina czerpiesz, Bellidzie, poetycką wenę.  
Stąd, kiedy tyś pijany, rozlewne twe pieśni.

**LXXXIX. Do Tuska chichoczącego.****Właściwość czwartego rodzaju**

Śmiech – człowieka właściwość, ale też i głupca,  
jak święta mówi karta potomka Jessego.  
Zbyt się śmiejąc, wyznajesz, Tusku, żeś tym pierwszym,  
lecz bacz, byś nie uchodził za tego drugiego.

**XC. Do Belanda o Marynie**

Czemu głupstwo Maryna cię wzburza, Belandzie?  
Gdyby on nie był tępy, nie byłbyś uczony.

**XCI. O jednym,**

który sobie Bęgarta nazwisko bezpodstawnie przydał.

**Do Bertranda**

Jedną zniszczył literą imię bardzo piękne,  
gdyż Bęgarterem się nazwał, chociaż jest bękartem.

**XCII. Ocena Poliona muzyka****do Lucjusza Andrusa**

Całe miasto wychwala sławnego muzyka.  
Czemu – pytasz, Andrusie – nie lubię Poliona?  
Bo słowy kłamliwymi hańbi własną sztukę,  
gdy tylekroć się w brzmieniu sam z sobą nie zgadza.

**XCIII. Obrona Kleptyka kulawego**

Niesłusznie, żeś kulawy, pisali poeci:  
ty nie jesteś, Kleptyku, kulawy, gdy siedzisz.

**XCIV. O Anaksie i Klitonie**

*Rodowód i urodę daje nam król Pieniądz.*

Stąd Anaks piękny, Kliton szlachetnego rodu.

**XCV. O Ancmonie**

Arytmetyk Anemon pięknie dzielić umie:  
tyle razy w wyniku nic nie pozostawia.

**XCVI. De Rufo epulone**

Saepe mihi Rufus sapientia fercula laudat.  
 Saepe mihi: „Sapiens cena paratur” – ait.  
 O caput insipiens, sapidae mala belua mensae!  
 Plus sapiunt quam tu fercula, Rufe, tua.

**XCVII. Ad Victorem Aulum ignavum**

Tam bene victoris generoso nomine gaudes,  
 quam bene palma tibi dicitur, Aule, manus.

**XCVIII. Ad Franciscum Rinaldum,  
hominem beneficentissimum**

Tres tantummodo Gratias recenset  
 mendacissimus ille, fictor ille,  
 dignus carmine, quod canit, sileri.  
 Irascor, quoties, Rinalde, verso  
 5 vestrae munera liberalitatis  
 ac illum Furiis sacro trecentis.  
 Tres tantummodo Gratias recenset,  
 cum centum tibi gratias litare  
 et centum meritas referre grates  
 10 nostrae carmina debeant Camenae.

**XCIX. Ad Momum  
pro suis epigrammatis**

Non sunt, crude, mei, quos carpis, Mome, libelli,  
 non mihi, Lectori parce proinde meo.

**C. Ad Priscum, poetam inopem**

Pauper es; heu, paucos ditarunt, Prisce, poetas,  
 nam pedibus constant carmina, non manibus.

**XCVI. O Rufusie biesiadniku**

Ciągle mi Rufus zacne potrawy wychwala.  
 „Zacny obiad podano” – ciągle mi powiada.  
 Niezacna głowo, bydlę zle zacnego stołu!  
 Więcej niż ty zacności mają tve potrawy.

**XCVII. Do gnuśnego Wiktora Aulusa**

Tak słusznie imię twoje zwyciężcę oznacza,  
 jak słusznie po łacinie dłoń twą nazwą palmą.

**XCVIII. Do Franciszka Rinalda,  
człowiecka bardzo laskawego**

Trzy jedynie wylicza wdzięczne Łaski  
 ten najbardziej kłamliwy łgarz i oszust,  
 godny, by jego pieśni nie wspominać.  
 Gniew, Rinaldzie, ogarnia mnie, ilekroć  
 5 o ofiarnej hojności twojej myślę  
 i tamtego poświęcam trzystu Furiom.  
 Trzy jedynie wylicza wdzięczne Łaski,  
 kiedy tobie wdzięczności sto słów złożyć  
 i należnych sto dodać podziękowań  
 10 pieśni naszej Kameny dziś powinny.

**XCIX. Do Moma****w obronie swoich epigramatów**

Książeczki, które szarpiesz, nie są moje, Momie,  
 nie mnie zatem, lecz oszczędź Czytelnika mego.



**C. Do Pryska, poety ubogiego**

Biednyś, Prysku; nieczęsto obdarzą poetów,  
 bo ze stóp się składają wiersze, a nie z dłoni.

**Alberti Ines e Societate Iesu**  
***Acroamatum epigrammaticorum***  
**CENTURIA III**

**I. Nobiles musici.**

**Ad Brunonem Mennium musicum**  
**sub tempus interregni**

Quos modo cantores numerat tua musica, Menni?  
Qui modo ? voce manuque canunt.  
Quod si nec vatum solido caret omine votum,  
hoc primum voveo, sis Casi .

**II. Ad Iustinianum Narnicum.**

**Libri cuiusdam censura**

Qui laudat cunctos, qui damnat, Narnice, nullum,  
non est hic liber, Iustiniane, liber.

**III. In Romulum fratricidam**

Non ego te miror mores hausisse lupinos,  
si lupa fit nutrix, cui lupa mater erat.  
Nam si matrissant nati nataeque patrissant,  
nutrix et mater te facit esse lupum.

**IV. De medicis, ex Graeco**

Hoc faciunt medici, quod fecerat ille poeta,  
qui: „Gemmas – ait – e stercore colligimus”.

**V. Ad amicum poetam.**

**Antitheton**

Tristia, Laete, canens, tristes solaris amicos,  
nam bene qui cantat tristia, laeta facit.

**VI. De Volano cacco**

Orbatus gemino tenebrosae Castore frontis,  
an non tu merito dixeris: „Umbra sumus”?

*Pulevis et umbra sumus*

<sup>7</sup> Fa – mi – re, id est: „Fac me regem”

<sup>8</sup> Casi – mi – re – mi – re, id est: „Casimire, meus rex”, seu „mihi rex”

**Alberta Inesa z Towarzystwa Jezusowego**  
***Epigramatów miłych dla ucha***  
**SETKA TRZECIA**

**I. Szlachetni muzycy.**  
**Do muzyka Brunona Meniusza**  
**w czasie bezkrólewia**

Kogo, Meni, muzyka twa śpiewakiem czyni?  
 Tych, którzy wciąż „fa – mi – re”<sup>7</sup> grają i śpiewają.  
 Jeśli więc pewna wróżba w życzeniu poetów,  
 bądźż, tego sobie życzę: *Casi* – „mi – re – mi – re”<sup>8</sup>.

**II. Do Justyniana Narnika.**  
**Ocena pewnej książki**

Książkę, co chwali wszystkich, nikogo nie gani,  
 choć otworzysz, Narniku, otwarta nie będzie.

**III. Na Romulusa bratobójcę**

Nie dziwię się, że wilcze przejąłeś zwyczaję,  
 gdy wilczyca twą mamką i twą matką była.  
 Jeśli rodzicom dzieci podobne się stają,  
 żywicielka i matka zrobiła cię wilkiem.

**IV. O medykach, z greckiego**

Medycy zwykli czynić, co czynił poeta,  
 który mówił: „Klejnoty wybieramy z gnoju.”

**V. Do przyjaciela poety.**  
**Antyteton**

Smutno śpiewając, smutnych przyjaciół pocieszasz:  
 kto dobrze smutki śpiewa, ten czyni wesele.

**VI. O Wołanie ślepym**

*Prochem jesteśmy i cieniem*

Pozbawion dwóch Kastorów w ociemniałej twarzy,  
 czy nie masz racji, mówiąc, że „jesteśmy cieniem”?

<sup>7</sup> Fa – mi – re, to jest *Fac me regem* ('Uczyn' mnie królem')

<sup>8</sup> *Casi* – mi – re – mi – re, to jest *Casimire, meus rex* albo *mibi rex* ('Kazimierzu, moim królem' albo 'dla mnie królem')

**VII. Ad Mennium, zelosum ecclesiasten**

O, quam te sanctum possemus dicere, Menni,  
si foret ars eadem dicere, quae facere.

**VIII. Ad Ponticum poetam**

Te quoties viso, recitas mihi carmina mille,  
carmina culta quidem, Pontice, multa tamen.  
Sic pedibus lassis oculi lassantur et aures.  
Ad te, da veniam, Pontice, non veniam.

**IX. De Drance ad Aulum**

Praesentis Drances ignorat temporis usum:  
„do” numquam dicit, semper at, Aule, „dabo”.

**X. Ad Condilum**

Pota tibi toties medicati vina Lyaei,  
pota Epidaureis unda recocta focus,  
nec tamen usque vales. Valeas ut, Condile, tandem,  
sola tibi restat lympa bibenda Stygis.

**XI. Ad Nervinianum**

Saepe mihi clauso veniunt epigrammata libro.  
Nempe minus scribi, Nerviniane, timent.

**XII. Ad Aulum imberbem  
de Podio calvo, ex alieno capillato**

Calvitium capitis paupertatemque comarum  
emptis dissimulat Podius, Aule, comis.  
O, si tanta tui fierent compendia menti,  
quis tua non hircis aemula barba foret?

**XIII. In Brennum, iactabundum poetam**

Te vatem iactas et nos te credimus esse.  
Quod vates faciunt, tu quoque, Brenne: furis.

**XIV. Ad Volanum pertinacem**

Cum tibi tam durum caput est durumque cerebrum,  
saepe negas homines Deucalione satos,  
saepe ais e saxis homines non esse creatos.  
Ah, saltem capiti crede, Volane, tuo!

**VII. Do Meniusza, gorliwego kaznodziei**

O, jakże świętym, Meni, mógłbyś stać się dla nas,  
jeśli mówić i czynić byłoby tym samym.

**VIII. Do Pontyka poety**

Pieśni, gdy cię odwiedzam, czytasz mi tysiące;  
choć są dopracowane, jednak ich zbyt wiele.  
Oczy i uszy męczą wymęczone stopy.  
Przepraszam cię, Pontyku, już mnie nie zapraszaj.

**IX. O Dranku do Aula**

Czasu terażniejszego Drank użyć nie umie:  
„daję”, Aulu, nie mówi nigdy, a „dam” zawsze.

**X. Do Kondyla**

Choć popijasz wciąż wina lecznicze Bachusa,  
epidaurejskim ogniem płyny gotowane,  
niezdrow jesteś, Kondylu. Byś ozdrowiał wreszcie,  
woda ci do wypicia została styksowa.

**XI. Do Nerwiniana**

Wciąż mnie wiersze nachodzą, gdy zamknę mą księgę.  
Pewnie mniej, Nerwinianie, boją się spisania.

**XII. Do Aula gołowąsa  
o Podiuszu łysym w peruce**

Niedostatek swych włosów i łysinę głowy  
pokrywa Podiusz, Aulu, zakupionym włosem.  
O, gdyby tej pomocy doznał twój podbródek,  
z każdym kozłem twa broda mogłaby się mierzyć.

**XIII. Na Brennusa, chępliwego poetę**

Puszysz się, żeś jest wieszczem, a my ci wierzymy.  
Robisz to, co wieszczowie, Brennusie: szalejesz.

**XIV. Do Wolana upartego**

Chociaż twardą masz czaszkę, choć masz łeb zakuty,  
wciąż przecyzysz, że są ludzie siewem Deukaliona,  
wciąż mówisz, że z kamieni ludzie nie powstałi.  
Ach, uwierzże, Wolanie, choćby własnej głowie!

**XV. In Rufum**

Et caput, et mentum flavo tibi non caret auro.  
Auro sola tibi, Rufe, crumena caret.

**XVI. De Planco***Ceteris paribus*

Non est laus magni capitis, quod diceris, esse.  
Esset, Plance, forent cetera si paria.

**XVII. Ad Priscum Macronianum claudum**

Non te pentametrum non possum dicere. Quare?  
Curris inaequali, Macroniane, pede.  
Hinc et succiduo caesuras calce frequentas,  
hinc labat in plano deflua planta solo.  
5 Haec dum canto, furis pedibusque irasceris ipsis  
et toties vetulas consulis ac medicos.  
Non opus est medico, lictorem consule, Prisce:  
alterutrum tendat vel secet ille pedem.

**XVIII. Ad Belandum edentulum commiseratio**

Rodis in offensam conductis dentibus offam.  
Ah, saltem pretio parce, Belande, tuo!

**XIX. Ad amicum immaturo fato moriturum  
consolatio**

Non est, cur metuas iuvenilis spicula mortis.  
*Si quod fata negant*, dent tua facta tibi.  
Nec matura minus lacrimas tibi concitet aetas.  
*Ille diu vixit, qui bene vixit.* Abi.

**XX. Ad serum convivam excusatio**

Sera palatinis coniungis prandia cenis;  
hinc malo cenas, prandia nolo tua.

**XXI. Ad poetam**

Non iacet in molli veneranda scientia lecto,  
tu tamen in lecto carmina mille facis.  
Hinc tibi nocturnae veniunt ad carmina lunae  
et pro fulgenti pallida fratre soror.  
5 Sic pro sublimi Parnasso lectus habetur,  
pro Phoebos Morpheus, pro ratione sopor.



**XV. Na Rufusa rudzielca**

Złota pełna żółtego głowa twa i broda.  
Tylko w sakwie, Rufusie, złota nie zobaczysz.

**XVI. O Planku***Jeśli pozostałe będą równe*

Mówią, żeś wielkiej głowy – nie jest to pochwała.  
Byłaby, gdyby reszta dorównała głowie.

**XVII. Do kulawego Pryska Makroniana**

Żeś ty jest pentametrem, rzec muszę. Dlaczego?  
Stopą bowiem nierówną biegniesz, Makronianie.  
Stąd tnie częste cezury niezbyt pewna pięta,  
stąd też na prostej drodze noga ci się chwieje.  
5 Wściekasz się, gdy to śpiewam, i złościsz na stopy,  
i ciągle się medyków i bab starych radzisz.  
Niepotrzebny ci medyk, poradźże się kata:  
stopę niech ci naciągnie albo przytnie drugą.

**XVIII. Do Belanda bezzębego ubolewanie**

Zębami kupionymi gryziesz kęs oporny.  
Ach, oszczędźże, Belandzie, choć swoje pieniądze!

**XIX. Do przyjaciela, który przedwcześnie umiera,  
pocieszenie**

Nie obawiaj się grotów śmiertelnych za młodu.  
Niech ci dadzą twe czyny, *czego los odmawia*.  
Niechaj wiek niedojrzały twoich łez nie wzbudza.  
*Ten żył długo, kto dobrze żyć zdołał*. Więc odejdz.

**XX. Do późno biesiadującego wymówka**

Późne śniadania łączysz z kolacją książęcą,  
stąd wolę twe kolacje, śniadań nie chcę twoich.

**XXI. Do poety**

Nie leży w miękkim łożu wiedza miłowana,  
ty sam jednak tysiące tworzysz pieśni w łożu.  
Stąd ci nocne księżycy do pieśni przychodzą  
i siostra błada zamiast błyszczącego brata.  
5 Tak za Parnas wyniosły posłanie uchodzi,  
Morfeusz zaś za Feba, za rozum – ospałość.

**XXII. Ad Clitum obtrectatorem**

Me simis, Clite, versibus laccessis.  
Nasutum, Clite, non sapis poetam.

**XXIII. In Varrum bibonem.****Erectio**

Dum tam multa bibis, vacuas dum pocula mille,  
credo, horoscopus est Amphora, Varre, tibi.

**XXIV. Ad Blancum de Badenis**

Nil mihi cum thermis: thermas mihi, Blance, caminus  
Badenasque mihi quaelibet unda facit.

**XXV. In Teutricum**

Teutrice, stultus homo es; non possum dicere quare.  
Hoc tantum possum dicere: stultus homo es.

**XXVI. Ad Anemonem de Baetico.****Multarum sectarum homo**

Calvini toties, toties documenta Lutheri  
approbat et Zvinglus quidquid, et Hussus ait.  
Nunc, quod sacrilegi calamus blasphematur Arii,  
nunc, quod Picardus Mennaque dogma tenet.  
5 Quovis mense fides dubio mutatur, Anemo.  
Vis dicam, quid sit Baeticus? Est fidicen.

**XXVII. Ad Clitum***Fides sine bonis operibus mortua*

Me miserum: quamvis credas mihi, sed, Clite, nil das!  
Crede mihi, non est haec, Clite, viva fides.

**XXVIII. Ad Plancum amusum**

Nil tibi, Plance, sapit: non culti pagina Flacci,  
non sapit Arpinas, non sapit ipse Maro.  
Carmina non sapiunt, nec quisquam e mille poetis.  
Sola tibi sapiunt fercula, Plance. Sapis.

**XXIX. Ad calvum**

Non tibi sit probro glabrae Calvaria frontis.  
Hoc vereare, glabrum ne sit et ingenium.

**XXII. Do Klita zazdrosnego**

Wciąż w tępych wierszach, Klicie, mnie napadasz,  
bo nie w smak ci poety dowcip ostry.

**XXIII. Na Warrusa pijaka.****Pociecha**

Gdy wciąż pijesz tak dużo, kielichy wychylasz,  
wierzę, że znakiem twoim, Warrusie, jest Wodnik.

**XXIV. Do Blanka o kąpielach badeńskich**

Nic mi po termach, Blanku: piec robi za termy,  
a ze zwykłej mam wody badeńskie kąpiele.

**XXV. Na Teutryka**

Głupi jesteś, Teutryku; rzecz nie umiem czemu.  
To zaś tylko rzecz umiem, że głupiś, Teutryku.

**XXVI. Do Anemona o Betyku.****Człowiek wielu sekt**

Kalwina ciągle, ciągle Lutra dokumenty  
pochwala i cokolwiek rzekli Hus i Zwingli.  
Raz to, co bluźni piórem heretycki Ariusz,  
raz dogmat, który głosi Pikardyjczyk z Menną.  
5 Co miesiąc strunę innej wiary trąca Betyk.  
Chcesz, Anemonie, wiedzieć, kim jest? Jest lutnistą.

**XXVII. Do Klita**

*Wiara bez uczynków martwa jest*

O, biednym: choć mi wierzysz, nic, Klicie, nie dajesz!  
Wierz mi, Klicie, to nie jest przecież żywa wiara.

**XXVIII. Do Planka w Muzach niegustującego**

Nic tobie nie w smak, Planku: karty wytwornego  
Flakka ni Arpinata, ni nawet sam Maro.  
W pieśniach nie czujesz smaku ni w żadnym z poetów.  
Tylko w jadle smakujesz. Masz ty smak, mój Planku.

**XXIX. Do lysego**

Niech cię Kalwaria czoła pustego nie wstydzi.  
Uważaj, żeby pusta nie stała się głowa.

**XXX. Ad Iulium Cornerium, poetam**

Vino Hippocrenem Cirrhaeaeque flumina supple.  
Iam scio, carmina me cur meliora facis.

**XXXI. De Amore et Furore**

Perpetuo amentes miseri torquentur amantes  
et nihil a nimio distat Amore Furor.  
Orbus uterque oculis, proprio se funerat igni  
admotasque sibi sentit uterque faces.  
5 Aptet utrique oculos ratio caecosque gubernet:  
sic oculatus Amor, sic Furor Argus erit.

**XXXII. Ad Cosmicum de Batto bibone**

Vitibus assuetus vitiis quoque Battus abundat.  
Sic potae vites, Cosmice, dant vitia.

**XXXIII. Ad Benedictum –  
Pulchrum nomine, non re**

Infamas proprio sacrum cognomine nomen  
et BENE te DICTUM plurima turba negat.  
Nam tibi distorto proclivis nasus ab ore <est>  
infamemque striat devia ruga cutem.  
5 Tantum te is poterit Benedictum dicere Pulchrum,  
cui natura oculos abstulit atque caput.

**XXXIV. Ad Hornum  
de spectabili et venerabili Attalo**

Est spectabilis et venerabilis Attalus, Horne.  
Hinc duplicis tituli duplici bile tumet.

**XXXV. Ad poetam, turpium carminum scriptorem**

Foeda tibi exussit Vulcanus carmina – luce  
scilicet haud alia digna fuere magis.  
O, si cum domino flamma correptus eadem  
arsisset, poterat faustior esse liber.

**XXXVI. Secretum politicum**

Quisquis honoratos sceptri mercaris amores,  
ne timeare, time; ne caveare, cave.

**XXX. Do Juliusza Korneriusza, poety**

Wino do Hippokreny i Cyrry dolewasz.  
Wiem już, czemu ode mnie lepsze śpiewasz pieśni.

**XXXI. O Miłości i Szaleństwie**

Kto kocha, ten nieszczęsny w szaleńca się zmienia  
i od zbytnej Miłości nic Szalu nie różni.  
Oboje ślepi, ogniem śmierć sobie zadają,  
oboje odczuwają żar swoich pochodni.  
5 Niech rozum da im oczy i niech ślepych wiedzie:  
tak Miłość zyska oczy, Szal będzie Argusem.

**XXXII. Do Kosmika o Battusie pijaku**

Wina Battus nawykły wciąż popelnia winy.  
Tak to wino, Kosmiku, do winy prowadzi.

**XXXIII. Do Stanisława****Pięknego z imienia, nie w rzeczywistości**

Własnym imię tak święte nazwiskiem zniesławiasz  
i nie jest w stanie sławić ciebie żaden człowiek.  
Masz bowiem nos zagięty w wykrzywionej twarzy  
i plugawą twą skórę zmarszczka żłobi kręta.  
5 Żeś jest Piękny Stanisław, rzec byłby ten w stanie,  
komu oczy natura wzięłaby i głowę.

**XXXIV. Do Horna****o dostojnym i czcigodnym Attalu**

Jest Attalus dostojny i czcigodny, Hornie.  
Stąd mu podwójny tytuł podwójnie żółć burzy.

**XXXV. Do poety piszącego wstrętne pieśni**

Wulkan ci pieśni sprośne spalił – na płomienie  
przecież nie zasłużyły bardziej żadne inne.  
O, jeśli jednym ogniem porwana wraz z panem  
zgorzałaby, szczęśliwsza mogłaby być księga.

**XXXVI. Sekret polityczny**

Jeśli kupujesz władzy rozkosze szacowne,  
bój się lęk wzbudzać; strzeż się, by się ciebie nie strzec.

**XXXVII. Aliud, strategicum**

Si tibi sunt animo pretiosi Martis honores,  
ne fugias, fugias; neve fugere, fuge.

**XXXVIII. Ad Bassulum**

Mirabar dici „dentatam”, Bassule, „linguam”.  
Iam modo non miror. Cur? Tua lingua facit.

**XXXIX. Idem ad amicum de Ollo edentulo**

Mordacem evulsis linguam pro dentibus Ollum  
dicis habere. Fidem do tibi: iam didici.

**XL. Ad Marcum Maximilianum,  
hominem munificentissimum**

Quam bene cognati mensuram nominis imple,  
dum crebrum munus dat tua, Marce, manus.  
Sic, quod pendis, habes et quod largiris amico,  
ipse tua retines, Maximiliane, manu.

**XLI. In quendam Italum obstinatum**

Immerito testae capiti das, Itale, nomen:  
non est testa tuum, sed mala petra caput.

**XLII. Caput Bonae Spei.  
In Tarandam**

Quicquid beatum, quicquid aequatum diis  
Nasonianae pollicentur fabulae,  
sublime quicquid splendidumque ditior  
Fortuna spondet: purpuram, fasces, mitras,  
5 et quicquid olim garrulae vovent anus,  
Taranda noster sperat ac immanibus  
lassata votis numina in preces vocans,  
nulli Tarandam non parem iactat spei.  
Frustra Charybdes navigemus Indicas  
10 et Mexicani brevia promunturii:  
praebet Taranda sat Bonae Spei caput.

**XLIII. De Romuliano nasuto**

Ortum te dicet prisca de gente Nasonum,  
qui cernet nasum, Romuliane, tuum.

**XXXVII. Inny, strategiczny**

Jeśli miłe ci Marsa wspaniałe zaszczyty,  
uchodzić nie uchodzi; ujdź, by nie gonili.

**XXXVIII. Do Bassula**

Zadziwił mnie, Bassulu, zwrot „język zębary”.  
Już się nie dziwię. Czemu? Twój język to sprawia.

**XXXIX. To samo do przyjaciela o Ollu bezzębnym**

Że miał zębów wyrwanych ma język gryzący,  
mówisz. Wiare ci daję: już się przekonałem.

**XL. Do Marka Maksymiliana,  
człowieka najszczodrzejszego**

Jak dobrze spełniasz, co twe imię zapowiada,  
gdy liczne dary, Marku, daje twoja ręka.  
Tak masz to, co wydajesz, a co dasz druhowi,  
sam swą, Maksymilianie, zatrzymujesz ręką.

**XLI. Na jednego Włocha upartego**

Żle zowiesz głowę, Włochu, imieniem skorupy:  
twoja nie jest skorupą, lecz zakutą pałą.

**XLII. Przylądek Dobrej Nadziei.  
Na Tarandę**

Cokolwiek pomyslnego i godnego bóstw  
bajania Nazonowe obiecują nam,  
co wzniosłe, co wspaniałe, co bogaty Los  
przyrzeka ludziom: różgi, mitry i królewski płaszcz,  
5 i czego życzą gadatliwych wróżby bab,  
na wszystko to nadzieję ma Taranda nasz.  
Zanosząc modły do znużonych prośbą bóstw,  
wciąż chelpi się, że godzien jest nadziei tych.  
Nie trzeba płynąć przez indyjskich Charybd toń  
10 i przez mielizny zradne meksykańskich wód:  
Taranda starczy za Nadziei Dobrej ład.

**XLIII. O Romulianie nosatym**

Żeś z pradawnych Nazonów zrodzon, rzekłby pewnie,  
ktokolwiek by zobaczył nos twój, Romulianie.

**XLIV. De Ortulo indocto ad amicum**

Credo, quod nullus foliis tot stipes abundet,  
 in foliis scriptis quo<t> sua cista libris.  
 Est tamen, est stipes, truncus tamen Ortulus audit.  
 Est truncus, foliis non tamen ille caret.

**XLV. Ad quendam promissis liberalem,  
non datis**

Das mihi pro missis promissa ingentia metris.  
 Parva mea est, fateor, gratia, nulla tua.

**XLVI. De Iustiniano Postumo immature mortuo**

Nestoreo dignus senio Pylisque senecta  
 ante tuam raperis, Iustiniane, diem.  
 Viderat et mota iustissimus Aeacus urna,  
 iussit subtractos reddere Fata dies.  
 5 Sic tibi nent rursus redeuntia stamina Parcae,  
 sic tua, Postume, post funera vivis adhuc.

**XLVII. Ad Ignatium Valentem**

Dum toties medicos, toties dum pharmaca poscis,  
 nonne per antiphrasim diceris esse Valens?

**XLVIII. Ad eundem**

Nomine nescio, quo possim te dicere. Quare?  
 Decumbis toties aeger – anonymus es.

**XLIX. Iacobi baculus, instrumentum mathematicum.****De non mathematico Olli domino**

Iacobi baculo toties dum vapulat Ollus,  
 non est mensurae nescius ipse suae.

**L. Ad Dominicum Candidum**

Auctorem *Imperfecti operis* si, Candide, laudas,  
 non potero laudes non meruisse tuas.

**LI. De quodam malae uxoris marito**

Nubendo infaustum traxisti a nubibus omen.  
 Inde tibi toties grandinat, inde tonat.



**XLIV. O Ortulu nieuczonym do przyjaciela**

Żaden kłoc, gdy był drzewem, nie miał tylu liści,  
 ile on ksiąg na listkach papieru spisanych.  
 Jest jednak kłocem Ortul, pniem go nazywają.  
 Jest pniem, chociaż mu wcale nie brakuje listków.

**XLV. Do pewnego skorego do obietnic,  
nie do dawania**

Za wiersze ci dawane dajesz obietnice.  
 Mała ma wdzięczność, prawda, ale żadna twoja.

**XLVI. O Justynianie Postumie, zmarłym przedwcześnie**

Godny wieku Nestora, starości pylijskiej,  
 porwanyś, Justynianie, nim twa przyszła pora.  
 Widząc to, urną wstrząsnął Eak sprawiedliwy,  
 nakazał Losom oddać dni ci odebrane.  
 5 Tak więc Parki nie przędą na nowo dla ciebie,  
 tak po własnym pogrzebie wciąż żyjesz, Postumie.

**XLVII. Do Ignacego Zdrówko**

Gdy tylekroć medyków żądasz i remediów,  
 czyż nie przez antyfrazę mówi się, żeś Zdrówko?

**XLVIII. Do tegoż**

Nie wiem, jakimże mógłbym nazwać cię imieniem?  
 Tylekroć leżysz chory, żeś anonimowy.

**XLIX. Kij Jakuba, instrument matematyczny.  
O panu Olla, niematematyku**

Gdy wciąż Jakuba kijem Ollus bierze ciężki,  
 sam swojej własnej miary dobrze jest świadomy.

**L. Do Dominika Kandyda**

Gdy *Niedokończzonego dzieła* twórcę chwalisz,  
 nie zdołam nie zasłużyć na twoje pochwały.

**LI. O pewnym mężu złej żony**

Z pogody na swe gody wróżbę złą wywiodłeś.  
 Stąd więc ci grzmi tylekroć, stąd grad pada gęsto.

**LII. In Momum**

Dente Lycambeo rodens mea scripta, poliri  
 aspera quod soleat pagina dente, sciat.  
 Sic frustra es lacerans aliena volumina, Mome:  
 dentibus haec fient lucidiora tuis.

**LIII. In Aldum, musicum maledicum**

Voce canis mordesque simul – sic duplice sensu  
 verbum unum de te dicitur, Alde: canis.

**LIV. Ad quendam**

Plus nimio crassam nutris pinguemque Minervam:  
 hinc es mentis inops ingeniique macer.

**LV. De Baucide cauidico**

Orator dici mavult quam Baucis arator –  
 annui proventus plus sua lingua facit.

**LVI. De Pardulo critico**

Nullus non criticus tibi, Pardule, volvitur annus.  
 Supremam tandem, Pardule, solve crisi<n>.

**LVII. Ad Ioannem Bravum**

Multa tibi densas constipant horrea fruges.  
 Quis te frugi hominem, Brave, negare potest?

**LVIII. De discordiis maritalibus**

Cur tam crebra movent discordes bella mariti?  
 In caelo Marti nempe propinqua Venus.

**LIX. Ad Linum bibonem**

Vita tibi sit longa cupis, Line? Pocula vita.  
 Si bibere est animus plurima, pauca bibe.

**LX. De Nomiliano**

*Omnes peregrinamur a Domino  
 et Homo viator*

Dum toties Gallos, Romanos visit et Anglos,  
 et quidquid Ligeris, Rhenus et Alba lavat,  
 nemo peregrinus dicitur, nemo viator  
 verius: hinc tantum est Nomilianus homo.

**LII. Na Moma**

Ten, co kąsa mą kartę likambejskim zębem,  
niechaj wie, że tak szorstką kartę się wygładza.  
Próżno w ten sposób nękasz cudze tomy, Momie:  
one od twoich zębów jaśniejsze się staną.

**LIII. Na Alda, muzyka złorzeczącego**

Nie śpiewasz, ale wyjesz, i do tego kąszasz,  
w dwojakim więc cię sensie nazywamy kundlem.

**LIV. Do pewnego**

Nadmiernie karmisz grubą i ciężką Minerwę:  
stąd ubogi masz rozum i wychudły talent.

**LV. O Baucydzie adwokacie**

Baucis woli, by zwać go „orator”, nie „oracz”,  
bo więcej plonu zbiera co roku językiem.

**LVI. O Pardulu krytyku**

Każdy rok, który mija, dla ciebie krytyczny.  
O, żeby twój krytyczny stan skończył się wreszcie!

**LVII. Do Jana Brawa**

Owoców mnóstwo w twojej tłoczy się komorze.  
Że twe życie owocne, Brawie, któż zaprzeczy?

**LVIII. O kłótniach małżeńskich**

Czemu tyle wszczynają wojen małżonkowie?  
Na niebie bowiem bliska Marsowi jest Wenus.

**LIX. Do Lina pijaka**

Pragniesz, Linie, żyć długo? Pić się naucz krótko.  
Jeśli chcesz masz pić więcej, pijże, Linie, mało.

**LX. O Nomilianie**

*Wszyscy pielgrzymujemy od Pana  
i Człowiek wędrowiec*

Galów, Rzymian, Anglików gdy widział tylekroć  
i cokolwiek Loara, Ren, Łaba obmywa,  
nikogo podróżnikiem, pielgrzymem nie można  
śluszniej nazwać: jest przeto Nomilian człowiekiem.

**LXI. In Lactum haereticum**

Laetum te dici, scis, quae sit, Laete, figura.  
 Nam quod te monstrum tristius Orcus habet?

**LXII. Ad Fuscum.****Novum magni capitis vocabulum**

Quod gravat ingenti depressum pondere collum,  
 non est, Fusce, caput, sed Capitoli<ol>um.

**LXIII. Ad Clitum, barbarum imberbem**

Unus apex obstat, barbatus ne, Clite, fias,  
 nam pro barbato iam male barbarus es.

**LXIV. Ad Longinianum.****Apologia pro pinguibus**

Laudatur pinguis vitulus, laudatur et anser.  
 Solus homo placeat, Longiniane, macer?

**LXV. Ad Aranum de Marino adulateore**

Blandus adulator, subtilis palpo Marinus  
 auribus assiduos nequit, Arane, dolos.  
 Auribus ille lupum tenuisset et auribus Hydram.  
 Hinc illum merito dicimus aurificem.

**LXVI. In Laclapum,****omnia promittentem, praestantem nihil**

Promittis toties, numquam promissa daturus.  
 Ut tibi, vis, credam? Polliceare nihil.

**LXVII. Ad Blandum**

Maiorum comites comites si dicimus esse,  
 non tu, Blande, comes diceris et tamen es.

**LXVIII. Ad Ponticum calvum**

Perpetuam frontem deplumi vertice praefers.  
 Non tu fronte cares, Pontice, sed capite.

**LXIX. In iuris peritum decoctorem**

Omnia decoxit legum iurisque peritus,  
 vix modico coctum iure legumen habet.

**LXI. Na Szczęsnego heretyka**

Szczęsnym cię, Szczęsny, nazwać, wiesz, co za figura.  
Bo jakież monstrum w Orku od ciebie smutniejsze?

**LXII. Do Fuska.**

**Nowa nazwa wielkiej głowy**  
Co przygniata ci szyję tak wielkim ciężarem,  
to już nie pała, Fusku, ale cały pałac.

**LXIII. Do Klita, barbarzyńcy gołowąsa**

Jedna, Klicie, litera pozbawia cię brody,  
boś nie brodacz – *barbatus*, lecz dziki *barbarus*.

**LXIV. Do Longiniana.****Obrona grubych**

Chwali się tłuste cielę i gęś, Longinianie.  
Sam tylko ma się człowiek podobać, gdy chudy?

**LXV. Do Arana o Marynie pochlebcy**

Miły pochlebca, chwalcą subtelną Marynusz  
na ucho knuje ciągle intrygi, Aranie.  
Nawet wilka i Hydrę złapałby za uszy.  
Stąd, że jest zausznikiem, rzeczem o nim słusznie.

**LXVI. Na Lelapa,****wszystko obiecującego i nic niedającego**

Tylekroć obiecujesz, ale nic nie dajesz.  
Chcesz, żebym ci uwierzył? Przyrzeknij nic nie dać.

**LXVII. Do Blanda**

Jeśli stolnikiem zwiemy tego, co przy stole  
możnych siedzi, tyś, Blandzie, stolnik, choć nie stolnik.

**LXVIII. Do Pontyka łysego**

Wciąż czoło pokazujesz, łysy czubek chowasz.  
Czoła ci nie brakuje, lecz gdzie ty masz głowę?

**LXIX. Na biegłego w prawie marnotrawcę**

Zmarnotrawił majątek znawca praw i ustaw,  
a teraz ustawicznie prawie nie ma stawy.

Saepe focos visit, fumantes saepe culinas.  
Post decoctorem fors cupit esse cocus?

**LXX. Ad Haunum de Nortmaniano**

Nutibus alloquitur, respondet nutibus, Haune.  
In manibus linguam Nortmanianus habet.

**LXXI. De Sarpedone ad amicum**

Saepe salutatum dites accedit amicos.  
Vis dicam, quis sit Sarpedon? Est medicus.

**LXXII. In lascivos poetas**

Impia lascivos protrudunt saecula vates.  
Nullus non aliam Daphnida Phoebus amat.  
Heu, pro virginibus paelex est Thracia Musis.  
Bacchus agit Phoebum Calliopenque Venus.  
5 Casta iuvant Musas; castis date casta, poetae!  
Reddite Castaliis nomen et omen aquis!

**LXXIII. Ad Baucum superbum**

Bauce, tuam mentem sublimem dicere montem  
debeo. Cur? Socios despicias inde tuos.

**LXXIV. Ad Carolum Granum**

A nobis missam contemnis, Grane, salutem.  
Non tibi, Grane, placet sicca, sed uda salus.

**LXXV. De Batto grassatore**

Batte, diu stertis post lassae insomnia noctis.  
Non es tu nostras, Batte, sed antipoda.

**LXXVI. Ad Ambrosium Angelum.**

**Vir sui nominis**

Etsi nescirem <te isto> cognomine dici,  
illud sponte tibi pagina nostra daret.  
Exprimis angelico sacrum cognomen in ore:  
Angelus a nobis diceris, angelus es.

**LXXVII. De divite parco**

Est pluralis amans, numeri est osor specialis,  
cogere nam scit opes, sed dare nescit opem.

Ciągle kuchnie odwiedza i dymiące piece.  
Może chce z marnotrawcy stać się potraw znawcą?

### **LXX. Do Hauna o Nortmanianie**

Gestem przemawia, Haunie, gestem odpowiada.  
W rękach swych Nortmanianus ma, widać, swój język.

### **LXXI. O Sarpedonie do przyjaciela**

Wciąż, życząc zdrowia, możnych odwiedza przyjaciół.  
Kimże jest ów Sarpedon, mam rzec? Jest medykiem.

### **LXXII. Na poetów wszetecznych**

Bezbożne rodzą wieki poetów wszetecznych.  
Żaden Febus Dafnidzie nie dochowa wiary,  
Tracja, kraj Muz dziewiczych, nierządna się staje,  
Bachus Feba, a Wenus wypędza Kaliope.  
5 Czystość w smak Muzom, twórcy; czystym czystość dajcie!  
Zwróćcie wodom Kastalii imię i znaczenie!

### **LXXIII. Do Bauka pysznego**

Twego ducha winienem wyniosłą zwać górą.  
Czemu, Bauku? Bo z góry patrzysz na przyjaciół.

### **LXXIV. Do Karola Grana**

Gardzisz słanymi przez nas życzeniami zdrowia.  
Nie w smak ci suche zdrowie, mokre wolisz, Granie.

### **LXXV. O Battusie bandycie**

Po trudach nieprzespanej nocy chrapiesz długo.  
Tyś, Battusie, nie krajan nasz, lecz antypoda.

### **LXXVI. Do Ambrożego Angelusa.**

#### **Mąż swego imienia**

Żeś tym zwany nazwiskiem, jeśli bym nie wiedział,  
nasza karta by dała ci je z własnej woli.  
Święte miano na licach anielskich objawiasz:  
Aniołem przez nas zwany, aniołem też jesteś.

### **LXXVII. O bogatym skapcu**

Pojedynczej nie znosi, kocha liczbę mnogą.  
Zbiera rzeczy, lecz dawać – to rzecz nie dla niego.

**LXXVIII. In Plancum Calvinistam,  
qui catholicam uxorem haereticam fecit**

Illo, crude, tuam duxisti, Plance, maritam,  
Orpheus Eurydicen duxerat unde suam.  
Traxit utramque fides, fidicen sed pessimus ipse es,  
namque tua infernum duxit ad usque fides.

**LXXIX. De Prino**

Promissi Prino crines promissaque barba,  
ergo forsā adhuc Prinus utroque caret.

**LXXX. Ad Ponticum de Bulbone decoctore**

Una Cambletes uxorem nocte voravit.  
Non credit, sed idem, Pontice, Bulbo facit.

**LXXXI. De Gitone,  
inepto Latinitatis depravatore**

Quando fame premeris, famosum te, Gito, dicis.  
Infamis merito diceris ergo satur.

**LXXXII. In Baucum**

Bauce, sapis, dum te modicum sapere ipse fateris.  
Sic iam scis aliquid, Bauce, sciendo nihil.

**LXXXIII. De Milone edentulo ad Lycam dentatum**

Numquam dolorem dentium patitur Milo.  
Huic te vovebo, si placet, sorti, Lyca.

**LXXXIV. Ad Rufinum de Gazonc**

Dum peto, Gazo tacet; poterit, Rufine, negare –  
hoc quoque non parvi muneris instar erit.  
Nam cum sollicite toties sua dona reposcit,  
totum paene domi, quod negat ille, habeo.

**LXXXV. De Thoma Moro**

Iacturam veterum faciens Britannia morum,  
debutit insontem contumulare Morum.



**LXXVIII. Na Planka kalwinistę,  
który katolicką żonę heretyczką uczynił**

Tam, Planku okrutniku, wwiodeś żonę twoją,  
skąd Orfeusz był wywiódł swoją Eurydykę.  
Obie wiódł głos męzowski, lecz tyś źle nim władał,  
bo twój głos zaprowadził do samego piekła.

**LXXIX. O Prynusie**

Włosy Prynus zapuszcza, zapuszcza i brodę:  
nie ma ich i wygląda, jakby się zapuścił.

**LXXX. Do Pontyka o Bulbonie marnotrawcy**

Pozarł żonę Kambletes w ciągu jednej nocy.  
Bulbon wątpi, Pontyku, lecz to samo robi.

**LXXXI. O Gitonie,  
głupim psowaczu języka**

Jesteś głodny, Gitonie, a mówisz, żeś głośny.  
Gdyś syty, słusznie mówią niegłośno o tobie.

**LXXXII. Na Bauka**

Rozumiesz, gdy przyznajesz, że niezbyt rozumiesz.  
Tak zatem wiesz coś, Bauku, przez to, że nic nie wiesz.

**LXXXIII. O Milonie bezzębnym do Lika zębatego**

Milona nie zaboli nigdy żaden ząb.  
Takiego losu, Liku, życzę, jeśli chcesz.

**LXXXIV. Do Rufina o Gazonie**

Gdy proszę, Gazon milczy; mógłby choć odmawiać –  
to jednak mi zastąpi niemałe prezenty.  
Skoro ciągle się zwrotu domaga swych darów,  
prawie wszystko mam w domu, czego mi nie daje.

**LXXXV. O Tomaszu Morusie**

Brytania, kiedy rozbrat wzięła z dawnym mirem,  
musiała też pogrzebać niewinnego Mora.

**LXXXVI. In Festum occiput calvum habentem.  
Ianus bifrons**

Quis te non possit bifrontem dicere Ianum?  
A tergo frons est altera, Feste, tibi.

**LXXXVII. Ad Macrobianum satyricum.  
Taurus Phalaridis**

Indignaris, odis, succenses, corripis, urges.  
Te voveo libris, Macrobiane, tuis.

**LXXXVIII. Ad Britonem**

Non incedere, sed cupis volare.  
Da te praecipitem, Brito – volabis.

**LXXXIX. Ad Marcum Antipam,  
Marchionis Columnae clientem**

Non tibi, Marce, domo timor est habitare labanti,  
quando tuam fulcit viva columna domum.

**XC. Ad Priscum de suis carminibus**

Nobilitas nostros, dum carpis, Prisce, corymbos  
denteque rosa tuo sunt mea metra rosa.

**XCI. Ad Ponticum calvum**

Augustae es frontis, nec iuste diceris effrons.  
Quantumcumque tibi, Pontice, frons caput est.

**XCII. Ad Virginem Beatissimam**

Si mihi, Virgo, faves, si vatis vota secundas,  
Gratia non faveat de tribus ulla mihi.

**XCIII. De Ollo mendace**

Non nos haeretici, quoties discredimus Ollo.  
Catholicam potius non habet ille fidem.

**XCIV. Ad Robertum Bavillum**

Rara placent passim, laudantur rara, Bavilli.  
Cur tua laudatur barba placetque minus?

**LXXXVI. Na Festusa mającego łysinę na potylicy.  
Janus dwuczelny**

Janusem o dwóch czołach któż cię zwać nie może?  
Z tyłu przecież posiadasz, Feście, drugie czoło.

**LXXXVII. Do Makrobiana satyryka.  
Byk Falarisa**

Wzburzasz się, gardzisz, gniewasz, łajesz i nacierasz.  
Ciebie więc, Makrobianie, życzę twoim książkom.

**LXXXVIII. Do Brytona**

Nie chcesz chodzić po ziemi, wolisz latać.  
W przepaść rzuć się, Brytonie – będziesz latał.

**LXXXIX. Do Marka Antypy,  
klienta Marchiona Kolumny**

Mieszkać nie strach ci, Marku, w zrujnowanym domu,  
kiedy żywa kolumna twój domek podpira.

**XC. Do Pryska o swoich wierszach**

Uszlachetniasz me bluszcze, kiedy je obwiniasz:  
obwinione me wiersze winnicą się stają.

**XCI. Do Pontyka łysego**

Błędnie zwanyś bezczelnym, wyniosłe masz czoło.  
Cała przecież twa głowa to czoło, Pontyku.

**XCII. Do Dziewicy Przenajświętszej**

Jeśli mi sprzyjasz, Panno, i poetę wspierasz,  
żadna z trzech Gracji teraz sprzyjać mi nie musi.

**XCIII. O Ollu kłamliwym**

Nie są z nas heretycy, choć mu nie wierzymy.  
To raczej Ollus nie ma katolickiej wiary.

**XCIV. Do Roberta Bawillusa**

Wszyscy lubią i chwalą, co rzadkie, Bawilli.  
Czemu jakoś mniej chwalą i lubią twą brodę?

**[XCV.] Ad Aranum de Myrone milite**

Dum fugit ex acie, frustra culpatur, Arane.  
Parthorum pugnat more modoque Myron.

**XCVI. Ad laudatorem**

Non volo te totum, quis nobis diceris ac es.  
Saepe es laudator, sis aliquando dator.

**XCVII. Ad candidum Lectorem  
pro suis carminibus**

Sunt innocentes et verecundi sales.  
Ne, Lector, illis Persicum misce piper.

**XCVIII. De iisdem exomologesis.  
Ad Attalum**

Nescio, quos pupugi, pupugi tamen, Attale, quosdam.  
Indignante animo qui leget ista, sciam.

**XCIX. De criticis**

Tam criticos multos quam paucos saecula iustos  
nostra ferunt. Iustus Lipsius unus erat.

**C. Ad Momum**

Scripsisse me nil singulare iactitas.  
Singula lege et erunt, Mome, singularia.

**XCV. Do Arana o Myronie żołnierzu**

Gdy ucieka z szeregu, niesłusznie go winią.  
Myron, Aranie, walczy obyczajem Partów.

**XCVI. Do pochlebcy**

Tego, czym dla mnie jesteś, nie pragnę w całości.  
Jesteś stale pochlebcą, a mnie o chleb chodzi.

**XCVII. Do życzliwego Czytelnika  
w obronie swych pieśni**

Niewinne i niepieprzne są dowcipy tu.  
Perskiego pieprzu nie syp, Czytelniku, im.

**XCVIII. O tychże wyznanie grzechów.****Do Attala**

Nie wiem, kogo dotknąłem, kogoś wszak dotknąłem.  
Poznam, kto będzie czytał, Attalu, z niechęcią.

**XCIX. O krytykach**

Czasy krytyków wielu, sprawiedliwych mało  
niosą nasze. Jeden był Lipsjusz Sprawiedliwy.

**C. Do Moma**

Że nieszczególnie, com napisał, Momie, drwisz.  
Przeczytasz szczegółowo – i szczególne już.

**Alberti Ines e Societate Iesu**  
*Acroamatum epigrammaticorum*  
**CENTURIA IV**

**CLASSIS PRIMA**  
**Dei Matri Virgini inductorata**

**I. Maria Virgo Beatissima, Dei Mater et nostra.**  
**Axioma philosophicum:**

*Quae sunt eadem uni tertio,  
sunt eadem inter se.*

**Argumentum ad Hominem-Deum**

„Mater Virgo mea est” – Deus inquit. „Et est mea mater,  
ergo, Deus, posthac Tu mihi frater eris”.

„Frater ero” – dixit. Dictis subdo: „Ergo necesse est,  
ut sim numen ego vel Deus ut sit homo”.

5 Risit et aethereum depromens verba per axem:  
„Matre hac ne caream, sim Deus – inquit – Homo”.

**II. In Beatissimam parvulum Iesum lactantem**

Ubere, Virgo, foves, qui mundi dicitur uber,  
ergo nostri post uberis uber eris.

**III. Virgo Beatissima rosa et liliam**

Iuncta rosis quoties nituerunt lilia, Virgo,  
orta meo toties lis pia corde fuit.

Lilia virginei poscebant stemmata cordis  
et rosa purpurei *stemma pudoris* erat.

5 Si Te dico rosam, *candentia lilia* pallent.  
Lilia si dico Te, erubuere rosae.

Ut tamen hae rubeant niteantque animosius illa,  
Te dicam castis lilia mixta rosis.

**IV. Ad Virginem circumdantem virum**

*Meliora sunt ubera tua vino etc.*  
*Ubera tua botri etc.*

Est Tibi lac vinum, Tua sunt botrus ubera, Virgo.  
Cur? Non infans, sed vir Tibi Sponsus erat.

Alberta Inesa z Towarzystwa Jezusowego  
*Epigramatów miłych dla ucha*  
 SETKA CZWARTA

CZĘŚĆ PIERWSZA  
 Matce Boskiej Dziewicy przypisana

I. Maria Dziewica Przenajświętsza, Matka Boża i nasza.

Twierdzenie filozoficzne:

*Dwie rzeczy identyczne z trzecią rzeczą  
 są również identyczne między sobą.*

Argument do Boga-Człowieka

„Matką moją Dziewica” – Bóg rzecze. „I moją,  
 Ty zatem odtąd, Boże, będziesz dla mnie bratem”.  
 „Bratem będę” – odpowie. Ja do słów mych dodam:  
 „Więc trzeba, bym był bóstwem lub Bóg był człowiekiem”.  
 5 Zaśmiał się, dobywając słów przez przestwór nieba:  
 „Bym miał tę Matkę, Bogiem-Człowiekiem niech będę”.

II. Na Przenajświętszą malutkiego Jezusa karmiącą

Piersią posilasz Tego, co piersią jest świata,  
 Ty więc będziesz, Dziewico, piersią naszej piersi.

III. Dziewica Najświętsza różą i lilią

Ilekróć lilie lśniły z różami, Dziewico,  
 tylekróć spór pobożny wszczynął się w mym sercu.  
 Lilie chciały być znakiem serca dziewiczego,  
 róża purpurowego *wstydu* była *znakiem*.  
 5 Jeśli mówię, żeś różą, błedną *lilie jasne*.  
 Jeśli, żeś jest liliami, paśowieją różę.  
 By więc te czerwieniały i białaly tamte,  
 powiem, że Ty to lilie z czystymi różami.

IV. Do Dziewicy tulącej męża

*Lepsze są piersi twe nad wino...  
 Piersi twoje grona winnice...*

Mleko masz niczym wino, a piersi jak grona.  
 Czemuż? Mąż, a nie dziecko, jest Twym Oblubieńcem.

**V. Absque macula originali conceptae  
Virgini Dei Matri  
ob compressum draconem inscriptio prima:**

*Hac itur ad astra*

Cum sacra Tartareo vestigia Virgo draconi  
imprimit et domino Tartara calce domat,  
ite, quibus patrium mens est invadere caelum,  
qua vocat innocuo semita trita pede!  
5   Ite per obstantis fatalia membra draconis,  
ite per oppressae terga caputque Stygis,  
qua vos virgineae ducunt vestigia plantae!  
Hac, *hac*, mortales, *itur ad astra via*.

**VI. Inscriptio secunda:  
*Contemptu vincitur hostis***

Cur Tua, Virgo, ferum conculcat planta draconem?  
Cur premit infereae turpia membra Stygis?  
Scilicet innocuis devincere Tartara dextris  
dedignata Tui pondere calce premis.  
5   Quisquis es, infereo qui coniurata draconi  
caelo conscriptis viribus arma moves,  
cum nova virginei spectas *monumenta triumphi*,  
in nova bellacem proelia stringe pedem.  
Quam bene Tartareus contemptu vincitur hostis!  
10   Qui cupis ergo trucem vincere, sperne Styga!

**VII. Inscriptio tertia:  
*Fundamenta Eius in montibus***

Fundamenta Tibi summis in montibus esse  
narrat lesseo pagina scripta stilo.  
Hinc homines inter celsissima, Virgo, vocaris,  
diceris hinc alto celsior esse polo.  
5   At cum Tartareum conculcas, Virgo, draconem  
Cerberei que anguis colla superba premis,  
hinc etiam poteris celsissima, Virgo, vocari,  
quae modo per tumidam surgis in astra Stygem.

**VIII. Inscriptio quarta:  
*Quantum pondus habet?***

Dum premis invicto fatalia Tartara passu  
oppressumque Tuo calce draconta gravas,



**V. Dla poczętej bez zmazy pierworodnej  
Dziewicy Matki Bożej  
na zdeptanie smoka inskrypcja pierwsza:**

***Tędy się do gwiazd idzie***

Gdy Panna na piekielnej bestii ślady święte  
odciska i poskramia Tartar swoją stopą,  
idźcie, do ojczystego wejść pragnący nieba –  
tam wiedzie wydeptana stopą czystą ścieżka!  
5 Idźcie po ciele smoczym, co drogę zagradza,  
idźcie przez Styksu głowę i grzbiet ujarzmiony,  
dokąd was poprowadzą ślady nóg dziewiczych!  
Tą, tą, śmiertelni, do gwiazd iść należy drogą.

**VI. Inskrypcja druga:**

***Wzgardą zwycięża się wroga***

Czemu stopa Twa, Panno, dziką depcze bestię?  
Czemu ohydne członki przygniata styksowe?  
Zwycięstwem nad Tartarem Twe niewinne ręce  
wzgardziły, więc go stopą swym ciężarem gnieciesz.  
5 Ty, co przeciw smokowi piekiel za sprzysięgłą  
zwerbowanymi w niebie broń chwytasz siłami,  
widząc nowe Dziewicy *triumfu pomniki*,  
na nowe bitwy szykuj wojowniczą stopę.  
Wzgardą tartarejskiego wroga się zwycięża.  
10 Gdy zatem chcesz zwyciężyć, wzgardź ohydnyim Styksem!

**VII. Inskrypcja trzecia:**

***Fundamenty Jego na górach świętych***

Fundamenty masz swoje na górach wyniosłych,  
powiada w Piśmie karta stylem Dawidowym.  
Stąd też zwą Cię wśród ludzi najwyższą, Dziewico,  
stąd mówią, żeś jest wyższa od wzniesłego nieba.  
5 Lecz gdy depczesz, Dziewico, piekielnego smoka  
i węża pyszny zgniatasz kark cerberowego,  
stąd też możesz być zwana najwyższą, Dziewico,  
która do gwiazd się wznosisz poprzez Styks chelpliwy.

**VIII. Inskrypcja czwarta:**

***Jaki ma ciężar?***

Kiedy stopą zwycięską Tartar ciśniesz zgubny  
i przyciskasz swą piętą zdeptanego smoka,

ille gemit putidumque putri vomit ore cruorem,  
 succumbitque Tuo, maxima Virgo, pedi.  
 5 Crediderim Getici depressus pondere Pindi  
 staret et erectis isset ad astra iubis,  
 at sacra tam tumidos reprimunt vestigia fastus.  
 Quam grave virgineus pes quoque pondus habet?

### IX. Inscriptio quinta:

#### *Patent caeli opes*

Quando venenatum stravit Medea draconem,  
 Phrixiae rapuit vellera Iason ovis  
 et per sopiti gradiens fera tergora monstri,  
 Colchorum veteres exspoliavit opes.  
 5 O, qui siderei vellus suspirat ad Agni,  
 Agni caelestes qui pede pulsat agros:  
 ecce venenatum compressit Virgo draconem,  
 caelestes avidi diripiamus opes!

### X. Inscriptio sexta:

#### *Quidquid calcaverit, id rosa fiat*

Quod tumido veteres tangebant calce dynastae,  
 debuit in teneras degenerasse rosas.  
 At cum Tartareum conculcas, Virgo, draconem,  
 cur non in teneram transit et ille rosam?  
 5 Cur fera Cerberei spirans aconita profundi,  
 contritum Stygio suscitatur igne caput?  
 Si foret ingenuae tibi quidquam, Tartare, frontis,  
 fecisset, credo, te pudor ipse rosam.

### XI. Inscriptio septima:

#### *Concluso serpens vigil accubat horto*

Hic, ubi de viridi pendentia poma smaragdo  
 auro dispunctas explicuere comas,  
 dicitur Hesperidum pretiosis stratus in hortis  
 pervigil insomnia luce cubare draco.  
 5 Tu quoque conclusus, mea Virgo, diceris hortus,  
 quem fovet ambrosiis aura polusque favis.  
 Hinc Tibi Cerbereum resupina mole draconem  
 adsternunt tituli conscia fata Tui.

ten jęczy, krwią cuchnącą rzyga z paszczy zgnilej  
 i leży pod Twą nogą, największa Dziewico.  
 5 Wierzę, że pod ciężarem getyckiego Pindu  
 wstałby i do gwiazd poszedł, nastroszywszy grzywę,  
 ale ślady stóp świętych zgniotły pychę butną.  
 Jakże potężny ciężar ma stopa dziewicza?

### IX. Inskrypcja piąta:

#### *Stoją otworem bogactwa nieba*

Gdy zgubnego Medea powaliła smoka,  
 Jazon runo pochwylił Fryksosowej owcy  
 i przez grzbiet dziki idąc śpiącego potwora,  
 skradł prastare bogactwa mieszkańcom Kolchidy.  
 5 O, tęskniący do welny gwiazdneho Baranka,  
 o, kroczący po polach Baranka niebiańskich:  
 oto Panna przygniotła smoka trującego,  
 niebiańskie więc bogactwa porywajmy chciwie!

### X. Inskrypcja szósta:

#### *Gdzie stąpi, niech róża wyrośnie*

Czego dotknęli stopą dumną dawni władcy,  
 to miało w delikatne przeradzać się różę.  
 Lecz gdy depczesz, Dziewico, piekielnego smoka,  
 czemu ten się nie zmienił w delikatną różę?  
 5 Czemu otchlani jadem ziejąc cerberowej,  
 głowę ogniem styksowym wznosi udręczoną?  
 Jeśli miałbyś, Tartarze, choć trochę zacności,  
 wierzę, że z ciebie różę sam wstyd by uczynił.

### XI. Inskrypcja siódma:

#### *W ogrodzie zamkniętym spoczywa wąż czujny*

Gdzie wiszące owoce z zielonych szmaragdów  
 liście rozpościerają, złotem nakrapiane,  
 w Hesperyd rozciągnięty ogrodach kosztownych  
 smok w blasku niegasnącym wciąż spoczywa czujny.  
 5 Mówią, żeś i Ty, Panno, ogrodem zamkniętym,  
 przez niebo ożywianym ambrozyjskim miodem.  
 Stąd piekielnego smoka na wznak leżącego  
 powala los świadomy Twojego tytułu.

**XII. Hortus conclusus**  
 – Maria, Dei Mater et Virgo –  
**vernīs floridorum epigrammatum plausibus consitus**

*Hortus conclusus soror mea sponsa*

Hic, ubi Nazareas vivax lavat unda plateas  
 virgineoque avidam rore maritat humum,  
 hortus erat teneris diffusus in aera ramis,  
 quem Deus innocua clauserat Ipse sera.  
 5 Illum vernanti cingebat mixta cupresso  
 cedrus et umbriferis palma beata comis.  
 Frondea cum platanis stipabant moenia vites  
 et consanguineis balsama mixta rosis.  
 Cinnama *odoratas* nectebant floribus *umbras*  
 10 velabatque humiles mitis oliva botros.  
 Hortus erat Virgo – Virgo pulcherrimus hortus,  
 Virgo cedrus erat cum platanoque rosa.  
 Nunc illam canae velabat ramus olivae,  
 nunc fuit in foliis tecta, cupresse, tuis.  
 15 Nunc terebinthus erat passis spatiosa capillis,  
 nunc decussatis frondea palma comis.  
 Sed si forte fidem dubio discrimine libras,  
 en patet, en titulis accinit ipsa suis.

*Quasi cedrus exaltata sum in Libano*  
 Eccl[esiasticus] 24

**XIII. Plausus I**

Si bona sollicitus conscripsit carmina vates,  
 digna perennanti dicimus esse cedro.  
 Ite procul, cedri! *Cedro si digna locutus*  
 metra ferar, Virgo, Tu mihi cedrus eris.

**XIV. Plausus II**

Nulla cedrum caries corrumpit, nulla Mariam  
 labes, hinc cedrus iure vocanda fuit.

**XV. Plausus III**

Inscripta cedro (fama si verax canit)  
 aeternitatem pollicentur carmina.  
 Valet, cedri! Cedrus est Virgo mihi:  
 securus Illi metra commendo mea.

**XII. Ogród zamknięty**  
**– Maria, Boga Matka i Dziewica –**  
**obsiany wiosennymi oklaskami kwiecistych epigramatów**

*Ogród zamknięty, siostra moja, oblubienica*

Gdzie żywa fala myje nazareńskie place  
i spragnioną z dziewiczą rosą żeni ziemię,  
był ogród, co wyciągał w górę młode pędy;  
sam Bóg nieskazitelną zamknął go zasuwą.  
5 Okolił go, zmieszany z wiosennym cyprysem,  
cedr i palma bogata w cieniodajne liście.  
Listny mur z platanami obległa winorośl  
i balsam wymieszany z różami bratnimi.  
Cynamony spętały *wonne cienie* kwiatem,  
10 wiotkie liście oliwki niskie skryły grona.  
Ogrodem tym Dziewica, przepięknym ogrodem;  
Dziewica była cedrem i z platanem różą.  
Bądź to siwej oliwki gałąź ją okryła,  
bądź się w twojej, cyprysie, schroniła koronie.  
15 Bądź była terebintem z rozległą czupryną,  
bądź to palmą okrytą liśćmi pierzastymi.  
Lecz jeśli przeciwważy twą wiarę niepewność,  
oto sama potwierdza swymi tytułami.

*Wyniesionam wzgórz jako drzewo cedrowe na Libanie*  
Eklezjastyk 24

**XIII. Oklaski I**

Jeśli napisał dobre pieśni wieszcz gorliwy,  
mówimy, że są godne cedru wieczystego.  
Precz, precz stąd, cedry! Jeśli *wznają, że godne*  
*cedru* me wiersze, Panno, Ty mi cedrem bądźziesz.

**XIV. Oklaski II**

Żadna zgnilizna cedru, Marii zaś nie hańbi  
skaza, stąd słusznym było, żeby zwać ją cedrem.

**XV. Oklaski III**

Na cedrze zapisane (jako niesie wieść)  
po wieczne czasy pieśni obiecują trwać.  
Żegnajcie, cedry! Cedrem mi Dziewica jest:  
beztroski, wiersze moje Jej w opiekę dam.

**XVI. Plausus IV**

Digna legi cedris inscribi verba iubentur.  
 Verbum Christus erat, Libana Virgo cedrus.

*Quasi cupressus in monte Sion*  
 Eccl[esiasticus] 24

**XVII. Plausus V**

Quisquis funereos cyparissum vertit ad usus,  
 dignus erat taxo squalidiore tegi.  
 Cum cyparissus erit devexi Virgo Sionis,  
 victorum potior dos cyparissus erit.  
 5 Vel si letales ferri dignaris ad urnas,  
 o, moriar, Virgo, sic quoque victor ero!

**XVIII. Plausus VI**

**ex occasione temporis Quadragesimalis,  
 in quod tum festivitas  
 ab angelo Salutatae Virginis inciderat**

Cum Tibi pullati solvuntur, Christe, dolores,  
 cupressum Genetrix se canit esse Tua.  
 Ergo sepulchrali postquam conderis in urna,  
 ne cupressum aliam poscito – Mater erit.

**XIX. Plausus VII**

Ite, croci, violae, myrti laurive, rosaeve,  
 quorum non avidus nemo poeta fuit!  
 Hanc mihi cupressum morituro apponite, vates,  
 nam bene nemo potest hac sine fronde mori.

*Quasi palma exaltata sum in Cades*  
 Eccl[esiasticus] 24

**XX. Plausus VIII**

Hic, ubi sub viridi fulgent palmeta sereno,  
 palma verecundis repit ad astra comis.  
 Virgo palma fuit viridi praelustris obryzo,  
 quam vestit refluis silva beata comis.  
 5 O, si nunc etiam victorum palma coronas  
 nectit, vel numquam, vel modo victor ero!

**XVI. Oklaski IV**

Słowa godne czytania w cedrach ryc się każe.  
Słowem był Chrystus, cedrem Dziewica libańskim.

*Jako cyprys na górze Syjonie*  
Eklezjastyk 24

**XVII. Oklaski V**

Ten, co cyprys połączył z obrzędem pogrzebu,  
godzien był, by spoczywać pod smutniejszym cisem.  
Skoro Dziewica będzie cyprysem Syjonu,  
cyprys winien być raczej darem dla zwycięzców.  
5 A gdy do urn śmiertelnych pozwalasz się nosić,  
choćbym umarł, Dziewico, też będę zwycięzcą!

**XVIII. Oklaski VI**

**z okazji Wielkiego Postu,  
w którym przypadło**

**święto Zwiastowania Pańskiego**

Gdy Cię cierpienia, Chryste, czarne opuszczają,  
śpiewa, że jest cyprysem, Twoja Rodzicielka.  
Gdy więc będą Cię składać do urny grobowej,  
nie proś o inny cyprys – Twa Matka nim będzie.

**XIX. Oklaski VII**

Precz stąd, krokusy, fiołki, mirty, laury, róże,  
których każdy poeta tak bardzo niesyty!  
Cyprys, gdy przyjdzie skonać, złóżcie mi, poeci,  
bez niego bowiem dobrze nikt umrzeć nie może.

*Wywyższyłam się jako palma w Kades*  
Eklezjastyk 24

**XX. Oklaski VIII**

Gdzie pod wesołą błyszczą palm gaje zielenią,  
palma do gwiazd podpełza liśćmi nieśmiały mi.  
Dziewica była palmą zdobną w zieleń złotą,  
którą liśćmi zwisłymi przystraja las szczęsny.  
5 O, jeśli palma wieńce zwycięzców już teraz  
splata, teraz zwycięzcą lub nigdy nie będę!

**XXI. Plausus IX**

Cum Tibi constanti faveat victoria passu  
 et semper, victrix, vincere, Virgo, soles,  
 quidni palma Tibi speciosum nomen inumbret,  
 nixa triumphali palma sub astra tholo?  
 5 Nulla capax necti poterat Tibi, Virgo, corona,  
 ni sertum ipsa Tibi totaque palma fores.

*Quasi plantatio rosae in Hiericho*  
 Eccl[esiasticus] 24

**XXII. Plausus X.****Philosophi de rosa votum**

Cum Te, Virgo, rosam Tyrii comitantur odores,  
 o, mea, sim totus tum, rosa, nasus ego!  
 Mox Tibi purpurei tinxerunt ora colores –  
 o, mea, sim totus tum, rosa, lumen ego!  
 5 Ast ubi Te sacri sertum iunxere favores,  
 o, mea, sim totus tunc ego, Virgo, caput!  
 Cinge caput, Virgo, libertatemque comarum  
 virgineae tandem stringito lege rosae!  
 Cinge meum, mea Virgo, caput! Caput est mihi Christus.  
 10 Non poteris non hoc cingere velle caput.

**XXIII. Plausus XI**

An non ergo rosam merito Te, Virgo, canemus,  
 cui sacer innocuas *stat pudor ante genas?*

**XXIV. Plausus XII**

An non iure rosam, mea, Te, Regina, vocemus,  
 cui Nati melior purpura Sanguis erat?

*Quasi oliva speciosa in campis*  
 Eccl[esiasticus] 24

**XXV. Plausus XIII**

Ignem maritatum tandem credemus olivam  
 in Byzantino fetificasse solo.  
 Cum Tibi odoriferum campestris nomen oliva,  
 Virgo, det inque utero sit Deus ipse Tuo,  
 5 ignem maritatum merito Te dicimus esse,  
 consumens olim nam Deus ignis erat.



**XXI. Oklaski IX**

Gdy Ci zwycięstwo zgodnym krokiem towarzyszy  
 i, zwyciężska Dziewico, zwykłaś wciąż zwyciężać,  
 czemu imienia Twego palma nie ocienia  
 triumfalną kopułą celująca w niebo?  
 5 Nie można było upleść stosownego wieńca –  
 cała jesteś dla siebie i wieńcem, i palmą.

*Jako szczepienie róży w Jerychu*  
 Eklezjastyk 24

**XXII. Oklaski X.****Prośba filozofa tycząca się róży**

Gdy woń Ciebie, Dziewico, otacza tyryjska,  
 o, obym, moja rózo, cały stał się nosem!  
 Wnet kolor purpurowy lica Ci zabarwił –  
 o, obym, moja rózo, cały był oczyma!  
 5 A gdy święte zaszczyty splotły Ciebie-wieniec,  
 o, obym, ma Dziewico, cały stał się głową!  
 Opasz głowę, Dziewico, i niesforność włosów  
 dziewiczej róży prawem okiełznaj nareszcie!  
 Głowę mą opasz, Panno! Głową jest mi Chrystus.  
 10 Nie będziesz mogła nie chcieć opasać tej głowy.

**XXIII. Oklaski XI**

Czyż nie słusznie, Dziewico, śpiewamy, żeś rózą,  
 skoro *na* Twych *policzkach* święty *wstyd* *zakwita*?

**XXIV. Oklaski XII**

Czy nie słusznie Cię zwiemy rózą, ma Królowo,  
 której Syna Krew była wyborną purpurą?

*Jako piękna oliwa na polu*  
 Eklezjastyk 24

**XXV. Oklaski XIII**

Wierzmy, że oliwa z ogniem ożeniona  
 w bizantyńskim podłożu wydała owoce.  
 Skoro imię pachnące oliwka równinna  
 Tobie, Dziewico, daje i Bóg był w Twym łonie,  
 5 że Tyś ognia małżonką, słusznie powiadamy,  
 bowiem Bóg sam był niegdyś trawiącym płomieniem.

**XXVI. Plausus XIV**

An non Te nostram, Virgo, dicamus olivam,  
 quae aeternae nobis nuntia pacis eras?  
 Pone fatigatos humanis caedibus enses,  
 o Deus, eque Tua proice tela manu!  
 5 Cui modo virgineae ver consecramus olivae,  
 amplius armatam non decet esse manum.

**XXVII. Plausus XV**

Assurgit doctae campestris oliva Minervae.  
 Christe, Minerva mea, haec surgit oliva Tibi.

**XXVIII. Plausus XVI**

Adnutat castae dotalis oliva Minervae.  
 Christe, Minerva mea, haec nutat oliva Tibi.

*Quasi platanus exaltata sum iuxta aquas in plateis  
 Eccl[esiasticus] 24*

**XXIX. Plausus XVII**

Hic, ubi se vitreis affantur flumina labris,  
 diffuso platanus sidera crine subit  
 ac mage torrentes ramorum frigore soles  
 temperat et laxis protegit arva iubis.  
 5 An non Virgo mihi platanus spatiosa vocetur?  
 Ista mihi solem mitigat, Illa – Deum.

**XXX. Plausus XVIII**

Hanc, quae Nazaridum murmur despectat aquarum  
 et fontis queruli mobile trudit ebur,  
 hanc ego Daphnaeos platanum super effero ramos:  
 Daphne ictum cohibet fulminis, ista Dei.

**XXXI. Plausus XIX**

Xerxes Lydiacae platanum coluisse Cybelles  
 fertur et aeternam paene sacrasse deam.  
 Erravit, tenerae deceptus imagine formae,  
 erravit, fluxae credulus ille comae.  
 5 Quando sub platani, Virgo, cognomine frondes,  
 Te potius posthac iste manebit honor.

**XXVI. Oklaski XIV**

Czyż nie zwiemy Cię naszą oliwką, Dziewico,  
 co wiecznego pokoju byłeś nam zwiastunką?  
 Odlóż miecze zmęczone ludzkimi rzeźbami,  
 wypuść ze swojej dłoni pociski, o Boże!  
 5 Oliwka czysta, której poświęcamy wiosnę,  
 nie powinna już dłużej w dłoni mieć oręża.

**XXVII. Oklaski XV**

Dla uczonej Minerwy wyrasta oliwka.  
 Ta, Chryste, ma Minerwo, dla Ciebie wyrasta.

**XXVIII. Oklaski XVI**

Skinieniem wita czystą oliwką Minerwę.  
 Ta, Chryste, ma Minerwo, ku Tobie się skłania.

*Jako jawor jestem podwyższona nad wodą na ulicach  
 Eklezjastyk 24*

**XXIX. Oklaski XVII**

Tu, gdzie czystymi usty gadają strumienie,  
 rozległym liściem platan wspina się do nieba  
 i słońce zbyt prażące ochłodzi gałęzi  
 łagodzi, i osłania luźną grzywą pola.  
 5 Czyż nie mam zwać Dziewicy szerokim platanem?  
 Ten uśmierza żar słońca, a Ona – gniew Boga.

**XXX. Oklaski XVIII**

Ten, co szeptania słucha nazareńskiej wody,  
 zmiennej dotyka tafli źródła jęczącego,  
 ten platan nad Dafnejskie wnoszę gałęzie:  
 Dafne – gromy piorunów, on wstrzymuje Boskie.

**XXXI. Oklaski XIX**

Kserkses czcił ponoć platan lidyjskiej Kybele  
 i ubóstwiał go prawie jak wieczną boginię.  
 Mylił się, oszukany kształtem delikatnym,  
 pomylił się, ufając giętkiemu listowiu.  
 5 Gdy pod platanu mianem kryjesz się, Dziewico,  
 Tobie odtąd ten zaszczyt będzie przeznaczony.

*Quasi cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi*  
Eccl[esiasticus] 24

**XXXII. Plausus XX**

Non ego quaesierim Panchaeae cinnama silvae,  
dum sua virgineum cinnama nomen habet.

**XXXIII. Plausus XXI**

Non est, cur spoliem pretiosae pharmaca silvae,  
dum mihi Virgo meos condiet Ipsa cibos.

**XXXIV. Plausus XXII**

O, si quando meae foetebunt crimina culpae,  
balsamum es. Heu, sordes, Virgo, repelle meas!

**XXXV. Plausus XXIII**

O, si quando mei livescent vulnera cordis,  
vulneribus, Virgo, sis medicina meis!

*Quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris*  
Eccl[esiasticus] 24

**XXXVI. Plausus XXIV**

Pandito, Virgo, mihi lacrimosi nubila fumi!  
Myrrhinus obscuret crimina nostra vapor.

**XXXVII. Plausus XXV**

Pandito Orontea nebulo volumina myrrhae!  
Infensa Assyrius numina placet odor.

*Quasi terebinthus extendi ramos meos*  
Eccl[esiasticus] 24

**XXXVIII. Plausus XXVI**

Pande triumphales, felix terebinthe, capillos,  
suggere stellatis celsa trophaea tholis!  
Pande coronatis tentoria florida ramis!  
Umbra tua ipsius mox erit aula Dei!

**XXXIX. Plausus XXVII**

Si foret arboribus prior illa cupido creandi  
regis, tu merito rex, terebinthe, fores.

*Jako cynamon i balsam woniąjący wydałam wonność*  
Eklezjastyk 24

**XXXII. Oklaski XX**

Nie pragnę cynamonu panchejskiego lasu,  
skoro imię Dziewicy pachnie jak cynamon.

**XXXIII. Oklaski XXI**

Po cóż mam łupić lasy z kosztownych korzeni,  
gdy mi moje Dziewica przyprawi pokarmy?

**XXXIV. Oklaski XXII**

O, jeśli kiedyś zaczną cuchnąć moje grzechy,  
Tyś balsamem, Dziewico: usuń mą ohydę!

**XXXV. Oklaski XXIII**

O, jeśli zaropieją serca mego rany,  
dla ran moich, Dziewico, bądź wówczas lekarstwem!

*Jako mirra wyborna dałam słodkość wonności*  
Eklezjastyk 24

**XXXVI. Oklaski XXIV**

Ześlij, Dziewico, chmury dymu, co lży wzbudza!  
Niech nasze obłok mirry przesłoni występki.

**XXXVII. Oklaski XXV**

Rozwijaj mgliste wstęgi mirry orontejskiej!  
Woń asyryjska bóstwa gniewne niech prześląga.

*Jako terebint rozciągnęłam gałęzie moje*  
Eklezjastyk 24

**XXXVIII. Oklaski XXVI**

Rozpuść włosy zwycięskie, szczęsny terebincio!  
Tropajonami gwiazdne podeprzyj kopuły!  
Rozstaw kwietne namioty konarami w wieńcach!  
Cięń twój samego Boga będzie wnet pałacem.

**XXXIX. Oklaski XXVII**

Gdyby, jak dawniej, drzewa chciały wybrać króla,  
ty właśnie, terebincio, królem byłbyś słusznie.

**XL. Plausus XXVIII**

Hic, ubi laxatis terebinthus panditur alis,  
 incido nomen, diva Virago, Tuum.  
 Sic frondente Tuum vivet cum vulnere nomen,  
 sic crescente meus cortice crescet amor.

*Ego quasi vitis fructificavi*  
 Eccl[esiasticus] 24

**XLI. Plausus XXIX****ex illo Canticorum**

*Meliora sunt ubera tua vino etc. Botrus cypri dilectus*

Casta cui maduit generoso mamma Falerno,  
 cui dictus botri nomine Sponsus erat,  
 quin vitis titulum Virgo sibi vindicet? O, quam  
 istius nolim sobrius esse meri!

**XLII. Plausus XXX**

Hinc procul illa, Cyri solium quae, vitis, inumbrat –  
 Ipsius solium Numinis ista tegit.

**XLIII. Plausus XXXI**

Huic merito vitae nomen debetur et omen,  
 ex qua vite mihi prodita vita fuit.

**XLIV. Apodosis**

*Flores mei fructus honoris*

Cetera quid memorem, quae Te, mea Virgo, coronant,  
 quam sacer empyreis floribus ambit honor?  
 Hortus es, o Virgo, florum ditissimus hortus,  
 cum Tua tam multo nomina vere virent.  
 5 Hortus es, in cuius gremio Flos Ille resedit,  
 quem viva aeterni fudit imago Dei.  
 Nempe Tui nimio veris succensus amore,  
 horto fertur agros postposuisse suos.  
 „Si Flos iure vocor, quin huic – ait – inferar horto:  
 10 dignior est foliis hortulus iste meis.”  
 Dixit et antiquos Flos campi deserit agros  
 virgineamque Sacro Sanguine pingit humum.  
 Sic Deus in florem, sic Virgo vernat in hortum.  
 I nunc et vernum nomen utrique nega!

**XL. Oklaski XXVIII**

Tu, gdzie rośnie o luźnej koronie terebint,  
imię Twoje wycinam, niebiańska Dziewico.  
Tak Twe imię żyć będzie z raną ulistnioną;  
tak rosnąć będzie z korą rosnącą ma miłość.

*Ja jako winne drzewo wypuściłam  
Eklezjastyk 24*

**XLI. Oklaski XXIX****z owych słów [Pieśni] nad Pieśniami**

*Lepsze są piersi twe nad wino... Grono cypru... miły*

Której czysta pierś tryska falernem szlachetnym,  
której był Oblubieniec grona zwany mianem,  
czemu wina Dziewica nie żąda tytułu?  
O, jakże z tego wina nie chciałbym wytrzeźwieć!

**XLII. Oklaski XXX**

Precz z winoroślą, co tron ocienia Cyrusa –  
ta winorośl okrywa tron samego Boga.

**XLIII. Oklaski XXXI**

Słusznie imię i wróżba życia się należy  
tej winorośli, z której życie otrzymałem.

**XLIV. Następnik**

*Kwiatki moje owocem czci i uczciwości*

Jak wspomnieć wszystko inne, co Cię wieńczy, Panno,  
którą otacza świętość empirejskim kwiecieniem?  
Ogrodem jesteś, Panno, w kwiaty najbogatszym,  
gdy Twe miana zielenią tyłu się wiosnami.  
5 Ogrodem jesteś, w łonie którego Kwiat spoczął,  
przez żywy Boga obraz wiecznego wydany.  
Twej zaś wiosny miłością nazbyt rozpalony,  
mniej ponoć od ogrodu cenil swoje pola.  
„Jeśli Kwiatem zwan słusznie, tutaj się wprowadzę:  
10 godniejszy ten ogródek dla moich jest liści.”  
Rzekł Kwiat polny i pola opuścił prastare,  
i Świętą Krwią maluje nieskałaną ziemię.  
Tak Bóg kwiatem, tak Panna ogrodem zakwita.  
Idź i zaprzecz, że imię wraz mają wiosenne!

**CLASSIS ALTERA**  
**s[ancto] Adalberto, archiepiscopo Gnesnensi,**  
**Pruthenorum apostolo, Poloniae et auctoris patrono,**  
**recensita**

**XLV. In Rosam,**  
**gentilicium d[ivi] Adalberti insigne**

- Iusta rosis nuper fuerat lis orta duabus,  
 quae foret hortensi praeficienda gregi.  
 Prima fuit Veneris divino tincta cruore,  
 altera Adalberti tincta cruore fuit.  
 5 Solve, hospes, litem, quae sit regina vocanda:  
 hanc Venus, ast istam sanguine tinxit Amor.

**XLVI. In ordinarium s[ancti] Adalberti prototypon**

- Cum male barbarico laceratum vulnere corpus  
 Alberto rubei fluminis amne fluit,  
 cur illi noster remos aptavit Apelles?  
 Quid facit in sacra remus et hasta manu?  
 5 Quam iuste vereor, tabula ne praesul in ista  
 naviget et telam deserat ipse suam.

**XLVII. De eodem**

- Cum tibi navales impexit Prussia remos,  
 te merito quisquam diceret esse ratem.  
 Est ratis, est corpus, merces animus, mare mundus,  
 est caelum portus, nauta sed omnis homo.  
 5 O, te felicem servata, Alberte, carina,  
 quem impulit in portum remus et hasta suum.

**XLVIII. De cruentis d[ivi] Alberti remis**

- Quam bene, dum crudis infligit vulnera remis,  
 obsequitur fato gens inimica tuo.  
 Si verax aqueos sanxit sententia caelos,  
 hoc remo aetherias traice, praesul, aquas.  
 5 Cumque Deus vacuum ripae omnis dicitur aequor,  
 tam vastum remis experiare mare.



**CZEŚĆ DRUGA**

**świętemu Wojciechowi, arcybiskupowi gnieźnieńskiemu,  
apostołowi Prusów, patronowi Polski i autora,  
poświęcona**

**XLV. Na Różę,****rodowy herb świętego Wojciecha**

- Między dwiema różami słuszny spór się toczył,  
która winna przewodzić ogrodowej braci.  
Tę pierwszą krew bogini Wenery skropiła,  
druga za to skropiona była krwią Wojciecha.  
5 Spór, przechodniu, rozstrzygnij, którą zwać królową:  
tę skropiła krwią Wenus, lecz tę drugą Miłość.

**XLVI. Na zwykły sposób przedstawiania świętego Wojciecha**

- Gdy raną barbarzyńską ciało poszarpane  
Wojciecha spływa fali czerwonej potokiem,  
dlaczego domalował wiosła nasz Apelles?  
Co też wiosło i włócznia robią w świętej dłoni?  
5 Jakże słusznie się boję, by biskup na sztychu  
nie pożegłował, swoje porzuciwszy płótno.

**XLVII. O tymże**

- Gdy przeciw tobie użył Prus wiosel ze statków,  
rzec by można prawdziwie, że jesteś okrętem.  
Nawą jest ciało, dusza zapłata, świat morzem,  
niebo portem, a każdy człowiek jest żeglarzem.  
5 O, szczęśliwyś, Wojciechu, okręt ocaliwszy;  
do portu wiosło z włócznią cię doprowadziły.

**XLVIII. O skrwawionych wiosłach świętego Wojciecha**

- Jak dobrze, rany wiosłem zadając okrutnym,  
wrogie plemię twojemu sprzyja przeznaczeniu.  
Jeśli prawdą mniemanie, że nieba są wodą,  
tym wiosłem przebądź wody powietrzne, biskupie.  
5 A gdy morzem bezbrzeżnym Boga się nazywa,  
zmiierz się tymi wiosłami z tak ogromnym morzem.

**XLIX. De eodem ex Ferdinandi III,  
regis Legionis et Castellae,  
symbolo**

Remum nescio quis picto superaddidit orbi,  
nam veram mundum senserat esse ratem.  
Si mundus ratis est, alios ne quaerito remos:  
Alberti remis hanc moderere ratem.

**L. De iisdem**

Per vada Lethaei manes vectasse fluenti  
fertur in Elysio margine nauta Charon.  
Fama vetus sileat veteris cognomina nautae:  
hoc animas remo praesul ad astra vehet.  
5 Solve ratem, praesul, sacratos exsere remos!  
His tibi caelestes traicientur aquae.

**LI. In divi Adalberti hastas  
ex Rosin[i] *Antiq[uitatum]* lib[ro] 7**

Romanis olim captos efferre sub hastam  
in medioque fori vendere moris erat.  
Ut te, Alberte, igitur venalem sciret Olympus,  
cernitur in manibus remus et hasta tuis.

**LII. In easdem**

Praesulis armatam dum cerno cuspidem dextram,  
fallor, an hic patrias *excubat ante fores?*  
Conde, Polone, hastas, generosos conde mucrones!  
En pro te ferrum praesul et arma gerit.  
5 Bella geret praesul: capitum cave, belua, septem!  
Te totidem telis praesulis hasta petet.  
At cum cerno simul iunctos cum cuspidem remos,  
est iam, quo patriam vectet in astra ratem.

**LIII. In ordinarium s[ancti] Adalberti  
prototypon**

Quid tibi cum remo? Quid cum septemplex telo?  
Quid facit in manibus remus et hasta tuis?  
Nempe hastis, praesul, clausum reserabis Olympum,  
remo Lethaeas exsuperabis aquas.

**XLIX. O tymże  
z godła Ferdynanda III,  
króla Leonu i Kastylii**

Malowany krąg ziemi opatrzył ktoś wiosłem –  
pewnie sądził, że świat jest prawdziwym okrętem.  
Jeśli jest, innych wiosel już nie szukaj wcale:  
ten okręt wiedz przez wody wiosłami Wojciecha.

**L. O tychże**

Ponoć dusze przez rzeki letejskiej mielizny  
przewoził żeglarz Charon na brzeg elizejski.  
Niech ucichnie wieść dawna o dawnym żeglarzu:  
biskup tym wiosłem dusze ku gwiazdom powiedzie.  
5 Spuszczaj okręt, biskupie, dobądź wiosel świętych!  
Dzięki nim się przeprawisz przez niebiańskie wody.

**LI. Na włócznie świętego Wojciecha  
z księgi 7 *Starożytności* Rosinusa**

Było niegdyś u Rzymian zwyczajem pojmanyh  
pod włócznią zlicytować i sprzedać na rynku.  
By cię, Wojciechu, uznał Olimp niewolnikiem,  
wiosło i włócznie dostrzec można w twoich rękach.

**LII. Na te same**

Gdy biskupa prawicę widzę ostrzem zbrojną,  
myślę się, czy *przed drzwiami* czuwa ojczystymi?  
Odlóż włócznie, Polaku, złóż ostrza szlachetne!  
Patrz: za ciebie żelazo i broń dźrzy biskup.  
5 W bój pójdzie biskup. Bestio, strzeż się, siedmiogłowa!  
Tylu w ciebie ostrzami godzi broń biskupa.  
I gdy wraz widzę wiosła z ostrzem połączone,  
jest już czym do gwiazd nawę pociągnąć ojczystą.

**LIII. Na zwykły sposób przedstawiania  
świętego Wojciecha**

Po co broń siedmiokrotna? Do czego ci wiosło?  
Co też wiosło i włócznia robią w twoich rękach?  
Włócznią Olimp, biskupie, otworzysz zawarty,  
wiosłem przez nurt letejski będziesz się przeprawiał.

**LIV. Ad Prussiam,****Divini in Alberto Amoris obstetricem**

Dum quatis Alberti septena cuspede pectus,  
ignosco dextris, Prussia saeva, tuis.  
Hoc erat inclusum cordi producere Amorem:  
obstetricae manu Divus egebat Amor.

**LV. In septem Adalberti vulnera,  
totidem telis illata**

Dum, Pruthene, aperis septeno vulnere corpus,  
hosti vulneribus consulis ipse tuo.  
Liberius posthac, septem velut ostia nactus,  
ingens Alberti spiritus astra petet.

**LVI. Ad divum Adalbertum,  
cuius vulnera fontes Amoris et facunda Divini Amoris ora**

Quot tibi vulneribus patefecit viscera ferrum,  
flumina Divinus tot patefecit Amor.  
In sacro totidem patuerunt corpore fontes –  
ex illis mixtus sanguine manat Amor;  
5 ora tuo totidem patuerunt, praesul, Amori –  
septeno pectus vulnere clamat: „Amo”.

**LVII. In hastas s[ancti] Adalberti***Regnum caelorum vim patitur*

Cur gerit arma manu rigidasque amplectitur hastas  
praesul, pacificae gloria prima togae?  
„Vim patitur caelum”, quod Christus dixerat olim,  
huic inferre sua vim parat ergo manu.

**LVIII. Libratum d[ivi] Adalberti cadaver  
exiguo argenti pondere sursum fertur**

Cum sacra membra pari permissa fuere bilanci,  
in partes abeunt terra polusque duas.  
Argentum tellus, caelum sacra postulat ossa –  
hinc ad se pretium traxit uterque suum.

**LIX. De eodem**

Quod modicum argenti sacros praeponderat artus,  
non fuit argenti, sed pietatis onus;

**LIV. Do Prus,  
akuszerki Świętej Miłości w Wojciechu**

Gdy dręczysz pierś Wojciecha siedmioma ostrzami,  
sroga pruska kraino, wybaczam twym rękóm.  
Zamkniętą w sercu Miłość Bożą wydobyły:  
Miłość potrzebowała ręki-akuszerki.

**LV. Na siedem ran Wojciecha,  
zadanych tylomaż włócznie**

Ciało, Prusie, siedmioma otwarłszy ciosami,  
sam pomagasz ranami własnemu wrogowi.  
Swobodniej po tym, jakby bram siedem otrzymał,  
duch ogromny Wojciecha do gwiazd będzie zdązał.

**LVI. Do świętego Wojciecha,  
którego rany źródłami Miłości, a usta wymowne Bożą Miłością**

Iloma ci ranami ostrze brzuch otwarło,  
tyle potoków Boża otworzyła Miłość.  
W świętym ciele się tyleż otworzyło źródeł –  
z nich wylewa się Miłość z posoką zmieszana.  
5 Tyleż się otworzyło ust dla twej Miłości –  
przez siedem ran, biskupie, serce krzyczy: „Kocham”.

**LVII. Na włócznie świętego Wojciecha**

*Królestwo Niebieskie gwałt cierpi*

Czemu niesie broń w ręce i włócznie okrutne  
biskup, który pokoju jest chlubą największą?  
Chrystus niegdyś powiedział: „Gwałt cierpią niebiosa”,  
więc dla nich się gotuje ręką swą gwałt zadać.

**LVIII. Ciało świętego Wojciecha wznosi się,  
przeważone przez nieznaczny ciężar srebra**

Gdy święte członki szalom zostały rzucone,  
na dwie strony przechodzą ziemia i niebiosa:  
ziemia pożąda srebra, niebo – świętych kości,  
stąd każde swą nagrodę ku sobie ściągnęło.

**LIX. O tymże**

Garstka srebra, co święte przeważyla członki,  
nie srebra miała ciężar, ale pobożności;

haec pretium trutinæ et regali adiunxit obryzo.  
O, quantum pietas regia pondus habet!

### LX

Tam leve miraris post tot ieiunia corpus  
et vix gustato marcida membra cibo.  
Ut leviora forent redimendi praesulis ossa,  
perpetua fuerant attenuanda fame.

### LXI

Iam scio, cur sacrum se tollit in aethera corpus,  
iam scio, cur agili sidera lance petit.  
Nempe sciens sociam caelo gaudente teneri,  
ipsa animam vellet corpus ad astra sequi.

### LXII

Cum leve sublata tollit se lance cadaver,  
nemo portentum dixerit esse leve.  
Scilicet exilis redimendus merce metalli  
Sarmatiae praesul noluit esse gravis.

### LXIII

Iudicio librae permissum corpus ad astra  
tollitur et facili pondere spernit humum.  
Iam forsán venturo occurrit in aera Christo,  
cum sibi iudicii sentit adesse diem.

### LXIV

Cur levis imposito praesul supereminet auro  
et nimio pressas pondere spernit opes?  
Quod, dum vixisset, pedibus calcaverat, aurum,  
nunc quoque sub pedibus debuit esse suis.

### LXV

Dum cadit in terram regalis pondus obryzi,  
credo, sacra humano lipsana more colit.  
Senserat in socia divinum lance cadaver,  
huic tam demisso supplicat ergo situ.

ona królewskim kruszcom wartości dodała.  
O, jak wielką ma wagę pobożność królewska!

### LX

Dziwisz się, że po tylu postach ciało lekkie,  
a od ledwie tkniętego członki słabe jadła.  
Aby lżej było szczątki wykupić biskupa,  
należało wycieńczyć je dotkliwym głodem.

### LXI

Wiem, czemu święte ciało wznosi się w przestworza,  
wiem, czemu na ruchliwej do gwiazd zmierza szali.  
Wiedząc, że towarzyszkę niebo bierze rade,  
do samych gwiazd za duszą podążyć by chciało.

### LXII

Gdy się w górę podnosi trup lekki na szali,  
nikt nie powie, że cud ten niewielkiej jest wagi.  
Żądali zań okupu z marnego metalu,  
nie chciał więc dla Sarmacji biskup być ciężarem.

### LXIII

Ciało, sądowi wagi powierzone, do gwiazd  
wznosi się, małą wagą lekceważąc ziemię.  
Może ku Chrystusowi wybiega naprzeciw  
w niebiosą, kiedy czuje, że dzień sądu rychły.

### LXIV

Czemu biskup góruje nad złotem złożonym  
i bogactwa niezmiernie ciężkie lekceważy?  
Złoto bowiem za życia stopami podeptał:  
teraz też być powinno pod jego stopami.

### LXV

Kiedy złoto królewskie opada na ziemię,  
sądzę, że święte ciało czci ludzkim zwyczajem.  
Na wspólnej wadze zwłoki świętego dostrzegło –  
do nich kornie się modli, tak nisko upadłszy.

**LXVI. De eodem ad s[anctum] Adalbertum***Beatus, qui post aurum non abiit*  
Eccl[esiasticus] 31

Dum te, Sarmaticae, praesul, lux maxima gentis,  
 cerno post aurum non abiisse tuum,  
 an non te merito possum dixisse beatum?  
 Vel tu, vel nemo rite beatus erit.

**LXVII***Pondera mihi pondus ignis*  
Esdr[ae] 4

En, en, flammivomum Pruthenus ponderat ignem,  
 dum sacra zelosi praesulis ossa librat.  
 Hinc ego non miror sursum petiisse cadaver,  
 ignis enim ad centrum debuit ire suum.

**LXVIII***Corpus, quod corrumpitur, aggravat animam*  
Sap[ientiae] 9

*Corpus, quod corrumpitur, aggravat* ire volentem  
 sursum *animam* – sacri pagina vatis ait.  
 Quis tamen ista tuo dicat de corpore, praesul,  
 quod post fata etiam tam leve pondus erat?

**LXIX. Simile, ex eodem**

*Quod corrumpitur, aggravare, corpus,*  
 sacri pagina dixerat poetae.  
 Non corrumpitur ergo forsitan istud,  
 quod non est potis aggravare, corpus.

**LXX. In s[ancti] Adalberti corpus  
parvo pretio redemptum**

Exili pretio defuncti praesulis ossa  
 vendis, ab ingenio, Prusse, relicte tuo.  
 Non patitur praesul, vili quem penderat olim,  
 se redimi multo post sua fata litro.

**LXXI. In libram**

Libra, planetares inter radiata coluros,  
 caelestis medium desere zodiaci!  
 Quae tulit Alberti divinum libra cadaver,  
 dignior est stellas inter habere locum.



**LXVI. O tymże do świętego Wojciecha***Szczęśliwy, który za złotem nie biegł*  
Eklezjastyk 31

Gdy widzę, żeś, biskupie, światło najjaśniejsze  
narodu sarmackiego, nie pobiegł za złotem,  
czy cię w łaskę bogatym nie mogę zwać słusznie?  
Ty nim będziesz prawdziwie albo nikt nie będzie.

**LXVII***Zważ mi ciężar ognia*  
[Księga] Eźdrasza 4

Patrz, patrz, Prus waży ogień płomieniem zionący,  
gdy święte kładzie kości biskupa na wadze.  
Dlatego się nie dziwię, że trup wzniósł się w górę,  
ogień bowiem do środka winien był iść swego.

**LXVIII***Ciało, które się kazi, obciąża duszę*  
[Księga] Mądrości 9

*Ciało, które się kazi, obciąża* pragnąca  
iść w górę *duszę* – rzecz wieszczą święta karta.  
Kto jednak o twym ciele to rzekłby, biskupie,  
które tak małym było po śmierci ciężarem?

**LXIX. Podobne, z tegoż**

Duszę *ciało* obciąża, *co się kazi* –  
rzekła ludziom świętego wieszczą karta.  
Może więc takie ciało się nie kazi,  
które nijak nie może być ciężarem.

**LXX. Na ciało świętego Wojciecha  
odkupione za niewielką cenę**

Kości za marną cenę biskupa zmarłego  
sprzedajesz, Prusie, całkiem pozbawion rozumu.  
Biskup, który sam siebie ważył lekce, nie dał  
wykupić się po śmierci za okup wysoki.

**LXXI. Na wagę**

Wago, promieniejąca wśród sfer planetarnych,  
zodiaku środek porzuć nieba wysokiego!  
Waga, co zwłoki święte wyniosła Wojciecha,  
godniejsza jest, by miejsce mieć między gwiazdami.

**LXXII**

A tellure abeunt librati praesulis ossa:  
 in tumulo nollent forsitan illa tegi.  
 Noverat emeritis deberi sidera membris,  
 illis depositum libra dat ergo suum.

**LXXIII**

Quae levat Alberti pretiosum, libra, cadaver,  
 iustior hac nullo tempore libra fuit.  
 Unicuique suum qui reddit, iustus habetur,  
 ut Numa Argolicus, Iustinianus ait.  
 5 Aurum telluri debetur, corpus Olympo,  
 unicuique suum reddidit ergo libra.

**LXXIV. Ad s[anctum] Adalbertum**

Cum tibi pro centro Deus est, quid mirer, ad illum  
 cur spreta, praesul maxime, tendis humo?  
 Argenti centrum tellus est, corporis astra:  
 ad centrum ferri debet utrumque suum.

**CLASSIS TERTIA**

d[ivo] Stanislao martyri,  
 episcopo Cracoviensi, Regni Poloniae patrono,  
 sacra

**LXXV. In Sesquicrucem, vulgo Prus,  
 gentilicium sancti martyris symbolum**

*Qui vult venire post me etc. tollat crucem suam etc.*

Tolle tuam, Stan<i>slae, crucem, tua stemmata tolle,  
 quae Aeternus quondam linquere iussit Amor.  
 Quam Christi comites umeris gestare iubentur,  
 haec fiet pedibus, dive, premenda tuis.

**LXXVI. In candem**

Rite secuturis sacrae vestigia plantae,  
 unam iussisti tollere, Christe, crucem.  
 O, quam Te melius praesul propiusque sequetur,  
 qui in patrio gestat stemmate Sesquicrucem.

**LXXII**

Z ziemi uchodzą kości wazone biskupa:  
 może nie chcą w mogile zostać pochowane.  
 Że nieba członkom godnym należne, pojęła,  
 niebu więc waga daje, co na niej złożono.

**LXXIII**

Od tej wagi, co cenne ciało Wojciechowe  
 czyni lekkim, nie było nigdy sprawiedliwszej.  
 Kto każdemu oddaje, co jego, ten prawy –  
 mawiali argolidzki Numa i Justynian.  
 5 Złoto należne ziemi, a członki niebiosom,  
 tak więc waga każdemu oddała, co jego.

**LXXIV. Do świętego Wojciecha**

Gdy Bóg dla Ciebie środkiem, nie dziw, że ku Niemu  
 zdążasz, wielki biskupie, ziemię lekceważąc.  
 Dla srebra środkiem ziemia, a gwiazdy dla ciała:  
 każde do swego środka winno być niesione.

**CZĘŚĆ TRZECIA**

**świętemu Stanisławowi męczennikowi,  
 biskupowi krakowskiemu, Królestwa Polskiego patronowi,  
 poświęcona**

**LXXV. Na Półtora Krzyża, pospolicie zwanego Prus,  
 herb świętego męczennika**

*Jeśli kto chce za mną iść... niech weźmie krzyż swój...*

Weź swój krzyż, Stanisławie, weź swój znak rodowy,  
 który niegdyś kazała rzucić Wieczna Miłość.  
 Nieś go winni na barkach druhowie Chrystusa,  
 ty, o święty, masz po nim kroczyć swymi stopy.

**LXXVI. Na tenże**

Tym, co podążać mają w ślady świętej stopy,  
 słusznie jeden krzyż, Chryste, ponieść rozkazałeś.  
 O ileż lepiej biskup podąży za Tobą,  
 który w herbie ojczystym Półtora ma Krzyża.

**LXXVII. In eandem**

Sesquicrucem e patrio desumas stemmate, praesul,  
 praesuleamque illi, quam geris, adde crucem.  
 Iunge simul: quam non multum distabis ab illo,  
 qui manibus triplicem gestat in Urbe crucem.  
 5 Summi ut pontificis fieret par divus honori,  
 pars illi tantum defuit una crucis.

**LXXVIII. De eadem**

Quam bene, dive, crucem patrio pro stemmate gestas.  
 Nam quod stemma aliud martyris esse potest?

**LXXIX. S[anctus] Stanislaus in campis natus  
 sine ullis Bognae,  
 sterilis ante parentis, doloribus**

Cur gentiliciis divinus praesul in agris  
 nascitur et primam cernit in orbe diem?  
 Flos erat e caelo Lechicos transmissus in agros,  
 non alio nasci debuit ergo loco.

**LXXX. In idem**

Qui Stanislai natalia conspicis arva,  
 de patria, Lector, ne dubitato sua.  
 A „pole” si merito dictum scripsere Polonum,  
 ecquis maiori iure Polonus erit?

**LXXXI**

Dum nemus et virides incedit Bogna per agros,  
 invidet ipsa suum fructificasse nemus.  
 „Omnis silva suos propellit ad aethera fetus,  
 omnis – ait – propria prole superbit ager.  
 5 Sola ego – pro superi, iustas audite querelas! –  
 sola ego fecunda prole carebo parens?”  
 Dixit et in mediis mater fit nescia campis.  
 I nunc et sterilem te modo, Bogna, puta!

**LXXXII**

Cur sua vernantes inter cunabula flores  
 praesul et in silvis incipit esse puer?

*Ego sum flos campi etc.  
 Homo arbor inversa*

**LXXVII. Na tenże**

Ze znaku rodowego Półtora węz Krzyża  
 i do niego noszony dodaj krzyż biskupi.  
 Złącz razem: jak niewiele różni cię od tego,  
 który w rękach swych nosi krzyż potrójny w Mieście.  
 5 By święty dorównywał papieża wielkości,  
 brakuje mu zaledwie jednej części krzyża.

**LXXVIII. O tymże**

Jakże słuszne, że, święty, krzyż za herb swój nosisz.  
 Jakież bowiem herb inny może mieć męczennik?

**LXXIX. Święty Stanisław na polach zrodzony  
 bez jakichkolwiek bólów Bogny,  
 rodzicielki wcześniej bezpłodnej**

Czemu się święty biskup na polach ojczystych  
 narodził i zobaczył pierwszy dzień na świecie?  
 Kwiat to był z nieba zesłan na lechickie pola,  
 nie mógł więc się narodzić w żadnym innym miejscu.

**LXXX. Na to samo**

Gdy widzisz pola, gdzie się Stanisław narodził,  
 nie wąp, mój Czytelniku, o jego ojczyźnie.  
 Jeśli słusznie pisali, że Polak od „pole”,  
 czy ktoś bardziej prawdziwie może być Polakiem?

**LXXXI**

Gdy przez gaj i zielone Bogna kroczy pola,  
 że jej, sama zazdrości, gaj wydał owoce.  
 „Cały las swoje plody niesie ku przestworzom,  
 całe się pyszni – rzecze – swym potomstwem pole.  
 5 Tylko mnie – o niebianie, słuchajcie skarg słusznych! –  
 tylko mnie odmówiono licznego potomstwa?”  
 Rzekła i wśród pól matką, nie wiedząc, została.  
 Idź więc i spróbuj, Bogno, bezpłodną się mienić!

**LXXXII**

*Ja kwiat polny...  
 Człowiek odurócone drzewo*

Czemu ma swą kołyskę wśród wiosennych kwiatów  
 biskup i w lasach swoje rozpoczął dzieciństwo?

- Qui Florem campi quondam se dixerat esse,  
 hunc inter flores vult reperire Puer.  
 5 Quod si vicinae memoras confinia silvae,  
 hanc prope cur praesul nascitur? Arbor erat.

**LXXXIII. De s[ancto] Stanislao  
 trienne cadaver ad vitam revocante**

*Maiora his facietis*

- Cum maiora facit, quam Christus fecerat olim,  
 quis se e discipulis Illius esse neget?  
 Quatriduano olim vitam dedit Ille – trienne  
 ad vitam sanctus mysta cadaver agit.

**LXXXIV. De eodem**

- Orpheus Euridicen Stygiis revocavit ab umbris,  
 dum pulsat querulae dulcia fila lyrae.  
 O, quam nobilium tua, praesul, verba sonabant,  
 quis tractum ad vitam grande cadaver erat.  
 5 Traxit utrumque fides: fidibus sed pluribus illam  
 Orpheus, hunc traxit praesulis una fides.

**LXXXV. De eodem**

- In Cruce dum moritur Patris Sapientia, Christus,  
 defuncti tumulos deseruere suos.  
 Miremur Petri ad vivos rediisse cadaver?  
 In cruce tunc etiam iam prope fixus erat.

**LXXXVI. In Boleslaum Audacem  
 s[ancti] Stanislai caput vulnerantem**

- Cur caput immani regalis dextera ferro  
 vulnerat et sacram sanguine tingit humum?  
 Scilicet invidit victori sarta tyrannus,  
 inde coronandum decutit ense caput.

**LXXXVII. De eodem**

- Dum caput oranti Audacis discriminat ensis,  
 e proprio mitram vertice praesul habet.  
 Infula se gemino tollit super aethera clivo,  
 in sacro geminum vertice vulnus hiat.  
 5 I nunc, emerito sacram de vertice mi-**t**-ram  
 decute! Pro mitra vulnera praesul habet.

Ten Chłopiec, co powiedział, że Kwiatem jest polnym,  
 jego wśród kwiatów właśnie pragnie odnajdywać.  
 5 Jeśli lasu bliskiego wspominasz sąsiedztwo,  
 dlaczego tu się biskup narodził? Był drzewem.

**LXXXIII. O świętym Stanisławie  
 przywołującym do życia zmarłego po trzech latach od śmierci**

*Większe nad te czynić będziecie*

Gdy rzeczy czyni większe, niż Chrystus uczynił,  
 któż by zaprzeczył, że jest jednym z Jego uczniów?  
 Tamten czterodniowemu dał raz życie – trupa  
 trzyletniego do życia wiedzie święty kapłan.

**LXXXIV. O tymże**

Orfeusz Eurydykę wyrwał z kraju cieni,  
 trącając słodką strunę skarżącą się liry.  
 Jakże szlachetniej brzmiały twe słowa, biskupie,  
 przez które przywrócony trup został do życia.  
 5 Oboje kunszt wydobył: żonę Orfeusza  
 kunszt muzyczny, a tego kunszt prawdziwej wiary.

**LXXXV. O tymże**

Gdy umiera na Krzyżu Ojca Mądrość, Chrystus,  
 umarli z mogił wstają, porzucają groby.  
 Cóż dziwnego, że wrócił trup Piotra do żywych?  
 Święty już wkrótce miał być do krzyża przybity.

**LXXXVI. Na Bolesława Śmiałego  
 raniącego głowę świętego Stanisława**

Czemu strasznym żelazem królewska dłoń głowę  
 rani i krwią męczeńską skrapia świętą ziemię?  
 Zazdrośnie patrzy tyran na wieńce zwycięzcy,  
 strąca przeto swym mieczem głowę godną wieńca.

**LXXXVII. O tymże**

Gdy Śmiałego miecz głowę strąca modłacemu,  
 mitrę biskup zyskuje ze swej własnej głowy.  
 Infuła w niebo dwoma szczytami się wznosi,  
 na świętej głowie rana zaś zieje podwójna.  
 5 Idź teraz, z zasłużonej głowy świętą mitrę  
 strąśnij! Zamiast swej mitry biskup rany nosi.

**LXXXVIII. De eodem ad s[anctum] martyrem**

Cum tibi regalis disiungit dextera frontem  
 atque sacrum crudo dividit ense caput,  
 quam bene, dive, tuo consultum, praesul, honori  
 ipsa tuam sortem vulnera et arma iuvant.  
 5 Nempe tuos geminum cinget diadema capillos:  
 tot sertis duro est factus ab ense locus.

**LXXXIX. In s[anctum] Stanislaum  
ante aras caesum**

Cum libas, praesul, Divini pocla Cruoris,  
 aras et sanctam sanguine tingis humum.  
 Si commixtus erat Sacro cum Sanguine sanguis,  
 quis consanguineum te neget esse Dei?  
 5 Quod si non fuerat, Crux, quam pro stemmate gestas,  
 te consanguineum Numinis esse probat.

**XC. S[anctus] Stanislaus – Orpheus Christianus**

Orpheus in silvis, inter delphinas Arion,  
 ut teneri quondam lusor amoris ait.  
 Orpheus es, praesul. Montes trahit ille canendo,  
 tu mentes hominum, praesul, ad astra trahis.  
 5 Orphea te nobis lacerati corporis artus,  
 Orphea te fatum sparsaque membra probant,  
 Orphea – Lethaeis deductae a manibus umbrae,  
 Orphea, quae vitam tollit utrique Venus.  
 Arte pares ambo fueratis, dispare sistro:  
 10 ille lyram tangit pollice, tu lituum.

**XCI. In s[anctum] Stanislaum membratim dissectum**

Cur secat in partes laniati praesulis artus,  
 heu, ferro miles durior ipse suo?  
 Ingentem toto rimatur corpore mentem,  
 magnam de toto pellere vult animam.

**XCII. In lucem e caelo  
defuncto Stanislao offusam**

Lucem defunctis aeternam rite precamur,  
 illos dum patria contumulamus humo.  
 Quis Stanislaum luce hac neget esse potitum,  
 quem post fata sua sidera luce beant?



**LXXXVIII. O tymże do świętego męczennika**

Gdy ci czoło rozcina królewska prawica  
 i świętą głowę mieczem rozłupuje krwawym,  
 jakże, święty biskupie, dla twoich zaszczytów  
 rany i broń sprzyjają twemu przeznaczeniu.  
 5 Włosy bowiem twe diadem opasze podwójny:  
 tak wiele miejsca zrobił miecz srogi dla wieńców.

**LXXXIX. Na świętego Stanisława  
 świętego przed ołtarzem**

Gdy kielichy, biskupie, Krwi Boskiej poświęcasz,  
 ołtarz i świętą ziemię oblewasz posoką.  
 Ze świętą Krwią krew twoja została zmieszana,  
 kto by zatem zaprzeczył, żeś jest krewnym Boga?  
 5 Gdyby nie to, już Krzyż ów, który nosisz w herbie,  
 dowodzi, że samego Boga jesteś krewnym.

**XC. Święty Stanisław – Orfeusz chrześcijański**

Orfeusz w lesie, Arion między delfinami,  
 jak niegdyś czulej pieśniarz miłości powiadał.  
 Tyś Orfeusz. Gdy tamten góry wiedzie śpiewem,  
 ty, biskupie, ku gwiazdom wiesziesz ludzkie dusze.  
 5 „Tyś Orfeusz” – tak części zranionego ciała,  
 „Tyś Orfeusz” – los świadczy i członki rozdarte,  
 „Orfeusz” – cienie z krain Lety wywiedzione,  
 „Orfeusz” – Wenus, życie odbierając obu.  
 Równi sztuką byliście, różni instrumentem:  
 10 Orfeusz dzierżył lirę, ty niosłeś pastorał.

**XCI. Na świętego Stanisława poćwiartowanego**

Czemu biskupa członki rąbie rozerwane  
 – biada! – żołnierz od swego sam twardszy żelaza?  
 W całym ciele ogromną rozszarpuje duszę,  
 z całego chce wypędzić ogromnego ducha.

**XCII. Na światło z nieba  
 nad zmarłym Stanisławem rozlane**

O światłość wiekuiącą prosimy dla zmarłych,  
 zawsze kiedy w rodzinnej grzebiemy ich ziemi.  
 Kto przeczyłby, że światłość tę posiadał Stanisław,  
 gdy go światłem po śmierci gwiazdy błogosławią?

**XCIII. De eodem.****Martyria dies natal<i>s**

Dum Bethlemitico Christus fuit ortus in antro,  
 illustris toto lux fuit orta polo.  
 Cum moritur praesul, caelo lux orta sereno est –  
 non mirum: caelo tum hic quoque natus erat.

**XCIV. De eodem**

Cum Stanislai sparsum super arva cadaver  
 linquitur indomitis saucia praeda feris,  
 caelum funereas accendit ab aethere flammis.  
 I nunc et tales carpe, Luthere, faces!

**XCIV. In piscem,****qui s[ancti] Stanislai digitum devoraverat**

Qui sancti digitum rabido consumpserat ore,  
 aut sanctus nimium, aut piscis avarus erat.  
 At quicumque tamen fuit et quocumque vocetur  
 nomine: seu fuerat carpio, perca, lupus,  
 5 cum vigil e caelo super hunc lux orta fuisset,  
 o, quam iure bono lucius esse potest.

**XCVI. In lucernam supra eum caelitus accensam**

Mos est sacrilegos flammis ac igne cremari  
 et corpus rapido decinerare rogo.  
 Hinc scio, cur super hunc piscem luxere lucernae:  
 raptorem digiti nempe cremare volunt.

**XCVII. *Lucernae ardentes in manibus vestris***

Servorum in manibus vigiles ardere lucernas  
 iusserat aeterni pagina sacra Dei.  
 Quis neget in manibus divi fulsisse lucernam,  
 qua sine nec digitus illius esse potest?

**XCVIII. In membra s[ancti] Stanislai  
per campos sparsa**

Frustrum Christi quondam se dixerat esse,  
 qui prima Antiochi praesul in urbe fuit.  
 Quis te frumentum Christi, Stanislai, negabit,  
 dum miles membris conserit arva tuis?

**XCIII. O tymże.****Męczeński dzień narodzin**

Gdy się Chrystus narodził w betlejemskiej grocie,  
jasne światło na całym zajaśniało niebie.  
Gdy biskup kona, światło jaśnieje w niebiosach –  
i nie dziw: on też wtedy narodził się w niebie.

**XCIV. O tymże**

Gdy szczątki Stanisława wśród pól rozrzucone  
dzikim na żer zwierzętom oddano straszliwy,  
niebo od gwiazd wzniciło żalobne płomienie.  
Idź teraz i chwyć, Lutrze, tak wielkie pochodnie!

**XCV. Na rybę,****która pożarła palec świętego Stanisława**

Ta, co palec świętego gębą zżarła wścickłą,  
była albo zbyt świętą, albo chciwą rybą.  
Ale czymkolwiek była i jakim by nazwać  
ją mianem: była karpem, okoniem czy szczuką,  
5 gdy światło czuwające zaświeciło z nieba,  
o, jakże sprawiedliwie jest świetlistą rybą.

**XCVI. Na lampę zapaloną nad nią z nieba**

Jest zwyczaj, by w płomieniach palić świętokradców  
i ciało ich spopielać na stosie gwałtownym.  
Stąd wiem, czemu płonęły lampy nad tą rybą:  
spalić bowiem ją chciały, gdy porwała palec.

**XCVII. Pochodnie gorejące w rękach waszych**

By w rękach sług płonęły lampy czuwające,  
Boga wiecznego karta nakazała święta.  
Któż przeczy, że w świętego rękach lampa błyska,  
której światło oświeca również jego palec?

**XCVIII. Na członki świętego Stanisława  
rozrzucone po polach**

Że jest ziarnem Chrystusa, ten niegdyś powiedział,  
który w pierwszym Antiocha mieście był biskupem.  
Kto też będzie zaprzeczał, żeś Chrystusa ziarnem,  
gdy żołnierz twymi pola obsiewa członkami?

- 5 O, qualem nobis reddent haec iugera messem,  
per quae sparsum tam nobile semen erat!

### XCIX. De eodem

- Maenades infensis lacerarunt Penthea thyrsis,  
cum Thebana exul Bacchus ab urbe fuit.  
O, quam maenadibus miles crudelior! O, quam  
sanctior Aonio principe praesul erat!  
5 Illum <exstinxerunt proscripti> pocula Bacchi,  
hunc a Sarmatico limine pulsa Venus.

### C. In eadem materia

- Quaeris, cur lacerum spargit super arva cadaver  
miles et immani saucia membra manu.  
Ut Stanislai Lechicis nascantur in arvis,  
haec per Sarmaticos membra seruntur agros.

- 5 O, jak wielki oddadzą plon nam owe morgi,  
na które tak szlachetne nasienie rzucono!

### XCIX. O tymże

- Rozszarpały tyrsami menady Penteja,  
gdy Bachusa wygnano z tebańskiego miasta.  
O ileż okrutniejszy żołnierz był od menad!  
Od aońskiego władcy jakże biskup święwszy!  
5 Tamtego kielich zgładził banity Bachusa,  
tego Wenus od granic sarmackich odparta.

### C. W tejże materii

- Pytasz, dlaczego szczątki rozrzuca po polach  
żołnierz ręką straszliwą i pocięte członki.  
By się Stanisławowie rodzili Lechitom,  
te członki się rozsiewa po sarmackich niwach.

**Alberti Ines e Societate Iesu**  
*Acroamatum epigrammaticorum*  
**CENTURIA V**

**I. Dei Mater Virgo**

*Amicta sole et luna sub pedibus eius*  
Apoc[alypsis]

Pallida, Virgo, Tuis blanditur Luna cothurnis:  
illinc, ni fallor, plenior esse cupit.  
„Phoebe, vale – dixit – fraternum linquo serenum,  
pro te virgineus pes mihi Phoebus erit”  
5 Audiit haec Phoebus iustaque excanduit ira  
et tales roseo protulit ore sonos:  
„Ergone spreta mei pulcherrima lumina vultus?  
Spreta coronatis gratia mersa comis?  
Cynthia, non patiar”, sed posthac, „Virginis – inquit –  
10 ne careas nostro lumine, vestis ero”.

**II. De auro et argento problema.**

**Ad Timotheum Aranum**

Dicimus: „argentum vivum”, non dicimus: „aurum”,  
cuius me causam dicere saepe iubes.  
Difficile est, utriusque cui experientia nulla,  
dicere. Tu potius, dives Arane, doce.

**III. De insulsis Bruti salibus.**

**Sal infatuatum**

Quid sit sal fatuus, didici te, Brute, magistro,  
quando appellari vis tua metra sales.

**IV. Ad Clitum**

*Spes alit*

Illud, quod veteri celebratur carmine, credo.  
*Spes alit*, at pinguem spes, Clite, nulla facit.

**V. Oveni cum Ennio parallela**

Ennius in putido sepelivit stercore gemmas;  
in gemmis tumulas stercus, Ovene, tuis.  
Quae tibi Calliope dictavit carmina, gemmas,  
at quae spurca Venus carmina, stercus olent.

**Alberta Inesa z Towarzystwa Jezusowego**  
*Epigramatów miłych dla ucha*  
**SETKA PIĄTA**

**I. Matka Boska Dziewica**

*Obleczona w słońce, a księżyc pod jej nogami*  
 Apokalipsa

Błada Luna, Dziewico, do Twych stóp się łasi:  
 stąd, jeśli się nie mylę, pragnie być pełniejsza.  
 „Żegnaj, zostawiam – rzekła – bratnią jasność, *Febie*,  
 stopa dziewicza Febem za ciebie mi będzie”  
 5 Usłyszawszy to, Febus gniewem wybuchł słusznym  
 i takie głosił słowa usty różanymi:  
 „Więc mej twarzy przepięknym blaskiem tak wzgardzono?  
 Wzgardzono wdziękiem skrytym w uwieńczonych włosach?  
 Nie zniosę tego, Cyntio”, lecz potem: „By światła  
 10 mego ci nie zabrakło, szatą Panny będę”.

**II. Problemata złota i srebra.**

**Do Tymoteusza Arana**

Mówimy: „żywe srebro”, nie mówimy: „złoto”,  
 czego przyczyny często podawać mi każesz.  
 O obu trudno mówić, nie znając ich wcale.  
 Już lepiej, gdyś bogaty, ty poucz, Aranie.

**III. O nieśmiesznych żartach Brutusa.**

**Głupi żart**

Czym jest żart głupi, tyś mi, Brucie, wskazał,  
 gdy chciałeś, by żartami nazywać twe wiersze.

**IV. Do Klita**

*Nadzieja żywi*

Wierzę w to, co głoszone pieśnią dawną, Klicie.  
*Nadzieja żywi*, ale nadzieja nie tuczy.

**V. Owena z Enniuszem porównanie**

Enniusz w gnoju przegniłym drogie skrył kamienie;  
 ty w swych kamieniach drogich gnoj, Owenie, kryjesz.  
 Kaliope dyktowała pieśni jak klejnoty,  
 pieśni zaś od plugawej Wenus cuchną gnojem.

**VI. In quendam***Errando discimus*

Te saepe excusans: „*errando discimus*” – inquis.  
 Qui toties erras, cur sapis ergo minus?

**VII. In gentilicium stemma,  
 nempe virginem expansis manibus urso insidentem,**

**Ill[ustrissimi] et M[agnifici] D[omini],  
 D[omini] Francisci a Dębiany Dembiński,  
 succam[erarii] Crac[oviensis],**

**Supremi tunc**

**Illustr[issimi] Tribunalis Mareschalci**

Dembinae porrecta manus cur utraque nymphae?

Haec gladium Themidis postulat, illa libram.

Nempe Themis caelos, Lechicum regit ista tribunal,  
 illius ad fasces aptat utramque manum.

**VIII. Ad quendam, scripta sua extenuantem**

Quod neglegenti scripseris librum manu,  
 non neglegenti confiteris carmine.

Ah, parce verbis, parce fallenti stilo!

Hoc ipse pro te fusius dicet liber.

**IX. Ad amicum.**

**Prothesis**

Non hoc difficile est sanctorum scribere vitas.

Sanctorum vitas vivere difficile est.

**X. De p[at]re Petro Skarga Societatis Iesu.**

**Apodosis**

Dicere de Petro: sanctorum gesta virorum

scripserit an melius vixerit – haud facile est.

**XI. De sacris apostolorum capitibus  
 die Pentecostes**

**ignito caelestium linguarum imbre instructis**

Aurea promissas accendunt sidera linguas,

lambit apostolicum flammea lingua caput.



**VI. Na jednego***Uczymy się na błędach*

„Na błędach się uczymy” – mówisz, przepraszając.  
Gdy tyle razy błędzisz, czemuś coraz głupszy?

**VII. Na rodowy herb,  
pannę z rękami rozłożonymi niedźwiedzia dosiadającą,  
Jaśnie Oświeconego i Wielmożnego Pana,  
Pana Franciszka z Dębian Dembińskiego,  
podkomorzego krakowskiego,  
podówczas Jaśnie Wielmożnego Marszałka  
Trybunału Głównego [Koronnego]**

Dembińska nimfa obie ręce wyciągnęła:  
ta oręża Temidy, tamta żąda wagi.  
Temida rządzi niebem, rządzi trybunałem,  
więc do owych insygniów obu rąk potrzeba.

**VIII. Do jednego, pisma swe umniejszającego**

Że księgę wydasz i niedbale piszesz ją,  
wyjawiasz w pieśni, a staranna jest ta pieśń.  
Ach, daruj sobie słowa i zwodniczy styl!  
To sama księga powie szerzej niżli ty.

**IX. Do przyjaciela.****Poprzednik**

Nie jest trudno żywoty świętych opisywać.  
Świętych mężów żyć życiem niezwykle jest trudno.

**X. O ojcu Piotrze Skardze z Towarzystwa Jezusowego.****Następnik**

Mówić o Piotrze: lepiej czyny świętych mężów  
spisał czy sam żył lepiej – niełatwa to sprawa.

**XI. O świętych głowach apostołów****dnia Pięćdziesiątnicy****w ognistym deszczu niebiańskich języków**

Złote gwiazdy zażęgły zesłane języki,  
płomienny język liże głowę apostołską.

- At cur Divinus *supra caput astitit imber*,  
 cur linguae sedem non petiere suam?  
 5 Nempe locuturae supra captumque caputque  
 vix poni poterant commodiore situ.

### XII. De eodem

Quis caput ignitis armant incendia linguis,  
 alta locuturos – ne dubitate! – Patres.

### XIII. De Myrtilo, rudi medico

- Dum mea clementi *torrentur viscera febre*,  
 non invitatus Myrtilus hospes adest.  
 Exploransque manum, veteris de fonte Galeni  
 in chartam medicas exoneravit opes.  
 5 Has dum poto, febris maiori intenditur aestu.  
 Non egui medico, Myrtilo, nunc ego.

### XIV. Ad Ioannem Stymphalum

– *Ars longa, vita brevis* –

supra definitionem artis medicae a Galeno factam  
 glossa

Nempe cui medici multo se miscuit usu  
*ars longa*, huic fiet, Stymphale, *vita brevis*.

### XV. In eandem.

Commentarius alter

Non hoc de sola medicina dixero, quaevis  
 nam facit ars vitam, Stymphale, longa brevem.

### XVI. Ad Reanum naso mutilum.

Consolatio ex Mart[ialis] lib[ri] I epi<gr>[ammate] 42

- Seu tortor tibi, sive Gallicana  
 abscidit sanies, Reane, nasum,  
 frustra carnificem luemque damnas.  
 Vis solacia? Volve Martialem,  
 5 Romanae geminum decus Thaliae.  
 Illic invenias, quod inquit ille:  
*Non cuiicumque datum est habere nasum.*

Lecz czemu *się zatrzymał deszcz* Boski *nad głową*,  
 czemu języki miejsca nie szukają swego?  
 5 Bo gdy mówić nad rozum i pojętność mają,  
 trudno by było dla nich lepsze znaleźć miejsce.

### XII. O tymże

Ojcowie, którym głowy ogniste języki  
 zbroją, rzekną – nie wątpcie o tym! – rzeczcy wzniosłe.

### XIII. O Myrtilu, medyku niedoświadczonym

Kiedy łagodna *febra trawi* me *wnętrzości*,  
 pojawia się Myrtilus w gości nieproszony.  
 I rękę mi macając, ze źródła Galena  
 na kartę wydobywa swe medykamenty.  
 5 Gdy je piję, powiększa się febrę gorączka.  
 Nie był potrzebny medyk – teraz mi potrzebny.

### XIV. Do Jana Stymfala

– *Sztuka długa, życie krótkie* –

do stworzonej przez Galena definicji sztuki medycznej  
 uwaga

Komu *sztuka* medyka przez częste użycie  
 domieszała się *długa*, tego życie krótkie.

### XV. Na tę samą.

#### Komentarz drugi

To, co rzekłem, nie tyczy samej medycyny,  
 gdyż każda sztuka długa życie czyni krótkim.

### XVI. Do Reana bez nosa.

#### Pocieszenie z 42 epigramatu Marcjalisa z księgi I

Czy to boleść galijska, czy oprawca  
 ciebie nosa, Reanie, pozbawiły,  
 darmo kata obwiniasz i chorobę.  
 Brak ci wsparcia? Poczytaj Marcjalisa,  
 5 tę ozdobę podwójną rzymskiej Talii.  
 Możesz znaleźć tam, co powiada autor:  
*Nie każdego natura darzy nosem.*

**XVII. In gentilicium symbolum**  
**Illustrissimi Domini Dembiński, succamer[arii] Crac[oviensis],**  
**Supremi Tribunalicii praesidis**

Cur virgo tollit geminas *ad sidera palmas*?  
 Muneribus vacuas *tendit ad astra manus*?  
 An et Sarmaticas umeris subitura ruinas,  
 labentem patriam fulcit utraque manu?

**In luctuosum obitum**  
**magnae spei Illustris[simi] Adolescentis,**  
**Ioannis a Grudna Grudziński,**  
**ex occasione gentilicii eius stemmatis**

**XVIII. Emblema I.**  
**Turres Hierycho ad tubarum Israeliticarum,**  
**Grudziniae ad mortualis bucinae clangorem**  
**corruunt**

Trux Hierychuntinas evertit bucina turres  
 et muri streperis succubere tubis.  
 Heu, dolor, attonitam nova bucina territat aurem  
 fatalique graves *inrepat ore minas*.  
 5 Illi Grudziniae submittunt culmina turres,  
 illius ad sonitum mundus et ipse ruet.  
 Eheu, quid faciet divini dextera Martis,  
 si turres etiam sternere voce potest?

**XIX. De eodem, in horto mortuo**  
 Flos fuerat Lechici quondam pulcherrimus horti,  
 hoc a Morte meti debuit ergo loco.

**XX. De eodem. Emblema II.**  
**Castellum Grudzinianum Mors expugnat**  
 Materno vallum, patrio de stemmate turres  
 Marsque vigil patulas *excubat ante fores*.  
 Non tamen indomitam tot propugnacula Mortem,  
 non tamen arma truces detinuere manus.  
 5 Occidis, heu, propero, iuvenum lectissime, fato,  
 occidis et geminae deseris arma domus!  
 I nunc et fatis aeratos obice muros,  
 i nunc, Morte nihil fortius esse nega!

## XVII. Na rodowy znak

Jaśnie Wielmożnego Pana Dembińskiego, podkomorzego krakowskiego,  
marszałka Trybunału Głównego [Koronnego]

Czemu wznosi dziewica dwie *do nieba dłonie*?  
Puste ręce po dary *ku gwiazdom wyciąga*?  
Czy sarmackie na barki mając wziąć ruiny,  
chwiejącą się ojczyznę podpiera rękami?

Na śmierć żalną  
wielkiej nadziei Jaśnie Wielmożnego Młodzieńca,  
Jana z Grudnej Grudzińskiego.  
Sposobność dał jego rodowy herb

## XVIII. Emblemat I.

Wieże Jerycha od trąb Izraelitów,  
grudzińskie od dźwięku śmiertelnej trąby  
upadają

Jerychońskie zburzyła wieże straszna trąba  
i mury od grzmiącego hałasu runęły.  
Ach, ucho ogłuszone nowa trąba straszy  
i głosem źle wróżącym ciężkie *miota groźby*.  
5 Swe wierzchołki poddają jej grudzińskie wieże  
i sam świat kiedyś cały na jej ryk upadnie.  
Ech, cóż Marsa boskiego uczyni prawica,  
kiedy można powalić głosem nawet wieże?

## XIX. O tymże, zmarłym w ogrodzie

Ogrodu lechickiego przepięknym był kwiatem,  
w ogrodzie więc musiała ściąć go kosa Śmierci.

## XX. O tymże. Emblemat II.

Śmierć zdobywa zamek grudziński

Mur z herbu matczynego, z ojcowego wieże  
i Mars czujny *na straży przed* otwartą *bramą*.  
Nie wstrzymały te szanse Śmierci niepobitej,  
nie powstrzymał ten oręż groźnego ataku.  
5 Giniesz przedwczesną śmiercią, młodzieńcze prześwietny,  
giniesz, ach, i porzucasz dwóch domów oręża!  
Idź teraz, przeciw losom wnieś mury spizowe,  
idź i że nic mocniejsze nad Śmierć, zaprzecz teraz!

**XXI. Emblema III.****Mors turres Grudzinias machina impetit**

Aenea nitratum minitatur machina fatum,  
 machina, quam docili Mors regit ipsa manu.  
 Grudziniae turres, subitam trepidate ruinam,  
 ne vestrum feriat trux Libitina caput.  
 5 Ah, ferit! Vani, *procul hinc, procul este*, timores!  
 Heu, dolor, en turre de tribus una ruit!  
 Quod si scire voles, fuerit qua glande petita  
 aut quae funerea machina Mortis erat:  
 in quem diffluumus, pyrio pro pulvere pulvis,  
 10 flamma febris, corpus machina, phlegma globus.

**XXII. Emblema IV.****Samson Gazenas portas baiulat,  
ex adverso Mors Grudzinianum stemma tumulo infert**

Samson Gazenas infracto robore turres  
 extulit et forti moenia rupta manu.  
 Non tu dissimili, iuvenum, cadis, optime, fato:  
 in tumulum turres fert Libitina tuas.

**XXIII. De eodem.****Emblema V**

*Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas  
 regumque turres*

Horat[ius]

I nunc, fatidici damna mendacia vatis  
 incertamque fides promere carpe fidem!  
 Cum de Grudziniis prosternit turribus unam,  
 heu, aequo turres Mors quatit atra pede!

**XXIV. Ad prolixas Salviniani litteras****Laconica responsio**

„Indignor tibi, quod mihi nil rescripseris” – inquis.  
 Desine, rescribo, Salviniane: „Vale”.

**XXV. In Holanum iactabundum**

A Lecho Piastoque genus deducis, Holane.  
 Nobilis in genere es, rusticus in specie.

**XXI. Emblemat III.****Śmierć machiną oblężniczą atakuje grudzińskie wieże**

Ognistą zgubą grozi spiżowa machina,  
 machina, którą ręka Śmierci włada wprawna.  
 Grudnej wieże, lękajcie się nagłej ruiny,  
 by Libitina waszych nie razila szczytów.  
 5 Ach, uderza! *Pierzchajcie precz*, daremne trwogi!  
 O boleści, z trzech wieżyc oto jedna pada!  
 Jeśli chcesz wiedzieć, jaki pocisk ją ugodził  
 lub czym była machina pogrzebowej Śmierci:  
 proch, w który się zmieniamy, był za proch ognisty,  
 10 febra żarem, machiną ciało, flegma kulą.

**XXII. Emblemat IV.****Samson bramy Gazy dźwiga,  
z drugiej strony Śmierć herb Grudzińskich do grobu wnosi**

Samson gazińskie wieże mocą niewzruszoną  
 uniósł i ręka silna rozsadziła mury.  
 Ty, z młodzieńców najlepszy, nie inaczej padasz:  
 do grobu Libitina niesie twoje wieże.

**XXIII. O tymże.****Emblemat V**

*Krokiem jednakim śmierć blada chodzi po chatach nędzarzy  
 i wieżach królów*

Horacy

Idź teraz i zgań wieszczka, zgań poety kłamstwa,  
 i drwij, że lutnia prawdę ogłasza niepewną!  
 Ach, gdy jedną powala spośród wież grudzińskich,  
 jednakim chodzi krokiem po wieżach Śmierć czarna!

**XXIV. Na rozwlekle listy Salwiniana  
lakoniczna odpowiedź**

Mówisz: „Mam ci to za złe, żeś nic nie odpisał”.  
 Przestań, już odpisuję, Salwinianie: „Żegnaj”.

**XXV. Na Holana chępliwego**

Ogół rodu od Lecha i Piasta wywodzisz.  
 Szlachetnyś w ogólności, lecz w szczególe chamem.

**XXVI. De Prisco, philosopho informi**

Materiam quoties informem, Prisce, negabas.

Credo, minus fueras cognitus ipse tibi.

Nam cum forma tibi nulla est speciesque, quid obstat,  
ipsum te informem dicere materiam?

**XXVII. Dei Mater Virgo rosa et lilium**

Lilia, cum palles vultu, mea, das mihi, Virgo;

purpureus tingit cum pudor ora, rosas.

O, ego sim sertum, Tibi sim nova taenia, Virgo!

Credo, Tuum possem cingere, Christe, caput.

5 Sed quia *ventosae* rapiunt mea vota *procellae*,  
saltem, Virgo, Tuis sim sua spina rosis.

**XXVIII. In capitosum calvum**

Dum grandem capitis scopulum super aethera tollis,

Porphyrion superis ne videre, cave.

**XXIX. Ad Aulum, divitem parcum.****Imperfecta arithmetica**

Multiplicas, addis; cur non quoque dividis atque

subtrahis? Hoc pro te iam facit, Aule, nepos.

**XXX. Septem Sapientes, ex Graeco**

Qui fuerit numerus sapientum, Graecia dixit.

Stultorum numerum dicere nemo potest.

**XXXI. In ordinariam s[ancti] Pauli effigiem**

Cum gladio Paulum cur noster pinxit Apelles?

Miles erat, miles nunc quoque bella gerit.

Et quamquam picto metuendus fulminet ense,

haeresis, a picto vulnera viva time!

**XXXII. S[anctus] Paulus**

**subita e caelo luce circumfusus caecus efficitur.**

**Secretum politicum**

Non solae caecos, tenebrae, fecistis: et ipse

in medio caecus lumine Paulus erat.

Quisquis es, a Paulo secretum discite, viator:

haud impune ulli lux nimis ampla venit.



**XXVI. O Prysku, filozofie niekształtnym**

Wciąż precyzysz, że materia jest bez kształtu, Prysku.  
 Widać siebie samego za słabo poznałeś.  
 Bo kiedy jesteś całkiem bezkształtnej postaci,  
 co wadzi ciebie nazwać bezkształtną materią?

**XXVII. Matka Boska Dziewica różą i lilią**

Lilie, moja, gdy bledniesz, dajesz mi, Dziewico;  
 różę, gdy purpurowy wstyd Twe lico skrapia.  
 Obym był wieńcem, Panno, nowym Twym diademem!  
 Mógłbym wokół Twej, Chryste, owinać się głowy.  
 5 Lecz gdy me prośby *burze* porywają *wietrzne*,  
 obym był chociaż kolcem dla Twych róż, Dziewico.

**XXVIII. Na lysego z wielką głową**

Gdy ponad niebo wznosisz głowy wielką skalę,  
 bacz, żebyś się niebianom nie zdał Porfirionem.

**XXIX. Do Aula, bogacza skąpego.****Niedoskonała arytmetyka**

Mnożysz, dodajesz; nie chcesz dzielić, odejmować.  
 To za ciebie, mój Aulu, już czyni potomek.

**XXX. Siedmiu Mędrców, z greckiego**

Jak wielu było mędrców, Grecja ustaliła.  
 Jaka jest liczba głupich, nikt orzec nie zdoła.

**XXXI. Na zwykłe wyobrażenie świętego Pawła**

Czemu maluje Pawła z mieczem nasz Apelles?  
 Był żołnierzem i wojnę teraz też prowadzi.  
 A choć namalowanym mieczem błyska groźny,  
 herezjo, ran prawdziwych bój się z jego ręki!

**XXXII. Święty Paweł,**

**otoczony nagłą z nieba światłością, zostaje oślepiony.**

**Sekret polityczny**

Nie wy jedne, ciemności, ślepych czyniłyście:  
 sam Paweł wzrok utracił, stojąc pośród światła.  
 Od Pawła poznaj sekret, kim byś nie był, gościu:  
 blask zbyt ni na nikogo nie spada bezkarnie.

**XXXIII. Cingulo suo morbos depellit**

Morbos, Paule, tuam non miror tollere zonam:  
 a lumbis didicit fortia quaeque tuis.  
 Quin puduit vinctos nodo stringente teneri,  
 hinc fugiunt laquei vincula certa sui.

**XXXIV. De eodem**

Quos propriae cingis sanasque ligamine zonae,  
 hos merito dices viscera, Paule, tua.

**XXXV. S[ancti] Pauli strophium morbis medetur**

Ite, Paraetonio celebres Machaone succi!  
 Ite, Palaestinis illita lina fibris!  
 Sudor, Paule, tuus meliora unguenta ministrat,  
 emplastro strophium praestitit ergo tuum.

**XXXVI. Gladio pro Christi Nomine percussus  
lac e vulnere fundit**

Cum tibi tam casto distillent vulnera lacte,  
 totus maternum, quis neget, uber eras.

**XXXVII. De eodem**

Verius hic dicam mutilum post funera Paulum  
 Lactea de terris ducit ad astra Via.

**XXXVIII. Aliud de eodem ex eius epistolis**

*Filioli quos iterum parturio etc.  
 Ut modo geniti infantes lac concupiscite*

Huc, huc, Christicolae, celeres advertite passus,  
 quos iterum Pauli parturiebat amor!  
 En *niveae cervicis hiems*, en dulce cruoris  
 lac, quo filiolos educat ille suos!

**XXXIX. De eodem**

Lacteus orator meruisti, Paule, vocari,  
 cum tibi tam large *lactea vena fluit*.

**XL. In idem ex illo d[ivi] Ambrosii hymno**

*Te martyrum candidatus laudat exercitus*

Cum virginali candidus fluat cruor  
 doctoris olim gentium de vertice,

**XXXIII. Swym pasem choroby odpędza**

Nie dziw, Pawle, że pas twój usuwa choroby:  
 od twoich lędźwi mężnych nauczył się czynów.  
 By związanym nie było wstyd węzła, co dusi,  
 unikają powrozy niezawodnych więzów.

**XXXIV. O tymże**

Których własnym otaczasz i uzdrawiasz pasem,  
 słusznie nazywasz, Pawle, swymi wnętrzościami.

**XXXV. Przepaska świętego Pawła leczy choroby**

Idźcie precz, leki, które rozsławił Machaon!  
 Idźcie, płótna pokryte włóknem palestyńskim!  
 Pot twój dostarcza, Pawle, maści skuteczniejszych,  
 więc wszelki plaster twoja przewyższa przepaska.

**XXXVI. Mieczem w obronie Imienia Chrystusa uderzony  
mleko z rany wylewa**

Gdy rany ociekają ci tak czystym mlekiem,  
 któż by przeczył, żeś cały piersią był matczyną.

**XXXVII. O tymże**

Rzekłbym lepiej, że Pawła rannego, po śmierci  
 Mleczna z ziemi prowadzi ku niebiosom Droga.

**XXXVIII. Inne o tymże z jego listów**

*Dziatki moje, które zaś, bolejąc, rodzę...  
 Jako dopiero narodzone niemowlęta mleka pożądajcie*

Tu, ach, tu, chrześcijanie, zwróćcie szybkie kroki,  
 których na nowo miłość zrodziła Pawłowa!  
 Patrz, *zima śnieżnej szyi*, patrz, posoki mleko  
 słodkie, którym on swoich synaczków wykarmia!

**XXXIX. O tymże**

By zwać cię mlecznym mówcą, Pawle, zasłużyłeś,  
 gdy tak obficie *mleka potok* z ciebie *plynie*.

**XL. Na to samo z owego hymnu świętego Ambrożego**

*Tobie holdy nieść pośpiesza męczenników orszak biały*

Z dziewiczej głowy skoro niegdyś białej krwi  
 nauczyciela pogań płynął czysty źródół,

hinc *candidatum martyrum* veracius  
nostris canemus in choris *exercitum*.

### XXI. De eodem

Cur non erubuit sanguis lictoris ad ictum?  
Pro nullo fundi crimine se docuit.

### XLII. De eodem, vere lactei oratoris lacte et tribus fontibus eodem in loco, in quo decollatus est, erumpentibus

Sanguinis ante Dei veniebat clamor ad aures,  
lacteus at Pauli pro nece clamor erit.  
Si prior iratis vindictam suaserat astris,  
hic pro carnificis supplicat ense sui.  
5 Ut candore suo mucro absolvatur et ictus,  
hoc, tortor, nocuas ablue fonte manus.

### XLIII. De eodem

Lac ferrum sequitur, capitis subit unda choreas.  
Aut nutri, aut gladium, dure tyranne, lava!

### XLIV. De iisdem fontibus

Ter salit et saltu vitreas caput elicit undas.  
An terrae lacrimae, sudor an iste fuit?  
Forsan apostolico depressa a pondere sudat,  
forsan in exsequiis praefica plorat humus?

### XLV. De iisdem

Tollite Pegaseos, fallacia culmina, fontes!  
Doctior a docto vertice lympa fluit,  
doctior Aoniis sudat fontana fluentis,  
namque haec est capitis partus, at illa pedis.

### XLVI. In Battum sciolum

Omnia scit Battus, sapit omnia et omnia callet.  
At cur scire tamen se negat ille nihil?

prawdziwie tedy niechaj nasz opiewa chór  
w swej pieśni *orszak biały męczenników* wraz.

### XXI. O tymże

Czemu od kata ciosu krew się nie czerwieni?  
Naucza, że niewinnie została przelana.

### XXII. O tymże, w rzeczy samej o mleku mlecznego mówcy i trzech źródłach w miejscu, w którym ścięty został, wytrysłych

Przedtem do uszu Boga szedł głos krwi przelanej,  
ale po ścięciu Pawła głos to będzie mleczny.  
Gdy dawny gwiazdy gniewne do pomsty namawiał,  
ten za oprawcy swego miecz modli się kornie.  
5 By dostały łaski cios i ostrze lśniące,  
w tym źródle obmyj, kacie, swe krzywdzące ręce.

### XXIII. O tymże

Mleko za mieczem poszło, fala trysła z głowy.  
Swoją miecz, tyranie strogi, nasyc albo obmyj!

### XXIV. O tychże źródłach

Trzykroć skacze i skokiem głowa wzbudza fale.  
Czy one ziemi łzami, czy też były potem?  
Może pod apostolskim poci się ciężarem,  
a może na egzekwiach ziemia-płaczka płacze.

### XXV. O tychże

Zabierzcie, zdradne szczyty, źródła Pegazowe!  
Uczeńsza struga z głowy uczonej wypływa,  
uczeńszy strumień tryska niż aońskie nurty,  
gdyż głowa go zrodziła, a tamte – kopyta.

### XXVI. Na Battusa mędrka

Wszystko Battus rozumie, wie, wszystko ma w głowie.  
Czemu zatem zaprzecza, że w głowie ma nicość?

**XLVII***Fuge, fuge, dilecte mi etc.*

Heu – „Fuge!” – miraris crudelia verba, viator.  
 Ne mirere: magis, dum fugit Ille, sequar.

**XLVIII. Ad Sosibianum postulatio**

Iam toties pro te supremo vota Tonanti  
 fudi, nec vacuas, Sosibiane, preces.  
 Saepe deum pro te, quod praestitit ille, rogavi.  
 Ecce semel pro me te rogo. Quid facies?

**XLIX. Ad hortulanum**

*Convenisse suis dicebam nomina rebus,*  
 cum porrexisses tam mala mala mihi.

**L. Ad Merianum**

*Te dare promittis* post mortem cuncta nepoti.  
 Iam tempus fuerat te, Mariane, dare.  
 Ergo quid vitam violento protrahis usu?  
*Qui cito dat, bis dat* – da cito vel morere.

**LI. Ad Vincentium Blandum, magnae charitatis virum**

Tres tantum Charites Apollo censet,  
 sed non tres tibi, Blande, charitates.  
 Mendaces bene corrigis poetas,  
 plus centum mihi dando charitates.

**LII. In obesum bibonem**

Utre[m], non uterum, praepingui gestat in alvo,  
 hinc et saepe sitit, nam sibi venter uter.

**LIII. In eundem**

Quisquis es, hunc potius tumulum non dicito ventrem.  
 Hic bibo nempe suas consepeliuit opes.

**LIV. De eodem**

*Colles Bacchus amat*, crescunt in collibus uvae.  
 Hinc potor ventrem collis ad instar habet.

**XLVII***Uciekaj, miły mój...*

„Uciekaj!” – srogim słowom dziwisz się, wędrowcze.  
Nie dziw się: gdy ucieka, tym bardziej go gonię.

**XLVIII. Prośba do Sosybiana**

Do Gromowładcy modły za ciebie tylekroć  
błagalne zanosilem, i to nie na próżno.  
Bóg spełniał, Sosybianie, me prośby za ciebie.  
Oto raz cię dla siebie proszę. I co zrobisz?

**XLIX. Do ogrodnika**

Mówilem, że *są zgodne i słowa, i rzeczy*,  
gdy miałeś dać mi figę, a figę mi dałeś.

**L. Do Meriana**

*Obiecujesz dać* wszystko po śmierci wnukowi.  
Już nadszedł czas, Merianie, byś tego dokonał.  
Po cóż więc życie swoje przeciągasz na siłę?  
*Kto szybko, dwakroć daje* – daj szybko lub skonaj.

**LI. Do Wincentego Blanda, męża wielkiej dobroczynności**

Trzy Charyty Apollo liczy tylko,  
ty charytatywnych dzieł wiele więcej.  
Pięknie pisma poetów umiesz zmienić,  
sto charytatywnych dzieł ofiarując.

**LII. Na grubego pijaka**

Beczkę, a nie brzuch dźwiga jego tłuste cielsko,  
więc – z beczką miast żołądka – często jest spragniony.

**LIII. Na tegoż**

Kimkolwiek jesteś, nie mów, że ten kurhan brzuchem.  
Tu zaiste pogrzebał pijak swój majątek.

**LIV. O tymże**

*Pagórki Bachus kocha*, na nich rosną grona.  
Dlatego też ma pijak brzuch na kształt pagórka.

**LV. Ad Pollum uxorium**

Uxor is genium, uxoris mandata, maritus,  
 ac uxor quidquid dixerit, exsequeris.  
 Quidquid agat, laudas; quidquid damnaverit, horres:  
 hoc est uxori nubere, Polle, virum.

**LVI. In calvum**

Haereo, quid dicam, quoties mihi, calve, recurris.  
 Fronte cares, gestas an sine fronte caput?

**LVII**

*Vulnerasti cor meum in uno crine colli tui etc.*

Hic, ubi sidereis agitur scaena viretis,  
 fundentis Sponsae spicula circus erat.  
 Arcus erat divae cervix crinisque sagitta,  
 quam sacer empyreis viribus urget Amor.  
 5 Iamque repperco sonuerunt cornua nervo,  
 iamque cruentati vulnera cordis hiant.  
 Crine Tui si, Sponsa, potes cor figere Sponsi,  
 o, quam cor molle, o, quam coma fortis erat!

**LVIII. In Brenum procrastinatorem.****Ad Plancum**

Non accuso Brenum toties, quod posco, negantem.  
 Hoc accuso: Brenus non cito, Plance, negat.

**LIX. Ad Paulinum de choreis.****Circulus vitiosus**

Millenis arctum percurris passibus orbem  
 et centumgeminas, isque redisque vias.  
 Quis scopus aut quae meta tibi, quod denique centrum?  
 Circulus aut nullus, aut vitiosus hic est.

**LX. Ad Maenium poetam ex alieno disertum**

Qua prece, qua pretio redimis tua carmina, Maeni.  
 Carmina, quis dubitat, sunt pretiosa tua.

**LXI. In quendam**

Quid tibi cum facie? Mores natalibus aequa!  
 A patre degenerem non faciet facies.



**LV. Do Polla pantoflarza**

Niby drugie „ja” żony żony polecenia  
i cokolwiek ci żona powie, to wypełniasz.  
Wszystko, co robi, chwalisz, co gani, potępiasz:  
tak to jest, gdy mąż, Pollu, za żonę wychodzi.

**LVI. Na lysego**

Waham się, co rzec, łysku, ilekroć mnie spotkasz.  
Nie masz czoła czy głowę swą bez czoła nosisz?

**LVII**

*Zraniłaś serce moje jednym włosom szyje twojej...*

Tu, gdzie stają się sceną gwiazdziste murawy,  
miała Oblubienica strzelniczą arenę.  
Kark boskiej został łukiem, a jej włos był strzałą,  
którą śle święty Amor empirejską siłą.  
5 Już cięciwą odbitą zahuczały łuki,  
już otwarły się rany serca krwawiącego.  
Gdy serce Oblubieńca możesz przebić włosom,  
o, jakże serce miękkie, o, jak włos był mocny!

**LVIII. Na Brenusa dojutrze.****Do Planka**

Nie obwiniam Brenusa, że mi wciąż odmawia.  
Skarżę się, że odmawia, mój Planku, nie szybko.

**LIX. Do Paulina o płasach.****Błędne koło**

Ciasny krąg tysięcznymi krokami przebiegasz  
i po stokroć przemierzasz drogi w obie strony.  
Co jest celem, jaki kres, gdzie zaś środek będzie?  
Albo to nie jest koło, albo błędne koło.

**LX. Do Meniusza poety wymownego z cudzego**

Swoje pieśni nabywasz, płacąc albo płacząc.  
Któż wątpi, że opłaci się czytać, Meniuszu?

**LXI. Na jednego**

Cóż ci do twarzy? Zrównaj obyczaj ze stanem!  
Nie twarz tworzy człowieka nikczemnego rodu.

**LXII. In Rosam****Illustrissimi et Reverendissimi D[omini], D[omini]****Stanislai Pstrokoński,****recens tum episcopi Chelmensis nominati**

Quam bene regalem cumulat nova purpura florem,  
 quam bene reginam mitra pedumque rosam.

Quae cum de patrio tibi surgit stemmate, praesul,  
 paene tibi fuerat purpura nata domi.

**LXIII. Ad Deuterum.***Quod rarum, carum***Palinodia**

Est nihil in toto doctrina rarius orbe.

At cur illa tamen, Deutere, cara minus?

**LXIV. Ad Bassulum.****Caecus amor**

Quando tam valido vestri flagratis amore,  
 iam didici, caecus, Bassule, *quid sit amor*.

**LXV. Ad Musculum**

Misisti cultos culto cum carmine flores:

hos calathus, illud florida charta tulit.

Munus utrumque mihi fateor placuisse, sed – o! – quam

floridior calatho, Muscule, charta fuit.

**LXVI. In Ollum calamistratum**

Destruis, aedificas, disponis, surrigis, uris

et torques miseram pectine et igne comam.

Quam sapiens fieres, stupidum si crine relicto

tam multis coleres artibus, Olle, caput.

**Illustrissimo ac Reverendissimo D[omi]no,  
 D[omino] Ioanni a Lipe Lipski, Roma reduci,  
 applausus extemporales  
 ex gentilicio eius stemmate, vulgo dicto Lada,  
 id est solea inter duas sagittas media**

**LXVII**

I, modo, Lipsiadum, solio, solea apta, Latino!

Iam nil, quod calces, celsius esse potest.

**LXII. Na Różę**

**Jaśnie Wielmożnego i Przewielebnego Pana,  
Pana Stanisława Pstrokońskiego,  
świeżo wówczas mianowanego biskupem chełmińskim**

Jak dobrze kwiat królewski dopełnia purpura,  
dobrze królową różę mitra i pastorał.  
Gdy z herbu ojczystego, biskupie, pochodzi,  
purpura ta niemalże w domu twym zrodzona.

**LXIII. Do Deutera.***To, co rzadkie, cenne***Palinodia**

Nic rzadszego na całym świecie od nauki.  
Czemu przeto, Deuterze, mniej jest ona w cenie?

**LXIV. Do Bassula.****Ślepa miłość**

Gdy tak mocną do siebie pałacie miłością,  
już pojąłem, Bassulu, *czym jest miłość ślepa.*

**LXV. Do Muskula**

Posłałeś mi wykwintne kwiaty z taką pieśnią:  
tamte przyniósł koszyczek, te kwiecista karta.  
Przyznaję, oba dary miłe mi, Muskulu,  
o ileż jednak karta niż koszyk kwiecistsza!

**LXVI. Na Olla ufryzowanego**

Burzysz, wznosisz, rozdzielasz, upinasz i palisz,  
dręczysz swe biedne włosy ogniem i grzebieniem.  
Jakże stalbyś się mądry, gdybyś loki rzucił  
i w tyłu sztukach, Ollu, wyćwiczył łeb głupi.

**Jaśnie Wielmożnemu i Przewielebnemu Panu,  
Panu Janowi z Lipia Lipskiemu, który z Rzymu powrócił,  
oklaski improwizowane  
z jego rodowego herbu, potocznie Ładą zwanego,  
którym jest podkowa między dwiema strzałami położona**

**LXVII**

Zdatna na tron łatyński, idź, Lipskich podkowo!  
Niczego do deptania już nie ma wyższego.

## LXVIII

I, digna Ausonias tetigisse, sagitta, tiaras,  
nam quae meta tibi celsior esse potest?

## LXIX

Quae solea Ausonias tuto penetravit ad Alpes,  
tuto supremi scandet honoris iter.

## LXX

Quod telum Latias secure contigit arces,  
huic honor in patria meta supremus erit.

## LXXI

Nulla tuo calci impune insidiabitur Hydra,  
cui solea armatos muniit aere pedes.

## LXXII

Hostis nullus erit, qui te sine clade lacessat,  
<armat cui> tutum bina sagitta latus.

## LXXIII

Quis te, quis solidos dubitabit figere gressus,  
cui virtus soleam, nobile stemma, dedit?

## LXXIV

Quis te posse neget supremas tangere metas,  
cui duplex patrium stemma sagitta dedit?

## LXXV. Apodosis.

## Cum idem Illustrissimus

in archiepiscopum Gnesnesem fuisse inauguratus

Haec me non vano quondam lusisse calore  
praesulei capitis conscia mitra probat.

En iuga supremi praesul superavit honoris,  
en tetigit primum bina sagitta scopum.

5 I, modo Sarmaticis, Livor, minus aeque corymbis,  
et me de veris vatibus esse nega!

## LXXVI. Ad Truttum de nuptiis Ludmillae

Non bona, Trutte, malo nupsit Ludmilla marito.

Hoc est, hoc: si vis *nubere, nube pari*.

**LXVIII**

Idźże, strzała, auzońskie godna nosić tiary,  
bo jaki cel być może wznioślejszy dla ciebie?

**LXIX**

Podkowa, do Alp pewnie co doszła auzońskich,  
pewnie wstąpi na drogę najwyższych zaszczytów.

**LXX**

Strzała, co sięga zamków latyńskich niechybnie,  
za cel swój weźmie zaszczyt w ojczyźnie najwyższy.

**LXXI**

Żadna Hydra bezkarnie nie zdybie twej pięty,  
gdy zbrojne spiżem stopy podkowa ci chroni.

**LXXII**

Nie ma wroga, który by drażnił cię bezkarnie,  
gdy ci strzała podwójna bok bezpieczny zbroi.

**LXXIII**

Któż, ach, któż będzie wątpił, że ty kroczysz pewnie,  
gdy ci cnota podkowę dała, herb szlachetny?

**LXXIV**

Któż przeczy, że dojść możesz do celów najwyższych,  
gdy ci strzała podwójna herb ojczysty dała?

**LXXV. Następnik.****Gdy tenże Jaśnie Wielmożny**

**na arcybiskupa gnieźnińskiego został wybrany**

Tego, zem niegdyś pustym nie ludził natchnieniem,  
biskupiej głowy mitra dowodzi świadoma.

Biskup szczyty zaszczytu przeszedł najwyższego:  
oto podwójna strzała w cel trafiła pierwszy.

5 Ty, nie tak sprawiedliwa jak sarmackie bluszcze,  
Zawiści, idź i zaprzecz, zem z prawdziwych wieszczów!

**LXXVI. Do Truta o małżeństwie Ludmiły**

Ludka niedobra, Trucie, męża wzięła złego.

To znaczy: chcesz się wydać, bierz równego sobie.

**LXXVII. Ad Blancum de Ellio parco**

Quidquid, Blance, rogo, tetrico negat Ellius ore,  
sed iam forte dabit, nam rogo, ne mihi det.

**LXXVIII. De s[ancta] Barbara**

Victa duci nomen Latio dedit Africa. Sic et  
dicitur a victa Barbara barbarie.

**LXXIX. De ministris ad haereticos.****Propria locutio**

Ex vero patrum nomen meruisse ministros,  
hoc quamvis nomen nulla figura iuuet,  
quis dubitat? Multa fecundos prole parentes,  
haeretici, proprie dicitis esse patres.

**LXXX. Ad Fuscum****trium sororum dissidiis afflictum**

Quot Plutum, totidem vexant te, Fusce, sorores.  
Has aequo Furias dicere iure potes.

**In funere Nobilis Adolescentis,  
Chrysostomi Marszewski,  
ex gentiliis eius stemmatibus**

**LXXXI. Emblema I.**

**Cornubus fractis liliisque marcescentibus  
sola superstat columna cum lemmate:**

**„Virtus impervia fati”**

Dum furit implacido letalis Sirius igne  
et per anhelantes fulmina spargit agros,  
cernua caltha labat, rosa languet, lilia pallent,  
cogitur et totum subdere colla nemus.

5 Ei mihi, nec nostris potuerunt lilia ceris  
inter inhumanas tuta manere faces!

Ergo licet rigido ceciderunt lilia fato,  
stabis ab infensa tuta, columna, nece.

Stabis et e tumuli radice animabere nostri,

10 <hoc insculptum cui> cernere carmen erit.

Deflua miraris mea lilia, stare columnam?

Istud virtutis, sanguinis illud erat.

**LXXVII. Do Blanka o Eliuszu skąpym**

O co poproszę, Blanku, odmawia mi Eliusz,  
 lecz może da, bo proszę, by mi nic nie dawał.

**LXXVIII. O świętej Barbarze**

Wódz z Lacjum od pobitej Afryki wziął imię,  
 Barbarę barbarzyństwo pokonane zowie.

**LXXIX. O duchownych do heretyków.****Właściwe wyrażenie**

Słusznie wasi duchowni miana ojców godni,  
 choć żadna treść owego imienia nie wspiera.  
 Któż wątpi? Płodni mnogim potomstwem rodzice  
 prawdziwie, heretycy, zwiecie się ojcami.

**LXXX. Do Fuska****trzech siostr kłótniami udręczonego**

Ile Plutona, tyle, Fusku, siostr cię dręczy.  
 Całkiem słusznie więc możesz nazwać je Furiami.

**Na pogrzebie Szlachetnie Urodzonego Młodzieńca,  
 Chryzostoma Marszewskiego,  
 z jego znaków herbowych**

**LXXXI. Emblemat I.**

**Nad rogami złamanymi i liliami więdnącymi  
 stoi samotna kolumna z lemmatem:**

**„Cnota niepodatna na wyroki losu”**

Gdy dzikim ogniem Syriusz zabójczy szaleje  
 i przez dyszące pola miota błyskawice,  
 więdnie nagietek, róża słabnie, lilie bledną,  
 cały już gaj usycha i poddać się musi.  
 5 Ach, i nasze herbowe lilie nie zdołały  
 pomiędzy nieludzkimi przetrwać pochodniami!  
 Lecz choć lilie upadły przez śmierć bezlitosną,  
 od wrogiej zguby wytrwasz, bezpieczna, kolumno.  
 Będziesz stać ożywiana z korzenia mogiły,  
 10 a na niej widnieć będzie ta oda wyrzyta.  
 Dziwisz się liliom zwiędłym, gdy kolumna stoi?  
 Ta oto była z cnoty, tamte z krwi zaś były.

**LXXXII. Emblema II.**

**Cor columnae inter lilia stanti impositum  
hinc ab Amore Divino,  
illinc a Morte sagittis impetitur**

Bella movet Divinus Amor Libitinaque bella:  
haec pharetra, pharetra cinctus et ille sua.  
Illis, Marszewski, iuvenum lectissime, meta  
atque tuo felix corde columna fuit.  
5 Arcus praebebant gemino tua stemmata cornu  
et vitae rigidus stamina nervus erant.  
Haec iacit, ille iacit telum, sed dispare iactu:  
Mors gaudet scapi vulnere, cordis Amor.  
Cor tibi cedat Amor spoliū et ne laurea desit,  
10 stemmate de nostro lilia, victor, habe.

**LXXXIII. De eodem. Emblema III**

*Sequuntur Agnum, quocumque <ab>ierit etc.  
Qui pascitur inter lilia*

**Alluditur ad Agnum, Collegii Karnkoviani symbolum,  
et ad defuncti lilia**

Qui vivus nivei vestigia presserat Agni,  
Agnō defunctus quin eat ille comes?  
Et cum maternis niteant sua lilia ceris,  
pastum, ne quaerat, caelicus Agnus habet.

**LXXXIV. De eodem.****Emblema IV**

*Inveni portum, Spes et Fortuna, valete*

Karnkovios, Lechicus Iason, dum navigo Colchos,  
nec dives Phruxi non mihi vellus adest.  
Quaesieram portum. Portum praebere negabant  
litora, Munde, tuis insidiosa vadis.  
5 Quid faciam? Superis fragilem, mea carbasa, cymbam  
reddite: fors illo litore portus erit.  
Nec mora totus agor ventis lentoque Favoni  
flamine, quo sinuat lintea sicca phthisis.  
En iam per fluidos securus navigo caelos  
10 udaq̄ue Sarmatica sidera sulco rate.  
*Inveni portum, Spes et Fortuna, valete!*  
Tutus in hoc portu naufragus esse queo.



**LXXXII. Emblemat II.**

**Serce położone na kolumnie między liliami stojącej,  
tu przez Miłość Bożą,  
tam przez Śmierć strzałami atakowane**

Wojuje Miłość Boża i Śmierć wojny toczy:

Śmierć kolczanem swym zbrojna i Miłość kolczanem.

Tyś ich celem, Marszewski, wybrany młodzieńcze,  
i kolumna szczęśliwa dzięki sercu twemu.

5 Łuki rogiem podwójnym twe herby podały,  
a napiętą cięciwą była życia przedza.

Śmierć ciska, Miłość ciska pocisk, lecz rzut różny:

Śmierć cieszy rana słupa, Miłość – serca rana.

10 Miłość zdobycz ci serca daje, a miast laurów  
z herbu naszego lilie zatrzymaj, zwycięzco.

**LXXXIII. O tymże. Emblemat III**

*Ci chodzą za Barankiem, gdziekolwiek idzie...  
Który się pasie między liliami*

**Nawiązanie do Baranka, herbu Karnkowskiego Kolegium,  
i do lilii zmarłego**

Żywy kroczył po śladach białego Baranka,

czemuż by miał nie zdążyć za Barankiem zmarły?

A gdy herby matczyne błyszczą lilii bielą,

paszę ma, by nie szukał, niebiański Baranek.

**LXXXIV. O tymże.****Emblemat IV**

*Port znalazłem, Nadziejo, Fortuno, żegnajcie*

Płynę, Jazon lechicki, do Kolchów karnkowskich

i wspaniałej Fryksosa nie braknie mi welny.

Szukałem portu. Portu nie chciały uzyczyć

brzegi, Świecie, podstępne przez twoje mielizny.

5 Cóż mam czynić? Me żagle, łódkę kruchą bogom  
powierzcie: może znajdę na tamtym port brzegu.

Wraz mnie unoszą wiatry i Fawona lekki

podmuch, którym gruzlica suche wzdyma żagle.

Patrz, już przez płynne nieba żegluję bezpieczny

10 i wilgotne tnę łodzią sarmacką niebiosą.

*Port znalazłem, Nadziejo, Fortuno, żegnajcie!*

Bezpieczny w porcie mogę, rozbitek, pozostać.

**LXXXV. Discipuli sui, Thomae S[ancti], nomine.  
S[ancti] Thomae imagini alteri donandae  
inscriptum**

Cum tibi do sanctum parvo pro munere Thomam,  
nunc magis et dici sanctus, et esse velim.

**LXXXVI. In Candidum degenerem**  
Insignem magnis maculam natalibus infers.  
In te laudo genus, Candide, non speciem.

**LXXXVII. Ex Cantic[o] canticor[um]**

*Veni, dilecte mi etc.*

Illa rosis violisque dies indormiit albis  
et pressit nivei florida strata tori.  
„Cum mihi, Sponse, Tui stillabant nectar amores,  
cum licuit castis iungere labra labris,  
5 errabant nitidi per lactea colla lacerti,  
ludebat roseo pollice pressa manus.  
Sponse, veni! Mea vita, veni! Quid, Sponse, moraris?  
Aut, quid amor, nescis, Te fugit aut, quod amo”.  
Ah, quid, Sponsa, Tuis singultibus astra lacessis?  
10 Ad Te si Sponsus non venit, ipsa veni!

**LXXXVIII. Ad Faustinum**  
Cum „mea lux” luscae dicis, Faustine, maritae,  
nemo te luscum non neget esse magis.

**LXXXIX. Ad Brundum, magni voluminis auctorem**  
*Multorum capitum plebs belua* dicitur esse.  
An non ista tuus belua, Brunde, liber?

**XC. De Britano, lascivo poeta.**  
**Parodia ad 52 lib[ri] 8 Martialis epigramma**  
Formosam minus aut magis pudicam  
festivissimus ille Martialis  
Catullam fieri vovebat olim.  
Nos pro te simili, Britane, voto  
5 lassamus superos, stilum tibi dent  
facundum minus aut magis pudicum.

**LXXXV. W imieniu swojego ucznia, Tomasza Świętego.  
Pod obrazem świętego Tomasza, który ma być komuś ofiarowany,  
podpis**

Gdy świętego Tomasza w skromnym daję darze,  
chcę teraz, bym się bardziej zwał świętym i był nim.

**LXXXVI. Na Kandyda wyrodnego**  
Wielkim przodkom, Kandydzie, wielką jesteś hańbą.  
W tobie ród, a nie rodzaj człowieka pochwalam.

**LXXXVII. Z Pieśni nad Pieśniami**

*Przyjdź, miły mój...*

Dnie przespała na różach i na fiołkach białych,  
przyciskając śnieżnego kwietną pościel łoża.  
„Kiedy Twoje miłości sączyły mi nektar,  
kiedy z wargi czystymi mogłam wargi złączyć,  
5 po mlecznej szyi gładkie błędziły ramiona,  
igrała dłoń różanym uciśnięta kciukiem.  
Oblubieńcze, me życie, przyjdź! Ach, czemu zwlekasz?  
Czy nie znasz, co to miłość, czy nie wiesz, że kocham?”  
Czemuż, Oblubienico, gwiazdy ranisz łkaniem?  
10 Jeśli On nie przychodzi, sama idź do Niego!

**LXXXVIII. Do Faustyna**

Swą żrenicą zwiesz żonę bez oka, Faustynie.  
Żeś ty sam bardziej ślepy, nikt by nie zaprzeczył.

**LXXXIX. Do Brunda, autora wielkiego tomu**  
Mówią, że lud *potworem jest o wielu głowach*.  
Czy twoja księga, Brundzie, to nie taki potwór?

**XC. O Brytanie, poccie sprośnym.**

**Parodia Marcjalisowego epigramatu 52 z księgi 8**

By się mniej piękna lub bardziej wstydliva  
stała Katulla, tego ów Marcjalis  
najdowcipniejszy niegdyś sobie życzył.  
Prośbą, Brytanie, podobną za ciebie  
5 bogów męczymy, aby styl ci dali  
nie tak wymowny lub bardziej wstydlivy.

**XCI. De Graeculo loquace**

Iusta mihi dubiam variat sententia mentem,  
 graculus atque loquax Graeculus an sit idem.

**XCII. Ad Martinianum Fuscum,  
 cum e paterna hereditate tribus sororibus dotem numeraret**

Tres inter facilis facta est divisio fratres,  
 cum totus triplici subditur orbis ero.  
 At non tres eadem tenuit fortuna sorores,  
 cum male Dardanius dat sua mala Paris.  
 5 Tu maius quiddam superis renuentibus audes  
 teque parem Paridi, Martiniane, facis.  
 Adde moram facto et paulum metire, quod audes,  
 nec propera fatum praecipitare tuum.  
 Difficilis multos inter concordia fratres,  
 10 illi multa tamen fit minus apta soror.

**XCIII. In quendam ineptum poetastrum**

Fellis habet tua Musa minus piperisve, salisve.  
 Solius nimio plus habet ellebori.

**XCIV. Ad Patianum,****nimum epigrammatum suorum encomiasten**

In qua, si titulum cum primo carmine demas,  
 nil agnosco mei – laus placet ista minus.  
 Non tu dissimili mea carmine carmina laudas  
 et quidquid non sum, me, Patiane, vocas.  
 5 Desine iam tandem aut mature dispice tecum,  
 laudare et laudes fingere num sit idem.

**XCV. In quendam perduellem,****magnum genus et nomen mentientem,  
 palo infixum Cracoviae A[nno] D[omini] 1651.****Arbor consanguinitatis**

Magni fur generis, palo defigeris alto:  
 affinitatis arbor haec erit tuae.

**XCVI. Ad divitem poetam**

Scripturos Tyrio digitos adamante coronas.  
 Hac mala te pudeat scribere metra manu.

**XCI. O gadatliwym Kawczyńskim**

Wciąż mnie dręczy wątpliwość: czy jesteś tym samym  
gadatliwy Kawczyński i skrzecząca kawka?

**XCII. Do Martyniana Fuska,**

**gdy z ojcowskiego spadku trzem siostrąm posag wyliczył**

Działu między trzech braci łatwo dokonano,  
kiedy trzem został władcom poddany świat cały.  
Trzech sióstr jednak to samo nie spotkało szczęście,  
gdy źle Parys dardański daje swoje jabłka.  
5 Na więcej się odważasz, choć to nie w smak bogom,  
czyniąc się, Martynianie, równym Parysowi.  
Zatrzymaj się i oceń, na co się ważyłeś,  
nie śpiesz się, aby swojej nie przynaglic zguby.  
Między wieloma braćmi o zgodę jest trudno,  
10 lecz jeszcze trudniej o nią z licznymi siostrami.

**XCIII. Na pewnego głupiego wierszokletę**

Twa Muza ma zbyt mało żółci, pieprzu, soli.  
Nazbyt wiele ma tylko jednego: szaleju.

**XCIV. Do Patiana,**

**nadmiernego swych epigramatów chwalcę**

Gdy usuniesz w pochwałę z pierwszą pieśnią tytuł,  
nic mego nie rozpoznam, więc nie w smak mi ona.  
Podobną wszak wychwalasz moje pieśni pieśnią  
i czym nie jestem, tym mnie, Patianie, nazywasz.  
5 Przestań wreszcie lub raczej dobrze się zastanów,  
czy jest tym samym chwalić i zmyślać pochwały.

**XCV. Na pewnego zbrodniarza**

**wielki ród i nazwisko fałszywie wskazującego,  
na pal nabitego w Krakowie w Roku Pańskim 1651.**

**Drzewo genealogiczne**

Zbir rodu wysokiego – na pal idź wysoki:  
twym genealogicznym drzewem będzie pal.

**XCVI. Do bogatego poety**

Tyryjskim palce wieńczysz, gdy piszesz, diamentem.  
Wstydz się pisać tą ręką takie marne wiersze.

**XCVII. Ex Cantic[o] cantic[orum]**

*Osculetur me osculo oris sui etc.  
Mel et lac sub lingua tua etc.  
Favus distillans labia tua etc.*

Quid mirum, si, Sponsa, Tui petis oscula Sponsi?  
Os illi fuerat nectar et ipse favus.  
Tu quoque, Sponse, Tuae merito petis oscula Sponsae.  
Illi mel fuerant oscula, labra rosae.

**XCVIII. In quendam multos pileos habentem**

Cui tot vulpinos subducunt pilea villos,  
unum te nemo credat habere caput.

**XCIX. In Ponticum Momum**

Versibus in nostris tua crimina, Pontice, damnas  
erroresque tuos vindice bile feris.  
Exspue iam bilem, nam debes, Pontice, versus  
aut tolerare meos, aut iugulare tuos.

**C. Ad eundem**

Cur mea tam stolidis censuras carmina limis?  
Hic merito censet, qui meliora facit.

**XCVII. Z Pieśni nad Pieśniami**

*Niech mnie pocałuje pocałowaniem ust swoich...  
Miód i mleko pod językiem twoim...  
Plastr miodu płynący wargi twoje...*

Nie dziw, Oblubienico, że chcesz ust Milego.  
Usta jego nektarem, On sam plastrem miodu.  
Ty także, Oblubieńcze, jej ust słusznie pragniesz.  
Jej usta były miodem, a wargi różami.

**XCVIII. Na pewnego mającego wiele czapek**

Gdy tyle lisich futer idzie na twe czapki,  
nikt chyba nie uwierzy, że jedną masz głowę.

**XCIX. Na Pontyka Moma**

W pieśniach naszych potępiasz swoje własne błędy,  
z mściwym gniewem uderzasz w swoje przewinienia.  
Gniew już wygnaj, Pontyku, gdyż winieneś wiersze  
albo me znieść cierpliwie, albo zarząć swoje.

**C. Do tegoż**

Czemu tak głupio moje cenzurujesz pieśni?  
Ten wszak słusznie ocenia, kto lepsze pisuje.

**Alberti Ines e Societate Iesu**  
*Acroamatum epigrammaticorum*  
**CENTURIA VI**

**I. Medica Principis Apostolorum umbra**

Quid tua lux possit, didici te, Petre, magistro,  
quando fugat morbos corporis umbra tui.

**II. De motibus Anglicanis**

**post crudelissimam necem Caroli regis**

Cur tam delira praeceps ruit Anglia mente?  
Nempe suum ferro messuit ipsa caput.  
Hinc cum fronte pudor ratioque, oculique, fidesque,  
hinc periit regno mens bona cum capite.  
5 Nec miror tantis Anglos concurrere bellis,  
quando illis solae sunt sine mente manus.

**III. Ad iuristas.**  
**Controversia**

*Ius ad rem, ius in re*

Ad rem ius Nolanus habet, sed non habet in re;  
in re, non ad rem ius Tatianus habet.  
Solvite, iurilegi, quis sit possessor habendus,  
quando iura prior, rura secundus habet.

**IV. Tropus sine tropo.**

**De Myrone tubicine**

Dum Martiales bucinas inflat Myron  
totumque pandit spiritum,  
perfracta rupit ilia atque sic miser  
efflavit animam sine tropo.

**V. Ad Lagum de suis versibus**

Cum paucis placuisse mihi mea carmina narras,  
iudicium libro das, Lage, grande meo.  
Nam cum sint pauci sapientes, non ego multas  
multorum laudes opto nec invideo.



Alberta Inesa z Towarzystwa Jezusowego  
*Epigramatów miłych dla ucha*  
 SETKA SZÓSTA

**I. Lecznicy cień Księcia Apostołów**

Co by mogło tve, Piotrze, światło, zrozumiałem,  
 gdy wygania choroby cień twojego ciała.

**II. O powstaniu angielskim  
 po okrutnym zabiciu króla Karola**

Czemu burzy się Anglia duchem tak szalonym?  
 Bo sama swoją głowę żelazem odcięła.  
 Stąd wraz z czołem wstyd, umysł, oczy oraz wiara,  
 stąd wraz z głową w królestwie rozum zginął zdrowy.  
 5 Nie dziw, że wojen toczą Anglicy tak wiele,  
 gdy same bez rozumu zostały im ręce.

**III. Do prawników.  
 Sporna kwestia**

*Prawo do rzeczy, prawo na rzeczy*

Do rzeczy, nie na rzeczy – to prawo ma Nolan,  
 na rzeczy, nie do rzeczy prawo ma Tatianus.  
 Rozstrzygnijcie, prawnicy, kto jest właścicielem,  
 kiedy pierwszy ma prawa, a drugi ma rzeczy.

**IV. Przenośnia bez przenośni.  
 O Myronie trębaczu**

W Marsowe trąby kiedy Myron raźnie dmie  
 i duszę całą wkłada w to,  
 nadwyrężony pękl mu brzuch i biedny tak  
 wyzionął ducha – tu przenośni brak.

**V. Do Łaga o swych wierszach**

Gdy mówisz, że me pieśni w smak były niewielu,  
 mej księdze dajesz, Łagu, wysoką ocenę.  
 Bo gdy niewielu mądrych, ja wielu od wielu  
 pochwał dla siebie nie chcę ani nie zazdroszczę.

**VI. *Homo quidam fecit cenam***

Prandia dat mundus, fallax ientacula daemon;  
 Tu solus cenam, Tu mihi, Christe, facis.  
 Ergo prior valeat, valeat conviva secundus,  
 impranso cenam porrige, Christe, Tuam!

**VII. Ad Priscum.*****Aurea libertas auro venalis –  
 veteris paroemiae palinodia***

*Aurea libertas*, quamvis non *venditur auro*,  
 auro, Prisce, emitur saepius illa tamen.  
 Ne libertatem vendas, non suggero, Prisce,  
 illam, Prisce, tamen suggero, ne quis emat.

**VIII. Ad Cordulum***Ira calcar virtutis*

*Virtutis* merito *calcar* si dicitur *ira*,  
 ingens virtutis, Cordule, calcar habes.

**IX. Ad Olavum, hominem tenacissimum.****Argumentum ad hominem**

Inquis: „Caro emitur, precibus quod venit”, Olave.  
 An non hoc caro venditur ergo simul?  
 Ergo cum gratis tua munera mens dare non est,  
 hoc saltem pretio, quod peto, vende mihi.

**X. De Faustino, monoculo divite, ad Marianum pauperem.****Ex Graeco paradoxon**

Plus videt uno oculo propria Faustinus in arca,  
 quam tu, cui oculi sunt, Mariane, duo.

**XI. De Sarpedone superbo ad Myrtilum**

Spiritualis homo est, dicebas, Myrtille, frustra:  
 Sarpedon est potius spirituosus homo.

**XII. De Blanco divite, inepto poeta**

Aureus es vates, nam multo es dives obryzo.  
 Carmina cur ergo ferrea, Blance, facis?

**VI. Człowiek niektóry sprawił wieczerzę**

Świat daje obiad, demon zdrażliwy – śniadanie;  
 Ty sam wieczerzę, Chryste, mi przygotowujesz.  
 Niechaj żegna biesiadnik pierwszy, żegna drugi,  
 Twoją wieczerzę, Chryste, daj wygłodnialemu!

**VII. Do Pryska.****Złota wolność za złoto sprzedawana –  
do starej maksymy replika**

Choć złotej nie sprzedają wolności za złoto,  
 to często się ją, Prysku, za złoto kupuje.  
 Nie radzę, byś wolności nie sprzedawał, Prysku,  
 radzę jednakże, Prysku, by nikt nie kupował.

**VIII. Do Kordula***Gniew ostrogą cnoty*

Że gniew ostrogą cnoty, jeśli słusznie mówią,  
 ty masz cnoty, Kordulu, ogromną ostrogę.

**IX. Do Olafa, człowieka wielce skąpego.****Argument do człowieka**

Mówisz: „Drogo kupione, co za prośby przyszło”.  
 Czy więc nie jest tym samym sprzedawane drogo?  
 Skoro darmo twych darów oddać nie zamierzasz,  
 sprzedaj mi je, Olafie, za cenę mej prośby.

**X. O Faustynie, jednookim bogaczu, do Mariana biednego.****Z greckiego paradoks**

W swej skrzyni widzi więcej Faustyn jednym okiem  
 niżli ty, mój Marianie, choć masz oczu dwoje.

**XI. O Sarpedonie pysznym do Myrtyła**

Niesłusznieś rzekł, Myrtylu, że to człek natchniony,  
 Sarpedon jest wszak raczej człowiekiem nadętym.

**XII. O bogatym Blanku, marnym poccie**

Złotym jesteś poetą, gdyż wiele masz złota.  
 Czemu więc pieśni, Blanku, tworzysz jak z ołowiu?

**XIII. De Erasmi *Moria***

Stultitiae laudes unus celebravit Erasmus.  
Stultorum laudes plurimus auctor habet.

**XIV. De Protreptico calamistrato**

Iure caput tibi multa tegit, Protreptice, pluma.  
Nempe levis cerebri nobile symbolon est.

**XV. Ad quemdam mathematicum de quadratura circuli**

Quadraturae inhians, misces *quadrata rotundis*,  
quadratur toties circulus ergo tibi.

**XVI. Ad Macrinum***Caput mulieris vir*

Quamvis uxoris caput est, Macrine, maritus,  
uxoris sed vir non erit ingenium.  
Ille licet caput est sacra testante papyro,  
illa sed – ah! – quoties *cornua fronte gerit*.

**XVII. In Anglos de nece Caroli regis**

O, quanti sceleris reus es regisque, reique,  
quando facis regem, saeve Britanne, reum!  
Dum regale caput violento demetis oestro,  
ex hac messe tibi ferrea nata seges.  
5 Hinc tua civili lacerantur viscera Marte,  
ultrices capitis nam decet esse manus.

**XVIII. Ad Myrtilum grammaticum**

Antiquata licet numerentur plurima verba,  
res antiquatas, Myrtille, rarus habet.

**XIX. De s[ancto] Petro, Apostolorum Principe,  
versis ad caelum pedibus crucifixo**

Ne mirere Petrum, pedibus quod sidera versis  
invadit, propriae fixus in ara crucis.  
Ne sua nempe sacri renuant vestigia caeli,  
a Christo lotos vertit ad astra pedes.

**XIII. O Głupocie Erazma**

Erazm jeden wygłosił pochwałę głupoty,  
za to wielu autorów ma głupców pochwały.

**XIV. O Protreptyku ufryzowanym**

Na twojej, Protreptyku, głowie mnóstwo puchu.  
Lekkiego on rozumu jest dobrym symbolem.

**XV. Do pewnego matematyka o kwadraturze koła**

Mieszasz, chcąc kwadratury, *kwadraty z kołami*,  
więc koło jest dla ciebie ciągle kwadratowe.

**XVI. Do Makryna***Mąż głową żony*

Choć małżonek, Makrynie, małżonki jest głową,  
lecz nie jest mimo wszystko żony swej naturą.  
Tak, wedle świętej karty on właśnie jest głową,  
lecz – ach – ilekroć *rogi na swym czole nosi!*

**XVII. Na Anglików o zabójstwie króla Karola**

Jak wielkiej zbrodni winnyś na królu i państwie,  
kiedy króla oskarżasz, okrutny Angliku.  
Gdy królewską w gwałtownym głowę ścinasz szale,  
z tego żniwa żelazne rodzą się zasiewy.  
5 Stąd wnętrzości rozdziera domowy Mars twoje,  
bo mścicielkami głowy powinny być ręce.

**XVIII. Do Myrtyla gramatyka**

Choć wiele przestarzałych słów można wyliczyć,  
mało kto, mój Myrtylu, ma dawny majątek.

**XIX. O świętym Piotrze, Księżciu Apostołów,  
ukrzyżowanym ze stopami zwróconymi ku niebu**

Nie dziw się, że Piotr stopy w niebo zwróconymi  
do gwiazd poszedł, przybity na ołtarzu krzyża.  
Żeby nie odrzuciło niebo jego śladów,  
przez Chrystusa umyte do gwiazd zwraca stopy.

**XX. De eodem ad s[anctum] Petrum**

Non ego te miror, supreme vicarie Christi,  
 demisso in terram vertice velle mori.  
 Scilicet in terris pro successoribus optas  
 et caput, et propriam linquere, Petre, mitram.

**XXI. De beato Aloysio Gonzaga  
 Societatis Iesu  
 corpus suum ferreis calcaribus sauciente**

*Virtutis calcar gloria*

Castum stellatis corpus calcaribus urges.  
 O, quantum caeli *gloria calcar habet!*  
 Hinc tua tam celeres rapuerunt lustra quadrigae  
 aetasque ante suam praecipitata diem est.  
 5 Dum te perpetuo stimulis caelestibus urges,  
 tam cito sacra suum vita peregit iter.

**XXII. In Erasmus Roterodamum,  
 a fide apostatam**

E putri genitus genio, deformis *Eras mus*,  
 nunc quoque Tartareus demersus sub Styge *Eris mus*.

**XXIII. In Linum iuristam**

Nemo te causas lucrari iure negabit,  
 nam perdens causas, Line, lucraris opes.

**XXIV***Petite et accipietis  
 Date et dabitur vobis***Ad Aulum divitem**

Dives ego precibus, tu dives mercibus, Aule,  
 hinc pars ista tibi convenit, illa mihi.

**XXV. In Turdum deformem***Forma dat esse rei*

Forma, Turde, carens, frustra prope diceris esse,  
 nempe suum quaevis *forma dat esse rei*.

**XXVI. Ad Theodorum Balbum**

Ut tibi displiceant epigrammata nostra, laboro.  
 Ut placeant aliis, Balbe, laboro minus.

**XX. O tymże do świętego Piotra**

Nie dziwię się, najwyższy wikary Chrystusa,  
 że pragniesz umrzeć, głowę ku ziemi skłoniwszy.  
 Życzysz sobie, by dla twych następców na ziemi  
 zostały, Piotrze, głowa i twa własna mitra.

**XXI. O błogosławionym Alojzym Gonzadze  
 z Towarzystwa Jezusowego  
 raniącym swe ciało żelaznymi ostrogami**

*Chwała ostrogą cnoty*

Czyste ciało gwiazdnymi kłujesz ostrogami.  
 O, jak wielką ostrogę ma niebieska chwała!  
 Stąd tak prędkie kwadrygi porwały twe lata  
 i życie twoje kresu dobiegło przedwcześnie.  
 5 Kiedy wciąż się niebiańskim przynaglasz ościeniem,  
 tak szybko święte życie przeszło swoją drogę.

**XXII. Na Erazma z Rotterdamu,  
 odszczepieńca od wiary**

Zgniłą szpetność objawić gdy był ci ni*Eraz mus*,  
 w styksowe upaść piekło będzie ci t*Eraz mus*.

**XXIII. Na Lina prawnika**

Nikt nie przeczy, że sprawy dają ci wygraną,  
 bo przegrywając, Linie, bogactwa wygrywasz.

**XXIV***Proście, a weźmiecie  
 Dawajcie, a będzie wam dano***Do Aula bogatego**

Jam bogaty jest w prośby, ty, Aulu, w towary,  
 stąd też druga część tobie, pierwsza mnie przystoi.

**XXV. Na Turda niekształtnego***Kształt daje istnienie rzeczy*

Kształtu, Turdzie, nie mając, żeś jest – próżna mowa,  
 to bowiem *kształt istnienie daje* każdej rzeczy.

**XXVI. Do Teodora Balbusa**

Troszczę się, by ci nie w smak były nasze fraszki.  
 Żeby innym w smak były, mniej się, Balbie, troszczę.

**XXVII. Ad Candidum Polemicum,  
criticorum criticum acerrimum,**

**ex Oven[i] lib[ri] <2> ep[igrammate] 181**

„Ni saturam sapiat, prope nil epigramma valere” –  
dixit et effecit Cambrobritannus Oven.

At tu cum saturas criticosque, Polemice, damnas,  
es male ab ingenio proditus ipse tuo.

5 Nam si, qui damnat, criticus sit iure vocandus,  
qui damnas criticos, Candide, quantus eris?

**XXVIII. „Clepsydrae” etymon**

A Graeco nomen cur traxit clepsydra *klepto*?

Nam toties horas cleptit avara meas.

**XXIX. Ad Nonium.  
Paradoxum**

*Nostrum esse non est esse*

Non bene confundis vicina vocabula, Noni,  
„esse tuum” praeter, scilicet, „esse nihil”.

**XXX. Ad Blondum**

*Aurea libertas auro empta*

*Aurea libertas* propria tibi voce vocatur,  
aurea quam peperit, Blonde, moneta tibi.

**XXXI. Elisae et Elizabethae, Anglorum reginae,  
comparatio**

Anglica dotalem infernum possedit Elisa,  
hinc illi reliquum nil nisi beta fuit.

Aeneas primam Stygium detrusit ad Orcum,  
Orcum posterior condidit ipsa sibi.

5 Tres tantum Furiis numeravit Tartarus ante:  
accessit Furiis quarta Britannia tribus.

**XXXII. Apologia pro suis epigrammatibus,  
ex Graeco**

Me frustra incusas scripsisse epigrammata curta:  
si bona, longa satis; si mala – longa nimis.



**XXVII. Do Kandyda Polemika,  
krytyka krytyków bardzo gorliwego,  
z Owena epigramatu 181 z księgi <2>**

„Gdy satyrą nie trąci, epigram jest na nic” –  
powiedział i wykazał ów Owen Walijczyk.  
Satyry i krytyków ganiąc, Polemiku,  
bardzo źle na swym własnym wyszedłeś koncepcie.  
5 Skoro krytykiem słusznie zwany jest, kto gani,  
ty, co krytyków ganisz, kim jesteś, Kandydzie?

**XXVIII. Etymologia słowa „klepsydra”**  
Czemu klepsydrę zowią od greckiego „kradnę”?  
Bo tylekroć godziny moje kradnie chciwa.

**XXIX. Do Noniusza.  
Paradoks**

*Nasz byt nie jest bytem*

Niedobrze mieszasz, Noni, wyrazy podobne,  
z wyjątkiem, oczywiście, słów „twój byt” i „niebyt”.

**XXX. Do Blonda**

*Złota wolność za złoto kupiona*

Twoją *wolność* właściwie nazywa się *złotą*,  
którą złota moneta zrodziła ci, Blondzie.

**XXXI. Elisy i Elizabety, królowej Anglików,  
porównanie**

Piekło miała w posagu angielska Elisa,  
stąd też jej nie zostało nic, wyłącznie betka.  
Do Orka styksowego Eneasza pchnął pierwszą,  
ta druga sama Orkus stworzyła dla siebie.  
5 Dawniej trzy Furie Tartar wyliczał jedynie:  
do trzech Furií angielska dołączyła czwarta.

**XXXII. Obrona swoich epigramatów,  
z greckiego**

Zbędnie ganisz, żem krótkie spisał epigramy:  
jeśli dobre, dość długie; jeśli złe – zbyt długie.

**XXXIII. *Primus in orbe deos fecit timor.*****Antistrophe**

„*Primus in orbe deos fecit timor*” – haud bene dictum,  
 „*primus in orbe Deum*”, sed bene, „*fecit Amor*”.  
 O, Amor omnipotens! *Quantum* te posse fatemur,  
 cum poteras hominem constituisse Deum.

**XXXIV. De quodam poeta, sui laudatore**

Iure tuas proprio celebrasti carmine laudes:  
 te qui laudaret, tu nisi, nullus erat.

**XXXV. De Alano ad Marianum.****Impropria, sed vera locutio**

„Nil valeo” – dicit, quoties aegrotat Alanus.  
 Quin etiam sanus nil, Mariane, valet.

**XXXVI. Ad Fantinum de Cambrico philosopho.****De individuo vago et vacuo**

Saepe errans semperque vagus, Fa<n>tine, negabat  
 frustra individuum Cambricus esse vagum.  
 Posse dari vacuum sed quando dixit, habere  
 ipse suum poterat pro ratione caput.

**XXXVII. Aurea aetas.****Quaestio**

Aurea prisca fuit, nunc ferrea dicitur aetas.  
 At cur ista tamen fit pretiosa magis?

**XXXVIII. Ad Bitinicum poetam**

Cum bona verba malo torques, Bitinice, sensu,  
 qui male carminifex, iam bene tortor eris.

**XXXIX. In Anacem, lascivum poetam**

Pro vena Venerem lascivo carmine promissis  
 et cum lascivis est tibi vena Venus.  
 Hinc ego non miror, quod pulchrum dicitur esse,  
 quando tot Veneres carmen Anacis habet.

**XXXIII. Pierwszy w świecie bogów lęk uczynił.****Antystrofa**

Falszem jest: „*Pierwszy w świecie bogów lęk uczynił*”,  
 prawdą, że Miłość pierwsza Boga dała światu.  
 O Miłości wszechmocna! Ile możesz sprawić,  
 skoro Boga człowiekiem zdołałaś uczynić.

**XXXIV. O pewnym poccie samochwale**

Ślusznie sam się wychwalasz w swojej własnej pieśni:  
 poza tobą nikogo nie ma, kto to robi.

**XXXV. O Alanie do Mariana.****Niewłaściwe, lecz prawdziwe wyrażenie**

Chory Alan powiada: „Nie mam wcale mocy”.  
 On i zdrowy, Marianie, także nic nie może.

**XXXVI. Do Fantyna o Kambryku filozofie.****O jednostce błędzącej i pustej**

Wciąż myśląc się i błędząc, Fantynie, zaprzecza,  
 że błędzącą jednostka jest, Kambryk niesłusznie.  
 Lecz gdy rzekł, że za pustą można ją uważać,  
 sam swoją własną głowę mógł dać jako dowód.

**XXXVII. Wiek złoty.****Pytanie**

Był złoty niegdyś, mówią, teraz wiek żelazny.  
 Lecz dlaczego w tym jednak kosztowniej się żyje?

**XXXVIII. Do Bitynika poety**

Gdy słowa, Bityniku, złym dręczysz znaczeniem,  
 złym będziesz wierszosprawcą, lecz dobrym oprawcą.

**XXXIX. Na Anaksa, poetę wszetecznego**

Sprośną pieśnią wynosisz Wenerę miast weny  
 i razem ze sprośnymi masz Wenus za wenę.  
 Kiedy więc tyle Wener jest w pieśni Anaksa,  
 nie dziwię się, że pieśń ta za piękną uchodzi.

**XL. De Romanis et Hebraeis***Unius causae diversi effectus**Legibus antiquis stat res Romana virisque.*

Legibus antiquis res Solymaea cadit.

Ne mirere igitur veteres dixisse sophistas:

„Effectus varios unica causa facit”.

**XLI. Lazarus Bonafidius, praedicans Augustanus**Quo lucus Parcaeque modo, Bonafidius isto  
impositum sancti nominis omen habet.Impostor potius Malefidius iste vocetur,  
illius quando est tam male fida fides.5 Est medius fidius Bonafidius, est maledictus,  
est iam, quod sua post fata minister erit.**XLII. De eodem.****Fit allusio ad Lazarum, cuius ulcera canes lingeant.****Carmen leoninum**

Lazare, lingua canum nequeat te reddere sanum.

Dentes ulceribus sint medicina tuis.

**XLIII. Ad Soncinum de Volano, divite parco**Dives opum, sed pauper opis, Soncine, Volanus,  
ne bene perdat opes, ferre recusat opem.Elicit hinc toties miseri suspiria vulgi,  
illud nempe vovent, ut male perdat opes.**XLIV. De Anglis****post funestam Caroli regis necem**Ecclesia quibus nuper acephala placuit,  
en ecce regnum illis placet nunc acephalum.Hinc post recisum Ecclesiae in terris caput  
regnoque, regique Carolo truncant caput.**XLV. Apologia pro Roma****contra Richardum Maenonem haeticum**

Cur Romam stolidam, stolidissime Maeno, vocasti?

*Orbis, Roma, caput non habet ingenium?*

**XL. O Rzymianach i Hebrajczykach***Jedna przyczyna daje różne skutki**Przez dawne prawa stoi rzecz rzymska i mężów.*

Przez dawne prawa pada rzecz jerozolimska.

Nie dziw się, że sofisci rzekli starożytni:

„Jedna daje przyczyna skutki całkiem różne”.

**XLI. Łazarz Dobrowierny, kaznodzieja luterański**Tak jak las oraz Parki, tak i Dobrowierny  
przeciwnie ma znaczenie niż nadane miano.Oszust ten wszak Żlewiernym lepiej byłby zwany,  
którego tak niegodna zaufania wiara.5 Dobrowierny jest średnio-wierny, zło-rzeczący,  
jest już tym, czym zostanie duchowny po śmierci.**XLII. O tymże.****Nawiązanie do Łazarza, którego rany psy lizaly.****Leonin**

O Łazarzu, język psi zdrowia nie wróci ci.

Lekarstwo na twe rany: zębem bądź kąsany.

**XLIII. Do Soncyna o Wolanie, bogatym skapcu**

Biedny w dary, Soncynie, bogaty w talary,

by talarów nie stracić, Wolan darów wzbrania.

Stąd ciągle wzbudza ludu westchnienia biednego,  
życzą bowiem mu tego, by talary stracił.**XLIV. O Anglikach****po nieszczęsnym króla Karola straceniu**

Spodobał się bezgłowy Kościół niegdyś im,

podoba się bezgłowe zaś królestwo dziś.

Na ziemi Kościołowi głowę ściąwszy więc,  
królestwa i Karola króla głowę tną.**XLV. Obrona Rzymu****przeciw Ryszardowi Menonowi heretykowi**

Czemu Rzym głupim, głupi, nazwałeś, Menonie?

*Rzym, co głową jest świata, czy nie ma rozumu?*

**XLVI. De Anemone haeretico,  
ex sartore – praedicante**

Quod toties rem tangit acu, non miror, Anemo.  
Sartor erat, quidni rem bene tangat acu?

**XLVII. Ad Aranum.  
*Qui cito dat, bis dat* –  
quaestio nondum soluta**

*Qui cito dat, bis dat.* Bis cur non accipit ille,  
cui cito promissum munus, Arane, datur?  
Huius ego propriam non possum dicere causam,  
hoc potius dantis quam accipientis erit.  
5 Ulterius quaesita premis? Bis, dic mihi, cur das,  
cum cito das. Dicam, cur semel accipio.

**XLVIII. Ad Volanum, medicum imperitum.  
Duplicis recipe taxa**

Corpora nil curans, hominum marsupia purgas:  
vera crumenarum pestis es atque phthisis.  
Das recipe aegroto, aegrotus tibi porrigit aurum:  
aegrotus morbi fit medicina tui.  
5 Pro verbis herbisque capis, Volane, monetam.  
Esse tuo melius, quis neget, hoc recipe.

**XLIX. De s[ancta] Elizabetha, Portugaliae regina,  
pecuniam in rosas convertente**

Divitias spinis similes qui dixerat esse,  
en habet asserti nobile dogma sui.  
Nempe levaturos inopis suspiria turbae  
dum nummos manibus celat Elisa suis,  
5 ilicet in manibus celatum floruit aurum  
argentumque rubrae fulsit honore rosae.  
I nunc, quisquis opes spinarum nomine privas,  
quando ex his istas carpit Elisa rosas.

**L. In Blancum, ministrum neosponsum**

Spiritualis homo duxisti, Blance, maritam.  
Quis dubitat? Tuus est spiritualis amor.

**XLVI. O Anemonie heretyku,  
z krawca – kaznodzici**

Nie dziwię się, że Anemon wszystkim szpilki wtyka.  
Był krawcem, czemuż szpilek by wbijać nie umiał?

**XLVII. Do Arana.**

***Kto szybko daje, dwa razy daje –  
problem nigdy nierozwiązany***

*Kto szybko, dwakroć daje.* Czemu tak nie bierze,  
kto dar szybko, Aranie, dostał obiecany?  
Nie mogę wyrokować w mojej własnej sprawie,  
to jest rzecz dającego, nie tego, co bierze.  
5 Wciąż naciskasz? Więc powiedz, czemu dwakroć dajesz,  
gdy szybko dajesz. Powiem, czemu ja raz biorę.

**XLVIII. Do Wolana, medyka niecumiejętnego.  
Wartość podwójnej recepty**

Ludziom, ciała nie lecząc, przeczyszczasz sakiewki:  
mieszków jesteś prawdziwą zarazą i plagą.  
Ty receptę choremu, on ci daje złoto:  
chory na twą chorobę lekarstwem się staje.  
5 Pieniądz bierzesz za słowa i zioła, Wolanie.  
Że lepsze, kto by przeczył, to od twej recepty.

**XLIX. O świętej Elżbiecie, królowej Portugalii,  
pieniądze w róże zmieniającej**

Ten, kto rzekł, że bogactwo cierniom jest podobne,  
ma tu szlachetny dowód na swoje twierdzenie.  
Gdy pieniądze, co miały ludowi biednemu  
użyć w nędzy, rękami Elżbieta nakryła,  
5 zaraz złoto zakwitło ukryte w jej dłoniach  
i srebro błysło róży zaszczytem czerwonej.  
Ty, który miana cierni pozbawiasz bogactwo,  
co powiesz, kiedy róże zrywa z nich Elżbieta?

**L. Na Blanka, pastora nowożeńca**

Ty, osoba duchowna, wziąłeś, Blanku, żonę.  
Któż wątpi, że twa miłość jest uduchowiona?

**LI. Ad Blasium Plancum,  
ex Kochanovio**

Res mira est vacuum gravius portare crumenam,  
quam si tota auro divite plena foret.  
Et quamvis soleat praesens gravis esse moneta,  
absens, crede, magis, Plance, moneta gravat.

**LII. Ad Ansgarium Noroni<u>m.  
„Adami” etymon**

A dando primus nomen sortitur Adamus,  
princeps nempe novo primus in orbe fuit.  
Tam, dare principibus proprium fuit ante, Noroni.  
An sit nunc etiam, nescio, sed scit Atys.

**LIII. De s[ancto] Ioanne Baptista**

*Puer magnus coram Domino*

Quamvis iure puer, praecursor magne, vocaris,  
iure bono dictus parvulus esse nequis.  
Nempe licet fueris puerili corpore parvus,  
iam coram Domino pusio magnus eras.

**LIV. Ad d[ivum] Zachariam mutum,  
vocis clamantis parentem**

Pande catenatae laxata repagula linguae,  
vocis enim mutum non decet esse patrem.

**LV. De s[ancti] Ioannis decollatione,  
ex occasione illius: *Ille erat lucerna ardens et lucens***

Maclatur Christo lucem spargente Ioannes,  
extincta est medio nempe lucerna die.  
Sol fuerat Christus fueratque aurora Ioannes,  
occidit hic orto Lucifer ergo die.

**LVI. Ad Paulum ex Martiali**

Extenuans, quod, Paule, petis, nihil esse fateris.  
At cur succenses, dum nego, Paule, nihil?

**LVII. In Ollum**

*De minori damnum maius*

Debita ne solvas, nova debita contrahis, Olle,  
et ne des, toties cogaris, Olle, dare.



**LI. Do Błażeja Planka,  
z Kochanowskiego**

Rzecz dziwna, pustą ciężej jest nosić sakiewkę,  
niż jeśli wypełniona cała cennym złotem.  
I choć zwykle jest ciężki pieniądz, który mamy,  
kiedy go nie ma, Planku, bardziej, wierz mi, cięży.

**LII. Do Oskara Noroniusza.  
Pochodzenie imienia „Adam”**

Adam pierwszy otrzymał od dawania imię,  
to on był bowiem pierwszym na tym świecie księciem.  
Tak, było książąt kiedyś przymiotem dawanie.  
Czy i teraz jest jeszcze, nie wiem, lecz wie Atys.

**LIII. O świętym Janie Chrzcicielu**

*Chłopiec wielki przed Panem*

Choć cię słusznie zwą chłopcem, wielki poprzedniku,  
słusznie także nie można nazywać cię małym.  
Bo choć mały z powodu chłopięcego ciała,  
już wtedy wielkim chłopcem byłeś wszak przed Panem.

**LIV. Do niemego świętego Zachariasza,  
ojca głosu wołającego**

Więzy skрэpowanego rozerwij języka,  
bo nie wypada, by był niemy ojcem głosu.

**LV. O ścięciu świętego Jana,  
z owego: *On ci był świecą gorejącą i świecącą***  
Ginie Jan, kiedy Chrystus blask jasny rozsiewa,  
bo też i lampę gaszą, kiedy jest południe.  
Skoro Chrystus był słońcem, a Jan był jutrzeńką,  
więc zaranna o wschodzie słońca zgasła gwiazda.

**LVI. Do Pawła z Marcjalisa**

Twierdzisz, że niczym, Pawle, jest to, o co prosisz.  
Czemu zatem się gniewasz, gdy ci nic nie dają?

**LVII. Na Olla**

*Z mniejszej większa strata*

Nowe długi zaciągasz, by starych nie spłacać,  
i by nie dawać, Ollu, ciągle dawać musisz.

Iudicibus toties, toties das dona patrono:  
hoc est ter pretium ponere velle suum.

**LVIII. De Ruspico, divite parco,  
ad Martinengum**

Habere multas Ruspicum quis neget opes?  
Nemo, nec ipse, Martinenge, Ruspicus.  
Habet, sed arcto scrinio clausas, opes,  
usum ergo fructum, Martinenge, non habet.

**LIX. Ad Aulum quaestio**

*Senex bis puer*

*Bis puer esse senex merito si dicitur, Aule,  
ergo semel nequeat cur puer esse senex?*

**LX. Ad Patianum**

Si medicos modicos adhibes, si pharmaca rara,  
nulla tibi potior sit, Patiane, salus.

**LXI. Catena s[ancti] Petri Herculeae collata**

Herculeae sileant mendacia vincla catenae,  
ad se quis hominum corda trahebat Amor.  
Laus haec, Petre, tuae debetur tota catenae,  
qua mentes hominum, victor, ad astra trahis.

**LXII. Ad Caccilianum.**

**Hircocervus a parte rei**

In cervis hircos veterum commenta sophorum  
et barba, et pedibus, Cacciliane, probas.  
Hircum barba facit, nuperrima te fuga cervum,  
ergo merum nobis ens rationis eris.

**LXIII. Ad Ansgarium Marinum**

**in illud Genes[is] cap[itis] 2 ver[sus] 23:**

*Dixitque Adam: „Hoc nunc os ex ossibus meis”.*

**Moralis adversio. Auxesis**

Ex una quando costarum condidit Evam,  
ex costa costas multiplicando, Deus:  
„Hoc nunc os nostris ex ossibus” – inquit Adamus.  
„Ossa ex osse meo” – dicere debuerat.

Sędziom wciąż dajesz dary, wciąż adwokatowi:  
to jest trzy razy cenę swoją chcieć zapłacić.

**LVIII. O Ruspiku, bogatym skąpcu,  
do Martynenga**

Bogactwa wielkie Ruspik ma. Czy przeczy ktoś?  
Nikt, Martynengu, nawet i sam Ruspik nie.  
W zamkniętej skrzyni swoje skarby jednak ma,  
użytkowania prawa nie posiada więc.

**LIX. Do Aula pytanie**

*Starzec dwakroć jest dzieckiem*

Jeśli słusznie, że *starzec dwakroć dzieckiem*, mówią,  
czemuż by to raz starcem być dziecko nie mogło?

**LX. Do Patiana**

Rzadko medyków wzywasz, leki bierzesz skąpo:  
znikąd lepszego zdrowia, Patianie, nie zyskasz.

**LXI. Łańcuch świętego Piotra do Herkulesowego porównany**

Nie mówmy o fałszywych Herkulesa więzach –  
ciągnął nimi do siebie serca ludzkie Amor.  
Chwała niech będzie, Piotrze, twemu łańcuchowi,  
tórym ludzkie, zwycięzco, do gwiazd ciągniesz dusze.

**LXII. Do Cecyliana.**

**Kozłojeleń z natury rzeczy**

Pomysły dawnych mędrców, że kozły w jeleniach,  
potwierdzasz, Cecylianie, brodą i nogami.  
Kozłem broda cię czyni, ucieczka jeleniem,  
bytem więc rozumowym będziesz dla nas słusznie.

**LXIII. Do Oskara Maryna**

**na ów z 2 rozdziału Księgi Rodzaju werset 23:  
*Irzekł Adam: „To teraz kość z kości moich”.***

**Nauka moralna. Powiększenie**

Kiedy z jednego z żeber Pan Bóg stworzył Ewę  
i z żebra wiele żeber przez zwielokrotnienie:  
„To jest – powiedział Adam – teraz kość z mych kości”.  
Powinien był powiedzieć: „Kości z kości mojej”,

- 5 Quilibet amplificat sua munera nempe, Marine,  
et plus quam dederit, praedicat esse datum.  
Scilicet auxesis nobis gentilicia haec est:  
nemo putat, non plus, quam dedit, esse datum.

#### LXIV. De Pseudolo critico

Non mea saepe libris in nostris menda critizas.  
Creticus es potius, Pseudole, non criticus.

#### LXV. Ad Holanum haereticum.

##### Excusatio calva

Obiectum excusans nostro tibi carmine crimen,  
et barbam, et stupidum vellis, Holane, caput.  
Ah, sine, ne tua sit nimium excusatio calva,  
in quam paene tuos prodigis ipse pilos.

#### LXVI. De p[at]re] Henrico Garneto Soc[ietatis] Iesu, martyre Anglicano, cuius sanguine culmus aspersus vultus eius effigiem praebuit

*Homo bonae frugis*

In fruge pictam sanguinis gutta tui,  
Henrice, quisquis imaginem vultus videt.  
Fuisse frugis nemo te neget bonae.

#### LXVII. De eodem.

##### Tot in Garneto Garneti, quot sanguinis guttae

Unica si totum te pingit gutta cruoris,  
non unus in te, credo, Garnetus fuit.  
Quot tibi patricio stillabant sanguine guttae,  
in te fuisse tot ego Garnetos reor.

#### LXVIII. De culmo,

##### in quo fuit expressa p[at]ris] Garneti facies

- Qui vacuum, qui iure queant hunc dicere culmum,  
in quo beatum conditum granum fuit?  
Nam si frumentum Christi se dixerat esse  
Ignatiani nominis typus prior,  
5 quin, Garnete, tibi frumenti nomen et omen  
Ignatiana deferat colonia?

- 5      każdy bowiem pomnaża swe dary, Marynie,  
           i więcej, niż dał, mówi, że zostało dane.  
 Taką mamy wrodzoną skłonność powiększania:  
           że mniej zostało dane, niż dał – nikt nie sądzi.

#### LXIV. O Pseudolu krytyku

Nie moje błędy w książkach wciąż naszych wytykasz.  
 Kreteńczyk raczej z ciebie, nie krytyk, Pseudolu.

#### LXV. Do Holana heretyka.

##### Wymówka bez pokrycia

Przez pieśń naszą stawiane tłumacząc zarzuty,  
 szarpiesz brodę i głowę swą, Holanie, głupią.  
 Przestań, by bez pokrycia nie była wymówka,  
 na którą sam roztrwonisz zupełnie swe włosy.

#### LXVI. O ojcu Henryku Garnecie z Towarzystwa Jezusowego, męczenniku angielskim:

##### źdźbło skropione jego krwią ukazało wizerunek jego twarzy

*Człowiek dobrego plonu*

Na kłosie malowany kroplą twojej krwi,  
 Henryku, każdy widzi obraz twarzy twej.  
 Czy ktoś zaprzeczy, że przyniosłeś dobry plon?

#### LXVII. O tymże.

##### Tyłu Garnetów w Garnecie, ile krwi kropel

Gdy cię całego jedna krwi kropla maluje,  
 niejeden w tobie, wierzyć mogę, Garnet był.  
 Ile ci kropel kapie krwią patrycjuszowską,  
 Garnetów tyłu w tobie było, sądzić śmiem.

#### LXVIII. O źdźble,

##### w którym odcisnęła się twarz ojca Garneta

- Kto mógłby mówić słusznie, że to jest źdźbło puste?  
 Błogosławione ziarno wszak się skryło w nim.  
 Jeśli bowiem Chrystusa nazwał siebie zbożem  
 Ignacjańskiego miana ów wcześniejszy wzór,  
 5      czy ci, Garnecie, zboża miana i znaczenia  
           kolonia Ignacjańska by nie miała dać?

**LXIX. De eodem ad Anglos***Paleas comburet igni*

Quem vos sacrilega damnastis morte, Britanni,  
 in proprio martyr sanguine vivit adhuc.  
 Vivit et e culmo paleas vos esse fatetur,  
 quos Stygius vario turbo furore rotat.  
 5 Hunc merito capient Christi granaria culmum,  
 vos, paleas, furvo Tartarus igne coquet.

**LXX. De eodem.****Iesu Christo, Deo-Homini,  
 caelestis Agricolae filio**

Haec Tibi Garneti surgit de sanguine messis,  
 Christe, cruentati cultor et ultor agri.  
 O, Tibi si liceat tales geminare maniplos,  
 horrea, quis dubitat, mox Tua plena forent.

**LXXI. Ad Fuscum amusum**

Nil tibi cum libris, libras tibi congere, Fusce.  
 Hinc potius sapiens atque disertus eris.

**LXXII. De Aulo, divite parco, ad amicum**

Non habet Aulus opes, potius sed habetur ab illis.  
 Illo, crede mihi, ditior arca sua est.

**LXXIII. De s[anctorum] Petri et Pauli festiva die***S[anctus] Petrus caput fuit Ecclesiae militantis,  
 s[anctus] Paulus os eiusdem*

Cuius, Petre, caput celebraris corporis esse,  
 huius facundum os linguaque Paulus erat.  
 Hinc vos una dies merito sublimat honore,  
 ne careat caput hoc ore vel os capite.

**LXXIV. Ad Blondum philosophum,  
 mentis et corporis mole superbum**

Encladam Brontemque tuo qui corpore vincis,  
 numquam non poteris dicere grande sophos.  
 Nempe sophos inter procero corpore supra es  
 et cunctos celsa despicias e specula.

**LXIX. O tymże do Anglików***Plewy spali ogniem*

Bezbożnie go, Anglicy, na śmierć skazaliście –  
 dotąd żyje męczennik we własnej posoce.  
 Żyje i ze źdźbła świadczy: jesteście plewami,  
 które wichur styksowy miota zmiennym szałem.  
 5 To źdźbło słusznie przyjmują spichlerze Chrystusa,  
 was za to, plewy, spali Tartar czarnym ogniem.

**LXX. O tymże.**

**Jezusowi Chrystusowi, Bogu-Człowiekowi,  
 synowi niebiańskiego Żniwarza**

Oto wschodzą dla Ciebie plony z krwi Garneta,  
 Chryste, krwawego pola siewco i mścicielu.  
 O, gdybyś mógł podwoić snopy tego żniwa,  
 spichlerze Twe, któż wątpi, wnet byłyby pełne.

**LXXI. Do Fuska nieuczonego**

Nic ci, Fusku, do wiedzy, zdobywaj więc władzę.  
 Stąd już raczej się staniesz mądry i wymowny.

**LXXII. O Aulu, bogatym skąpcu, do przyjaciela**

Aulus nie ma majątku – majątek ma jego.  
 Jego skrzynia od niego, wierz mi, jest bogatsza.

**LXXIII. O dniu świętych Piotra i Pawła***Święty Piotr był głową Kościoła wojującego,  
 święty Paweł ustami tegoż*

Ciała, któregoś, Piotrze, czczony jako głowa,  
 ustami i wymownym językiem był Paweł.  
 Stąd was jeden dzień słusznie wynosi zaszczytem,  
 ażeby głowy ustom, ust nie brakło głowie.

**LXXIV. Do Blonda filozofa,**

**pysznego z powodu ogromu rozumu i ciała**

Enkeladosa z Brontem pokonujesz wzrostem.  
 Nazwiesz może ich, Blondzie, mądrymi nadzwyczaj?  
 Mądrych bowiem swym ciałem wysokim przewyższasz  
 i na wszystkich spojierasz z dużych wysokości.

- 5 Una tamen res est, qua tu minor esse videris:  
ingenium grandi corpore, Blonde, minus.

**LXXV. De Callimacho et Macrobiano,  
fratribus germanis**

Quam bona concordēs miscēt commercia fratres!  
Orat Callimachus, Macrobianus arat.

**LXXVI. In Turnebum  
venale vinum aqua diluentem**

Undam sincero misces, Turnebe, Falerno  
et dicis Baccho nubere velle Thetin.  
Falleris: haec olim Pelleo nupserat, arte  
ergo tua Bacchus turpis adulter erit.

**LXXVII. In importunum salutatorem  
et morosum hospitem**

Rumpe moras, quid longa trahis praeludia? „Salve”  
dixisti toties, dic aliquando „vale”.

**LXXVIII. Ad Ponticum, criticum, de speculo,  
in quo Blandratae errores demonstrat**

In quo se videat, speculum, Blandrata, dedisti.  
In quo te videas, Pontice, numquid habes?

**LXXIX. De Chylante avaro,  
homine improbissimo**

- Avarus auri, quidquid aut Ganges vomit,  
aut aureorum fluctuum dives Tagus,  
noctu diuque volvit et versat Chylas.  
Aurumque semper vigilat, aurum somniat.  
5 Cur ergo mores aureos temnit Chylas?

**LXXX. De quodam sciolo**

Falleris et nimium crassus te decipit error:  
graecari et Graece dicere credis idem.  
Quamquam cum totas noctes graecaris et horas,  
iam Graecum quiddam, iam tua lingua sonat.



- 5 Pod jednym tylko względem wydajesz się mniejszy:  
mniejszy masz rozum, Blondzie, od ciała wielkiego.

**LXXV. O Kallimachu i Makrobianie,  
braciach rodzonych**

Jak dobre interesy łączą zgodni bracia!  
Orzeka Kallimachus, Makrobianus orze.

**LXXVI. Na Turneba**

**wino na sprzedaż rozcieńczającego wodą**

Wodę mieszasz, Turnebie, z czystym tu falernem,  
mówiąc, że za Bachusa pragnie wyjść Tetyda.  
Błądzisz: tę niegdyś Pelej poślubił, przez twoje  
więc oszustwo paskudnym Bachus będzie gachem.

**LXXVII. Na uciążliwego pozdrawiacza  
i namolnego gościa**

Streszczaj się, po co długie rozwlekasz preludia?  
Tylekroć „witam” rzekłeś, choć raz „żegnaj” powiedz.

**LXXVIII. Do Pontyka, krytyka, o zwierciadle,  
w którym pokazuje błędy Blandraty**

Lustro, w którym Blandrata ma się widzieć, dałeś.  
Czy masz takie, Pontyku, w którym widzisz siebie?

**LXXIX. O Chylasie chciwym,  
bardzo niegodziwym człowieku**

- Łakomy złota; co wyrzuci Ganges z wód  
czy też bogaty wielce w złote fale Tag,  
to Chylas toczy i obraca w dzień i noc.  
Pilnuje złota i o złocie marzy wciąż.  
5 Dlaczego złote obyczaje ma za nic?

**LXXX. O pewnym mędrku**

Mylisz się i oszukał błąd cię nazbyt prosty:  
wierzysz, że greką mówić i żyć z grecka jednym.  
Lecz gdy po grecku spędzasz noce i czas cały,  
już, już brzmi twoja mowa jakby nieco z grecka.

**LXXXI. Religiosus**  
**lunam stellasque, suas gentilicias,**  
**sacris Virginis Beatissimae pedibus**  
**una secum demisse subicit**

Ite, leves cerae! Quid prodest stemmate longo  
 censi et patriae sidera ferre domus?  
 Luna, vale, triplexque meo pro stemmate sidus!  
 Vos una mecum vindice calco pede.  
 5 Quod si luna meis calcari calcibus horret,  
 illam meque Tuo subiugo, Virgo, pedi.

**LXXXII. Ad Narnicum Daventrianum.**  
**Etymologia**

Patria iure tibi Daventria dicitur esse:  
 omnia das ventri, Narnice, nil capiti.

**LXXXIII. Ad Iacobum Pandarum**  
**de iuris consultis problema**

Nullos iustitiae consultos dicimus, etsi  
 iuris consultos curia nulla capit.  
 Cur? Si vera mihi fas dicere: consulit, eheu,  
 iustitiae rarus, Pandare, quisque sibi.

**LXXXIV. De Gunebaldo, non poeta,**  
**ad Brenum, non historicum**

Iure Gunebaldum non censes, Brene, poetam;  
 iure Gunebaldus te negat historicum.  
 Nam licet historiam tu pangas, ille poesim,  
 omnia tu fingis, fingit at ille nihil.

**LXXXV. Ad amicum munificum**

Aurea quando mihi misisti munera, dixi:  
 „Aureus est, aurum quin daret ergo mihi?“

**LXXXVI. Navis, stemma Opalinium,**  
**in gratiam Illustrissimi Palatini Posnaniensis.**  
**Ad animatam Argo allusio**

Quae velo remoque carens, maloque carina,  
 tuta procellosas navigat inter aquas,  
 hanc potius, quamvis rumpatur Apisque, Brocasque,  
 hanc anima dicam non caruisse ratem.

**LXXXI. Księżyc i gwiazdy, swe rodowe znaki,  
bogobojny zakonnik  
pod święte Dziewicy Najświętszej stopy  
wraz z sobą pokornie kładzie**

Precz, marne herby! Dawnym na cóż dać się znakiem  
szacować i nieść domu rodzinnego gwiazdy?  
Księżycu i trzy gwiazdy herbowe, żegnajcie!  
Was razem z sobą teraz mściwą depczę stopą.  
5 Jeśli księżyc się lęka, że nogą go zdepczę,  
Twój poddam stopie siebie i jego, Dziewico.

**LXXXII. Do Narnika z Ząbkowic.  
Etymologia**

Ząbkowice, Narniku, słusznie twą ojczyzną,  
bo wszystko zębom dajesz, a niczego głowie.

**LXXXIII. Do Jakuba Pandara  
o radcach prawnych problemat**

Sprawiedliwości radcą nikogo nie zwiemy,  
choć radcy prawni w żadnym nie zmieszczą się gmachu.  
Czemu? Jeśli mam prawdę rzec: sprawiedliwości  
rzadko który, Pandarze, każdy radzi sobie.

**LXXXIV. O Gunebaldzie, niepoccie,  
do Brena, niehistoryka**

Że Gunebald poetą, słusznie, Brenie, przeczysz;  
słusznie Gunebald przeczy, żeś ty historykiem.  
Bo choć historię tworzysz, tamten zaś poezję,  
to ty sam zmyślasz wszystko, a tamten niczego.

**LXXXV. Do szczodrego przyjaciela**

Gdyś mi złote podarki posłał, powiedziałem:  
„To złoty człowiek, czemuż złota miałby nie dać?”

**LXXXVI. Łódzia, herb Opalińskich,  
dla Jaśnie Wielmożnego Wojewody poznańskiego.  
Nawiązanie do Argo ożywionej**

Łódź ta, żagła nie mając ni wiosła, ni masztu,  
bezpieczna po burzliwych żegluję akwenach.  
O niej to, chociaż giną i Apis, i Brokas,  
powiem, że teje łodzi nie brakuje duszy.

**LXXXVII. Ad Petrum Opaliński,  
eiusdem Illustrissimi Maecenatis primogenitum filium,  
Martiae indolis et magnae spei iuvenem**

Cum tibi fata ratem patrio pro stemmate scribunt,  
trans Caput usque Bonae pandito vela Spei.  
Si remos velumque rogas, hoc fascia matris,  
illos, Petre, tuus mucro vel hasta dabit.

**LXXXVIII. Ad divitem de sua paupertate**

Quod tu sollicitis corradis quaestibus aurum,  
hoc bene linquo, ne me male linquat, ego.  
Divitias metire meas: cum perdere possis  
omnia, quod possim perdere, nil habeo.

**LXXXIX. Ad Plancum de lege sumptuaria**

Sancire legem, Plance, sumptuariam  
sumptusque velles temperare publicos.  
Quod condis una dextera, altera ruit,  
namque istud ipsum sumptibus magnis eget.

**XC. Adulatores corvis agnomines,  
nam Graecis corvus „korax”, adulator „kolax” dicitur**

Quae coracem colacemque habeat concordia, quaeris.  
Nimirum ille oculos eruit, hic loculos.

**XCI. S[ancti] Stephani, protomartyris,  
lapidatio**

*Omnis lapis pretiosus operimentum eius  
Ezech[ielis] 28*

Nam quis de Stephano vatem neget ista locutum,  
quem grandi tumulo saxea grandio premit?  
Este procul, sapphiri, adamantes, abeste, smaragdi,  
nam *lapis* hic nullus non *pretiosus* erat.

**XCII. De s[ancta] Ursula**

Ursa Minor Maiorque, vale! Mea carbasa posthac  
Ursula cum sociis virgine luce reget.

**LXXXVII. Do Piotra Opalińskiego,  
pierworodnego syna tegoż Jaśnie Wielmożnego Mecenasa,  
młodzieńca wojennego talentu i wielkiej nadziei**  
Kiedy za herb ojcowy losy łódź ci dały,  
rozwiń żagle za Dobrej Nadziei Przyładek.  
Wiosel i żagła szukasz? Ten matczyzna wstęga,  
tamte ci dadzą, Piotrze, miecz twój albo włócznia.

**LXXXVIII. Do bogatego o swoim ubóstwie**  
Złoto, które ty zbierasz zgryzotą, staraniem,  
sam porzucam, by ono mnie nie porzuciło.  
Oceń moje bogactwa: gdy ty stracić mógłbyś  
wszystko, ja nie posiadam nic, co mógłbym stracić.

**LXXXIX. Do Planka o ustawie przeciw zbytkom**  
Ustawę przeciw zbytkom pisać, Planku, chcesz,  
publiczne chcesz wydatki radykalnie ciąć.  
Co jedną ręką tworzysz, druga ściera w proch,  
bo bez wydatków nie obędzie się za nic.

**XC. Pochlebcy kruka imiennikami,  
Grecy bowiem kruka „koraks”, pochlebcę „kolaks” nazywają**  
W czym podobni kruk-*koraks* i pochlebca-*kolaks*?  
Pierwszy oczy wydziera, a drugi szkatułkę.

**XCII. Świętego Szczepana, pierwszego męczennika,  
ukamienowanie**

*Wszelaki kamień drogi przykrycie twoje*  
[Księga] Ezechiela 28

Któż by przeczył, że prorok rzekł to o Szczepanie,  
którego wielkim grobem grad ciśnie kamienny?  
Oddalcie się, szafiry, diamenty, szmaragdy,  
tu bowiem każdy *kamień klejnotem* był *cennym*.

**XCIII. O świętej Urszuli**  
Żegnajcie, Niedźwiedzice! Me żagle Urszula  
światłem panińskim wiedzie wraz z towarzyszkami.

**XCIII. Ad Rutlandum.****De verbis quantum vis**

Nil, Rutlande, boni faciens, bona verba frequentas.  
Das ergo nobis verba, non adverbia.

**XCIV. De Placentinis et Veronensibus**

Urbe Placentina nihil est populosius, Aule,  
at Verona prope est civibus orba suis.  
Quisque placere cupit, verum vult dicere nemo,  
inde Placentinos quaelibet ora fovet.

**XCV. Ad amicum in aula degentem**

Liber ab invidia vixisti nuper in aula,  
nunc primum multa stringeris invidia.  
Fortunam venerere tuam fatique favorem:  
nunc primum voti compos et aulicus es.

**XCVI. De Haymone, importuno hospite**

Quid facit Haymo? Iubet salvere, valere et avere  
et sic per nostras *itque, reditque vias*.  
Cras iterum salvere, valere et avere iubebit.  
Quaeris, quid faciet cras, Lage? Nil faciet.

**XCVII. Ad Illustrissimum Castellanum Braclaviensem  
de eius stemmate gentilicio:****tuba stellata**

Aeternaturi solidum cape nominis omen,  
quando stellatam dat tibi Fama tubam.  
Illius esse potes certus rumoris et oris:  
quidquid avet de te dicere, sidus erit.

**XCVIII. Ad Candidum Ollum de Blancano.****Alluditur ad Polonicum illud:****„Trzymam z jegomością”**

Quidquid ait Blancanus, ais; quidquid facit, audes.  
Quod probat ille, probas; quod negat, Olle, negas.  
Cum laudat, laudas; cum damnat, tu quoque damnas.  
Cum sapiente sapis cumque tacente taces.  
Hinc bene Blancani vanissima diceris Echo,  
Candide, nam propria mente vel ore cares.

**XCIII. Do Rutlanda.  
Ze słów tyle, ile chcesz**

Nic dobrego nie czyniąc, dajesz dobre słowa.  
Rutlandzie, dajesz słowa, ale nic prócz słów.

**XCIV. O golubianach i dobrzynianach**

Nic jest bardziej ludne od Golubia, Aulu,  
Dobrzyń zaś już mieszkańców prawie pozbawiony.  
Każdy chce, by go lubić, dobro nie jest w cenie,  
stąd też golubian chwałą wszystkie okolice.

**XCV. Do przyjaciela żyjącego na dworze**

Żyłeś niegdyś na dworze wolny od zawiści,  
teraz pierwszy raz wielka dotyka cię zawiść.  
Fortunę swoją uczcij i losu przychylność:  
teraz masz, czego chciałeś – jesteś dworzaninem.

**XCVI. O Hajmonie, gościu natrętnym**

Co robi Hajmon? Wita, żegna i pozdrawia  
i tak *po* naszych *drogach idzie i powraca*.  
Jutro znów będzie witać, żegnać i pozdrawiać.  
Pytasz, Lagu, co zrobi jutro? Nic nie zrobi.

**XCVII. Do Jaśnie Wielmożnego Kasztelana braclawskiego  
o jego herbie rodzinnym:  
trąbie gwiazdzistej**

Przyjmij wróżbę niechybną wiecznego imienia,  
kiedy tobie gwiazdzistą Sława dała trąbę.  
Nie wąż, możesz być pewien jej brzmienia i głosu:  
o tobie grając, pewnie do gwiazd cię wyniesie.

**XCVIII. Do Kandyda Olla o Blankanie.**

**Nawiązanie do owego polskiego:  
„Trzymam z jegomością”**

Co Blankan mówi, mówisz; co on robi, robisz.  
Co uznaje, uznajesz; czemu przeczy, przeczysz.  
Co tamten chwali, chwalisz; co gani, też ganisz.  
Z rozumnym ty masz rozum, a z milczącym milczysz.  
5 Dlatego słusznie mówią, żeś echem Blankana,  
Kandydzie, bez rozumu własnego i głosu.

**XCIX. De Olavo consule ad Plancum.****Metamorphosis**

A rastris ad rostra gradum promovit Olavus –  
has metamorphoses diva Moneta facit.  
Hoc, si, Plance, cupis conscendere, calle, tribunal:  
non pedibus, manibus nitere – consul eris.

**C. Ad d[ominum] Reginaldum Ines de ministris.****„Minister” – anagramma „mentiris”**

Quam sint veraces vestri, Reginalde, ministri,  
nominis illorum vox variata probat.  
Paucula nempe iube in verbo variare „minister”:  
ex hac „mentiris” voce „minister” erit.



**XCIX. O Olafie konsulu do Planka.****Przemiana**

Rolnikiem był, a został politykiem Olaf –  
te bogini Moneta sprawiła przemiany.  
To wiedz, jeśli wejść, Planku, chcesz do trybunału:  
rękami, nie nogami wchodź – będziesz konsulem.

**C. Do pana Reginalda Inesa o ministrach.****„Ministrze” – anagram „niemistrz”**

Ile wasz, Reginaldzie, wart każdy minister,  
dowodzi ich imienia przekształcone słowo.  
Poleć więc zmieszać w słowie „ministrze” litery,  
a z wyrazu „ministrze” „niemistrz” się utworzy.

**Alberti Ines e Societate Iesu**  
***Acroamatum epigrammaticorum***  
**CENTURIA VII**

**I. Ad Marcum Cutlandum ministrum,  
pastorem Iodloviensem**

Hac ratione potes pastor, Cutlande, vocari,  
qua caper aut agnus dicitur esse lupus.  
An quia deceptos Christi depasceris agnos,  
pastoris pulchro nomine dignus eris?  
5 An quia (quando tuam vexat dementia mentem)  
es Corydon, pastor diceris ergo bene?

**II. De eodem.**

**Eiusdem parochia Calviniana**

Quando tot pecudes caula concludis in ista,  
non pastor mihi, sed, Marce, bubulcus eris.

**III. Ad Alanum feneratorum**

Fenus et usuram frustra confundis, Alane,  
usuram vitae fenus et esse putas.  
An quia tanta tibi dulcedo feneratoris instat,  
pro vita fenus ponis, Alane, tuum?

**IV. In Anacem, haereticum poetastrum,  
in Sanctissimo Nomine Iesu ultimam corripientem.**

**Alluditur ad illud Pilati:**

***Corripiam ergo Illum*, Lucae cap[ut] 23**

Corripuit Iesum distorti carmine metri,  
stigmatem non uno corripiendus Anax.  
„Corripiam ergo Illum”, quod dixerat ante Pilatus –  
hoc iterum impuro carmine fecit Anax.

**V. De Aranda latrone**

Omnibus invitis vitam prope solus habebat.  
Invitus vitam linquet Aranda suam.

Alberta Inesa z Towarzystwa Jezusowego  
*Epigramatów miłych dla ucha*  
 SETKA SIÓDMA

**I. Do duchownego Marka Kutlanda,  
 pastora jodłowskiego**

Tak ci imię, Kutlandzie, pasterza przystoi,  
 jak miano kozła albo barana wilkowi.  
 Czy przez to, że zwiedzioną żresz trzodę Chrystusa,  
 godny jesteś pięknego imienia pasterza?  
 5 Czy przez to, żeś (gdy rozum twój dręczy szaleństwo)  
 jest Korydonem, słusznie zowią cię pasterzem?

**II. O tymże.  
 Tegoż parafia kalwińska**

Gdy tak wiele zamykasz bydła w tej zagrodzie,  
 nie pastorem mi, Marku, lecz będziesz pastuchem.

**III. Do Alana lichwiarza**

Niesłusznie, mój Alanie, zysk mieszasz z użyciem  
 i sądzisz, że to zysk jest używaniem życia.  
 Czy zysk urok tak wielki posiada dla ciebie,  
 że własny zysk, Alanie, przedkładasz nad życie?

**IV. Na Anaksa, heretyckiego wierszokletę,  
 w Najświętszym Imieniu Jezusa ostatnią sylabę skracającego.**

**Nawiązanie do Pilatowego:  
 Skarżę Go tedy, Łukasza rozdział 23**  
 Ograniczył Jezusa swym pokrętnym metrum,  
 godzien, by go niejednym piętnem znaczyć, Anaks.  
 Pilat rzekł, że Jezusa ograniczy wolność –  
 to znowu Anaks pieśnią uczynił nieczystą.

**V. O Arandzie rozbójniku**

Żył wbrew życzeniom wszystkich dotychczas Aranda.  
 Teraz utraci życie wbrew życzeniom własnym.

**VI. Ad impudentissimi libri auctorem,  
Ioannem Fusticum**

Multorum capitum scripsisti, Fustice, librum.  
Cur frontem tuus hic non habet ergo liber?

**VII. De Gallo, inepto cantore**

Ad galli cantum plorabat Apostolus olim.  
Dum noster cantat, quin faciamus idem?

**VIII. Christus natus,  
pastoribus imprimis notus**

Primi pastores natum cognostis Iesum.  
Cur? Quia pastores vos, Puer Agnus erat.

**IX. De suis scriptis.**

**Censura Martiali et Oveno conformis**

Omnia, quae scripsi, qui laudat et omnia damnat,  
ingenue fateor, non habet ingenium.  
Nam si nemo hominum proprio sine crimine vivit,  
quis cupiat versus hos magis esse bonos?  
5 Si bonus es, meliore malos mente excipe versus.  
Si malus es, similes hos patiare tibi.

**X. In gentilicium stemma, vulgo Rawicz:  
virginem urso insidentem,**

**Illustr[issimi] et M[agnifici] D[omini] Dembiński,  
succamer[arii] Craco[viensis],  
Supremi Regni Tribunalis mareschalci.**

**Dictum in salutatione sollemni**

**Illustrissimorum Iudicum Tribunaliciorum,  
Lublino, in templo Soc[ietatis] Iesu**

Ursa maris dubios, trepidas regit Ursa carinas,  
quaelibet Arctoo Sidere tuta ratis.  
Hinc procul errores, Themidis procul este procellae:  
illius ambiguas haec reget Ursa vias.

**VI. Do autora książki wielce nieprzyzwoitej,  
Jana Fustyka**

Książka twoja, Fustyku, wiele ma nagłówków.  
Czemu więc jest ta książka pozbawiona czola?

**VII. O Koguckim, złym śpiewaku**

Plakał niegdyś Apostoł przez koguta pianie.  
Czemu tak nie czynimy, kiedy ten nasz pieje?

**VIII. Chrystus nowo narodzony,  
przez pasterzy najpierw poznany**

Pasterze, Dziecię Jezus pierwsi poznaliście.  
Czemu? Wy pasterzami, Chłopiec był Barankiem.

**IX. O swoich pismach.**

**Ocena Marcjalisowi i Owenowi podobna**

Kto wszystko, com napisał, chwali albo gani,  
ten nie ma, szczerze muszę powiedzieć, rozumu.  
Bo jeśli żaden człowiek nie żyje bez winy,  
kto chciałby, żeby lepsze były tutaj wiersze?  
5 Jeśliś dobry, złe przyjmij z lepszym nastawieniem.  
Jeśli jednak zły jesteś, cierp sobie podobne.

**X. Na herb rodowy zwany pospolicie Rawicz:**

**pannę niedźwiedzia dosiadającą,  
Jaśnie Oświeconego i Wielmożnego Pana Dembińskiego,  
podkomorzego krakowskiego,  
marszałka Trybunału Głównego Koronnego.**

**Wygłoszone podczas uroczystego powitania  
Jaśnie Wielmożnych Sędziów Trybunalskich,  
w Lublinie, w świątyni Towarzystwa Jezusowego**  
Niedźwiedzica prowadzi zbłąkanych na morzu,  
każdy okręt bezpieczny pod Gwiazdą Północną.  
Precz stąd odstąpcie, błędy i burze Temidy:  
Niedźwiedzica prostuje jej niepewne ścieżki.

**XI. Illustr[issimo] et M[agnifico] D[omi]no,  
D[omino] Dobeslao Ciekliński,  
castellano Czechoviensi,  
ad Supremum Regni Tribunal deputato,  
de eius gentilitio stemmate  
(Habdank dicto, quod verbum Germanis „habeo gratias” sonat)  
programma ibidem eadem occasione dictum  
Habdank iure tibi patrio pro stemmate dandum,  
nam digna magnis gratiis semper facis.  
Anne, ut te magnum Lechico sermone vocemus,  
magnos notantem litteram stemma obtines?<sup>9</sup>**

## PLAUSUS

**litterariae testificationis ex quattuor gentiliis stemmatibus  
Illustrissimi D[omi]ni, D[omini] Stanislai de Popow Witowski,  
castellani Sandomiriensis, Lublinensis,  
Knyszynensis, Zwolensis etc. capitanei,  
in primo primarii capitaneatus ingressu  
dicti dicatique Lublini,  
in templo Soc[ietatis] Iesu**

### XII. Plausus I.

**De quattuor Illustrissimi stemmatibus**  
Accipiter sacer est Corvusque Leoque Gradivo  
et Capra Romani victima Martis erat.  
Quin spires toto generosum pectore Martem?  
Omnia bellacis stemmata Martis habes.

ACCIPITER

### XIII. Plausus II

I nunc aucupio, volucris celeberrima: posthac  
unguis praeda tui patrius hostis erit.

### XIV. Plausus III

I, liquidum ingentes describe per aera gyros,  
cum patriae melior ventus et aura favet.

<sup>9</sup> Nimirum „W”, cui simillimum est stemma [przypis bez odnośnika, bezpośrednio pod tekstem]

**XI. Jaśnie Oświeconemu i Wielmożnemu Panu,  
Panu Dobiesławowi Cieklińskiemu,  
kasztelanowi czechowskiemu,  
deputowanemu do Trybunału Głównego Koronnego,  
o jego rodowym herbie  
(zwanym Habdank, co dla Niemców „jestem wdzięczny” znaczy)  
zapowiedź tamże z tej samej okazji wygłoszona  
Habdank ci słusznie dany jako herb ojczysty,  
bo godne podziękowań zawsze czyny twe.  
Czy zaś po to, by wielkim zwać cię polską mową,  
literę, co oznacza wielkich, w herbie masz?<sup>9</sup>**

### OKLASKI

**literackiego świadectwa z czterech rodowych herbów  
Jaśnie Wielmożnego Pana, Pana Stanisława z Popowa Witowskiego,  
kasztelana sandomierskiego, starosty lubelskiego,  
knyszyńskiego, zwoleńskiego itd.,  
na pierwsze znakomitego starostwa objęcie  
powiedziane i poświęcone w Lublinie,  
w kościele Towarzystwa Jezusowego**

#### XII. Oklaski I.

**O czterech herbach Jaśnie Wielmożnego  
Jastrząb jest i Kruk święty, i Lew dla Gradywa,  
Koza, co w Rzymie była dla Marsa ofiarą.  
Nie dziw, że całym sercem Mars szlachetny włada:  
wszystkie posiadasz znaki Marsa walecznego.**

JASTRZĄB

#### XIII. Oklaski II

Ruszał teraz na łowy, ptaku sławny: odtąd  
zdobyczą twoich szponów będzie wróg ojczyzny.

#### XIV. Oklaski III

Leć przez czyste przestworza, ogromne kreśl kręgi,  
gdy lepszy wiatr ojczyźnie i pogoda sprzyja.

<sup>9</sup> Chodzi o literę „W”, do której herb jest podobny

**XV. Plausus IV.****Alluditur ad legationem Romanam**

I, Lechic<i>s aquilis aquilas committe Latinas  
et Corvinorum te genus esse proba.

**XVI. Plausus V**

Quin iuga summorum tuto superaris honorum,  
cui armat solidos crux soleata pedes?

CORVUS ANULUM ORE PRAEFERENS

**XVII. Plausus VI**

At qui nycticorax digitale amplectitur aurum,  
Aeternitatem pronubam spondet tibi.

**XVIII. Plausus VII.****Ex Romana historia**

Romanas quondam conatus fingere voces;  
auro nunc melius, Corve, disertus eris.

**XIX. Plausus VIII**

Securus vive aeternae, vir maxime, famae!  
Ipsa anulo hoc tibi nubit Immortalitas.

**XX. Plausus IX.****Alluditur ad maternos Illustrissimi avos,****Kochanovios,****celeberrimos in regno nostro poetas,****ex prologo *Saturarum* Persii**

Ne tu, ne Persi *corvos* mirere *poetas*.

Id Kochanoviadum Corvus honoris habet.

CAPER ERECTIS PEDIBUS ET ASINI CAPUT,  
VULGO PÓŁKOZIC**XXI. Plausus X**

Cum tibi supremi patriae panduntur honores,  
altius audaces surrige, Capre, pedes!

**XXII. Plausus XI**

Desere stellatos, bellax Capricorne, coluros:  
dignior hic stellas inter habere locum.



**XV. Oklaski IV.****Nawiązanie do rzymskiej legacji**

Leć, lechickie latyńskim orłom przyłącz orły  
i dowiedz, żeś z kruczego Korwinów plemienia.

**XVI. Oklaski V**

Nie dziw, że ponad szczyty godności wlatujesz,  
gdy krzyż z podkową zbroją twoje mocne nogi.

KRUK PIERŚCIEŃ W DZIOBIE NIOSĄCY

**XVII. Oklaski VI**

Czarny ptak nocy, który złoty trzyma pierścień,  
ślubuje ci, że Wieczność druhną będzie twą.

**XVIII. Oklaski VII.****Z historii rzymskiej**

Próbowałeś udawać niegdyś rzymskie głosy;  
teraz, Kruku, od złota będziesz wymowniejszy.

**XIX. Oklaski VIII**

Żyj bezpieczny dla wiecznej sławy, wielki mężu!  
Pierścieniem Nieśmiertelność cię zaślubia tym.

**XX. Oklaski IX.**

**Nawiązanie do Kochanowskich,  
dziadów Jaśnie Wielmożnego ze strony matki,  
najświecniejszych w królestwie naszym poetów,  
z prologu *Satyr Persjusza***

Nie dziw się, że Persjusza *kruki poetami*:  
przecież Kruk Kochanowskich ten zaszczyt posiada.

KOZIOŁ Z UNIESIONYMI KOPYTAMI I OŚLĄ GŁOWĄ,  
POSPOLICIE PÓLKOZIC

**XXI. Oklaski X**

Gdy najwyższe zaszczyty ojczyzny przed tobą,  
wyżej wznies teraz, Koźle, odważne kopyta!

**XXII. Oklaski XI**

Gwiezdne porzuć okregi, bitny Koziorożcze:  
ten godniejszy, by miejsce mieć między gwiazdami.

**XXIII. Plausus XII**

Empyreï, Capricorne, tibi debentur honores,  
illuc arrecto niteris ergo pede.

**XXIV. Plausus XIII.**

**Alluditur ad caprum vineae inhaerentem,  
urbis Lublinensis symbolum**

Urbis Lubliacae veterem excute, vinea, caprum:  
uvis uberius prospicit iste tuis.

**XXV. Plausus XIV.**

**De asini capite,**

**ex eo, quod dicit Plinius lib[ro] 12:**

*Ab asino abrasa vinea feracem vindemiam facit,  
adeo ut solemne fuerit Naupliae  
in vineis asinina capita collocari*

„Cui caput est asini praefixum, vinea floret” –  
naturae docilis censor et augur ait.

Urbis Lubliacae, nova te spes, vinea, tollat:  
hoc tua fertilior stemmate vitis erit.

**XXVI. Plausus XV.**

**De eodem**

Alcidam exuvias victi vestire leonis  
cernimus et Lybicas tergore ferre iubas.

Te quoque nobilitat victae ruditatis imago,  
hinc asini caput in stemmate, victor, habes.

LEO CUM CIRCULO IN PEDIBUS  
E MURORUM PINNIS EMINENS

**XXVII. Plausus XVI**

Magne Leo, patrii perrumpe obstacula muri!  
Liberior patulo sub love, victor, eris.

**XXVIII. Plausus XVII**

Hinc procul este metus, dubii procul este timores,  
pro quorum muris excubat iste Leo.

**XXIII. Oklaski XII**

Empirejskie zaszczyty tobie się należą,  
tam więc nogą wzniesioną, Koziorożcze, mierzysz.

**XXIV. Oklaski XIII.**

**Nawiązanie do kozła wspierającego się na winorośli,  
godła Lublina**

Odpędź kozła starego, lubelska winnico:  
ten tu o winogrona twoje dba troskliwiej.

**XXV. Oklaski XIV.**

**O ośle głowic,**

według tego, co mówi Pliniusz w księdze 12:

*Winorośl obgryziona przez osła daje plon obfitszy,  
dlatego w Nauplionie był zwyczaj,  
by w winnicach umieszczac osłe głowy*

Z zatkniętą osłą głową winorośl rozkwita –  
rzecze uczonego cenzor i augur natury.

Nabierz nowej nadziei, lubelska winnico:  
pod tym znakiem płodniejsza twa winorośl będzie.

**XXVI. Oklaski XV.**

**O tymże**

Alcyda lwa pokonał i wdział jego skórę,  
na plecach nosił grzywy libijskie, to wiemy.

Pokonanej głupoty obraz zdoła ciebie,  
stąd osłą głowę w swoim masz, zwycięzco, herbie.

LEW Z OBREŻĄ W ŁAPACH

SPOZA BLANKÓW MURÓW SIĘ WYLANIAJĄCY

**XXVII. Oklaski XVI**

Zerwij, wielki Lwie, pęta ojczystego muru!

Pod gołym niebem więcej, zwycięzco, swobody.

**XXVIII. Oklaski XVII**

Idźcie precz strachy, trwogi, precz niepewne lęki:  
tutaj na straży muru sam wielki Lew czuwa.

**XXIX. Plausus XVIII.****Alluditur ad cervum coronatum,  
palatinatus Lublinensis insigne**

Hic, qui Lubliacae praestabat stemmata terrae,  
sub duce te noster iam Leo cervus erit.

**XXX. Plausus XIX**

Cum tibi Fortunae teretem Leo porrigit orbem,  
illius ambiguam ne vereare fugam.

**XXXI. Plausus XX.****Eidem Illustrissimo****ex omnibus stemmatibus invicem iunctis  
fausti ominis votum**

Accipiter Corvusque suis ad sidera pennis,  
inde Caper pedibus nititur, inde Leo.  
Omnia summa tibi deberi, ut cetera desint,  
quaevs paene tui stemmatis umbra probat.

**XXXII. S[ancto] Ignatio Antiocheno,  
episcopo m[artyri],****dum a leonibus discernendus Romam ingrederetur.****Isagoge**

Amphitheatrales procul hinc, <procul> este triumpho,  
quis maduit Latii turpis harena fori.

Omnes Romuleae plausus superabit harenae,  
qui nunc Antiochi praesul ab urbe venit.

5 Nempe minus rabidos praeda est frustrasse leones,  
illis in praedam se dare, maius erit.

**XXXIII. Ad Servandum haereticum  
de Brenano, praedicante Calvinistico**

Praeconem Verbi laudas, Servande, Brenanum.

Quin sit praeco bonus, qui modo lictor erat?

**XXXIV. Ad Bornum haereticum de eodem**

Quem tu sacrorum tanta fers laude ministrum,  
iustitiae nuper, Borne, minister erat.

Hinc, qui tot capitum mutilabat milia, quidni  
cum cerebro vestrum demetat ille caput?

**XXIX. Oklaski XVIII.****Nawiązanie do jelenia ukoronowanego,  
herbu województwa lubelskiego**

Ten, który w herbie ziemi lubelskiej górował,  
pod twym dowództwem jelen teraz Lwem się stanie.

**XXX. Oklaski XIX**

Gdy ci Lew krąg Fortuny toczony podaje,  
nie bój się, że ci umknie niestała Fortuna.

**XXXI. Oklaski XX.****Temuż Jaśnie Wielmożnemu  
ze wszystkich herbów wzajem połączonych  
szczęśliwej wróżby obietnica**

Jastrząb i Kruk swoimi ku gwiazdom skrzydłami,  
tu Kozioł kopytami, tu i Lew się wznosi.  
Że wszystko, co najwyższe, tobie przeznaczone,  
dowodem, i bez innych, każda postać w herbie.

**XXXII. Świętemu Ignacemu Antiocheńskiemu,  
biskupowi męczennikowi,  
gdy wchodził do Rzymu, by zostać rozszarpanym przez lwy.****Wprowadzenie**

Precz amfiteatralne triumfy, którymi  
opływała ohydna latyńska arena.  
Romulowego cyrku pokona owacje  
biskup, który z Antiocha przybył teraz miasta.  
5 Mniejsza już, że lwy wściekle pozbawiono łupu,  
większe to, że on sam im na łup się oddaje.

**XXXIII. Do Serwanda heretyka  
o Brenanie, kaznodziici kalwińskim**

Chwalisz stale, Serwandzie, Brenana kazania.  
Czemu nie? Mistrz kazania, dawniej mistrz karanja.

**XXXIV. Do Borna heretyka o tymże**

Ten, którego wychwalasz jako sługę świętych,  
sprawiedliwości, Bornie, był niedawno sługą.  
Skoro więc naobcinał głów tyle tysięcy,  
czemuż by wam nie skosił razem z mózgiem głowy?

**XXXV. Epitaphium haeretico astrologo**

Astrologus fueram, fuerat dum vita superstes.  
Eheu, post mea sum funera tartalogus!

**XXXVI. De Volano caeco***Appropriate caeca fides*

Esse diem credis, quales et dicimur esse.  
Est tua, quis dubitat, caeca, Volane, fides.

**XXXVII. De Aulo comptulo**

Ignosco, quoties oleo caput, Aule, perungis,  
nempe olei vacuum nactus es, Aule, caput.

**XXXVIII. Ad Clitum.****„Homo” aequivoce**

Qui faciem minio pingit plumboque capillum,  
non est hic verus, sed, Clite, pictus homo.

**XXXIX. De Aldo, divite parco,  
aurea et argentea antithesis**

Dum pertinaci scrinio sepelit opes  
aurumque et argentum, trecentis vectibus  
clausum, refossae condit in tumulo scrobis,  
argentum et aurum fecit Aldus mortuum.

**XL***Vulnerasti cor meum in uno crine etc.*

Cuius promeruit teli cognomina crinis,  
illius pharetram quis neget esse caput?

**XLI. Christophorus Columbus, Novi Orbis repertor,  
Noanae columbae collatus**

Prima columba novos aperit Noana Triones,  
nobis Mundum aperis, magne Columbe, Novum.  
Hinc sis, Phoebe, procul, procul hinc, figmenta: columbae  
Noanae pullus, credo, Columbus hic est.

**XLII. „Rex” et „lex” – cognata vocabula**

„Rex” et „lex” similis concordant nomine vocis,  
nempe suis rex est civibus altera lex.

**XXXV. Epitafium heretyckiemu astrologowi**

Byłem ja astrologiem, póki życie było.

Ech, po swoim pogrzebie jestem tartalogiem!

**XXXVI. O Wolanie ślepym**

*Prawdziwie ślepa wiara*

Żeśmy tacy, jak mówią, i że dzień jest, wierzysz.

Któż by wątpił, Wolanie, że ślepa twa wiara?

**XXXVII. O Aulu ufryzowanym**

Nie mam za złe, że często wcierasz w głowę olej,

bo twojej głowie, Aulu, brakuje oleju.

**XXXVIII. Do Klita.****„Człowiek” dwuznacznie**

Kto twarz kryje cynobrem, a włosy ołowiem,

nie prawdziwy to, Klicie, człek, lecz malowany.

**XXXIX. O Aldzie, bogatym skąpcu,  
złota i srebrna antyteza**

Gdy chowa w skrzyni mocnej dobrze skryty skarb:

ze srebrem złoto wraz, na zasuw setki trzy

zamknięte, kryje w jamy wykopany grób,

ze srebrem złoto wraz uczynił martwym Ald.

**XL**

*Zraniłaś serce moje jednym włosem...*

Skoro jej włos zasłużył, by go nazwać strzałą,

jej głowa jest kołczanem – nikt by nie zaprzeczył.

**XLI. Krzysztof Kolumb, Nowego Świata odkrywca,  
porównany do gołębic Noego**

Odkrywała Tryjony nowe gołębica;

Nowy, wielki Kolumbie, Świat dla nas odkrywasz.

Odejdźże więc już, Febie, odstępście zmyślenia:

gołębicy Noego Kolumb jest pisklęciem.

**XLII. „Król” i „prawo” – podobne słowa**

„Król” -*rex*, „prawo” -*lex* – słowa podobne w łacinie,

dla swych poddanych bowiem król drugim jest prawem.

**XLIII. Ad Varrum de Aulo, communi amico**

Aulo nil fidei paene est iam, Varre, relictum,  
 nam sperat nimium, nec minus Aulus amat.  
 Quod si plus fidei veteri vis demus amico,  
 versibus in nostris speret ametque minus.

**XLIV. In gentilia sidera  
 clarissimi viri Roberti Foresti**

Pro gentilicio stellas qui stemmate praefert,  
 stellarum heredem quis neget esse virum?  
 Astrologis caelum stellasque, Foreste, relinque:  
 sunt meliora tibi sidera nata domi.

**XLV. Novum neosponsorum par.  
 Ad Rolanum**

Uxor Barbara, barbarus maritus.  
 Quis taedas pariles magis vovebit?  
 Erratum tamen est, Rolane, multum,  
 uxor nempe viri secuta non est  
 5 nomen, sed male Barbarae maritae  
 nomen barbarus induit maritus.  
 Sic praeiudicio periculoso  
 iam denominat usque et usque victrix  
 uxor Barbara barbarum maritum.

**XLVI. *Ars perficit naturam.*****Ad quendam poetastrum**

Mentiri assuetum docuerunt fingere Musae,  
 ars nova naturam perficit ergo tuam.

**XLVII. In Bassaram, aureae monetae falsificatorem.****Prothesis de argento vivo**

Mercurium argentum vivum cur dicimus esse?  
 Argenti veras nam male fingit opes.

**Apodosis de auro**

Nullus mercurii nomen dat chemicus auro.  
 Ex auro fecit Bassara mercurium.



**XLIII. Do Warrusa o Aulu, wspólnym przyjacielu**

Brakło niemal, Warrusie, Aulowi już wiary,  
 bo nadzieją żył zbytnią i zanadto kochał.  
 Jeśli więcej chcesz wiary dla druha starego,  
 mniej niech ma w naszych wierszach nadziei, mniej kocha.

**XLIV. Na gwiazdy w rodowym herbie  
 najznakomitszego męża Roberta Foresta**

Jeśli ktoś w swoim herbie rodowym ma gwiazdy,  
 jest prawym gwiazd dziedzicem, nikt by nie zaprzeczył.  
 Pozostaw astrologom gwiazdy na niebiosach:  
 lepsze gwiazdy, Foreście, masz zrodzone w domu.

**XLV. Nowa nowożeńców para.****Do Rolana**

Żona Barbara i mąż barbarzyńca.  
 Kto żądał będzie równiejszego stadła?  
 Jednak, Rolanie, błędem jest to wielkim,  
 bo to nie żona dostała małżonka  
 5 imię, lecz żony podle barbarzyńskiej  
 imię małżonek przybrał barbarzyński.  
 Tak za przykładem wielce niebezpiecznym,  
 teraz już ciągle nazywa zwycięska  
 żona Barbara barbarzyńcą męża.

**XLVI. *Sztuka doskonalili naturę.*****Do pewnego wierszoklety**

Przywykłeś klamać, Muzy tworzyć nauczyły.  
 Nowa sztuka naturę doskonalili. Twoją.

**XLVII. Na Bassarę, złotej monety falszerza.****Poprzednik o żywym srebrze**

Rtęć, metal Merkurego, zwiemy żywym srebrem,  
 niecie bowiem prawdziwe srebro naśladowuje.

**Następnik o złocie**

Żaden chemik nie daje złotu miana rtęci,  
 Bassara jednak umie w rtęć złoto zamienić.

**XLVIII. Ad Trosulum nanum**

Cur adeo vastam figulus tibi circinat urnam?  
Sufficiens pro te, Trosule, pyxis erit.

**XLIX. De Corbio, milite eleemosinario**

Dicere difficile est, ferro an sit fortior auro.  
Illo hostes superat Corbius, hoc superos.

**L. De Turdillone et Clitone Gallo.****Metamorphosis**

Crudelis Gallum fecit Turdillo spadonem.  
Hinc iam non gallus, sed Clito capus erit.

**LI. In fluvium Lubomirscianum Srzeniawa dictum,  
in gratiam Illustrissimi Domini, D[omini] Georgii Lubomirski,  
supremi Regni Poloniae mareschalci,  
Cracoviensis, Scepusiensis etc., etc. capitanei**

Este procul, celebres pretiosis fluctibus undae,  
quas vomit aurato gemmifer amne Tagus.  
Dum sua Srzeniaviae devolvunt flumina cerae,  
numquam gemmiferi patria Gangis eget.

**LII. De s[ancto] Simeone.**

*Nunc dimittis servum Tuum in pace etc.*

**Celeuma**

Fortunate senex, manibus tua stringere vota  
cui licet et Domini stringere membra sui.  
Quidni conspecto laetus moriaris Iesu?  
Mors tibi longa fuit vivere, vita mori.  
5 Non ego te miror dulces depromere cantus:  
obtento portu quin celeuma canas?

**LIII. De eodem**

Cum Natum geminis redimebat Virgo columbis,  
optatae Simeon pacis anhelat opes.  
„Una columba Noe pacis ramum attulit – inquit –  
et n<u>n<c> bina mihi nuntia pacis erit”

**XLVIII. Do Trosula karła**

Czemu ci garncarz urnę wytoczył olbrzymią?  
Dla ciebie, mój Trosulu, wystarczy pudelko.

**XLIX. O Korbiu, rycerzu jałmużniku**

Trudno rzec, czy żelazem mocniejszy, czy złotem.  
Tamtym zwycięża wrogów, a tym, Korbiusz, niebian.

**L. O Turdyllonie i Klitonie Galu.****Przemiana**

Okrutny zrobił Gala Turdyllon kastratem.  
Już nie kogutem będzie Kliton, lecz kapłonem.

**LI. Na rzekę Lubomirskich Śrzeniawa zwaną,  
dla Jaśnie Wielmożnego Pana, Pana Jerzego Lubomirskiego,  
marszałka wielkiego koronnego,  
krakowskiego, spiskiego itd., itd. starosty**

Precz stąd, wody przesławne ze swych cennych nurtów  
złotonośnego Tagu, co rodzi klejnoty.  
Póki płyną Śrzeniawy herby strumieniami,  
nie zabraknie ojczyźnie klejnotów Gangesu.

**LII. O świętym Symeonie.**

*Teraz puszczasz sługę Twego... w pokoju...*

**Pieśń wiosłarzy**

5 Szczęśliwy starcze, który rękoma próśb swoich  
mogłeś dotknąć, gdyś dotknął członków swego Pana.  
Czemu rad nie masz umrzeć, ujrawszy Jezusa?  
Śmiercią długą ci życie było, a śmierć życiem.  
Nie dziwię się, że słodkie wydobywasz pienia:  
śpiewasz piosnkę wiosłarzy, dobiwszy do portu.

**LIII. O tymże**

Gdy dwa gołębie składa Dziewica za Syna,  
Symeon upragniony dar pokoju wita:  
„Jedna gołąbka niosła Noemu gałązkę,  
ja teraz dwie mieć będę pokoju zwiastunki”

**LIV. De eodem.****Manumissio***Nunc dimittis, Domine, servum etc.*

Cum Libertatem propriis amplecteris ulnis,  
iure manumitti libere, verna, rogas.  
Quidni serviles emancipet ille catastas,  
qui rude mancipium se profitetur Erus?

**LV. De eodem.****Exauctoratio***Nunc dimittis servum Tuum in pace etc.*

Virgineae gladios animae tristesque ruinas  
cernens et Domino bella movenda suo,  
exauctorari veteranus miles anhelat,  
nempe senex bello iam minus aptus erat.

**LIV. O tymże.  
Wyzwolenie***Teraz puszczasz sługę..., Panie...*

Gdy Wolność obejmujesz własnymi rękoma,  
słusznie o wyzwolenie prosisz, niewolniku.  
Czemuż by nie miał wolno puścić sługi swego  
Pan, który zowie siebie prostym niewolnikiem?

**LV. O tymże.  
Zwolnienie z wojska***Teraz puszczasz sługę Twego w pokoju...*

Miecze dziewiczej duszy i smutne ruiny  
widząc, i bitwy, które jego Pan ma stoczyć,  
by go zwolnić od służby, wzdycha żołnierz stary,  
bo starzec już niezdatny do bitwy jest wcale.

**COMPLEMENTUM CENTURIAE SEPTIMAE**  
**a Joanne de Borki Borkowski**  
**ex eiusdem auctoris epigrammatibus, patrio idiomate conscriptis,**  
**adiectum**

**UZUPEŁNIENIE SETKI SIÓDMEJ**  
**przez Jana z Borek Borkowskiego**  
**z epigramatów tegoż autora, spisanych ojczystym językiem,**  
**dolączone**

**Benevole Lector,**

pro complemento septimae huius centuriae subicio eiusdem auctoris, mei olim in eloquentia professoris et postea religiosi in theologia condiscipuli, *Acroamata* patrio idiomate conscripta, nam de epigrammatibus Latinis plura ad manus typographi non pervenerunt. Pauca haec fideles meae aliorumque eius discipulorum paginae gratis manibus mentibusque suppeditarunt. Quae, ut iuris tui ego facerem, his causis impulsus sum.

Primo, ne centuria ultima manca absque suo complemento prodiret in lucem. Secundo, ut aliquam suadae patriae dulcedinem tibi propinem, quam ab eodem auctore exspectare posses ac exigere, si eruditam et gravioribus devotam manum his etiam commodare ad illaque sese demittere vellet. Denique, ut hic etiam auctoris voto satisfaciam. Cum enim festiva hac epigrammatum Latinorum iovialitate foeda et obscena poetarum lascivorum epigrammata e manibus litteratorum extrudere illi animus sit, quidni idem in Polonica poesi cupiat et voveat?

Et profecto in pauculis hisce videbis, quam longe illi a vero aberrent, qui nihil festivum putant, nisi idem lascivum sit, quasi vero ipsae tantum foedi Cupidinis sagittae poeticum acumen faciant et sapiant.

Vale et pium auctoris intentum pio secunda eventu.



**Łaskawy Czytelniku,**

jako uzupełnienie siódmej centurii dodaję *Mile dla ucha epigramaty* tegoż autora, mego niegdyś nauczyciela wymowy, a później pobożnego kolegi w nauce teologii, ojczystym językiem spisane, bowiem z epigramatów łacińskich nie dotarło więcej do rąk drukarza. Tę drobną cząstkę dostarczyły wierne karty moje i innych jego uczniów za sprawą wdzięcznych rąk i umysłów. Aby ją poddał pod twój osąd, te zachęciły mnie powody.

Po pierwsze, by centuria ostatnia nie ukazała się ułomna bez swego uzupełnienia. Po drugie, aby dać ci zakosztować słodczy milej mowy ojczywej, której mógłbyś oczekiwać i domagać się od tego autora, skoro zechciał swej ręki uczzonej i przeznaczonej do poważniejszych rzeczy użyzyć także takim utworom i do nich się zniżyć. I wreszcie, aby tu życzeniu autora zadość uczynić. Skoro bowiem zamierzał on ową zabawną żartobliwością epigramatów łacińskich wyrwać z rąk ludzi wykształconych sprośne i nieprzyzwoite epigramaty poetów nieobyczajnych, czemu nie miałby pragnąć i życzyć sobie tego samego w polskiej poezji?

I z pewnością w tych nielicznych wierszach zobaczysz, jak bardzo oddalają się od prawdy ci, którzy sądzą, że nic nie jest zabawne, jeśli nie jest nieobyczajne. Jakby naprawdę tylko same strzały sprośnego Kupidyna czyniły i oznaczały cały poetycki dowcip.

Żegnaj i pobożne autora zamiary wspieraj swym pobożnym udziałem.

ACROAMATA POLONICA<sup>10</sup>

[1.] LVI. In gentilicium stemma,  
virginem expansis manibus urso insidentem,  
Illust[rissimo] et Magnif[ico] D[omi]no,  
D[omino] Francisco Dembiński,  
succamerario Cracoviensi,  
supremo Tribunalis Regni mareschalco,  
Lublina dicatum A[nno] D[omini] 1652<sup>11</sup>

Czemu ta panna ręce ku niebu kieruje?  
Że w nich żadnych korupcyj nie masz, pokazuje,  
czy raczej, że już prawie ojczyzna upada,  
na jej podparcie ręce wyciągnione składa?

[2.] LVII. Ex eodem stemmate  
Illustrissimo Tribunali totique patriae faustum omen<sup>12</sup>  
Arktos wątpliwe żagle do portu prowadzi,  
na jej się gwiazdach każdy biegły naukler sadzi.  
Precz falo! Trybunalska nawa nie faluje,  
kiedy jej Dembińskiego Arktos marszałkuje.

[3.] LVIII. In patrium insigne Illustr[issimi] D[omi]ni,  
D[omini] Dobeslai Ciekliński, castellani Czechoviensis,  
Habdank vulgo dictum<sup>13</sup>  
Słusznieć Habdank ojczyzna za herb twój podała,  
bo godne dzieła twoje *wielkich dzieł* widziała.  
Czy Fata, aby to, żeś *Wielkim*, pokazały,  
„W” literę w o-*j*-czystym herbieć napisały?

<sup>10</sup> Mile dla ucha epigramaty polskie

<sup>11</sup> Na rodowy herb, / pannę z wyciągniętymi rękami dosiadającą niedźwiedzia, / Jaśnie Oświeconemu i Wielmożnemu Panu, / Panu Franciszkowi Dembińskiemu, / podkomorzemu krakowskiemu, / najwyższemu marszałkowi Trybunału Koronnego, / poświęcone w Lublinie Roku Pańskiego 1652

<sup>12</sup> Z tegoż herbu / dla Jaśnie Wielmożnego Trybunału i całej ojczyzny pomyslna wróżba

<sup>13</sup> Na ojczysty herb Jaśnie Wielmożnego Pana, / Pana Dobiesława Cieklińskiego, kasztelana czechowskiego, / w pospolocie zwany Habdank

[4.] **LIX. Do pana o drzewianym budynku**  
 Piękny masz piec w drzewianym budowaniu, panie.  
 Cóż z tego? W piec dom włożyć, kiedy drew nie stanie.

[5.] **LX. Na grasanta**  
 W nocy czujesz, we dnie śpisz. A to co za zgoda?  
 Nie jesteś ty naszyniec, ale antypoda.

[6.] **LXI. Na chromego żart**  
 Czyć jednej nie dostaje, czylić drugiej zbywa  
 nogi? Spór między nami o tym często bywa.  
 Więc się ty o to gniewasz i przykrzysz się sobie,  
 myśląc, jakobyś mógł mieć równe nogi obie.  
 5 Nie masz nic, idź do kata, wszak przeciąg niedługi:  
 niech ci jednej przyciągnie albo utnie drugiej.

[7.] **LXII. Na skąpego gospodarza, ex Graeco**<sup>14</sup>  
 Wszystkieć już gęsi z pragnienia zdychają,  
 choć po głębokim jeziorze pływają.  
 A ty, jakobyś nie rozumiał tego,  
 i nam, i sobie wina skąpisz twego.

[8.] **LXIII. O Teutonic z długimi włosami, babiastej twarzy**  
 Darmo się na twą skarżysz, Teutonic, urodę:  
 warkocz na głowie nosisz, a miałbyś mieć brodę?

[9.] **LXIV. Na Podkowę z Krzyżem, ojczysty klejnot**  
**Jego Mości ks[iędz]a Wojciecha Grabowskiego,**  
**kanonika gnieźnieńskiego, poznańskiego,**  
**kanclerza warszawskiego,**  
**sekretarza J[ego] K[rólewskiej] M[ości]**  
 Słusznie podkowie twojej śladom pokłon dają,  
 w której godny niskiego krzyż pokłonu znają.  
 Śmieie krzyż zetrze hardej herezyjey głowę,  
 pod którym Grabowskiego widzimy podkowę.

<sup>14</sup> z greckiego

[10.] LXV. **Na tenże herb *votum***<sup>15</sup>

Idź w górę, cny pralacie, gdyż ci cnoty twoje  
szerokie do honorów przestrzenią podwoje.  
Znać, żeć Fata rześistszy galer zgotowały,  
gdy oto krzyż w podkowie twej narysowały.

[11.] LXVI. **Na starożytny herb  
Ich M[os]ciów P[anów] Potockich**

Krzyż herbem Jezusowym mądrzy nazywają,  
Krzyż mu za własny Jego klejnot naznaczają.  
Nie ustąpisz ojczystych splendorów nikomu,  
boś herbowny Jezusów, cny Potockich domu.  
5 Kiedy się pieczętować Krzyżem swym dopuścił,  
śmiele rzekę: do herbu swego cię przypuścił.

[12.] LXVII. **Żalсна *metamorphosis***<sup>16</sup>.

**Mikołaj Rożen od opryszków upieczony**  
Patrz, co złych dzikość czyni opryszków bezbożna:  
ach, żalną pieczenią uczynili z Rożna!

[13.] LXVIII. **O Janie Prostotrefnym**

Nie umarł idyjota, czy ich żyje mało?  
I tobie się takowym, Janie, być dostało.  
Bratem się jego mienisz przy wesolej chwili,  
wierząc, aleście się w się bardzo nie wrodzili.

[14.] LXIX. **Na animuszowatego żart**

Nie zgadnę, choćbym miał z Edypem znowę:  
czapkę na bakier nosisz czy-li głowę?

[15.] LXX[a]. **Na miesiąc, gwiazdy i strzałę, ojczysty herb  
Jaśnie Wielmożnej Jej M[os]ci Paniej wojewodzinej wileńskiej,  
księżny Ostrowskiej,  
fundatorki kolegium ostrowskiego *Societ[atis] Iesu***  
Ustąpcie, nocy, ustąpcie, ciemności,  
przy tak życzliwych planetów jasności!

<sup>15</sup> życzenie

<sup>16</sup> przemiana

Wszystkie stąd nocy i okropne cienie  
 księżący miesiąc i gwiazda rozżenie!  
 5 Daremno mądry Słońcu pochlebiacie,  
 darmo go rządzą nauk nazywacie:  
 kto się Ostrowskich o Atenach spyta,  
 miesiącowi to prawdziwiej przyczyta.

[16.] LXX[b]. O strzale

A zaś o tobie jasno, świetna strzało,  
 co by się mówić na tym placu miało?  
 Lubeś z kołczona Apollinowego,  
 lub z arsenału wzięta niebieskiego,  
 5 wysoko godzisz złotym grotem swoim,  
 bo wieczność i Bóg sam jest celem twoim.

[17.] LXXI. Jadąc mimo Łańcut o kasztelu łańcuckim  
**Jaśnie Wielmożnemu Jego Mości Panu marszałkowi koronnemu**

Iż kasztel łańcucki wody wkoło nie ma,  
 daremno, cny marszałku, zwawy Momus mniema.  
 Nic mu na pomienionej obronie nie schodzi,  
 gdy go twoja ojczysta Śrzeniawa obchodzi.  
 5 Precz, Paktole, precz, Hermy, precz, perłowe Tagi,  
 starożytny potok twój większej u mnie wagi.  
 Niedobyty kasztel twój nigdy nie szwankuje,  
 bo a któryż Annibal złoty nurt zgruntuje.

[18.] LXXII. O Śrzeniawie w tenże czas  
**do Jego M[ości] P[ana] Stanisława Lubomirskiego,  
 Jego M[ości] Pana marszałka koronnego,  
 wielkiej ekspektatywy syna,  
 w łańcuckim kasztelu rezydującego**

Nie szukaj Hippokreny, cny marszałkowicu,  
 nie krwi tylko, lecz i cnót ojczystych dziedzicu!  
 Aońskim się złoty twój potok duchem wspienił,  
 a sam kasztel w uczony Parnas się przemienił.  
 5 Za Feba mądry ociec, to jest moje zdanie,  
 a herbownać Śrzeniawa za Helikon stanie.

## [19.] LXXIII. Nagrobek

**prędko po chrzcie zmarłemu synaczkowi  
Jego M[os]ci P[ana] Rafała Leszczyńskiego**

Czym był anioł, czy człowiek, słusznie wątpić może,  
kto się dowie, żem w grobie miał dziecinne łoże.

Nie pytaj się, czemu bym zszedł tak prędko z świata:  
i kwiat piękny nie czeka dojrzłego lata.

5 Dość, żem kresu dobieżał pierwej, niżlim chodził;  
dość mi na tym, iżem się Leszczyńskim urodził.

Placz na stronę! Plakać mnie namniej nie potrzeba,  
chyba temu, kto by mi chciał zazdrościć nieba.

[20.] LXXIV. Żałośni rodzicy w kilku dni zmarłej córeczce  
nagrobek

Tu żałośni córeczkę rodzicy złożyli,  
wątpiąc, czy światu, czy-li niebu ją zrodzili.

Ale gdy ją tak prędko śmierć z oczu porwała,  
nieomylny znak, że się niebu spodobała.

[21.] LXXV. Pobożnemu małżonkowi imieniem żalostnej małżonki  
nagrobek

Ktośkolwiek jest, stań, gościu! Tu dług śmiertelności  
pobożny mąż niezszłej wypłacił wieczności.

Ach, Śmierci, ścisła miłość parę tę złączyła,  
tyś wieczny między nimi rozwód uczyniła.

## [22.] LXXVI. Na popa ruskiego żart

Niekształtnieś się ustroił, soborny prałacie:  
niekształt, włos długi, krótki rozum w długiej szacie.

## [23.] LXXVII. Słaba wielkiej odwagi nagroda

Dziąg tobie, widzę, trzeba, a dziękić oddano.

Wierzę, kwitowałbyś z tych, gdybyć owe dano.

[24.] LXXVIII. Na stare przysłowie: *Dos sunt uxoriam lites*<sup>17</sup>.  
Świeżego jurysty decyzja

Która żona za posag swary w dom wprowadzi,  
takiej też dać na kij oprawę nie wadzi.

<sup>17</sup> Swary są posag żoniny

[25.] LXXIX. Na ojczysty herb  
 J[ego] M[ości] ks[iędza] Czolchańskiego, opata peplińskiego  
 Wysokąć bardzo metę nieba zamierzyły,  
 gdyć miesiąc za cięciwę pod strzałę złożyły.  
 Nie chybisz pewnie celu honoru wielkiego:  
 tak ci tuszy horoskop domu ojczystego.

[26.] LXXX. Na strzałę rozdartą  
 Mężnie ta tępi pyszne heretyki strzała,  
 choć rozdarta. Cóż mniemasz, gdyby była cała?

[27.] LXXXI. Dworem się bawiącemu zacnemu prałatowi  
 z okazji krzyża herbownego  
 Luboć zewsząd diabelskie inwidyje stoją,  
 nie trwóż sobą – wiesz, że się diabli krzyża boją.

[28.] LXXXII. Do Reginalda Ziemka  
 o żalostnej śmierci Karola, króla angielskiego  
 Patrz, Rejnaldzie, jak srodze Anglija zgrzeszyła,  
 gdy własną głowę swoją uciąć dopuściła.  
 Nie dziw, iż Anglowie prawie poszaleli,  
 bo z głową oraz wszystek rozum utracieli.  
 Rzekę, luboć się będą ziemkowie gniewali:  
 Brytani Akteona tego rozszarpali.

[29.] LXXXIII. Szalony rozum  
 Szalonyć rozum wszyscy przypisują,  
 szaloną w tobie pamięć upatrują.  
 Przeczyłem temu, ałem zwyciężony:  
 szalony rozum masz, boś sam szalony.

[30.] LXXXIV. Do Tangreda, *ex Latino*<sup>18</sup>  
 Lada co bając, mówisz: „Odpuść mi”, Tangredzie.  
 Milcz raczej – nie potrzebać odpuszczenia będzie.

<sup>18</sup> z łacińskiego

[31.] LXXXV. O Barzolim podagryku  
podczas pospolitego ruszenia

Podagrą się od wojny wymawiasz, Barzali:  
takich ci to tam trzeba, by nie uciekali.

[32.] LXXXVI. Do dłużnika,

który się z swym kredytorem prawował

Długów nie wypłacając, zwłok prawnych używasz  
i swoich kredytorów tak często pozywasz.

A coraz dać sędziemu, dać i praktykowi,  
trzeba dać i od pozwu panu pisarzowi.

5 O rzecz się, wierę, darmo nie bez szkody kusisz,  
bo żebyś raz nie oddał, często dawać musisz.

[33.] LXXXVII. Odpowiedź Owenowi i akatolikom  
o postach katolickich

Czemu tak wiele postów papież nam nakazał?

Aby się być następcą Piotrowym pokazał.

A wy zaś w piątek mięso i w sobotę źrzecie,  
boście wilcy, z żarłocznych i z wilków idziecie.

[34.] LXXXVIII. O kazaniu do przyjaciela

Jeżeli to kazanie nie do gustu twego,  
nie mnie w tym winić trzeba, lecz ciebie samego.

Tyś ci to kazał, nie ja, bo kazanie moje  
jedyne tylko było rozkazanie twoje.

5 A tak, jeżeli nie chcesz kazaniu mojemu,  
musisz wždy rozkazaniu przebaczyć swojemu.

[35.] LXXXIX[a]. Do biegłego po wojnie

Ingenio nimium veloci diceris esse,  
sed mage veloces sunt tibi, Iane, pedes.<sup>19</sup>

[36. LXXXIXb]. Toż po polsku

Biegły masz dowcip, mój Jachniku drogi,  
biegłą masz pamięć, najbieglejsze nogi.

<sup>19</sup> Powiadają, że umysł masz niezwykle lotny, / lecz dużo bardziej lotne są, Janie, twe nogi



[37. LXXXIXc]. *Idem aliter*<sup>20</sup>

Kiedym cię zwał ciekawym, to się ze mnie śmiali,  
ale już ci teraz tę ciekawość przyznali.

## [38.] XC. Do przyjaciela

Wiesz, co mówię, a ja też mówię to wesolo:  
wplotłeś mnie z wielkiej ku mnie życzliwości w koło.

## [39.] XCI. Do skałego cześnika.

## W złotym pucharze złe wino

Dziękując ze zci: choć po pańsku żyjesz,  
ze złota do mnie szczery olów pijesz.  
Raczej tak uczyn: lurę pijąc złotem,  
każ mi czyzy puchar oddawać na potem.

[40.] XCII. Decyzja *problematis*<sup>21</sup>.

## Który mieszek cięższy: próżny czy pełny?

Rzecz dziwna, cięższa próżna jest kaleta,  
niżli ta, w której rześista moneta.  
Choć pełny groszów mieszek ciężki bywa,  
wiercież mi, bardziej cięży, gdy ubywa.

## [41.] XCIII. Do Jana

Kupić by tego trzeba, kto cię o co prosi.  
Czemu? Bo więcej straci, aniżeli uprosi.  
Tak niedawno, kiedy cię o wyzła proszono,  
paręć pierwej za niego wołów dać muszono.  
5 Dziękując za dar taki, gdyś tak szczodry, Janie:  
im mi mniej dasz, tym więcej w domu mi zostanie.

## [42.] XCIV. O Chmielu

Pytałem was niedawno, szlachetna drużyno,  
co też jest mocniejszego: czy chmiel, czy-li wino?  
Aleć ktoś wierę na to dobrze odpowiedział,  
choć tam gdzieś na ostatku w kole naszym siedział:  
5 „Mocne jest, nader mocne wino, nie prę tego,  
aleć w Polsce więcej nam Chmiel nabroił złego”.

<sup>20</sup> Toż samo inaczej

<sup>21</sup> rozwiązująca problem

[43.] XCV. **Palinodia,**

gdy przysła wieść o zbitym od Węgrów Tymoszu

Jeśli Węgrzy Tymosza, jako mówią, zbieli,  
 rzekę, że mocnym winem zły chmiel zatłumieli.  
 Jeśli ta wieść prawdziwa, ucz się z tego czynu,  
 żeć przecię musi placu Chmiel ustąpić winu.

[44.] XCVI. **O chamie tatarskim**

„Ham, ham” – często wołają, kiedy dzieci straszą.  
 Ach, toż ci teraz czyni ktoś z ojczyzną naszą!  
 „Ham, ham” – często zmyślane języki wołają,  
 a na ten głos szalone dziecka uciekają.

[45.] XCVII. **Prawo Krupy z Krzyżakami**

Nasz Jagiełło zbił Krzyżaki  
 i ten Krupa chce być taki.  
 Darmo suszysz mózg, nieboże,  
 krupa jagłą być nie może.

[46.] XCVIII. **Na łakomca skąpego, ex Graeco**<sup>22</sup>

Nie wiem, komu byś złotej wolności dochował,  
 gdyś i złoto w żelazne kajdany okował.  
 Darmo Momus skąpemu Plutusowi laje:  
 w większej u ciebie złoto niewoli zostaje.

[47.] XCIX. **Taratan na pospolite ruszenie**

Bierzcie się do pałaszów! Bierzcie się do koni!  
 Dobądźcie starożytną rdzą stępionych broni!  
 Gdy się zewsząd Marsowe otwierają wrota,  
 bezpieczniejsza żelazna wolność niżli złota.  
 5 Bierzcież się do pałaszów! Bierzcie się do koni!  
 Samo żelazo złotej wolności obroni,  
 bo kto złotej wolności przez żelazo dostał,  
 rzadko się przy wolności bez żelaza został.

[48.] **C. O Anglikach**

Czemu Angli szaleją, mam respons gotowy:  
 króla swego zabiwszy, zostali bez głowy.

<sup>22</sup> z greckiego

Nie dziw, że się państwa ich w takie wojny wdały,  
gdyż im już tylko ręce bez głowy zostały.

[49. CI.] **Do Zoila o swych wierszach**

Szczypiesz mnie żwawie, mówiąc, Zoilu zajadly,  
że niewielom do smaku wiersze me przypadly.  
Daremne sztychy twoje, daremne i tyry:  
alboś jest nader głupi, alboś bardzo szczyry.  
5 Bynamniej ostrożnego serca w tym nie ranisz  
i wysoce wychwalasz, kiedy mnie tak ganisz.  
Wiele głupich na świecie, mądrych bardzo mało:  
otóż się mnie niewielom podobać dostało.

[50. CIIa.] **Ad veterem censuram recens responsio**

*Scribimus indocti doctique poemata passim,*  
nam simul indoctus, doctus et illa legit.  
Hinc et lectorum variis conceptibus aequat  
auctorum varios doctor Apollo libros.

[51. CIIb.] **Na dawną cenzurę świeża odpowiedź**

Księgi teraz i mądrzy, i głupi wydają.  
Czemu? Bo je i mądrzy, i głupi czytają.  
Za tym Apollo kwoli tak różnym humorom  
tak różnym też dopuszcza drukować autorom.

[52. CIII.] **In animosum Laconis cuiusdam dictum,**

**in quo asserit, solam, qua fugerent, viam**  
**Lacedaemonii nesciebant, glossa Polonica**<sup>23</sup>  
Wierzę, bo i ci też tak oślepi uciekali,  
że się i o gościniec bity nie pytali.  
Kogo tchórzem podszyty strach za włosy chwyta,  
taki się o gościniec i drogę nie pyta.

[53. CIV.] **O karle animuszowatym, ex Marullo**<sup>24</sup>

Ośmielony na mrówkę karzeł, gdy jej dosiadł,  
rozumiał, że srogiego elefanta osiadł.

<sup>23</sup> Na śmiałe powiedzenie pewnego Lakończyka, / w którym przyznaje, że Lacedemończycy nie znali jeno drogi ucieczki, objaśnienie polskie

<sup>24</sup> z Marulla

Ale kiedy z nim mrówka trochę poskoczyła,  
 zaraz tak subtelnego jeźdźca z siebie zbyła.  
 5 Nie tu koniec nieszczęścia: karlik oplakany,  
 mrówczemi był kopyty srodze stratowany.  
 Z czego gdy się ktoś śmieje, rzekł z płaczem do niego:  
 „Jakbyś się śmiał z upadku Faetonowego”.

[54. CV.] O róży na nodze *in Iunio*<sup>25</sup>

Kiedy wonny szarłat swój róża rozwinęła,  
 i na mnie też bolesna róża wykwitnęła.  
 Stąd mnie ostremi bodźcy przykry ból przesywa:  
 widzę, że nigdy róża bez ciernia nie bywa.

[55. CVI.] O tejże

*Quidquid calcaverit, id rosa fiat*<sup>26</sup>

Jeśli o takiej róży rozumieć się miały  
 pochlebstwa, które dawnych u Rzymian bywały,  
 wierzę im, wierę: czego zazdrościć nie było,  
 aby to, co zdeptali, w różą wykwitnęło.

[56. CVII.] O swych wierszach

Darmom tak wiele wierszów pisał, ktoś powiedział.  
 Prawda, bo mi nikt za nie i halerza nie dał.  
 Już teraz złote one zwyczaje ustały,  
 kiedy ważną na świecie cenę wiersze miały.  
 5 W wiersze przedtym wsi, złoto, folwarki chwymano,  
 a teraz ledwie płatki w wierszach zostawiano.

[57. CVIII.] O medykach

Chceszli, aby cię medyk skutecznie ratował,  
 trzeba wprzód, byś mu ręce dobrze nasmarował.  
 On ci trunek opisze, ty mu smarowanie –  
 tym będzie ohotniejsze lekarstw opisanie.  
 5 Da-ć receptę z Galena, ty mu z Miechowity,  
 a tak będzie i baran cały, i wilk syty.

<sup>25</sup> w czerwcu

<sup>26</sup> Gdzie stąpi, niech róża wyrośnie

**[58. CIX.] Podagryk nieuwważnemu**

Muszę rzec, na twoję tak nieuwważną mowę:  
ja na nogi choruję, ale ty na głowę.

**[59. CX.] Czemu teraz nie wiele poetów, ile dobrych.****Respons**

Pytasz, Marcyjaliszów czemu się przebrało.

Temu, że Mecenateń z Augusty nie stało.

Dlatego ci poetów tak dowcipnych mieli,  
bo złotą osłą ostrzyć dowcipy umieli.

5 Jać o ten musat nie dbam, gdyż mój stan szczęśliwy  
inaksze już zamierzył żądzom moim niwy.

Otoli niech Mecenas, niech i August będzie:

tysiąc poetów polskim na Parnasie siędzie.

**[60. CXI.] Do Michała o praktykach***Kto smaruje, ten jedzie*

Chcesz, abyć nie skrzypiąc, szła sprawa w trybunale,

smarujże dobrze ręce praktykom, Michale.

Kto smaruje, ten jedzie, więc i ty nie żałuj:

żeby język nie skrzypiał, ręce dobrze smaruj.

5 Gdzie Zawacki, Janidło, gdzie statut ustaje,

tam świeżych Miechowita wywodów dodaje.

**[61. CXII.] O długach i dłużnikach.****Etymologia**

Czemu to, co kto winien, długiem nazywają?

Bo długów pospolicie długo nie oddają.

**[62. CXIII.] Do zwajce młodego**

Już ci tak wiele roków w trybunale dano,

mam za to, iżec też już i lata przyznano.

**[63. CXIV.] *Idem aliter*<sup>27</sup>, do tegoż**

Gdybyś tak wiele lat miał, ileć dano roków,

przeżelbyś Matuzala i wszystkich proroków.

<sup>27</sup> Toż samo inaczej

[64. CXV.] **Kwestyja, gdzie w Krakowie papier najdroższy**

Drogi papier w papierni, droższy na smatruzie,  
 droższy w małych kramikach przy ratusznej kluzie,  
 droższy jeszcze w księgarniach i typografj<ej>.  
 Kędyż przecię najdroższy jest? W kancelaryjej.

[65. CXVI.] **O kosie**

Kos, wjeżdżając do Lublina,  
 swego upominał syna:  
 „Niedługo tu popasajmy,  
 a zbyt się ciepło chowajmy.  
 5 Ktoś się boi złych uroków,  
 a ja trybunalskich roków.  
 Złeć przedtym lata bywały,  
 lecz gorsze roki nastały”.

[66. CXVIIa.] **Ad Ioannis Oveni**

**epigramma 74 libri [secun]di, in quo ait:**

„**Qui sapitis, nolite meum castrare libellum**”<sup>28</sup>

Cur prohibet foedos Oven castrare libellos?  
 Scilicet hac poena dignior auctor erat.<sup>29</sup>

[67. CXVIIb.] **Pro eodem deprecatio,**

**seu ad Oveni epigramma amica subiectio**<sup>30</sup>

Słusznie to, o co prosisz, masz uprosić, Janie.  
 Nie na książki, na cię to paść miało karanie.

[68. CXVIII.] **Do Czytelnika o fraszkach Kochanowskiego,  
 których się pod klątwą czytać nie godzi**

Piorun z kościelnych niebios puszczoney,  
 ogniem sarmackie rażąc Tryjony,  
 spaleł w proch fraszki Kochanowskiego.  
 Z ich prochu stawiam Feniksa tego.  
 5 Czytaj, a obacz, że Apollina  
 żarty być mogą bez Kupidyna!

<sup>28</sup> Na epigram 74 księgi drugiej Johna Owena, w którym powiada: „Ci, którzy rozum macie, nie walaszcie mej książeczki”

<sup>29</sup> Walaszć szpetne księgi czemuż Owen wzbrania? / Rozumiem, że sam autor tej kary godniejszy

<sup>30</sup> Za tymże wstawiennictwo / albo do epigramatu Owena przyjacielski dodatek

**[69. CXIX.] Z Marcyjalisa.****Na uprzykrzonego**

Mówisz więc często, że za nic nie stało  
 to, czego na twą prośbę się nie dało.  
 A czemuż przecię tak się o to dąszasz,  
 kiedy, że to nic nie było, potrzebujesz.  
 5   Wszak to nic było, o coś mnie ty prosił,  
 jam też nic nie dał – oto żeś uprosił.

**[70. CXX.] O swoich wierszach.****Cenzura**

Jest tu wiersz za grosz, jest i za pół grosza;  
 jest dla Ludwika, jest i dla Bartosza.  
 Nie wszystkie się tu na wybór znajdują,  
 bo je nie wszyscy na wybór wartują.

**[71. CXXI.] O muchach**

Wiele tu much, powiadasz. Wierzę twojej mowie,  
 przydawszy i te, których tak wiele w twej głowie.

**[72. CXXII.] O trzech wiciach**

Wsiadajcie na koń! Już też to nie żarty,  
 kiedy tak nagle rozwieszano karty.  
 Już na drzwiach wici ostatnie przybito.  
 Ach, wielżę tymi wiciami dobito!

**[73. CXXIII.] Złe kupno konia po pijanu, *ex Latino*<sup>31</sup>**

Gdyś kupił konia o jedynym oku,  
 wprzód węgierskiego napiwszy się soku,  
 rzekł ktoś, u twego blisko stojąc źłobu:  
 „Koń nie ma oka jednego, pan obu”.

**[74. CXXIV.] Do Fabijana, *ex Latino***

Posyłam ci ten mały obraz, Fabijanie,  
 Rubensowej niekiedy ręki malowanie.  
 Mały to dar, przyznawam, lecz chceszli większego –  
 nie ode mnie, od daru ten otrzymasz mego.

---

<sup>31</sup> z łacińskiego

[75. CXXV.] **O zazdrości do družby**

Często mi mówisz, druhu, i ja nie prę tego,  
 że wielkie szturmy znoszę gminu zazdrosnego.  
 Często na mnie zazdrosnym okiem poglądają –  
 chwala Bogu, że mi wždy zajrzeć czego mają.

[76. CXXVI.] **O tymże do tegoż, *ex Latino***

Zła jest zazdrość ta, którą w drugich być widzimy,  
 ale nie ta, od drugich którą ponosimy.  
 A tak życząc, abyś ty nie zajrzał niczego,  
 a tobie, aby wszyscy zajrzeli wszystkiego.

[77. CXXVII.] **Książęciu Jego Mości  
 Wiśniowieckiemu Michałowi Korybutowi,  
 wielkiego bohatera,  
 książęcia Jego Mości Jeremiasza, wojewody ruskiego,  
 wielkiej nadzieje jedynemu potomkowi**

Precz, malarze wytworni, precz, Polikletowie,  
 precz, subtelni Myroni i Apellesowie!  
 Żaden pęzel i dluto nie dokaże tego,  
 aby miał dać humoru abres książęcego.  
 5 Chcesz widzieć, rycerska twarz jaka by być miała  
 książęcia Jeremiego? Wejrzysz na Michała.

[78. CXXVIII.] **Do Krychnika**

Nie frasuj się bynamniej, cnotliwy Krychniku,  
 abyś snadź nie okopciał, siedząc przy dymniku.  
 Bo jako salamandry ogień więc nie sparzy,  
 tak i dym nie imie się twojej szpetnej twarzy.

[79. CXXIX.] **Na strojnych**

Darmo się, darmo, głupcowie, stroiccie,  
 darmo się dumnym bławatem zdobicie.  
 Rozum, nie czaple pióro, głowę zdobi,  
 gdy ją kto w biegly humor przysposobi.  
 5 Wierzcie, chciecieli, mojej szczerzej mowie:  
 ołowny rozum bywa w złotogłowie.



**[80. CXXX.] Do prędko powracającego z wojny**  
 Ledwieś za pięć miesięcy do obozu zbieżał,  
 a stamtądś za pięć dni niecałe przybieżał.  
 Nie takesz ty w tej mierze jako strach przewinił:  
 żółwiem cię przedtym, teraz jeleniem uczynił.

**[81. CXXXI.] Do tegoż**  
 Nie uciekłeś z obozu, darmo powiedziano:  
 nie uciekłeś, w skarbnym cię wozie wywieziono.

**[82. CXXXII.] Do tegoż**  
 Nie wierzyłeś, już teraz wierz nieszczęściu swemu:  
 nablížszy jest gościniec uciekającemu.

**[83. CXXXIII.] Do innego w tejże materyje**  
 Żeś był poległ w obozie, taka tu wieść była.  
 I choć ty żyjesz, już wiem, jako się sprawdziła,  
 bo po wielkim przelaniu nie krwie, lecz masyku,  
 poległeś był, żywy trup, w namiocie, nie w szyku.

**[84. CXXXIV.] Na swarliwego**  
 Cokolwiek my mówimy, ty przecyzysz wszytkiemu.  
 A toż nic nie mówimy: przecze też i temu.

**[85. CXXXV.] Po rozruchu niepotrzebny animusz skarany**  
 Po rozruchu mistrz z kimsi taką miał rozmowę:  
 „Nie chciałeś zdjąć przed królem czapki – zdymże głowę”.

**[86. CXXXVI.] O Głowie żart królewski**  
 Głowa, wiodąc w Moskwie lud do boju sprawiony,  
 pierzchnął w stronę, mąż przedtym, mąż nieustraszony.  
 Tak z wielkim jego żalem, ba, i nie bez szkody,  
 przygnał go niezbędny strach aż do zimnej wody.  
 5 A ktoś rzekł: „Przebóg, toć nas sromotnie płaszają,  
 gdy już nie nogi, lecz i Głowy uciekają”.

## [87. CXXXVII.] O fraszkach.

## Ubogi poeta do bogatego

Kto pisze fraszki,  
 trzeba mu taszki,  
 trzeba i flaszki.  
 Niewiele ruszy  
 5 Febus o suszy  
 piśmiennej duszy.  
 Co, że tak, Janie,  
 uczynić zeznanie  
 przy pełnym dzbanie.  
 10 Kiedy w się lejesz,  
 koncepty siejesz  
 i zbyt wieszcejesz,  
 a kiedy sucho,  
 15 szczuplejeć rucho  
 i wierszów głucho.  
 Toć jest to, czemu  
 wierszowi twemu  
 sporzej niż memu;  
 ta jest przyczyna,  
 20 że ja, chudzina,  
 nie pijam wina.

## [88. CXXXVIII.] Do Zoila

Darmo kły na me wiersze, Zoilu, gotujesz,  
 darmo ich zazdrościwie szczypać obiecujesz.  
 Jużem ja cię uprzedził, bo ich nizacz nie mam,  
 a że też ta twoja jest intencja, mniemam.  
 5 A tak niech wiedzą, którzy wiersze me czytają:  
 bez plotek albo plotek wiersze nie bywają.

## [89. CXXXIX.] Na Ktosia

Skarżysz się, Ktosiu, żem cię w wierszach mych sztychował  
 i twoje mankamenty świata publikował.  
 Jać cię nie znam i tego nie uznawam w sobie,  
 ale że ty tak twierdzisz, wolę wierzyć tobie.

**[90. CXL.] Na drugiego *eiusdem farinae*<sup>32</sup>**

Mówisz, iż cię często w rytmach tych wytkniono.  
Przebóg, daj pokój temu, być nie uwierzono.

**[91. CXLI.] Epilog o swoich wierszach**

Wybaczą tym drobiazgom, którzy je czytają,  
wiedząc, że główne ryby w wierszach nie bywają.  
Kto chce głównych conceptów, nie na mialkiej wodzie,  
nie w wierszach ich, lecz w wielkim niech szuka niewodzie.

---

<sup>32</sup> z tejże mąki

## [SUPPLEMENTUM]

[1.] **A<d> g[e]n[e]rosum D[omi]num  
Dobrogostium Madaliński**

Omnia quod laudanda facis, testatur id unum:  
in te nil livor, quod reprehendat, habet.

[2.] **Ad Marianum Constantium Laskowski**

Sit iuvenile licet corpus tibi florida et aetas,  
prisca fides, virtus est tamen apta tibi.

[3.] **In laudem stemmatis oloris**

Albus olor meritis licet est bene notus avitis,  
candoris tamen est hic olor, iste color.

[4.] **Mercatorum illusio**

O spes fallaces! Pelago ne crede, viator!  
Per medias Syrtes naufraga puppis erit.  
Orbe sub adverso quis mille pericula temptet,  
cum mors in patriam spem reditumque negat?  
5 Nec portum aspexisse satis, si Scylla carinam  
frangat. Avarus opes quaesiit, unda vorat.

[5.] **Ad Lectorem**

Haec nova cum legerit, licitum est, ut carmina censor  
arguat et mores, dum reprehendo, regat.

[6.] **Poetas inter et cornutos disparitas**

Cynthia, cui vatum molli praecordia lecto  
inspirare placet, sit tibi summus honos.  
Sic placitum est diversa viris miracula noctu  
prodere: sponsa toro quanta trophaea tulit.  
5 Solvite dona deae, quorum sunt nomina templis  
scripta: Diana favet signaque fronte dabit.  
Quid iuvat esse poeta? Nihil: fortuna labores  
verberibus pensat, dum sit inane caput.

## UZUPEŁNIENIE

**[1.] Do szlachetnego Pana  
Dobrogosta Madalińskiego**

Że twe czyny pochwały są godne, to świadczy:  
zawiść znaleźć nie może, co by zganić w tobie.

**[2.] Do Mariana Konstancjusza Laskowskiego**

Chociaż młode masz ciało, jesteś w kwiecie wieku,  
dawna wiara i cnota pasują do ciebie.

**[3.] Na pochwałę herbowego łabędzia**

Biały łabędź, choć znany przez zasługi przodków,  
jednak łabędź i kolor uczciwości znakiem.

**[4.] Uluda kupców**

Nie wierz morzu, żeglarzu! Zwodnicze nadzieje!  
Wrakiem zostanie statek pomiędzy Syrtami.  
Któż szuka niebezpieczeństw pod przeciwnym niebem,  
gdy śmierć gasi nadzieję na powrót do domu?  
5 Nie wystarczy port ujrzeć: Scylla łódź rozbije.  
Chciwy szukał bogactwa, fala je pochłania.

**[5.] Do Czytelnika**

Gdy to cenzor przeczyta, choćby pieśni ganił,  
obyczaje, gdy karzę, niechaj naprostuje.

**[6.] Nierówność między poetami i rogaczami**

Bądź pochwalona, Cyntio, która w miękkim łożu  
poetów serca raczysz obdarzać natchnieniem.  
Raczyłaś odkryć mężom różne cuda nocą:  
jakie małżonka w łożu przyniosła trofea.  
5 Złóćcie bogini dary, wy, których imiona  
widnieją na świątyniach: da wam znak na czole.  
Czym cieszy stan poety? Niczym: trud fortuna  
wynagradza cięgami, gdy głowa jest pusta.

Aurea cornutus tulerit modo cornua dives;  
 10        sic nos dissimiles, muneris ambo pudet.  
 Quantum verberibus distant data praemia, tanto  
       cornigeris maior ordine venit honos.  
 Cornua verberibus meliora tulere salutem.  
       Verbera si tollas, diva, beatus ero.

[7.] **Scriptorum vanitas**

Futtilis ambitio post funera quaerere vitam.  
       Discite ab antiquis tempore scripta mori.

[8.] **Anulus coniugii vinculum**

Aureus in digito cur coniugis anulus exstat?  
       Pignus amicitiae, nodus amoris onyx.  
 Foedere iuncta viro mulier tam ducit honori  
       coniugium, ut clamet hoc leve, quod sit onus.  
 5        Vincita libertatem quamvis amittat, amanti  
       serviat illa modo, sat sibi dulce putat.  
 Quae placitura viro digitis haec aurea necsit  
       vincla, probat, quanti sit pretiosa fides.

[9.] **Alca fori**

Iurgia mitte procul! Quid prodest, Attice, longa  
       lite cliens pereat, si sit iniqua Themis?  
 Causidici ante oculos sonitum reddente crumena  
       ut stetit, arripiens subdola verba fori,  
 5        „Lis tua – doctor ait – facili sub iudice pendet;  
       hunc cape muneribus, dat tibi sponsa viam.  
 Nec satis: arte opus est inimica repellere tela  
       et falsa adversis vincere scripta notis.  
 Tempore fit matura seges, spes certa futurae  
 10        messis erit; victo, lis cadat, hoste decet”.  
 Haud mora: praecipiti referens oracula voce,  
       confidit chartae somnia vana fori.  
 Sic sua causidicus secure retia tendit:  
       gurgite piscis adest – fit nova praeda miser.  
 15        Ne mirere, cliens ficta sub imagine veri

Rogacz bogaty, byle złote nosił rogi;  
 10       tak obaj różni, obaj wstydzimy się darów.  
 O ile zaś nagrody różnią się od cięgow,  
       o tyle większy zaszczyt spotyka rogaczy.  
 Rogi korzyści większe przyniosły od cięgow.  
       Cięgi jeśli oddalisz, szczęśliw, boska, będę.

### [7.] Marność pisarzy

Daremne to pragnienie chcieć życia po śmierci.  
       Niech uczą starożytni: z czasem giną pisma.

### [8.] Obrączka węzłem małżeńskim

Czemu na palcu żony widać złoty pierścień?  
       Węzłem miłości onyks, rękojmią przyjaźni.  
 Kobieta poślubiona tak wysoko ceni  
       małżeństwo, że za lekki ciężar jego bierze.  
 5       Związana, chociaż wolność traci, byle była  
       miłości niewolnicą, słodka jej niewola.  
 Ta, co chcąc się podobać mężowi, zaplata  
       złote więzy, dowodzi, jak cenna jest wierność.

### [9.] Ryzyko rozprawy sądowej

Porzuć spory, Attyku! Co to da, że klient  
       zginie przez długi proces, gdy wroga Temida?  
 Przed oczyma prawnika z brzęczącą sakiewką  
       scomo stanął, podstępne łowiąc słowa forum,  
 5       ten rzecze: „Sprawę sędzieja usłużny prowadzi;  
       zjednaj go podarkami, posag w tym pomoże.  
 Nie dość: trzeba pociski wrogie odbić sztuczką  
       i zwyciężyć fałszywe przeciwnymi pisma.  
 W porę zasiew dojrzewa, nadzieja przyszłego  
 10       żniwa pewna; paść musi sprawa wrogiej strony”.  
 Nie zwleka i pośpiesznie głosząc te prorocтва,  
       zawierza pismu próżne prawnicze rojenia.  
 Tak prawnik swoje sieci zarzuca beztrasko:  
       w głębinie jest już rybka – biedna pada łupem.  
 15       Nie dziw, że oszukany klient pod zmyślonym

delusus nimium damna salutis emat.  
Haec ubi scripta tenet, patrono porrigit aurum;  
procurator adest, debita quisque trahit  
(debita plus ultro); duplici pro fenore dives  
20 vix unum misero dicit uterque: „Vale”.  
Stulte, quid arma foro sumis levioere crumena?  
Fortior hostis adest, qua data porta, ruit.  
Hic meretrice nova captivat iudicis aurem:  
quae bona, credideras, causa favore cadit.



pozorem prawdy straty kupuje wyłącznie.  
Daje złoto obrońcy, gdy dostaje pisma;  
zjawia się prokurator, też ściąga należność  
(ponad miarę); bogaci przez podwójną korzyść,  
20 ledwie obydwaj: „Żegnaj” – mówią biedakowi.  
Głupcze, na sąd szykujesz oręż z lżejszą kiesą?  
Wróg zbliża się silniejszy, wpada daną bramą.  
Pozyskuje sędziego nową nierządnicą:  
dobra, sądziłbyś, sprawa pada przez protekcję.



# KOMENTARZE





# KOMENTARZ EDYTORSKI



## I. WYKAZ ZNAKÓW I SKRÓTÓW PRZYJĘTYCH W EDYCJI

### 1. Znaki edytorskie i skróty w transkrypcji i komentarzach

< > – nawiasy kątowe w tekście utworu sygnalizują koniektury i emendacje  
[ ] – nawiasami kwadratowymi oznaczono uzupełnienia o charakterze redakcyjnym pochodzące od wydawcy, w tym również rozwiązania skrótów

*Acroam.Pol.* – *Acroamata Polonica*

An – Aneks

bł. – błąd

bł. druk. – błąd drukarski

*class.* – *classis*

*Ded.* – *Dedicatio* (Dedykacja)

INES*Acroam.* – Albert Ines, *Acroamata epigrammatica*

popr. wyd. – poprawka wydawcy

*Prooem.* – *Prooemium* (Przedmowa)

*Suppl.* – *Supplementum* (Uzupełnienie)

tyt. – tytuł

### 2. Skróty edycji *Acroamata epigrammatica* w układzie alfabetycznym:

Amst – *Epigrammatum Joannis Oveni Cambro Britannii Oxoniensis et Alberti Ines e Societate Jesu Acroamatum epigrammaticorum editio postrema et postumis quibusdam adaucta*, Amstelodami: apud Elzevirium, 1679, s. 285-402 (własna k.tyt.: Alberti Ines e Societate Jesu *Acroamatum epigrammaticorum*, castis verecundisque salibus in gratiam studiosae iuventutis intertextorum editio nova et correctissima, Amstelodami: apud Elzevirium, 1679).

- Col – Albertus Ines, *Lyricorum centuria una* politicis, ethicis, poeticis axiomatibus ac problematibus instructa, accedunt in fine eiusdem *Acroamatium epigrammaticorum centuria-e> VII*, castis verecundisque salibus in gratiam studiosae iuventutis intertextae, editio tertia correctior et locupletior ab auctore ipso recognita, Coloniae: sumptibus et typis Ioan[nis] Everhardi Fromart, 1723.
- Crac<sub>1</sub> – Albertus Ines, *Acroamatium epigrammaticorum centuria VII*, castis verecundisque salibus in gratiam studiosae iuventutis intertextae, editio secunda correctior et locupletior ab ipsoque auctore recognita, superiorum permissu, Cracoviae: apud Lucam Kupisz, 1654.
- Crac<sub>2</sub> – Albertus Ines, *Acroamatium epigrammaticorum centuria VII*, castis verecundisque salibus in gratiam studiosae iuventutis intertextae, editio secunda correctior et locupletior ab ipsoque auctore recognita, superiorum permissu, Cracoviae: apud Lucam Kupisz, 1655.
- Var – Albertus Ines, *Acroamatium epigrammaticorum centuria II*, honestis et iovialibus salibus inspersae, quas e religiosis tenebris in lucem protraxit Ioannes Gawinski, Serenissimi Polon[iae] et Suec[iae] Principis notarius cubicularius, cum licentia superiorum, Varsaviae: in officina Petri Elert, 1652.
- Wrat – Albertus Ines, *Acroamatium epigrammaticorum centuria VI*, castis verecundisque salibus in gratiam studiosae iuventutis intertextae, editio tertia correctior et locupletior, superiorum permissu, iuxta exemplar Cracoviense, Wratislaviae: sump[tibus] Iesariae Fellgibellii, 1686.
3. Skróty cytowanych utworów, zbiorów i opracowań literatury nowożytnej (zarówno w przypadku starodruków, jak i edycji sporządzonych według różnorodnych zasad transkrypcji przytoczenia transkrybowano według zasad przyjętych w niniejszej edycji)
- ALCIATUS, *Emblematum libellus* – Andrea Alciatus (Andrea Alciati), *Emblematum libellus*; wydanie z przekładem: Andrea Alciatus, *Emblematum libellus. Książeczka emblematów*, opracowanie R. Krzywy, Warszawa 2002.
- Ashworth – E.J. Ashworth, *John Buridan and Singular Concepts. From Buridan to Early Sixteenth Century*, [w:] *John Buridan and Beyond Topics in the Language Sciences 1300-1700*, edited by R.L. Friedman, S. Ebbsen, Copenhagen 2004.
- BARONIUS, *Annales ecclesiastici* – Caesar Baronius Soranus (Cesare Baronio), *Annales ecclesiastici*, t. 2, Moguntiae: sumptibus I. Gymnici et A. Hierati, <sup>2</sup>1603.
- Bartoszewicz – J. Bartoszewicz, *Kościół warszawskie rzymsko-katolickie opisane pod względem historycznym*, Warszawa 1855.
- BAUHUSIUS, *Epigrammata* – Bernardus Bauhusius (Bernard van Bauhuyesen), *Epigrammatum selectorum libri V...*, Antverpiae: ex officina Plantiniana, apud Viduam et filios Io. Moreti, 1616.

- BOLZANI, *Hieroglyphica* – Giovanni Pierio Valeriano Bolzani, *Hieroglyphica, sive de sacris Aegyptiorum aliarumque gentium litteris commentarii...*, Basileae: per Th. Guarinum, 1575.
- Boniecki, *Herbarz* – Adam Boniecki, *Herbarz polski*; wydanie: A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1: *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 1-16, Warszawa 1899-1911.
- Borysowska – A. Borysowska, *Jezuicki „vates Marianus”. Konterfekt osobowy i literacki Alberta Inesa (1619-1658)*, Warszawa 2010 („Studia Staropolskie. Series Nova”, t. 28(84)).
- BUCHANANUS, *Epigrammata* – Georgius Buchananus (George Buchanan), *Epigrammatum libri III*, [w:] Georgii Buchanani Scoti *Poemata in tres partes digesta...*, G. Buchanani vita ab ipso scripta biennio ante mortem, adiecta sunt paraphrasi psalmodum argumenta singulis Psalmis praefixa... etiam diversa carminum genera margini adiecta, opera et studio N. Chytraei, Londini: B. Griffin, 1686, pars 2: [m.in.] *Epigrammatum libri III*.
- CAMERARIUS, *Symbolorum centuria* – Ioachimus Camerarius, *Symbolorum et emblematum ex re herbaria desumtorum centuria una...*, Norimbergae: P. Kaufmann, 1590.
- DANTISCUS, *Carmina* – Ioannes Dantiscus, *Carmina*; wydanie: Ioannes Dantiscus, *Carmina*, edidit S. Skimina, Cracoviae 1950; przekład: Jan Dantyszek, *Pieśni*, wybrała i przełożyła A. Kamińska, Olsztyn 1973.
- Darowski – R. Darowski, *Szczepanowice nad Dunajcem. Dzieje wsi, parafii katolickiej i gminy kalwińskiej*, Kraków 1993 (<sup>2</sup>2004).
- DE JODE, HAECHTANUS, Μικροκόσμος – Gérard de Jode, Laurentius Haechtanus Goidtsenhovius (Laurens van Haecht Goidtsenhoven), Μικροκόσμος [*Mikrokósmos*], *Parvus mundus*, Antverpiae: apud G. de Jode, 1579.
- DOYCIUS, *Conciones quadragesimales* – Martinus Doycius (Martin Doyza; fl. 1600), *Conciones quadragesimales*; wydanie: R.P. Martini Doyzae... *Conciones quadragesimales, a feria quarta Cinerum, usque ad feriam tertiam Resurrectionis, exquisitissimae...*, Coloniae Agrippinae: apud J. Crithium, <sup>2</sup>1615.
- ERASMUS, *Adagia* – Erasmus Roterodamus, *Adagia*, [w:] Desiderius Erasmus Roterodamus, *Opera omnia*, Amsterdam 1969, t. II 7.
- Estr. – K. Estreicher, *Bibliografia polska*, t. VIII, Kraków 1882, t. XVIII, Kraków 1901.
- FICINUS, *Platonis Latina versio* – Divini Platonis *Operum omnium quae extant*, ex Latina Marsilii Ficini versione, nunc multo accuratius quam antea cum Graeco contextu collata, et quam plurimis locis emendata, tomus tertius cum argumentis, notis et indice, [Genevae:] apud I. Stoer, 1592.
- GAWIŃSKI, *Dworzanki* – Jan Gawiński, *Dworzanki albo epigrammata polskie*; wydanie: J. Gawiński, *Dworzanki albo epigrammata polskie*, wydał J. Głazewski, Warszawa 2005 („Biblioteka Pisarzy Staropolskich”, t. 30).

- Grant – E. Grant, *Planets, Stars, and Orbs in Medieval Cosmos 1200-1687*, Cambridge 1996.
- GRUTERUS, *Bibliotheca exulum* – Ioannes Gruterus (Johann Gruter), *Bibliotheca exulum, seu Enchiridion divinae humanaeque prudentiae*, Francofurti: sumptibus haeredum L. Zetzneri, 1625.
- HUGO, *Pia desideria* – Hermannus Hugo, *Pia desideria. Libri III...*, Antverpiae: apud H. Aertssens, 1632.
- JOHNSONUS, *Lexicon Chymicum* – Gulielmus Johnsonus (William Johnson), *Lexicon Chymicum cum obscuriorum verborum et rerum hermeticarum tum phrasium Paracelsicarum, in scriptis eius et aliorum chymicorum passim occurrentium, planam explicationem continens*, Londini: excudebat G.D. impensis G. Nealand, 1652.
- Kobielus, *Bestiarium chrześcijańskie* – S. Kobielus, *Bestiarium chrześcijańskie. Zwierzęta w symbolice i interpretacji. Starożytność i średniowiecze*, Warszawa 2002.
- KOCHANOWSKI, *Elegiae* – Jan Kochanowski, *Elegiarum libri quattuor* (Elegii ksiąg cztery); wydanie: *Ioann[is] Cochano-vii «Elegiarum libri IIII», eiusdem «Foricoenia, sive Epigrammatum libellus»*, [w:] Jana Kochanowskiego *Dziela wszystkie. Wydanie Pomnikowe*, t. 3, tekst ustalił, wstępy i przypiski dodał J. Przyborowski, przekład polski T. Krasnosielskiego, Warszawa 1884, k. [1], s. 1-181.
- KOCHANOWSKI, *Foricoenia* – Jan Kochanowski, *Foricoenia, sive Epigrammatum libellus*; wydanie: tamże, s. 183-255; przekład: *Z łacińska śpiewa Słowian muza. Elegie, foricenia, liryki*, w przekładzie L. Staffa, Warszawa 1982.
- KOCHANOWSKI, *Fraszki* – Jan Kochanowski, *Fraszki*; wydanie: J. Kochanowski, *Fraszki*, opracowanie J. Pelc, Wrocław 1991 („Biblioteka Narodowa”, Seria I, nr 163).
- KOCHOWSKI, *Epigrammata* – Wespazjana z Kochowa Kochowskiego *Epigrammata polskie, po naszymu fraszki*, [w:] Wespazjana z Kochowa Kochowskiego *Niepróżnujące próżnowanie ojczystym rymem na „Lyrica” i „Epigrammata” polskie rozdzielone i wydane*, Kraków: w drukarni i sumptem W. Goreckiego, sław[nej] Akad[emiji] Krak[owskiej] typografa, 1674 [osobna k.tyt. i paginacja].
- KOCHOWSKI, *Ogród* – Wespazjan Kochowski, *Ogród Panieński pod sznur Pisma świętego doktorów kościelnych, kaznodziejów prawowiernych wymierzony a kwiatami tytułów Matki Boskiej wysadzony przez jednego najbliższego tej Matki i Panny niewolnika*, wydanie: Wespazjan Kochowski, *Ogród Panieński*, wydali R. Mazurkiewicz i W. Pawlak, Warszawa 2019 („Biblioteka Pisarzy Staropolskich”, t. 47).
- KOCHOWSKI, *Różaniec* – Wespazjan Kochowski, *Różaniec Naświętszej P[anny] Maryjej według zwyczaju kaznodziejskiego rytmem polskim wyrażony przez... przez jednego dobrego przyjaciela jego do druku podany Roku Pańskiego 1668, z dozwoleństwem starszych*, Kraków: w Drukarni S. Piotrkowczyka



- J[ego] K[rólewszej] M[ości] typogr[afa], [1668]; tenże, *Różaniec Najświętszej Panny Maryjej według zwyczaju zakonu kaznodziejskiego rytmem polskim wyrażony przez...*, edycja wtóra, [Częstochowa]: w Drukarni Jasnej Góry Częstochowskiej, 1695 [edycja cyfrowa: <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/120553/edition/113367/content>].
- KPP – Samuel Adalberg, *Księga przysłów, przypowieści i wyrażen przysłowionych polskich*, Warszawa 1889-1894.
- KRONIKA JEZUITÓW POZNAŃSKICH – *Kronika jezuitów poznańskich (młodsza)*, t. 1: 1570-1653, opracowana przez L. Grzebienia i J. Wiesiołowskiego, [przy współpracy K. Kaczora, tłumaczenie tekstu K. Kaczor, wstęp napisał L. Grzebień], Poznań 2004 („Kroniki Staropolskie”).
- LACKI, *Pobożne pragnienia* – Aleksander Teodor Lacki, *Pobożne pragnienia*, wydał K. Mrowcewicz, Warszawa 1997 („Biblioteka Pisarzy Staropolskich”, t. 9).
- LEUVEN, *Amoris divini et humani antipathia* – Ludovicus van Leuven (Philippe de Vilers), *Amoris divini et humani antipathia, sive effectus varii e variis Sacrae Scripturae locis deprompti emblematis suis expressi SS. PP. auctoritatibus nec non Gallicis, Hispanicis et Flandricis versibus illustrati...*, Antverpiae: apud M. Snyders, <sup>2</sup>1629.
- LUTHERUS – Martinus Lutherus (Martin Luther), *Opera omnia*, t. I, Witebergae: per. I. Lufft, 1545.
- Mala Muza – Mala muza od Reja do Leca. Antologia epigramatyki polskiej*, wybór i opracowanie A. Siomkajło, Warszawa 1986 („Biblioteka Poezji i Prozy”).
- MIASKOWSKI, *Zbiór rytmów* – Kasper Miaskowski, *Zbiór rytmów*; wydanie: K. Miaskowski, *Zbiór rytmów*, wydała A. Nowicka-Jeżowa, Warszawa 1995 („Biblioteka Pisarzy Staropolskich”, t. 3).
- MOLINA, *De iustitia et iure* – Ludovicus Molina (Luis de Molina), *De iustitia et iure tomi sex*, t. 1: Cuenca 1593, t. 2: Cuenca 1597, t. 3: Cuenca 1600, t. 4-6: Amberes 1609.
- MOLSA, *De Venere* – Franciscus Marius Molsa (Francesco Maria Molza), *De Venere marmorea Romae*, [w:] *Delitiae CC Italarum poetarum huius superiorisque aevi illustrium*, pars altera collectore Ranutio Ghero [anagramma, i.e. Janus Gruterus], [Francofurti ad Moenum:] prostant in officina I. Rosae, 1608, s. 68.
- MORSZTYN, *Emblemata* – Zbigniew Morsztyn, *Emblemata*; wydanie: Z. Morsztyn, *Emblemata*, opracowanie J. i P. Pelcowie, Warszawa 2002.
- NIESIECKI, *Korona* – Kasper Niesiecki, *Korona polska przy złotej wolności starożytnemi rycerstwa polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego klejnotami... ozdobiona...*, t. 1-4, Lwów: Drukarnia Collegium Lwowskiego Societatis Jesu, 1728-1743.
- OKOLSKI, *Orbis* – Simon Okolski (Szymon Okolski), *Orbis Polonus...*, t. 1-3, Cracoviae: in officina typographica F. Caesarii, 1641-1645.

- OKOLSKI, *Praeco Divini Verbi b. Albertus Magnus* – Simon Okolski (Szymon Okolski), *Praeco Divini Verbi b. Albertus Magnus...*, Cracoviae: apud L. Kupisz, 1649.
- OPALIŃSKI, *Satyry* – Krzysztof Opaliński, *Satyry albo przestrogi do naprawy rządu i obyczajów w Polsce należące, na pięć ksiąg rozdzielone*, [Leszno: Daniel Vetter] 1650.
- OWEN, *Epigrammata* – Joannes Owen (John Owen / Audoenus), *Epigrammatum... quae hactenus prodierunt libri decem*, Lipsiae: sump-tibus Th. Schüreri bibliopolae, excudebant haeredes Valentini am Ende, 1615; numeracja za wydaniem cyfrowym (<https://haab-digital.klassik-stiftung.de/viewer/image/1255092785/280/>):
- |          |   |                                 |
|----------|---|---------------------------------|
| księga I | k. A <sub>3</sub> r-B <sub>10</sub> r:  | epigramaty nr 1-173 = pdf 5-41; |
| II       | k. B <sub>11</sub> r-D <sub>11</sub> r: | 1-218 = pdf 43-93;              |
| III      | k. D <sub>12</sub> r-F <sub>12</sub> v: | 1-208 = pdf 95-143;             |
| I(IV)    | k. G <sub>2</sub> v-I <sub>12</sub> r:  | 1-276 = pdf 149-215;            |
| I(V)     | k. A <sub>3</sub> r-B <sub>2</sub> v:   | 1-111 = pdf 257-280;            |
| II(VI)   | k. B <sub>3</sub> r-B <sub>12</sub> v:  | 1-100 = pdf 280-300;            |
| III(VII) | k. C <sub>1</sub> r-C <sub>12</sub> v:  | 1-124 = pdf 300-325;            |
| I(VIII)  | k. D <sub>2</sub> r-D <sub>12</sub> v:  | 1-100 = pdf 327-348;            |
| II(IX)   | k. E <sub>1</sub> r-E <sub>12</sub> r:  | 1-100 = pdf 348-370;            |
| III(X)   | k. F <sub>1</sub> r-F <sub>11</sub> v:  | 1-104 = pdf 372-395.            |
- OWEN, *Monosticha* – Joannes Owen (John Owen), *Monosticha quaedam ethica et politica veterum sapientum*, [w:] *Epigrammatum libri decem*, tamże, k. K<sub>1</sub>r-[L<sub>4</sub>]r; w wydaniu cyfrowym: pdf 219-249.
- PANNONIUS, *Epigrammata* – Ioannes Pannonius (Janus Pannonius), *Epigrammata. The Epigrams*; wydanie: Janus Pannonius, *Epigrammata. The Epigrams*, edidit et in Anglicum vertit / edited et translated by A.A. Barret, Budapest 1985.
- PAPROCKI, *Herby* – Bartosz Paprocki, *Herby rycerstwa polskiego...*, wyd. K.J. Turowski, Kraków 1858.
- Poésies inédites du Moyen Âge – Poésies inédites du Moyen Âge précédées d'une histoire de la fable éso-pique*, par E. Du Meril, Paris 1854.
- POLYDORUS, *Proverbia* – Polydorus Vergilius (Polidoro Virgili), *Proverbiorum liber; quo paroemiae insigniores omnium fere scriptorum luculentissima enarratione explicantur*, Argentorati: M. Schurerius, 1516.
- ROLLENHAGIUS, *Nucleus* – Gabriel Rollenhagen (Gabriel Rollenhagen), *Nucleus emblematum selectissimorum, quae Itali vulgo impresas vocant...*, Coloniae: e museo coelatorio Crispiani Passei... apud Ioannem Iansonium, 1611.
- ROSINUS, *Romanae antiquitates* – Ioannes Rosinus (Johann Roszfeld), *Romanarum antiquitatum libri decem ex variis scriptoribus summa fide singularique diligentia collecti*, Basileae: ex officina haeredum P. Pernaie, 1583.

- RYSIŃSKI, *Proverbia* – Solomon Rysinius (Salomon Rysiński), *Proverbiorum Polonicorum a... collectorum centuriae decem et octo*, Lubecae ad Chronum: in officina P.B. Kmitae, 1618.
- SANCTIUS, *Florida* – Leo Sanctius (Leone Santi), *Floridorum liber primus*, praefationes varias ad rhetoricam, philosophiam ac theologiam pertinentes complexus, Romae: typis F. Corbelletti, 1635.
- SARBIEWSKI, *De acuto et arguto* – Maciej Kazimierz Sarbiewski, *De acuto et arguto liber unicus, sive Seneca et Martialis...*; wydanie [w:] M.K. Sarbiewski, *Wykłady poetyki (Praecepta poetica)*, tłumaczenie i opracowanie S. Skimina, Wrocław 1958, s. 1-20 („Biblioteka Pisarzy Polskich”, Seria B, nr 5).
- SARBIEWSKI, *Epigrammata* – Maciej Kazimierz Sarbiewski, *Epigrammatum liber. Księga epigramatów*, wydały i przełożyły M. Piskała i D. Sutkowska, Warszawa 2003 („Biblioteka Pisarzy Staropolskich”, t. 26).
- SARBIEWSKI, *Lyrice* – Maciej Kazimierz Sarbiewski, *Lyriceorum libri*, [w:] Maciej Kazimierz Sarbiewski, *Liryki oraz Droga rzymska i fragment Lechiady*, przełożył T. Karyłowski, opracowanie K. Korolko przy współudziale J. Okonia, Warszawa 1980, s. 4-437.
- SCALIGER J.C., *Heroes* – Iulius Caesar Scaliger (Giulio Cesare della Scala), *Heroes*; wydanie [w:] I.C. Scaliger, *Poemata in duas partes divisa..., eiusdem Epigrammata quaedam, tum Graeca, tum Latina, cum quibusdam e Graeco versis*, [Heidelberg? Geneva?: J. Stoer, G. de Hus] 1574, s. 307-338.
- SCALIGER J.J., *Poemata* – Iosephus Iustus Scaligerus (Joseph Juste Scaliger), *Poemata omnia, ex museo Petri Scriveri*, [Lugduni Batavorum: ex officina Plantiniana Raphelengii] 1615.
- SCHONAEUS, *Triumphus Christi* – Cornelius Schonaeus, *Triumphus Christi*; wydanie w: *Terentii Christiani pars secunda, qua continentur sacrae comoediae sex...* auctore Cornelio Schonaeo Goudano... omnia ab auctore diligenter emendata atque recognita, Campis: typis A. Bernier, 1639 / Amtelredami [sic!]: impensis H. Laurentii bibliopolae, s. 86-122.
- SITAŃSKI, *Poemata* – Franciszek Sitański, *Poematum variorum libri IV*; wydanie: *Fratris Francisci Sitanii Zamoscensis... Poematum variorum libri IV*, [b.m. (Zamość?) i dr.] 1626.
- SKARGA, *Kazania sejmowe* – Piotr Skarga, *Kazania sejmowe*; wydanie: P. Skarga, *Kazania sejmowe*, opracowanie J. Tazbir i M. Korolko, Wrocław 1984 („Biblioteka Narodowa”, Seria I, nr 70).
- SKARGA, *Roczne dzieje kościelne* – Piotr Skarga, *Roczne dzieje kościelne od narodzenia Pana i Boga naszego Jezusa Chrystusa wybrane z „Rocznych dziejów kościelnych” Cezara Baroniusza, kardynała S.R.K. nazwanych „Annales ecclesiastici”...*, Kraków: w drukarni A. Piotrkowczyka, 1603.
- SKARGA, *Żywoty świętych* – Piotr Skarga, *Żywoty świętych Starego i Nowego Zakonu na każdy dzień przez cały rok wybrane z poważnych pisarzy i Doktorów Kościelnych, których imiona niżej są położone...*, Kraków: w drukarni A. Piotrkowczyka, 1615.

- SOTO, *Commentaria* – Dominicus Soto Segobiensis (Domingo de Soto), *In Porphyrii „Isagogen”, Aristotelis „Categorias” librosque „De demonstratio-  
ne” absolutissima commentaria*, Venetiis: apud Guerracos fratres et socios, 1587.
- SPAGNOLI MANTUANUS, *Contra* – Baptista Spagnoli Mantuanus (Baptista Mantovano / Baptistya Spagnoli), *Contra poetas impudice loquentes carmen*, Bononiae 1489.
- SPONDANUS, „*Annalium*” *Baronii continuatio* – Henricus Spondanus (Henri de Sponde), „*Annalium ecclesiasticorum*”... *Caes[aris] Baronii continuatio, ab anno M.C.XCVII, quo is desiit, ad finem MDCL...*, t. 3, Lutetiae Parisiorum: sumptibus D. de la Noüe, 1641.
- SUÁREZ, *Cursus* – Franciscus Suares Granatensis (Francisco Suárez Vázquez), *Cursus philosophicus in quattuor tomos distributus...*, Conimbricæ: typis P. Craesbeeck, 1651.
- SUÁREZ, *Disputationes* – Franciscus Suares Granatensis (Francisco Suárez Vázquez), *Disputationes metaphysicæ*; wydanie: ... Francisci Suarez, e Societate Iesu, *Metaphysicarum disputationum* t. 1-2..., Moguntiae: sumptibus H. Mylii Birckmanni excudebat B. Lippsius<sup>2</sup>1614.
- TREMBECKI, *Wirydarz* – Jakub Teodor Trembecki, *Wirydarz poetycki*; wydanie: Jakuba Teodora Trembeckiego *Wirydarz poetycki*, z rękopisu radcy dr. L. Mizerskiego wydał A. Brückner, t. 1-2, Lwów 1910.
- TYPOTIUS – Iacobus Typotius (Jacob Typot), *Symbola divina et humana pontificum, imperatorum, regum...*, ex museo Octavii de Strada..., t. 1-3, Pragae: Ae. Sadeler, 1601-1603.

#### 4. Skróty dotyczące literatury starożytnej i średniowiecznej

- AELREDUS, *Spirit.amicit.* – Aelredus Rievallensis (Elred z Rievaulx), *De spiritali amicitia* (O przyjaźni duchowej); przekład: Elred z Rievaulx, *Przyjaźń duchowa*, przełożył, wstępem i przypisami opatrzył M. Wylęgała, Kęty<sup>2</sup>2013 („Biblioteka Europejska – Antyk”)
- AMBROS. *Poenit.* – Ambrosius Aurelius Mediolanensis (św. Ambroży z Mediolanu), *De poenitentia libri duo* (O pokucie księgi dwie); wydanie: *PL* 16,465-524A
- AL* – *Anthologia Latina* (Antologia łacińska); wydanie: *Anthologia Latina sive poesis Latinae supplementum*, pars I: *Carmina in codicibus scripta*, fasc. 1: *Libri Salmasiani aliorumque carmina*, recensuit A. Riese, Lipsiae 1869; przekład: Z. Kubiak, *Muza rzymska. Poezja starożytnego Rzymu*, Warszawa 1992
- ANT* – *Apostolowie*, część 1: *Andrzej, Jan, Paweł, Piotr, Tomasz*, część 2: *Barłłomiej, Filip, Jakub Mniejszy, Jakub Większy, Judasz, Maciej, Mateusz, Szymon i Juda Tadeusz ewangeliści, uczniowie pańscy*, pod redakcją M. Starowieyskiego, współpraca K. Bardski [i in.], Kraków 2007 („Apokryfy Nowego Testamentu”, t. 2)

- AP* – *Anthologia Palatina* (Antologia palatyńska)
- APPVERG.* – *Appendix Vergiliana* (Dodatek Wergiliuszowy)
- APUL.Apol.* – Lucius Apuleius (Apulejusz), *Apologia, sive Pro se de magia liber* (Apologia, czyli W obronie własnej księga o magii)
- ARIST.* – Aristoteles (Arystoteles)
- Hist.anim.* – *Historia animalium* (Zoologia); przekład: Arystoteles, *O częściach zwierząt*, [w:] tenże, *Dziela wszystkie*, t. 3, przekład, wstęp i komentarze P. Siwek, Warszawa <sup>2</sup>2003, s. 323-614
- Long.brev.* – *De longitudine et brevitate vitae* (O długości i krótkości życia); przekład: Arystoteles, *O długości i krótkości życia*, [w:] tamże, *Krótkie rozprawy psychologiczno-biologiczne (Parva naturalia)*, s. 278-287
- Metaph.* – *Metaphysica* (Metafizyka); przekład: Arystoteles, *Metafizyka*, przełożył, wstępem, komentarzem i skorowidzem opatrzył K. Leśniak, Warszawa 1983 („Biblioteka Klasyków Filozofii”)
- Part.anim.* – *De partibus animalium* (O częściach zwierząt); przekład: Arystoteles, *O częściach zwierząt*, [w:] tenże, *Dziela wszystkie*, t. 3, op. cit., s. 636-756
- Phys.* – *Physica* (Fizyka); przekład: Arystoteles, *Fizyka*, przekład, wstęp i komentarze K. Leśniak, Warszawa 1968 („Biblioteka Klasyków Filozofii”)
- Poet.* – *Poetica* (Poetyka); przekład: Arystoteles, *Poetyka*, przekład H. Podbielski, [w:] tenże, *Dziela wszystkie*, t. 6, przekład, wstęp i komentarze M. Chigerowa [i in.], posłowie H. Podbielski, Warszawa <sup>1</sup>2001
- zob. *AUCT.ARIST.*
- zob. *PROBL.ARIST.*
- AUCT.ARIST.* – *Auctoritates Aristotelis*; wydanie: J. Halesse, *Les „Auctoritates Aristotelis”. Un florilège médiéval étude historique et édition critique*, Louvain-Paris 1974 („Philosophes Médiévaux”, t. 17)
- Animal.* – *De animalibus* (O zwierzętach)
- Generat.* – *De generatione* (O powstawaniu)
- Met.* – *Metaphysica* (Metafizyka)
- Phys.* – *Physica* (Fizyka)
- AUG.* – Aurelius Augustinus (św. Augustyn)
- Civ.* – ad Marcellinum *De civitate Dei contra paganos libri viginti duo* (O państwie Bożym, przeciw poganom ksiąg XXII)
- Conf.* – *Confessiones* (Wyznania)
- Gen.litt.* – *De Genesi ad litteram libri duodecim* (Komentarz słowny do Księgi Rodzaju)
- Serm.* – *Sermones ad populum* (Kazania do ludu)
- Trin.* – *De Trinitate* (O Trójcy)
- BERN.CLAR.Serm.* – Bernardus Claraevallensis (św. Bernard z Clairvaux), *Sermones* (Kazania)

- BOETH.*Comm.Porph.* – Anicius Manlius Torquatus Severinus Boethius (Boecjusz), *Commentaria in Porphyrium a se translatum* (Komentarze do Porfiriusza przez siebie przełożonego); wydanie [w:] *PL* 64,72-158
- CALLIM.*Epigr.* – Callimachus (Kallimach), *Epigrammata* (Epigramy); wydanie w: Callimachi Cyrenaei *Hymni (cum suis scholiis Graecis) et Epigrammata, eiusdem poematum „De coma Berenices” a Catullo versum*, Nicodemi Frischlini Balingensis interpretationes duae *Hymnorum*: una oratione soluta, altera carmine, eiusdem interpretatio *Epigrammatum* et annotationes in *Hymnos*, Henrici Stephani partim emendationes, partim annotationes in quosdam *Hymnorum* locos..., [Parisiis:] excudebat H. Stephanus, 1577, s. 60-70: „Callimachi *Epigrammata*, ex variis autoribus per Nicodemum Frischlinum collecta et versibus Latinis exposita”; przekład: A. Kotlińska-Toma, [w:] Kallimach, *Dzieła poetyckie*, t. I: *Hymny i epigramy*, przełożyły J. Ławińska-Tyszkowska, A. Kotlińska-Toma, wstępem i przypisaniami opatrzyły A. Kotlińska-Toma, E. Żybert-Pruchnicka, Wrocław 2016, s. 205-267: „Epigramy” („Biblioteka Antyczna”, t. 49)
- Pf – Callimachus, edidit R. Pfeiffer, vol. II: *Hymni et Epigrammata*, Oxford 1953, s. 80-99
- CASSIOD.*Inst.* – Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus Senator (Kasjodor), *Institutiones divinarum et saecularium litterarum* (Wskazania dotyczące nauk boskich i świeckich)
- CATULL. – Caius Valerius Catullus (Katullus), *Catulli Veronensis liber* (Księga Katullusa z Werony)
- CIC. – Marcus Tullius Cicero (Cyceron)  
*Epistulae* (Listy)  
*ad Att.* – *ad Atticum* (do Attyka)  
*ad fam.* – *ad familiares* (do bliskich znajomych)  
*Phil.* – *In Marcum Antonium orationes Philippicae* (Mowy przeciwko Markowi Antoniuszowi / Filipiki)  
*Rep.* – *De re publica* (O państwie / O Rzeczpospolitej)  
*Tusc.* – *Tusculanae disputationes* (Rozmowy tuskulańskie / Tuskulanki); przekład: Marcus Tullius Cicero, *Rozmowy tuskulańskie*, [w:] tenże, *Pisma filozoficzne*, t. III: *Księgi akademickie, O najwyższym dobru i złu, Paradoxy stoików*, przełożył W. Kornatowski, *Rozmowy tuskulańskie*, przełożył J. Śmigaj, komentarzem opatrzył K. Leśniak, [Warszawa] 1961, s. 475–743 („Biblioteka Klasyków Filozofii”)
- COLUM. – Lucius Iunius Moderatus Columella (Kolumella), *De re rustica* (O gospodarstwie)
- DIGESTA – *Digesta seu Pandectae* (Uporządkowane zapiski; najobszerniejsza część *Corpus iuris civilis* – Zbioru prawa cywilnego)
- DIOG.LAERT. – Diogenes Laertius (Diogenes Laertios), *De vitis et dogmatibus clarorum philosophorum* (Żywoty i poglądy słynnych filozofów);

przekład: Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*, przekład I. Krońska, K. Leśniak, W. Olszewski, B. Kupis, opracowanie przekładu, przypisy i skorowidz I. Krońska, wstęp K. Leśniak, Warszawa 2006 („Biblioteka Klasyków Filozofii”)

DIONYS.HALIC.*Antiquit.Rom.* – *Dionysius Halicarnassensis* (Dionizjusz z Halikarnasu), *Antiquitates Romanae* (Starożytność rzymska / Starożytności rzymskie)

DISTICH.CATO. – *Disticha Catonis* (Dwuwersze Katona)

DONAT. – Aelius Donatus (Donatus)

*Ars maior* – *Ars maior* (Gramatyka większa)

*VVerg.* – *Vita Vergilii* (Żywot Wergiliusza)

ENN.*Ann.* – Quintus Ennius (Ennius), *Annales* (Roczniki); numeracja fragmentów za: *Ennianae Poesis Reliquiae*, iteratis curis recensuit J. Vahlen, Leipzig<sup>2</sup>1903, s. 1–117 [w. 1-628]

FRONTIN.*Strat.* – Sextus Iulius Frontinus (Frontyn), *Strategemata* (Podstępny wojenne)

GALEN. – Claudius Galenus (Galen); wydanie: ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΓΑΛΗΝΟΥ *ΠΛΑΝΤΑ*. Claudii Galeni *Opera omnia*, editionem curavit C.G. Kühn, t. 1-20, Lipsiae 1821-1833 („Medicorum Graecorum quae exstant”) [numeracja według tomów i stron wydania]

*Fac.nat.* – *De facultatibus naturalibus* (O środkach naturalnych); wydanie: t. 2, Lipsiae 1821, s. 1-214

*Opt.med.philos.* – *Si quis optimus medicus est, eundem esse philosophum* (Najlepszy lekarz jest także filozofem); wydanie: t. 1, Lipsiae 1821, s. 53-63

*Simplic.med.* – *De simplicium medicamentorum temperamentis et facultatibus libri undecim* (O właściwościach i mocy prostych lekarstw ksiąg 11); wydanie: t. 11, Lipsiae 1826, s. 379-892; t. 12, Lipsiae 1827, s. 1-377

GELL. – Aulus Gellius (Aulus Gellius), *Noctes Atticae* (Noce attyckie)

HDT – Herodotus (Herodot), *Historiae* (Dzieje); przekład: Herodot, *Dzieje*, przekład S. Hammer, opracowanie R. Turasiewicz, Wrocław 2005 („Biblioteka Narodowa”, Seria II, nr 252)

HIER. – Sophronius Eusebius Hieronymus (św. Hieronim)

*Epist.* – *Epistolae* (Listy)

*Vir.illustr.* – *Liber de viris illustribus* (O sławnych mężach) [PL 23,631-760]

HILAR.*Syn.* – Hilarius Pictaviensis (św. Hilary z Poitiers), *De synodis* (O synodach)

HIPPOCR.*Aphor.* – Hippocrates (Hipokrates), *Aphorismi* (Aforyzmy)

HOM.*Il.* – Homerus (Homer), *Ilias* (Iliada)

HOR. – Quintus Horatius Flaccus (Horacy)

*Ars* – *De arte poetica epistula ad Pisones* (O sztuce poetyckiej list do Pizonów; *Epist.* 2,3); przekład: Horacy, *Sztuka poetycka*, [w:]

- tenże, *Dziela wszystkie*, przełożył, wstępem i komentarzem opatrzył A. Lam, Warszawa <sup>2</sup>1996, s. 239–250 („Libri Mundi”)
- Carm.* – *Carmina* (Pieśni); przekład: tamże, s. 23–124
- Epist.* – *Epistulae* (Listy); przekład: tamże, s. 199–238
- Sat.* – *Satirae / Sermones* (Satyry / Gawędy); przekład: tamże, s. 145–198
- INNOCENTIUS III, *De contemptu* – SS Innocentius III, *De contemptu mundi, sive De miseria conditionis humanae libri tres*; wydanie: PL 217,706A
- ISID.*Etym.* – Isidorus Hispalensis (Izydor z Sewilli), *Etymologiarum, sive Originum libri viginti* (Etymologii, czyli Początków ksiąg 20)
- KADŁUBEK – Magister Vincentius, *Chronicon Polonorum* (Kronika polska); wydanie: Mistrz Wincenty (tzw. Kadłubek), *Kronika polska*, przełożyła i opracowała B. Kürbis, indeks sporządziła D. Zydorek, Wrocław <sup>2</sup>1996 („Biblioteka Narodowa”, Seria I, nr 277)
- LATINI, *Livres dou trésor* – Brunetto Latini, *Li Livres dou trésor* (Skarbiec wiedzy); przekład: B. Latini, *Skarbiec wiedzy*, przełożyły i opracowały M. Frankowska-Terlecka, T. Giermak-Zielińska, Warszawa 1992
- LIV. – Titus Livius (Liwiusz), *Ab urbe condita libri* (Księgi [dziejów] Rzymu od założenia miasta)
- LUCAN.*Phars.* – Marcus Annaeus Lucanus (Lukan), *Pharsalia. Belli civilis libri decem* (Farsalia. 10 ksiąg o wojnie domowej)
- MART.*Epigr.* – Marcus Valerius Martialis (Marcjalis), *Epigrammaton libri* (Księgi epigramów); wydanie: M. Valerii Martialis *Epigrammaton libri*, recognovit W. Heraeus, editionem correctiorem curavit I. Borovskij, Leipzig 1982 („Bibliotheca Teubneriana”); przekłady: M. Waleryusa Marcyalisa *Epigramów ksiąg XII*, przekładał J. Czubek, Kraków 1908; Marcjalis, *Epigramy. Wybór*, tłumaczył i wstępem opatrzył S. Kołodziejczyk, Warszawa 1998 („Biblioteka «Czytelnika»”)
- OV. – Publius Ovidius Naso (Owidiusz)
- Am.* – *Amores* (Miłostki)
- Ars* – *Ars amatoria* (Sztuka kochania)
- Fast.* – *Fasti* (Kalendarz)
- Her.* – *Epistulae heroidum* (Heroidy)
- Met.* – *Metamorphoses* (Metamorfozy / Przemiany)
- Pont.* – *Epistulae ex Ponto* (Listy z Pontu)
- Rem.* – *Remedia amoris* (Lekarstwa na miłość)
- Trist.* – *Tristia* (Żale)
- PANEG.LAT. – *Panegyrici Latini* (Łacińskie mowy pochwalne)
- PAUS. – Pausanias Periegeta (Pauzaniusz), *Graeciae descriptio* (Wędrówka po Helladzie)
- PERS. – Aulus Persius Flaccus (Persjusz), *Saturae* (Satyry); przekład [w:] *Trzej satyrycy rzymscy, Horacy* w przekładzie J. Czubka, *Persjusz–Juwenalis* w przekładzie J. Sękowskiego, wstęp i komentarz w opracowaniu L. Winniczuk, Warszawa 1958, s. 93–114



- PETRON.*Sat.* – Petronius Arbitr (Petroniusz), *Satyricon libri* (Satyryki / Satyrikon); numeracja fragmentów za: Petronii Arbitri *Satyricon reliquiae*, quartum edidit K. Müller, Stutgardiae et Lipsiae <sup>4</sup>1995 (reprint z poprawkami: 2003, 2009; „Bibliotheca Teubneriana”, 1257)
- PETRUS LOMBARDUS, *Sent.* – Petrus Lombardus (Pierre Lombard), *Sententiae in quattuor libros distinctae* (Sentencje na cztery księgi podzielone)
- PHAEDR. – Fedrus, *Fabulae Aesopiae* (Bajki Ezopa); numeracja za: *Babrius and Phaedrus*, edited et translated by B.E. Perry, Cambridge, Mass. – London <sup>4</sup>(reprint)1990 (<sup>1</sup>1965; „Loeb Classical Library” 436)
- PIND.*Ol.* – Pindarus (Pindar), *Olympionicae* (Ody olimpijskie)
- PL – *Patrologiae cursus completus, seu bibliotheca universalis... omnium ss. Patrum scriptorumque ecclesiasticorum, sive Latinorum, sive Graecorum. Series Latina*, ed. J.P. Migne, Parisiis 1857-1866
- PLAT. – Plato (Platon)
- Apol.* – *Apologia* (Apologia / Obrona Sokratesa); przekład [w:] Platon, *Dialogi* w przekładzie W. Witwickiego, wybrał, tekst przejrzał, przedmową i objaśnieniami opatrzył A. Lam, Warszawa 1993, s. 183-208 („Libri Mundi”)
- Parm.* – *Parmenides*; przekład [w:] Platon, *Parmenides, Teajtet*, przełożył oraz wstępami i objaśnieniami opatrzył W. Witwicki, Kęty 2002, s. 13-83 („Biblioteka Europejska – Antyk”)
- Phdr.* – *Phaedrus* (Fajdros); przekład: Platon, *Fajdros*, przełożył oraz wstępem i objaśnieniami opatrzył W. Witwicki, Kęty 2002 („Biblioteka Europejska – Antyk”)
- Resp.* – *Respublica* (Państwo / Rzeczpospolita); przekład: Platon, *Państwo*, przełożył, wstępem i komentarzem opatrzył W. Witwicki, Kęty 2003
- Theaet.* – *Theaetetus* (Teajtet); przekład [w:] *Parmenides, Teajtet*, op. cit., s. 89-192
- Tim.* – *Timaetus* (Timajos); przekład [w:] Platon, *Timajos, Kritias albo Atlantyck*, przełożył, wstępem, komentarzem i skorowidzem opatrzył P. Siwek, Warszawa 1986, s. 19-128 („Biblioteka Klasyków Filozofii”)
- PLAUT. – Titus Maccius Plautus (Plaut)
- Merc.* – *Mercator* (Kupiec)
- Poen.* – *Poenulus* (Punijczyk / Człowiek z Kartaginy)
- PLIN.MA.NH – Caius Plinius Secundus Maior (Pliniusz Starszy), *Naturalis historia* (Historia naturalna)
- PLUT. – *Plutarchus Chaeroneus* (Plutarch z Cheronei)
- Moralia* (Pisma moralne)
- Exil.* – *De exilio* (O wygnaniu)
- Vitae parallelae* (Żywoty równoległe)

- Num.* – *Numa Pompilius* (Numa Pompiliusz); przekład w: Plutarch, *Żywoty równoległe*, t. I: *Tezeusz. Romulus i ich porównanie, Likurg. Numa i ich porównanie*, przełożył i wstępem poprzedził K. Korus, przypisami i komentarzem opatrzyli L. Trzcionkowski i K. Korus, Warszawa 2004, s. 255–298 („Biblioteka Antyczna”)
- Rom.* – *Romulus* (Romulus)
- Ps.-ARIST. *Probl.* – Pseudo-Aristoteles (Pseudo-Arystoteles; dzieło autorstwa współpracowników lub następców Arystotelesa), *Problemata* (Zagadnienia przyrodnicze)
- Ps.-AURELVICT. *Epit. caes.* – Pseudo-Aurelius Victor (Pseudo-Aureliusz Wiktor), *Epitome de caesaribus* (Wyciąg z historii cesarzy)
- Ps.-BONAV. *Meditat.* – Pseudo-Bonaventura (Pseudo-Bonaventura), *Meditationes vitae Christi* (Rozważania o życiu Chrystusa); wydanie: Sancti Bonaventurae... *Opera omnia...*, t. XII, Parisiis: L. Vives bibliopola editor, 1809, s. 509–630
- PUBLIL. *Sent.* – Publius Syrus (Publiliusz Syrus), *Sententiae* (Sentencje); numeracja za wydaniem: Publilii Syri mimi *Sententiae*, recensuit G. Meyer, Lipsiae 1880
- SELECTA EPIGR. GR. – *Selecta epigrammata Graeca Latine versa ex septem epigrammatum Graecorum libris*, accesserunt omnibus omnium prioribus editionibus ac versionibus plus quam quingenta epigrammata recens versa ab Andrea Alciato, Ottomaro Luscinio ac Iano Cornario Zuiccaviensi, Basileae: ex aedibus Io. Bebelii, 1529
- SEN. MI. – Lucius Anneus Seneca Minor, Philosophus (Seneka Młodszy, Filozof)
- Benef.* – *De beneficiis* (O dobrodziejstwach); przekład: Lucjusz Anneusz Seneka, *Pisma filozoficzne*, t. 2, przełożył, wstępem poprzedził, komentarzem, układem treści, indeksem opatrzył, ilustracje dobrał L. Joachimowicz, Warszawa 1965, s. 69–449
- Dial.* – *Dialogorum libri duodecim* (Dialogów ksiąg dwanaście)
- Brev.* – *Ad Paulinum De brevitae vitae* (O krótkości życia)
- Ira* – *Ad Novatum De ira* (O gniewie); przekład [w:] Lucjusz Anneusz Seneka, *Pisma filozoficzne*, t. 1, przełożył, wstępem poprzedził, komentarzem, układem treści, indeksem opatrzył, ilustracje dobrał L. Joachimowicz, Warszawa 1965, s. 244–424
- Epist.* – *Epistulae morales ad Lucilium* (Listy moralne do Lucyliusza)
- Tragoediae* (Tragedie)
- Herc. fur.* – *Hercules furens* (Herkules szalejący)
- SEPTIMELLENSIS, *Divers. fort. phil.* – Henricus Septimellensis / Pauper (Arrigo / Arighetto da Settimello), *De diversitate fortunae et philosophiae consolatione* (O zmienności fortuny i pocieszeniu, jakie daje filozofia)
- SIL. *Pun.* – Tiberius Catus Asconius Silius Italicus (Syliusz Italik), *Punica* (Opowieść o wojnie punickiej)

- STAT.*Theb.* – Publius Papinius Statius (Stacjusz), *Thebais* (Tebaida)
- SUET. – Caius Suetonius Tranquillus (Swetoniusz)  
*Vitae caesarum* (Żywoty cesarzy)  
*Aug.* – *Divus Augustus* (Boski August); przekład: Gajus Swetoniusz Trankwillus, *Żywoty cesarzy*, przekład, wstęp i komentarz J. Niemirska-Pliszczyńska, przedmowa J. Wolski, Wrocław 2004 („Arcydzieła Kultury Antycznej”)
- TER.*Andr.* – Publius Terentius Afer (Terencjusz), *Andria* (Dziewczyną z Andros)
- THEOCR. – *Theocritus* (Teokryt)  
*Idyll.* – *Idyllia* (Idylle / Sielanki)  
 10: *Operarii, sive Messores* (Robotnicy rolni, czyli Żeńcy)
- THOM.AQUIN. – Thomas de Aquino (św. Tomasz z Akwinu)  
*Phys.* – *In octo libros „Physicorum” Aristotelis expositio* (Komentarz do ośmiu ksiąg *Fizyki* Arystotelesa)  
*Script.Sent.* – *Scriptum super „Sententiis”* (Komentarz do *Sentencji*)  
*Sum.theol.* – *Summa theologiae* (Suma teologiczna); przekład: Tomasz z Akwinu, *Suma teologiczna*, t. 1: *O Bogu*, cz. 1 (1,1-12), przełożył i objaśnieniami zaopatrzył P. Bełch, London 1975 („Biblioteka Polska. Seria Tomistyczna”, t. 19)
- THOM.HIB. – Thomas a Hibernia (Tomasz z Irlandii), *Manipulus florum* (Wiązanka kwiatów); wydanie: *Flores omnium fere doctorum... a Thoma Hibernio... collecti, Venetiis: [b.dr.], 1550*
- TIBUL. – Albius Tibullus (Tibullus), *Elegiae* (Elegie)
- VERG. – Publius Vergilius Maro (Wergiliusz)  
*Aen.* – *Aeneis* (Eneida); przekład: Publius Vergilius Maro, *Eneida*, przekład Z. Kubiak, Warszawa 1987 („Bibliotheca Mundi”)  
*Ecl.* – *Eclogae / Bucolica* (Eklogi / Bukoliki)  
*Georg.* – *Georgica* (Georgiki)  
 zob. APP.VERG.
- VITR. – Vitruvius (Witruwiusz), *De architectura libri decem* (O architekturze ksiąg dziesięć)
- Wincenty zob. Kadłubek
- WINCENTY Z KIELCZY, *Gaude, mater Polonia* – Wincenty z Kielczy, *Gaude, mater Polonia* (Raduj się, matko Polsko); wydanie w: *Monumenta Poloniae Historica. Pomniki Dziejowe Polski*, t. IV, wydany nakładem Akademii Umiejętności w Krakowie, opracowany przez członków Lwowskiej Komisji Historycznej tejże Akademii, Lwów 1884, s. 319-438: *Vita sancti Stanislai Cracoviensis episcopi...*, wydał W. Kętrzyński, s. 355-362: [Hymni de sancto Stanislao]

## 5. Skróty ksiąg biblijnych

Jeśli nie zaznaczono inaczej, cytaty biblijne [za:] *Biblia w przekładzie księdza Jakuba Wujka z 1599 r.*, transkrypcja typu „B” oryginalnego tekstu

z XVI w. i wstępy ks. J. Frankowski, Warszawa 1999 („Prymasowska Seria Biblijna”). Oznaczenia ksiąg biblijnych, skróty i lokalizacje [za:] *Biblia Tysiąclecia*, Poznań <sup>3</sup>1983; tytuły ksiąg [za:] *Biblia w przekładzie Jakuba Wujka*:

Gen / Rdz – *Genesis* / Księga Rodzaju  
 Pwt – Księga Powtórzonego Prawa  
 Joz – Księga Jozuego  
 Sdz – Księga Sędziów  
 4Ezd – Czwarta Księga Ezdrasza (apokryf)  
 Ps – Księga Psalmów  
 Prz – Księga Przypowieści  
 Koh – Księga Koheleta [Eklezjastesa]  
 Cant / Pnp – *Canticum canticorum* / Pieśń nad Pieśniami  
 Mdr – Księga Mądrości  
 Eccl. / *Ecclesiast.* / Syr – *Ecclesiasticus* / Mądrość Syracha / Eklezjastyk  
 Ezech. / Ez – Księga Ezechiela  
 Mt – Ewangelia według św. Mateusza  
 Mk – Ewangelia według św. Marka  
 Łk – Ewangelia według św. Łukasza  
 J – Ewangelia według św. Jana  
 Dz – Dzieje Apostolskie  
 1Kor – Pierwszy list do Koryntian  
 2Kor – Drugi list do Koryntian  
 Ga – List do Galatów  
 Ef – List do Efezjan  
 Tt – List do Tytusa  
 Hbr – List do Hebrajczyków  
 Jk – List św. Jakuba Apostoła  
 1P – Pierwszy list św. Piotra Apostoła  
 Apoc. / Ap – *Apocalypsis* / Apokalipsa św. Jana

## 6. Skróty nazw archiwów i bibliotek

AGAD – Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie  
 BCz – Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie  
 BJ – Biblioteka Jagiellońska  
 BN – Biblioteka Narodowa  
 WBPubl – Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy

## II. OPIS ŹRÓDEŁ

Za podstawę wydania przyjęto edycję **Crac**<sub>1</sub> (1654 r.).

Karta tytułowa: [antykw:] ALBERTI JNES / [kursywa:] *Œ Societate* [antykw:] JESV, / ACROAMATVM / EPIGRAMMATICORVM / CENTVRIÆ VII. / [kursywa:] *CASTIS*, / [antykw:] Verecundisq; Salibus, / [kursywa:] *IN GRATIAM* / [antykw:] Studiosæ Iluentutis, / intertextæ.

/ [kursywa:] *EDITIO SECVNDA*. / [antykwia:] Correctior, & locupletior, / Ab ipsoq; Auçtore recognita / [winieta: zamknięta korona królewska] / [kursywa:] *Superiorum Permissu* / [pojedyncza linia pozioma] / [antykwia:] CRACOVIÆ, / [kursywa:] *Apud* [antykwia:] LVCAM KVPISZ, S.R.M. [kursywa:] *Typogra- / phum. Anno Dñi, M. DC. LIV.* – 12<sup>o</sup>; s.nlb. 16, s. 132; k. 74, sygn. )(6, A-E<sup>12</sup>, F<sup>6</sup>, G<sup>2</sup>.

Na karcie G<sub>1r</sub> znajduje się *facultas* wydana przez Stanisława Jerzykowica (Irzykowicza), ówczesnego prowincjała polskiego Towarzystwa Jezusowego, datowana w Brześciu 8 grudnia 1653 r. Składka G oprawiana była z przodu, po składce )(.

Korzystano z egzemplarza BN XVII.1.20, który dostępny jest też w Polsce: <https://polona.pl/item/alberti-jnes-e-societate-jesv-acroamatvm-epigrammaticorvm-centvriac-vii-castis,MjE3MTI0NDA/4/#info:metadata> [dostęp: 30.08.2019].

Ponadto tekst porównano z następującymi wydaniem:

#### Vars (1652)

Karta tytułowa: [antykwia:] A.R.P. / ALBERTI INES / è / Societate IESV / ACROAMATVM / EPIGRAMMATICORVM / CENTVRIÆ II. / Honeftis & Iouialibus falibus / inperfæ: / [kursywa:] *Quas è religiofis tenebris in lucem / protraxit / IOANNES GAWINSKI / Sereniffimi Polon.* [ligatura] *et Suec. Principis / Notarius Cubicularius.* / [antykwia:] Cum Licentia Superiorum. / VARSAVIÆ, / In Officina PETRI ELERT S.R.M. Typographi, / Anno D. 1652. – 8<sup>o</sup>; s.nlb. 88; k. 64, sygn. [a]<sup>4</sup>, A-E<sup>8</sup> (? def).

Zbiór epigramatów znajduje się na kartach A-E<sub>2v</sub>.

Egzemplarz niekompletny, urywa się na k. [E<sub>7</sub>]v, kustosz: *E Tur-* na tej karcie zapowiada co najmniej jeszcze jedną kartę.

Na k. E<sub>3r</sub>-E<sub>4v</sub> dedykacja: [antykwia:] AD / PERILLVSTREM / et Adm̃ Rñdum Dñum / D. ALBERTVM / GRABOWSKI, / CANCELLARIVM VARSOVIEN[SEM] / Gnesneñ, Posnaniẽñ Canonicum / &c. / S.R.M. Secretarium, / Ac / Sereniff: Poloniae et Sueciae Principis / Prælatum Maiorem, / AVCTOR. Poprzedza ona tekst zaczynający się od k. E<sub>5r</sub>: [antykwia:] ARGO SARMATICA. / [kursywa:] SEV / GENTILITIAE NAVI / [antykwia:] Illuſtriffimi et Rñdiff: Dñi / D. ANDREÆ DE SZOLDRY / SZOLDRSKI / Dei & Apostolicae Sedis Gratiã / EPISCOPI POSNANIENSIS; / [kursywa:] ELOGIVM LYRICVM.

Korzystano z unikatowego egzemplarza BN XVII.2.1415 adl. Na jego podstawie można stwierdzić, że zecer źle złożył arkusz A (A<sub>1r</sub>-A<sub>3v</sub>, A<sub>4r</sub>-A<sub>2v</sub>, A<sub>3r</sub>-A<sub>1v</sub>, A<sub>2r</sub>-A<sub>4v</sub>, A<sub>5r</sub>-A<sub>7v</sub>, A<sub>8r</sub>-A<sub>6v</sub>, A<sub>7r</sub>-A<sub>5v</sub>, A<sub>6r</sub>-A<sub>8v</sub>). Egzemplarz dostępny jest także w Polsce: <https://polona.pl/item/alberti-ines-e-societate-iesv-acroamatvm-epigrammaticorvm-centvriac-ii,MjE3MTIzZmzk/0/#info:metadata> [dostęp: 30.08.2019].

#### Crac<sub>2</sub> (1655)

Wydanie tytułowe, skład identyczny z wydaniem C<sub>1</sub>.

Karta tytułowa: [antykw:] ALBERTI JNES / [kursywa:] *É Societate* [antykw:] JESV / ACROAMATVM / EPIGRAMMATICORVM / CENTVRIÆ VII. / [kursywa:] *CASTIS*, / [antykw:] Verecundisq; Salibus , / IN GRATIAM / Studiosæ Iluentutis , / intertextæ. / [kursywa:] *EDITIO SECVNDA*. / [antykw:] Correctior, & locupletior , / Ab ipfoq; Auctore recognita. / [winieta: zamknięta korona królewska] / [kursywa:] *Superiorum Permissu*. / [pojedyncza linia pozioma] / [antykw:] CRACOVIÆ, / [kursywa:] *Apud* [antykw:] LVCAM KVPISZ, S.R.M. [kursywa:] *Typogra- / phum. Anno Dni, M. DC. LV. – 12°; s.nlb. 16, s. 132; k.74, sygn. )*<sup>(6, A-E<sup>12</sup>, F<sup>6</sup>, G<sup>2</sup></sup>.

Składka G oprawiana była z przodu, po składce lub w środku składki )(.

Kartę tytułową poprzedza frontysep miedziorytowy, przedstawiający wzgórze Parnasu, gdzie na pierwszym planie Miłość Boża strąca z łuku Amora, w oddali biegnie Pegaz, na którego padają promienie Słońca oznaczonego symbolem IHS. U dołu, w ozdobnym kartuszu podtrzymywanym przez dwa putta, widnieje tytuł dzieła: [antykw:] ALBERTI INES / é Societate IESV / ACROAMATA EPIGRAM / MATICA. Editio Secunda / [kursywa:] *Cracouie apud Lucam Kupiŝ M DC LV*.

Korzystano z egzemplarza BN XVII.1.212 (egzemplarz zawiera ozdobny frontysep, ale jest zdefektowany: brak s. 121-122 oraz 130-132), dostępnego w Polsce: <https://polona.pl/item/alberti-jnes-acroamatvm-epigrammaticorvm-centvriae-vii-castis-verecundisque,MjE3MTI0OTQ/6/#info:metadata> [dostęp: 30.08.2019], oraz egzemplarza BJ St.Dr 817, nr egz. stdr0004533 (egzemplarz kompletny, lecz pozbawiony sztychowanego frontysepisu), umieszczonego także na stronie Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej: <https://jbc.bj.uj.edu.pl/publication/476181> [dostęp: 30.08.2019].

### **Amst** (1679)

Karta tytułowa: [antykw:] EPIGRAMMATUM / JOANNIS OWENI / CAMBRO BRITANNI / OXONIENSIS, / ET / ALBERTI INES / E SOCIETATE JESU , / ACROAMATUM EPIGRAMMATICORUM / Editio postrema & postumis quibusdam adaucta. / [winieta z ozdobników drukarskich] / AMSTELODAMI, / Apud Elzevirium. / M. DC. LXXIX – 8°; s.nlb. 6, s. 402, s.nlb. 2; k. 205, sygn. [a]<sup>3</sup>, A-Kk<sup>8</sup>, Ll<sup>1</sup>, [a]<sup>1</sup>.

Kartę tytułową poprzedza miedziorytowy frontysep w górnej części przedstawiający Muzy siedzące u stóp Helikonu, nad nimi zaś w oddali ze skały wlatuje Pegaz. W części środkowej znajduje się kamienna tablica z tytułem: „[antykw:] IOANNIS OWEN / Epigrammatum.” Po jej prawej stronie stoi naga Wenus (wizerunek zmaskulinizowany), okryta jedynie udrapowanym wąskim pasem tkaniny przebiegającym od lewego ramienia pionowo wzdłuż tułowia i zakręcającym przy podbrzuszu na prawe udo; jego koniec bogini chwyta prawą ręką, w lewej dłoni trzyma płonące serce; u jej stóp przycupnęły dwa gołębie. Po lewej stronie tablicy stoi Amor z łukiem. W dolnej części rycina przedstawia bachanalia z trzymającym kielich Bachusem,

który womituje. Bóg dosiada rozplaszczonego na ziemi konia, a podtrzymuje go koźlonogi satyr w otoczeniu satyrów wymachujących kijami owiniętymi bluszczem.

Zbiór Inesa znajduje się na s. 285-402, poprzedzony (s. 285) osobną kartą tytułową: [antykwia:] ALBERTI INES / E SOCIETATE JESU , / ACROAMATUM / EPIGRAMMATICORUM / [kursywa:] *CASTIS* / [antykwia:] *Verecundisque Salibus.* / [kursywa:] *IN GRATIAM* / [antykwia:] *Studiofæ Juventutis intertextorum.* / EDITIO NOVA / Et correctissima. / [winieta z trzech ozdobników drukarskich] / AMSTELODAMI , / Apud Elzevirium. / M. D. C. LXXIX. Z tego przekazu (s. 401-402) zaczerpnięto utwory 6-9 pomieszczone w *Supplementum*.

Korzystano z egzemplarza Bayerische Staatsbibliothek sygn. P.o.lat. 1659y, dostępnego na stronie: [https://books.google.pl/books?id=14hEAAAACAAJ&dq=diva+beatus+ero&source=gbs\\_navlinks\\_s](https://books.google.pl/books?id=14hEAAAACAAJ&dq=diva+beatus+ero&source=gbs_navlinks_s) [dostęp: 30.08.2019], oraz egzemplarza Bibliothèque municipale de Lyon z kolekcji Bibliothèque jésuite des Fontaines sygn. SJ X433/4, dostępnego na stronie: [https://books.google.pl/books?id=102ISaPn0KAC&printsec=frontcover&source=gbs\\_ge\\_summary\\_r&cad=0#v=onepage&q&f=false](https://books.google.pl/books?id=102ISaPn0KAC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false) [dostęp: 30.08.2019].

#### **Wrāt** (1686)

Karta tytułowa: [antykwia:] ALBERTI INES / ACROAMATUM / EPIGRAMMA- / TICORUM. / [kursywa:] *CENTURLÆ VI.* / [antykwia:] *Castis / Verecundisque Salibus* / [kursywa:] *In gratiam Studiofæ Juventutis* / [antykwia:] *intertextæ* / *EDITIO TERTIA* / *Correctior & locupletior.* / *Superiorum permiffu.* / *Juxta* / EXEMPLAR CRACOVIENSE. / [winieta] [listewka z ozdobników drukarskich] / WRATISLAVIÆ, / Sumpt. JESAIÆ FELLGIBELII / Bibliopol. / [pojedyncza linia pozioma] / Anno M. DC. LXXXVI. – 12°; s.nlb. 24, slb. 120; k. 72, sygn.):(12 [ ]):(x<sup>1</sup> frontypis), A-E<sup>12</sup>.

Karta tytułowa dwubarwna, czarno-czerwona.

Korzystano z egzemplarza WBPubl. XVII.1.171, dostępnego również w Mazowieckiej Bibliotece Cyfrowej: [http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/docmetadata?id=29937&from=&dirids=1&ver\\_id=&lp=1&QI=](http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/docmetadata?id=29937&from=&dirids=1&ver_id=&lp=1&QI=) [dostęp: 30.08.2019].

#### **Col** (1723)

Karta tytułowa: [antykwia:] R.P. / ALBERTI INES / SOCIET. JESU / LYRICORUM / CENTURIA UNA / Politicis, Ethicis, Poëticis / Axio-  
matibus ac Problematibus / instructa. / Accedunt in fine ejusdem Authoris / ACROAMATUM / EPIGRAMMATICORUM / CENTURIA [sic!] VII / *Castis verecundisque salibus in gratiam / studiofæ Juventutis intertextæ.* / [kursywa:] *EDITIO TERTIA.* / [antykwia:] *Correctior, & locupletior, ab Auctore ipso / recognita.* / [pojedyncza linia pozioma] / [kursywa:] *COLONIÆ,* / [antykwia:] *Sumptibus & Typis JOAN.EVERHARDI / FROMART, Bibliopolæ in platea S. Marcelli / prope facellum ejusdem*

S. Marcelli. / MDCCXXIII. – 8°; s.nlb 16, slb.[1]-164, [165]-176, snlb. 17, slb. 198-210, [211]-213, 210-211, 216-217, 214-215, 220-221, 218-219, 224, 221-304; k. 152, sygn.)<sup>(8)</sup>, A-T<sup>8</sup>.

Błąd w słowie CENTURIA poprawiony ręcznie (→ CENTURIÆ).

Kartę tytułową poprzedza karta przedtytułowa: [antykwia:] R.P. ALBERTI INES / SOCIET. JESU / LYRICORUM / CENTURIA UNA. / & / ACROAMATUM / EPIGRAMMATICORUM / CENTURIÆ VII. / [kursywa:] *Permissu Superiorum & cum Privilegio / S. Cæs. Maj.*

Acroamata zaczynają się na k. M<sub>1r</sub> osobną kartą tytułową: [antykwia:] ALBERTI INES / E SOCIETATE IESU , / ACROAMATVM / EPIGRAMMA- / TICORUM / CENTURIÆ VII. / [kursywa:] *CASTIS*, / [antykwia:] *Verecundisque Salibus*, / [kursywa:] *IN GRATIAM* / [antykwia:] *Studiofæ Juventutis* , / *intertextæ*. / [kursywa:] *EDITIO TERRITIA*. / [antykwia:] *Correctior* , & *locupletior* , ab ipsoque / *Auctore* recognita. / [kursywa:] *Superiorum Permissu*. / [pojedyncza linia pozioma] / *COLONIÆ*, [antykwia:] *Sumptibus & Typis JOAN. EVERHARDI / FROMART*, Bibliopolæ in platea S. Marcelli / propè facellum eiusdem S. Marcelli. / M D CC XXIII.

Korzystano z egzemplarza BCz 35042-I, dostępnego również w formie cyfrowej: <http://cyfrowe.mnk.pl/dlibra/docmetadata?id=20065&from=pubindex&dirids=1&lp=3339> [dostęp: 30.08.2019].

### III. TRADYCJA TEKSTU

Epigramatyczny zbiór Alberta Inesa w samym wieku XVII doczekał się co najmniej trzech różnych edycji. Po raz pierwszy ukazał się w Warszawie w 1652 r. w opracowaniu Jana Gawińskiego. Jest to wydanie zawierające najszersze ilościowo materiały, gdyż obejmuje zaledwie 300 utworów jezuitów. Mylący tytuł *Acroamatum epigrammaticorum centuriæ II* sugeruje, że książka składa się jedynie z dwóch setek epigramów, choć w istocie mieści trzy pełne centurie. Ostatnia dostarczona została z opóźnieniem, już po wydrukowaniu dwóch wcześniejszych, o czym informuje podtytuł *Acroamatum epigrammaticorum centuria III iam post impressas duas priores sero haec missa* (k. D<sub>1r</sub>). Ponadto wydawca zdecydował się zamieścić 45 epigramatów łacińskich własnego pióra, by – jak tłumaczy czytelnikowi – zapłacić puste karty i uczynić zadość postulowanej przez jezuitę potrzebie naśladowania jego wierszy, co znalazło wyraz w bezpośrednim nawiązywaniu w niektórych utworach przez Gawińskiego do epigramatów Inesa. Uzupełnienie, co znamienne, znajduje się po „Setce drugiej”. Mimo że pierwsze wydanie zbioru zawiera niespełna połowę ostatecznej liczby tekstów, zamieszczone w nim utwory powielano bez większych różnic w następnych wydaniach z zachowaniem kompozycji zbioru. Autor przy kolejnej publikacji zrezygnował z trzech zaledwie epigramatów: II 23: *A<d> generosum dominum Dobrogostium Madalinski*, II 83: *Ad Marianum Constantium*



*Laskowski*, III 80: *In laudem stemmatis oloris*, zastępując je odpowiednio epigramatami: II 23: *De Britone avaro*, II 83: *In Paetum*, III 80: *Ad Ponticum de Bulbone decoctore*. Utwory te w żaden sposób nie nawiązywały do usuniętych epigramatów.

Dwa lata po wydaniu warszawskim w krakowskiej drukarni Łukasza Kupisza zbiór Inesowych fraszek ukazał się pod tytułem *Acroamatium epigrammaticorum centuria VII*. Edycja ta obejmuje już pełny zbiór tych drobnych utworów, co wcale nie znaczy, że znajdziemy w niej obiecane w tytule siedem setek, *Acroamata* liczą bowiem jedynie 655 wierszy. Być może pierwotnie Ines przewidywał publikację tylko sześciu centurii. Na korzyść takiej interpretacji przemawia fakt, że po ostatnim epigramacie „Setki szóstej” zamieszczony został wiersz Wilhelma Inesa, brata Alberta, wychwalający talent jezuickiego poety. Jakkolwiek było, w ostatniej części zbioru znalazło się zaledwie 55 tekstów. Podobnie jednak jak w przypadku edycji Gawińskiego wydawca krakowski postanowił uzupełnić braki, tym razem nie łacińskimi, lecz polskimi wierszami, spośród których część to tłumaczenia utworów Inesa. W skład dodatku weszło ostatecznie 88 epigramatów polskojęzycznych oraz 3 łacińskie. Na przykład epigramat znajdujący się pod numerem 89 to w istocie trzy utwory. Pierwszy z nich, opatrzony polskim tytułem *Do bieglego po wojnie*, jest dystychem łacińskim; drugi dwuwiersz, opatrzony nagłówkiem *Toż po polsku*, zgodnie z zapowiedzią jest przekładem; natomiast trzeci, *Idem aliter*, jest wariantem polskiej translacji. Sprawę komplikuje fakt, że numeracja nadana przez wydawcę kończy się na utworze 100 rozpoczętej centurii siódmej. Składa się ona z 55 epigramatów Inesa i – gdybyśmy zachowali numerację uwzględniającą warianty jako jeden wiersz – 86 utworów *Acroamatów polskich*, które Inesowi przypisywać byłoby trudno, chociaż niektóre teksty (zdecydowana mniejszość) są przekładami jego fraszek pochodzących z łacińskiej części zbioru<sup>1</sup>. W sumie daje to 141 utworów „Setki siódmej”, co znacznie wykracza poza potrzeby uzupełnienia ostatniej centurii. Uwidacznia to numeracja poszczególnych epigramatów

<sup>1</sup> Przekładami epigramatów Inesa są utwory:

*Acroam.Pol.* [1.] 56 (INES.*Acroam.* V 17),  
*Acroam.Pol.* [2.] 57 (INES.*Acroam.* VII 10),  
*Acroam.Pol.* [3.] 58 (INES.*Acroam.* VII 11),  
*Acroam.Pol.* [4.] 59 (INES.*Acroam.* I 22),  
*Acroam.Pol.* [5.] 60 (INES.*Acroam.* III 75),  
*Acroam.Pol.* [6.] 61 (INES.*Acroam.* III 17),  
*Acroam.Pol.* [39.] 91 (INES.*Acroam.* II 5 i 6),  
*Acroam.Pol.* [40.] 92 (INES.*Acroam.* VI 51),  
*Acroam.Pol.* [48.] 100 (INES.*Acroam.* VI 2),  
*Acroam.Pol.* [84.] [134] (INES.*Acroam.* II 78);

za parafrazę wierszy Inesa uchodzić mogą też:

*Acroam.Pol.* [8.] 63 (INES.*Acroam.* II 69),  
*Acroam.Pol.* [28.] 82 (INES.*Acroam.* VI 2, 17, 44),  
*Acroam.Pol.* [32.] 86 (INES.*Acroam.* VI 57),  
*Acroam.Pol.* [49.] [101] (INES.*Acroam.* VI 5),  
*Acroam.Pol.* [80.] [130] (INES.*Acroam.* I 30).

urywająca się po setnym wierszu, która wzmacnia przekonanie, że powinno się ów apendyks traktować jako samodzielną jednostkę organizacyjną.

Osobą odpowiedzialną za powstanie omawianego dodatku był niejaki Jan z Borek Borkowski. Niewiele można o nim powiedzieć ponad to, co sam napisał w przedmowie. Był uczniem Inesa (może w Lublinie), a potem jego kolegą podczas studiów teologicznych (zapewne w Jarosławiu)<sup>2</sup>. Nieznane są jakiegokolwiek inne dzieła literackie jego autorstwa. Nie do końca da się jasno określić nawet jego wkład w powstanie epigramatów zamieszczonych w *Acroamata Polonica*, ponieważ są one na tyle zróżnicowane stylistycznie, że zakładać należy uczestnictwo w tym przedsięwzięciu więcej niż jednego autora, co zresztą zgodne jest z informacjami podanymi przez Borkowskiego w krótkim wstępie poprzedzającym polski dodatek. Wydaje się, że pełnił on raczej funkcję – jakbyśmy dziś powiedzieli – edytora, odpowiadał więc za wybór i kompozycję całości. Niestety, poza ogólną informacją, że utwory pochodzą od niego i innych uczniów Inesa, problem autorstwa poszczególnych fraszek na tym etapie badań wciąż pozostaje nierozwiązany. Opublikowane zostały anonimowo i ich ślad odnajdujemy jedynie w odpisach późniejszych, np. w *Wirydarzu* Jakuba Teodora Trembeckiego.

Istnieje jeszcze drugie wydanie epigramatycznego zbioru Inesa w oficynie Łukasza Kupisza, z roku 1655. Edycja ta różni się od swej poprzedniczki tylko kartą tytułową i frontysem dołączonym do niektórych egzemplarzy, stąd też należy ją uznać za wydanie tytułowe. Jest to jednocześnie ostatnie dostępne obecnie wydanie, które ukazało się za życia Inesa.

Popularność „czystych dowcipów” (*casti sales*) nie skończyła się wraz ze śmiercią ich autora. Są jeszcze *editiones postumae*, a pierwsza chronologicznie to publikacja z amsterdamskiej oficyny Elzewira, z roku 1679. Książka ta wydaje się bardzo ciekawa, bo w jej ramach utwory Inesa wydano wraz z epigramatycznymi księgami Johna Owena. Biorąc pod uwagę stosunek jezuickiego poety do literackiej spuścizny Walijczyka, było to zabiegiem sensownym, choć wątpliwe, by zgodnym z wolą polskiego fraszkopisarza, który mimo że obficie czerpał z Owena, nie darzył jego twórczości szczególnym szacunkiem. Wydanie zaopatrzone w miedziorytowy frontysem, który jednak pomijał milczeniem Inesowe epigramaty, anonsując jedynie zbiór Owena. Ten brak zapowiedzi dzieła polskiego jezuity na frontysemie rekompensuje karta poprzedzająca same utwory. Zbiór znajduje się na stronach 285-402, przy czym przed wierszami, zaczynającymi się od strony 295, wydrukowano przedmowę do czytelnika. Warto zauważyć, że jest to jedyne wydanie, w którym dokonano podziału na księgi (*libri*), a nie na setki (*centuriae*).

Zawartość edycji amsterdamskiej wyraźnie różni się od wydań Kupisza. Pierwszy utwór Księgi pierwszej to w istocie epigramat 72 „Setki drugiej”

<sup>2</sup> Zob. Borysowska, s. 97-191.

w edycjach wcześniejszych. Co ciekawe, dalej utwory idą po kolei (z jednym wyjątkiem: I 30, a więc pierwszy epigramat „Setki trzeciej” – czterowiersz ku czci Jana Kazimierza z sylabami zakodowanymi w zapisie nutowym został zastąpiony innym wierszem, o tytule *Mercatorum illusio*). Księga pierwsza zawiera epigramaty oznaczone od 1 do 208; Księga druga – jako jedyna – obejmuje 100 utworów i odpowiada dokładnie centurii piątej w edycji Kupisza; w Księdze trzeciej znajdujemy epigramaty ponumerowane od 1 do 150, a w jej skład wchodzi wiersze z centurii szóstej, łacińskiej części centurii siódmej, jeden utwór zamykający oraz cztery (147-150) poprzedzone adnotacją „quaedam recentiora”, których nie było we wcześniejszych drukach. Łącznie edycja ta przynosi sześć takich wierszy. Osobną kwestią pozostaje numeracja epigramatów. U wydawcy możemy się doliczyć 458 wierszy, pod którymi kryje się 489 utworów, bowiem pod jednym numerem grupowano dystychy należące do cyklu poświęconego Maryi, stanowiące warianty na to samo motto z Pieśni nad Pieśniami bądź z Księgi Eklezjastyka (Mądrości Syracha). Trudno powiedzieć, jaki cel miało takie ścieśnienie – być może chodziło o zachowanie proporcji między poszczególnymi księgami. Nawet jednak jeśli sens tych działań nie jest do końca jasny, rozwiązanie to wydaje się bardziej logiczne niż numeracja pierwotna, podobnie zresztą jak podział całości materiału na księgi zamiast na zawsze niepełne setki.

Kolejna chronologicznie jest edycja z 1686 r., która ukazała się niemal 30 lat po śmierci autora, we Wrocławiu, nakładem Izajasza Fellgibelliusa. Tytuł książki zapowiada sześć setek epigramatów, chociaż zawiera ona wszystkie utwory (655) znane z wydań Kupisza wraz z zamykającym szóstą centurię wierszem Wilhelma Inesa. Nie został natomiast przedrukowany dodatek polskojęzyczny. Edycja, mimo że wzorowana na krakowskiej, co zaznaczono w podtytule i podkreślono frontyspitem niemal identycznym z tym, który znamy z druku krakowskiego z 1655 r.<sup>3</sup>, przynosi pewne zmiany, uwarunkowane – by tak rzec – kolorytem lokalnym. Dotyczą one przede wszystkim utworów poświęconych pierwotnie niecnym praktykom innowierczych duchownych. O ile jednak teksty epigramatów opublikowano bez jakichkolwiek ingerencji, o tyle tytuły dość mocno przerobiono. Kierunek tych zmian najdobitniej pokazuje tytuł epigramatu VI 46: *De Anemone haeretico, ex sartore – praedicante* ('O Anemonie heretyku, z krawca – kaznodziei'), który w wydaniu wrocławskim zyskał brzmienie: *De Anemone, ex sartore – monacho* ('O Anemonie, z krawca – mnichu'). Nie wydaje się, aby nowa wersja mogła zyskać uznanie w oczach jezuickiego epigramatyka.

---

<sup>3</sup> Książka znajdująca się w zbiorach Biblioteki Publicznej w Warszawie nie ma sztychowanego frontyspisu, jednak można go zobaczyć w zdigitalizowanym egzemplarzu tego wydania znajdującym się w zbiorach Staatsbibliothek zu Berlin: [https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN770934129&PHYSID=PHYS\\_0006&DMDID=](https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN770934129&PHYSID=PHYS_0006&DMDID=) [data dostępu: 30.08.2019].

Omówione powyżej edycje *Epigramatów miłych dla ucha* nie wyczerpują, niestety, tematu XVII-wiecznych wydań epigramatycznej twórczości Inesa, gdyż bibliografie przynoszą wiadomości o kolejnych. W spisie Estreichera znajdujemy informację o dwóch drukach, które – co niezwykle istotne – miały ukazać się jeszcze za życia autora. Pierwszy z nich to *Acroamatum epigrammaticorum centuria septem*, wydany jakoby w Krakowie w 1653 r. (Estr., t. VIII, s. 286 oraz t. XVIII, s. 568). Książka miała mieć format 12°, a w dedykacji autor ponoć zwracał się do Stanisława Lubomirskiego. Brak natomiast jakichkolwiek danych na temat typografa i wskazania, skąd wiadomości o takim druku pochodzą. Wygląda to na „dorobienie” edycji na wzór wydań krakowskich, Lubomirskiemu dedykowane są bowiem edycje Kupisza. Obie też niewątpliwie mają format 12°. Warszawski pierwodruk poprzedzał list do Wojciecha Grabowskiego, sekretarza Karola Ferdynanda Wazy, podpisany nazwiskiem Gawińskiego, oraz przedmowa do wykształconego czytelnika, pochodząca również od wydawcy. Nawet gdyby jakimś cudem druk opisany w bibliografii Estreichera istniał, trudno zakładać, że różniłby się znacząco od tych z 1654 i 1655 r. Trzeba jednak zauważyć, że *Bibliografia polska* nie odnotowuje warszawskiego pierwodruku, natomiast edycje Kupisza informowały na kartach tytułowych, że są wydaniem drugimi, poprawniejszymi i przejrzanyymi. Nie jest całkiem nieprawdopodobne, że twórcy bibliografii uzupełnili brakujący im druk. Przy wyborze daty kierowano się, być może, datą aprobaty zakonnej dla edycji Kupisza: 8 grudnia 1653 r., niewykluczone więc, że przy sporządzaniu opisu posługiwano się zdefektowanym egzemplarzem wydania Kupisza i wpisano datę pozwolenia.

Ponadto w *Bibliografii polskiej* (Estr., t. XVIII, s. 568 oraz t. VIII, s. 292) znajdujemy *Acroamata epigrammatica latino polonica. Centuria sex*, które jakoby miały wyjść w Gdańsku w roku 1655 (znów w formacie 12°). Gdyby wydanie to istniało, byłoby ostatnim za życia autora i mogłoby stanowić podstawę niniejszej edycji, dziś jednak jest niedostępne. Zapewne również autor opisu bibliograficznego nie miał go w rękach, ponieważ nie podał bliższych danych na jego temat, nie wskazał nawet wydawcy. Ale edycję tę wspominają Feliks Bentkowski (bardzo jednak nieprecyzyjny przy opisie wydań Kupisza), datując ją na 1657 r.<sup>4</sup>, co zresztą powtórzono, choć ze znakiem zapytania, w chronologicznym tomie *Bibliografii polskiej* (Estr., t. VIII, s. 300), oraz Edward Dembowski w *Piśmiennictwie polskim w zarysie*<sup>5</sup>. Wielce skrótową, bo ograniczoną do miejsca i daty, informację o niej podaje też bibliografia piśmiennictwa jezuickiego<sup>6</sup>. Warto dodać, że w Gdańsku, nakładem Georga

<sup>4</sup> F. Bentkowski, *Historia literatury polskiej wystawiona w spisie dzieł drukami ogłoszonych...*, t. 1, Warszawa-Wilno 1814, s. 590.

<sup>5</sup> E. Dembowski, *Piśmiennictwo polskie w zarysie*, Poznań 1845, s. 243.

<sup>6</sup> *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*, p. 1: *Bibliographie*, t. 4: *Haakman-Lorette*, par Au. de Backer, Al. de Backer, p. 2: *Histoire*, par A. Carayon, nouvelle édition par C. Sommervogel..., Louvain 1960, t. 4, kol. 566.

Förstera, w 1655 r. ukazała się centuria liryków Inesa<sup>7</sup>, co mogło, ale oczywiście nie musiało, prowadzić do konfuzji i pomyłki bibliografów. Do takiej kontaminacji asumpt dawała także bardzo skrótowa i nieprecyzyjna notatka omawiająca dorobek poety, znajdująca się w herbarzu Kaspra Niesieckiego<sup>8</sup>. Dodatkowe zamieszanie wprowadza bibliografia De Backera–Sommervogla<sup>9</sup>, która informuje o wydaniu krakowskim z 1652 r. jako drugim po edycji warszawskiej z tego samego roku, przy czym obie książki miały nosić tytuł *Acroamatum epigrammaticorum Latino-Polonorum centuriae septem castis verecundisque salibus in gratiam iuventutis intertextae*. Co ciekawe, omawiana bibliografia wskazuje istnienie wydania *Acroamatum epigrammaticorum Latino-Polonorum centuriae octo castis verecundisque salibus in gratiam iuventutis intertextae, editio correctior et locupletior ab ipsoque auctore recognita* (Cracoviae: ex officina Lucae Kupisz, 1665), a także powiela informację o wydaniu gdańskim z 1655 r.

Gdyby opisane w obu bibliografiach książki istniały, komentarz edytorski niniejszego tomu należałoby uzupełnić o co najmniej cztery wydania, całość oprzeć na edycji gdańskiej z 1655 r. i stworzyć jeszcze jeden aneks dla tych wszystkich utworów, które wypełniły „Setkę ósmą” druku krakowskiego z 1665 r. Przytoczone dane dotyczące publikacji epigramatów Inesa zdają się jednak wątpliwe. O problemach z edycją Kupisza z 1653 r. była już mowa. Dodać jedynie wypada, że informację o Kupiszowym pierwodruku epigramatycznego zbioru powtarza za Estreicherem *Nowy Korbut*<sup>10</sup>. Błędy De Backera–Sommervogla są równie oczywiste. Wydanie warszawskie z 1652 r. jest raczej tożsame z edycją *Acroamatum epigrammaticorum centuriae II*, przy czym odmienne brzmienie tytułu zbioru oraz podany format woluminu – 12° zamiast 8° – wskazują, iż sporządzający spis nie miał w rękach egzemplarza.

Nieco trudniej wytłumaczyć istnienie krakowskiego druku z 1652 r. Biorąc jednak pod uwagę, że w omawianej bibliografii nie znajdujemy wzmianki o edycjach Kupisza z 1654 i 1655 r., przypuszczać należy, iż chodzi o któreś z tych wydań – na to wskazywałaby informacja, że jest to *editio secunda*. Za taką interpretacją przemawia również fakt, że aprobatą zakonna dla edycji krakowskiej z 1654 wydana został w grudniu 1653 r., trudno więc przypuszczać, by książka mogła ukazać się wcześniej. Niezbyt prawdopodobne jest też, żeby publikacje z tego samego czasu tak bardzo różniły się zawartością. Jeśli chodzi o edycję krakowską z 1665 r., to błąd ten mógł mieć związek z nieścisłością *Bibliografii polskiej* (Estr., t. XVIII, s. 568), w której w odpisie karty tytułowej wydania Kupisza podano datę „M.DCV”. W rozwiązaniu problemu

<sup>7</sup> A. Ines, *Lycorum centuria I politicis, ethicis, poeticis axiomatibus ac problematibus instructa*, Dantisci: sumptibus G. Försteri, 1655.

<sup>8</sup> Niesiecki, *Korona*, s. 439.

<sup>9</sup> Zob. wyżej, przyp. 6.

<sup>10</sup> Zob. *Bibliografia literatury polskiej „Nowy Korbut”*, t. 2: *Piśmiennictwo staropolskie*, opracował zespół pod kierownictwem R. Pollaka, Warszawa 1964, s. 277.

nie pomaga za to informacja, że jest to wydanie przejrzone przez autora; ten, jak wiemy, zmarł w 1658 r. W końcu edycję kolońską z 1723 r., sądząc po formułce na karcie tytułowej, autor także jakoś zdołał przejrzeć. Jednak nawet gdyby przyjąć, że nie mamy tu do czynienia z błędem bibliografów, lecz z kolejnym dodrukiem z oficyny Kupisza (prowadzonej, po śmierci typografa w 1655 r., przez wdowę Annę Kupiszową do 1662 r., a następnie przez dziedziców do 1667 r.<sup>11</sup>), trudno zakładać istnienie jakichś wielkich zmian w stosunku do edycji wcześniejszych. Jeśli zaś chodzi o podane w tytule osiem setek, to być może są one skutkiem rzeczywistej liczby tekstów w zbiorze, który wraz z polskojęzycznym dodatkiem zawiera 746 epigramatów, a więc ponad siedem setek. Niezależnie od domysłów, skąd wzięło się takie, a nie inne brzmienie tytułu oraz data podana w bibliografii piśmiennictwa jezuickiego, najprawdopodobniej mamy tu do czynienia z błędnym opisem edycji krakowskiej z 1655 r.

Większą zagadką stanowi publikacja gdańska z 1655 r., mająca nosić tytuł *Acroamata epigrammatica latino polonica. Centuriae sex*. Ani bibliografia Estreichera, ani De Backera–Sommervogla nie podają żadnych szczegółów dotyczących tej edycji, poza rozmiarem tomu. Wzmiankę o tym wydaniu odnajdujemy także w bibliografii druków emblematycznych w Polsce autorstwa Pauliny Buchwald-Pelcowej<sup>12</sup>, przy czym źródłem informacji o książce jest tu wyłącznie Estreicher. Niestety, nawet jeśli taka edycja wyszła, ani jeden jej egzemplarz się nie zachował i, jak się zdaje, nie był dostępny również w wieku XIX. Nie ma również żadnego śladu po ewentualnym dodatku epigramatycznym do opublikowanej w tym samym czasie w Gdańsku centurii liryków.

Listę wydań Inesowych epigramatów dopełnia pochodzący z 1723 r. druk poetyckiej spuścizny jezuitę z kolońskiej oficyny Johanna Everarda Fromarta *Lyricorum centuria una...* W jednym tomie z lirykami opublikowane zostały tu epigramaty (Estr., t. XVIII, s. 570). Edycja przedstawiająca się po raz kolejny jako trzecia, mieści centurię ód oraz według karty tytułowej siedem setek epigramatów, chociaż ostatnia standardowo kończy się na numerze 55. Nie ma w niej natomiast dodatku polskiego. Jest to druk do tego stopnia wzorowany na wydaniu Kupisza, że powtarza niemal wszystkie błędy, również te poprawione przez krakowskiego typografa w erracie.

Osobnym problemem jest ewentualna obecność epigramatów Inesa w drukach okolicznościowych. Wielce obiecująca pod tym względem wydawała się książeczka *Magnae spei tumulus integerrimis manibus Ioannis a Grudna Grudzinski, palatinidae Ravensis, Ustensis, Pilensis, Bolemoviensis, etc. etc. capitanei et Constantiae a Konary Grudzinska filii immaturato funere elati,*

<sup>11</sup> Zob. *Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku*, t. 1: *Małopolska*, cz. 2: *Wiek XVII-XVIII*, vol. 1: *A-K*, pod redakcją J. Pirożyńskiego, Kraków 2000, s. 357-370.

<sup>12</sup> Zob. P. Buchwald-Pelcowa, *Emblematy w drukach polskich i Polski dotyczących XVI-XVIII wieku. Bibliografia*, Wrocław 1981, s. 102 („Książka w Dawnej Kulturze Polskiej” 18).

*vernīs inscriptionum et elogiōrum floribus inspersus...* (sygn. BN XVII.2.797), która ukazała się w 1648 r. w Poznaniu jako dzieło Hieronima Niesiołowskiego, a to za sprawą zapisu w kronice poznańskich jezuitów, jakoby autorem epitafijnego zbioru był w rzeczywistości Ines<sup>13</sup>. Niestety, nie odnajdujemy w omawianym druku ani jednego z serii epigramatów poświęconych śmierci Jana Grudzińskiego, które zamieszczono w zbiorze *Acroamata epigrammatica* (V 18-25), a wcześniej zapewne wygłoszone zostały podczas uroczystości pogrzebowych. Dzieło zawiera bowiem tylko 40 elogiów, wykorzystujących zresztą koncepty znane z epigramatów, co mogłoby potwierdzać ich autorstwo. Żadnych pozytywnych rezultatów nie przyniosły również poszukiwania druków upamiętniających powrót z Rzymu Jana Lipskiego (V 67-75), śmierć Chryzostoma Marszewskiego (V 81-86) bądź uroczystości ku czci bł. Henryka Garneta (VI 66-70), mimo że omawiane serie utworów bez wątpienia przygotowano z uwagi na konkretne obchody.

Wobec wątpliwości związanych z drukiem gdańskim z 1655 r. oraz faktu, że edycja krakowska z tego samego roku jest tożsama z wcześniejszą o rok publikacją zbioru *Acroamata epigrammatica*, w niniejszym tomie za podstawę obrano wydanie krakowskie z 1654 r., przyjmując, że był to *de facto* ostatni druk za życia autora, a w każdym razie ostatni, na którego powstanie miał rzeczywisty wpływ. Tekst porównano ze wszystkimi istniejącymi obecnie edycjami, dają one bowiem w miarę pełny obraz funkcjonowania epigramatycznej twórczości Inesa w XVII- i XVIII-wiecznym obiegu wydawniczym. Szczególnie interesująca jest pod tym względem edycja wrocławska, bo chociaż ukazała się już po śmierci autora i wzorowano ją na druku krakowskim, stanowi dowód, że epigramaty Inesa poddane niezbyt daleko idącej adaptacji rozpowszechniane były również – wbrew intencji samego autora – wśród czytelników spoza kręgu ściśle katolickiego.

Ponadto zdecydowano się włączyć do tomu zarówno *Acroamata Polonica*, jak i dodatek Jana Gawińskiego, który zamieszczono jako „Aneks” (s. 559-571), gdyż stanowiły one integralną część wydań i miały w zamyśle autorów nie tylko uzupełniać dzieło Inesa, ale także twórczo je kontynuować. Dodano też uzupełnienie zawierające epigramaty, które opublikowano tylko w drukach warszawskim z 1652 r. oraz amsterdamskim z 1679 r., choć w przypadku tych ostatnich tekstów nie ma pewności, czy rzeczywiście wyszły one spod pióra Inesa.

#### IV. ZASADY TRANSKRYPCJI

##### Zasady transkrypcji tekstu łacińskiego

Zgodnie z wymogami Serii „Biblioteka Pisarzy Staropolskich” pisownię wyrazów łacińskich dostosowano do zasad stosowanych przez *Słownik*

<sup>13</sup> Zob. obj. do INES *Acroam.* V 18-23 (s. 413 niniejszej edycji).

*łacińsko-polski* (pod redakcją M. Plezi). Zlikwidowano, kierując się tymi zasadami, różnice w zakresie pisowni wyrazów z *ae / oe / e; ti / ci; y / i; ch / c*.

Wyjątkowo pozostawiono pisownię oryginalną w przypadku dowcipów opartych na spółbrzmieniu słów, np. *charitatis, charitates* (zamiast *caritatis, caritates*), co ma współgrać ze słowem *Charites*.

W miejsce *u* spółgłoskowego wprowadzono *v*, konsekwentnie zastąpiono *j* przez *i*.

Interpunkcję zmodernizowano.

Pisownia zaimek odnoszących się do Boga Ojca, Chrystusa, Maryi i świętych w tekście łacińskim została zachowana zgodnie z tradycją XVII-wiecznych wydań poezji Inesa.

W niewielkim stopniu zmodernizowano pisownię nazwisk polskich. Ujednolicono formy *Dębiński, Dembiński, Dębinski* (→ *Dembiński*), zachowano formę przymiotnikową *Dembinius* (*Dembinae... nymphae*), pozostawiono natomiast *Dębiany*. Analogicznie w przypadku nazwisk *Pstrokoński, Grudziński* uzupełniono podstawową formę nazwiska (*Pstrokowski* → *Pstrokoński, Grudzinski* → *Grudziński*), pozostawiając w postaci niezmienionej przymiotniki od nich utworzone (*Grudziniae buccinae, castellum Grudzinianum, turres Grudzinias*).

Zgodnie z obowiązującą konwencją zapisu majuskułą oddano tylko nazwy własne, alegorie, przymiotniki odimienne oraz słowa ze sfery sakralnej. Dostosowując się do zasad przyjętych w serii, nie respektowano tradycyjnego, odwzorowującego staropolskie edycje, zwyczaju rozpoczynania każdego wersu majuskułą.

### Zasady transkrypcji tekstu polskiego

W transkrypcji tekstów zastosowano dzisiejszy system interpunkcyjny i współczesne reguły pisowni wielkich i małych liter.

#### Pisownia łączna i rozdzielna oraz znaki diakrytyczne

Zmodernizowano pisownię łączną i rozdzielną (np. 2 osoba l.poj. *niemáfz* → *nie masz*, a także *nie kształt* → *niekształt, kupićby* → *kupić by, nie omylny* → *nieomylny*). Oddzielono dywizem partykuły *-ć, -li* tylko tam, gdzie pisownia łączna zacierała znaczenie połączeń (np. *czy-li, da-ć*). Pozostawiono łączną pisownię przysłówków *potym* (= potem) oraz *przedtym* (= przedtem).

Uzupełniono brakujące znaki diakrytyczne (np. *Śmierci* → *Śmierci, wiez-dziając* → *wjeżdżając, żart* → *żart*), także w nazwiskach polskich (*Cieklinski* → *Ciekliński, Dębinskiego* → *Dembińskiego, Leszczynskiego* → *Leszczyńskiego*) oraz w nazwie herbu (*Srzeniawa* → *Śrzeniawa*).

#### Fonetyka

Nie zachowano, oznaczonego w druku, *a* pochylonego (*á*). Pozostawiono zapis pary rymowej *powiedziano / wywieziono*, mimo że pierwsza z form wymawiana była zapewne z podwyższeniem artykulacyjnym nieoznaczonego pochylonego *á*.



Uwspółcześniono pisownię *i, j, y* zarówno tam, gdzie pełnią one funkcję dzisiejszych *i* (np. *y przykrzysz się sobie* → *i przykrzysz się sobie*) oraz *j* (np. *Iego* → *Jego*, *Ieremiego* → *Jeremiego*, *kleynot* → *klejnot*, *oyczysty* → *ojczysty*, *twoiey* → *twojej*, *Wojciecha* → *Wojciecha*), jak i tam, gdzie odpowiadają ówczesnym grupom *-ij-, -yj-* (np. *zdymże* → *zdyjmże*). Zachowano oboczność pisowni przedrostków *na-* || *naj-* w stopniu najwyższym przymiotników (*nabliższy* ale *najdroższy*).

Zmodernizowano pisownię *o, u* → *ó, u* (np. *dloto* → *dluto*, *pulgrośz* → *półgrośza*, *pulkozic* → *półkozic*). Wyrazy, w których pojawiły się odstępstwa od współczesnej pisowni samogłosek nosowych, transkrybowano zgodnie z obecnie obowiązującymi zasadami, likwidując wtórną nosowość (np. *ciemności* → *ciemności*, *cienie* → *cienie*, *pieczeni* → *pieczeni*).

W transkrypcji zachowano jednokrotną pisownię typu: *cięży* (= cięży). Zachowano bez oznaczenia parę rymową *było / wykwitnęło*, charakterystyczną szczególnie dla autorów pochodzących z Małopolski, wymawianą najpewniej z podwyższoną artykulacją samogłoski *ę* i z jednoczesną denazalizacją.

Zastosowano współczesną pisownię głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych (np. *bierzciefz* → *bierzcież*, *bydź* → *być*, *ktoryfz* → *któryż*, *Książzki* → *książki*, *roskazanie* → *rozkazanie*, *z tąd* → *stąd*).

Długie *s* (*ſ*) oddawano jako *s*, *z* lub *sz* (np. *Leszczyńskim* → *Leszczyńskim*, *nieszczęściu* → *nieszczęściu*, *Polfcze* → *Polszcze*, *przeźstrzeni* → *przeźstrzeni*, *rezydującego* → *rezydującego*, *rześiſfzy* → *rześistszy*, *ſczerey* → *szczerej*), *ss* (*ſſ*) oddawano zaś jako *sz* (np. *animuſowatego* → *animuszowatego*, *kaſteliu* → *kaszteliu*, *mieſek* → *mieszek*).

Zmodernizowano pisownię *h* → *ch* (np. *pohar* → *puchar*).

Literę *x* zapisano jako *ks* (np. *Xiążęciu* → *książęciu*).

Respektowano dawną pisownię grup spółgłoskowych *-jrz-* (np. *dojrzzałego*, *zajrzec*) obok form z *-jrz-* (np. *zajrzal*, *zajrzeli*) oraz form z *-żrz-* (np. *żrzecie*).

Nie respektowano pisowni z zaznaczonym dodatkowym zmiękczeniem spółgłosek *ś, ć, dź* przed literą *i* oznaczającą zmiękczenie (np. *dziela* → *dziela*, *gęsi* → *gęsi*, *nazywacie* → *nazywacie*). W jednym wypadku przetranskrybowano *ć* jako *cz* (*leć* → *lecz*).

Zachowano formy czasownikowe: *przeżelbyś* [= przeżyłbyś], *spaleł* [= spalił], a także formy z *-ieli* (np. *zbieli* [= zbili, tj. 'zabili'], *zatumieli*).

Pozostawiono przedrostek *na-* (= naj-) w przysłówkach (np. *bynammiej*, *nammiej*) i stopniu najwyższym przymiotników (np. *nabliższy*) obok form pełnych (np. *najdroższy*).

### Morfologia

Nie modernizowano form fleksyjnych. Utrzymano końcówki *-emi* narzędnika l.mn. przymiotników (np. *ostremi*, *mrówczeni*). Zachowano archaiczne formy rzeczownikowe: *krwie* (= krwi), *synaczkowi* (= syneczkowi), *rodzicy* (= rodzice), *kolczona* (= kolczanu) oraz wyrażenia przyimkowe (*w kilku*

*dni* [= w kilku dniach, tj. w ciągu kilku dni], *po pijanu* [= po pijanemu]). Zmieniono natomiast wyrażenie *na potym* (→ *na potem*) ze względu na rym *złotem* / *potem*.

### Wyrazy obcego pochodzenia

W wyrazach oraz nazwach własnych pochodzenia łacińskiego w konkretnych wypadkach zapisy *i, y* zmodernizowano do *-yj-* (np. *Triony* → *Tryjony*, *inwidyę* → *inwidyje*) lub zmodernizowano i ujednolicono (*typografij* / *kancelaryjej* → *typografijej* / *kancelaryjeje*).

Jakkolwiek spolszczone, wyrazy obcego pochodzenia oddano w pisowni polskiej (np. *decifia* → *decyzycja*, *expektatiwy* → *ekspektatywy*, *grassanta* → *grasanta*, *kancellaryey* → *kancelaryjeje*). Nie zachowano dwuznaków oddających dyftongi (np. *Oedypem* → *Edypem*, *Phaetonowego* → *Faetonowego*). Zrezygnowano także z pozostawienia znaku *ë* w zbitkach samogłoskowych w wyrazach obcych (np. *poëtow* → *poetów*). Spolszczono pisownię w zakresie przydechowego *p*, tj. *ph* (np. *Phaebá* → *Feba*, *Raphala* → *Rafala*), przydechowego *t*, tj. *th* (np. *Athenách* → *Atenach*, *authorom* → *autorom*, *katholickich* → *katolickich*, *Theutonie* → *Teutonie*, *Thymoſu* → *Tymoszu*), oraz spółgłoski *c* (np. *horoscop* → *horoskop*, *Policletowie* → *Polikletowie*). Spolszczono także pisownię *qu* (np. *quaestia* → *kwestyja*).

Zachowano natomiast i wyróżniono kursywą oryginalny zapis wyrazów, jeśli zostały podane konsekwentnie w pisowni i fleksji łacińskiej (np. *metamorphosis*, *ex Graeco*, *ex Latino*, *problematis*) bądź jeśli w polszczyźnie utrwalilo się inne znaczenie słowa (np. *votum* – ‘życzenie’, a nie *wotum* – ‘dar dziękczynny’). Zastosowano polską pisownię w wypadku tych wyrazów łacińskich, które na trwałe weszły do języka polskiego, a ich znaczenie jest tożsame ze znaczeniem, w jakim występują w utworze (np. *collegium* → *kolegium*). Zmodernizowano również oryginalne formy nazw osobowych ([*Martialis*] *Martialiszów* → *Marcyjalisów*, *Martialisa* → *Marcyjalisa*; [*Maecenas*] *Maecenatów* → *Meccenasów*), mimo ich zgodności z łacińskim źródłosłowem; zdecydowały tu kwestie metryczne i potrzeba ujednolicenia form.

Utrzymano pisownię *Annibal* [= Hannibal].

Dostosowano do współczesnych norm pisownię spółgłosek w nazwach własnych: *Lancut* → *Łańcut*, *Apolinowego* → *Apollinowego* oraz np. *Jagielo* → *Jagiello*.

Z powyższych zasad zrezygnowano w przypadkach, gdy zmiany mogły zakłócić rym lub rytmikę utworu.

Tytuły i utwory łacińskie pojawiające się w *Acroamata Polonica* transkrybowano zgodnie z zasadami transkrypcji tekstu łacińskiego.

## V. UWAGI DO PRZEKŁADU

Oparłszy się pokusie przekładu rymowanego, najczęstsze w zbiorze dystychy elegijne oddajemy w tłumaczeniu nierymowanym 13-zgłoskowcem. Taki sam 13-zgłoskowiec zastępuje sporadycznie pojawiający się heksametr,

natomiast rytm jambów i 11-zgłoskowców falecejskich staramy się naśladować w polszczyźnie.

Najpoważniejszym wyzwaniem dla tłumacza epigramatów Inesa są niezwykle częste gry słowne, rzecz jasna przeważnie nieprzetłumaczalne. Przyjęliśmy zasadę, że przekład powinien bronić się sam, koncept zatem w przekładzie ma być zrozumiały dla Czytelnika, tak by nie musiał się on wspierać sążnistymi objaśnieniami. Stosowanie się do tej zasady zmusza nas jednak czasem do rezygnacji z dosłownych przekładów na rzecz przeróbek, do zastępowania gier słownych naszego autora gramami słownymi naszego autorstwa, co zwykle sprowadza się do zamieniania jednego mało zabawnego i mało wyrafinowanego pomysłu na inny, jeszcze może mniej zabawny i jeszcze mniej wyrafinowany. W objaśnieniach tłumaczymy się zawsze przed Czytelnikiem z tej koniecznej niewierności, wyjaśniając koncept autora i podając dosłowne znaczenie tekstu.

Inesową łacinę chcieliśmy oddać polszczyzną nie zanadto archaizowaną, by Czytelnik nie miał wrażenia sztuczności, ale i brzmiącą nie nazbyt współcześnie, by mógł troszkę zasmakować w przekładzie. Gdzieniedzie usiłujemy ocalić odrobinę zawilego szyku przestawnego, by dodać tłumaczeniu nieco barokowego uroku.

## VI. APARAT KRYTYCZNY

### MOTTO

W wydaniu Vars brak.

[1]

*prae* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *pro* – Wrāt  
*habeant* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *habebant* – Wrāt  
*quaedam* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrāt; *quadam* – Col  
 „*Flor[idorum]*” *ser[mo]* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrāt, Col; *ser.* – Amst

[2]

*saevire* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrāt; *savire* – Col (bl.)  
*Graecia* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrāt; *Gracia* – Col

### DEDICATIO

W wydaniach Vars i Amst brak.

Tytuł: *comiti* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Col; *comitis* – Wrāt

[3]

*Domo natus age* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Col; *Domo age* – Wrāt

### PROOEMIUM

W wydaniu Vars brak.

[1]

*i[d]e[st]* – popr. wyd. (za Amst, Wrāt, Col); *i[d]e[st]* – Amst, Wrāt, Col;  
*i.c.* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub> (bl. druk.)

- [2] *materiae* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst; *materia* – Wr<sup>at</sup>, Col  
*quae* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wr<sup>at</sup>; *qua* – Col  
*libello* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *libellos* – Wr<sup>at</sup>  
*pro<lix>iores* – popr. wyd.; *proxiliores* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wr<sup>at</sup>, Col (bl.)
- [3] *illi* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sup>at</sup>, Col; *illa* – Amst
- [4] *catholicorum* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *catholiorum* – Wr<sup>at</sup> (bl.)
- [5] *Numae* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; w Wr<sup>at</sup> brak  
 „*turpidine*” – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sup>at</sup>, Col; „*turpitudine*” – Amst
- [6] *incestasset* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sup>at</sup>, Col; *infestasset* – Amst  
 przyp. (a) <T>*yr[ium]* – popr. wyd.; *Syr.* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wr<sup>at</sup>, Col (bl.)
- [7] *quisquis* – transkr. wyd. (za Amst); *quisquis* – Amst; *quis, quis* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sup>at</sup>, Col  
*submove<o>* – popr. wyd. (za Amst); *submoveo* – Amst; *submove* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sup>at</sup>, Col (bl.)
- [8] *conscia* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *conscio* – Wr<sup>at</sup>
- [10] *praestitit* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *praestiterunt* – Wr<sup>at</sup>
- [11] *talibus* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sup>at</sup>, Col; *palibus* – Amst (bl.)
- [12] *i<u>veniliter* – popr. wyd. (za Amst); *ijuveniliter* – Amst; *inveniliter* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sup>at</sup>, Col (bl. druk.)  
*pippire* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col (bl.); *pippere* – Wr<sup>at</sup>
- [15] *opellae* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wr<sup>at</sup>; *opella* – Col
- [16] *en* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wr<sup>at</sup>; *in* – Col  
 <16> – popr. wyd.; *61* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sup>at</sup>, Col (bl.); *66* – Amst (bl.)  
*La<u>sum* – popr. wyd.; *Lassum* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wr<sup>at</sup>, Col (bl.)  
*La<u>se* – popr. wyd.; *Lasse* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wr<sup>at</sup>, Col (bl.)

### ...CENTURIA I

W wydaniu Amst brak epigramatów: I-XXX, XXXII-C.

### III

w. 2 *curta* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sup>at</sup>, Col; *pauca* – Vars

### XII

Tytuł: *Ad Faustinum divitem* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sup>at</sup>, Col; *Ad Faustinum divitem de sua paupertate* – Vars

**XIX**

Tytuł: *Ad edentulum ex sensu Aristotelis* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Ad edentulum* – Vars

**XXV**

w. 1 *Fecundi* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrata; *Secundi* – Col

**XXVI**

w. 1 *Valeri* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Valere* – Vars

**XXXI**

w. 1 *inquis* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrata; *inquit* – Col

**XXXIII**

Tytuł: *versibus* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrata; *verbis* – Col

**XXXIV**

Tytuł: *Vivae vocis oraculum. De Alano* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Col; w Wrata brak

**LII**

w. 1 *plurima* – Crac<sub>1</sub> (errata), Vars, Crac<sub>2</sub> (errata), Wrata; *plutima* – Col (bł. druk. powtórzony za Crac<sub>1</sub>, nieuwzględniający erraty tego wydania)

**LXX**

Tytuł: *Quis ad aulam aptus* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Ad Ioan[nem] Gawinski, quis ad aulam aptus* – Vars

**LXXXVII**

w. 2 *Illis nulla, Rubi, bibliotheca caret* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Hos iam nulla, Rubi, bibliotheca capit* – Vars

**LXXX**

Tytuł: „*Propter quod aliquid, tale ipsum magis*” – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Col; *Ad Marianum, „propter quod aliquid tale ipsum magis*” – Vars

w. 2 *feras* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrata; *feros* – Col

**LXXXVI**

w. 1 *accipit* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Col; *accidit* – Wrata

**LXXXVIII**

Tytuł: *par* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrata; *pax* – Col

**LXXXIX**

w. 1 <B>*lance* – popr. wyd. (za Var, Col); *Blance* – Vars, Col; *Plance* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata (bł.)

**XC**

w. 1 *reponis* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Col; *reponit* – Wrata

**XCVIII**

Tytuł: *Gigant-om>achia* – popr. wyd.; *Gigantonomachia* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col (bł.)

**...CENTURIA II**

W wydaniu Amst brak epigramatów: I-XXI, XXIV-LXXI, zaś epigramaty LXXII-C zamieszczono jako I 2-29.

**III**

Tytuł: *patrona* – Crac<sub>1</sub> (errata), Vars, Crac<sub>2</sub> (errata), Wrät; *pateona* – Col (bl. powtórzony za Crac<sub>1</sub>, nieuwzględniający erraty tego wydania)

**XII**

Tytuł: *In Soffaram* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrät; w Col brak  
w. 2 *signatis* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Col.; *signantis* – Wrät

**XXII**

Tytuł: *Ad Pompilianum de suis carminibus* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col.; *De suis carminibus ad Pompilianum* – Vars

**XXIII**

W wydaniu Vars (k. B<sub>5</sub>r) zamieszczono inny utwór: *Suppl.* [1.].

**LI**

Tytuł: 2 – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; 3 – Vars (bl.)

**LIII**

Tytuł: *Paulinum* – Crac<sub>1</sub> (errata), Vars, Crac<sub>2</sub> (errata), Wrät; *Palinum* – Col (za Crac<sub>1</sub>, bez uwzględnienia erraty tego wydania)

**LIX**

w. 4 *penditis* – *inquit* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *fertis* – *aiebat* – Vars

**LX**

w. 1 *est* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Col; *et* – Wrät

**LXXIV**

Tytuł: *Ad Aulum haereticum. Astronomica observatio* [*observato* – Vars (bl.)] *de catholicorum Quadragesima et Paschate* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *Astronomica observatio. De catholicorum Quadragesima et Paschate ad Aulum haereticum* – Amst

**LXXVI**

Tytuł: *In nanum superbum. Improportionatus homo* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *Improportionatus homo. In nanum superbum* – Amst

**LXXIX**

w. 8 <*Occipiti compar*> – popr. wyd.; *Compar occipiti* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrät, Col

**LXXXI**

Tytuł: *Ad Lucium Andrum de Lutheranis eorumque fide* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *De Lutheranis eorumque fide. Ad Lucium Andrum* – Amst

**LXXXII**

w. 2 *et* – popr. wyd.; *est* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrät, Col

**LXXXIII**

W wydaniu Vars (k. C<sub>3</sub>r) został zamieszczony inny utwór: *Suppl.* [2.].

**LXXXIV**

Tytuł: *In grande caput habentem* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *In caput ingens* – Amst

**LXXXV**

w. 1 *casu* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *causa* – Wrät

**LXXXVII**

w. 3 *infer<n>am* – popr. wyd.; *infeream* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrät, Col (bl.)

**XCI**

Tytuł: *De quodam, qui sibi Surii agnomen frustra arrogabat. Ad Bertrandum* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *De Surio* – Amst

w. 1 *corrupit* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *corrugit* – Wrät (bl.)

**XCII**

Tytuł: *Polionis* – Crac<sub>1</sub> (errata), Vars, Crac<sub>2</sub> (errata), Amst, Wrät; *Polonis* – Col (za Crac<sub>1</sub>, bez uwzględnienia erraty tego wydania)

**XCIX**

Tytuł: *epigrammatis* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrät, Col; *epigrammatibus* – Vars

**...CENTURIA III**

W wydaniu Amst epigramaty II-C zamieszczono jako I 30-129.

**I**

W wydaniu Amst wiersza brak, jego miejsce (jako epigramat I 30) zajął utwór: *Suppl.* [4.].

w. 1 *Menni* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *Memmi* – Vars

w. 2 *canunt* – Crac<sub>1</sub> (errata), Vars, Crac<sub>2</sub> (errata), Wrät; *canut* – Col (bl. powtórzony za Crac<sub>1</sub>, nieuwzględniający erraty tego wydania)

w. 3 *caret* – Crac<sub>1</sub> (errata), Vars, Crac<sub>2</sub> (errata), Wrät; *acret* – Col (bl. druk. powtórzony za Crac<sub>1</sub>, nieuwzględniający erraty tego wydania)

przyp. 2 *seu* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *vel* – Vars

**II**

Tytuł: *Narnicum. Libri cuiusdam* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *Narnicum, de libri cuius* – Amst

**III**

Tytuł: *In Romulum fratricidam* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *In Romulum fratricidam. Unde saevities orta* – Amst

**V**

Tytuł: *amicum* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrät, Col; *Laetum* – Vars

**VI**

Tytuł: *De Volano caeco* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *Pulvis et umbra sumus. De Volano caeco* – Amst

w. 2 *dixeris* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Vars, Wrät, Col; *diceris* – Amst

**VII**

w. 1 *possemus* – Crac<sub>1</sub> (errata), Vars, Crac<sub>2</sub> (errata), Amst, Wrät; *possumus* – Col

**XVI**

Tytuł: *De Planco* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *Caeteris paribus. De Planco* – Amst

**XVII**

w. 3 *succiduo* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *succido* – Wrata

w. 6 *et* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *at* – Wrata

**XXIII**

Tytuł: *In Varrum bibonem. Erectio* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *In Varrum Bibonem* – Amst

**XXVI**

Tytuł: *Ad Anemonem de Baetico. Multarum sectarum homo* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Multarum sectarum homo. Ad Anemonem de Baetico* – Amst

**XXVII**

Tytuł: *Ad Clitum* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Fides sine bonis operibus mortua. Ad Clitum* – Amst

**XXXIII**

w. 3 *ore* <est> – popr. wyd.; *ore* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrata, Col

w. 5 *te is poterit* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *te poterit* – Amst

**XXXV**

Tytuł: *Ad poetam, turpium carminum scriptorem* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Ad poetam impudentem* – Amst

**XXXIX**

Tytuł: *Idem ad amicum de Ollo edentulo* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Ad amicum de Ollo edentulo* – Amst

**XLIV**

w. 2 *quo<t>* – popr. wyd.; Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col – *quod* (bl.)

**XLV**

Tytuł: *Ad quendam promissis liberalem, non datis* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Ad quendam non datis promissis liberalem* – Amst

w. 1 *pro missis* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrata; *promissis* – Amst, Col

**XLVI**

w. 3 *Viderat* – Crac<sub>1</sub> (errata), Vars, Crac<sub>2</sub> (errata), Amst, Wrata; *Viderant* – Col (bl. powtórzone za Crac<sub>1</sub>, nieuwzględniający erraty tego wydania)

**LVI**

w. 2 *crisi<n>* – popr. wyd. (za Wrata); *crisin* – Wrata; *crisim* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col

**LXII**

Tytuł: *Ad Fuscum. Novum magni capitis vocabulum* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Novum magni capitis vocabulum. Ad Fuscum* – Amst

w. 2 *Capitoli<ol>um* – popr. wyd.; *Capitolium* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrata, Col

**LXIV**

Tytuł: *Ad Longinianum. Apologia pro pinguibus* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Apologia pro pinguibus. Ad Longinianum* – Amst

**LXXVI**

w. 1 <*te isto*> – popr. wyd.; *isto te* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrata, Col



**LXXVIII**

Tytuł: *haereticam fecit* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *duxit* – Wrăt

**LXXX**

W wydaniu Vars (k. E<sub>1</sub>r) został zamieszczony inny utwór: *Suppl.* [3.].

**LXXXII**

w. 1 *dum* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrăt, Col; *cum* – Vars

**LXXXV**

Tytuł: *De Thoma Moro* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrăt, Col; *De Thoma Moro, Angliae cancellario* – Amst

**LXXXVI**

Tytuł: *In Festum occiput calvum habentem. Ianus bifrons* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrăt, Col; *Ianus bifrons. In Festum occiput calvum habentem* – Amst

**LXXXVII**

Tytuł: *Ad Macrobianum satyricum. Taurus Phalaridis* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrăt, Col; *Taurus Phalaridis. Ad Macrobianum satyricum* – Amst

**XCI**

w. 2 *Quantumcumque* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrăt, Col; *Quantulacunque* – Vars

*frons caput* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrăt, Col; *caput* – Amst

**[XCV]**

Tytuł: [XCV] – uzupełnienie (za Vars i Col); XCV – Vars, Col.; 124 – Amst; w Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub> i Wrăt numeru brak

**XCVIII**

Tytuł: *De iisdem exomologesis. Ad Attalum* – Crac<sub>1</sub>, Vars, Crac<sub>2</sub>, Wrăt, Col; *Ad Attalum. De iisdem exomologesis* – Amst

w. 2 *Indignante* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrăt, Col; *Impatiente* – Vars  
*leget* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrăt, Col; *feret* – Vars

**...CENTURIA IV**

W wydaniu Vars brak centurii IV. W edycji Amst epigramaty:

I-XII zamieszczono jako I 130-141;

XIII-XVI jako I 142: *Plausus I-IV*;

XVII-XIX jako I 143: *Plausus V-VII*;

XX-XXI jako I 144: *Plausus VIII-IX*;

XXII-XXIV jako I 145: *Plausus X-XII*;

XXV-XXVIII jako I 146: *Plausus XIII-XVI*;

XXIX-XXXI jako I 147: *Plausus XVII-XIX*;

XXXII-XXXV jako I 148: *Plausus XX-XXIII*;

XXXVI-XXXVII jako I 149: *Plausus XXIV-XXV*;

XXXVIII-XL jako I 150: *Plausus XXVI-XXVIII*;

XLI-XLIII jako I 151: *Plausus XXIX-XXXI*;

XLIV-C jako I 151-208.

**I**

Tytuł: *Maria Virgo Beatissima, Dei Mater et nostra. Axioma philosophicum: „Quae sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se”. Argumentum ad Hominem-Deum* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Argumentum ad hominem Deum* – Amst (utwór poprzedzony skróconym tytułem części zbioru: *Classis prima Dei Matri Virgini axioma philosophicum. „Quae sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se”*)

**II**

Tytuł: *In Beatissimam parvulum Iesum lactantem* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *In Beatissimam Iesum lactantem* – Amst

**V**

Tytuł: *Absque macula originali conceptae Virgini Dei Matri ob compressum draconem inscriptio prima* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Col; *Virgini Dei Matri ob compressum draconem. Inscriptio prima* – Wrata; *Virgini Dei Matri absque macula originali conceptae ob compressum draconem. Inscriptio prima* – Amst

**IX**

w. 5 *siderei* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrata; *fide rei* – Col  
w. 7 *venenatum* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *veneratum* – Wrata

**XII**

w. 4 *sera* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *fera* – Amst

**XX**

w. 5 *si* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *sic* – Wrata

**XXII**

Tytuł: *Plausus X. Philosophi de rosa votum* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Philosophi de rosa votum. „Quasi plantatio rosae in Hierycho”. Ecclesiasticus] 24. Plausus X* – Amst

**XXXII**

w. 1 *quaesierim* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrata; *quaesiverim* – Col

**XL**

w. 2 *incido* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *indico* – Wrata

**XLIV**

w. 12 *virgineamque* – Crac<sub>1</sub> (errata), Crac<sub>2</sub> (errata), Amst, Wrata; *virgineaque* – Col (bl. powtórzony za Crac<sub>1</sub>, nieuwzględniający erraty tego wydania)

**XLV**

Tytuł: *Adalberti* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *Alberti* – Wrata

**LXXV**

w. 1 *Stan<i>slae* – popr. wyd.; *Stanslae* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrata, Col (bl.)

**LXXX**

w. 3 „*pole*” – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; „*polo*” – Wrata

**LXXXIII**

Tytuł: *De s[ancto] Stanislao trienne cadaver ad vitam revocante* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Maiora his facietis. De s[ancto] Stanislao trienne cadaver ad vitam revocante* – Amst

**LXXXVII**

w. 5 *mi<t>ram* – popr. wyd. (za Amst); *mitram* – Amst; *mirram* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sub>at</sub>, Col (bl.)

**LXXXVIII**

Tytuł: *De eodem ad s[anctum] martyrem* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sub>at</sub>, Col; *Ad s[anctum] martyrem. De eodem* – Amst

**XCIII**

Tytuł: *natal<i>s* – popr. wyd.; *natales* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wr<sub>at</sub>, Col (bl.)

**XCVIII**

w. 6 *per quae sparsum tam* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sub>at</sub>, Col; *in quibus effusum* – Amst

**XCIX**

w. 5 *<extinxerunt proscripti>* – popr. wyd.; *proscripti extinxerunt* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wr<sub>at</sub>, Col

**..CENTURIA V**

W wydaniu Vars brak centurii V. W edycji Amst epigramaty tej centurii zamieszczono jako II 1-100.

**II**

w. 2 *cuius* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wr<sub>at</sub>; *culus* – Col (bl.)

**III**

w. 1 *fatuus* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *fatum* – Wr<sub>at</sub>  
*didici te* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sub>at</sub>, Col; *didici* – Amst (bl.)

**IV**

Tytuł: *Ad Clitum* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sub>at</sub>, Col; *Spes alit. Ad Clitum* – Amst

**V**

w. 3 *gemmas* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sub>at</sub>, Col; *gemmae* – Amst

**VI**

Tytuł: *In quendam* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sub>at</sub>, Col; *Errando discimus. In quendam* – Amst

**VII**

Tytuł: *Crac[oviensis]* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sub>at</sub>, Col; *Cracoviae* – Amst  
*Supremi tunc Illustr[issimi]* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sub>at</sub>, Col; *Supremi Illustrissimi* – Amst

**X**

Tytuł: *De p[at]re Petro Skarga Societatis Iesu. Apodosis* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sub>at</sub>, Col; *Apodosis de p[at]re Petro Skarga Societatis Iesu* – Amst

**XIV**

Tytuł: *Ad Ioannem Stymphalum* – „*Ars longa, vita brevis*” – *supra definitionem artis medicae a Galeno factam glossa* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sub>at</sub>, Col; „*Ars longa, vita brevis*”. *Ad Ioannem Stymphalum supra definitionem artis medicae a Galeno factam glossa* – Amst

**XVI**

Tytuł: *epi-gr>[ammate]* – popr. wyd.; *epist.* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrat, Col

**XVII**

w. 3 *An et* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub> (errata); *Unica* – Amst; *Audet* – Wrat; *Anicet* – Col (bl. powtórzony za Crac<sub>1</sub>, nieuwzględniający erraty tego wydania)

**XVIII**

Tytuł: *Grudziniae* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Col; *Grudizimiae* – Amst (bl.); *Gru-dziniae* – Wrat

w. 2 *tubis* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; *tubae* – Amst

**XX**

Tytuł: *De eodem. Emblema II. Castellum Grudzinianum Mors expugnat* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; *Emblema II. De eodem. Castellum Grudzinianum Mors expugnat* – Amst

**XXIII**

Tytuł: *De eodem. Emblema V* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; *Emblema V. De eodem* – Amst

**XXIX**

Tytuł: *Ad Aulum, divitem parcum. Imperfecta arithmetica* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; *Imperfecta arithmetica. Ad Aulum, divitem parcum* – Amst

**XXXII**

Tytuł: *S[anctus] Paulus subita e caelo luce circumfusus coecus efficitur. Secretum politicum* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; *Secretum politicum. S[anctus] Paulus subita e caelo luce circumfusus, coecus efficitur* – Amst

**XXXIII**

w. 3 *nodo* – Crac<sub>1</sub> (errata), Crac<sub>2</sub> (errata), Amst, Wrat; *modo* – Col (za Crac<sub>1</sub>, bez uwzględnienia erraty tego wydania)

**XXXVI**

Tytuł: *Gladio pro Christi Nomine percussus lac e vulnere fundit* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; *S[anctus] Paulus gladio pro Christi Nomine percussus, lac e vulnere fundit* – Amst

**XLIX**

w. 2 *porrexisses* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *protexisses* – Wrat

**LVIII**

Tytuł: *In Brenum procrastinatorem. Ad Plancum* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; *Ad Plancum. In Brenum procrastinatorem* – Amst

**LIX**

Tytuł: *Ad Paulinum de choreis. Circulus vitiosus* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; *Circulus vitiosus. Ad Paulinum de choreis* – Amst

**LXIII**

Tytuł i motto: *Ad Deuterum. „Quod rarum carum”. Palinodia* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; *„Quod rarum carum”. Ad Deuterum palinodia* – Amst

**LXIV**

Tytuł: *Ad Bassulum. Caecus amor* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Caecus amor. Ad Bassulum* – Amst  
przed **LXVII**

*Illustrissimo ac Reverendissimo D[omi]no, D[omino] Ioanni a Lipe Lipski, Roma reduci, applausus extemporales ex gentilitio eius stemmate, vulgo dicto Lada, id est solea inter duas sagittas media* – układ wydawcy; w Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col ten tytuł po numerze epigramatu

**LXVII**

Tytuł: – brak; *Applausus extemporales. Illustrissimo ac Reverendissimo Domino D. Ioanni a Lipe Lipski, Roma reduci* – Amst

**LXXII**

w. 2 *<armat cui>* – popr. wyd.; *cui armat* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrata, Col

**LXXVI**

Tytuł: *Ad Truttum de nuptiis Ludmillae* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Ne nuptiis Ludmillae. Ad Truttum* – Amst

**LXXX**

Tytuł: *Fuscum* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Pruscum* – Amst

w. 2 *Furias dicere iure* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrata; *Furias iure* – Col

**LXXXI**

w. 10 *<hoc insculptum cui>* – popr. wyd.; *cui hoc insculptum* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrata, Col

**LXXXIII**

Motto: „*<ab>ierit*” – popr. wyd.; „*ierit*” – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrata, Col

**LXXXIV**

w. 2 *Phruxi* – Crac<sub>1</sub> (errata), Crac<sub>2</sub> (errata), Wrata; *Phryxi* – Amst; *Frixixi* – Col (za Crac<sub>1</sub>, bez uwzględnienia erraty tego wydania)

w. 7 *Favoni* – popr. wyd. (za Amst); *Favonii* – Amst; *Favonii* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col

**LXXXV**

Tytuł: *Discipuli sui, Thomae S[ancti], nomine. S[ancti] Thomae imagini alteri donandae inscriptum* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *In imaginem s[ancti] Thomae discipulo datam* – Amst

w. 2 *velim* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *velis* – Amst

**LXXXVII**

Tytuł i motto: *Ex Cantic[o] canticor[um]. „Veni dilecte mi” etc.* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; „*Veni dilecte mihi*”, *etc. Ex Cantico Canticorum* – Amst

**XC**

Tytuł: 8. – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; 8. – Amst

**XCII**

Tytuł: *Graeculo* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Graculo* – Amst

**XCIV**

Tytuł: *In quendam perduellem, magnum genus et nomen mentientem, palo infixum Cracoviae A[nno] D[omini] 1651. Arbor consanguinitatis* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>,

Wrat, Col; *Arbor consanguinitatis. In quendam perduellem, magnum genus et nomen mentientem, palo infixum Cracoviae A.D. 1651* – Amst

w. 2 *affinitatis arbor haec erit tuae* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; *sic trahis a digna, nobile, stirpe genus* – Amst

### **XCVII**

Tytuł i motto: *Ex Cantic[o] cantic[orum]. „Osculetur me osculo oris sui” etc. „Mel et lac sub lingua tua” etc. „Favus distilans labia tua” etc.* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; *„Osculetur me osculo oris sui” etc. „Mel et lac sub lingua tua” etc. „Favus distilans labia tua” etc. Ex C. Canticorum* – Amst

### **...CENTURIA VI**

W wydaniu Vars brak centurii VI. W edycji Amst epigramaty tej centurii zamieszczono jako III 1-100.

### **III**

w. 3 *iurilegi* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; *iuridici* – Amst

### **VII**

Tytuł: *Ad Priscum. „Aurea libertas, auro venalis” – veteris paroemiae palinodia* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; *„Aurea libertas, auro venalis”. Veteris paroemiae palinodia ad Priscum* – Amst

### **VIII**

Tytuł i motto: *Ad Cordulum. „Ira calcar virtutis”* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; *„Ira calcar virtutis”. Ad Cordulum* – Amst

### **XV**

Tytuł: *Ad quendam mathematicum de quadratura circuli* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; *De quadratura circuli. Ad quendam mathematicum* – Amst

### **XVI**

Tytuł i motto: *Ad Macrinum. „Caput mulieris vir”* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; *„Caput mulieris vir”. Ad Macrinum* – Amst

w. 4 *illa sed – ab* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; *sponsa tamen* – Amst

### **XVII**

Tytuł: *In Anglos de nece Caroli regis* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; *De nece Caroli regis. In Anglos* – Amst

w. 2 *quando facis regem, saeve Britanne, reum! – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; Hunc dixisse reum, nonne Britanne pudet?* – Amst

w. 3 *demetis* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; *subripis* – Amst

### **XX**

Tytuł: *De eodem ad s[anctum] Petrum* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; *Ad s[anctum] Petrum* – Amst

w. 1 *supreme vicarie Christi* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; *divini Pastor Ovilis* – Amst

### **XXI**

Tytuł i motto: *De beato Aloysio Gonzaga Societatis Iesu corpus suum ferreis calcaribus sauciente. „Virtutis calcar gloria”* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrat, Col; *„Virtutis*

*calcar gloria*”. *De beato Aloysio Gonzaga Societatis Iesu corpus suum ferreis calcaribus sauciente* – Amst

w. 4 *diem est* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sup>at</sup>, Col; *diem* – Amst

w. 5 *te perpetuo* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sup>at</sup>, Col; *pia mens se se* – Amst

### XXV

Tytuł i motto: *In Turdum deformem*. „*Forma dat esse rei*” – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sup>at</sup>, Col; „*Forma dat esse rei*”. *In Turdum deformem* – Amst

w. 2 *quaevīs* – Crac<sub>1</sub> (errata), Crac<sub>2</sub> (errata), Amst, Wr<sup>at</sup>; *quodvis* – Col (za Crac<sub>1</sub>, bez uwzględnienia erraty tego wydania)

### XXVII

Tytuł: *Oven[i]* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sup>at</sup>, Col; *Oveno* – Amst

<2> – popr. wyd.; 3 – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sup>at</sup>, Col, Amst

### XXVIII

w. 2 *avara meas* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sup>at</sup>, Col; *avare tuas* – Amst

### XXIX

Tytuł i motto: *Ad Nonium Paradoxum*. „*Nostrum esse non est esse*” – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sup>at</sup>, Col; „*Nostrum esse non est esse*”. *Ad Nonium paradoxum* – Amst

### XXX

Tytuł i motto: *Ad Blondum*. „*Aurea libertas auro empta*” – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sup>at</sup>, Col; „*Aurea libertas auro empta*”. *Ad Blondum* – Amst

### XXXI

Tytuł: *Elisae* – Crac<sub>1</sub> (errata), Crac<sub>2</sub> (errata), Amst, Wr<sup>at</sup>; *Elizae* – Col (za Crac<sub>1</sub>, bez uwzględnienia erraty tego wydania)

### XXXVI

Tytuł: *Ad Fantinum de Cambrico philosopho. De individuo vago et vacuo* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sup>at</sup>, Col; *De individuo vago et vacuo. Ad Faustinum de Cambrico philosopho* – Amst

w. 1 *Fa<n>tine* – popr. wyd.; *Faustine* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wr<sup>at</sup>, Col (bł.)

### XLII

Tytuł: *lingeabant. Carmen leoninum* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sup>at</sup>, Col; *lingeabant* – Amst

### XLVI

Tytuł: *Anemone haeretico, ex* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *Anemone ex* – Wr<sup>at</sup> *praedicante* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *monacho* – Wr<sup>at</sup>

### XLVII

Tytuł: *Ad Aranum*. „*Qui cito dat, bis dat*” – *quaestio nondum soluta* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sup>at</sup>, Col; „*Qui cito dat, bis dat*”. *Ad Aranum* – Amst

### XLVIII

Tytuł: *Ad Volanum, medicum imperitum. Duplicis recipe taxa* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wr<sup>at</sup>, Col; *Duplicis recipe taxa. Ad Volanum Medicum imperitum* – Amst

### XLIX

w. 5 *ilicet* – Crac<sub>1</sub> (errata), Crac<sub>2</sub> (errata), Amst, Wr<sup>at</sup>; *illicet* – Col (bł. powtórzony za Crac<sub>1</sub>, nieuwzględniający erraty tego wydania)

**LII**

Tytuł: *Ad Ansgarium Noroni*<u>*m*. „*Adami*” *etymon* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *Adami etymon. Ad Ansgarium Noronium* – Amst

*Noroni*<u>*m* – popr. wyd. (za Amst); *Noronium* – Amst; *Noroniam* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col (bl.)

w. 3 *Noroni* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrät; *Noroin* – Col (bl. druk. powtórzony za Crac<sub>1</sub>, nieuwzględniający erraty tego wydania)

**LIII**

Tytuł i motto: *De s[ancto] Ioanne Baptista. „Puer magnus coram Domino”* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; „*Puer magnus coram Domino. De s[ancto] Ioanne Baptista* – Amst

**LV**

Tytuł: *De s[ancti] Ioannis decollatione, ex occasione illius: „Ille erat lucerna ardens et lucens”* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; „*Ille erat lucerna ardens et lucens. De s[ancti] Ioannis decollatione* – Amst

**LVII**

Tytuł: *In Ollum. „De minori damnum maius”* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; „*De minori damnum maius. In Ollum* – Amst

**LIX**

Tytuł i motto: *Ad Aulum quaestio. „Senex bis puer”* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; „*Senex bis puer. Ad Aulum quaestio* – Amst

**LXIII**

Tytuł: *Ad Ansgarium Marinum in illud Genes[is] cap[itis] 2 v[ersus] 23: „Dixitque Adam: «Hoc nunc os ex ossibus meis»”. Moralis adversio. Auxesis* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *Ad Ansgarium Marinum. „Dixitque Adam hoc nunc os ex ossibus meis”. Ex Genesi cap[ut] 2 v[ersus] 23. Moralis adversio. Auxesis* – Amst

**LXV**

Tytuł: *Holanum haereticum. Excusatio* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *Holanum excusatio* – Wrät

**LXIX**

w. 3-6 – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; w Wrät brak

**LXX**

Tytuł: *De eodem. Iesu Christo, Deo-Homini, caelestis Agricolae filio* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *Iesu Christo, Deo-Homini, caelestis Agricolae filio. De eodem* – Amst

**LXXIV**

w. 3 *supra es* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *praestat* – Amst

**LXXX**

w. 4 *iam tua* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col.; *garrula* – Amst

**LXXXIII**

Tytuł: *Ad Iacobum Pandarum de iuris consultis problema* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *De iuris consultis. Ad Iacobum Pandarum problema* – Amst



**LXXXIX**

Tytuł: *Ad Plancum de lege sumptuaria* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *De lege sumptuaria. Ad Plancum* – Amst

**XC**

Tytuł: *agnomines, nam Graecis* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *agnomines. Graecis* – Amst

**XCI**

w. 1 *Nam quis* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *Quisnam* – Amst

**XCIII**

Tytuł: *De verbis* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *De verbo* – Amst

**XCVII**

Tytuł: *Ad Illustrissimum Castellatum Braclaviensem de eius stemmate gentilicio: tuba stellata* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *Tuba stellata. Ad Illustrissimum Castellatum Braciaviensem de eius stemmate gentilitio sic dicto* – Amst

**XCIX**

Tytuł: *De Olavo consule ad Plancum. Metamorphosis* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *Metamorphosis. De Olavo consule ad Plancum* – Amst

**C**

Tytuł: *Ad d[ominum] Reginaldum Ines de ministris. „Minister” – anagramma „mentiris”* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *De ministris. Ad d[ominum] Reginaldum Ines. „Minister” anagramma „mentiris”* – Amst

**..CENTURIA VII**

W wydaniu Vars brak centurii VI. W edycji Amst epigramaty:

I-XII zamieszczono jako III 105-116;

XIII-XIV jako III 117: *Plausus II-III*;

XV-XVI jako III 118: *Plausus IV-V*;

XVII-XX jako III 119: *Plausus VI-IX*;

XXI-XXIV jako III 120: *Plausus X-XIII*;

XXV-XXVI jako III 121: *Plausus XIV-XV*;

XXVII-XXVIII jako III 122: *Plausus XVI-XVII*;

XXIX-XXX jako III 123: *Plausus XVIII-XIX*;

XXXI-LI jako III 124-144;

LII-LV jako III 101-104.

**I**

Tytuł: *Iodloviensem* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>; *Iodloviensem* – Wrät, Col; *Iodioviesem* – Amst

**II**

Tytuł: *parochia Calviniana* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *parochia* – Wrät

**IX**

Tytuł: *De suis scriptis. Censura Martiali et Oveno conformis* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrät, Col; *De suis scriptis. Censura Martiali et Oveno conformis. Author* – Amst

**XV**

w. 1 *Lechic<i>s* – popr. wyd.; *Lechicas* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *Lechias* – Wrata

*Latinas* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Latinis* – Amst

**XVI**

w. 2 *cui* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *nunc* – Amst

**XVII**

w. 2 *Aeternitatem pronubam spondet tibi* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Te probat eximium Principis esse decus* – Amst

**XXXI**

Tytul: *iunctis* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *cunctis* – Wrata

**XXXII**

w. 1 *<procul> este* – popr. wyd.; *ex este* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst (*exeste*), Wrata (*exeste*), Col

**XXXIII**

Tytul: *Ad Servandum haeticum de Brenano, praedicante Calvinistico* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *Ad Servandum haeticum de Brenano* – Wrata

**XXXVIII**

Tytul: *Ad Clitum. „Homo” aequivoce* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *„Homo” aequivoce. Ad Clitum* – Amst

**XLV**

w. 5 *maritae* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *marito* – Wrata

**XLVII**

Tytul: *In Bassaram, aureae monetae falsificatorem. Protasis de argento vivo* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Protasis de argento vivo. In Bassaram, aureae monetae falsificatorem* – Amst

**XLVIII**

w. 1 *vastam* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *castam* – Wrata

**L**

Tytul: *De Turdillone et Clitone Gallo. Metamorphosis* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Metamorphosis. De Turdillone et Clitone Gallo* – Amst

**LII**

Tytul: *Celeuma* – popr. wyd.; *celeusma* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrata, Col (bl.)

w. 6 *celeuma* – popr. wyd.; *celeusma* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrata, Col (bl.)

**LIII**

w. 4 *n<u>n<c>* – popr. wyd.; *non* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Wrata, Col

**LIV**

Tytul: *De eodem. Manumissio* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Manumissio* – Amst

**LV**

Tytul: *De eodem. Exauctoratio* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrata, Col; *Exauctoratio* – Amst

**ACROAMATA POLONICA****[3.] LVIII**

w. 4 *o<j>czystym* – popr. wyd.; *Ozczystym* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub> (bl.)

**[64. CXV.]**

w. 3 *typografij<ej>* – popr. wyd.; *typografij* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>

**[SUPPLEMENTUM]****[1.]**

W wydaniu Vars (k. B<sub>3</sub>r) utwór zamieszczony jako epigramat II 23.

Tytuł: *A<d>* – popr. wyd.; *Ab* – Vars

**[2.]**

W wydaniu Vars (k. C<sub>3</sub>r) utwór zamieszczony jako epigramat II 83.

**[3.]**

W wydaniu Vars (k. E<sub>1</sub>r) utwór zamieszczony jako epigramat III 80.

**[4.]**

W wydaniu Amst (s. 300) utwór zamieszczony jako epigramat 30.

**[5.]**

W wydaniu Amst (s. 401) jako epigramat III 146.

**[6.]**

W wydaniu Amst (s. 401) pod nagłówkiem: „*Quaedam recentiora*” jako epigramat III 147.

**[7.]**

W wydaniu Amst (s. 401) pod nagłówkiem: „*Quaedam recentiora*” jako epigramat III 148.

**[8.]**

W wydaniu Amst (s. 402) pod nagłówkiem: „*Quaedam recentiora*” jako epigramat III 149.

**[9.]**

W wydaniu Amst (s. 402) pod nagłówkiem: „*Quaedam recentiora*” jako epigramat III 150.

# OBJAŚNIENIA<sup>1</sup>



## MOTTO || MOTTO

[1]

*Nolo tamen armatae alicuius Palladis fulmine tamquam Aiaces fuerint prosternendi* || *Nie chcę jednak, by niczym Ajasowie zostali powaleni gromem zbrojnej Pallady* – Ajas (syn Ojleusa), zwany Mniejszym, i Ajas (syn Telamona), zwany Większym, to bohaterowie wojny trojańskiej. Tu jednak chodzi o Ajasa Mniejszego (imię uogólnione), którego bogini Atena (Pallas – ‘Potrząsająca włócznią’ to obrzędowy przydomek Ateny, występujący również jako jej samodzielne imię) razila piorunem, karząc go za świętokradztwo, jakim był gwałt na Kasandrze dokonany w świątyni Ateny w noc zdobycia Troi.

*ex Adonidis carceribus* || *z więzienia Adonisa* – tj. z więzienia miłosnej czy raczej nieskromnej poezji. Adonis był pięknym młodzieńcem, ukochanym Afrodyty.

*Sanct[ui] Leo[nis] „Flor[idorum]” ser[mo] 1, p[agina] 3* || Leona Sanctiusa *Księga kwiecistości, mowa 1, strona 3* – Leone Santi (*Leo Sanctius*; 1585-1652), jezuita, profesor Collegium Romanum, dramatopisarz, autor sztuki napisanej po włosku *Il Gigante* (Roma 1632) oraz dwóch tragedii łacińskich: *Somniator, sive Joseph* (Roma 1648) i *Philippus* (Roma 1656). Zob. SANCTIUS, *Florida*, s. 52.

[2]

*ironiis ac iocis, acuminibus, facetiis, argutiis sophistarum nationem impetebat* || *ironią i żartami, puentami, facecjami i dowcipami atakował plemię sofistów* – zob. np. PLAT.*Phdr.* 260A-269C.

---

<sup>1</sup> Cytaty w objaśnieniach przytaczane bezpośrednio ze starych druków, podajemy w transkrypcji.

*sophistarum nationem* || *plemię sofistów* – sofisci, nauczyciele retoryki i filozofowie działający w starożytnej Grecji, głównie w Atenach (V-IV w. p.n.e.). Platon w swych dialogach, ustami Sokratesa, zarzucał sofistom stosowanie nieuczciwych argumentów w dyskusji, poszukiwanie sukcesu i bogactwa zamiast poszukiwania prawdy, samochwalstwo i gadulstwo.

*Idem, ibidem, pag[ina] 50* || *Tenże, tamże, s. 50* – zob. SANCTIUS, *Florida*, s. 52-53.

## DEDICATIO || DEDYKACJA

Tytuł: *Stanislao Lubomirski, comiti in Wiśnicz* || *Stanisławowi Lubomirskiemu, brabiemu na Wiśniczu* – Stanisław Herakliusz Lubomirski herbu Śrzeniawa (1642-1702), syn Jerzego Sebastiana, podstoli koronny (1676), marszałek nadworny koronny (1673-1676), marszałek wielki koronny (1676-1702), poeta i mecenas sztuki.

*Georgii Lubomirski* || *Jerzego Lubomirskiego* – Jerzy Sebastian Lubomirski herbu Śrzeniawa (1616-1667), hrabia na Wiśniczu, marszałek nadworny koronny i marszałek wielki koronny (1650), hetman polny koronny (1657), starosta dobrzycki (od 1628), sęddecki (1636-1646), grzybowski (1636-1663), spiski (1640-1660), chmielnicki (od 1645), krakowski (od 1646), niżyński (od 1651), olsztyński (od 1654), jedna z najważniejszych postaci politycznych połowy wieku XVII w Rzeczypospolitej.

[1]

*ad gentilicium flumen* || *do ... rodzinnej rzeki* – mowa o rodowym herbie Lubomirskich, Śrzeniawie, blazonowanym przez staropolskich heraldyków jako „rzeka krzyżem naznaczona” (PAPROCKI, *Herby*, s. 196; NIESIECKI, *Korona*, t. 4, s. 172), a obecnie jako srebrna krzywaśń w czerwonym polu. Lubomirscy pieczętowali się Śrzeniawą bez krzyża.

*Peneum* || *Penejos* – główna rzeka Tessalii w północnej Grecji, w dolnym biegu tworząca malowniczy i opiewany w literaturze wąwóz Tempe.

*Heliconios ... fontes* || *helikońskie ... źródła* – (nazwa uogólniona) mowa o Hippokrene, źródle wypływającym ze stoku góry Helikon w Beocji, poświęconym Apollinowi oraz Muzom, które miało dawać natchnienie poetom.

*Aganippaeosque fontes* || *aganippejskie źródła* – źródło Aganippe, także dające poetyckie natchnienie i poświęcone Muzom, wypływało u podnóża Helikonu.

*in nostro Brunsbergensi collegio* || *w naszym braniewskim kolegium* – kolegium jezuickie w Braniewie, ufundowane przez Stanisława Hozjusza po sprowadzeniu pierwszych jezuitów do Rzeczypospolitej w 1564 r., działało z przerwami od 1565 r. aż do kasaty zakonu w roku 1773. Trudno powiedzieć, kiedy i w jakim charakterze w braniewskim kolegium gościł Stanisław Herakliusz Lubomirski. Przypuszcza się bowiem, że uczył się on u prywatnych preceptorów, a jego edukację zwieńczyła podróż po Europie rozpoczęta w 1660 r.

[2]

*gentis Tuae gloriam non armis solum ... floruisse* || chwala Twego rodu zakwitła nie tylko dzięki orężu – kurtuazyjne odniesienie do udziału Jerzego Sebastiana w kampanii tłumiącej powstanie Bohdana Chmielnickiego.

*sed etiam litteris* || lecz także dzięki twórczości literackiej – nawiązanie do literackich zainteresowań Jerzego Sebastiana Lubomirskiego, który przełożył dramat *Pastor fido* Battisty Guariniego (przekład wydany anonimowo wiele lat po śmierci tłumacza w Toruniu w 1695 i 1722 r.). Za życia Lubomirskiego ukazał się *Jawnej niewinności manifest* ([b.m.] 1666), będący obroną jego politycznych i zbrojnych działań przeciw Janowi Kazimierzowi. Ponadto Jerzy Sebastian był autorem mów i listów.

*Bellonam* || *Bellonę* – Bellona to rzymska bogini wojny.

*id est togam sago* || to jest togę z płaszczem żołnierskim – łaciński frazeologizm odnosi się do ‘pokoju i wojny’; *sagum*, luźne okrycie ze zgrzebnej wełny noszone przez żołnierzy stało się symbolem wojska i wojny w przeciwieństwie do togi, symbolu życia cywilnego i pokoju. [red.]

*Phoebo* || *Febowi* – Feb(us) (‘Jaśniejący’) to określenie Apollina jako boga Słońca; był on też bogiem muzyki i poezji, opiekunem Muz.

*Gradivo* || *Gradywowi* – *Gradivus* / Gradyw to przydomek Marsa.

*Eumen[ii]* „*Or[atio]*” I || *Eumeniusza* „*Mowa*” I – PANEG.LAT. 9,7,3: *Eumenius Augustodunensis* (Eumeniusz z Augustodunum), *Oratio pro instaurandis (restaurandis) scholis* (W sprawie odbudowy szkół).

[3]

„*Filius est imago patris*” || „*Syn jest ojca obrazem*” – zob. AUG. *Trin.* 6,2; HILAR. *Syn.* 13 oraz 27; THOM. AQUIN. *Sum.theol.* 1a,q.35,a.2.

*de Promethei virga* || o lasce Prometeusza – chodzi być może o lodygę trzcinny, w której Prometeusz przyniósł stworzonym przez siebie ludziom ogień ukradziony z rydwanu Heliosa.

*Index supremi in regno nostro officii* – *virga* || *Znak najwyższego w naszym królestwie urzędu* – chodzi o łaskę marszałkowską; Jerzy Lubomirski był w 1643 r. marszałkiem sejmu zwyczajnego, a od 1650 marszałkiem wielkim koronnym.

*Virgam Mercurii* || *laski Merkurego* – jeden z atrybutów Hermesa, złota laska (kaduceusz), którą Hermes wraz z darem wieszczenia otrzymał od Apollina.

*Scipiones* || *Scypionów* – chodzi o członków rodu Korneliuszy, wsławionych podczas II i III wojny punickiej: Scypiona Afrykańskiego Starszego (*Publius Cornelius Scipio Africanus Maior*; ok. 236-184 p.n.e.), który rozgromił Hannibala pod Zamą (202 r.), i Scypiona Afrykańskiego Młodszego (*Publius Cornelius Scipio Aemilianus Numantinus Africanus Minor*; ok. 185/184-129 p.n.e.), adoptowanego wnuka Scypiona Starszego, który zdobył i doszczętnie zburzył Kartaginę (146 r.); w Hiszpanii początkowo pomyślnie walczyli z Kartagińczykami także Publiusz Korneliusz Scypion (konsul 218 r. p.n.e.) i jego starszy

brat, Gnejusz Korneliusz Scypion Kalwus (konsul 222 r). Ines wykorzystuje grę znaczeń: przydomek *Scipio* znaczy bowiem 'łaska', zatem 'nie zazdroszczę Scypionów' i 'nie zazdroszczę łasek.'

[4]

*Srzeniavianum litus arasse* || *orałem brzeg śrzeniawski* – wyrażenie *litus arare* ('orać brzeg') oznacza oddawanie się jałowemu, bezużytecznemu zajęciu.

## PROOEMIUM || PRZEDMOWA

[1]

*Gymnasia Pietatis* || *Gimnazjów Pobożności* – mowa o kolegach jezuickich.

*Egi ..., quantum potui* || *Dokonałem ..., ile mogłem* – por. paremię łacińską, będącą parafrazą słów wypowiedzianych przez konsulów podczas przekazywania urzędu następcy: *feci, quod potui, faciant meliora potentes* ('uczyniłem, co mogłem, niech ci, co zdołają, uczynią lepiej').

[4]

*Venerem* || *Wenery* – Wenus, starożytne bóstwo łatyńskie; pierwotnie opiekunka roślinności i ogrodów, z czasem utożsamiona z grecką Afrodytą, boginią miłości.

*e Cypro Paphoque* || *z Cypru i Pafos* – miejsca związane z kultem Afrodyty / Wenus: u brzegów Cypru bogini miała się narodzić, w mieście Pafos na wyspie znajdowała się jej świątynia i jedno z centrów kultu.

*Oveni* || *Owena* – John Owen (Joannes Owen / Audoenus; ok. 1564-1622), walijski epigramatyk, autor łacińskich utworów zebranych w zbiorze *Epigrammata*, szeroko czytany i naśladowany w Europie, także przez autorów katolickich, którzy jednak (tak jak Ines) atakowali go jako kaczerza i autora zbereźnych wierszyków.

*Heinsii* || *Hejnzjusza* – Daniel Heins (Daniel Heinsius; 1580-1655), poeta niderlandzki, autor *Emblemata amatoria*, opublikowanych po raz pierwszy w 1601 r. pod tytułem *Quaeris, quid sit amor?*, pod pseudonimem Theocritus a Ganda, a później jeszcze w latach 1608, 1612, 1613 i 1619; wyszły także w zbiorze *Nederduytsche poemata* tegoż autora (<sup>1</sup>1616). W 1613 r. ukazała się kontynuacja *Emblemata amatoria* zatytułowana *Ambacht van Cupido*.

*Dousae* || *Dousy* – chodzi najpewniej o Johana van der Does Starszego (Janus Dousa; 1545-1604), holenderskiego polityka, filologa i poetę, autora m.in. *Epigramatów* (1569 r.). Studiami klasycznymi i piórem parali się również jego synowie: Johan van der Does Młodszy (Ioannes Dousa; 1571-1597) oraz Frans van der Does (Franciscus Dousa; 1577-1630), który był uczniem Justusa Lipsjusza i wydawcą satyr Lucyliusza.

*Buchanani* || *Buchanana* – George Buchanan (Georgius Buchananus; 1506-1582), szkocki humanista (w języku gaelickim: Seòras Bochanan), poeta piszący po łacinie, działacz reformacyjny; tu mowa najprawdopodobniej o *Endecasyllabon*, księdze jedenastozgłoskowców w dużej części wypełnionej utworami miłosnymi.

*Myrto meretricia, non casta lauro* || *Mirtem nierządny, a nie czystym wawrzynem* – mirt poświęcony był bogini miłości Afrodycie / Wenus, natomiast wawrzyn / laur to symbol Apollina, boga poezji i wszelkiej sztuki.

[5]

„*probos etiam viros lascivus poeta possit corrumpere*” || „*nawet przyzwoitych mężów może zepsuć poeta wszechczny*” – zob. PLAT.Resp. 605C:

Ale jesteśmy przeciw takiej sztuce (tj. poezji) nie wytoczyli najcięższego zarzutu. To, że ona potrafi psuć nawet ludzi przyzwoitych, z jakimiś nielicznymi wyjątkami, to chyba rzecz najstraszniejsza.

(przekład W. Witwicki)

W przekładzie Marsilia FICINA (s. 403) passus ten brzmi:

*Nondum tamen quod maximum ex ea malum proveniat enarravimus.  
Nam quod probos quoque viros paucis admodum exceptis corrumpere possit, id  
penitus horrendum est.*

Platon nie ma na myśli jedynie poezji poruszającej tematy nieprzyzwoite, lecz sztukę słowa w ogólności (z wyjątkiem poezji religijnej i patriotycznej), gdyż ta, naśladować rzeczywistość będącą jedynie odbiciem idei, jeszcze bardziej oddala od prawdy, a ponadto wzbudza wzruszenie i odwołuje się do uczuć, zamiast apelować do rozumu.

przyp. (a) *Plat[onicus] ser[mo] 7 apud Max[imum] <T>yr[ium]* || *Wykład platoński 7 u Maksymosa z Tyru* – odesłanie do pism Maksymosa z Tyru (Μάξιμος Τύριος [*Maksimos Týrios*], *Cassius Maximus Tyrius*; II w. n.e.), greckiego retora i filozofa, wydawanych w łacińskim przekładzie Cosima Pazziego (Pacciusa): *Maximi Tyrii, philosophi Platonici, Sermones, sive Disputationes XLI*, ex Cosmi Paccii, archiepiscopi Florentini interpretatione, ab Henrico Stephano quamplurimis in locis emendata, [Geneva]: ex officina H. Stephani Parisiensis typographi, 1557. W wydaniu tym (p. 54-61) 7. rozdział: „Utrum recte Plato de civitate sua expulerit Homerum”, poświęcony jest, jak wskazuje tytuł, problemowi usunięcia przez Platona poetów z państwa, jednak w łacińskim przekładzie Pazziego zdanie w przywołanym bądź podobnym brzmieniu nie pada. Cytat ten funkcjonował w różnych wariantach jako passus z 2. księgi *Państwa* Platona.

Zwróćmy uwagę na pewną nieścisłość w brzmieniu przypisu Inesa, wynikającą, jak się wydaje, z pobieżnej lektury. Otóż w tytule edycji Stefanusa określenie *Platonicus* odnosi się bezpośrednio do filozofa Maksyma, prekursora neoplatonizmu, tymczasem w przypisie Inesa do Maksymusowego „wykładu”. [red.]

przyp. (b) *Suet[onius] || Swetoniusz* – Swetoniusza (*Caius Suetonius Tranquillus*; ok. 69 – po 130 n.e.), autora *De vita caesarum* (*Żywoty cesarów*), z których druga biografia została poświęcona Oktawianowi Augustowi (*Vita divi Augusti* – *Żywot boskiego Augusta*).



Swetoniusz wspomina w niej jedynie (*Aug.* 66,1-2), że August „Gallusowi z powodu jego niewdzięczności i złośliwego języka zabronił wstępu do swego domu i swych prowincyj” (przekład J. Niemirska-Pliszczyńska). Gajusz Korneliusz Gallus (*Caius Cornelius Gallus*; 69-26 p.n.e.), przyjaciel Wergiliusza, był autorem czterech ksiąg elegii miłosnych. [red.]

*Plutarc[hus]* || *Plutarch* – Plutarch z Cheronei (50 – po 120 n.e.), filozof i biograf, autor m.in. *Żywotów równoległych* (*Βίοι παράλληλοι* [*Bioi paralleloí*]), wśród których jest biografia Numy; został on zestawiony w parze z Likurgiem.

*Numae* || *Numy* – Numa Pompiliusz, drugi (legendarny) król Rzymu (tradycyjne daty panowania: 715-673 p.n.e.), inspirowany przez nimfę Egerię, zorganizował religijne i społeczne życie Rzymian, uznawany był za twórcę kolegów kapłańskich i kalendarza świąt, a wedle niektórych wersji to on powołał westalki, by strzegły świętego ognia.

*Augusti* || *Augusta* – chodzi o Oktawiana Augusta (*Caius Iulius Caesar Octavianus Augustus*; 63 p.n.e. – 14 n.e.), który zasłynął m.in. wprowadzeniem praw mających przywrócić surowe obyczaje.

*Philippi* || *Filipa* – mowa o Filipie Arabie (*Marcus Iulius Philippus Augustus Arabus*; 204-249 n.e.), cesarzu rzymskim (panował w latach: 244-249).

*teste Baronio* || *zdaniem Baroniusza* – Cesare Baronio (*Caesar Baronius*; 1538-1607), włoski kardynał i historyk Kościoła, autor 12 tomów *Annales ecclesiastici* (Roczniki kościelne; 1588-1607).

*Anno 244* || *w roku 244* – zarówno u Baroniusza, jak i u Skargi jest to rok 249. Zob. BARONIUS, *Annales ecclesiastici*, t. 2, s. 511:

*Sed et illa quoque Philippi sanctio christianam magnopere redolet pietatem, dum garrulam poetarum linguam licenter nimis famam honestissimorum virorum carpentem coercere conatus est; quod etiam ea abuterentur arte ad inficiendos iuvenum animos turpidine – etsi enim eos penitus auferre difficillimi videretur res esse negotii – tamen lege edita, eosdem ex albo bonarum artium professorum expunxit, dum eos a privilegiis illis concessis exclusit, cum haec statuit: „Poetae nulla immunitatis praerogativa iuantor”.*

Posmak chrześcijańskiej pobożności Filipa szczególnie daje owa kara, kiedy to spróbował powściągnąć swawolny język poetów szarpiający nazbyt zuchwale sławę najszlachetniejszych mężów; ponieważ jeszcze tego nadużywali podstępnie do zatruwania umysłów młodzieży ohydą, to – chociaż wydawało się, że ich usunięcie jest rzeczą niezwykle trudną – wydawszy prawo, wyrzucił ich z wykazu profesorów dobrych sztuk, jeszcze odciął ich od przyznanych przywilejów, kiedy postanowił: „Nie będą wspierać poetów żadne przywileje zwolnienia [od podatków]”<sup>2</sup>

<sup>2</sup> O ile nie zaznaczono inaczej, przekładu dokonały edytorce.

Zob. także SKARGA, *Roczne dzieje kościelne*, s. 139:

Dał wielkie znaki nawrócenia i chrześcijaństwa swego ten Filip, gdy prawa święte i pobożne stawil [...]. Poety też, którzy przymówkami i pismy uczciwych ludzi sławę szarpali i młódź psowali, pokarał. I wiele innych świętych obyczajów szczepił, których pisarze pogańscy dla zazdrości i nienawiści ku chrześcijanom, wiedząc, iż był chrześcijaninem, zaniechali. I siedm lat panowania jego chwalebne go z synem [Filip II], prawie w milczeniu zostawili.

[6]

przypp. (a) *Aurel[ius] Victor* || *Aureliusz Wiktor* – Aureliusz Wiktor (*Sextus Aurelius Victor*; ok. 320-389 n.e.), historyk łaciński. Dziś uważa się, że dziełko *Epitome de caesaribus* (Wyciąg z historii cesarzy) nie jest autorstwa Wiktora, choć – wedle tytułów w manuskryptach, czego nie potwierdza zawartość – powstało na podstawie jego skrótu *Liber de caesaribus* (Księga o cesarzach). Por. Ps.-AURELVICT.*Epit.caes.* 1,24:

*Cumque esset luxuriae serviens, erat tamen eiusdem vitii severissimus ultor, more hominum, qui in ulciscendis vitiis, quibus ipsi vehementer indulgent, acres sunt. Nam poetam Ovidium, qui et Naso, pro eo, quod tres libellos amatoriae artis conscripsit, exilio damnavit.*

Choć sam był niewolnikiem rozwiązości, był jednocześnie tegoż grzechu najsurowszym tępicielem, zwyczajem ludzi, którzy są gorliwi w karaniu występków, którym sami namiętnie ulegają. Poetę Owidiusza bowiem, który też Nazonem [jest zwany], za to, że napisał trzy książeczki o sztuce kochania, skazał na wygnanie.

*infelicem foedi amoris magistrum* || *nieszczęsnego nauczyciela wszetecznej miłości* – tj. Owidiusza.

*in exilium Ponticum* || *na wygnanie pontyjskie* – tj. wygnanie nad Morze Czarne, zwane przez Greków Pontem Euksyńskim (Πόντος Εὐξεινός [*Póntos Eúxeinos*]), czyli Morzem Gościnnym, ale najczęściej po prostu Pontem. [red.]

Na dożywotnie wygnanie do Tomis (dziś: Konstanca w Rumunii) skazał Owidiusza Oktawian August w roku 8 n.e. Tradycja głosi, że powodem zesłania była frywolna twórczość Owidiusza, zwłaszcza *Ars amatoria*, poetycki poradnik uwodzenia, niepasująca do propagowanej przez panującego idei przywrócenia surowych obyczajów i starych cnót rzymskich oraz celów wyznaczonych przezeń literaturze. Zdania co do przyczyny wygnania są jednak po dziś dzień podzielone. Sam Owidiusz mówił o *carmen* ('pieśni') i *error* ('błędzie'). Edykt cesarski skazywał go na *relegatio*, dzięki czemu poeta zachował obywatelstwo rzymskie i majątek, ale nigdy już nie mógł powrócić do Miasta. Na wygnaniu powstały *Tristia* (Żale) oraz *Epistulae ex Ponto* (Listy z Pontu).

*Non aliis ... pedibus Roma excessit* || *To przez takie wiersze opuścił ... Rzym* – w sformułowaniu *Non aliis pedibus* zawiera się gra znaczeń: (dosłownie) ‘na takich stopach [opuścił Rzym]’ i ‘przez takie stopy [metryczne opuścił Rzym]’, czyli ‘przez takie wiersze’.

*Naso* || *Nazon* – Owidiusz (*Publius Ovidius Naso*; 43 p.n.e. – 18 [lub 17] n.e.), poeta rzymski, najbardziej utalentowany elegik epoki Augusta, autor poematu mitologicznego *Metamorphoseon libri XV* (Metamorfozy / Przemiany), *Fasti* (Kalendarz), *Heroides / Epistulae heroidum* (Heroidy), elegii miłosnych *Amores* (Miłostki) oraz również poświęconych sztuce miłosnej *Ars amatoria* (Sztuka kochania) i *Remedia amoris* (Lekarstwa na miłość).

[7]

*Fuit haec olim praerogativa in Vulcanum virginitati concessa, sed non in Cupidinem* || *Ten przywilej został niegdyś darowany dziewiectwu wobec Wulkana, lecz nie wobec Kupidyna* – autor ma zapewne na myśli którąś ze świętych dziewic, być może otaczaną szczególnym kultem św. Agnieszkę, męczennicę z przełomu III i IV w., która zginęła podczas prześladowań za czasów Dioklecjana albo Decjusza. Według podań, rzucona w ogień, wyszła z niego nietknięta i ostatecznie poniosła śmierć przez ścięcie; por. INES *Acroam.* II 3.

*Nasonem* || *Nazona* – OV. *Rem.* 757-760. 763; pominięte wersy 761-762: *Me certe Sappho meliorem fecit amicae, / nec rigidos mores Teia Musa dedit* (‘Mnie też Safo zrobiła lepszym dla dziewczyny, / a Muza z Teos srogich nie dała zwyczajów’).

*Callimachum* || *Kallimacha* – Kallimach z Kyreny (Καλλιμάχος Κυρηναίος [*Kallimachos Kyrenaios*]; przed 310 – po 245 p.n.e.), grecki uczony i poeta działający w Aleksandrii. Z jego bogatej twórczości do dziś przetrwały tylko *Hymny* (6) i *Epigramy* (ponad 60) oraz fragmenty. Wywarł znaczący wpływ na poezję swego czasu, a poprzez neoteryków rzymskich – na literaturę europejską.

*Coe* (dosłownie: Kojczyku) || *z Kos poeta* – chodzi o Filetasa / Filitasa z Kos (Φιλήτας / Φιλίτας Κώος [*Filétas / Filitas Kóos*]; ok. 340-285 p.n.e.), gramatyka i poetę, autora miłosnych elegii.

*Tibulli* || *Tibullusa* – Tibullus (*Albius Tibullus*; ok. 55-19 p.n.e.), poeta rzymski, twórca elegii o tematyce miłosnej.

[8]

*palinodiae* || *palinodii* – palinodia to utwór będący odwołaniem do innego, wcześniej opublikowanego tekstu na zasadzie zaprzeczenia bądź przeciwstawienia przy zachowaniu podobieństwa formy. Por. niżej, INES *Acroam.* V 63; VI 7; *Acroam. Pol.* [43.] XCV.

*lascivaque pagina multos* || *wielu sprośna strona* – SPAGNOLI MANTUANUS, *Contra poetas*, k. [a.i]v-a.ii r, w. 21-22.

*Et vibrantur quidem e Romana arce sacra fulmina in obscenos istos scriptores eorumque lectores* || *Wprawdzie z rzymskiego wzgórza miota się święte*

*pioruny w tych nieobyčajnych pisarzy i ich czytelników* – mowa o powszechnych (bo były też lokalne) indeksach ksiąg zakazanych (*Index librorum prohibitorum*). Ogłaszali je kolejni papieże, poczynawszy od Pawła IV w 1559 r. W samym wieku XVI ogłoszono, obok wspomnianego, również indeks Piusa IV (1564), Sykstusa V (1590), Klemensa VIII (1596) i inne.

„*panno veteri laciniam assuens novam*” || „*nową do starego łachmana przyszywając łatę*” – zob. Mk 2,21-22.

„*Nitimur in vetitum semper cupimusque negata*” || „*Chcemy rzeczy wzbronionych, nęcą nas zakazy*” – OV.Am. 3,4,17. [red.]

[9]

*ex altero Parnassi colle* || *z jednego ze szczytów Parnasu* – Parnas, góra w Fokidzie, w Grecji środkowej, część łańcucha gór Pindos, uważana była za siedzibę Apollina i Muz. Miała dwa szczyty, zwane Titoreja i Likoreja.

[10]

*Auroram* || *po Jutrzence* – Aurora / Jutrzenka, rzymska bogini poranka, utożsamiana z grecką Eos.

*ex Martiali* || *z Marcjalisa* – Marcjalis (*Marcus Valerius Martialis*; ok. 40-104 n.e.), najwybitniejszy rzymski epigramatyk, pochodził z Bilbilis (dziś: Calatayud w Hiszpanii). Po przybyciu do Rzymu był klientem zamożnych domów. Posiadamy dziś 15 ksiąg jego epigramatów, które dzielą się na 4 grupy: księgi 1-12 – *Epigrammaton libri* (Księgi epigramów; 1557 utworów); księga 13 – *Xenia* (Upominki), zawiera krótkie wierszyki, pełniące rolę napisów na podarunkach przesyłanych w czasie Saturnaliów (127 utworów); księga 14 – *Apophoreta* (Gościńce), utwory na drobiazgi rozlosowywane w czasie uczt (222); księga 15 – *Spectaculorum liber* (Księga widowisk), utwory związane z igrzyskami wydanymi przez cesarza Tytusa z okazji otwarcia Koloseum (33 epigramy). Marcjalis był celnym obserwatorem, obdarzonym ciętym dowcipem, choć zastrzegł, że piętnuje błędy, a nie osoby (por. MART.*Epigr.* 10,33,10). Jego zwarte i precyzyjnie skomponowane epigramy, zawsze trafnie spuentowane, inspirowały przez wieki poetów, m.in. Jana Kochanowskiego (*Fraszki*). [red.]

„*gemmas e stercore eruere*” || „*klejnoty wydobywać z gnoju*” – nawiązanie do słów Wergiliusza, który zapytany podczas lektury Enniusza, co robi, miał odrzec, że wybiera złoto z gnoju (DONAT.*Verg.* 46): *aurum colligere de stercore Enni*. Frazę w brzmieniu: *aurum in stercore quaero* przywołał też Kasjodor (CASSIOD.*Inst.* 1,1,8). Zob. także ERASMUS, *Adagia* 2001. Ten sam motyw również niżej, INES.*Acroam.* III 4,2; V 5,1 i obj.

*Sarbievius* || *Sarbiewski* – Maciej Kazimierz Sarbiewski (1595-1640), jezuita, poeta i teoretyk poezji, doskonały mówca, nadworny kaznodzieja króla Władysława IV; pisał niemal wyłącznie po łacinie. Był autorem zbioru liryków i epigramatów oraz traktatów: *De perfecta poesi* (O poezji doskonałej), *De acuto et arguto* (O poincie i dowcipie).

*Horatii* || *Horacego* – Horacy (*Quintus Horatius Flaccus*; 65-8 p.n.e.), jeden z najsłynniejszych poetów Rzymu, autor zbiorów i dzieł: *Carmina* (Pieśni), *Epodon liber* (Księga epodów), *Sermones* (Satyry / Gawędy), *Epistulae* (Listy), *Ars poetica* (O sztuce poetyckiej list do Pizonów; *Epist.* 2,3). Sarbiewski ze względu na imitacyjny charakter swoich liryków zwany był „chrześcijańskim Horacym”.

*Ovidii* || *Owidiusza* – być może aluzja do *Dii gentium* (Bogowie pogan), mitologicznego kompendium Sarbiewskiego, jako przeciwwagi dla *Metamorfóz* Owidiusza, należy jednak zaznaczyć, że dzieło jezuity nie ukazało się drukiem w XVII w.

*Claudiani* || *Klaudiana* – Klaudian (*Claudius Claudianus*; † po 404 n.e.), łaciński i grecki poeta epiczny, autor cykli panegirycznych i poematów mitologicznych. Sarbiewski wspomina o nim (niezbyt ciepło) w traktacie *De perfecta poesi*, niepublikowanym w XVII w. dziele poświęconym eposowi.

[13]

*ad mea te lyrica remitto* || *odsyłam cię do mych liryków* – Ines przygotowywał już może edycję swych pieśni zebranych w tomie *Lycorum centuria una* (Dantisci 1655), do którego weszły wydane wcześniej *Horologium Marianum...* oraz *Carmen saeculare...* (obie edycje: Calissiae 1643).

[15]

„*manum de tabula*” || „*rękę precz od obrazu*” – por. CIC.*ad fam.* 7,25,1; PLIN.*MA.NH* 35,80,5; PETRON.*Sat.* 76,9; ERASMUS, *Adagia* 1.3.19: „*Manum de tabula*” ([zabierz] rękę od obrazu, tj. już niczego nie poprawiaj). Powiedzenie to stało się przysłowiowe i oderwało się od pierwotnych okoliczności (malarz Apelles uznawał się za lepszego od Protogeneza, bo właśnie wiedział, kiedy zabrać rękę od obrazu), a zaczęło oznaczać jakby ‘dość/wystarczy, aby nie przesadzić / dzieło skończone’.

*sine „Prologo galeato”* || bez „*Prologus galeatus*” – *Prologus galeatus* / *galeatum principium* (Prolog z opuszczoną przyłbicą, tj. Prolog bezpieczny) to tytuł wstępu św. Hieronima do dawnych Ksiąg Królewskich Wulgaty (obecnie to Księgi Samuela i Księgi Królewskie), napisany około 391 r.

Hieronim zawarł w nim spis wszystkich ksiąg tłumaczonych przez siebie z hebrajskiego na łacinę, jednocześnie zaznaczając, że pozostałe mają charakter apokryfów (*PL* 28,556: *Hic prologus Scripturarum, quasi galeatum principium omnibus libris, quos de Hebraeo vertimus in Latinum, convenire potest: ut scire valeamus quidquid extra hos est, inter ἀπόκρυφα [apókryfa] esse ponendum*).

[red.]

[16]

„*Do Awita*” – przekład J. Czubek. Por. niżej wzorowany na tymże epigramie Marcjalisa wierszyk INES.*Acroam.* I 2.

„*Do Lausa*” – przekład S. Kołodziejczyk.

*Martial[is] lib[ri] 7 epigr[amma] 66* – według dzisiejszych wydań jest to MART.*Epigr.* 7,81.

## ...CENTURIA I || SETKA PIERWSZA

### I. Ad Marianum Aldum...

Utwór wzorowany jest na epigramacie Marcjalisa (MART.*Epigr.* 2,1):

*Ter centena quidem poteras epigrammata ferre,  
sed quis te ferret perlegeretque, liber?  
At nunc succincti quae sint bona disce libelli.  
Hoc primum est, brevior quod mihi charta perit;  
5 deinde, quod haec una peraget librarius hora,  
nec tantum nugis serviet ille meis;  
tertia res haec est, quod si cui forte legeris,  
sis licet usque malus, non odiosus eris.  
Te conviva leget mixto quincunce, sed ante  
10 incipiat positus quam tepuisse calix.  
Esse tibi tanta cautus brevitate videris?  
Ei mihi, quam multis sic quoque longus eris!*

Trzysta fraszek byś zniosła, książczyno, od biedy;  
lecz kto by znieść mógł ciebie i kto czytać wtedy?  
Słuchaj, jakie korzyści szczupłość książki rodzi:  
zysk najpierwszy, że mało papieru wychodzi,  
5 potem, pisarczyk w jednej odpisze godzinie,  
nie całkiem nawet oddan mym fraszkom jedynie;  
po trzecie, jeśli znajdzie czytelnika karta,  
nie tak łatwo go znudzi, choć i nic nie warta;  
biesiadnik ją przy kaldzie<sup>3</sup> przeczyta wygodnie,  
10 kończąc czytanie, zanim truneczek wychłodnie.

Zbawi cię, myślisz, książko, krótkości zasługa?  
Ach, dla iluż to będziesz i tak jeszcze długa!

(przekład J. Czubek)

Utwór Inesa parafrazowany był przez Wespazjana KOCHOWSKIEGO (*Epigrammata* I [2.], s. 2):

#### Wymówka krótkości

Przy krótkich wirszów stylu ten pożytek wiązę,  
naprzód, że czytelnika niemi nie obciążę.  
Lub są dobre, lubo złe, że krótkie, z tej cnoty  
mogą mieć u lektorów stąd swoje zaloty.  
5 Przypadnęli do smaku, to krótki smak wzbudzą,  
nie przypadną, to krótko czytelnika strudzą.

### II. Ad Remigianum...

Ines wzorował się tu na epigramacie Marcjalisa (MART.*Epigr.* 1,16), który przytoczył już w *Prooem.* [16].

<sup>3</sup> Kalda, letnia woda z winem, zaprawiana korzeniami, ulubiony trunek Rzymian. [J. Czubek, s. 6]. [red.]

**III. De iisdem**

Utwór wzorowany na epigramie Johna OWENA (*Epigrammata* I 168):

*Ad Lectorem de seipso*

*Nostra tibi brevitās ignavia forte videtur:  
crede mihi, labor est non levis esse brevem.  
Non facio ut multi, qui multa et stulta loquuntur.  
Sermo meus stultus forte, tamen brevis est.*

**Do Czytelnika o sobie samym**

Może ci nasza zwięzłość lenistwem się zdaje:  
wierz mi, że bycie zwięzłym nie jest lekką pracą.  
Nie robię jak ci, którzy wiele głupot mówią.  
Ma mowa może głupia, lecz przynajmniej zwięzła.

KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [94.] (s. 20):

**O tych fraszkach**

Mniej te fraszki do rzeczy, lecz stąd walor mają,  
że chociaż rzeczy mało, ale krótko bają.

**IV. De iisdem...**

w. 2 *Pierios ... sales* || *pieryjskimi ... solami* – tj. przyprawą poezji, przyprawą Muz. Pieria to kraina w Macedonii, między Olimpem, łańcuchem Pieros i Zatoką Tesalonicką, siedziba Muz, które z tego powodu nazywano niekiedy „Pierydami” (*Pierides*).

**V. De iisdem...**

w. 4 *nam fingo tantum nomina, non vitia* || *zmysłam bowiem jedynie imiona, nie wady* – zob. MART.*Epigr.* 10,33,10: *parcere personis, dicere de vitiis* („osób nigdy nie tykać, a karcie przywary”; przekład J. Czubek). Zob. też KOCHANOWSKI, *Fraszki* II 29.

**VI. Ad philosophum**

w. 1 „*Pro placito verbis ut nummis utimur*” || „*Słów jak pieniędzy ... używamy śmieie*” – parafraza powiedzenia: *Verbis ut nummis utendum est* (‘Słowami należy się posługiwać jak pieniędzmi’).

**VII. In pigrum**

w. 1 *Omnia devitas, declinas omnia* || *Trud przypadkiem, praca dla ciebie wyjątkiem* – dosłownie: ‘wszystkiego unikasz, od wszystkiego się uchylasz’, ale też: ‘wszystko deklinujesz’, tj. odmieniasz (w znaczeniu gramatycznym).

**VIII. In Pontilianum e trabe infami pendulum...**

Por. KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [84.] (s. 18):

**Do obiesia***Omnia sunt hominum tenui pendentia filo.*

Wszystko wisi na cienkiej nici, ty z twą szyją  
masz, widzę, od reguły swojej ekscypcją.

w. 1 „*Omnia sunt hominum tenui pendentia filo*” || „*Na nici cienkiej wisi, co ma człowieka swego*” – zob. OV.Pont. 4,3,35.

**IX. In Faustulum...**

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata I* [85.] (s. 18):

**O Kachnie**

Darmo się Kachna gryzie, darmo na mię skrzeczy.  
Nie mówię ja, że szpetna, gdyż jest w samej rzeczy.

**X. Ad Stephanum Noronium...**

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata II* [56.] (s. 92):

**O medykach i jurystach**

Kędy nie masz choroby, tam nic po medyku,  
kędy prawnych postępów, tam nic po praktyku.  
Więc gdy prawo z chorobą ekskludują z nieba,  
toć jurysty z doktorem tam pewnie nie trzeba.

*Epigrammata II* [57.] (s. 92):

**O tymże**

W niebie zdrowie jest wieczne, zgoda wiekuista,  
toć tam doktor nie będzie pewnie ni jurysta.

**XI. De Aulo**

w. 2-3 *Casu vivitur – hoc fatemur, Aule, / sed non quo Attica vel carent Athenae* || *Zgoda, przypadkiem, a jednak nie takim, / jakich w Atenach nie ma ni w Attyce* – chodzi o grę różnych znaczeń słowa *casus*, które, tak jak polskie słowo „przypadek”, oznacza ‘przypadek losowy’ i ‘przypadek gramatyczny’. Przypadek gramatyczny, jakiego „nie ma w Atenach ni w Attyce”, czyli w grece, to *ablativus*, którego nazwa pochodzi od czasownika *aufero* – ‘zabierać / porywać / unosić’. Może więc Aulus jest po prostu złodziejem. Ten sam motyw niżej, INES *Acroam.* II 75.

**XII. Ad Faustinum...**

Zob. OWEN, *Epigrammata I* 106:

**In eundem**

*Calve, meos numquam potui numerare capillos,  
nec tu (nam nulli sunt) numerare tuos.*

**Na tegoż**

Lysku, nigdy mych włosów policzyć nie mogłem  
ani ty twoich zliczyć (bo ich nie posiadasz).



**XIII. In Cottam...**

w. 2 *sic operam frustra perdidit ac oleum* || *tak na próżno zmarnował i trud, i oliwę* – parafraza łacińskiego przysłowia *oleum et operam perdidit*, którego polskim odpowiednikiem jest powiedzenie „szkoda czasu i atlasu”; zob. też PLAUT.*Poen.* 332; CIC.*ad Att.* 2,17,1; *ad fam.* 7,1,3; ERASMUS, *Adagia* 1.4.62.

**XVII. Ad Marianum...**

w. 1 „*Imperfecti operis*” *quoties producitur auctor* || *Gdy autora cytują „Opus imperfectum”* – *Opus imperfectum in Matthaeum* to wczesnochrześcijański komentarz do Ewangelii św. Mateusza, przez wieki błędnie przypisywany św. Janowi Chryzostomowi. Może chodzić także o *Contra Iulianum opus imperfectum* św. Augustyna, ale najprawdopodobniej o *Lectiones sacrae: opus imperfectum*, dzieło Fausta Socyna (Fausto Sozzini; 1539-1604), włoskiego teologa, pisarza i poety mieszkającego w Polsce, który współdziałał z polskimi arianami i współtworzył doktrynę religijną braci polskich. We wszystkich tych przypadkach tytuł oznacza ‘dzieło niedokończone / niepełne’; *opus imperfectum* to jednak także ‘głupie dzieło’. Por. niżej, INES-*Acroam.* I 77; III 50.

**XVIII. In Soffaram...**

Tytuł: *ad imitationem Martialis* || *imitacja z Marcjalisa* – MART.*Epigr.* 2,20:

*Carmina Paulus emit, recitat sua carmina Paulus.*

*Nam quod emas, possis iure vocare tuum.*

Paweł kupił i czyta swoje epigramy:

co kupimy, to słusznie swoim nazywamy.

(przekład J. Czubek)

**XIX. Ad edentulum ex sensu Aristotelis**

Koncept utworu wykorzystany został przez Jana GAWIŃSKIEGO (*Dworzanki* II [141.]):

**Na bezzębnego starego**

I sił nie masz, i zębów już ci wół ubyło,

a żonę masz nadobną i wszem ludziom miłą.

Patrząc, byś takim nie był jak zwierz czworonogi,

który zębów nie mając, na łbie nosi rogi.

Tytuł: *ex sensu Aristotelis* || *wedle spostrzeżenia Arystotelesesa* – por. ARIST. *Part.anim.* 664a 1: „Żadne zwierzę obdarzone rogami nie posiada dwóch szeregów zębów. Brak im zębów w szczęce górnej. Co bowiem natura ujęła zębom, to dodała rogom; a pokarm dostarczany dla zębów jest zużyty dla wzrostu rogów” (przekład P. Siwek). Zob. też *AUCT.ARIST.Animal.* 133.

w. 2 *cornua fronte geris* || *rogi nosisz na czole* – zob. OV.*Met.* 15,596; *cornua fronte gerit* (‘rogi nosi na czole’). Por. też INES-*Acroam.* I 29,1; I 59,2; VI 16,4.

**XX. Ad Rufum...**

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* II [127.] (s. 105):

**Do chorego PP.**

Przy pełnych, przy kolejnych zdrowie rozsąfujesz,  
w które sam zubożawszy, nie dziw, że chorujesz.

oraz „Aneks” [15].

**XXI. De Fustico...**

Zob. OWEN, *Epigrammata* IV 68:

***In Ponticum clientem***

*Pontice, cauidico nil porrigis: ista chiragra est.  
Ille pedem pro te non movet: haec podagra est.*

**Na Pontyka klienta**

Nie dasz nic prawnikowi, Pontyku: chiragra.  
Palcem w bucie nie kiwnie twój prawnik: podagra.

w. 2 *Non podagram pateris ... sed chiragram || nie podagrę ... chiragrę masz raczej* – chiragra (objawiająca się bólem rąk) i podagra (bólem stóp) to odmiany dny moczanowej, czyli artretyzmu; niegdyś sądzono, że podagrę powoduje przede wszystkim alkohol. Fustyk cierpi raczej na chorobę rąk (dlatego nieskory jest do dawania, częstowania), a nie nóg.

**XXII. Ad M[arcum] Turdum...**

Zob. *Acroam. Pol.* [4.] LIX.

**XXIII. Ad Ponticum...**

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [4.] (s. 2):

**Animuszowata starożytność**

Szczyć się, ty, starożytną przodków twych przysługą.  
On się tym – widzę – szczydzi, że ma wieś i drugą.  
A jeżeli Pieniądze królową są wszędzie,  
to ty plebeijuszem, a on grafem będzie.

Podobny motyw por. niżej, INES *Acroam.* I 105.

Tytuł: *de Ardalione || o Ardalione* – imię to oznacza: ‘Nicpoń / Próźniak’.

w. 1 *Numas ... nummos || pochodzeniem ... powodzeniem* – w oryginale gra słów dająca podobny sens: Ardalio chlubi się „Numami” (*Numae*), czyli pochodzeniem od rzymskiego króla Numy Pompiliusza, Pontyk zaś pieniędzmi (*nummi*).

w. 3 „*genus et formam regina Pecunia donat*” || „król Pieniądz daje i ród, i wrodę” – HOR. *Epist.* 1,6,37. Zob. DANTISCUS, *Carmina* 34:

**De pecunia**

*Scilicet uxorem cum dote fidemque et amicos,  
et genus, et formam regiam pecunia donat.*

Tak już jest, że posażną żonę i przyjaciół,  
wierność, ród, piękność nawet – daje pieniądź.

(przekład A. Kamińska)

KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [33.] (s. 8):

**Do pieniężnego niepew[nej] fam[iliji]**

*Et genus et formam regina Pecunia donat*

Pieniądze są królową, toś równie królowi.

Chłopem będziesz, jak cię śmierć z tej żony owdowi.

Ten sam motyw niżej, INES *Acroam.* I 95; II 94. Zob. też VI 99.

**XXVI. Adversio critica in Martialem...**

Tytuł: *in Martialem ad XVII. epigramma libri X || Marcjalisowi na XVII epigramat z księgi X – MART.Epigr. 10,72:*

*Frustra, Blanditiae, venitis ad me  
attritis miserabiles labellis:  
dicturus dominum deumque non sum.  
Iam non est locus hac in urbe vobis;  
5 ad Partbos procul ite pilleatos  
et turpes humilesque supplicesque  
pictorum sola basiate regum.  
Non est hic dominus, sed imperator,  
sed iustissimus omnium senator,  
10 per quem de Stygia domo reducta est  
siccis rustica Veritas capillis.  
Hoc sub principe, si sapis, caveto,  
verbis, Roma, prioribus loquaris.*

Bractwo mizerne z wytartymi wargi,  
słodkie Pochlebstwa! próżne wasze skargi  
i przymilania: nic to nie pomoże,  
nigdy już „Panie” nie powiem i „Boże!”  
5 Już miejsca dla was nie ma tu, w tym mieście,  
do kapeluszných Partów się wynieście;  
tam, korne, podłe, uniżone plemię,  
pstrokatym królom zamiatajcie ziemię!  
Tu pana nie ma, jest pierwszy w gromadzie,  
10 najsprawiedliwszy mąż w senackiej radzie,  
co nam znad Styksu powrócił spod ziemi  
Prawdę, wieśniaczkę z włosami suchemi.  
Bacność, o Rzymie: pod nowym Cezarem  
wara językiem odzywać się starem!

(przekład J. Czubek)

w. 1 *Valeri || Walery – Valerius* to nazwisko rodowe (*nomen gentile*) Marcjalisa.  
w. 5-6 – por. *MART.Epigr. 10,72,12-13.*

**XXVII. Ad Ponticum...**

Zob. GAWIŃSKI, *Dworzanki* II [76.]:

**Do Jędrzeja gołobrodce**

Wierę, Jędrzeju, ujdzie to za zgodę:  
brodatą głową лыsą zdobisz brodę.

**XXVIII. Ad Brutum**

w. 2 *Si quid, Brute, sapiis* || *Jesliś mądry, Brutusie* – w oryginale niemal oksymoron, bo *Brutus* znaczy ‘Tępy / Głupi’. Por. INES *Acroam.* II 38.

**XXIX. Ad Linum...**

w. 1 *Cornua fronte geris lacero contacta galero* || *Czapkę podartą ... rogatą masz duszę* – w oryginale dosłownie: ‘nosisz rogi na czole okrytym podartą czapką’, co jednak kojarzyłoby się z rogaczem, a nie człowiekiem hardym.

*Cornua fronte geris* – zob. wyżej, obj. do INES *Acroam.* I, 19,2.

w. 2 *cornu ... copia ... deest* || *brak ci ... rogu obfitości* – mityczny róg obfitości (łac. *cornu copiae*), czyli ułamany róg kozy Amaltei, opiekunki małego Zeusa, miał zdolność stałego napelniania się płodami ziemi; był atrybutem Dionizosa i Plutosa.

**XXX. De Aulo ad Marcum**

w. 1-2 – zob. *Acroam.Pol.* [80. CXXX.].

w. 3-4 – zob. *Acroam.Pol.* [82. CXXXII.].

**XXXI. De eodem...**

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [92.] (s. 19):

„*Vir fugiens iterum pugnabit*”

Uciekający znowu może wieść bój krwawy:

Uwierzę: uczyni odwrót, przyjdź znowu do sprawy.

Tytuł: *Argumentum ad hominem* || *Argument do osoby* – rodzaj argumentacji polegający na przytaczaniu dla poparcia swojej tezy racji oponenta albo założeń, na których są zbudowane te racje. Czasami rozumiany jest jak *argumentum ad personam*, czyli odwoływanie się, zwykle w celu zdyskredytowania oponenta, do jego cech czy wydarzeń z jego życia.

w. 1 „*Vir fugiens iterum pugnabit*” || „*Uciekający znowu do walki stanie*” – zdanie przypisywane Demostenesowi po zwycięstwie Filipa Macedońskiego nad Ateńczykami w bitwie pod Cheroneą (338 r. p.n.e.), kiedy to słynny mówca uciekł z pola bitwy. Filip miał szydzić z zachowania i losu Demostenesa, a współobywatele także wypominali mu haniebne zachowanie, na co Ateńczyk żartobliwie odpowiedział: „człowiek, który ucieka, będzie walczył znowu”; zob. GELL. 17,21,31; ERASMUS, *Adagia* 1.10.40.

w. 2 *quod cecinit pagina sacra* || *co święta opiewała karta* – powiedzenie było popularne w dawnej literaturze, pojawiło się m.in. w dramacie Corneliusa SCHONAEUSA *Triumphus Christi* (s. 97), opublikowanym w tomie *Terentius Christianus seu Comoediae sacrae sex*, oraz w zbiorze kazań wielkopostnych Martina Doyzy (DOYCIUS, *Conciones quadragesimales*, s. 593), trudno jednak powiedzieć, czy o takie nawiązania chodziło autorowi: wyrażenie *pagina sacra* wskazuje bowiem na Pismo Święte.

**XXXII. In obesum**

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [90.] (s. 19):

**Do wielkobrzuskiego**

Nie jesteś ty sam jeden, choć chodzisz bez slugi.  
Kto będzie dobrze liczył: tyś jeden, brzuch drugi.

**XXXIII. In Linum...**

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [91.] (s. 19):

**Do Dzianiego**

Podasz, żem zły rymopis, twym rozsądkiem, Dziani.  
Prawda: wirsze me ganią, twoich nikt nie gani.

**XXXIV. Vivae vocis oraculum...**

w. 1 *Viva voce* || *Żywym ... głosem* – zwrot ten oznacza też ‘ustnie / nie na piśmie’, podobnie *oraculo vocis* (por. tytuł) – ‘ustnie / słownie’.

**XXXV. De Attalo...**

Zob. OWEN, *Epigrammata* II 61:

***Parcus et prodigus***

„*Rhetoricae studiosus ego sum*” – *prodigus inquit.*

*Parcus ait: „Logicae sum studiosus ego.”*

*Semper clausa manus logicam designat avari:*  
*prodiga rhetoricam semper aperta manus.*

**Oszczędny i rozrzutny**

„Jam pilny w retoryce” – powiada rozrzutny.

„Jestem – rzeczy oszczędny – oddany logice.”

Zamknięta ręka skąpca logikę wskazuje,  
retorykę – dłoń zawsze otwarta rozrzutnie.

w. 2 *ci oszczędni w słowach* – dodano w przekładzie dla większej jasności.

**XXXVII. De Ibero...**

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [87.] (s. 18):

**Na toż [O kolecie łosim]**

Grzbiet-eś w skórę ustroił, w też skórę i nogi.  
Wszystek się w but obuwasz, Niemcze, miasto togi.

**XXXVIII. Ad eundem Iberum de codem**

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [86.] (s. 18):

**O kolecie<sup>4</sup> łosim.****Do Teutona Montranberdorffa**

Gdy na się wdziejiesz kolet, kolet z skóry łosi  
lub z inszy, którą dziki zwierz na sobie nosi:  
lub żubrzą, lub kozłową, lubo też jelenią,  
to na twym grzbiecie skóry dzikie z twą się żenią.

<sup>4</sup> Kolet, kurtka żołnierska z sukna lub ze skóry losiowej, noszona również do konnej jazdy i polowania (por. franc. *collet* – ‘kolekierz’). [red.]

**XXXIX. Ad Clitum...**

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [76.] (s. 16):

**O łysym**

Kazał cyrulikowi łysy golić głowę.

Balwierz rzekł: „Nie poradzę, lecz kata przyzwowę”.

**XL. Ad Plancum**

Zob. MART. *Epigr.* 11,68.

**XLI. Ad Ponticum petacem. Antistrophe prioris**

Tytuł: *Antistrophe* || *Antystrofa* – w liryce chóralnej oraz lirycznych partiach tragedii i komedii greckiej to zwrotka parzysta dokładnie odpowiadająca pod względem kompozycyjnym i metrycznym strofie poprzedzającej; tu: utwór stanowiący zaprzeczenie. Ten sam termin autor wykorzystał w tytule raz jeszcze (INES *Acroam.* VI 33, tyt.).

**XLII. Ad Lentulum**

Utwór zdradza duże podobieństwo do serii dystychów autorstwa franciszkańskiego poety Franciszka SITAŃSKIEGO (*Poemata* III; k. 45[I<sub>5</sub>]v-46[I<sub>6</sub>]r):

*Ad quendam obesa carmina exposcentem***I**

*Sunt ieiuna, inquis, mea carmina; parce, fuere  
numquam post medium nam mihi facta diem.*

**II**

*Desine nostra queri ieiuna poemata; scito  
ieiunus fueram, cum mihi scripta forent.*

**III**

*Et mento duplici, et vasto mea carmina ventre  
non parent: luxum religiosa cavent.*

*Do pewnego domagającego się grubych pieśni***I**

Są wychudzone, rzeczesz, me pieśni; oszczędźże,  
bowiem ich nie tworzyłem nigdy po południu.

**II**

Przestań jęczeć, że chude nasze wiersze; zrozum,  
że sam byłem wychudły, kiedy je pisałem.

**III**

Podwójnego podbródka ni wielkiego brzucha  
pieśni me nie słuchają: zbożne są bez zbytku.

także KOCHOWSKI, *Epigrammata* II [85.] (s. 98):

**Ekskuza**

Pedasz, że wirsz mój suchy i postnymi słowy.  
Nie miej za złe, bo koncept pono w nim piątkowy.

**XLIII. Ad Rufinum...**

Zob. GAWIŃSKI, *Dworzanki* III [145.]:

**Do <M>ontana doktora o cieplicach**

Najpewniejsze letejskie cieplice niż czyje –  
wszystkich chorób zapomni, kto się w nich omyje.

w. 1 *thermis* || *term* – termy to publiczne kąpieliska starożytnego Rzymu;  
tu: wody zdrojowe.

w. 2 *Lethaei ... fontis* || *do letejskich cieplic* – czyli do gorących / leczniczych  
źródeł w zaświatach. Lete to rzeka zapomnienia w Podziemiu; zmarli, napiw-  
szy się z niej wody, całkowicie tracili pamięć o swoim życiu na ziemi.

**XLIV. In Nolanum...**

w: 2 *Rogationum quaelibet apud te est dies* || *W procesji więc błagalnej co  
dzień musisz iść* – w oryginalne dosłownie: ‘Każdy dzień jest u ciebie dniem  
*Rogationes*’; nazywano tak procesje błagalne w dniu św. Marka (25 kwietnia)  
i w trzech dniach krzyżowych przed Wniebowstąpieniem. Nazwa *Rogationes*  
oznacza po prostu ‘Prośby’, a więc możemy wers ów rozumieć także: ‘Każdy  
dzień to u ciebie dzień próśb.’

**XLV. Ad Hornum...**

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* II [84.] (s. 98):

**Do Turphorna**

Szpetnyś chłop, a wirsz pisać chcesz nazbyt wydornie.  
Jaki autor, taki wirsz formuj zawsze, Hornie.

**XLVI. Ad Alaudum...**

Zob. OWEN, *Epigrammata* I 10:

**In Ioannem Protum**

*Ducturum uxorem memini, te, Prote, minatum.*  
*Ebrius uxorem ducere nemo potest.*  
*Uxori nubas potius, quae sobria potum*  
*ducere te noctu possit ab urbe domum.*

**Do Jana Prota**

Rzekłeś, Procie, że żonę do domu wprowadzisz.  
Nikt pijany nie może prowadzić swej żony.  
Niech ciebie pojmie żona, by mogła po nocy  
trzeźwa pijaka z miasta do domu prowadzić.

KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [5.] (s. 2):

### O Przeclawie

Wszystko mówi, podpiswszy, Przeclaw: „Pojmę żonę”,  
a pijanym te śluby nie są pozwolone.  
Niech żona jego pojmie, byle trzeźwia była,  
żeby go pijanego spać zaprowadziła.

w. 1-2 *Duxisti uxorem ... / ... duxit* || *Wprowadziłeś w dom ... / ... prowadziła* – próba naśladowania gry znaczeń oryginału: *ducere* – ‘prowadzić’, *uxorem ducere* – ‘ożenić się’.

### XLVII. Ad Brittum...

w. 1 „*Quem Numen castigat, amat*” || „*Kogo Bóg karci, kocha*” – zob. Prz 3,12; Hbr 12,6.

### XLVIII. Ad Mauritium Aranum...

w. 2 *spes pede nulla caret* – nieprzetłumaczalna gra słów: w łacińskim słowie *spes* (‘nadzieja’) zawiera się słowo *pes* (‘stopa’); przekład dosłowny brzmiałby zatem tak: ‘Do Maurycygo Arana. Dlaczego mówi się, że porzucający nadzieję upadają na duchu, a żywiący nadzieję podnoszą się na duchu. / Ktokolwiek traci nadzieję, Aranie, tracąc nadzieję, leży. / „Stoi dobrze, kto ma nadzieję”: żadnej nadziei nie brakuje stopy’. W tłumaczeniu zaproponowano inne gry brzmień i znaczeń: „nadzieję” – „dzieje” i „nadzieja” – „nadzieje”, tj. nafaszeruje / wypcha.

### XLIX. Ad militem e castris transfugam

w. 2 *soloecismos* || *solecyzmów* – solecyzm to nieprawidłowe połączenie słów, stosowane także celowo jako figura retoryczna; przenośnie: naruszenie zasad przyzwoitości, obraza moralności. Może więc uciekający żołnierz nieprzyzwoicie się wyraża.

### L. Ad Matthiam Nolium...

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [3.] (s. 2):

#### O tymże

W szczupłym sensie skrócone wierszeć się nie zdadzą,  
że się na samą krótkość tak umyślnie sadzą.  
A toż tak? Czytać je raz, przeczytać i drugi,  
to każdy rytm najkrótszy będzie-ć się zdał długi.

### LII. Ad Ponticum...

w. 1 *Una tibi malus fert plurima, Pontice, mala* || *Jedna jabłoń przynosi tyle złych owoców* – próba oddania nieprzetłumaczalnej gry słów: *malus* – ‘jabłoń’ i *malum* – ‘zło / nieszczęście’, ale też ‘jabłko’ (dosłownie: ‘jedna jabłoń przynosi ci wiele jabłek / nieszczęść’). Ten sam motyw zob. niżej, INES *Acroam.* V 49,2; V 92,4.



**LIII. Ad Faustulum...**

w. 2 *tot tibi cum fidibus, Faustule, nulla fides* || *na tylu grając strunach, przeciągasz ty strunę* – w oryginale nieprzetłumaczalna gra słów, którą autor najwyraźniej sobie upodobał: *fides* – ‘lutnia, struna’ i *fides* – ‘wiara / wierność / rzetelność’. Ten sam motyw zob. niżej, INES *Acroam.* II 56,2; II 81,2; III 78,3; IV 84,5-6; także III 26,5-6 (*fides* vs. *fidicen*).

**LIV. Ad Fiscum...**

Motto: „*Finis coronat opus*” || „*Koniec wieńczy dzieło*” – powiedzenie przyszłowie, być może średniowieczna przeróbka zdania Owidiusza: *exitus acta probat* (OV *Her.* 2,85).

**LV. De codem...**

w. 2 *coronet opes* || *uwieńczył... majątek* – w oryginale gra słów: *opus* – ‘dzieło’ i *opes* – ‘majątek / zasoby’. Ta sama gra słów parokrotnie niżej, INES *Acroam.* II 16,2; III 77,2; VI 43,1-2.

**LVI. In Faustulum...**

w. 2 *Narcissus* || *Narcyzem* – Narcyz był pięknym młodzieńcem, który za odrzucenie uczucia nimfy Echo został przez Afrodytę ukarany miłością do samego siebie: zakochał się w swym własnym źródlanym odbiciu. Obojętny na wszystko, nieustannie nachylał się nad wodą, aż skonał z tęsknoty.

w. 3 *Thersitis* || *Tersyta* – Tersytes (‘Bezczelnik’) był, wedle Homerowej *Iliady* (Il. 2,212-277), najbrzydszym i najtchórzliwszym z Achajów / Greków walczących pod Troją, który krytykował królów i buntował przeciwko nim wojsko.

**LVII. In Zollum...**

w. 1 *Venter aqualiculus* || *Brzuch ... cebrem* – dosłownie: ‘brzuch twój nazywają *aqualiculus*’; to łacińskie słowo oznacza ‘żołądek’, a pochodzi od *aqua* – ‘woda’.

**LVIII. Ad Marinum...**

w. 1 *Quid mihi cum caelis? Caelum mihi sufficit unum* || *Cóż mi po niebach wielu? Jedno mi wystarczy* – opierając się na geocentrycznym systemie Ptolemeusza i pismach Arystotelesa, uzupełnianych interpretacjami biblijnej Księgi Rodzaju, w Średniowieczu uważano, że niebo składa się z kilku sfer, które określano mianem *caelum*. Najpierw wyróżniano niebo ruchome: 1) niebo Księżyca (*caelum Lunae*), 2) niebo Merkurego (*caelum Mercurii*), 3) niebo Wenus (*caelum Veneris*), 4) niebo Słońca (*caelum Solis*), 5) niebo Marsa (*caelum Martis*), 6) niebo Jowisza (*caelum Iovis*), 7) niebo Saturna (*caelum Saturni*), po czym zaczynała się sfera gwiazd stałych (*solidum*): 8) sfera powietrza

(*caelum firmamentum*), 9) sfera wody (*caelum crystallinum*), 10) poruszające wszystko *Primum Mobile*, a wreszcie najwyższa sfera, nieruchome niebo empiryczne (*caelum empyreum*) uważane według starożytnej i średniowiecznej kosmologii za najwyższą część nieba, sferę ognia i światła oraz źródło czystej myśli, wreszcie miejsce przebywania Boga, a więc tożsame z rajem / niebem. Oczywiście różni autorzy podawali różną liczbę owych sfer niebieskich, a jeszcze Galileusz doliczył się 10 ruchomych i 11 nieruchomych (Gran, s. 271).

### LIX. In Pontilianum...

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* II [131.] (s. 106):

#### Do Włocha

Jednorożec, byk, diabeł, satyr kozłonogi,  
 baran z jeleniem mają bitne na łbie rogi.  
 Gdy na wyniosłym czele twym się rogi jeżą,  
 to z tobą do któregoż z tych cechu należą?

w. 2 *cornua fronte gerunt* || *na czolach ... rogi mają* – zob. wyżej, obj. do INES *Acroam.* I, 19,2.

### LXI. In divitem...

Tytuł: *Dis* || *Pluton* – Dis to bóg świata podziemnego utożsamiany z Hadesem / Plutonem, synem Saturna i Rei, małżonkiem Prozerpiny.

w. 2 *Dis es, te Ditem nemo negare potest* || *nikt nie przeczy, żeś bogacz jak bóg zmarłych Pluton* – przykład próbuje wyjaśnić nieprzetłumaczalną grę słów oryginału (dosłownie: 'Jesteś Disem, nikt nie może zaprzeczyć, że jesteś Disem'), przy czym imię boga znaczy po prostu 'Bogacz', jako że jedną z jego prerogatyw było sprawowanie opieki nad bogactwami znajdującymi się pod ziemią. Fraza „jak bóg zmarłych Pluton” dopowiedziana dla jasności.

### LXIII. Discipulo suo, poetae...

w. 1 „*Mors ultima linea rerum*” || „*Ostatnią śmierć rzeczy granicą*” – HOR. *Epist.* 1,16,79.

### LXIV. De Perone...

w. 1 „*Caelum, non animum mutant, qui trans mare currunt*” || „*Niebo zmienia, nie duszę, kto za morze płynie*” – HOR. *Epist.* 1,11,27.

### LXVI. Ad Dominicum Maenium

Zob. GAWIŃSKI, *Dworzanki* II [128.]:

#### O Milku. *Tecum habita*

Że z sobą mieszka, Milko nam powiada –  
 ach, nie wie, jak źle zlego mieć sąsiada.

Motto: „*Tecum habita*” || „*Zamieszkaj z sobą*” – zob. PERS. 4,52. Wskazówka *tecum habita* w przenośni znaczy oczywiście ‘zastanów się nad sobą / wniknij w siebie’, a żartobliwe tutaj znaczenie dosłowne, to: ‘mieszkaj sam z sobą.’

### LXVIII. De medicis...

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [78.] (s. 16):

#### *Spes in herba*

Z trawy żniwo największe miewają medycy,  
bo największy na wiosnę medyk dochód liczy.

w. 2 *Galenus* || *Galen* – (*Claudius Galenus*; ok. 130-200 n.e.), słynny lekarz, autor licznych pism i traktatów, autorytet w dziedzinie dietetyki; tu synonim medyka.

### LXIX. Ad Plancum...

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* II [81.] (s. 97-98):

#### Oratorowi Filautowi

Powiedasz, żeś orator i słodkiej wymowy.  
Że mi się wierzyć nie chce, fukasz na mię słowy.  
Poprzestań na mię fukać, wierzę taką miarą,  
gluchy kredyt, Filaucie, łącząc z ślepą wiarą.

### LXX. Quis ad aulam aptus

Epigramat ten stał się podstawą łacińskiego dystychu Jana Gawińskiego; zob. „Aneks” [9.].

w. 1-4 – dosłownie: ‘dwór stosowny dla mieszkańców Piacency, nie Weroni: / kto umie mówić to, co ma się podobać, ten jest dworzaninem.’

w. 1 *Aula Placentinis, non Veronensibus apta est: / qui placitura* || *Z Golubia, nie z Dobrzyńia dobry dworak ... / dobrze ... go lubić* – / w oryginale gra słów: *Placentinis* – ‘dla mieszkańców Piacency’ i *placitura* – ‘to, co ma się podobać’, oraz *Veronensibus* – ‘dla mieszkańców Weroni’ i (niedopowiedziane) *verum* – ‘prawda’. W przekładzie próba zastąpienia gry słów oryginału inną. Dobrzyń i Golub to niegdyś dwa, a obecnie jedno (Golub-Dobrzyń) zabytkowe miasto nad Drwęcą. Zob. też niżej, obj. do INES *Acroam.* VI 94.

### LXXI. Ex lucis et diei creatione...

Tytuł: *Ex lucis et diei creatione* || *Ze stworzenia światła i dnia* – mowa o stworzeniu światła (*fiat lux*) oraz oddzieleniu światła od ciemności i nazwaniu światła dniem, a ciemności nocą (Rdz 1,3-5).

Motto: „*Factum est vespere et mane dies unus*” || „*Izstał się wieczór i zaranek, dzień jeden*” – Rdz 1,5: *factumque est vespere et mane dies unus.*

**LXXII. De Haymone...**

w. 3 *Hoc* – autor dał o długie, może wzorem Wergiliusza (*Aen.* 2,664); por. także niżej, INES *Acroam.* IV 54,3; V 55,4. 58,2. 76,2. 81,10; VI 57,4; VII 4,4.

*sportulam negare* || *na darach się nie znać* – dosłownie: ‘zaprzeczać’, ale też ‘odmawiać podarunku’.

**LXXIII. Ad Candidum de Ollo Nasone...**

Tytuł: *De Ollo Nasone* || *O Ollu Nosatym* – nazwisko (właściwie rzymski przydomek rodowy – *nomen gentile*) *Naso* znaczy ‘Nochal / Nosaty’.

*ex Graeco* || *z greckiego* – chodzi o epigram Theodorosa (*AP* 11,198), który znalazł się też pośród utworów opublikowanych wraz z łacińskimi przekładami w zbiorze wybranych epigramatów greckich (*SELECTA EPIGR.GR.*, s. 162); zob. też KOCHANOWSKI, *Fraszki* I 49. Wiersz Inesa zdradza również pewne podobieństwo do epigramatu Marcialisa (*MART. Epigr.* 12,88):

*Tongilianus habet nasum: scio, non nego. Sed iam  
nil praeter nasum Tongilianus habet.*

„O, Tongilian ma nosa!” – Tak, ale prócz nosa  
nic mu więcej niestety nie dały niebiosa.

(przekład S. Kolodziejczyk)

**LXXIV. In Momum**

Tytuł: || – Momus to konwencjonalne w literaturze określenie nadmierne złośliwego krytyka. Por. także niżej, INES *Acroam.* 100,tyt.; III 52,tyt. 100,tyt.; *Acroam.Pol.* [17.] LXXI 2; [46.] XCVIII 3.

w. 2 *Nil tibi, Mome, sapit. Cur? Nihil ipse sapit.* || *Nic ci nie w smak, bo nie masz ty dobrego smaku* – w oryginale gra znaczeń słowa *sapio* – ‘smakować’, ale też ‘znać się (na czym) / umieć / być mądrym’ (dosłownie: ‘Nic ci się, Momie, nie podoba. Dlaczego? Bo na niczym się nie znasz’).

**LXXV. Ad Baldanum...**

Tytuł: *pro cognomine ... Ioannis Argenti* || *Obrona nazwiska ... Jana Srebrnego* – Giovanni Argenti (1561-1626), jezuita, prowincjał Prowincji Mediolańskiej (w latach 1616-1618), a następnie Prowincji Polskiej (1618-1622), wizytator (1622-1623), a wreszcie prowincjał Prowincji Austriackiej (1623-1625). Brał udział w sporach jezuitów z Akademią Krakowską, opowiadając się za unią uczelni z zakonem. Nazwisko Argenti kojarzy Ines ze łacińskim słowem *argentum* i włoskim *argento* – ‘srebro’, stąd „Srebrny”.

**LXXVI. De Aulo**

w. 1 „*Patrum monumenta*” || „*Ojców ... księgi*” – czyli Ojców Kościoła, pierwszych pisarzy chrześcijańskich.

w. 2 *Non damno te, sed quis leget, Aule, tua?* || *Nie ganię ciebie, Aulu, lecz kto twe przeczyta?* – puenta nawiązuje wyraźnie do zakończenia Marcjalisowego epigramu (MART.Epigr. 3,9):

*Non scribit, cuius carmina nemo legit.*      Ktoś, kogo nikt nie czyta, w istocie nie pisze.  
(przekład S. Kołodziejczyk)

### LXXVII. Ad Ioannem Rubium...

Tytuł: „*Imperfecti operis*” || „*Opus imperfectum*” – zob. wyżej, obj. do INES-Acroam. I 17.

### LXXVIII. Ad quendam magni nominis senatorem

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [74.] (s. 16):

#### Grzeczemu kawalerowi

*Mereri et habere*<sup>5</sup>

Urząd mieć i urzędu przez zasługi swoje  
godnym być: rzadko komu trafia się oboje.

### LXXIX. Ad Gabianum...

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [75.] (s. 16):

#### Do Papiniego Rabulskiego

*Da pacem*<sup>6</sup> – śpiewającym pomagasz w kościele.  
Kłamasz, bo z ludzkiej zwady tobie się zysk ściele.

w. 1 „*pacem te poscimus omnes*” || „*tu ciebie szukamy pokoju*” – VERG.*Aen.* 11,362. W *Eneidzie* mowa, rzecz jasna, o zaprzestaniu wojny, tu o zajęciu prawnika, więc chodzi raczej o ugodę. Zostawiamy tłumaczenie „pokoju”, żeby nie psuć cytatu.

### LXXX. Propter quod aliquid, tale ipsum magis

Tytuł: – dosłownie: ‘co jest blisko czegoś innego, takie samo bardziej (się staje)’.

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* II [16.] (s. 82):

#### Dzban na zodyjaku

Dzban spory, a ten z ziemię na zodyjak wzięty  
między dzikimi stoi, postawion, zwierzęty.  
I z tyć pono przyczyny: kiedy w dzban naleją,  
to ludzie, blisko siedząc, jak zwierze dziczają.

<sup>5</sup> Zasługiwać i mieć

<sup>6</sup> „Obdarz [nas] pokojem”

w. 1 *Amphora* || *Amfora* – Amforą albo Wiadrem nazywano gwiazdozbiór Wodnika, od jego części przypominającej dzban.

### LXXXI. Ad Priscum...

Tytuł: *Ad Priscum parcam uxorem habentem* || *Do skąpego Pryska, mającego żonę sknerę* – w oryginale skąpa jest tylko żona Pryska.

w. 1-2 *Errant in numero Parcarum ... / accessit coniunx ... tua quarta tribus* || *O tobie i twej żonie ... / oboje sknery!* „Parki źle liczą poeci – czynimy z obojga małżonków „skąpą parkę”, by naśladować grę słów: *parca* – ‘skąpa’ i *Parca* – ‘Parka.’ Parki to utożsamiane z Mojrami trzy boginie losu. Dosłowne tłumaczenie brzmiałoby: ‘Do Pryska mającego skąpą małżonkę / W liczbie Parek, Prysku, myślą się poeci, / bo do trzech jako czwarta doszła twoja żona.’ Ten sam motyw niżej, INES *Acroam.* II 61; por. także obj. do II 86,2 oraz V 78,2 (Bauhusius), a nadto VI 41,1-2.

### LXXXII. Ad amicum...

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [166.] (s. 34):

#### O Filonic

Nie dziwuję, że Filon zwykł kłamać bez miary,  
bowiem z ruskim językiem greckiej nawykł wiary.

II [14.] (s. 82):

#### O grekomownym

Jako-ś począł być greckiej i wiary, i mowy,  
takeś w prawdę opieszał, a w szczyrość – jałow.

w. 1 „*veris falsa remiscet*” || „*z fałszem miesza prawdę*” – HOR. *Ars* 151.

w. 2 *Cum lingua Graecam combibit ille fidem* || *Razem z greckim językiem wchłonął grecką prawość* – przysłowiowa „grecka prawość / wiarygodność” to – à rebours – wiarołomność.

### LXXXIII. Problema de auro

w. 1-2 – tłumaczenie dosłowne: ‘Czemu złoto bierze nazwę od niestałej pogody? / Bo pewność jednego i drugiego chwiejna i zmienna.’ Autor opiera swój pomysł na (przypadkowym) podobieństwie słów: *aurum* – ‘złoto’ i *aura* – ‘powiew wiatru / powietrze / pogoda.’ W przekładzie z konieczności inna gra słów o podobnym brzmieniu: „złoto” – „błoto”.

### LXXXIV. In Macrinum

w. 2 *Aristarchum* || *Arystarch* – chodzi o Arystarcha z Samos (ok. 320 – ok. 250 p.n.e.), astronoma i matematyka, lub Arystarcha z Samotraki (ok. 220-143 p.n.e.), wybitnego filologa.

*Aristotelem* || *Arystoteles* – Arystoteles (384-322 p.n.e.), filozof, uczeń Platona, nauczyciel Aleksandra Macedońskiego. Autor bawi się znaczeniami obu imion. Wydaje się, że imię „Arystoteles” rozumie jako ‘Najlepszy Koniec’ (gr. ἄριστος [*áristos*] – ‘najlepszy’ i τέλος [*télos*] – ‘koniec’), choć właściwie znaczy ono ‘daleko najlepszy’ (gr. τῆλε [*téle*] – ‘daleko’), zaś imię Arystarch jako ‘Najlepszy Początek’ (gr. ἄριστος [*áristos*] – ‘najlepszy’ i ἀρχή [*arché*] – ‘początek’).

### LXXXV. In Attalum

w. 1 *salsus homo es* || *Głęboki jest twój umysł* – woryginalie Attalus określony jest słowem *salsus*, bo dużo pije; gra znaczeń: *salsus* – ‘słony / przesolony’, ale też ‘dowcipny’.

w. 2 *Quia multa bibis* || *często dno oglądasz* – dosłownie: ‘ponieważ dużo pijesz’.

### LXXXVII. Cur principes numero plurali utuntur?

Tytuł: *numero plurali utuntur* || *używają liczby mnogiej* – chodzi o *pluralis maiestaticus*, inaczej *pluralis maiestatis*, czyli używanie przez władców liczby mnogiej zamiast pojedynczej przy mówieniu o sobie.

### LXXXVIII. Ad Pisonem Ollum...

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* II [12.] (s. 82):

#### O Pizonie z Cynceronem, starej szlachcie rzymskiej

Ty powiadasz, że z Rzymskich ród wiedziesz Pizonów,

on peda, że z wymownych poszedł Cynceronów.

Wywodźcie ród: groch w obiad, krupy na wieczerzy –  
to domu starożytność <w>aszego<sup>7</sup> wymierzy.

w. 1-4 – woryginalie inna gra słów: *Piso* – ‘Pizon’ i *pisum* – ‘groch’ oraz *Cicero* – ‘Cynceron’ i *cicer* – ‘cieciorka / groch włoski’. Tłumaczenie dosłowne: Opowiadasz, żeś zrodzony z dawnego rodu Pizonów, Myron chlubi się, [że pochodzi] od rzymskiego Cyncerona. Obaj zmyślają ród, lecz obaj [ten] zmyślony gryzą: Myron tyle razy żre groch, ty, Ollu, cieciorkę. Rzekomy Grochowski je więc cieciorkę, a rzekomy Cieciorowski – groch. Ta uboga strawa ma podkreślać, że obaj są chudopacholkami. Rzymskie przydomki rodowe *Piso* i *Cicero* rzeczywiście pochodzą od nazw roślin uprawnych. W przekładzie użyto słów „jagły” i „kości” ze względu na ich podobieństwo do nazw rodów Jagiellów i Kostków, a także skojarzenie jedzenia kaszy i obgryzania kości z niebogatym posiłkiem.

<sup>7</sup> w druku: *naszego*

**LXXXIX. Ad Blancum...**

Zob. GAWIŃSKI, *Dworzanki* I [38.]:

**Bankiet dyjecki do doktora**

C>h>walileś mi dyjetę i jakieś potrawy  
dał mi, temi-m cię raczył, doktorze laskawy.

KOCHOWSKI, *Epigrammata* II [13.] (s. 82):

**Do doktora S.F.**

Malo jeść, a wszystko, każesz mi Sankiecie.  
Proszę, nie wymów się zraz na tym być bankiecie.

**XCI. Ad bibonem Hellenismus**

Tytuł: *Ad bibonem Hellenismus* || *Do pijaka* – w tytule polskim pominięto słowo „hellenizm”, ponieważ w przekładzie hellenizm to już nie jest.

w. 1-2 – tłumaczenie dosłowne: grecka litera miesza ci się przez częste użycie: sądzisz, że tym samym jest „żyć” co „pić”.

*Littera Graeca* || *lity* – w oryginale jest to ‘litera grecka’. Grecką literę „B” (beta) wymawiano w grece bizantyńskiej i w języku nowogreckim jak ‘w’. Tak wymawiane łacińskie słowo *bibere* (‘pić’) brzmiałoby jak *vivere* (‘żyć’). W przekładzie opieramy pomysł na podobieństwie słów „żyć” i „pić” w polszczyźnie. Koncept wykorzystywali też inni fraszkopisarze i ich tłumacze; zob. np. KOCHANOWSKI, *Foricoenia* 12:

*Quae nunc dicuntur „convivia”, „conbibia” olim  
dicta puto, hoc siquidem symposium est proprie.  
Affinis genuinum invertit littera sensum,  
ni quis id esse putet „vivere”, quod „bibere”.*

Co dziś „zażyłość”, dawniej „zapilość” snadź brzmiało.

Takie znaczenie greckie „symposium” wszak miało.

Sens pierwotny zmieniło tylko słowa sedno,

chyba żeby ktoś myślał: „żyć” i „pić” to jedno.

(przekład L. Staff)

**XCII. Ad rudem, vulgo truncum...**

Motto: „*Non ex omni ligno fit Mercurius*” || „*Nie z każdego drewna powstaje Merkury*” – powiedzenie przypisywane Pitagorasowi i odnoszące się do niemożności uczynienia uczonego z każdego człowieka; zob. APUL. *Apol.* 43,20; ERASMUS, *Adagia* 2.5.47.

**XCIII. In Ovenum...**

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* II [55.] (s. 91):



**Ovenus – etimologia**

O *Venus!* Jakoś siłę Owenowi dała,  
 gdyż od imienia swego zwanym go mieć chciała.  
 Stąd wirsz jego dowcipny szpetną wenę bierze,  
 bo się chciał w tym swej druhnie przysłużyć – Wenerze.

**XCIV. Ad Aulum...**

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [30.] (s. 7):

**Do sobie grzecznego**

Nie wszystko wszyscy lubią, tyś jest w tym beśpieczny,  
 lubo się wszystkim nie zdasz, sameś sobie greczny.

Tytuł: *de Ioanne Bruns* || *o Janie Brunsie* – Jan Bruns (1611-1671), jezuita, profesor matematyki w Braniewie, Nieświeżu, Pułtusk i Płocku, prefekt drukarni w Wilnie.

**XCV. Ad divitem superbum**

Podobny motyw królowej Pieniądza (*regina Pecunia*) zob. wyżej, INES-*Acroam.* I 23,3 i obj.; II 94. Zob. też VI 99.

**XCVI. Ad Maevium...**

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [32.] (s. 8):

**Memento utracjuszowi**

Polakiem w Polsce bywszy, przecięś w cudzej ziemi,  
 boś lada jako tyrał dobry ojczystemi.  
 Więc gdy żadnej na ziemi nie trzymasz własności,  
 przynajmniej w niebie o szmat staraj się wieczności.

w. 1 *Maevie* || *Mewiuszu* – autor pozwolił sobie na licencję, prawidłowy wołacz to *Maevi*.

**XCVII. Ad quendam multa bibentem...**

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* II [80.] (s. 97):

**Na chlubnego po pijanu**

Na pagórkach winnice – Bachus<sup>8</sup> góry lubi,  
 stąd twa głowa pijana rada się więc chlubi.

w. 1 „*Colles Bacchus amat*” || „*Miluje Bacchus wzgórzca*” – VERG. *Georg.* 2,113: *Bacchus amat collis*; ten sam zwrot wykorzystany niżej, INES-*Acroam.* V 54.

<sup>8</sup> w druku: *Bacchus*

*Bacchus* || *Bachus* – inne imię Dionizosa, boga wegetacji, winnej latorośli, wina i ekstazy. Tego drugiego imienia używano szczególnie w poezji oraz misteryjnych i orgiastycznych formach kultu boga.

### XCVIII. Ad Priscum...

Na kształt utworu miał wpływ, jak się zdaje, wiersz Marcjalisa (MART. *Epigr.* 9,50):

*Ingenium mihi, Gaure, probas sic esse pusillum,  
carmina quod faciam, quae brevitae placent.  
Confiteor. Sed tu bis senis grandia libris  
qui scribis Priami proelia, magnus homo es?  
5 Nos facimus Bruti puerum, nos Langona vivum:  
tu magnus luteum, Gaure, Giganta facis.*

5 Że małe mam talent, dowód krótkość wierszy.  
I w nich krótkość twym zdaniem ceni ogół szerszy?  
Zgoda: co Pyrrusowe boje, mój poeto,  
w księgach śpiewasz dwunastu, jużś wielki przeto?  
Żywych odtwarzać ludzi – to moja robota:  
tyś wielki, bo Giganta lepisz, Gaurze, z błota!

(przekład J. Czubek)

Tytuł: *Gigant<om>achia* || *Gigantomachia* – mityczna wojna bogów olimpijskich z Gigantami.

w. 1 *Pygmaeos versus* || *Pigmejskie wiersze* – Pigmeje, mityczne plemię karłów mieszkających w Egipcie.

*Gigantes* || *giganty* – w oryginale Giganci, mityczni olbrzymi, zrodzeni z Gai (Ziemi) spryskanej krwią wykastrowanego Uranosa (Nieba).

w. 2 *Multa tuos ferient fulmina* || *Wiele na twoje gromów ... spadnie* – gra znaczeń, z jednej strony nawiązanie do udziału w wojnie z Gigantami Zeusa, który zgładził piorunem Porfiriona, z drugiej zaś do gromów krytyki, jakie spadną na utwory bohatera epigramatu.

### XCIX. Ad Olavum...

Zob. MART.*Epigr.* 1,110:

*Scribere me queris, Velox, epigrammata longa.  
Ipse nihil scribis: tu breviora facis.*

Twierdzisz, że zbyt rozwlekle piszę. Ty się prościej  
urządzasz, nic nie pisząc. To jest szczyt zwięzłości.

(przekład S. Kołodziejczyk)

Tytuł: *ex Graeco* || *z greckiego* – zapewne nawiązanie do wiersza Kiryllosa (AP 9,369; *SELECTA EPIGR.GR.*, s. 89), podejmującego wątek krótkości epigramatu, który powinien przybierać formę co najwyżej dwuwiersza; zob. też niżej, obj. do *INESAcroam.* VI 32.

**C. Ad Momum...**

Tytuł: – por. wyżej, INES *Acroam.* I 74 i obj.; oraz niżej, III 52, tyt. 100, tyt.; *Acroam. Pol.* [17.] LXXI 2; [46.] XCVIII, w. 3.

**...CENTURIA II || SETKA DRUGA****I. Ad V[irginem] Beatissimam nentem**

Tytuł: || *Do Najświętszej Dziewicy przędącej* – nawiązanie do motywu ikonograficznego znanego w malarstwie europejskim; zob. np. Leonardo da Vinci *Madonna z kądzielą*, Luis de Morales *Madonna z Dzieciątkiem i wrzecionem w kształcie krzyża*, Francisco de Zurbarán *Młodość Madonny*.

w. 1 *Nestoreo ... filo* || *Nestorową nicią* – Nestor, jeden z bohaterów Homerowej *Iliady*, najstarszy (przeżył 3 pokolenia) i najbardziej doświadczony z dowódców greckich pod Troją, symbolizował długowieczność i mądrość starości.

**II. De s[ancto] Simeone...**

Tytuł: || *O świętym Symeonie* – Symeon, mieszkaniec Jerozolimy, któremu Duch Święty objawił, że nie umrze, póki nie ujrzy Mesjasza, rozpoznał Zbawiciela w Jezusie podczas ofiarowania w świątyni (Łk 2,25-35).

Motto: „*Nunc dimittis*” etc. || „*Teraz puszczasz*”... – Łk 2,29.

**III. De s[ancta] Agatha...**

Tytuł: || *O świętej Agacie* – św. Agata (+ 251), dziewica i męczennica, zmarła w Katanii podczas prześladowań chrześcijan za panowania cesarza Decjusza. Pochodziła z dobrego rzymskiego rodu i odznaczała się wielką urodą. Po przyjęciu chrześcijaństwa chciała żyć w dziewictwie, dlatego odrzuciła oświadczyzny namiestnika Sycylii Kwincjana; ten z zemsty oddał ją do domu publicznego, Agata jednak nie pozwoliła się zhańbić. W czasie prześladowań poddano ją torturom (obcięto jej piersi). Zginęła rzucona na rozpalone węgle. Ocalenie Katanii przed wybuchem Etny w rok po śmierci Agaty przypisano jej wstawiennictwu. Święta Agata jest patronką chroniącą od pożarów i piorunów.

*Argumentum a maiori [ad minus]* || *Wnioskowanie z rzeczy większej [o czymś mniejszym]* – jeżeli poskromiła miłosne żądze (pafijskie płomienie), to może poskromić ogień pożaru. Jeżeli pokonała Wenus, to tym bardziej pokona jej męża, Wulkana.

w. 1 *Paphiae ... flammae* || *pafijskie płomienie* – Pafos, miasto leżące u południowo-zachodnich wybrzeży Cypru, słynęło, jak i cała wyspa, z kultu Afrodyty i było jednym z głównych ośrodków jej czci z poświęconą bogini świątynią; „pafijski” to ‘odnoszący się do Afrodyty’, tu: miłosny.

w. 2 *Vulcani* || *Wulkana* – Hefajstos / Wulkan, bóg kowali i opiekun rzemieślni, małżonek Afrodyty / Wenus. Wierzono, że we wnętrzu Etny znajduje się jego kuźnia.

#### IV. De Blanco...

w. 1 *Declinans aciem* || *przed bitewnym ... uciekasz przypadkiem* – w oryginalne: ‘unikając szyku bojowego / bitwy’, ale też ‘odmieniając’ (w znaczeniu gramatycznym).

#### V. Iocus Martialianus...

Tytuł: || Żart Marcjalisowy – utwór jest parafrazą wiersza rzymskiego epigramatyka (MART.*Epigr.* 10,49):

<p><i>Cum potes amethystinos trientes et nigro madeas Opimiano, propinas modo conditum Sabinum et dicis mihi, Cotta, „Vis in auro?”</i></p> <p>5 <i>Quisquam plumbea vina volt in auro?</i></p>	<p>Z ametystu cennej czary ciągnąc, Kotto, opim stary, pytasz, czy chcę w złotej czarze, pokazując mi sabina: 5 – „Niby w złotym twym pucharze olowiane lepsze wina?!”</p>
---	--

(przekład J. Czubek)

GAWIŃSKI, *Dworzanki* I [45.]:

#### Do gospodarza na zły trunek

Źle mię częstujesz, nie uńdziesz nagany:  
w srebrnym pucharze trunek ołowiany.

Zob. *Acroam.Pol.* [39.] XCI.

#### VII. Ad eundem

Motto: „*Quod facis, fac cito*” || „*To, co robisz, rób szybko*” – parafraza słów Chrystusa do Judasza (J 13,27): *Quod facis, fac citius* („Co czynisz, czyń rychlej”; przekład J. Wujek).

Pewną inspiracją dla autora mogły być epigramaty Marcjalisa (MART.*Epigr.* 5,39):

<p><i>Supremas tibi triciens in anno signanti tabulas, Charine, misi Hyblaeis madidas thymis placentas. Defeci: miserere iam, Charine:</i></p> <p>5 <i>signa rarius, aut semel fac illud, mentitur tua quod subinde tussis. Excussi loculosque sacculumque: Croeso divitior licet fuisset, Iro pauperior forem, Charine,</i></p> <p>10 <i>si conchem totiens meam comesses.</i></p>	<p>Ty, co rok rocznie ze trzydzieści razy piszesz ostatniej swej woli wyrazy, miodem kąpiący przyjmij placek ninie. Jużem zrujnowan: zlituj się, Charynie. 5 I albo rzadziej pisz, albo szczęśliwie spełnij, co kaszel przyrzeka kłamliwie. Już próżny mieszek i wszystkie szufladki: choćbym Krezusa posiadał dostatki, Ira bym dawno już został obrazem, 10 bym ci choć bobu posłał każdym razem.</p>
---	---

(przekład J. Czubek)

Zob. także MART.*Epigr.* 12,56:

*Aegrotas uno decies aut saepius anno,  
nec tibi, sed nobis hoc, Polycharme, nocet:*

Dziesięć razy cię w roku opada choroba.  
Dla ciebie rzecz wygodna, nam mniej się podoba,

*nam quotiens surgis, soteria poscis amicos.  
Sit pudor: aegrota iam, Polycharme, semel.*

bo darów oczekujesz każdym razem, dudku:  
choruj, maszli chorować, ale raz – do skutku.

(przekład J. Czubek)

### VIII. De Blanco et Carnerione

Zob. MART. *Epigr.* 5,43:

*Thais habet nigros, niveos Laecania dentes.  
Quae ratio est? Emptos haec habet, illa suos.*

Taida czarne, śnieżne zęby ma Lekania.  
Czemu? Ta ma kupione, tamta nosi swoje.

### IX. Ad Fantinum...

w 1. *Calvaria* || *Łysa góra Kalwaria* – Kalwaria (gr. Golgota), wzgórze pod Jerozolimą, na którym ukrzyżowano Chrystusa. Łacińska nazwa *Calvaria* – ‘Czaszka’ (też ‘łysina’), będąca tłumaczeniem nazwy aramejskiej (‘miejsce czaszek’), pochodzi od słowa *calva* – ‘czaszka’, co ma związek z *calvus* – ‘łysy’.

### XI. In Lagum...

w 1. *Tartara* || *piekło* – Tartar, w mitologii greckiej najniższa część świata podziemnego, miejsce najcięższych kar, utożsamiane przez chrześcijan z piekłem.

### XII. In Soffaram

w 1. *Infami ... inscriptum stigmatē corpus* || *Szpetnym piętnem znaczone ciało* – czyli napiętnowane rozpalonym żelazem przez kata przy pregierzu, jak to praktykowano wobec przestępców od Średniowiecza aż do XIX w. (piętnowano różne części ciała i różnymi znakami).

w 4. „*T*” *illis frontem* || „*T*” *tamtym ... czolo* – czyli znak krzyża (krzyż w kształcie litery T to tzw. krzyż tau, krzyż egipski bądź krzyż św. Antoniego). O znaczeniu czoł mężów pobożnych znakiem Tau (*tau* / *taw* / *taf* – to ostatnia litera hebrajskiego alfabetu, *tau* to także litera alfabetu greckiego) pisze prorok Ezechiel (Ez 9,4); jako że znak ten przypomina krzyż, dla chrześcijan miała to być zapowiedź znaku zbawienia (por. Ap 7,3). W wersie możemy się domyślać hiatu („*Tau*” *illis*).

„*IT*” *tua terga notat* || „*IT*” *twe plecy znaczy* – czyli znak szubienicy.

### XV. De Britone...

Zob. OWEN, *Epigrammata* II 42:

#### *Insana sanitas*

*Quo tibi potarum plus est in ventre salutem,  
hoc minus, epotis hisce, salutis habes.*

*Contingant utinam tales tibi mille salutes:  
non equidem invideo – mi satis una salus.*

5 *Una salus sanis: nullam potare salutem;  
non est in pota vera salute salus.*

**Niezdrowe zdrowie**

- Im masz więcej w żołądku toastów za zdrowie,  
 tym mniej po ich wypiciu masz samego zdrowia.  
 Oby ci się dostało życzeń zdrowia tysięcy:  
 ja ci tam nie zazdroszczę – mnie jedno wystarczy.  
 5 Dla zdrowych zdrowa rada jedna: nie pić zdrowia;  
 nie ma w picciu za zdrowie prawdziwego zdrowia.

**XVI. De Brutione...**

w. 2 *Cum declinat opus Brutio, perdit opes* || *Brution pracy odmawia, płacy się pozbawia* – w oryginale *declinat opus* – ‘odmienia (słowo) dzieło’, a także ‘unika dzieła’; *perdit opes* – ‘traci bogactwa’. Ta sama gra słów także INES *Acroam.* I 55,2; III 77,2; VI 43,1-2.

**XVII. Epitaphium sclerato...**

Tytuł: *Poena talionis* || *Prawo odwetu* – prawo, w którym kara oparta jest na zasadzie odpłaty równie okrutnej jak karany czyn.

w. 1 „*Sit tibi terra levis*” || „*Niech ci ziemia lekką będzie*” – w starożytnym Rzymie formuła kończąca obrzędy pogrzebowe, napis na nagrobkach, często w skrócie: „STTL”; zob. też MART. *Epigr.* 9,29,11.

*non possum dicere. Quare?* – klauzula z MART. *Epigr.* 1,32,1 (*nec possum dicere quare*).

**XVII. Epitaphium biboni**

Tytuł: || *Epitafium dla pijaka* – epitafia dla pijaków to nierzadki motyw satyrycznej poezji; zob. np. KOCHANOWSKI, *Fraszki* II 70; GAWIŃSKI, *Dworzanki* I [115; 116; 117; 118].

**XXI. Aliud eiusdem**

w. 1 *Pannonica* || *panońską* – czyli węgierską, od nazwy rzymskiej prowincji Panonii.

**XXIV. De Habano...**

w. 1-4 *promittit ... / Promissos ... / ... / ... promissas* || *sprawić / ... sprawił ... / ... / ... sprawione* – w oryginale gra znaczeń słowa *promittere* – ‘obiecować’ i ‘(o włosach) zapuszczać’.

**XXV. In Christoph[orum] Linum**

w. 2 *per antiphrasim* || *przez antyfrazę* – tj. ironiczną wypowiedź, której właściwy sens jest przeciwieństwem sensu dosłownego.

**XXVI. Ad amicum**

Zob. MART. *Epigr.* 1,91:

*Cum tua non edas, carpis mea carmina, Laeli.*  
*Carpere vel noli nostra vel ede tua.*

Sam wierszy nie wydajesz, a objędzasz moje.  
 Albo moim daj spokój, albo wydaj swoje.

(przekład S. Kolodziejczyk)

**XXIX. In Blancum...**

Zob. MART.*Epigr.* 2,25:

*Das numquam, semper promittis, Galla, roganti.  
Si semper fallis, iam rogo, Galla, nega.*

Ciągle, Gallo, umykasz, choć przedtem się godzisz,  
więc już lepiej mi odmów, skoro zawsze zwodzisz.

(przekład S. Kołodziejczyk)

**XXXIII. Ad Christophorum Clelium...**

w. 1 *Clelie* || *Kleli* – autor użył nieklasycznej formy wołacza *Clelie* zamiast *Cleli*.

**XXXV. In quendam interpretem poetam**

w. 1-2 *vertis* ... / ... *versificator* || *klecisz* ... / ... *wierszokletą* – w oryginale gra słów: *vertere* – ‘tłumaczyć’ i *versificator* – ‘wierszokleta / wierszopis’.

**XXXVI. In Ollum...**

w. 1 *Camenae* || *Kameny* – italskie bóstwa źródeł, nimfy obdarzone wieszczym darem, utożsamiane z greckimi Muzami.

**XXXVIII. Ad Blandulum**

w. 2 *Brutos* || *Brutusów* – Brutus to przydomek rzymskiego rodu Juniuszów, którego najsłynniejszymi członkami byli Lucjusz Juniusz Brutus (VI/V w. p.n.e.), według tradycji pierwszy konsul (509 r.), oraz Marek Juniusz Brutus (85-43 p.n.e.), mówca, filozof, pisarz, polityk, ulubieniec Cezara, który stanął na czele antycyzariańskiego spisku (to do niego Cezar powiedział: *Et tu, Brute, contra me?* – ‘I ty, Brutusie, przeciwko mnie?’). Przydomek ten znaczy ‘Głupi / Tępy’, zatem: „wielu jest Brutusów” to tyle, co ‘wielu jest tępaków’. Por. też INES*Acroam.* I 28.

**XXXIX. Ad Mercurianum**

Motto: „*Beatius est magis dare, quam accipere*” || „*Szczęśliwsza jest dawać, niżeli brać*” – Dz 20,30.

**XL. Ad Gallum...**

Tytuł: *Ad Gallum* || *Do Koguckiego* – w oryginale gra słów: imię bohatera *Gallus* znaczy ‘Gal / Francuz’, ale też ‘kogut’; por. także niżej, INES*Acroam.* VII 7, tyt. 50,2.

w. 1 *Credo terreri gallo cantante leonem* || *Wierzę, że kogut, piejąc, lwa wystraszyć może* – lew zdaniem średniowiecznych autorów miał się lękać jedynie białego koguta; zob. LATINI, *Livres dou trésor*, s. 186; Kobielius, *Bestiarium chrześcijańskie*, s. 185.

**XLII. Ad amicum...**

w. 1-2 *Feliciani natus et Primi die* || *za patronów swoich miał / Szczęsnego z Prymem* – w oryginale: ‘urodzony w dniu Felicjana i Prymusa’. Św. Felicjan i św. Prymus to bracia, którzy ponieśli męczeńską śmierć ok. 300 r. Dniem ich wspomnienia jest 9 czerwca. Imię *Felicianus* znaczy ‘szczęśliwy’, *Primus* – ‘pierwszy’.

**XLIII. Ad s[anctum] Paulum...**

Tytuł: || *Do świętego Pawła* – św. Paweł Wyznawca / z Teb / Anachoreta (sanctus Paulus Confessor / de Thebis / Eremita; † ok. 342 r.), pierwszy pustelnik chrześcijański. Pod jego wezwaniem w XIII w. powstał zakon paulinów eremitów.

**XLV. Ad Prompticum...**

w. 1-2 *scioli ... scientia ... / ... scire* || *wiedza ... mędrka ... / ... wiedzy* – w oryginale gra słów: *sciolus* – ‘mędrak / mądrała’, *scientia* – ‘wiedza’, *scire* – ‘wiedzieć’.

**XLVI. Ad Alanum**

Zob. GAWIŃSKI, *Dworzanki* III [127.]:

**O żenie Almaniego**

Kto nam o trzech Furiach oznajmił w otchłani,  
ten na ten czas humoru twej nie wiedział pani.

w. 1 *Tres ... Furias* || *trzy ... Furie* – Furie / greckie Erynie: Alekto, Tejsifone / Tyzyfone i Megajra / Megera, to boginie zemsty (zwłaszcza za krew przelaną w rodzinie), ale także strażniczki społecznego ładu karzące ludzi za jego naruszenie i bezlitośnie ścigające zbrodniarzy. Pierwotnie ich liczba była nieokreślona, później autorzy antyczni wymieniali trzy Furie.

**XLVII. Ad Tetricum...**

w. 1-2 *vitii convicia ... / ... vitio ... conviciator* || *Szczerze ... oszczerstwa ... / Od szczeroci oszczercą* – w oryginale gra słów: *vitium* – ‘występek’, *convicium* – ‘obelga’ i *conviciator* – ‘oszczerca’. Winny występków Tetryk miota obelgi. W druku pisownia *convitium* i *convitiator* (a nie *convicium* i *conviciator*) podkreśla tę grę słów, ale oba wyrazy nie mają etymologicznego związku z *vitium*.

**XLVIII. Ad Aulum in Turpilianum...**

Tytuł: *in Turpilianum* || *na Turpiliana* – imię *Turpilianus* pochodzi od łacińskiego słowa *turpis* – ‘szpetny’.

w. 4 *cui* – wyraz należy czytać dwusylabowo.



**XLIX. Ad Alanum...**

Zob. OWEN, *Epigrammata* I 44:

***In Paulinum, medicum***

*Cur „patiens”, Pauline, tuus tibi dicitur aeger,  
impatiens morbi sit licet atque tui?  
Te quoniam patitur, patiens tuus ergo vocatur,  
nam plus quam morbus torquet eum medicus.*

**Na Paulina, medyka**

Czemu chory to „pacjent” – co znaczy „cierpliwy”,  
choć do ciebie i chorób nie ma cierpliwości?  
Ciebie cierpi, więc twoim jest zwany pacjentem,  
bo bardziej niż choroba zdręcza go lekarz.

**L. In Mirmilianum...**

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [148.] (s. 30):

**O strzelcu bez prochu**

„Každy człowiek jest kłamcą” – rzekł Dawid przed wkiem.  
Z powieści Dawidowej nasz Stachnik człowiekiem.

Motto: „*Omnis homo mendax*” || „*Každy człowiek kłamca*” – Ps 116(115), 11.

**LI. In Ovenum...**

Tytuł: *In Ovenum ex eiusdem ep[igrammate] 64 lib[ri] 2* || *Na Owena z jego epigramatu 64 z księgi 2* – OWEN, *Epigrammata* III(X) 70:

***Libri prohibiti***

*Nititur in vetitum semper cupimusque negatum.*  
*Uxor amatori sordet, amica placet.*  
*Deformis dum servatur, formosa videtur.*  
*Sic vetitus pulcher creditur esse liber.*

**Księgi zakazane**

Tego, co zabronione, wciąż tylko pragniemy.  
Żoną gardzi kochanek, przyjaciółkę lubi.  
Jeśli szpetną pilnować, wydaje się piękna.  
Piękną zatem, wierzymy, zakazana księga.

Zob. *OV.Am.* 3,4,17.

**LII. In Ponticum...**

w. 1 *Ex mento imberbi Phoebum te ... iactas* || *Chęłpisz się, żeś jest Febem, bo nie nosisz brody* – Apollina przedstawiano w postaci pięknego młodego człowieka bez brody.

w. 2 *Bacchus* || *Bachusem* – Bachusa przedstawiano początkowo jako brodatego mężczyznę, później jako bezbrodego młodzieńca.

**LIII. Ad Paulinum**

Motto: „*Nosce te ipsum*” || „*Poznaj samego siebie*” – łaciński przekład greckiej maksymy przypisywanej Solonowi, wyrytej na portalu świątyni Apollina

w Delfach (PAUS. 10,24,1), cytowany przez różnych autorów w różnych wariantach.

#### LIV. Ad Candidum

Motyw znany w literaturze, także polskiej; zob. MIASKOWSKI, *Zbiór rytmów* II XXVIII 2:

##### Na Akteony polskie

Miasto jeleni i w skórceć zajęcz<éj>  
zjedzą takich psi Akteonów więc<éj>,  
bo z cudzych gumien tuczając je i konie,  
nie wzwie myśliwiec, gdy w długi utonie.  
I tak harapem chartom swym zostanie,  
kiedy kreditor gryźć go nie przestanie.

KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [269.] (s. 54):

##### Do myśliwego B.F.

Szczujesz, widzę, zające,	dzika, sarnę, wilka,
a dłużysz się w tysiące,	przedaleś wsi kilka.
Strzeż się, bo wnidziesz w żarty	jak przypowieść ona,
nowego jegoż charty	zjadły Akteona.

w. 2 *Actaeon* || *Akteonem* – Akteon, w mitologii greckiej słynny myśliwy beocki, który ściągnął na siebie gniew Artemidy, gdyż zobaczył ją i jej nimfy nago w kąpielu. Za karę został zamieniony w jelenia i zginął rozszarpany przez własne psy.

#### LV. Ad Philippum...

Zob. MART.*Epigr.* 9,8(9):

*Nil tibi legavit Fabius, Bithynice, cui tu  
annua, si memini, milia sena dabas.  
Plus nulli dedit ille: queri, Bithynice, noli:  
annua legavit milia sena tibi.*

Pakowałeś w Fabiusza rocznie sześć tysięcy,  
a on ci nie zapisał – mówisz – nic? Toć więcęj  
nie zapisał nikomu. Na co się użalas?  
Co roku sześć tysięcy będziesz miał, jak znalazł.  
(przekład S. Kołodziejczyk)

#### LVI. Ad Auxum...

w. 2 *si se tot fidibus iungeret una fides* || *gdyby głosy te brzmiały głosem jednej wiary* – zob. wyżej, obj. do INES.*Acroam.* I 53,2, oraz niżej, II 81,2; III 78,3; IV 84,5-6; także III 26,5-6.

#### LVII. Ad Thomam Rhodium

w. 1-2 *salvatelam ... / ... salva ... tela* || *żył ... / ... nie żył* – w oryginale gra słów: *salvatela* – ‘główna żyła w nadgarstku’ i *salva tela* – ‘nietknięta / ocalona tkanina / osnowa’ (dosłownie: ‘jeśli nie rozerwiesz żyły gwałtownie zadaną

raną, osnowa twego życia nie może pozostać nietknięta'). Ową żyłę w nadgarstku nacinano przy puszczeniu krwi, zapewne więc ten zabieg miałby zapobiec jakiejś ciężkiej chorobie, np. melancholii. Zachowano pisownię *salvata* (a nie *salvatella*), aby podkreślić grę słów.

### **LVIII. Ad amicum...**

Tytuł: *munifica Trium Regum die* || *w szczodry dzień Trzech Króli* – dni od Nowego Roku do Trzech Króli (6 stycznia) nazywano „szczodrymi” ze względu na dary przyniesione przez Trzech Mędrców Jezusowi; w wigilię Trzech Króli („szczodry wieczór” albo „szczodry dzień”), tj. 5 stycznia, obdarowywano się prezentami i specjalnie na tę okazję pieczonymi szczodrakami.

w. 1 „*Ite, leves elegi*” || „*Idźcie, lekkie elegie*” – zob. *OV.Pont.* 4,5,1.

w. 2 *empyreas ... opes* || *empirejskie ... bogactwa* – czyli bogactwa niebiańskie; por. wyżej, obj. do *INES.Acroam.* I 58,1.

w. 5-7 – zob. *Mt* 2,1-12.

### **LX. De pulice et culice...**

Tytuł: *ex Graeco* || *z greckiego* – źródła nie ustalono.

### **LXI. Ad Ioannem Perpetuanum...**

w. 1-2 *Dis ... divitibus ... / Dis ... Parcis* || *bóg bogatym ... / ... w otchłani ... zachłani* – w oryginale również podwójna gra słów: *dis* – ‘bogaty’ i *Dis* – (dosłownie: ‘Bogaty’) bóg zmarłych (na wzór greckiego Plutona) oraz *Parca* – ‘Parka’ i *parca* – ‘skąpa’ (dosłownie: ‘Dis / Pluton / Bogaty daje bogatym imię od własnego imienia: Dis / Pluton / Bogaty rzadko nie ma Parek / Skąpych’). *Dis*, ‘rzadko nie ma Parek’, bo Parki decydują o życiu i zgonie człowieka. Ten sam motyw wyżej, *INES.Acroam.* I 81; por. także obj. do II 86,2 oraz V 78,2 (*Bauhusius*), a nadto VI 41,1-2.

### **LXII. Ad Candidum...**

w. 2 *Digna fuit lacrimis, Candide, digna rogo* || *Godna była, Kandydzie, łez, godna płomieni* – puenta zapożyczona z epigramatu SARBIEWSKIEGO (*Epigrammata* 74,6: *digna fuit lacrimis Magdalis, Afra fociis* – ‘Magdalena łez godna, Afra zaś płomieni’; przekład M. Piskała, D. Sutkowska). Troja, zdobyta przez Greków, została zburzona i spalona. ‘Godnym łez królestwem’ (*lamentabile regnum*) nazwał ją Wergiliusz (*VERG.Aen.* 2,4).

### **LXV. Ad Rufinum...**

w. 2 *insanum ... caput* || *głowa niezdrowa* – *insanum caput* to ‘głowa niezdrowa’, ale też ‘szalona / bezrozumna’.

### **LXVI. De surdo et muto...**

Zob. OWEN, *Epigrammata* II 183:

**Caecus et surdus**

*Cur oculis pollet magis hic, magis auribus ille?  
Hic oculis audit, auribus ille videt.*

**Ślepy i głuchy**

Czemu ten bardziej w oczach, tamten silny w uszach?  
Bo ten oczyma słucha, tamten uchem patrzy.

Tytuł: *Hysteron proteron* – (gr. ὑστερον πρότερον [*hysteron próteron*] – dosłownie: ‘drugie pierwszym’) figura retoryczna polegająca na przestawieniu słów czy zdań, tak że to, co logicznie powinno być na miejscu drugim, jest na pierwszym; tu: niemy mówi, głuchy słucha.

**LXVII. De Fusco... et Nola...**

w. 1 *lepores ... lepores* || *zajączki ... zające* – w oryginale gra słów: *lepōres* – ‘zające’ i *lepōres* – ‘żarty / dowcipy’.

**LXVIII. Ad Lycambum**

w. 1 *naso ... suspendi ... adunco* || *kręcić na coś nosem* – (dosłownie: ‘powiesić na krzywym nosie’); zob. *HOR.Sat.* 1,6,5.

**LXIX. In Ponticum...**

Duże podobieństwo do tego utworu zdradza epigramat *Acroam.Pol.* [8.] LXIII.

**LXXI. Ad Cosmicum**

w. 1 „*Ingeniosus homo es*” || „*Zdolny jesteś*” – zob. *MART.Epigr.* 1,73,4.

w. 1-2 „*Ingeniosus ... / ... genio*” || „*Zdolny*”... / ... „*zdolnyś*” do wszystkiego – w oryginale gra słów: *ingeniosus* – ‘uzdolniony’ i *genius* – ‘geniusz / uzdolnienie’, ale też ‘używanie życia’.

**LXXII. Ad Clitum...**

Zob. *MART.Epigr.* 11,67:

*Nihil mihi das vivus; dicis post fata daturum.*

– Nic nie dajesz za życia. – „Po śmierci obdarzę.” –

*Si non es stultus, scis, Maro, quid cupiam.*

– Maszli rozum, odgadniesz, o czym ciągle marzę.

(przekład J. Czubek)

w. 2 *Aeacus* || *Eakus* – Ajakos / Eak, w mitologii greckiej uczciwy i pobożny król Ajginy / Eginy, który po śmierci został, wraz z Minosem i Radamantrysem, sędzią zmarłych w Hadesie.

*Charon* || *Charon* – w mitologii greckiej starzec przewożący dusze zmarłych przez Styks.

**LXXIII. Ad Faustum...**

w. 2 *Hinc te salsum, illos dicimus esse sales* || *Stąd mówimy, że żarty solą twojej poezji* – w oryginale gra słów: *salsus* – ‘ślony / posolony’, ale też ‘dowcipny’ i *sal*

– ‘sól’, ale też ‘dowcip’; dosłownie: ‘stąd mówimy, że jesteś słony / dowcipny, a one są solami / dowcipami.’

#### LXXIV. Ad Aulum...

w. 3-4 *caelestes ... sacrant ieiunia Pisces, / auspicium ... Paschatis ... Agnus* || *Post ... uświęcony Rybami gwiezdnyimi, / Wielkanocy ... znakiem ... Baranek* – autor wykorzystuje fakt, że Wielki Post przypada w czasie, gdy Słońce jest w późnozimowym znaku Ryb, a Wielkanoc – gdy Słońce stoi w wiosennym znaku Barana, by kojarzyć zodiakalne Ryby z rybami jako potrawą postną i zodiakalnego Barana z Barankiem Paschalnym, symbolem Chrystusa zmartwychwstałego.

#### LXXVI. In nanum...

Pewien wpływ na kształt epigramatu mógł mieć wiersz Johna OWENA (*Epigrammata* I 76):

##### *De Gigantibus et nanis*

*Monstra Gigas nanusque duo contraria formis:  
vir Gigas immanis, nanus inanis homo.*

##### O gigantach i karlach

Gigant z karlem – dwa stwory przeciwstawne kształtem:  
gigant mężem olbrzymim, karzeł człkiem marnym.

także KOCHOWSKI, *Epigrammata* II [27.] (s. 85):

##### O małym a pysznym

◀D>uży<sup>9</sup> wzrost a z wyniosłą pychą gdy się zyjda,  
czynią czleka z olbrzymów i karłów hybrydą.

#### LXXVII. Ad Anomianum...

w. 2 *Euripos* || *Eurypu* – Euripos / Euripus to cieśnina morska oddzielająca wyspę Eubeę od stałego lądu Grecji, znana z silnych prądów, często zmieniających kierunek. Fenomen ten intrygował już starożytnych, a według późnoantycznej tradycji Arystoteles miał popełnić samobójstwo z powodu niemożności jego zrozumienia lub utonąć w wodach cieśniny.

#### LXXVIII. Ad Blondum...

Zob. MART.*Epigr.* I,97:

*Cum clamant omnes, loqueris tunc, Naevole, tantum,  
et te patronum causidicumque putas.  
Hac ratione potest nemo non esse disertus.  
Ecce, tacent omnes: Naevole, dic aliquid.*

<sup>9</sup> w druku: *Guzy*

Gdy wszyscy razem wrzeszczą, ty najwięcej gadasz  
i myślisz, żeś jest wielkim mówcą, mój Postumie.  
W takim gwarze każdemu dopisuje swada.  
Teraz wreszcie ucichło. No, pokaż, co umiesz!

(przekład S. Kolodziejczyk)

Zob. także *Acroam. Pol.* [84. CXXXIV.].

### LXXIX. In Ioannem Vernicum...

Pewną inspiracją dla autora mogły być utwory rzymskiego epigramatyka;  
zob. *MART. Epigr.* 8,47:

*Pars maxillarum tonsa est tibi, pars tibi rasa est,  
pars vulsa est. Unum quis putat esse caput?*

Szczękę ci golarz goli, strzyże, skubie, skrobie:  
czy to wszystko na jednej on robi osobie?

(przekład J. Czubek)

także *MART. Epigr.* 10,83:

*Raros colligis hinc et hinc capillos  
et latum nitidae, Marine, calvae  
campum temporibus tegis comatis;  
sed moti redeunt iubente vento  
5 reddunturque sibi caputque nudum  
cirris grandibus hinc et inde cingunt:  
inter Spendophorum Telesphorumque  
Cydae stare putabis Hermerotem.  
Vis tu simplicius senem fateri,  
10 ut tandem videaris unus esse!  
Calvo turpius est nihil comato.*

Rzadkie, Marynie, zewsząd zgarniasz włosy  
i na lysinie układasz w pokosy,  
aby tak chytrze zakryć gołą pałę.  
Niech wionie wietrzyk, a włosy zuchwałe  
5 lecą z powrotem, gdzie były, na skronie,  
robiąc kolano w włosianej koronie:  
przy Spendoforze, obok Telesfora  
stawion, na Cydy zakrawasz potwora.  
Nie lepiej wyznać, żeś człowiek wiekowy,  
10 a nie Geryjon tam jakiś trójgłowy?  
Przecie nikogo ta sztuczka nie zmami:  
piękny mi lysek z długimi włosami!

(przekład J. Czubek)

### LXXXI. Ad Lucium Andrum...

w. 2 *explorant toties aure manuque fidem* || próbują struny wiary i uchem, i ręką – zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* I 53,2, oraz II 56,2; II 81,2; III 78,3; IV 84,5-6; także III 26,5-6.

w. 4 *appropriate illis dicitur ... fides* || na strunach wiary grając, przeciągając strunę – dosłownie: ‘stosownie nazywa się ich wiara / lutnia’.

### LXXXII. In Faustinum

Epigramat zdradza pewne podobieństwo do utworów Marcjalisa i Owena. Zob. MART*Epigr.* 4,36:

*Cana est barba tibi, nigra est coma: tinguere barbam* Włos czarny, broda siwa – i głupi zrozumieć:  
*non potes – haec causa est – et potes, Ole, comam.* Olus farbuje włosy, lecz brody nie umie.

(przekład J. Czubek)

OWEN, *Epigrammata* I 95:

#### In Marcum

*Barba tibi crevit, ceciderunt, Marce, capilli:  
inde tibi gravis est barba caputque leve.*

#### Na Marka

Broda wyrosła, Marku, włosy ci wypadły:  
stąd brodę masz ty ciężką, za to lekką głowę.

### LXXXIII. In Pactum

w. 2 *Es ... magnus, scilicet ardalio* || Żeś jest wielkim ... lecz wielkim próżniakiem – zob. MART*Epigr.* 2,7,8 (*magnus es ardalio*).

### LXXXIV. In grande caput habentem

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [154.] (s. 32):

#### Głowaczowi

Tak bają poetowie, iż z Jowiszowój  
urodzona Minerwa dziwnym płodem głowy.  
Boję się, żeby i twój leb ten tak rozdęty  
brzemiennym nie zostawał ze dwojgiem bliźnięty.

w. 2 i 4 *Pallada ... // ... Minerva* || *Palladę ... // ... Minerwy* – zob. wyżej, obj. do INES*Acroam., Ded.* [2]; Atena miała się narodzić z głowy Zeusa / Jowisza.

### LXXXV. De Aulo ad Corbinianum

w. 1 *Quo Graeci casu caruerunt, non caret Aulus* || *Zna Aulus ten przypadek, co go braknie Grekom* – mowa o przypadku *ablativus*, czyli ‘zabierającym’. Aulus nie ma natomiast datiwu, czyli ‘dającego’. Ten sam motyw wyżej, INES*Acroam.* I 11 i obj.

### LXXXVI. De Rufino

w. 2 *bellum belli nil nisi nomen habet* || *Nic z harców ... prócz nazwy nie mając te harce* – próba zastąpienia gry słów oryginału: *bellum* – ‘wojna’ i *bellum*

– ‘ładne’ (dosłownie: ‘nic ładnego prócz nazwy wojna nie ma’). Był to zresztą wielokrotnie przywoływany przykład homonimicznej antyfrazy; zob. np. *HIER.Epist.* 78,35:

[...] *quomodo Parcae dicantur eo, quod minime parcant, et bellum, quod nequaquam bellum sit, et lucus, quod minime luceat.*

[...] tak jak Parki zwą się dlatego, że wcale nie oszczędzają, i wojna, bo żadną miarą nie jest ładna, i las, bo wcale nie lśni.

Rozpowszechnienie zawdzięcza *Gramatyce większej* Donata (*DONAT.Ars maior* 3,6):

*Antiphrasis est unius verbi ironia, ut bellum, hoc est minime bellum, et lucus eo, quod non luceat, et Parcae eo, quod nulli parcant.*

Antyfraza jest to ironia jednego słowa, jak wojna, dlatego że wcale nie jest ładna, i las, bo nie lśni, i Parki, bo nikogo nie oszczędzają.

Przez SARBIEWSKIEGO w traktacie *De acuto et arguto* (s. 18) ten sposób wynajdywania dowcipu opisany został jako nomenklator, a jego najbardziej znanym przykładem w literaturze dawnej Rzeczypospolitej jest epigramat przypisywany tamże Andrzejowi Krzyckiemu:

*Ut Parce parcant, ut luci lumine lucent,  
ut bellum bellum, sic bona Bona fuit.*

Jak Parki oszczędzają, jak las świeci światłem,  
tak jak ładna jest wojna, tak i Bona dobra.

Por. także *INESAcroam.* I 81; II 61; VI 41,1-2; a nadto niżej, obj. do V 78,2 (*Bauhusius*).

### LXXXVII. Ad Hieronymum Landium...

w. 2 *Rhadamanthus* || *Radamantysa* – słynącego ze sprawiedliwości syna Zeusa i Europy, brata Minosa, jednego z trzech sędziów w Hadesie.

w. 4 *candidus, ater* || *biały ... czarny* – biały kamyk oznaczał uniewinnienie, czarny – wyrok skazujący. Za pomocą kamyków głosowano w starożytnej Grecji w procedurze głosowania tajnego, stosowanego głównie w sądach.

### LXXXVIII. In Bellidum...

w. 2 *minus sobria* || *rozlewnie* – dosłownie: ‘mniej trzeźwe’, ale też ‘mniej powściągliwe / mniej rozsądne’.

### LXXXIX. Ad Tuscum...

w. 1 *Est ridere hominis proprium* || *Śmiech* – *człowieka właściwość* – problem śmiechu wielokrotnie roztrząsali filozofowie, m.in. Platon, Arystoteles,



Porfriusz i Boecjusz. Spór toczono nie tyle o to, czy ludzi wyróżnia akurat śmiech, ile o to, czym w istocie jest owa właściwość (*proprium*) i czy pojęciu temu bardziej odpowiada śmiech (*ridere*) czy raczej zdolność do śmiania się (*risibile*); zob. np. BOETH. *Comm. Porph.* (PL 64,130-132).

w. 1-2 *at proprium est quoque stulti, / ut sacra Iessei pagina vatis ait || ale też i głupca, / jak święta mówi karta potomka Jessego* – na temat związku śmiechu i głupoty zob. Koh 7,4-6 (zob. też Syr 21,23). Księga Koheleta (Eklezjastesa) przypisywana była królowi Dawidowi, wnukowi Salomona, synowi Jessego.

## XCII. Censura Polionis...

w. 4 *menti dissonat ipse suae || się... sam z sobą nie zgadza* – zapewne aluzja do imienia Poliona: czasownik *polio* znaczy 'gładzę / wyglądam / udoskonalam'.

## XCIV. De Anace et Clitone

Ten sam motyw zob. INES *Acroam.* I 23,3 i obj. oraz I 95; także VI 99.

## XCIV. De Anemone

Puenta utworu wzorowana na epigramacie Johna OWENA (*Epigrammata* I(V) 93):

*Divisio arithmetica.*

*Ad J.S. mercatorem. 1607.*

*Divide nil, dum vivis, egentes inter amicos;  
mortuus invenies in quotiente nihil.*

**Dzielenie arytmetyczne.**

**Do J.S. kupca. 1607**

Między biednych przyjaciół, pókiś żyw, nic nie dziel;  
po śmierci nie otrzymasz niczego w wyniku.

## XCVI. De Rufo...

w. 1 *sapientia fercula || zacne potrawy* – w oryginale gra znaczeń słowa *sapiens* – 'mający smak' (właściwie o człowieku, nie o potrawie) i 'mądry'.

## XCVII. Ad Victorem Aulum...

w. 1-2 *victoris... nomine gaudes, / quam... palma tibi dicitur... manus || imię twoje zwycięzcę oznacza, / jak... po łacinie dłoń twą nazwą palmą* – łacińskie słowo: *victor* znaczy 'zwycięzca'; słowo *palma* – oznacza i 'dłoń', i 'palmę / gałązkę palmową', która była także symbolem triumfu.

## XCVIII. Ad Franciscum Rinaldum...

w. 1 *Tres... Gratias || Trzy... wdzięczne Łaski* – w oryginale mowa o Gracjach; gra znaczeń słowa *gratia* – 'łaska / wdzięczność', a także 'Gracja'. Charyty / Gracje to trzy boginie (Eufrozyne, Aglaja, Talia) piękna i wdzięku, towarzyski Afrodyty.

## ...CENTURIA III || SETKA TRZECIA

### I. Nobiles musici...

Tytuł: *sub tempus interregni* || *w czasie bezkrólestwa* – chodzi o rok 1648, kiedy po śmierci Władysława IV królem wybrano Jana Kazimierza Wazę.

### II. Ad Iustinianum Narnicum...

Utwór podobny nieco do epigramatu Marcjalisa (MART.*Epigr.* 12,80):

*Ne laudet dignos, laudat Callistratus omnes.  
Cui malus est nemo, quis bonus esse potest?*

Wszystkich chwali Kalistrat – lichać to pozłota:  
kiedy nie ma występuku, skąd weźmie się cnota?

(przekład J. Czubek)

w. 2 *liber ... liber* || *otworzysz ... otwarta* – w oryginale inna gra słów: *liber* – ‘książka’, ale i ‘wolny / szczerzy / otwarty’ (dosłownie: ‘ta książka nie będzie wolna / szczerza’).

### III. In Romulum...

Tytuł: *In Romulum fratricidam* || *Na Romulusa bratobójcę* – Romulus, mityczny założyciel i pierwszy król Rzymu (tradycyjne lata panowania: 753-715 p.n.e.), kiedy jego bliźniaczy brat Remus wyśmiewał wznoszone wokół miasta mury i w pewnej chwili je przeskoczył, zabił go, co miało być ostrzeżeniem, że tak zginą wszyscy, którzy spróbują przekroczyć obwarowania Miasta.

w. 2 *lupa ... nutrix* || *wilczyca twą mamką* – Romulusa i Remusa, porzuconych w niemowlęctwie, miała wykarmić wilczyca.

### IV. De medicis...

Zob. OWEN, *Epigrammata* I(IV) 199:

*Aurum ex stercore.*

*Ad amicum suum, d[ominum] Du.Tr., medicum*

*Aurum Vergilius de stercore colligit Enni.*

*Fecit Vergilius, quod facit et medicus.*

Złoto z gnoju.

Do swego przyjaciela, pana Du.Tr., medyka

Złoto Wergiliusz z gnoju wybiera Enniusza.

To uczynił Wergiliusz, co robią medycy.

także II(VII) 24:

*Aurum ex stercore*

*Conductor foricarum ex stercore colligit aurum  
et duo praeterea: rusticus et medicus.*

**Złoto z gnoju**

Kto dzierzawi wychodki, z gnoju zbiera złoto  
i dwóch jeszcze prócz niego: rolnik oraz lekarz.

w. 1 *ille poeta* || *poeta* – mowa o Wergiliuszu; ten sam motyw zob. INES-  
*Acroam.*, *Proem.* [10]; V 5,1 i obj.

**V. Ad amicum...**

Tytuł: *Antitheton* || *Antyteton* – figura retoryczna polegająca na zestawieniu przeciwstawnych słów, rodzaj antytezy; tu budowana na kontraście: *tristia* – ‘smutki’ i *laeta* – ‘wesele’.

w. 1 *Laete* – imię *Laetus* znaczy ‘Wesoły’. Por. niżej, III 61,1.

**VI. De Volano...**

Motto: „*Pulvis et umbra sumus*” || „*Prochem jesteście i cieniem*” – HOR.  
*Carm.* 4,7,16.

w. 1 *gemino ... Castore* || *dwóch Kastorów* – Kastorowie, inaczej Dioskurowie (‘Synowie / Chłopcy Zeusa’), Kastor i Polydeukes / Polluks, bracia bliźniacy, herosi, synowie Zeusa i Ledy, czczeni jako bóstwa, dwie gwiazdy w konstelacji Bliźniąt; tu: bliźniacze gwiazdy, tj. dwoje oczu.

**VIII. Ad Ponticum...**

w. 4 *da veniam ... non veniam* || *Przepraszam ... nie zapraszaj* – gra słów oryginału daje dosłowne znaczenie: ‘pozwól, że nie przyjdę’.

**X. Ad Condilum**

w. 1 *Lyaiei* || *Bachusa – Lyaeus* (gr. *Λυαῖος* [*Lyaíos*] – ‘Uwalniający / Oswobodziciel’) to przydomek Dionizosa / Bachusa, boga wina, jako tego, który uwalnia ludzi od zmartwień.

w. 2 *Epidaureis* || *epidaurejskim* – Epidauros, miasto w Argolidzie na Peloponezie ze świątynią Asklepiosa, boga-lekarza, słynącą cudownymi uzdrowieniami.

w. 4 *lympa ... Stygis* || *woda ... styksowa* – Styks to jedna z rzek w Hadesie, krainie zmarłych.

**XI. Ad Nervinianum**

w. 2 *scribi ... timent* || *boją się spisania* – w oryginale znaczy to także: ‘boją się zaciągu / boją się, że zostaną powołane do wojska’.

**XIV. Ad Volanum...**

w. 2 *homines Deucalione satos* || *że są ludzie siewem Deukaliona* – Deukalion, syn Prometeusza, wraz z żoną Pyrrą ocalał z potopu, zesłanego na ziemię przez Zeusa, i odrodził rodzaj ludzki; gdy opadły wody, małżonkowie na rozkaz wyroczni rzucali za siebie kamienie, z których powstałi ludzie:

mężczyźni z kamieni rzuconych przez Deukaliona, a kobiety z kamieni rzuconych przez Pyrrę.

### XV. In Rufum

Tytuł: *In Rufum* || *Na Rufusa rudzielca* – w przekładzie dodano dla jasności słowo „rudzielca”; samo imię *Rufus* znaczy ‘Rudy’.

### XVI. De Planco

Motto: „*Ceteris paribus*” || „*Jeśli pozostałe będą równe*” – znany zwrot, oznaczający właściwie ‘przy równych warunkach / przy niezmiennych okolicznościach’.

### XVII. Ad Priscum Macronianum...

Epigramat rozwija motyw znany z twórczości Johna OWENA (*Epigrammata* III(VII) 70):

#### *In Pontium poetam*

*Claudicat et semper titubat pede Pontius uno:  
hexametrum ingressu pentametrumque refert.*

#### Na poetę Poncjusza

Kuleje i utyka Poncjusz jedną stopą:  
heksametr z pentametrem odtwarza swym chodem.

w. 1-2 *pentametrum ... / Curris inaequali ... pede || pentametrem ... / Stopą bowiem nierówną biegniesz* – pentametram daktylicznym to wiersz tworzący wraz z heksametrem dystych elegijny; pentametram i heksametram mają nierówną liczbę stóp. Parafrazą tego utworu jest epigramat *Acroam.Pol.* [6.] LXI.

### XIX. Ad amicum...

w. 4 „*Ille diu vixit, qui bene vixit*” || „*Ten żył długo, kto dobrze żyć zdołał*” – por. *SEN.MI.Epist.* 101,14-15.

### XX. Ad serum convivam excusatio

Zob. GAWIŃSKI, *Dworzanki* II [84.]:

#### Do sąsiada

Późny obiad z wieczerzą żenisz, mój sąsiedzie,  
wołę na twych wieczerzach być niż na obiedzie.

### XXI. Ad poetam

w. 4 *pro fulgenti pallida fratre soror || siostra blada zamiast błyszczącego brata* – czyli Artemida / Diana jako bogini Księżycy zamiast swego brata Apollina, bóstwa Słońca.

w. 6 *Morpheus* || *Morfesz* – bóg marzeń sennych, syn Hypnosa.

**XXII. Ad Clitum...**

w. 1-2 *simis ... / Nasutum || tępych ... / ... ostry* – w oryginale gra znaczeń słów: *simus* – ‘płaskonosy’ i ‘płaski’ oraz *nasutus* – ‘z dużym nosem’ i ‘szydlerczy’.

**XXIV. Ad Blancum...**

Tytuł: *de Badenis || o kąpielach badenkich* – (dosłownie: ‘o Baden’) chodzi o Baden koło Wiednia (łac. *Aquae Pannonicae*), słynne uzdrowisko z ciepłymi źródłami, albo o Baden-Baden, jeszcze słynniejsze cieplice z wodami solankowymi w południowo-zachodnich Niemczech (Badenia-Westfalia).

**XXV. In Teutricum**

Utwór nawiązuje do epigramatu Marcjalisa (MART.*Epigr.* 1,32):

*Non amo te, Sabidi, nec possum dicere quare:  
hoc tantum possum dicere, non amo te.*

Nie Kocham cię i nie wiem, skąd mi się to bierze;  
to wiem jedno, Sabidy: nie cierpię cię szczerze.

(przekład J. Czubek)

**XXVI. Ad Anemnem...**

w. 1 *Calvini || Kalwina* – Jan Kalwin (1509-1564), reformator religijny, współtwórca Kościoła ewangelicko-reformowanego. Swą doktrynę zawarł w opublikowanym w 1536 r. dziele *Institutio christianae religionis*.

*Lutheri || Lutra* – Marcin Luter (1483-1546), niemiecki teolog i reformator, autor wielu dzieł teologicznych, polemicznych oraz przekładów. Tu może chodzić konkretnie o *Augsburskie wyznanie wiary / Konfesja augsburska (Confessio Augustana)*, dzieło zredagowane przez Filipa Melanchtona i ogłoszone w 1528 r.

w. 2 *Zvinglus || Zwingli* – Huldrych / Ulrich Zwingli (1484-1531), szwajcarski teolog, kaznodzieja i reformator. Zanegował rzeczywistą obecność Chrystusa w Eucharystii na rzecz interpretacji symbolicznej.

*Hussus || Hus* – Jan Hus (1370-1415), czeski kaznodzieja i reformator religijny. Odrzucił autorytet kościelny i przyjął Pismo Święte za wyłączne kryterium wiary.

w. 3 *Arii || Ariusz* – Ariusz (*Arius*; ok. 250-336), kapłan aleksandryjski przeciwstawiający się koncepcji równości Osób Boskich w Trójcy Świętej. Tu chodzi najprawdopodobniej o braci polskich zwanych arianami, wywodzących swoją doktrynę z kalwinizmu i stanowiących najbardziej radykalny odłam reformacji w Polsce. W słowie *Arii* autor dopuszcza się licencji, dając pierwsze *i* długie.

w. 4 *Picardus || Pikardyjczyk* – mowa o Kalwinie, który urodził się w Noyon w Pikardii, w północnej Francji.

*Mennaque || Menną* – chodzi o Menno Simonsa (1496-1559), niderlandzkiego reformatora religijnego, przywódcę mennonitów, odłamu anabaptystów odrzucającego chrzest dzieci na rzecz chrztu dorosłych; swą doktrynę Simons zawarł w *Fundamentboek* (1539 r.).

**XXVII. Ad Clitum**

Motto: „*Fides sine bonis operibus mortua*” || „*Wiara bez uczynków martwa jest*”  
– parafraza sentencji z Listu św. Jakuba (Jk 2,20): *fides sine operibus otiosa est*.

**XXVIII. Ad Plancum...**

w. 1 *Flacci* || [w. 2] *Flakka* – tj. Horacego.

w. 2 *Arpinas* || *Arpinata* – Marek Tuliusz Cynceron (*Marcus Tullius Cicero*; 106-43 p.n.e.), konsul (63 r.), najwybitniejszy mówca rzymski, autor traktatów filozoficznych i retorycznych, polityk, zwany był Arpinatą od miejsca urodzenia, miasta Arpinum w Lacjum. Pozostawił bogatą spuściznę literacką: mowy (58), pisma retoryczne, filozoficzne i listy. Jego znaczenia dla rozwoju kultury nowożytniej Europy nie da się porównać z wpływem żadnego innego twórcy.

*Maro* || *Maro* – Wergiliusz (*Publius Vergilius Maro*; 70-19 p.n.e.), największy epik rzymski, twórca siałanek *Bukoliki* / *Eklogi* (*Bucolica* / *Eclologiae*), poematu dydaktycznego *Georgiki* (*Georgica*), a przede wszystkim *Eneidy* (*Aeneis*), wzorowanej na *Iliadzie* i *Odysei* narodowej epepei Rzymian.

**XXX. Ad Iulium Cornarium...**

w. 1 *Cirrhæaque flumina* || *Cyrry* – Kirra / Cyrra to rzeka i miasto w Fokidzie w Grecji środkowej, w pobliżu Parnasu, siedziby Apollina i Muz, przystań Delf, gdzie znajdowała się słynna w całym starożytnym świecie wyrocznia Apollina.

**XXXI. De Amore et Furorc**

w. 1 *amentes ... amantes* || *kocha ... w szaleńca* – nawiązanie do słynnego powiedzenia *amantes amentes* – ‘kochający szalejący’; tak najczęściej cytowano słowa Plauta (PLAUT.*Merc.* 81): *amens amansque* (‘kochający i szalejący’) i Terencjusza (TER.*Andr.* 218): *amentium, haud amantium* (‘szalejących, nie kochających’).

w. 6 *Argus* || *Argusem* – Argos / Argus to stuoki mityczny potwór, który na polecenie Hery strzegł kochanki Zeusa Io, zamienionej w jałówkę. Tu zwrot: *Argus erit* – „będzie Argusem” oznacza, że będzie miał sto oczu / będzie wszystko widział.

**XXXII. Ad Cosmicum...**

w. 1-2 *Vitibus ... vitis ... / ... vites ... vitia* || *Wina ... winy / ... wino ... winy*  
– naśladowanie gry słów oryginału: *vitis* – ‘winorośl, wino’ i *vitium* – ‘błąd / wina’.

**XXXIII. Ad Benedictum – Pulchrum...**

Tytuł, w. 2 i 5: *Ad Benedictum – Pulchrum* / *BENE ... DICTUM* // ...  
// *Benedictum dicere Pulchrum* || *Do Stanisława Pięknego* – imię adresata

w tłumaczeniu zmieniono, aby zastąpić grę słów oryginału: *Benedictus* – ‘Benedykt’ i *bene dicere* – ‘dobrze mówić / dobrze nazywać’ inną: „zniesławiasz / ... w stanie sławić ... // ... // Stanisław ... w stanie”.

w. 2 *et BENE te DICTUM plurima turba negat* – dosłownie: ‘tłum zaprzecza, że jesteś Benedyktem / dobrze nazwanym’.

### XXXV. Ad poetam...

Zob. OWEN, *Epigrammata* III(X) 16:

#### *In Baldinum*

*Edidit indignos, in lucem, luce libellos*  
*Baldinus, dignos attamen igne libros.*

#### *Na Baldina*

Na światło wydał światła niegodne książeczki  
Baldinus, ale ognia godne za to księgi.

### XL. Ad Marcum Maximilianum...

w. 1 *mensuram nominis implet* || *spełniasz, co twe imię zapowiada* – dosłownie: ‘wypełniasz miarę imienia’. Imię *Maximilianus* pochodzi od słowa *maximus* – ‘największy’.

### XLI. In quendam Italum obstinatum

w. 1 *testae* || *skorupy* – włoskie słowo *testa* – ‘głowa’ pochodzi od identycznego słowa łacińskiego o znaczeniu ‘skorupa / czerep / łeb’.

### XLII. Caput Bonae Spei...

Tytuł: || *Przylądek Dobrej Nadziei* – (łac. *Caput / Promunturium Bonae Spei*) to przylądek na południu kontynentu afrykańskiego wieńczący Półwysep Przylądkowy. Europejskim odkrywcą przylądka był portugalski żeglarz Bartholomeo Dias (1488 r.).

w. 2 *Nasonianae ... fabulae* || *bajania Nazonowe* – chodzi o *Metamorfozy* Owidiusza (Publiusza Owidiusza Nazona).

w. 9 *Charybdes ... Indicas* || *indyjskich Charybda toń* – Charybda to w mitologii greckiej potwór morski wciągający w wir przepływające okręty, sytuowany w Cieśninie Messyńskiej.

w. 10 *Mexicani brevia promunturii* || *mielizny ... meksykańskich wód* – (dosłownie: ‘mielizny meksykańskiego przylądka’) może chodzić o Zatokę Meksykańską albo Zatokę Kalifornijską, zapewne jednak autor nie traktuje tego określenia zbyt ściśle.

w. 11 *praebet Taranda sat Bonae Spei caput* || *Taranda starczy za Nadziei Dobrej ład* – w oryginale gra znaczeń: ‘Taranda ofiarowuje głowę dobrej nadziei’ i ‘Taranda ofiarowuje Przylądek Dobrej Nadziei’.

### XLIII. De Romuliano...

w. 1-2 *Nasonum / ... nasum* || *Nazonów ... / ... nos* – nazwisko, a właściwie przydomek rodziny *Naso* ma związek ze słowem *nasus* – ‘nos’, znaczy więc dosłownie: ‘Nochal / Nochalski’. Por. wyżej, INES *Acroam.* I 73.

**XLIV. De Ortulo...**

w. 1 *gdy był drzewem* – z konieczności dodano w przekładzie.

w. 1-2 i 4 *foliis ... / ... foliis ... // ... // ... foliis || liści, / ... listkach papieru ... // ... listków* – w przekładzie próba oddania gry znaczeń oryginału: *folia* – ‘liście’ i ‘kartki’.

**XLV. Ad quendam...**

w. 1 *Das mihi pro missis promissa ingentia metris* || *Za wiersze ci dawane dajesz obietnice* – naśladowanie gry słów oryginału, właściwie: ‘za wysłane wiersze dajesz wielkie obietnice’.

**XLVI. De Iustiniano Postumo...**

Tytuł: || *O Justynianie Postumie* – imię *Iustinianus* znaczy ‘Sprawiedliwy’, *Postumus* – ‘Pogrobowiec’, tj. urodzony po śmierci ojca; Inesowi chodzi tu jednak o znaczenie (występujące u autorów chrześcijańskich): ‘żyjący po śmierci’.

w. 1 *Pylisque* || *pylijskiej* – Pylos to miasto w Mesenii na Peloponezie, władztwo Nestora. Zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* II 1,1.

**XLVII. Ad Ignatium Valentem**

Tytuł: *Valentem* || *Zdrowko* – nazwisko *Valens* znaczy ‘Zdrowy’.

w. 2 *per antiphrasim* || *przez antyfrazę* – zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* II 25.

**XLIX. Iacobi baculus, instrumentum mathematicum...**

Tytuł: || *Kij Jakuba, instrument matematyczny* – chodzi o kij karbowego służący jako prymitywne liczydła i narzędzie kary.

**L. Ad Dominicum Candidum**

w. 1 „*Imperfecti operis*” || „*Niedokończonego dzieła*” – *imperfectus* znaczy zarówno ‘niedokończony’, jak i ‘niedoskonały’. Autorowi chodzi raczej nie ogólnie o jakieś niedokończone dzieło, lecz o konkretny utwór znany pod tym tytułem; zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* I 17, także I 77.

**LI. De quodam malae uxoris marito**

w. 1 *Nubendo ... a nubibus* || *Z pogody ... na ... gody* – próba oddania gry słów oryginału, właściwie: ‘dla ożenku z chmur’.

**LII. In Momum**

Tytuł: – por. wyżej, INES*Acroam.* I 74 i obj.; oraz I 100, tyt.; III 100, tyt.; *Acroam. Pol.* [17.] LXXI 2; [46.] XCVIII 3.

w. 1 *Dente Lycambeo rodens* || *kąsa ... likambejskim zębem* – tj. kąsa tak jak Likambesa, złośliwie, urągliwie. W córce Likambesa, Neobuli, zakochał się



poeta Archiloch z Paros (połowa VII w. p.n.e.). Gdy Likambes zerwał zaręczyny, Archiloch zemścił się na nim i na dziewczynie, wyśmiewając ich w zjadliwych jambach. Według legendy Likambes, Neobule i jej siostra powiesili się ze wstydu.

w. 1-2 *poliri / aspera quod soleat pagina dente* || *że tak szorstką kartę się wygładza* – nawiązanie do techniki produkcji pergaminu, który wygładzano za pomocą pumeksu i ostrego narzędzia zwanego *rasorium*.

### LIII. In Aldum...

w. 1-2 *Vōce canis mordesque ... / ... canis* || *Nie śpiewasz, ale wyjesz, i do tego kąsasz, / ... kundlem* – w oryginale tylko ‘śpiewasz i kąsasz’, a nadto gra znaczeń: *canis* – ‘śpiewasz’ i *canis* – ‘pies’. W tłumaczeniu zmieniono na „nie śpiewasz” i dodano „ale wyjesz”, żeby oddać puentę.

### LIV. Ad quemdam

w. 1 *crassam ... pinguemque Minervam* || *grubą i ciężką Minerwę* – w epigramacie ukrywa się łaciński frazeologizm: *pingui / crassa Minerva (ablativus)*, w połączeniu z czasownikiem oznaczający ‘robić coś w sposób pospolity / prostacki’; np. u Cycerona (*Lael.* 19,1): *agamus igitur pingui, ut aiunt, Minerva* (dosłownie: ‘kierujmy się pospolitą Minerwą, a nieco odchodząc od litery: ‘kierujmy się prostym rozumem’). [red.]

### LV. De Baucide...

w. 1 *Orator ... arator* || „*orator*” ... „*oracz*” – w oryginale gra słów (znaczenie to samo co w polszczyźnie).

### LVII. Ad Ioannem Bravum

w. 1-2 *fruges / ... frugi* || *Owoców ... / ... owocne* – próba naśladowania gry słów oryginału: *frux (plur. fruges)* – ‘plon, owoc’, ale też ‘uczciwość, cnota’ oraz *frugi* – ‘uczciwy’.

### LIX. Ad Linum...

w. 1 *Vita tibi sit longa cupis, Line? Pocula vita* || *Pragniesz, Linie, żyć długo? Pić się naucz krótko* – w oryginale gra słów: *vita* – ‘życie’ i ‘unikaj’ (*imperativus*) (dosłownie: ‘Chcesz, Linie, mieć długie życie? Unikaj kielichów’).

### LX. De Nomiliano

Motto: „*peregrinamur a Domino*” || „*pielgrzymujemy od Pana*” – 2Kor 5,6.  
*Homo viator* || *Człowiek podróżnik* – średniowieczny topos symbolizujący ludzki los.

### LXI. In Laetum...

w. 1 *Laete* || *Szczęśny* – imię *Laetus* znaczy ‘Wesoły’. Por. wyżej, III 5,1.

*figura* || *figura* – figura stylistyczna, w tym przypadku antyfraza; zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* II 25.

w. 2 *Orcus* || *w Orku* – Orkus, rzymski bóg / demon śmierci i władca krainy zmarłych także zwanej Orkusem, utożsamiany z greckim Tanatosem i Hadesem / Plutonem. Tu: „w Orku” oznacza ‘w piekle’.

## LXII. Ad Fuscum...

w. 2 *caput ... Capitoli-ol>um* || *pala ... palac* – próba naśladowania gry słów oryginału: *Capitoli-ol>um* – ‘mały Kapitol’ oraz *caput* – ‘głowa’. Kapitol to najważniejsze z siedmiu wzgórz Rzymu; tu wznosiła się świątynia trójcy kapitolinińskiej: Jowisza Najlepszego Największego (*Iuppiter Optimus Maximus*), Junony i Minerwy; tu w uroczystej procesji podążał wódz odbywający triumf; tu wreszcie przechowywano *Księgi Sybillińskie* (*libri Sibyllini*).

## LXV. Ad Aranum...

w. 3 *Auribus ille lupum tenuisset et auribus Hydram* || *Nawet wilka i Hydrę złapałby za uszy* – czyli ‘wzięłby na pochlebstwa’; być może jakieś nawiązanie do starożytnego przysłowia: *lupum auribus tenere* – ‘trzymać wilka za uszy’, czyli ‘znaleźć się w trudnym położeniu’. Hydra to dziewięciogłowy potwór zgładzony przez Heraklesa.

w. 3-4 *Auribus ... / ... aurificem* || *za uszy. / ... zausznikiem* – w oryginale inna gra słów: ‘za uszy’ – ‘złotnikiem’.

## LXVI. In Laclapum...

Zob. GAWIŃSKI, *Dworzanki* I [104.]:

### Na niesłownego

Wszystko dać obiecuje, przecię nic nie daje;  
ręka ust nie chce słuchać – zle to obyczaj.

## LXVII. Ad Blandum

w. 1 *Maiorum comites comites si dicimus esse* || *Jeśli stolnikiem zwiemy tego, co przy stole* – dosłownie: ‘jeśli towarzyszy możniejszych nazywamy towarzyszami (grafami)’.

w. 1-2 *comites ... / ... comes* || *stolnikiem ... przy stole / ... stolnik* – w oryginale gra znaczeń słowa: *comes* – ‘towarzysz’ i ‘hrabia, graf’.

## LXIX. In iuris peritum decoctorem

w. 1-4 – w oryginale popis gry słownej: *decoxit* – ‘zmarnotrawił’ i *coc-tum* – ‘gotowane’; *legum iurisque* – ‘ustaw i prawa’ i *iure legumen* – ‘w sosie warzywa’; *decoctor* – ‘marnotrawca’ i *cocus* – ‘kucharz’; w przekładzie starano się ją oddać: „zmarnotrawił” – „strawy”; „praw i ustaw” – „prawie ustawicznie”; „marnotrawca” – „potraw znawca”. Tłumaczenie dosłowne: ‘Wszystko

strwonił znawca praw i ustaw / ma zaledwie gotowane warzywa w cienkim sosie. / Często odwiedza ogniska i dymiące kuchnie. / Może z marnotrawcy chce zostać kucharzem?'

### LXXII. In lascivos poetas

w. 2 *Daphnida* || *Dafnidzie* – Dafne to nimfa, w której nieszczęśliwie zakochał się Apollo. Uciekając przed niechcianym zalotnikiem, Dafne poprosiła o ratunek swego ojca, boga rzecznej Penejosa, który zamienił ją w drzewo laurowe.

w. 3 *Thracia* || *Tracja* – kraina na Półwyspie Bałkańskim, w północnej Grecji.

w. 4 *Calliopenque* || *Kaliopie* – Kaliopie, Muza poezji epickiej.

w. 5 *Casta iuvant Musas* || *Czystość w smak Muzom* – zob. TIBUL. 2,1,13.

w. 6 *Reddite Castaliis nomen et omen aquis* || *Zwróćcie wodom Kastalii imię i znaczenie* – to jest imię i znaczenie (dosłownie: *omen* – ‘wróżbę’) czystości. Autor wykorzystuje podobieństwo brzmienia greckiej nazwy Kastalia (Κασταλία [*Kastalia*]) i łacińskiego przymiotnika *castus* (‘czysty’). Kastalia to źródło w pobliżu Parnasu poświęcone Apollinowi i Muzom; jego woda przynosić miała natchnienie poetyckie.

### LXXIII. Ad Baucum...

w. 1 *mentem ... montem* || *ducha ... górą* – w oryginale gra podobnie brzmiących słów; por. także niżej, INES *Acroam.* IV 90,3-4.

### LXXV. De Batto...

Przekładem tego utworu jest *Acroam. Pol.* [5.] LX.

### LXXVI. Ad Ambrosium Angelum...

Tytuł: *Angelum* || *Angelusa* – słowo *angelus* znaczy ‘anioł’.

### LXXVII. De divite parco

w. 2 *cogere nam scit opes, sed dare nescit opem* || *Zbiera rzeczy, lecz dawać – to rzecz nie dla niego* – gra słów: „rzeczy” – „rzecz” ma naśladować oryginał z jego grą znaczeń słowa *ops*, które w l.mn. znaczy ‘bogactwa / majątek’, a w pojedynczej – ‘pomoc’ (dosłownie: ‘umie gromadzić bogactwa, lecz nie umie udzielać pomocy’). Ta sama gra słów wykorzystywana parokrotnie: INES *Acroam.* I 55,2; II 16,2; VI 43,1-2.

### LXXVIII. In Plancum Calvinistam...

w. 2 *Orpheus Eurydicen duxerat ... suam* || *Orfeusz był wywiódł swoją Eurydykę* – Orfeusz, mityczny poeta, muzyk i śpiewak, zszedł do Podziemi po zmarłą od ukąszenia węża żonę Eurydykę. Oczarowany jego grą Hades pozwolił mu zabrać małżonkę, lecz zakazał oglądać się na nią przed opuszczeniem krainy

zmarłych. Orfeusz nie zdołał się powstrzymać i stracił Eurydykę na zawsze. Por. także „Aneks” [20.].

w. 3 *fides* || *głos* – rzecz jasna lutnia – Eurydykę, a wiara – żonę Planka; zob. obj. do INES*Acroam.* I 53,2; oraz II 56,2; II 81,2; III 26,5-6; IV 84,5-6.

*Traxit utramque fides, fidicen sed pessimus ipse es* || *Obie wiódł głos męzowski, lecz tyś źle nim władał* – dosłownie: ‘obie wiódł lutnia / wiara, lecz ty jesteś najgorszym lutnistą’.

### LXXIX. De Prino

w. 1 *Promissi ... promissaque* || *zapuszcza ...* / [w. 2] ... *zapuścił* – w oryginale gra znaczeń słowa *promittere* – ‘zapuszczać (o włosach)’ i ‘obiecować’.

w. 1-2 – dosłownie: ‘zapuszczone (obiecane) ma włosy, zapuszczoną (obiecana) brodę, / więc może dotąd Prinus obu nie posiada’.

### LXXX. Ad Ponticum...

w. 1 *Cambletes* || *Kambletes* – Kambletes / Kamblites / Kambles, mityczny król Lidii, który w wyniku czarów swego rywala Jardanosa stał się tak nienasycony, że pożarł własną żonę. Potem z żalu popełnił samobójstwo.

### LXXXI. De Gitone...

Tytuł: *Latinitatis* || *języka* – w oryginale: ‘języka łacińskiego / łaciny’.

w. 1-2 *fame ... famosum ...* / *Infamis* || *głodny ... głodny*. / ... *niegłośno* – naśladowanie gry słów oryginału: *fames* – ‘głód’, *famosus* – ‘sławny’, *infamis* – ‘zhańbiony’.

### LXXXII. In Baucum

w. 2 *Sic iam scis aliquid, Bauce, sciendo nihil* || *Tak zatem wiesz coś, Bauku, przez to, że nic nie wiesz* – odwołanie do słynnego zdania Sokratesa: „Wiem, że nic nie wiem” (łac. *Scio me nihil scire*); zob. PLAT.*Apol.* 21D; DIOG.LAERT. 2,32. Motyw obecny również w epigramatach innych autorów, np. Johna OWENA (*Epigrammata* I 45):

#### *In Cottulam*

*Si verum dixit de Socrate Apollo, sapisti,  
Cottula, nam tu scis te quoque scire nihil.*

#### Na Kottulę

Jeśli o Sokratesie prawdę rzekł Apollo,  
masz rozum, bo, Kottulo, też wiesz, że nic nie wiesz.

Zob. także niżej, INES*Acroam.* V 46,2.

### LXXXIII. De Milone...

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* II [145.] (s. 109):

**Na Zarębę starego**

Nie wie, co to ból zębów, nasz stary Zaręba.  
Wierzę, bo w gębie nie ma i jednego zęba.

**LXXXV. De Thoma Moro**

Tytuł: || *O Tomaszu Morusie* – Thomas More (1478-1535), humanista, filozof moralny, pisarz i mąż stanu, został ścięty na rozkaz Henryka VIII za odmowę uznania króla głową Kościoła w Anglii.

w. 1-2 *Iacturam ... morum, / ... contumulare Morum* || rozbrat ... z ... *mirem, / ... pogrzebać ... Mora* – w oryginale gra słów: *iacturam morum* – dosłownie: ‘porzucenie obyczajów’, *contumulare Morum* – ‘pogrzebać Morusa’.

**LXXXVI. In Festum...**

Zob. GAWIŃSKI, *Dworzanki* I [127.]:

**Na Pamfila łysego**

Któż cię Janem dwójczelnem nie nazwie, Pamfile,  
gdy jedno z przodu czolo, a drugie masz w tyle?

Tytuł: *Ianus bifrons* || *Janus dwuczelnny* – Janus, italski bóg wszelkiego początku, drzwi, bram, miasta i całego państwa rzymskiego, przedstawiany był z dwiema twarzami, zwróconymi do przodu i do tyłu.

**LXXXVII. Ad Macrobianum...**

Tytuł: *Taurus Phalaridis* || *Byk Falarisa* – Falaris, tyran Akragas / Agrigentu na Sycylii (w latach 570-554 p.n.e.), osławiony okrutnik, miał piec swoich wrogów w spiżowym byku, by podczas męki wydawali dźwięki przypominające ryki tego zwierzęcia. Jako pierwszy zginął tak ponoć twórca byka, Perilaos, jako ostatni – sam Falaris.

**LXXXIX. Ad Marcum Antipam...**

Tytuł: *Marchionis Columnae* || *Marchiona Kolumny* – zapewne postać fikcyjna; imię brzmi co prawda jak przekręcone Marcantonio Colonna (1606-1659; książę Paliano we włoskim regionie Lazio), ale zbieżność ta jest najprawdopodobniej przypadkowa.

**XC. Ad Priscum...**

w. 2 *denteque rosa tuo sunt mea metra rosa* || *obwinione me wiersze winnicą się stają* – w oryginale dowcip oparty na nieprzetłumaczalnej homonimii: *rōsa* – ‘ogryzione’ i *rosa* – ‘róża’ (dosłownie: ‘me wiersze ogryzione twoim zębem, stają się różą’). W przekładzie z konieczności inna gra słów.

**[XCV.] Ad Aranum...**

w. 2 *Parthorum ... more* || *obyczajem Partów* – Partowie, koczownicze plemiona staroirańskie zamieszkujące Partię, krainę w Azji, w walce konnej

symulowali ucieczkę, po czym gwałtownie zawracali i obrzucali przeciwnika gradem strzał; potrafił też w pełnym galopie strzelać z łuku do tyłu, za siebie (HOR.*Carm.* 1,19,11-12).

### XCVI. Ad laudatorem

w. 2 *laudator ... dator* || *pochlebca ... chleb* – w przekładzie staramy się naśladować koncept autora, oparty na tym, że w słowie *laudator* – ‘pochlebca’ mieści się słowo *dator* – ‘dawca / obdarowujący’ (dosłownie: ‘jesteś stale pochlebca, bądź kiedyś dawca / obdarowującym’).

### XCIX. De criticis

w. 2 *Iustus Lipsius* || *Lipsjusz Sprawiedliwy* – Iustus Lipsius (Joest Lips; 1547-1606), flamandzki humanista, autor pism moralnych i politycznych o wymowie neostoickiej. Imię *Iustus* znaczy ‘Sprawiedliwy’.

### C. Ad Momum

Tytuł: – por. wyżej, INES*Acroam.* I 74 i obj.; oraz I 100,tyt.; III 52,tyt.; *Acroam.Pol.* [17.] LXXI 2; [46.] XCVIII 3.

w. 1-2 *singulare ... / Singula ... singularia* || *nieszczególne ... / ... szczegółowo ... szczególne* – w oryginale gra znaczeń przymiotnika *singularis* – ‘pojedynczy’ i ‘wyjątkowy’.

## ...CENTURIA IV || SETKA CZWARTA CLASSIS PRIMA || CZĘŚĆ PIERWSZA...

### I. Maria Virgo Beatissima...

Tytuł: „*Quae sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*” || „*Dwie rzeczy identyczne z trzecią rzeczą są również identyczne między sobą*” – twierdzenie wywodzone z pisma Arystotelesa (ARIST.*Phys.* 185b 10-11), a potem rozwinięte przez Tomasza z Akwinu (THOM.AQUIN.*Phys.* I, lect. 3, n. 22). Chętnie przywoływał je Franciszek SUÁREZ (*Disputationes* 1,4,28. 32, 6,28; 6,9,4; 7,2,27, 3,8; 34,4,15; 36,3,4). W nieco innej wersji (*Quaecumque uni et eidem sunt eadem, inter se sunt eadem*) znalazło się we florilegium (*AUCT.ARIST.Phys.* 11). Przez teologów chrześcijańskich reguła ta bywała stosowana do opisu natury Trójcy Świętej.

### II. In Beatissimam...

w. 1 *qui mundi dicitur uber* || *Tego, co piersią jest świata* – nawiązanie do Ewangelii (Mt 26,26-29; Mk 14,22-25; Łk 22,17-20; J 6,51-58; 1Kor 11,24-32). Tradycja łączenia karmiącej Marii z Chrystusem przedstawianym jako źródło pożywienia sięga co najmniej św. Augustyna, który w kazaniu na Boże Narodzenie pisał (AUG.*Serm.* 128,2 [PL 39,1998]):

*Lacta, mater, Christum, et Dominum nostrum et cibum. Lacta panem de caelo venientem et in praesepio positum velut piorum cibaria iumentorum.*

Nakarm, Matko, Chrystusa, Pana naszego i pokarm. Nakarm chleb przychodzący z nieba i złożony z żłobie jak pożywienie pobożnych zwierząt.

Zob. też AUG.*Serm.* 184,3 (*PL* 38,997). U Inesa obraz matki karmiącej połączony został z popularnym w barokowej emblematyce motywem Oblubienicy ssącej piersi Oblubieńca, wyprowadzanym z Pieśni nad Pieśniami (Pnp 1,1); zob. np. SARBIEWSKI, *Epigrammata* 26; LEUVEN, *Amoris divini et humani antipathia* 2,38; MORSZTYN, *Emblemata* 28.

### III. Virgo Beatissima...

w. 4 „*stemma pudoris*” || „*wstydu ... znakiem*” – zob. SARBIEWSKI, *Lyrice* 4,18,12.

w. 5 „*candentia lilia*” || „*lilie jasne*” – OV.*Met.* 12,411.

### IV. Ad Virginem circumdantem virum

Tytuł: || *Do Dziewicy tulącej męża* – odniesienie do Piety, czyli przedstawienia Madonny z ciałem zmarłego Chrystusa na kolanach, obecnego w sztukach plastycznych od XIV w.

Motto: „*Meliora sunt ubera tua vino*” etc. || „*Lepsze są piersi twe nad wino*”... – Pnp 1,1.

„*Ubera tua botri*” etc. || „*Piersi twoje grona winnice*”... – Pnp 7,8 (właściwie: *Ubera tua sicut botri* – „Piersi twoje jako grona winnice”).

### V. Absque macula... inscriptio prima

Tytuł: *Absque macula originali conceptae Virgini Dei Matri* || *Dla poczętej bez zmaży pierworodnej Dziewicy Matki Bożej* – chodzi o przywilej niepokalanego poczęcia Maryi, który co prawda dogmatem został ogłoszony dopiero w 1854 r., jednak był gorąco propagowany przez Towarzystwo Jezusowe od samego początku istnienia zakonu, przede wszystkim w ramach sodalicy mariańskich (*Congregatio Mariana*), tj. katolickich stowarzyszeń świeckich, których celem było łączenie życia chrześcijańskiego ze studiami.

*ob compressum draconem* || *na zdeptanie smoka* – zob. Ap 12,1-9.

„*Hac itur ad astra*” || „*Tędy się do gwiazd idzie*” – SEN.MI.*Epist.* 73,15; zob. też VERG.*Aen.* 9,641; SEN.MI.*Epist.* 48,11.

w. 6 *per oppressae terga caputque Stygis* || *przez Styksu głowę i grzbiet ujarzmiony* – tu i niżej: Styks – piekło, styksowy – piekielny. Zob. niżej, INES.*Acroam.* IV 6,2.

w. 8 *Hac, „hac” ... „itur ad astra via”* || *Tę, „tę” ... „do gwiazd iść należy drogą*” – zob. SEN.MI.*Herc.fur.* 437.

### VI. Inscriptio secunda

w. 2 *Cur premit infereae turpia membra Stygis?* || *Czemu ohydne członki przygniata styksowe?* – zob. wyżej, INES.*Acroam.* IV 5,6 i obj.

w. 7 „*monumenta triumphii*” || „*triumfu pomniki*” – SIL.*Pun.* 6,435.

## VII. Inscriptio tertia

Tytuł: „*Fundamenta Eius in montibus*” || „*Fundamenty Jego na górach świętych*” – Ps 86(87),1.

w. 2 *Iesseo ... stilo* || *stylem Dawidowym* – zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* II 89.

w. 6 *Cerberieique anguis* || *węża ... cerberowego* – czyli piekielnego; Cerber to potworny pies strzegący wejścia do Hadesu.

## VIII. Inscriptio quarta

w. 5 *Getici ... Pindi* || *getyckiego Pindu* – Pindos, łańcuch górski w zachodniej Grecji, rozciągający się między Tessalią a Epirem; getycki, czyli tracki, od plemienia Getów, zamieszkujących Trację w dolnym biegu Dunaju.

## IX. Inscriptio quinta

w. 1 *stravit Medea draconem* || *Medea powaliła smoka* – Medea, mityczna czarodziejka, córka króla Kolchidy, Ajetesa, zakochała się w Jazonie, przywódcy Argonautów (zob. obj. zaraz niżej) i pomogła mu zdobyć złote runo. Zadanie Jazona polegało na zaprzęczeniu do pługą ziejących ogniem byków, zaoraniu pola, posianiu smoczych zębów i pokonaniu wojowników, którzy z nich wyrosną. Medea dała Jazonowi maść, która chroniła ciało przed ogniem, i poradziła, by rzucił kamieniem w jednego z wojowników, czym sprowokuje spór między nimi, a wtedy wzajemnie się pozabijają.

w. 2 *Phrixiae ... ovis* || *Fryksosowej owcy* – chodzi o złote runo, czyli runo złotego skrzydlatego barana, na którym Fryksos, syn beockiego króla Atamasa, uciekał wraz ze swą siostrą Helle przed zgubą szykowaną im przez macochę. Helle utopiła się w morzu (zwanym potem ‘morzem Helle’, czyli Helle-spontem), a Fryksos dotarł do Kolchidy, złożył barana w ofierze Zeusowi, jego runo zaś ofiarował królowi Ajetesowi, który zawiesił je w świętym gaju. Po złote runo wyruszyli Argonauci pod wodzą Jazona.

## X. Inscriptio sexta

Tytuł: „*Quidquid calcaverit, id rosa fiat*” || „*Gdzie stąpi, niech róża wyrośnie*” – (przekład J. Sękowski) zob. PERS. 2,38: *Quidquid calcaverit hic, rosa fiat.*

## XI. Inscriptio septima

w. 3 *Hesperidum ... in hortis* || *w Hesperyd ... ogrodach* – Hesperyd to strażniczki ogrodu położonego na zachodnich krańcach świata, gdzie rosły złote jabłka, które bogini Hera dostała w prezencie ślubnym od Gai. Herakles zabił strzegącego skarbu stugłowego smoka Ladona i wyniósł jabłka.

w. 5 *Tu quoque conclusus, mea Virgo, diceris hortus* || *Mówią, żeś i Ty, Panno, ogrodem zamkniętym* – zob. Pnp 4,12. Por. niżej, INES*Acroam.* IV 12, tyt.

w. 6 *ambrosiis ... favis* || *ambrozyjskim miodem* – czyli niebiańskim; ambrozja to pokarm bogów olimpijskich.



**XII. Hortus conclusus... Maria...**Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 97-98:**Ogród zamknięty Naświęta Panna Maryja***Hortus conclusus soror mea sponsa*  
Cantic[um canticorum] 2

- Tam, kędy żywa woda z przezornej krynice  
oblewa nazarejskie swą rosą ulice,  
ogród jest dość przestrony przedziwnej piękności,  
zamknięty pierworodnej kłódką niewinności.
- 5 W nim z niezbotwiałym cedrem aż pod niebo roście  
cyprys i palma cieniem częstująca goście.  
W nim latorośl jawory chybkiem wzrostem goni,  
[w tym różnyc[h] drzew pachnących rozmaite] woni.<sup>10</sup>
- Tam pachnący cynamon, smak dający dziwny,  
10 tam obfity dostatek tłustości oliwnej.  
Panna jest tym ogrodem, a ogrodem sporem,  
Panna różą i cedrem, Panna i jaworem.  
Pannę różdżka spokojnej przeznacza oliwy,  
Panny także znakiem jest cyprys żalobliwy.
- 15 Panna terebint, który gałęzie swe nisko  
rozkrzewia, Pannie służy palmowe nazwisko.  
W czym, jeżeli wątpliwość kto sobie zadaje,  
słuchaj, że jej sam Bóg te tytuły przydaje.

Motto: „*Hortus conclusus soror mea sponsa*” || „*Ogród zamknięty, siostra moja, oblubienica*” – por. wyżej, INES *Acroam.* IV 11,5 i obj.

w. 1 *Nazareas ... plateas* || *nazareńskie place* – Nazaret to miasto w Galilei, miejsce Zwiastowania. W słowie *plateas* długie *e*, zgodnie z iloczasem w zapożyczonym słowie greckim.

w. 9 „*odoratas*” ... „*umbras*” || „*wonne cienie*” – COLUM. 10,296.

**Motto do epigramatów XIII-XVI**

„*Quasi cedrus exaltata sum in Libano*” || „*Wyniesionam wzgórze jako drzewo cedrowe na Libanie*” – Syr 24,13 [Wulgata / Wujek: 17].

**XIII. Plausus I**Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 98-99:*Quasi Cedrus exaltata sum in Libano*  
Ecclesiast[icus]

Jako Cedr wywyższona jestem na Libanie

Dobrym rymom nagrodę tę ludzie dawali,  
że je godnymi cedru trwałego być znali.

<sup>10</sup> Wers uzupełniony na podstawie wydania częstochowskiego z 1695 r. (w druku jest *różnyc* i brak wcięcia – wers się nie mieścił), ponieważ w wydaniu krakowskim z 1668 r. pozostało z niego tylko podwieszane słowo *woni*. [red.]

Piszęli godne cedru: ja mniej o cedr stoję,  
za niezbotwiały wiecznie mam cedr łaskę Twoję.

w. 1-2 *Si bona sollicitus conscripsit carmina vates, / digna perennanti dicimus esse cedro* || *Jeśli napisał dobre pieśni wieszcz gorliwy, / mówimy, że są godne cedru wieczystego* – zob. HOR.*Ars* 331-332:

[...] *speremus carmina fingi posse linenda cedro et levi servanda cupressu.*

[...] można mieć nadzieję, że wiersze powstaną godne olejku z cedru i skrzyni z cyprysu.

(przekład A. Lam)

Olejkiem cedrowym konserwowano papirusowe zwoje; por. także niżej, obj. do INES.*Acroam.* IV 15,1-2.

w. 3 „*Cedro*” si „*digna locutus*” || *Jeśli „uznają, że godne / [w. 4] cedru”* – PERS. 1,42; por. niżej, INES.*Acroam.* IV 16,1.

#### XIV. Plausus II

Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 99:

##### O tymże

Cedr nigdy czerwiu nie zna. Panna pierworodnej  
zmyś nie ma, to tytuł cedru Pannie zgodny.

także KOCHOWSKI, *Ogród X* [64.]:

##### *Sucus cedriae*

Cedryjo, od której więc drzewo nie próchnieje –  
napuść, Panno, tym sokiem nas, grzesznych, nadzieję.

#### XV. Plausus III

w. 1-2 *Inscripta cedro (fama si verax canit) / aeternitatem pollicentur carmina* || *Na cedrze zapisane (jako niesie wieść) / po wieczne czasy pieśni obiecują trwać* – o zaletach drewna cedrowego jako materiału wiecznotrwałego, jak również oleju cedrowego jako środka utrwalającego i chroniącego przed szkodnikami oraz gniciem posmarowanych nim przedmiotów, zwłaszcza książek, wspominał m.in. Witruwiusz (VITR. 2,9,13).

#### XVI. Plausus IV

Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 99:

##### O tymże

Godne słowa czytania w cedrze pisać trzeba.  
Cedrem-eś, Panno święta, Słowem – Chrystus z nieba.

w. 1 *Digna ... cedris ... verba* || *Słowa godne ... w cedrach* – por. wyżej, INES-  
*Acroam.* IV 13,3 i obj.

w. 2 *Verbum Christus erat* || *Słowem był Chrystus* – zob. J 1,1.

### Motto do epigramatów XVII-XIX

„*Quasi cupressus in monte Sion*” || „*Jako cyprys na górze Syjonie*” – Syr 24,13  
[Wulgata / Wujek: 24,17].

### XVII. Plausus V

Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 99:

*Quasi cupressus in monte Sion*  
Jako cyprys na górze Syjon

Kto stawia przy pogrzebie pochodnie z cyprysu,  
godniejszy grubych cieniów z nielubego cisu.

Gdyś Ty, Panno, cyprysem na górnym Syjonie,  
raczej będziesz ozdobą na zwycięskie skronie.

5      Lubo że przy śmiertelnej nie wzgardzisz być trumnie,  
choć umrę, przy bytności Twej zwycięstwo u mnie.

w. 1 *Quisquis funereos cyparissum vertit ad usus* || *Ten, co cyprys połączył z obrzędem pogrzebu* – cyprys w starożytnym Rzymie był symbolem żałoby; zob. PLIN.MA.NH 16,139-40.

w. 2 *dignus erat taxo squalidiore tegi* || *godzien był, by spoczywać pod smutniejszym cistem* – aluzja do cisowej alei wiodącej do królestwa zmarłych; zob. OV.Met. 4,432-434.

### XVIII. Plausus VI...

Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 99-100:

O tymże.

Z okazji zwiastowania Najświętszej Panny <w> poście przypadającego

Gdy Twoję, Chryste, mękę sobie wspominamy,  
cyprysem Twą z Kościołem Matkę nazywamy.

To widzę: Wielki Piątek jak Cię zamknie w grobie,  
to żalсна cyprysem będzie Matka Tobie.

KOCHOWSKI, *Ogród* IX [58.]:

*Cupressus*

Panna cyprysem, który przy pogrzebach kładą,  
bliską bywszy przy śmierci Synowi sąsiadą.

### XIX. Plausus VII

Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 100:

### O tymże

Precz, ogrodne fijołki, precz, bobki wspaniale  
i w poziomych dolinach mirty pozrastale!  
Przy mej śmierci niech mi się ten Cyprys mieć godzi,  
dobrze umrzeć nie może, kto bez niego schodzi.

w. 1 *croci* || *krokusy* – krokus obecny jest w nowożytniej emblematyce jako symbol męstwa i wielkiego ducha, co wiązano z przekonaniem, że rośliny te lepiej rosną, gdy się je depcze (CAMERARIUS, *Symbolorum centuria* 1,75).

*violae* || *fiołki* – uważane za symbol skromności i pokory, wymieniono tu najpewniej za sprawą znanego liryku Macieja Kazimierza SARBIEWSKIEGO (*Lyrice* 4,17) zatytułowanego *Ad violam*, w którym tytułowy kwiat był darem dla Maryi.

*myrti* || *mirty* – mirt, dla starożytnych Greków i Rzymian symbol miłości, męstwa i radości, poświęcony był Afrodycie / Wenus, zaś w ujęciu chrześcijańskim wieniec z mirtu symbolizować miał czystość dziewiczą panny młodej. Możliwe, że tu aluzja do HOR. *Carm.* 1,38,2 i 4.

*laurive* || *laury* – wawrzyn / laur jako symbol Apollina poświęcony był zwycięzcom i poetom, gdyż starożytni wierzyli, że liście wawrzynu mogą tchnąć duchem wieszczym.

w. 1-2 *rosaeve*, / *quorum non avidus nemo poeta fuit* || *róże*, / *których każdy poeta tak bardzo niesyty* – róża była atrybutem Afrodyty i trzech Charyt, alegorią cnoty, niezniszczalności, tajemnicy i piękna, ale też szybkiego przemijania; w emblematyce chrześcijańskiej biała róża symbolizowała czystość, czerwona – męczeństwo. Różę opiewały rzesze poetów w niezliczonych utworach, spośród których w nowożytnych kompendiach symbolograficznych chętnie przypomniano przypisywany obecnie Auzoniuszowi epigramat *De rosis nascentibus* (APP.VERG. 14). Ines mógł tu nawiązywać do ody *Ad rosam* SARBIEWSKIEGO (*Lyrice* 4,18).

### Motto do epigramatów XX i XXI

„*Quasi palma exaltata sum in Cades*” || „*Wywyższyłam się jako palma w Kades*” – Syr 24,14 [Wulgata / Wujek: 24,18].

### XX. Plausus VIII

Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 100:

*Quasi palma exaltata sum in Cades*  
Jako palma rozkrzewiłam się w Kades

W zielniku gładkich szczepów rzędem roście siła,  
między którymi pięknie palma się wkrzewiła.  
Tać się to Przenaświętsza Panna palmą kładzie,  
która zdobi niezwydły list w niebieskim sadzie.

- 5 A jeśli z palmy dają zwycięzcom korony,  
ja tę mając, na wiekim nie jest zwyciężony.

KOCHOWSKI, *Ogród* III [68.]:

*Palma victori*

Grecyja z palmy plotła zwycięzcom korony,  
ja, tę mając, na wiekim nie jest zwyciężony.

tamże, IX [59.]:

*Palma in Cades*

Jeśli zwycięzcom dają palmowe korony,  
ja, tę mając, na wiekim nie jest zwyciężony.

**Motto do epigramatów XXII-XXIV**

„*Quasi plantatio rosae in Hierycho*” || „*Jako szczepienie różej w Jerychu*” – Syr 24,14 [Wulgata / Wujek: 18].

**XXII. Plausus X...**

Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 100-101:

*Quasi plantatio rosae in Iericho*  
Jako rozkrzewienie różej w Jerychu

- Kiedy, przedziwna rózo, twą wydajesz wonią,  
o niechże na ten zapach nozdrza się me skłonią.  
A gdy się śliczna cera twoja zarumieni,  
wszytka się niech postać ma w bystry wzrok przemieni.  
5 A gdy już wieńcem będziesz dziełem ręki Bożej,  
na grzeszną niechaj głowę Bóg ten wieniec włoży,  
wszak róże, ile w wieńcach, takie prawo mają,  
że swym kwiatem śmiertelne głowy otaczają.  
I ty mą otocz głowę, wszak mnie Chrystus głowa.  
10 Tę głowę, wiem, że zdobić, Pannoś, jest gotowa.

w. 1 *Tyrii ... odores* || *woń ... tyryjska* – Tyr to starożytne miasto w Fenicji nad Morzem Śródziemnym; „tyryjski” może tu oznaczać ‘wschodni’.

w. 2 *sim totus ... nasus ego* || *obym ... cały stał się nosem* – zob. CATULL. 13,14.

w. 9 *Caput est mihi Christus* || *głową jest mi Chrystus* – zob. 1Kor 11,3.

**XXIII. Plausus XI**

Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 101:

**O tymże**

A komuż tytuł różej swobodniej przystoi?  
Jeno tam, gdzie niewinność i wstyd w oczach stoi.

w. 2 „*stat pudor ante genas*” || „*na policzkach*” ... „*ustyd zakwita*” – TIBUL. 1,4,14; SARBIEWSKI, *Epigrammata* 27,6.

#### XXIV. Plausus XII

Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 101:

##### O tymże

Słusznie cię, o Królowa, ludzie różą zowią:  
krwiąś rumiana synowską, drogo purpurową.

także KOCHOWSKI, *Ogród X* [10.]:

##### Rosa

Czemuż Cię, Panno moja, Kościół różą mieni?  
Krwawaś stąd, że Cię Syna Twego krew rumieni.

#### Motto do epigramatów XXV-XXVIII

„*Quasi oliwa speciosa in campis*” || „*Jako piękna oliwa na polu*” – Syr 24,14 [Wulgata / Wujek: 19].

#### XXV. Plausus XIII

w. 6 *consumens olim nam Deus ignis erat* || *bowiem Bóg sam był niegdyś trawiącym płomieniem* – zob. Pwt 4,24. 9,3; Hbr 12,29.

#### XXVI. Plausus XIV

Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 101-102:

*Quasi oliwa speciosa in campis*  
Jako udatna oliwa w polu

Któż słuszniej nad cię, Panno, będzie zwan oliwą,  
któraś nam była wróżką pokoju prawdziwą?  
Do Korabia Noego gołębicą daje  
znać oliwą, powszechny że potop ustaje.  
5 I my miejmy nadzieję w tej polnej oliwie,  
że nie wskóra, kto w krwawym zakochał się żniwie.

w. 1-2 *An non Te nostram, Virgo, dicamus olivam, / quae aeternae nobis nuntia pacis eras?* || *Czyż nie zwiemy Cię naszą oliwką, Dziewico, / co wiecznego pokoju byłaś nam zwiastunką?* – gałązka oliwna symbolizowała pokój i pojednanie zarówno w starożytnej Grecji, jak i w kulturze judeochrześcijańskiej; przyniesiona Noemu przez gołębicę zwiastującą koniec potopu była znakiem pokoju (Rdz 8,11). W liturgii maryjnej znamionuje ona przede wszystkim odwieczną mądrość w nawiązaniu do Eklezjastyka (Syr 24,14). Tu autor odwołuje się do roli Matki Odkupiciela, którego tytuł „Christos” to tyle co ‘Namaszczony’.

**XXVII. Plausus XV**

w. 1 *oliva Minervae* || *Dla ... Minerwy ... oliwka* – w starożytnej Grecji drzewo oliwne było poświęcone Atenie, która miała je podarować Ateńczykom, wygrywając w ten sposób rywalizację z Posejdonem i zapewniając sobie kult w mieście i w całej Attyce.

**Motto do epigramatów XXIX-XXXI**

„*Quasi platanus exaltata sum iuxta aquas in plateis*” || „*Jako jawor jestem podwyższona nad wodą na ulicach*” – Syr 24,14 [Wulgata / Wujek: 24,19].

**XXIX. Plausus XVII**

Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 102:

*Quasi platanus exaltata sum iuxta aquas*  
Jako jawor wywyższona jestem przy wodach

Tam, gdzie rzeka pod szklaną wodą piasek więzi,  
spaniały jawor rośnie, którego gałęzi,  
gęstym pasmem wydane, czynią lube cienie,  
mitygując żarliwe słoneczne promienie.  
5 Słuszniej ja ciebie nazwę jaworowym drzewem,  
Ty mię, Panno, przed Boskim racz zasłonić gniewem.

KOCHOWSKI, *Ogród IX* [52.]:

**Platanus iuxta aquas**

Jawor dostojny, który nad żywych potoki  
wód stoi, a wierzchołkiem sięga pod obłoki.

**XXX. Plausus XVIII**

Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 102-103:

**O tymże**

Jawor, co nad betlemskim pięknie rośnie stokiem,  
obdarzon jest nad zwyczaj przymiotem wysokiem.  
Lubo Dafnejski bobek od piorunów broni,  
lecz ten czleka od gniewu Boskiego zasłoni.

w. 3 *Daphnaeos ... ramos* || *Dafnejskie ... gałęzie* – chodzi o gałązki laurowe, symbol zwycięstwa i poezji (zob. wyżej obj. do III 72,2). O wawrzynie jako drzewie, które omijają pioruny, pisał Pliniusz Starszy (PLIN.MA.NH 15,135).

**XXXI. Plausus XIX**

w. 1 *Xerxes Lydiacae platanum coluisse Cybelles* || *Kserkses czcił ... platan lidyjskiej Kybele* – Kserkses (517-465 p.n.e.), król Persów, podczas wyprawy wojennej ujrzał w Lidii piękny platan, a zachwycony drzewem obdarował

je złotym strojem i kazał strzec po wieczne czasy; może też chodzić o złoty platan, dzieło Teodorosa z Samos, подарowany Dariuszowi I Wielkiemu, ojcu Kserksesa, przez Lidyjczyka Pytiosa (HDT 7,27. 31); zob. niżej INES *Acroam.* IV 42,1. Lidia to kraina w Azji Mniejszej. Kybele, frygijska bogini płodności i urodzaju, Wielka Macierz Bogów i władczyni natury, była czczona w całej Azji Mniejszej, a następnie w Grecji i Rzymie. Formę *Cybelles* (właściwie: *Cybeles*) autor daje *metri causa*: dla wydłużenia sylaby.

### Motto do epigramatów XXXII-XXXV

„*Quasi cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi*” || „*Jako cynamon i balsam woniący wydałam wonność*” – Syr 24,18 [Wulgata / Wujek: 24,19/20].

### XXXII. Plausus XX

Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 103:

#### Na toż

Z lasów cynamonowych już nie chcę korzyści,  
słusznie się cynamonem Twe przezwisko iści.

KOCHOWSKI, *Ogród* III [91.]:

#### *Frutex aromaticus*

Miej, kto chcesz, meksykańskie cynamonu gaje,  
ten cynamon zbawienny światu zapach daje.

w. 1 *Panchaeae ... silvae* || *panchejskiego lasu* – Panchaja / Panchea, mityczna kraina na południu Półwyspu Arabskiego lub wyspa u jego brzegów.

### XXXV. Plausus XXIII

Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 103:

*Quasi cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi*  
Jako cynamon i balsam pachniący wonność wydałam

O najdroższy balsamie, racz zapachem twoim  
udzielić co lekarstwa ciężkim zbrodniom moim  
lub na zjatrzone grzechem serca mego rany  
nie odmawiaj skutecznie tam być przykładany.

KOCHOWSKI, *Ogród* VIII [31.]:

#### *Balsamum sanans*

Balsamem Panna, który wszelkie rany goi:  
przyłóż, grzeszniku, doznasz go na duszy swojej.



**Motto do epigramatów XXXVI i XXXVII**

„*Quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris*” || „*Jako mirra wyborna dalam słodkość wonności*” – Syr 24,15 [Wulgata / Wujek: 24,20].

**XXXVI. Plausus XXIV**

Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 103:

*Quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris*  
Jako mirra wybrana dalam wdzięczność woniej

Wdzięcznym dymem, o mirro, pokadź moje oczy,  
że zakamiałe serce z żalu lzy potoczy.

**XXXVII. Plausus XXV**

Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 104:

**O tymże**

Bądź wdzięczna Bogu, mirro, twoją wonią godnie,  
że dla tej woniej nasze nam odpuści zbrodnie.

w. 1 *Orontae* || *orontejskiej* – czyli syryjskiej; Orontes (dziś: arab. Asi) to główna rzeka starożytnej Syrii.

w. 2 *Assyrius ... odor* || *Wonń asyryjska* – czyli perska, wschodnia; Asyria, kraj w Azji, graniczący z Medią, Armenią i Babilonią, szczyt potęgi osiągnęła w VIII w. p.n.e., później (606 r. p.n.e.) została podbita i włączona do królestwa perskiego.

**Motto do epigramatów XXXVIII-XL**

„*Quasi terebinthus extendi ramos meos*” || „*Jako terebint rozciągnęłam gałęzie moje*” – Syr 24,16 [Wulgata / Wujek: 24,22]. Terebint (*pistacia terebinthus*), pistacja terpentynowa, drzewo terebintowe, drzewo terpenowe – gatunek drzewa z regionu Morza Śródziemnego.

**XXXVIII. Plausus XXVI**

Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 104:

*Quasi terebinthus extendi ramos meos*  
Jako terebint rozszerzyłam gałęzie moje

Rozszerzaj, terebincie, triumfalne włosy,  
a krzewiste gałęzie rzucaj pod niebiosy  
i słonecznemu gwałtem przeciw się promieniu,  
bo odpocznie Najwyższy Bóg w tak lubym cieniu.

KOCHOWSKI, *Ogród VIII* [8.]:

***Terebinthus frondosa***

Rozszerzaj, terebincie, krzewiaste gałęzi –  
w tym cieniu czleka tyran piekielny nie więzi.

w. 2 *trophaea* || *Tropajonami* – tropajon to starożytny pomnik zwycięstwa, pierwotnie drzewo lub pień drzewa (później drewniany, brązowy lub kamienny słup), na którym wieszano zbroje zdarte z pokonanego wroga.

### XXXIX. Plausus XXVII

Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 104:

#### O tymże

By była w drzewach króla obierać ochota,  
ty pierwsze, terebincie, otrzymałbyś wota.

w. 1-2 *Si foret arboribus prior illa cupido creandi / regis* || *Gdyby, jak dawniej, drzewa chciały wybrać króla* – odniesienie do przypowieści Jotama (Sdz 9,7-15).

### XL. Plausus XXVIII

Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 104-105:

#### O tymże. Do Naświętszej Panny

Pięknym wzgórz terebint w<zr>ostem się swym wspina.  
Na nim, Panno, ręka ma imię Twe wyrzyna.  
I tak z terebintowej prędkim wzrostem sośnie  
niech ma wraz przeciw Tobie miłość, Panno, rośnie.

KOCHOWSKI, *Ogród IX* [57.]:

#### *Terebinthus extendens ramos*

Jakoś ty, terebincie, wzrostem zrównał sośnie,  
tak miłość moja niechaj przeciw Pannie roś<n>ie.

Utwór Inesa zdradza podobieństwo do epigramatu Annusza Florusa (*Publius Annius Florus*; ok. 74-130; utożsamiany czasem z historykiem Lucjuszem Anneuszem Florusem – *Lucius Annaeus Florus*) zamieszczonego w *Antologii łacińskiej* (AL 248 [s. 169]):

*Quando ponebam novellas arbores mali et piri,  
cortici summae notavi nomen ardoris mei.  
Nulla fit exinde finis vel quies cupidinis:  
crescit arbor, gliscit ardor. Ramus implet litteras.*

Gdy sadziłem w moim ogrodzie młode grusze i jabłonie,  
na ich korze wypisałem imię mego zakochania.  
Jakiż teraz będzie kres? Kiedyż serce się uciszy?  
Rośnie drzewo, miłość rośnie. Duch litery przeistacza.

(przekład Z. Kubiak)

**Motto do epigramatów XLI-XLIII**

„*Ego quasi vitis fructificavi*” || „*Ja jako winne drzewo wypuściłam*” – Syr 24,17 [Wulgata / Wujek: 24,23]: *Ego quasi vitis fructificavi suavitate odoris* || „ja jako winne drzewo wypuściłam wdzięczną wonność”.

**XLI. Plausus XXIX...**

Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 105:

*Et quasi vitis fructificavi*  
I jako latorośl owoc-em dała

**Na owoc:**

*Meliora sunt ubera tua vino.*

*Sponsus meus botrus cypri dilectus.*

W czystych piersiach obfitość zawiera się wina,  
przy których trzyma „gronem” nazwanego Syna.  
Tyś, Panno, latoroślą, Syn Twój gronem sporem,  
gdyżby można tak słodkim podpijać likworem.

Motto: „*Meliora sunt ubera tua vino*” etc. || „*Lepsze są piersi twe nad wino*”... – Pnp 1,1.

„*Botrus cypri dilectus*” || „*Grono cypru... miły*” – Pnp 1,13: *botrus cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi* || „Grono cypru mi miły mój w winnicach Engaddi”.

w. 1-2 *cui ... / cui* – w wersji pierwszym wyraz należy czytać dwusylabowo, w wersji drugim jednosylabowo.

*Falerno* || *falernem* – falern, słynne wino z Kampanii o dużej zawartości alkoholu, złocistej barwie i cierpkim smaku, które pochodziło z winnic usytuowanych na *Falernus ager* u stóp góry *Massicus*.

w. 3-4 *O, quam / istius nolim sobrius esse meri!* || *O, jakże z tego wina nie chciałbym wytrzeźwieć!* – w szerszym kontekście puenta utworu nawiązuje do Księgi Przysłów (Prz 9,1-6).

**XLII. Plausus XXX**

Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 105:

**O tymże**

Precz latorośl, która tron Cyrusów okryła,  
Ta swym cieniem majestat Boski zasloniła.

w. 1 *Cyri solium ... vitis, inumbrat* || *winoroślą, co tron ocienia Cyrusa* – Cyrus II Wielki (590-529 p.n.e.), twórca państwa perskiego i jego władca (panował w latach: 559-529). Określenie „tron Cyrusa” oznacza tu ‘tron perski’. To innemu królowi perskiemu, Dariuszowi I (jego małżonka, Atossa, była córką Cyrusa), Pytios podarował platan i winorośl wykonane ze złota; zob. wyżej, obj. do INES *Acroam.* IV 31.

w. 2 *Ipsius solium Numinis ista tegit* || *ta winorośl okrywa tron samego Boga* – nawiązanie do słów Chrystusa porównującego siebie do krzewu winnego uprawianego przez Ojca (J 15,1-11).

**XLIII. Plausus XXXI**

w. 1 *Huic merito vitae nomen debetur et omen* || *Śluszne imię i wróżba życia się należy* – zob. Syr 31,32 oraz J 15,1-11.

w. 1-2 *vitae ... vite* || *winorośli ... życie* – w oryginale gra podobnie brzmiących słów.

**XLIV. Apodosiis**

Zob. KOCHOWSKI, *Różaniec*, s. 105-106:

**Zamknięcie Ogroda Niepokalanego**

*Flores mei fructus honoris*  
Kwiecie moje owocem uczciwości

A czy potrzebaż więcej tytułów godności,  
którymi w empirejskiej kwitniesz wysokości?  
Ogrodem-eś, o Panno, ogrodem bogatem,  
gdy się raczysz wiosennym tytułować kwiatem.  
5 Ogrodem-eś, w którego śródtku ten kwiat wschodzi,  
co się na dziwne świata odkupienie rodzi,  
bowiem w czystym dziedzinie Twym spoczywać woli,  
dla czleka i niebieskiej odstąpiwszy roli,  
mówiąc tak: „Jeśliśm, czleku, na zbawienie kwiatem,  
10 toć mi spocząć przystoi w ogrodzie bogatem”.  
To rzeksz, kwiat ten polny grunt nieba opuszcza,  
czysty panieństwa ogród krwią swoją napuszcza.  
Tak się Bóg kwiatem staje, a Panna ogrodem,  
co niech będzie tytułów Panieńskich dowodem.

Tytuł: *Apodosiis* || *Następnik* – końcowy człon okresu retorycznego (rozbudowanego zdania), wyjaśniający znaczenie całego okresu. Zob. także niżej, INES *Acroam.* V 10, tyt.; V 75, tyt.

Motto: „*Flores mei fructus honoris*” || „*Kwiatki moje owocem czci i uczciwości*” – Syr 24,17 [Wulgata / Wujek: 24,23].

w. 2 *empyreis floribus* || *empirejskim kwieciami* – czyli niebiańskim; por. wyżej, obj. do INES *Acroam.* I 58,1.

w. 9 *Si flos iure vocor* || *Jeśliśm kwiatem zwan ślusznie* – zob. Pnp 2,1.

**CLASSIS ALTERA || CZĘŚĆ DRUGA...**

Tytuł: *et auctoris patrono* || *patronowi ... i autora* – imię Albert jest odmianką imienia *Adalbertus*, o proveniencji germańskiej (*adal* [‘ród szlachecki’] + *beraht* [‘jasny / błyszczący’] – ‘pochodzący ze znamienitego rodu’), odpowiednika polskiego imienia Wojciech, które ma etymologię słowiańską (*woj-* + *-ciech* – m.in. ‘cieszący się z wojowania’).

**XLV. In Rosam, gentilicium d[ivi] Adalberti...**

Tytuł: || *Na Różę, rodowy herb świętego Wójciecha* – św. Wójciech (ok. 955-997), herbu Poraj (inaczej Róża), syn księcia czeskiego Sławnika, od 982 r.

biskup praski, w roku 995 został wygnany z Czech i rok później przybył do Polski. Zginął z rąk Prusów podczas wyprawy misyjnej zorganizowanej przez Bolesława Chrobrego. Pochowano go w Gnieźnie, a w 999 r. ogłoszono świętym. Ines w poszczególnych epigramatach nawiązuje do wydarzeń z misji Wojciecha, znanych dzięki jego żywotom. Na ziemię Prusów biskup dotarł łodzią (IV 47. 49. 50. 52). Podczas sporu z miejscowymi rybakami otrzymał cios wiosłem w plecy (IV 46-53). Wystąpienie Wojciecha na wiecu pruskiej osady nie spotkało się z dobrym przyjęciem – misjonarzom nakazano opuszczenie ziemi Prusów. 23 kwietnia 997 r., po odprawieniu mszy w świętym gaju w okolicy (różnie lokalizowanego) grodu Cholin, Wojciech wraz z towarzyszami zostali zaskoczeni przez strażników świętego miejsca. Biskupowi zadano siedem ran (IV 53-65) włóczniami (IV 46. 47. 51-57), a zginął uderzony włócznią (według innych wersji toporem) w serce przez kapłana Sicco. Głowę Wojciecha, nabitą na pał, wykradł i zawiózł do Gniezna nieznanymi z imienia Pomorzanie. Król Bolesław Chrobry wykupił resztę ciała, za które Prusowie zażądali tyle złota, ile będzie ważyło; ciało Wojciecha okazało się przedziwne lekkie (IV 58-74).

#### XLVI. In ordinariū... Adalberti prototypōn

w. 3 *Apelles* || *Apelles* – (2. połowa IV w. p.n.e.) grecki artysta, już w starożytności uznany za najwybitniejszego antycznego malarza; tu ogólnie: malarz.

#### XLVII. De eodem

w. 1 *impegit ... remos* || *użył ... wiosel* – w oryginale dwuznaczność czasownika *impingo* – ‘uderzam’ i ‘przytwierdzam’.

w. 3-4 *Est ratis, est corpus, merces animus, mare mundus, / est caelum portus, nauta sed omnis homo* || *Nawą jest ciało, dusza zapłatą, świat morzem, / niebo portem, a każdy człowiek jest żeglarzem* – zob. SARBIEWSKI, *Epigrammata* 107,3-6 (autor pisze o męczennikach z czasów Trajana, którzy ponieśli śmierć załadowani na zmurszały statek i utopieni):

*Sunt illic merces plagae, sunt vota rudentes;  
mors pretium, virtus prora, carina salus,  
vincla fides, malus pietas, suspiria venti,  
spes velum, remus gratia, rector amor.*

Tam towarami razy, linami modlitwy,  
śmierć placą, cnota dziobem, kadłubem zbawienie,  
cumą wiara, westchnienia wiatrem, masztem zbożność,  
nadzieja żaglem, wiosłem laska, sterem miłość.

(przekład M. Piskala, D. Sutkowska)

Zob. też SARBIEWSKI, *Epigrammata* 103.

**XLVIII. De cruentis... Alberti remis**

Zob. SARBIEWSKI, *Epigrammata* 103.

w. 3 *Si verax aqueos sanxit sententia caelos* || *Jesli prawdą mniemanie, że nieba są wodą* – zob. Rdz 1,6-9. Wyprowadzone z Księgi Rodzaju pojęcie *caelum aqueum*, począwszy od czasów św. Augustyna (AUG.*Gen.* 2,1,1-3), posłużyło teologom do śmiałych rozważań na temat natury i struktury nieba, w której *caelum aqueum* (*crystallinum*) zajmowało zwykle miejsce między świetlistym *empyreum* i nieruchomym *firmamentum*; zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* I 58,1.

w. 5 *Deus vacuum ripae omnis dicitur aequor* || *morzem bezbrzeżnym Boga się nazywa* – obraz Boga jako bezmiernego, nieograniczonego morza przedstawił św. Augustyn w *Wyznaniach* (AUG.*Conf.* 7,5(7)).

**XLIX. De eodem...**

Zob. SARBIEWSKI, *Epigrammata* 103.

Tytuł: *Ferdinandi III, regis Legionis et Castellae* || *Ferdynanda III, króla Leónu i Kastylii* – Ferdynand III Święty (ok. 1200-1252), król Kastylii i Leónu, został beatyfikowany w 1655 r., a kanonizowany w 1671. Jego symbolem, według popularnego dzieła Jakuba TYPOTIUSA (s. 60-61) *Symbola divina et humana pontificum, imperatorum, regum*, było wiosło oparte na kuli ziemskiej z lemmą: *Te gubernatore* ('Gdy Tyś sternikiem').

**L. De iisdem**

Zob. SARBIEWSKI, *Epigrammata* 103.

w. 2 *in Elysio margine* || *na brzeg elizejski* – Elizjum / Pola Elizejskie to kraina wiecznej wiosny, miejsce pobytu dusz szczęśliwych.

**LI. In... Adalberti hastas...**

Tytuł: *ex Rosin[i] „Antiquitatum” lib[ro] 7* || *z księgi 7 „Starożytności” Rosinusa* – ROSINUS, *Romanae antiquitates* 10,21 ([s. 465] o rzymskich obyczajach postępowania z jeńcami). Dzieło historyczne Joannesa Rosinusa *Romanarum antiquitatum libri decem* było wielokrotnie wznawiane w wersji rozszerzonej przez Thomasa Dempstera pod tytułem *Romanarum antiquitatum corpus absolutissimum*.

w. 1-2 *Romanis olim captos efferre sub hastam / in medioque fori vendere moris erat* || *Było niegdyś u Rzymian zwyczajem pojmanych / pod włócznią zlicytować i sprzedać na rynku* – był to zwyczaj tak utrwalony, że publiczną licytację określano terminem *sub hasta* (dosłownie: 'pod włócznią'), bo podczas niej wbijano w ziemię włócznię.

**LII. In casdem**

w. 2 *excubat ante fores* / *przed drzwiami czuwa* – TIBUL. 1,3,72.

w. 5 *capitum ... belua, septem* || *Bestio ... siedmiogłowa* – nawiązanie do apokaliptycznego smoka (Ap 12,3).

**LIV. Ad Prussiam...**

w. 3 *Hoc* – autor dał o długie, może za Wergiliuszem (VERG. *Aen.* 2,664); por. także INES. *Acroam.* I 72,3; V 55,4. 58,2. 76,2. 81,10; VI 57,4; VII 4,4.

**LVII. In hastas... Adalberti...**

Motto: „*Regnum caelorum vim patitur*” || „*Królestwo Niebieskie gwałt cierpi*” – Mt 11,12.

**LVIII. Libratum... Adalberti cadaver...**

Tytuł: *Libratum... Adalberti cadaver exiguo argenti pondere sursum fertur* || *Cialo... Wójciecha wznosi się, przeważone przez nieznaczny ciężar srebra* – por. wyżej, obj. do IV 45, tyt.; zob. SKARGA, *Żywoty świętych*, s. 340.

**LXVI. De eodem ad... Adalbertum**

Motto: „*Beatus, qui post aurum non abiit*” || „*Szczęśliwy, który za złotem nie biegł*” – Syr 31,8: *beatus dives qui inventus est sine macula et qui post aurum non abiit nec speravit in pecunia et thesauris* („Szcześnie bogacz, który jest nalezion bez zmayı i który za złotem nie biegł ani ufał w pieniądżach i w skarbiech”).

**LXVII**

Motto: „*Pondera mihi pondus ignis*” || „*Zważ mi ciężar ognia*” – cytat pochodzi z apokryficznej Czwartej (licząc według Wulgaty) Księgi Eźdrasza (4Ezd 4,5).

w. 4 *ignis enim ad centrum debuit ire suum* || *ogień bowiem do środka winien był iść swego* – czyli ku *empyreum*; zob. wyżej, obj. do INES. *Acroam.* I 58,1.

**LXVIII**

Motto: „*Corpus, quod corrumpitur, aggravat animam*” || „*Cialo, które się kazi, obciąża duszę*” – Mdr 9,15.

w. 1 „*Corpus, quod corrumpitur, aggravat*” *ire volentem* || „*Cialo, które się kazi, obciąża*” *pragnącą* – nietypowo zbudowany heksametr (tylko cezura *semiternaria* i diereza bukoliczna), aby pomieścić cytat.

w. 2 *sacri pagina vatis* || *wieszczą świętą kartą* – karta Księgi Mądrości, której autorstwo dawniej przypisywano królowi Salomonowi.

**LXXIII**

w. 3 *Unicuique suum qui reddit, iustus habetur* || *Kto każdemu oddaje, co jego, ten prawy* – passus bliższy jest raczej zdaniu: *Iustitia est reddere unicuique, quod suum est* (‘Sprawiedliwość to oddawanie każdemu, co mu się należy’), które rozpowszechniła antologia Tomasza z Irlandii (THOM. HIB., [hasło:] „*Iustitia et iustus*”, s. 275), będącemu zmodyfikowaną frazą z kazania św. Bernarda (BERN. CLAR. *Serm.* 3,4) niż definicji z *Digestów* Justyniana (zob. niżej). Sentencję w wersji: *Iustus est, quicumque reddit cuilibet quod est suum*

(‘Sprawiedliwy jest ten, kto oddaje każdemu, co mu się należy’) zamieszczał w swych antologiach Ioannes GRUTERUS (np. *Bibliotheca exulum*, s. 436). Zob. też Ps 36(37),21.

w. 4 *Numa Argolicus* || *argolidzki Numa* – trudno wyjaśnić, dlaczego autor tak nazywa legendarnego rzymskiego króla (zob. wyżej, obj. do INES *Acrom., Prooem.* [5]); być może określenie to ma być synonimem przymiotnika „grecki”.

Por. PLUT.*Num.* 1,3-5:

Następnie, wobec opowieści o zażyłych stosunkach Numy z Pitagorasem, jedni ręczą, że Numa w ogóle nie miał styczności z kulturą helleńską<sup>11</sup>, gdyż albo sam z natury był zdolny do samodzielnego dążenia ku cnocie, albo też został oddany na królewskie wychowanie lepsze niż Pitagorasa barbarzyńcy. Inni z kolei uważają, że Pitagoras żył o wiele później niż Numa, i to o jakieś pięć pokoleń. Twierdzą natomiast, że chodzi tu o niejakiego Pitagorasa, Spartiatę, który zwyciężył w Olimpii w biegu pojedynczym podczas szesnastej olimpiady [716/715 p.n.e.], a właśnie w trzecim roku [714/713] jej trwania wstąpił na tron Numy.<sup>12</sup> Kiedy więc ów sportowiec wędrował po całej Italii, spotkał się z Numą i pomógł mu ustanowić ustrój państwa. I dlatego ze względu na owe pouczenia Pitagorasa w rzymskich zwyczajach jest tyle wpływów lakońskich.<sup>13</sup> Dodajmy, że ród Numy wywodził się z plemienia Sabinów, a Sabinowie chcą uważać samych siebie za kolonistów Lacedemończyków.<sup>14</sup>

(przekład K. Korus)

Starożytna Argolida ze stolica w Argos leżała w zachodniej części Peloponezu i od południa graniczyła z Lakonią. Łaciński przekład *Żywotów równoległych* Plutarcha znany był choćby z tego wydania: Plutarchi Chaeronensis... *Parallela, id est vitae illustrium virorum Graecorum et Romanorum*, utilissima historia expositae atque inter se comparatae, Guilielmo Xylandro Augustano interprete..., Francoforti ad Moenum: impensis S. Feyerabendt [sic!] (I. Feyerabendt, impensis S. Feyrabendt), 1580. [red.]

*Iustinianus ait* || *Justynian* – chodzi zapewne o słynną definicję Ulpiana *DIGESTA* 1.10.pr.1): *Iustitia est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi* (‘Sprawiedliwość jest stałą i niezmienną wolą przyznania

<sup>11</sup> Plutarch ma na myśli najprawdopodobniej Warrona (por. Augustyn, *Civ.* 7,35), według którego Numa poznał wiedzę konieczną do ustanowienia praw dzięki obrzędowi hydromancji, tj. wróżenia z wody. O braku styczności Numy z kulturą grecką pisał Liwiusz (1,18,2). [red.]

<sup>12</sup> O Pitagorasie Spartiacie wspominał także Dionizjos z Halikarnasu (DIONYS.HALIC. *Antiquit.Rom.* 2,58,3). [red.]

<sup>13</sup> Pisząc żywoty równoległe Likurga i Numy, Plutarch zwraca uwagę na podobieństwa między Spartą i Rzymem (rola wojny; dwaj królowie – dwaj konsulowie; geruzja – senat; eforowie – trybunowie ludowi). O podobieństwach tych wspominali także inni autorzy (DIONYS.HALIC. *Antiquit.Rom.* 2,13,4. 14,2. 23,3. 49,5). [red.]

<sup>14</sup> Por. Plutarch (*Rom.* 16,1). [red.]



każdemu należnego mu prawa'). Justynian (*Flavius Petrus Sabbatius Iustinianus*; 483-565), cesarz bizantyński (527-565), którego największą zasługą było usystematyzowanie prawa.

### CLASSIS TERIA || CZĘŚĆ TRZECIA...

Tytuł: *d[ivo] Stanisłao martyri, episcopo Cracoviensi, Regni Poloniae patrono, sacra || świętemu Stanisławowi męczennikowi, biskupowi krakowskiemu, Królestwa Polskiego patronowi, poświęcona* – święty Stanisław ze Szczepanowa / Szczepanowski (ok. 1030-1079), od 1072 r. biskup krakowski, jeden z przywódców opozycji przeciw Bolesławowi Śmiałemu, skazany na śmierć i stracony, w 1253 r. został kanonizowany. W kolejnych epigramatach autor opracowuje motywy hagiograficzne dotyczące św. Stanisława: długie oczekiwanie jego rodziców na potomka i cudowne narodziny (IV 79-82; zob. niżej, obj. do IV 79); wskrzeszenie Piotrowina (IV 83-85; zob. obj. do IV 83); śmierć przed ołtarzem z ręki samego króla (IV 86-89; zob. obj. do IV 86); poćwiartowanie członków męczennika przez oprawców, rozrzucenie ich po polach i niebiańskie światło, jakie miało zajaśnieć nad nimi (IV 90-94, 88-100; zob. obj. do IV 92); poszukiwanie połkniętego przez rybę palca, którego brakowało scalonym w cudowny sposób zwłokom (IV 95-97; zob. obj. do IV 95).

### LXXV. In Sesquicrucem, vulgo Prus...

Tytuł: || *Na Półtora Krzyża, pospolicie zwanego Prus* – herb szlachecki Prus znany jest od XIII w., a rozpowszechnił się zwłaszcza w Małopolsce. Prus jako herb św. Stanisława podają: PAPROCKI, *Herby*, s. 225; OKOLSKI, *Orbis*, t. 2, s. 539; NIESIECKI, *Korona*, t. 3, s. 741-748 oraz t. 4, s. 64.

Motto: „*Qui vult venire post me*”... „*tollat crucem suam*” etc. || „*Jesli kto chce za mną iść*”... „*niech weźmie krzyż swój*”... – Mt 16,24; Łk 9,23.

w. 3 *Quam Christi comites umeris gestare iubentur* || *Nieś go winni na barakach drubowie Chrystusa* – zob. Mt 10,38; Mk 8,34; Łk 14,27.

### LXXVI. In eandem

w. 1-2 *Rite secuturis sacrae vestigia plantae, / unam iussisti tollere, Christe, crucem* || *Tym, co podążać mają w ślady świętej stopy, / słusznie jeden krzyż, Chryste, ponieść rozkazałeś* – zob. Mt 10,38. 16,24; Mk 8,34; Łk 9,23. 14,27.

### LXXVII. In eandem

w. 4 *triplicem gestat in Urbe crucem* || *nosi krzyż potrójny w Mieście* – krzyż o potrójnym, poprzecznym ramieniu, jest obok białej sutanny, pierścienia Rybaka i tiary oznaką godności papieskiej.

### LXXIX. S[anctus] Stanislaus...

Tytuł: *Bognae* || *Bogny* – tak miało brzmieć imię matki św. Stanisława; zob. SKARGA, *Żywoty świętych*, s. 395-396:

Rodzicy ś. Stanisława, Wielisław Szczepanowski i Bogna, szlachetni byli z rodzin, ale z cnoty i bojaźni Bożej, w czym jest prawdziwe szlachectwo, szlachetniejsi. [...] Będąc bez płodu już w długim mieszkaniu, obiecali Panu Bogu, jeśli im dał owoc żywota ich, obrócić go na służbę jego, a pociechy z niego swej świeckiej, jedno duchownej, tej, która jest na czci i na chwale Jego, nie pragnąc. A gdy Pan Bóg przewłoczył pociechę ich, a już trzydzieści lat jako z sobą żyli w małżeństwie dochodziło: nie spodziewając się już płodu, przestali na wolej Boskiej, na nabożeństwie pilnym we dnie i w nocy, i jałmużnach a dobrych uczynkach, czekali końca gościny żywota tego.

w. 1 *in agris* || *na polach* – św. Stanisław miał się narodzić w polu albo w lesie, podczas przechadzki jego matki, która mimo podeszłego już wieku nie tylko powiła niemowlę bez asysty akuszerki, ale też zdołała wykapać je w pobliskim potoku i donieść do domu, a miało to świadczyć o cudowności narodzin przyszłego świętego; zob. SKARGA, *Żywoty świętych*, s. 391:

A owo brzemienna Bogna zostanie, i za czasem, przechodząc się do gajku bliskiego, tak lacno tam syna powiła, iż go sama w bliskiej krynicy obmywszy, do domu doniosła. Dali mu na chrzcie imię Stanisław, jakoby rzekł: „Stań się sława z niego Bogu i Kościołowi Jego”.

#### LXXX. In idem

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [251.] (s. 50-51):

##### Urodzony Polak.

##### Ś[więty] Stanisław, biskup i męczennik

„Polak” rzezon od „pola” i powinna blisko  
rzec się trzymać, jako brzmi jej własne nazwisko.  
Święty prałacie, w polu ty się urodziwszy,  
nie wiem, jeśli nad ciebie był Polak prawdziwszy.

#### LXXXI

w. 1 *nemus et... per agros* || *przez gaj i... pola* – zob. wyżej, obj. do INES-*Acroam.* IV 79,1.

w. 5 *iustas audite querelas* || *sluchajcie skarg slusznych* – por. CATULL. 64,195: *meas audite querelas* (‘sluchajcie skarg moich’).

w. 6 *secunda prole* || *licznego potomstwa* – zob. hymn do św. Stanisława za Szczepanowa WINCENTEGO Z KIELCZY, *Gaude, mater Polonia* (w. 2) [wydanie: s. 355-356].

#### LXXXII

Motto: „*Ego sum flos campi*” etc. || „*Ja kwiat polny*”... – Pnp 2,1.  
„*Homo arbor inversa*” || „*Człowiek odwrócone drzewo*” – myśl wywodzona z pism Platona (PLAT.*Tim.* 90A-B) i Arystotelesa (ARIST.*Long.*

*brev.* 6 [467a 18-19]), powtarzana następnie przez filozofów przyrody i teologów (np. BERNARD.*Serm.* 2,7; INNOCENTIUS III, *De contemptu* 1,9: *Quid est enim homo secundum formam, nisi quaedam arbor inversa?* – ‘Czym jest człowiek pod względem kształtu, jeśli nie odwróconym drzewem?’), wykorzystywana była również jako *lemma* emblematyczne, np. w wielokrotnie wznawianym zbiorze Gerarda DE JODE i Laurentiusa HAECHTANUSA (Μικροκόσμος, k. L<sub>3</sub>v-L<sub>4</sub>r: *emblemata* 35).

w. 2 *in silvis incipit esse puer* || *w lasach swoje rozpoczął dzieciństwo* – zob. wyżej, obj. do INES.*Acroam.* IV 79,1.

w. 3 *Qui florem campi quondam se dixerat esse* || *Ten Chłopiec, co powiedział, że Kwiatem jest polnym* – zob. wyżej, motto.

w. 6 *Arbor erat* || *Był drzewem* – zob. wyżej, motto.

### LXXXIII. De... Stanisłao...

Tytuł: *trienne cadaver ad vitam revocante* || *przywołującym do życia zmarłego po trzech latach od śmierci* – chodzi o wskrzeszenie Piotra (inaczej: Piotrowina) przez krakowskiego biskupa, którego spadkobiercy zmarłego, za namową króla Bolesława Śmiałego, oskarżyli o bezprawne zagarnięcie wsi Piotrowin. By dowieść swej niewinności, św. Stanisław odwołał się do sądu Bożego: po trzydniowych modłach przywrócił do życia pierwotnego właściciela kupionych włości i powołał go na świadka; zob. SKARGA, *Żywoty świętych*, s. 393-394:

Kupił był ś. Stanisław, nie sobie ani powinowatym swoim, ale Kościołowi i sługom Bożym, i potrzebom pospolitym, wieś Piotrowin nad Wisłą, w powiecie na on czas zawichojskim, teraz w lubelskim, u Piotra, teje wsi dziedzica, który wzięwszy pieniądze, potym rychło umarł. Król naprawił synowce onego zmarłego: Piotra, Jakuba, i Sulisława, aby się wsi upominali. Pozwan był ś. Stanisław przed króla samego, który u Solca sądy wielkie odprawował. I gdy się na świadki brał biskup święty, świadkowie królewską pogroźką zastraszeni, świadczyć prawdy nie chcieli. Co miał czynić święty on biskup? Już nie tylko szło o kościelną szkodę, ale i sławę jego, aby mu fałsz i niesprawiedliwe a lakome nabycie przyczytane ku wzgorszeniu bliźnich nie było. Uciekł się do Pana Boga i sprawiony Duchem Jego, ważył się rzeczy niesłychanej, ale u Pana Boga podobnej. Przy onym wielkim sędzie rzekł głosem: „Ponieważ u ludzi żywych prawda i bojaźń Boża ginie, uciekę się do umarłych. Za pomocą Boga prawdy obiecuję tu po trzech dniach Piotra, u któremog tę wieś kupił, już od trzech lat umarłego, przed sądem postawić, aby on to sam, co mówię, zeznał, a jeśli tego nie uczynię, niech w rzeczy mej nie upadam”.

Co gdy król i wszyscy przytomni usłyszeli, śmiać się, szaleństwo przyczynać biskupowi poczęli. A Stanisław ś., przez one trzy dni z duchowieństwem swoim postami się i modlitwami trując, dnia trzeciego z procesyją i w ubierzem biskupim szedł do wsi Piotrowina, tuż niedaleko Solca leżącej, do grobu jego, wszem sąsiadom znajomym, w kościółku świętego Tomasza, i tam

długo modlitwę czyniąc, kazał otworzyć grób i ciało już prawie spróchniałe odkryć, i zawołał do Pana Boga: „Boże wszechmogący, u Ciebie jest wszystko podobno! Ty, który prawdą będąc, w prawdzie się kochasz, a fałsz wszelki i nieprawość tępić raczysz, wzbudź mi i Kościołowi Twemu świadka, a osądź sąd mój, którym ja Tobie samemu polecił”. I rzekł do umarłego: „Pietrze, w imię Trójce Świętej, Ojca, Syna i Ducha ś. rozkazując: wstań, a pódź do sądu, a wyświadcz prawdę moją!”. I wnet się za tym porwał z ciałem zupełnym i z wielkim ludu wszystkiego podziwieniem. Prowadził go przed króla i stawił, mówiąc: „Oto masz, królu, samego isćca, któremu ja tę wieś zapłacił. Jemu wierz, a obacz, iż nie jest obłudny, ale prawy człowiek, mocą Bożą z grobu wskrzeszony!”.

Motto: „*Maiora his facietis*” || „*Większe nad te czynić będziecie*” – J 14,12.

w. 1 *Cum maiora facit, quam Christus fecerat olim* || *Gdy rzeczy czyni większe, niż Chrystus uczynił* – zob. wyżej, motto.

w. 3 *Quatriduano olim vitam dedit Ille* || *Tamten czterodniowemu dał raz życie* – mowa o Łazarzu z Betanii, który został przez Jezusa wskrzeszony cztery dni po zgonie (J 11,1-44).

#### LXXXIV. De eodem

w. 5-6 *fidibus ... pluribus ... / ... una fides* || *kunszt muzyczny ... kunszt prawdziwej wiary* – zob. wyżej, obj. do INES *Acroam*. I 53,2; oraz II 56,2; II 81,2; III 26,5-6; III 78,3; IV 84,5-6. Por. także „Aneks” [20].

#### LXXXV. De eodem

w. 1-2 *In Cruce dum moritur Patris Sapientia, Christus, / defuncti tumulos deseruere suos* || *Gdy umiera na Krzyżu Ojca Mądrość, Chrystus, / umarli z mogli wstają, porzucają groby* – zob. Mt 27,51-53.

w. 4 *In cruce tunc etiam iam prope fixus erat* || *Święty już wkrótce miał być do krzyża przybity* – sens: miał ponieść śmierć męczeńską.

#### LXXXVI. In Boleslaum Audacem...

Tytuł: || *Na Bolesława Śmiałego* – Bolesław Śmiały (ok. 1042-1082 lub 1081), od 1058 r. książę, od 1076 r. król Polski.

w. 1-2 *Cur caput immanni regalis dextera ferro / vulnerat* || *Czemu straszny żelazem królewska dłoń głowę / rani* – według tradycji Bolesław Śmiały miał osobiście rzucić się z mieczem na biskupa krakowskiego i rozplatać mu głowę, niepomny na fakt, że duchowny znajdował się w kościele; zob. SKARGA, *Żywoty świętych*, s. 395:

W tym sam król wbieżał w kościół i miecz w świętej głowie jego utopił, i okrutnie zamordował. Żołnierze oni, którym męstwem król był przymówił, porwali ciało i wywlokli je przed kościół, na małe części okrutnie rozsiekali.

także KADEUBEK II 20 [s. 77]:

Rozkazuje [tj. król – uwaga edytorów Inesa] więc przy ołtarzu, pośród inful, nie okazując uszanowania ani dla stanu, ani dla miejsca, ani dla chwili – porwać biskupa! Ilekroć okrutni służalcy próbują rzucić się na niego, tylekroć skruszeni, tylekroć na ziemię powaleni łagodnieją. Wszak tyran, łącząc ich z wielkim oburzeniem, sam podnosi świętokradzkie ręce, sam odrywa oblubienica od łona oblubienicy, pasterza od owczarni. Sam zabija ojca w objęciach córki i syna w matki wnętrznościach. O żalodne, najżałobniejsze śmiertelne widowisko! Świętego bezbożnik, miłosiernego zbrodniarz, biskupa niewinnego najokrutniejszy świętokradca rozszarpuje, poszczególne członki na najdrobniejsze cząstki rozsiekuje, jak gdyby miały ponieść karę [nawet i] poszczególne cząstki członków.

### XC. S[anctus] Stanislaus – Orpheus Christianus

w. 1 *inter delphinas Arion* || *Arion między delfinami* – Arion (VII/VI w. p.n.e.), z Metymny na Lesbos, na poły mityczny śpiewak, twórca dytyrambu, dzięki grze na harfie uniknął śmierci. Według Herodota (HDT 1,24) kiedy oto popłynął na Sycylię, aby wziąć udział w konkursie (zakończonym dla niego zwycięsko), w drodze powrotnej korynckich statek, na którym płynął, atakowali piraci. Arion wyskoczył za burtę i został cudownie ocalony przez delfiny, które ukochały sobie jego śpiew. Zob. także *OV.Fast.* 2,79; *VERG. Ecl.* 8,56.

w. 2 *teneri quondam lusor amoris ait* || *jak niegdyś czulej pieśniarz miłości powiadał* – mowa o Owidiuszu (*OV.Trist.* 3,3,73: *ego... tenerorum lusor amorum*; 4,10,1: *Ille ego, qui fuerim, tenerorum lusor amorum*).

w. 3 *Montes trahit ille canendo* || *Gdy tamten góry wiedzie śpiewem* – Orfeusz swą grą na kitarze i śpiewem miał czarować nie tylko żywe stworzenia, ale nawet skały (np. *OV.Met.* 11,1-2).

w. 3-4 *Montes ... / ... mentes* || *góry ... / ... dusze* – por. wyżej, obj. do *INES-Acroam.* III 73,1.

w. 10 *ille lyram tangit pollice, tu lituum* || *Orfeusz dzierżył lirę, ty niosłeś pastorał* – w oryginale gra znaczeń słowa: *lituus* – ‘pastorał’ i ‘trąbka’.

### XCII. In lucem...

w. 3-4 *Quis Stanislaum luce hac neget esse potitum, / quem post fata sua sidera luce beant* || *Kto przeczyłby, że światłość tę posiadał Stanisław, / gdy go światłem po śmierci gwiazdy błogosławią* – wśród pośmiertnych cudów św. Stanisława wymienia się przede wszystkim zrośnięcie się poćwiartowanych członków, które jaśniały cudownym światłem; zob. SKARGA, *Żywoty świętych*, s. 395:

Ciała jego tak rozściskanego czterej wielcy orlowie trzy dni strzegli i na powietrzu w nocy nad onymi świętymi członkami światłość widziana była. Czym wzruszeni kapłani i kanonicy kościoła krakowskiego, nie dbając na okrucieństwo królewskie, zbierać ony rozproszone członki do pogrzebu poczęli i cud niespodziany ukazał Pan Bóg: członki się do członków tak spajały

i zstały jako w ciele zdrowym były. [...] I pogrzebli tamże na Skalce w tym kościele, w którym był zabity biskupa swego.

także KADEUBEK II 20 [s. 78]:

Albowiem ujrzano, że z czterech stron świata nadleciały cztery orły, które krążąc dosyć wysoko nad miejscem kaźni, odpędzały sępy i inne krwiożercze ptaki, żeby nie tknęły męczennika. Ze złości go strzegąc, czuwały nieprzerwanie dniem i nocą. Mamże to nocą nazwać czy dniem? Dniem raczej nazwałbym niż nocą, to jest bowiem druga noc, o której napisano: „A noc jak dzień będzie oświetlona” [Ps 138(139),12]. Tyle bowiem boskich światel przedziwnej światłości rozbłysło w poszczególnych miejscach, ile rozrzuconych było cząstek świętego ciała, tak iż niebo samo jakby zazdrościło ziemi jej ozdoby, jej chwały, ziemi gwiazd jakichś światłością zdobycy i jakimis – myślałbyś – słońca promieniami. Niektórzy zaś z ojców, ożywieni radością z powodu tego cudu i gorliwą pobożnością zapaleni, pragną usilnie pozierać rozrzucone cząstki członków. Przystępują krok za krokiem, znajdują ciało nieuszkodzone, nawet bez śladu blizn! Podnoszą je i zabierają, drogocennymi wonnościami namaszczone chowają w bazylice mniejszej Świętego Michała. Aż do dnia przeniesienia [...], nie ustąpił stamtąd silny blask wspomnianych światel!

### **XCIII. De eodem...**

w. 1-2 *Dum Bethlemitico Christus fuit ortus in antro, / illustris toto lux fuit orta polo* || *Gdy się Chrystus narodził w betlejemskiej grocie, / jasne światło na całym zajaśniało niebie* – zob. Mt 2,2.

*Bethlemitico* – licencja metryczna, ściągnięcie z *Bethlemitico*.

### **XCIV. In piscem, qui s[ancti] Stanislai digitum devoraverat**

Tytuł: || *Na rybę, która pożarła palec świętego Stanisława* – Skarga podaje, że do pełnego scalenia zwłok św. Stanisława brakowało tylko palca jednej ręki, który połknęła ryba, jednak dzięki jasności roztaczającej się nad szczątkami krakowskiego biskupa świecącą rybę szybko złowiono, a odnaleziony w jej wnętrzu palec zrósł się z resztą ciała; zob. SKARGA, *Żywoty świętych*, s. 400:

Do zupełności ciała jednego tylko palca nie dostawało. I ten P[an] Bóg światłością nad jedną rybką (która go była wrzucony w bliską sadzawkę połknęła) wydał: iż rybę ulowiwszy, członek on naleźli, który do ręki przyłożony, także się zrósł i do ręki przystał.

w. 6 *lucius* || *światlistą rybą* – w oryginale: *lucius* – ‘szczupak’; koncept zbudowany na nieprzetłumaczalnym podobieństwie brzmieniowym słów: *lucius* i *lux* (‘światło’).

**XCVII. *Lucernae ardentis in manibus vestris***

Tytuł (oraz w. 1-2): || „*Pochodnie gorejące w rękach waszych*” – Łk 12,35.

**XCVIII. In membra s[ancti] Stanislai...**

w. 1-2 *Fru mentum Christi quondam dixerat esse, / qui prima Antiochii praesul in urbe fuit* || *Że jest ziarnem Chrystusa, ten niegdyś powiedział, / który w pierwszym Antiocha mieście był biskupem* – słowa, które miał wypowiedzieć św. Ignacy z Antiochii przed śmiercią na arenie (HIER. *Vir. illustr.* 16 [PL 23,667A-B]): *Fru mentum Christi sum, dentibus bestiarum molar, ut panis mundus inveniar* (SKARGA, *Żywoty świętych*, s. 103: „Jam jest pszenica Boża, niechaj się w zębach lwich zmięć, abych był czystym chlebem Chrystusowi”). Por. także niżej, INES *Acroam.* VI 68,3; VII 32. Św. Ignacy († ok. 110 r. n.e.), biskup Antiochii, za cesarza Trajana został przewieziony do Rzymu, gdzie poniósł śmierć męczeńską rozszarpany przez dzikie zwierzęta. W czasie podróży do Rzymu napisał 7 listów, w których z mistyczną żarliwością opisał swoje pragnienie męczeństwa oraz przedstawił naukę chrystologiczną i eklezjologiczną pierwotnego Kościoła; jako pierwszy użył też terminu „Kościół katolicki”. Antiochię nad Orontesem w Syrii (dziś: Antakya w Turcji), jedno z najwspanialszych miast Wschodu, założył Seleukos I Nikator (‘Zwycięzca’; panował w latach: 305-281 p.n.e.), diadoch Aleksandra, i nazwał na cześć swego ojca Antiocha I Sotera (‘Zbawcy’). Św. Ignacy był biskupem Antiochii w latach 70-107.

**XCIX. De eodem**

w. 1 *Maenades* || *menady* – inaczej bachantki, kobiety tworzące orszak Dionizosa i uczestniczące w jego kulcie, wprowadzane przez boga w stan ekstazy.

*lacerarunt Penthea* || *Rozszarpały ... Pentėja* – Penteusz, król Teb w Beocji, sprzeciwił się wprowadzeniu kultu Dionizosa w swoim kraju, za co został ukarany przez boga: rozszarpały go menady, wśród których były jego matka i siostry.

*thyrsis* || *tyrsami* – tyrs, atrybut menad, to laska uwieńczona szyszką, liśćmi dębu albo winorośli.

w. 4 *Aonio principe* || *Od aoniskiego władcy* – czyli beockiego, to jest Penteusza. Aonia to wcześniejsza nazwa Beocji (od zamieszkujących ją Aonów).

**...CENTURIA V || SETKA PIĄTA****I. Dei Mater Virgo**

Motto: „*Amicta sole et luna sub pedibus eius*” || „*Obleczona w słońce, a księżyc pod jej nogami*” – Ap 12,1.

w. 1 *Luna* || *Luna* – chodzi o Artemidę / Dianę, bliźniaczą siostrę Apollina (Feba), którą uważano za boginię Księżycy.

w. 3 „*Phoebe, vale – dixit*” || „*Żegnaj... – rzekła – ... Febie*” – zob. CALLIM. *Epigr.* 29,1 [s. 70]: *Phoebe vale, dicens* (gr. Εἴπας, ἤλιε χαίρει [*etipas hélie chaire*]). Cały epigram Kallimacha brzmi (*AP* 7,471,1; Pf 23,1):

Kleombrotos z Ambrakii rzekł: „Żegnaj mi, słońce!”  
i skoczył do Hadesu z wysokiego muru –  
nie, aby ująć niedoli, ale że Platona  
jedną księgę przeczytał, tę księgę o duszy.

(przekład A. Kotlińska-Toma)

w. 6 *roseo protulit ore sonos* || *głosił słowa usty różanymi* – zob. MOLSA, *De Venere*, w. 4; ALCIATUS, *Emblematum libellus* 40,4.

w. 7 *Ergone* || *Więc* – w słowie *ergone* licencja autora: o krótkie *metri causa*.

w. 9 *Cynthia* || *Cyntio* – to przydomek Artemidy, pochodzący od góry Kyntos na wyspie Delos, gdzie bogini wychowywała się razem z bratem Apollinem.

## II. De auro et argento...

w. 3 *cui* – wyraz *cui* należy czytać dwusylabowo, z elizją; w wersji tylko cezura *semiternaria*.

## IV. Ad Clitum

Motto: „*Spes alit*” || „*Nadzieja żywi*” – powiedzenie łacińskie, chętnie wykorzystywane m.in. w heraldyce; występowało w kilku wariantach: *Spes alit agricolas* (TIBUL. 2,6,21; ‘Nadzieją żyją rolnicy’), *Spes alunt exsules* (ÉRASMUS, *Adagia* 3.1.92; ‘Nadzieję żywią wygnańcy’), *Spes alit et fallit* (‘Nadzieja trzyma przy życiu i zwodzi’) czy pojawiające się w emblematyce miłosnej: *Amantes spes alit* (‘Zakochani żyją nadzieją’).

## V. Oveni cum Ennio parallela

Zob. OWEN, *Epigrammata* III 83:

### *In haereticos*

*Aurum Virgilius de stercore colligit Enni –  
ex auro stercus colligit haereticus.*

### Na heretyków

Złoto Wergiliusz z gnoju wybiera Enniusza –  
gnój ze złotego kruszcu wybiera heretyk.

Tytuł: *Ennio* || *Enniuszem* – Kwintus Enniusz (*Quintus Ennius*; 239-169 p.n.e.), autor różnorodnych tekstów poetyckich i co najmniej jednego dzieła prozatorskiego, nazywany ojcem literatury rzymskiej. Wprowadził do literatury rzymskiej heksametr i dystych elegijny. Pisał tragedie (znamy 20 tytułów), wzorując się na utworach Eurypidesa i Ajschylosa, ułożył także dwie tragedie dotyczące rzymskiej historii (*Sabinae* – ‘Sabinki’ i *Ambracia* – ‘Ambrakia’). Tworzył także komedie (przetrawły tytuły dwóch) nawiązujące do greckiej komedii nowej. Napisał poemat filozoficzno-przyrodniczy



*Epicharmus* (Epicharm), poemat gastronomiczny *Hedyphagetica* (*Smakotyki*), 4 księgi satyr (*Saturae*), *Protrepticus* (*Zachęta* [*do filozofii*]) oraz łaciński przekład opowieści Euhemerosa, którą zatytułował *Euhemerus. Annales* to zachowany fragmentarycznie epicki poemat Enniusza w 18. księgach, ułożony heksametrem. Autor ukazał w nich dzieje Rzymu od przybycia Eneasza do Italii aż po epokę sobie współczesną. Do czasów *Eneidy* Enniuszowe *Roczniki* uchodziły za narodowy epos Rzymian. [red.]

w. 1 *in putido sepe livit stercore gemmas* || *w gnoju przegniłym drogie skrył kamienie* – ten sam motyw zob. wyżej, INES *Acroam.*, *Prooem.* [10] i obj.; III 4,2.

## VI. In quendam

Motto: „*Errando discimus*” || „*Uczymy się na błędach*” – przysłowie łacińskie; źródła nie udało się odnaleźć.

## VII. In gentilicium stemma...

Tytuł: *Francisci a Dębiany Dembiński* || *Franciszka z Dębian Dembińskiego* – Franciszek Dembiński / Dębiński herbu Rawicz († 1653), dworzanin pokojowy królewski, w 1637 r. mianowany został chorążym krakowskim, od roku 1641 podkomorzy generalny krakowski, starosta wielicki i bocheński. Inesowi zawdzięczamy informację, że był marszałkiem Trybunału Głównego Koronnego (łac. *Iudicium Ordinarium Generale Tribunalis Regni*), bo tak zapewne należy rozumieć łacińskie określenia jego funkcji w niniejszym epigramacie oraz w utworach V 17 i VII 10. Trybunał Główny Koronny dla Małopolski z siedzibą w Lublinie istniał od 1578 r. Na czele Trybunału stał obieralny marszałek.

w. 2 *Themidis* || *Temidy* – Temida, bogini sprawiedliwości i praw, przedstawiana była z rogami obfitości, wagą, niekiedy z opaską na oczach i mieczem w dłoni.

## IX. Ad amicum...

OWEN, *Epigrammata* III 80:

### *Vitae sanctorum*

*Sanctorum vitas legere et non vivere frustra est.*

*Sanctorum vitas degite, non legite.*

### Żywoty świętych

Próżno świętych żywoty czytać, nie żyć nimi.

Przeżywajcie żywoty świętych, nie czytajcie!

Tytuł: || *Do przyjaciela* – być może chodzi tu o Jana Bieżanowskiego (1620-1658), jezuitę i autora dziełka pt. *Vita Petri Skargae SJ*, z którym Ines przebywał w kolegium poznańskim w latach 1647-1648.

*Prothasis* || *Poprzednik* – członek otwierający frazę w okresie retorycznym.

### X. De p[atrc] Petro Skarga...

Tytuł: || *O ojcu Piotrze Skardze* – Piotr Skarga (właściwie Piotr Powęski lub Pawęski; 1536-1612), jedna z najważniejszych postaci pierwszej generacji jezuitów polskich, kaznodzieja, hagiograf, autor m.in. *Żywotów świętych* (Wilno 1579).

*Apodosis* || *Następnik* – zob. wyżej, obj. do INES.*Acroam.* IV 44, tyt.; także V 75, tyt.

### XI. De sacris apostolorum capitibus...

Tytuł: || *O świętych głowach apostołów* – zob. Dz 2, 1-4.

*die Pentecostes* || *dnia Pięćdziesiąticy* – Pięćdziesiątnica to żydowskie święto obchodzone na pamiątkę nadania Mojżesowi Prawa na górze Synaj; w kalendarzu chrześcijańskim – Zielone Świątki (Zesłanie Ducha Świętego) w pięćdziesiątym dniu po Wielkanocy.

w. 1 *promissas ... linguas* || *zesłane języki* – zob. Łk 24, 46-49; Dz 1, 4-8.

w. 3 „*supra caput astitit imber*” || „*się zatrzymał deszcz*” ... „*nad głową*” – VERG.*Aen.* 5, 10.

### XIII. De Myrtilo...

Zob. MART.*Epigr.* 5, 9:

*Languebam: sed tu comitatus protinus ad me  
venisti centum, Symmache, discipulis.  
Centum me tetigere manus aquilone gelatae:  
non habui febrem, Symmache, nunc habeo.*

Żle się czulem, Symmachu – głupstwo! – lecz ty w tłumnie  
asyście swoich uczniów wnet się zjawiasz u mnie  
i sto rąk lodowatych do mnie się dobiera.  
A nie miałem gorączki! Jeśli mam, to teraz.

(przekład S. Kolodziejczyk)

GAWIŃSKI, *Dworzanki* II [132.]:

#### Do nieuważnego medyka

Większą boleść z twoich lek niż chorobę czuję;  
nie pragnąłem medyka, dziś go potrzebuję.

w. 1 „*torrentur viscera febre*” || „*febra trawi*” ... „*wnętrznosci*” – OV.*Met.* 7, 554; *Her.* 21, 169: *torrentur febribus artus* (‘ciało trawi gorączka’).

### XIV. Ad Ioannem Stymphalum...

Tytuł: „*Ars longa, vita brevis*” || „*Sztuka długa, życie krótkie*” – początek pierwszego aforyzmu Hipokratesa, wyrwany z refleksyjnego kontekstu (HIPPOCR.*Aphor.* 1, 1):

Życie krótkie, sztuka długa, chwila ulotna, doświadczenie ryzykowne, rokowanie trudne. Dlatego do czynienia tego, co należy, trzeba przysposobić nie tylko siebie, ale i chorego, a także osoby obecne i to, co na zewnątrz.

(przekład M. Wesoly)

Jako pierwszy spośród autorów, których teksty dotrwały do naszych czasów, przytoczył go Seneka Młodszy (SEN.MI.Brev. 1,1): *Inde illa maximi medicorum exclamatio est „vitam brevem esse, longam artem”* („Stąd owo zdanie największego spośród lekarzy, że <życie krótkie, sztuka długa>”).

a *Galeno factam* || *stworzonej przez Galena* – Galen co prawda nie był autorem słynnej sentencji (a już na pewno nie podał jej po łacinie), jednak przywoływał ją z aprobatą (np. GALEN.*Simplic.med.* 11,793; *Opt.med. philos.* 1,59).

## XVI. Ad Reanum...

Tytuł: *ex Mart[ialis] lib[ri] I epi<gr>[ammate] 42* || *z 42 epigramatu Marcialisa z księgi I* – MART.*Epigr.* 1,41:

*Urbanus tibi, Caecili, videris.*  
*Non es, crede mihi. Quid ergo? Verna,*  
*hoc quod transtiberinus ambulat,*  
*qui pallentia sulphurata fractis*  
 5 *permutat vitreis; quod otiosae*  
*vendit qui madidum cicer coronae;*  
*quod custos dominusque viperarum;*  
*quod viles pueri salariorum;*  
*quod fumantia qui tomacla raucus*  
 10 *circumfert tepidis cocus popinis;*  
*quod non optimus urbicus poeta;*  
*quod de Gadibus improbus magister;*  
*quod bucca est vetuli dicax cinaedi.*  
*Quare desine iam tibi videri,*  
 15 *quod soli tibi, Caecili, videris,*  
*qui Gabbam salibus tuis et ipsum*  
*posses vincere Tettium Caballum.*  
***Non cuicumque datum est habere nasum:***  
*ludit qui stolidus procacitate,*  
 20 *non est Tettius ille, sed caballus.*

Za eleganta masz się? – Prózna chwala:  
 z ciebie, Cecyli, taki sam bajtala<sup>15</sup>  
 jak na Zatybrzu kramarz, co siarczane  
 nitki wymienia na czerepy szklane;  
 5 lub jak przekupień, co pod murem siedzi,  
 grochową bryję sprzedając gawiedzi;  
 kuglarz, co zmije dobywa z koszyka;  
 prosty parobek handlarza-solnika;  
 kucharz, co ciepłe kielbaski obnosi  
 10 i żeby kupić, schryplym głosem prosi;  
 kiepski poeta, co grasuje w mieście;  
 lotr gadytański, baletmistrz; lub wreszcie  
 z gębą jak wrota gach, plugawiec stary.  
 Więc się, Cecyli, raz pozbądź tej wiary,  
 15 której sam jeden holdujesz, uparty,  
 że blazna Gabbę swoimi ćmisz zarty  
 lub Tetyjusza Szkapę, także kpiarza.  
**Ej, rzadko nosem natura obdarza,**  
 a kto głupimi dowcipami rusza,  
 20 ten także szkapę, lecz – bez Tetyjusza.

(przekład J. Czubek)

w. 1-2 *Gallicana* / ... *sanies* || *boleść galijska* – syfilis (kiła), choroba weneryczna, która w zaawansowanym stadium powoduje widoczne zniekształcenie nosa. Kiłę określano dawniej, zwłaszcza w Niemczech i we Włoszech, mianem „francy”, tj. ‘choroby francuskiej’ (*morbis Gallicus*), z czasem zaś jako „syfilis”, przy czym w różnych krajach nazywano ją różnie: Rosjanie zwali kiłę

„chorobą polską”, Francuzi – „włoską”, Holendrzy – „hiszpańską”, Turcy zaś – „chorobą chrześcijan”.<sup>15</sup>

w. 5 *Thaliae* || *Talii* – Talia to muza komedii i poezji pasterskiej.

### XVII. In gentilicium symbolum... Domini Dembiński...

w. 1 „*ad sidera „palmas”* || „*do nieba „dłonie”*” – VERG. *Aen.* 10,845: *ad caelum tendit palmas* (‘do nieba wyciąga dłonie’).

w. 2 „*tendit ad astra manus*” || „*ręce*” ... „*ku gwiazdom wyciąga*” – VERG. *Aen.* 10,667: *manus ad sidera tendit*.

### In... obitum... Ioannis a Grudna Grudzińskiego...

Tytuł: || *Jana z Grudnej Grudzińskiego* – Jan z Grudnej Grudziński († 1648) herbu Grzymała, najstarszy syn Stefana Grudzińskiego, starosty ujskiego, pilskiego i bolemowskiego, oraz Konstancji Urszuli Kołaczkowskiej herbu Abdank. W kronice poznańskich jezuitów zachował się opis uroczystości pogrzebowych; *KRONIKA JEZUITÓW POZNAŃSKICH*, s. 433-434:

Dnia 12 tego [miesiąca; tj. maja 1648 r. – uwaga edytorów] dopełnił losu w [ielmożny] p[an] Jan Grudziński, student najwyższej klasy gramatyki. Chłopiec liczył sobie 11 lat (choć najpewniej myłę się co do jego wieku, ponieważ piszę o nim z pamięci) i łączył w sobie jakiś niezwykle błyskotliwy umysł ze świetną zdolnością zapamiętywania, co zdumiewało zwłaszcza w tak młodym wieku. Swe gorące pragnienie zdobywania wiedzy zaspokajał systematycznie w czasie prywatnego studium po zajęciach szkolnych, co wynosiło go ponad poziom jego klasy i prowadziło ku obcowaniu z poetami, historykami, mówcami, matematykami i filozofami. Równocześnie jednak zawsze potrafił jak na zawołanie stroić sobie żarty, drażnić domowników, ripostować z godnością zręcznym i wesołym dowcipem. Wyróżniał się bardziej żartobliwym aniżeli poważnym usposobieniem. Ilekroć jego koledzy dowiedzieli się, że przy jakiejś okazji, choćby mimochodem, powiedział coś o którymś z nich, odbierali to jako przejaw szacunku względem nich ze strony tak nieprzeciętnego kolegi.

Wyniszczająca choroba, którą ten zawsze pogodny, a wymagający od siebie, młodzieniec znosił ze zdumiewającym wprost optymizmem i dzielnością godną bohatera przez 11 tygodni, unicestwiła przedwcześnie to niezwykle objawienie natury. Czuwaliśmy przy chorym we dnie i w nocy, a jego życie powierzaliśmy we wspólnych modlitwach błagalnych opiece Pana, władcy tego świata. W końcu zwyciężyła śmiertelna niemoc i chociaż poruszaliśmy, ile się tylko dało, siły nieziemskie i ludzkie – nadaremnie; i choć spróbowaliśmy bardzo wiele lekarstw, zboleła matka ujrzała umierającego [syna], a zalewając się łzami, w długim monologu, jaki wylał się z jej dzielnej piersi, oddała go Bogu Stwórcy.

<sup>15</sup> (także *bajdala*) w gwarze (m.in. lwowskiej) ‘pleciuga / niedolega / niedojda / niezdar / osoba niezaradna życiowo’. [red.]

Najwspanialszy pogrzeb, od którego znakomitszego nikt w Poznaniu dawno nie widział, wyruszył do naszego kościoła, gdzie ciało znalazło miejsce wiecznego spoczynku. Trumnę przykrywał najkosztowniejszy calun z jedwabiu frygijskiej roboty, przybity do niej rozsianymi gęsto rzędami srebrnych, a wyżej pozłacanych ćwieków. Na wieku spoczywały wedle obyczaju przedmioty symbolizujące pobożność i klejnoty herbowe [zmarłego]. Żalobny wóz ciągnęła szóstka koni okrytych jedwabiem koloru purpury, którymi powozili tak samo ubrani woźnice. Frygijską tkaninę okrywającą wóz, na której stała trumna, podtrzymywało [po bokach] 24 dworzan przyciągających uwagę wielkim bogactwem strojów. W trakcie pogrzebu rozległy się w przerwach, na przemian ze [śpiewem] bardzo licznego chóru muzycznego, dźwięk trąby i sygnały surm bojowych.

Ten uroczysty kondukt żalobny, godzien upamiętnienia na wieki, przyprowadził zwłoki [młodzieńca], którym towarzyszył w drodze wielki tłum szlachty i krewnych, do naszego kościoła, gdzie na widocznym miejscu stał już ustawiony katafalk z widniejącymi na nim herbami przodków, okadzany dymem z drogich wonnych kadzidel. Nad złożonym tu ciałem przepisane ceremonie odprawił wedle katolickiego rytuału przewielebny sufragan [Jan Baykowski]. Kazanie wygłosił o. [Jan] Czeski, ku zadowoleniu i zachwytowi wszystkich, zwłaszcza wtedy, gdy opowiedział szerzej o niespotykanym i dojrzałym usposobieniu młodzieńca i kiedy przybliżył okoliczności jego śmierci. Na polecenie o. wicerektora sami spuściliśmy trumnę do grobu.

Po tym wydarzeniu ukazała się drukiem książeczka pod tytułem *Grób wielkiej nadziei*, którą napisał kleryk [Wojciech] Ines, ogłaszając ją pod nazwiskiem naszego studenta Hieronima Niesiołowskiego. Znalazł się w niej obszerny zbiór panegiryków na cześć tegoż młodzieńca. Ściany świątyni oświetlały wokół pochodnie trzymane przez aniołów, a na kartkach przytwierdzonych do chóru można było przeczytać wiersze poetyckie wielkiego kunsztu.

Nazajutrz jaśnie w[ielmożna] pani [Konstancja z Kołczkowskich] Grudzińska, żona niegdyś starosty ujskiego [Stefana] i matka zmarłego Jana, przysłała nam na śniadanie średniej wielkości beczkę wina wraz z wykwiętymi specjalami. Ponadto wysłała nam ku wspomnieniu tysiąc florenów oraz wspomnianą już przez nas jedwabną tkaninę, którą jej oddaliśmy. Srebrne blachy w liczbie siedmiu z wytłoczonymi podobiznami herbów, a także blachę, na której widniało odmalowane oblicze zmarłego, u dołu zaś widniał napis nagrobny, wszystkie pozłacane, przytwierdziliśmy dla potomności na wieczną pamiątkę w [naszym] kościele w widocznym miejscu na filarze.

### XVIII. Emblema I...

Tytuł: *Turres Hierycho* || *Wieże Jerycha* – zob. Joz 6,1-20.

w. 2 *streperis ... tubis* || *grzmiącego hałasu* – autor użył niezwykle rzadkiego przymiotnika *streperus* ('głośny / huczący').

w. 4 „*inrepat*” ... „*minas*” || „*miota groźby*” – PROP. 1,17,6: *inrepat aura minas* ('pogoda miota groźby').

**XX. De eodem. Emblema II...**

w. 2 „*excubat ante fores*” || „na straży przed” ... „bramą” – zob. wyżej, obj. do INES.Acroam. IV 52,2 (por. zaraz niżej, obj. do w. 7).

w. 6 *geminæ deseris arma domus* || porzucasz dwóch domów oręża – w oryginalne gra znaczeń słowa *arma* – ‘oręż’ i ‘herb’.

w. 7 *aeratos... muros* || mury spiżowe – TIBUL. 1,3,72: *aeratas excubat ante fores* (‘czuwa przed spiżowymi bramami’).

w. 8 *i nunc, Morte nihil fortius esse nega* || idź i że nic mocniejsze nad Śmierć, zaprzecz teraz – parafraza zdania Seneki (SEN.MI.Epist. 88,37): *i nunc et longam esse vitam nega* (‘spróbujże mi teraz twierdzić, że życie nasze nie jest długie’).

**XXI. Emblema III...**

w. 4 *Libitina* || *Libitina* – rzymska bogini pogrzebów, utożsamiana z grecką Prozerpiną, żoną Hadesa, panią królestwa zmarłych; Libitina zobowiązana była do czuwania nad oddawaniem posług zmarłym; tu: śmierć.

w. 5 *feriit* || uderza – autor daje niezwykle rzadką formę *perfectum* czasownika *ferio*.

„*procul hinc, procul este*” || „Pierzchajcie precz” – OV.Am. 2,1,3. Zob. VERG.Aen. 6,258: *procul, o procul este, profani* (‘precz, o precz, niewtajemniczeni’).

**XXII. Emblema IV...**

Tytuł: *Samson Gazenas portas baiulat* || *Samson bramy Gazy dźwiga* – biblijny bohater odznaczający się nadludzką siłą, gdy Filistyni chcieli go pojmać w Gazie i wystawili straż przy bramie miejskiej, wziął bramę na plecy i wyniósł na szczyt pobliskiej góry (Sdz 16,1-3).

**XXIII. De eodem. Emblema V**

Motto: „*Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas / regumque turres*” || „Krokiem jednakim śmierć blada chodzi po chatach nędzarzy / i wieżach królów” – HOR.Carm. 1,4,12-13.

**XXV. In Holanum...**

w. 1 *A Lecho* || *od Lecha* – Lech, legendarny twórca państwa polskiego, brat Czecha i Rusa.

*Piastoque* || *i Piasta* – Piast to według legendy protoplasta dynastii nazwanej od jego imienia piastowską.

w. 1-2 *genus... / ... genere* || *Ogól rodu... / ... w ogólności* – próba naśladowania gry słów oryginału: *genus* – ‘ród’ oraz *in genere* – ‘w rodzie’, ale też ‘w ogólności’.

**XXVI. De Prisco...**

w. 1 *Materiam ... informem ... negabas* || *przeoczyś, że materia jest bez kształtu* – odniesienie do Arystotelesowskiej zasady, że bytami samoistnymi są

jedynie konkretne rzeczy, które składają się z materii (podłoża zjawisk; tego, z czego są tworzone) i formy (własności pojęciowych, kształtu), przy czym możliwe jest poznanie jedynie formy.

### XXVII. Dei Mater Virgo...

w. 5 „*ventosae*” ... „*procellae*” || „*burze*” ... „*wietrzne*” – CATULL. 64,59.

### XXVIII. In capitosum calvum

w. 2 *Porphyryon* || *Porfirionem* – Porfirion, jeden z Gigantów, którzy walczyli z bogami olimpijskimi, piętrzył skały, by osiągnąć Olimpu.

### XXIX. Ad Aulum...

w. 2 *Hoc pro te iam facit ... nepos* || *To za ciebie ... już czyni potomek* – motyw horacjański (HOR. *Carm.* 2,3,17-20; 14,25-28).

### XXX. Septem Sapientes...

Tytuł: *Septem Sapientes, ex Graeco* || *Siedmiu Mędrców, z greckiego* – to starogrecy myśliciele, politycy i prawodawcy żyjący w pierwszych dziesięcioleciach VI w. p.n.e., którym przypisywano także słynne maksymy. Zazwyczaj w skład tej siódemki wchodził: Tales z Miletu, Solon z Aten, Pittakos z Mityleny, Bias z Priene, Kleobulos z Lindos na Rodos, Chilon ze Sparty i Periander z Koryntu lub Scyta Anacharsis. Kanon Siedmiu Mędrców znajdujemy po raz pierwszy w dialogu *Protagoras* Platona (*Prot.* 343a), gdzie Sokrates wygłasza przekonanie, że mądrość swą zaczerpnęli z doryckiego Lacedemonu, skoro ich sentencje cechuje lakońska zwięzłość. Należy jednak pamiętać, że kanon ten nigdy nie był stały, a jedynie apollińska liczba siedem pozostawała niezmienna. Poświęcony był im również anonimowy epigram z *Antologii palatyńskiej* (AP 9,366; zob. też *SELECTA EPIGR.GR.*, s. 135).

w. 2 *Stultorum numerum dicere nemo potest* || *Jaka jest liczba głupich, nikt orzec nie zdola* – nawiązanie do mądrości Eklezjasty (Koh 1,15): *stultorum infinitus est numerus* („głupich jest poczet nieprzeliczony”).

### XXXI. In ordinariam s[ancti] Pauli effigiem

Zob. KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [174.] (s. 36):

#### Ś[więci] Piotr i Paweł

Heretycy Piotrowe lekceważą klucze,  
aleć jest i miecz Pawłów, który ich połuźce.  
Niech go lekce nie ważą, iże malowany,  
bo w rękę apostołskich żywe daje rany.

Tytuł: || *Na zwykłe wyobrażenie świętego Pawła* – św. Pawła przedstawiano zazwyczaj z mieczem, nawiązując do sposobu jego egzekucji. O straceniu

świętego nie wspominają Dzieje Apostolskie, lecz wedle tradycji chrześcijańskiej miał zginąć święty mieczem w Rzymie 29 czerwca 67 r.

### XXXII. S[anctus] Paulus subita e caelo luce circumfusus caecus efficitur...

Tytuł: || *Święty Paweł, otoczony nagłą z nieba światłością, zostaje oslepiony* – zob. Dz. 9,3-9.

### XXXIII. Cingulo suo morbos depellit

w. 1 *Morbos, Paule, tuam non miror tollere zonam* || *Nie dziw, Pawle, że pas twój usuwa choroby* – Dzieje Apostolskie (19,11) wśród cudów dokonanych przez św. Pawła wymieniają uzdrowienia dzięki pasom i chustkom. „I nie lada cuda czynił Bóg przez rękę Pawłową. Tak iż też na chore przynoszono chustki albo pasy od ciała jego, i odchodziły od nich choroby, i duchowie źli wychodzili” (przekład J. Wujek). O mających właściwości lecznicze pasach i chustkach św. Pawła czytamy u SKARGI (*Żywoty świętych*, s. 575): „Tam, w Efezie, dwie lecie przemieszkał, i wielkie cuda czynił nad chorymi, tak iż i chustki z ciała jego, i pasy leczyły chore i dyjabły wyganiały”.

### XXXV. S[ancti] Pauli strophium...

Tytuł: – zob. wyżej, obj. do INES *Acroam*. V 32, tyt.

w. 1 *Paraetonio ... Machaone* || [paretoński] *Machaon* – Machaon, syn Asklepiosa, sławny lekarz, uczestniczył w wojnie trojańskiej po stronie Greków. Miasto Paretonium leżało w północnej Afryce; tu poetycko: „paretoński” to tyle, co ‘egipski / afrykański’. Być może autor użył tego określenia, bo niektóre źródła jako matkę Machaona wymieniają Epione, córkę Meropsa, króla Etiopii, kraju w Afryce na południe od Egiptu.

### XXXVI. Gladio... percussus lac e vulnere fundit

Motyw obecny również u innych autorów; zob. np. BAUHUSIUS, *Epigrammata* I [26.] [s. 14]:

#### *D[ivus] Paulus uber mundi*

*Ubera lacte fluunt, fluit en pro sanguine Paulo  
lac niveum: mundi totius uber erat.*

#### Święty Paweł piersią świata

Piersi mlekiem spływają, zamiast krwi Pawłowej,  
płynęło białe mleko, bo piersią był świata.

Tytuł: *Gladio... percussus* || *Mieczem... uderzony* – zob. wyżej, obj. do INES *Acroam*. V 31, tyt.

w. 1 *Cum tibi tam casto distillent vulnera lacte* || *Gdy rany ociekają ci tak czystym mlekiem* – o cudzie, który miał nastąpić po śmierci św. Pawła, zob. SKARGA, *Żywoty świętych*, s. 577: „Nie krew, ale mleko z szyje jego [tj. św. Pawła] wypłynęło, a głowa, trzykroć skoczywszy, trzy krynice wody dziwnej uczyniła, jako to i po te czasy miejsca w Rzymie świadczą [kościół św. Pawła przy Trzech Źródłach – *San Paolo alle Tre Fontane*]”.



**XXXVII. De eodem**

w. 2 *Lactea ... Via* || *Mleczna ... Droga* – gra znaczeń: astronomiczna Droga Mleczna, a jednocześnie ‘droga mleka’, nawiązanie do legendarnego cudu, który nastąpić miał po śmierci św. Pawła; zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* V 36,1.

**XXXVIII. Aliud de eodem...**

Motto: „*Filioli quos iterum parturio*” etc. || „*Dziatek moje, które zaś, bolejąc, rodzą*...” – Ga 4,19 (dosłownie: ‘Dziatek moje, które ponownie w bólach rodzą’).

„*Ut modo geniti infantes lac concupiscite*” || „*Jako dopiero narodzone niemowlęta mleka pożądajcie*” – 1P 2,2: *sicut modo geniti infantes rationale sine dolo lac concupiscite* („jako dopiero narodzone niemowlęta, rozumnego, bez zdrady, mleka pożądajcie”).

w. 3 „*niveae cervicis hiems*” || „*zima śnieżnej szyi*” – SARBIEWSKI, *Epigrammata* 77,3.

w. 4 *lac, quo filiolos educat ille suos* || [w. 3-4] *mleko... / którym on swoich synaczków wykarmi* – aluzja do sformułowań użytych przez św. Pawła w listach (1Kor 3,1-2; Hbr 5,12).

**XXXIX. De eodem**

w. 2 „*lactea vena fluit*” || „*mleka potok ... płynie*” – SCALIGER J.C., *Heroes: Mattheus Bandellus*, w. 4 [s. 327]. W oryginale gra znaczeń: *lactea vena* – ‘mleczna wena’ i ‘mleczna żyła’.

**XL. In idem...**

Tytuł: *d[ivi] Ambrosii* || *świętego Ambrożego* – św. Ambroży (339-397), Ojciec Kościoła i jeden z czterech wielkich łacińskich Doktorów Kościoła; znany jako mówca i pisarz, reformator liturgii i liturgicznego śpiewu.

Motto: „*Te martyrum candidatus laudat exercitus*” || „*Tobie hołdy nieść pośpiesza męczenników orszak biały*” – 15 wers *Te Deum laudamus* (‘Ciebie, Boga, wysławiamy’), hymnu, który przypisywany był św. Ambrożemu (dlatego nazywany jest hymnem ambrożyjskim) i św. Augustynowi, obecnie autorstwo wiązane jest ze św. Niketasem / Nicetasem, biskupem Remezjany († po 414 r.).

**XLI. De eodem**

w. 1 *lictoris ad ictum* || *od kata ciosu* – zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* V 31,tyt.

**XLII. De eodem...**

Tytuł: *et tribus fontibus eodem in loco, in quo decollatus est, erumpentibus* || *i trzech źródłach w miejscu, w którym ścięty został, wytrysłych* – por. wyżej, obj. do INES*Acroam.* V 36,1.

**XLIII. De eodem**

w. 2 *dure tyranne* || *tyranie srogi* – chodzi o rzymskiego cesarza Nerona, za którego panowania i podczas prześladowań chrześcijan według tradycji św. Paweł został ścięty mieczem w Rzymie (SKARGA, *Roczne dzieje kościelne*, s. 59-60).

**XLIV. De iisdem fontibus**

w. 4 *in exsequiis* || *na egzekwacjach* – tj. nabożeństwie żałobnym, odprowadzanym przy trumnie zmarłego.

**XLV. De iisdem**

w. 1 *Pegaseos ... fontes* || *źródła Pegazowe* – tj. Hippokrene; zob. wyżej, obj. do INES *Acroam.* III 30.

**XLVI. In Battum...**

Tytuł: *sciolum* || *mędrka* – w oryginale *sciulus* ('mędredek') daje grę słów ze *scire* w wersie 1 i 2.

w. 2 *cur scire tamen se negat ille nihil* || *Czemu zatem zaprzecza, że w głowie ma nicłość?* – w łacinie używa się pojedynczego przeczenia, zdanie znaczy dosłownie: 'Czemu zaprzecza, że wie nic?'. Tłumaczenie z podwójnym przeczeniem: „Czemu zaprzecza, że nic nie wie” zabiłoby koncept, dlatego przykład z konieczności to proste zdanie komplikuje. W oryginale czytelne nawiązanie do przypisywanej Sokratesowi sentencji: „Wiem, że nic nie wiem”; zob. wyżej, obj. do INES *Acroam.* III 82,2.

**XLVII**

Motto: „*Fuge, fuge, dilecte mi*” etc. || „*Uciekaj, miły mój...*” – Pnp 8,14 (dosłownie: 'uciekaj, uciekaj, miły mój').

**XLVIII. Ad Sosibianum...**

w. 1 *supremo ... Tonanti* || *Do Gromowładcy* – czyli Zeusa / Jowisza jako władcy grzmotów, błyskawic i piorunów.

**XLIX. Ad hortulanum**

w. 1 „*Convenisse suis*” *dicebam „nomina rebus”* || *Mówilem, że „są zgodne i słowa, i rzeczy”* – nawiązanie do popularnej sentencji: *conveniunt rebus nomina saepe suis* ('nazwy często odpowiadają swym rzeczom'). Wers pochodzi z komedii Ryszarda z Venosy (Ricardus Venusinus; ok. 1230-1267?) pt. *Paulinus et Polla* (zob. *Poésies inédites du Moyen Âge*, s. 390).

w. 2 *porrexisses tam mala mala mihi* || *miales dać mi figę, a figę mi dales* – w oryginale inna gra słów: *mala* – 'złe' i 'jabłka' (dosłownie: 'gdy dales mi tak złe jabłka'). Ten sam motyw zob. INES *Acroam.* I 52,1; V 92,4.

**L. Ad Merianum**

w. 1 „*Tē dare promittis*” || „*Obiecujesz dać*” – zob. OWEN, *Monosticha* 46:

*Ad Simonem Canusianum*

*Tē dare promittis, nec das mihi munera, Simon.  
Nil tibi debebo, si mihi tarda dabis.*

**Do Szymona Kanuzjana**

Obiecujesz dać dary, lecz mi ich nie dajesz.  
Nic ci winien nie będę, gdy je dasz ze zwłoką.

w. 4 „*Qui cito dat, bis dat*” || „*Kto szybko, dwakroć daje*” – zob. PUBLIL. *Sent.* 16 [s. 35,235]: *Inopi beneficium bis dat, qui dat celeriter* (‘dwa razy wyświadcza dobrodziejstwo ubogiemu ten, kto wyświadcza je szybko’); ERA-SMUS, *Adagia* 1.8.91. Autor wykorzystał tę paremię raz jeszcze (INES *Acroam.* VI 47, tyt.).

**LI. Ad Vincentium Blandum...**

Tytuł: *magnaē charitatis* – zachowano pisownię *charitatis*, a w wersach 2 i 4 *charitates* (zamiast *caritatis, caritates*) dla podkreślenia gry słów (zob. niżej).

w. 1-2 *Tres ... Charites ... / ... non tres ... charitates* || *Trzy Charyty ... / ... charytatywnych dzieł wiele więcej* – próba oddania gry słów oryginału: *Charites* – ‘Charyty’ i *charitates* – ‘dobrodziejstwa’ (dosłownie [l.mn.]: ‘miłosierdzia’).

**LII. In obesum bibonem**

w. 1 *Utrem, non uterum* || *Beczkę, a nie brzuch* – w oryginale gra słów: *uter* – ‘bukłak’ i *uterus* – ‘brzuch’.

**LIV. De eodem**

w. 1 „*Colles Bacchus amat*” || „*Pagórki Bacchus kocha*” – zob. wyżej, obj. do INES *Acroam.* 197.

*in collibus uvae* || *na nich ... grona* – VERG. *Ecl.* 9,49: *in collibus uva*.

**LV. Ad Pollum...**

w. 1-4 *Uxoris ... uxoris ... / ... uxor ... // ... // ... uxori* || *żony żony ... / ... żona ... // ... // ... żonę* – powtórzenia służą podkreśleniu, że ów mąż jest cieniem własnej żony.

w. 4 *hoc est uxori nubere, Polle, virum* || *tak to jest, gdy mąż, Pollu, za żonę wychodzi* – zob. MART. *Epigr.* 10,69: *Hoc est uxorem ducere, Polla, virum* (‘Tak bywa, Pollo, kiedy żona męża pojmie’; przekład J. Czubek). W *hoc* wzdłużone *o*, zapewne według Wergiliusza (VERG. *Aen.* 2,664); por. także INES *Acroam.* I 72,3; IV 54,3; V 58,2. 76,2. 81,10; VI 57,4; VII 4,4.

**LVII**

Motto: „*Vulnerasti cor meum in uno crine colli tui*” etc. || „*Zranilaś serce moje jednym włosom szyje twojej*”... – Pnp 4,9: *vulnerasti cor meum soror mea sponsa*

*vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum et in uno crine colli tui* („Zraniłaś serce moje, siostró moja, oblubienico, zraniłaś serce moje jednym okiem twoim i jednym włosiem szyje twojej”).

w. 4 *empyreis viribus* || *empirejską siłą* – tj. niebiańską; zob. wyżej, obj. do INES.Acroam. I 58,1.

### LVIII. In Brenum...

Zob. MART.Epigr. 7,43:

<i>Primum est, ut praestes, si quid te, Cinna, rogabo;</i>	Pierwsza zaleta, Cynno, dawać, kiedy proszę;
<i>illud deinde sequens, ut cito, Cinna, neges.</i>	druga, zaraz odmówić, odwłoki nie znoszę.
<i>Diligo praestantem; non odi, Cinna, negantem:</i>	Dasz, Cynno – dobrze; nie dasz – niewielki ambaras,
<i>sed tu nec praestas, nec cito, Cinna, negas.</i>	lecz ty, Cynno, nie dajesz ni odmawiasz zaraz.

(przekład J. Czubek)

oraz PUBLIL.Sent. N60 [s. 46,469]: *Non leve beneficium praestat, qui breviter negat* (‘Nieblahe dobrodziejstwo wyświadcza ten, kto szybko odmawia’).

w. 2 *Hoc accuso* || *Skarżę się* – w *hoc* wzdłużenie jak u Wergiliusza (VERG. Aen. 2,664); por. także INES.Acroam. I 72,3; IV 54,3; V 55,4. 76,2. 81,10; VI 57,4; VII 4,4.

### LIX. Ad Paulinum...

Tytuł: *Circulus vitiosus* || *Błędne koło* – błąd logiczny polegający na definiowaniu jakiegoś wyrażenia za pomocą tego właśnie wyrażenia; przenośnie: sytuacja beznadziejna / bez wyjścia.

w. 2 *isque redisque vias* || *przemierzasz drogi* – zob. MART.Epigr. 6,10,8 (*itque reditque vias*); STAT.Theb. 1,102 (*itque reditque vias*). Ten sam zwrot niżej, INES.Acroam. VI 96,2.

### LX. Ad Maenium...

w. 1-2 *Qua prece, qua pretio ... carmina ... / ... pretiosa* || *placąc albo płacząc. / ... opłaci się czytać* – próba naśladowania gry słów oryginału: *prece* – ‘prośbą’, *pretio* – ‘zapłatą / ceną’, *pretiosa* – ‘cenne / wspaniałe’ (dosłownie: ‘Zarówno za prośbę, jak i za zapłatę kupujesz swoje pieśni, Meniuszu. / Twoje pieśni, któż wątpi, są cenne’).

### LXI. In quendam

w. 2 *non faciet facies* || *Nie twarz tworzy* – tłumaczenie oddaje grę słów oryginału.

### LXII. In Rosam... Stanisłai Pstrokoński...

Tytuł: || *Na Różę ... Stanisława Pstrokońskiego* – Stanisław Pstrokoński (1591-1657) herbu Poraj, od 1645 r. biskup chełmiński (nominacja w 1644 r., ingres w 1646).

**LXIII. Ad Deuterum...**

Tytuł: *Palinodia* || *Palinodia* – tu: tekst polemiczny; por. wyżej, obj. do INES*Acroam.*, *Prooem.* [8].

Motto: „*Quod rarum, carum*” || „*To, co rzadkie, cenne*” – przysłowie łacińskie, najczęściej podawane w wersji: *Carum est, quod rarum est.*

**LXIV. Ad Bassulum...**

Tytuł: *Caecus amor* || *Ślepa miłość* – popularne powiedzenie będące przykładem z greki; por. THEOCR.*Idyll.* 10,19-20: τῦφλός ... / ... Ἔρως [*tyfłós Éros*].

w. 2 *iam didici ... „quid sit amor”* || *już pojąłem ... „czym jest miłość”* – zob. VERG.*Ecl.* 8,43: *nunc scio, quid sit Amor* (‘teraz wiem, czym jest miłość’).

**Epigramaty LXVII-LXXV**

Tytuł: *Ioanni a Lipe Lipski* || *Janowi z Lipia Lipskiemu* – Jan z Lipia Lipski herbu Łada (1589-1641), prymas Polski, uczestnik sławnego poselstwa Jerzego Ossolińskiego, ówczesnego podskarbiego nadwornego koronnego, późniejszego kanclerza wielkiego koronnego, do papieża Urbana VIII w 1633 r.

**LXVIII**

w. 1 *Ausonias ... tiaras* || *auzońskie ... tiary* – czyli italskie, rzymskie; Auzonia (*Ausonia*) to pierwotnie nazwa południowej Italii, potem poetyckie określenie całej Italii.

**LXXV. Apodosis...**

Tytuł: *Apodosis* || *Następnik* – zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* IV 44,tyt.; także V 10,tyt.

*Cum ... in archiepiscopum Gnesnensem fuisset inauguratus* || *Gdy ... na arcybiskupa gnieźnieńskiego został wybrany* – Jan Lipski uzyskał tę godność w 1638 r., rządy w diecezji objął przez pełnomocnika 23 marca 1639 r., a osobisty ingres odbył 22 sierpnia 1639 r.

**LXXVI. Ad Truttum...**

w. 2 *si vis „nubere, nube pari”* || *chcesz się „wydać, bierz równego sobie”* – zob. OV.*Her.* 9,32: *siqua voles apte nubere, nube pari* (‘jeśli zechcesz stosownie się wydać, poślub równego sobie’). W słowie *hoc* wzdłużenie na wzór Wergiliusza (VERG.*Aen.* 2,664); por. także INES*Acroam.* I 72,3; IV 54,3; V 55,4. 58,2. 81,10; VI 57,4; VII 4,4.

**LXXVIII. De s[ancta] Barbara**

Tytuł: || *O świętej Barbarze* – św. Barbara († ok. 306 r.) z Nikomedii lub Heliopolis (w małoazjatyckiej Bitynii), męczennica, według tradycji za

odmowę wyrzeczenia się wiary chrześcijańskiej więziona była w wieży przez swego ojca Dioskura, a następnie poniosła śmierć z jego rąk.

w. 1 *Victa duci nomen Latio dedit Africa || Wódz z Lacjum od pobitej Afryki wziął imię* – chodzi o Scypiona Afrykańskiego (*Africanus*) Starszego lub Scypiona Afrykańskiego (*Africanus*) Młodszeo, którzy zyskali swoje przydomki (*cognomina*) od zwycięstw odniesionych nad Kartagińczykami w Afryce; zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.*, *Ded.* [3].

w. 2 *dicitur a victa Barbara barbarie || Barbarę barbarzyństwo pokonane zowie* – koncept wykorzystywany również przez innych autorów; zob. np. BAUHUSIUS, *Epigrammata* II [48.], 17-20 [s. 39-40]:

**S[ancta] Barbara**

*Ergo ego, tam mitis, cur dicar Barbara, mitte  
quaerere. Quod non sim barbara, facta docent,  
sed Parcae ut parcut, ut luci lumine lucent,  
ut bellum est bellum, sic ego Barbara sum.*

Czemu mnie, tak łagodną, zwą Barbarą, przestań  
pytać. Żem barbarzynką nie jest, uczą czyny,  
lecz jak Parki oszczędne, lasy światłem świecą,  
tak jak wojna jest piękna, tak jam jest Barbara.

Zob. też wyżej, obj. do INES*Acroam.* II 86,2, a nadto I 81; II 61; VI 41,1-2.

**LXXIX. De ministris ad haereticos...**

Zob. PANNONIUS, *Epigrammata* 87:

**De eodem [De Paulo summo pontifice]**

*Sanctum non possum, patrem te dicere possum,  
cum video natam, Paule Secunde, tuam.*

**O tymże [O papieżu Pawle]**

Świętym cię zwać nie mogę, ojcem mogę nazwać,  
kiedy, o Pawle Drugi, widzę twoją córkę.

także KOCHANOWSKI, *Fraszki* I 44: *Na ojca świętego*:

Świętym cię zwać nie mogę, ojcem się nie wstydzę,  
kiedy, wielki kapłanie, syny twoje widzę.

**LXXX. Ad Fuscum...**

w. 1 *Plutum || Plutona* – dosłownie: Plutosa. Autor utożsamia Plutosa (Bogactwo), greckie bóstwo, personifikację bogactwa, z Plutonem, władcą Podziemi, co nie dziwi, bo przydomek Pluton znaczy 'Bogaty / Bogacz' (zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* I 61, tyt. 2). W przekładzie dano „Pluton” dla

jasności, bo to Pluton ma do czynienia z trzema Furiami (zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* II 46,1 oraz VI 31,5-6).

### Epigramaty LXXXI-LXXXIV

Tytuł: *Chrysostomi Marszewski* || *Chryzostoma Marszewskiego* – być może chodzi o syna Krystiana Marszewskiego herbu Rogala, dożył on jednak wieku dorosłego i doczekał się potomstwa z Rokosowską; zob. NIESIECKI, *Korona*, t. 3, s. 226.

### LXXXI. Emblema I...

Tytuł: *Cornubus ... liliisque* || *Nad rogami ... i liliami* – rogi pochodzą zapewne z ojcowskiego herbu Rogala, lilie – jak wskazuje wzmianka w epigramacie V 83 – z herbu matki. Nie wiemy, kim i jakiego herbu była matka Marszewskiego, ale mógł to być dość popularny herb Gozdawa, czyli srebrna lilia (lilie) w czerwonym polu.

w. 1 *Sirius* || *Syriusz* – gwiazda Syriusz (por. gr. *σεῖριος* [*seirios*] – ‘gorący / skwarny / niszczycielski’), inaczej zwana Kanikulą (*Canicula*), jest najjaśniejszą gwiazdą w konstelacji Psa Wielkiego; por. polskie słowo ‘kanikuła’. Gwiazdozbiór Psa pojawia się po letnim przesileniu (około 28 lipca) i na naszej szerokości geograficznej świeci 6 tygodni, w czasie największych letnich upałów.

w. 3 *lilia pallent* || *lilie bledną* – zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* IV 3.

w. 10 *hoc* || *ta* – w *hoc* długie *o* (VERG.*Aen.* 2,664); por. także INES*Acroam.* I 72,3; IV 54,3; V 55,4. 58,2. 76,2; VI 57,4; VII 4,4.

### LXXXII. Emblema II...

w. 1-2 *Bella movet Divinus Amor Libitinaque bella: / haec pharetra, pharetra cinctus et ille sua* || *Wojuje Miłość Boża i Śmierć wojny toczy: / Śmierć kolczanem swym zbrojna i Miłość kolczanem* – zob. SARBIEWSKI, *Epigrammata* 34,1-2:

*Mors et Amor gemini pignant de laude triumphi:*

*Mors pharetra, pharetra conspiciendus Amor.*

Śmierć i Miłość wraz walczą o chwałę zwycięstwa:

z kolczanem Śmierć i Miłość z kolczanem wzrok wabi.

(przekład M. Piskala, D. Sutkowska)

w. 5 *gemino ... cornu* || *rogiem podwójnym* – w herbie Rogala widnieją róg tura i róg jelenia.

### LXXXIII. De eodem. Emblema III...

Motto: „*Sequuntur Agnum, quocumque <ab>ierit*” etc. || „*Ci chodzą za Barankiem, gdziekolwiek idzie*” – por. Ap 14,4: *hii, qui sequuntur Agnum quocumque abierit.*

„*Qui pascitur inter lilia*” || „*Który się pasie między liliami*” – Pnp 2,16.

Tytuł: *Collegii Karnkoviiani* || *Karnkowskiego Kolegium* – mowa o jezuickim kolegium w Kaliszu, ufundowanym w 1583 r. przez Stanisława Karnkowskiego (1520-1603), arcybiskupa gnieźnieńskiego i prymasa Polski. Herb Karnkowskich, Junosza, przedstawia białego barana w czerwonym polu.

w. 3 *maternis ... lilia ceris* || *herby matczyne ... lilii* – zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* V 81, tyt.

#### LXXXIV. De eodem. Emblema IV

Motto: „*Inveni portum, Spes et Fortuna, valete*” || „*Port znalazłem, Nadziejo, Fortuno, żegnajcie*” – motto pochodzi z pierwszego wersu anonimowego dystychu zamieszczonego w *Antologii palatyńskiej* (AP 9,49); na łacinę przełożył go Tomasz More: *Iam portum inveni, Spes et Fortuna, valete*; oraz w brzmieniu identycznym jak u Inesa – Gregorius Gyraldus / Giraldus Lilius (*SELECTA EPIGR.GR.*, s. 123).

w. 1 *Iason* || *Jazon* – syn Ajsona i Alkimedey, jeden z potomków Ajolosa (Eola), heros, dowódca wyprawy Argonautów, którzy wyruszyli do Kolchidy na okręcie „Argo” (‘Szybka’). Zob. także wyżej, obj. do INES*Acroam.* IV 9,1.

*Colchos* || *Kolchów* – Kolchowie, poddani Ajetesa, mieszkańcy Kolchidy, którą umiejscawiano na wschodnich wybrzeżach Morza Czarnego, a na południe od Kaukazu.

w. 7 *Favoni* || *Fawona* – Fawon (*Favonius*) to ciepły wiatr zachodni, grecki Zefir.

#### LXXXV. Discipuli sui, Thomae S[ancti], nomine...

Tytuł: *S[ancti] Thomae* || *świętego Tomasza* – nie wiadomo, którego świętego o tym imieniu ma autor na myśli, najbardziej znani to św. Tomasz Apostoł i św. Tomasz z Akwinu.

#### LXXXVI. In Candidum...

Tytuł: || *Na Kandyda* – imię to znaczy ‘Jasny / Czysty / Nieskazitelny’, zapewne dla kontrastu z charakterem bohatera.

w. 2 *laudo genus ... non speciem* || *ród, a nie rodzaj człowieka pochwalam* – w oryginale inna gra słów: *laudo genus, non speciem* – ‘chwałę ród, a nie postać’, ale też ‘chwałę to, co ogólne, a nie to, co szczegółowe’; zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* V 25.

#### LXXXVII. Ex Cantic[o] canticor[um]

Motto: „*Veni, dilecte mi*” etc. || „*Przydź, miły mój*”... – Pnp 7,11.

#### LXXXVIII. Ad Faustinum

Pewną inspiracją dla autora mógł być epigramat Marcjalisa (MART. *Epigr.* 3,8):



„Thaïda Quintus amat” Quam Thaïda? „Thaïda luscam”.  
Unum oculum Thaïs non habet, ille duos.

W jednookiej Taidzie Kwintus się, nieboże,  
zakochał. Kto z nich dwojga – powiedz – widzi gorzej?

(przekład S. Kołodziejczyk)

### LXXXIX. Ad Brundum...

w. 1 „*Multorum capitum*” plebs „*belua*” dicitur esse || Mówią, że lud „*potworem jest o wielu głowach*” – zob. HOR.*Epist.* 1,1,76: *belua multorum es capitum* („tyś potwór wielogłowy [o ludzie rzymskim]”; przekład A. Lam).

w. 1-2 „*Multorum capitum*” plebs „*belua*” ... / ... *belua* ... *liber* || *lud* „*potworem ... o wielu głowach*”. / ... *księga* ... *potwór* – przekład nie oddaje gry słów oryginału: *multorum capitum* – ‘o wielu głowach’ (o ludzie), ale też ‘o wielu rozdziałach’ (o książce). Propozycją naśladowania tej gry mogłoby być tłumaczenie: ‘lud jest potworem nigdy bezstronnym’, jednak to zaciera znaczenie cytatu z Horacego.

### XC. De Britano...

Tytuł: *Parodia ad 52 lib[ri] 8 Martialis epigramma* || *Parodia Marcjalisowego epigramatu 52 z księgi 8* – MART.*Epigr.* 8,54(53):

*Formosissima quae fuere vel sunt,  
sed vilissima quae fuere vel sunt,  
o quam te fieri, Catulla, vellem  
formosam minus aut magis pudicam!*

Nie ma od ciebie piękniejszej na świecie  
i nie ma równie nikczemnej – a przecie  
tak bym, Katullo, chciał zobaczyć w tobie  
skazę cielesną lub wstyd innych kobiet!

(przekład S. Kołodziejczyk)

### XCI. De Graeculo loquace

Tytuł: – dosłownie: ‘O gadatliwym Greczynku’.

w. 2 *graculus* ... *loquax Graeculus* || *gadatliwy Kawczyński* ... *skrzecząca kawka* – w oryginale: *graculus* – ‘kawka’, *loquax Graeculus* – ‘gadatliwy Greczynek’.

### XCII. Ad Martinianum Fuscum...

w. 1-2 *Tres inter facilis facta est divisio fratres, / cum totus triplici subditur orbis ero* || *Działu między trzech braci łatwo dokonano, / kiedy trzem został władcom poddany świat cały* – chodzi tu o mityczny podział władzy nad światem między Zeusa / Jowisza, Posejdona / Neptuna i Hadesa / Plutona.

Tak to przedstawił Pindar (PIND.*Ol.* 7,55: ὅτε χθόνα δατέοντο Ζεὺς τε καὶ ἄθνάτοιοι) w łacińskim przekładzie z wydania: *Pindari «Olympia», «Pythia», «Nemea», «Isthmia», caeterorum octo lyricorum carmina... nonnulla etiam aliorum, omnia Graece et Latine, Pindari interpretatio nova est, eaque*

*ad verbum, caeteri partim ad verbum, partim carmine sunt redditi* ([Genève]: H. Stephanus, 1560, s. 86 i 87): *quando terram partiebantur Iuppiter et immortales* ('kiedy ziemię dzielili Jowisz i nieśmiertelni'). [red.]

w. 4 *male ... dat sua mala* || *źle ... daje swoje jabłka* – mowa o słynnym sędziu Parysa, jaki odbył się na górze Ida w pobliżu Troi. Bogini niezgody, Eris, której nie zaproszono na ślub Peleusa i Tetydy, doprowadziła do sporu między trzema boginiami: Herą, Afrodytą i Ateną, rzucając między nie jabłko z napisem: „Dla najpiękniejszej”. Na sędzię Zeus wyznaczył młodego pasterza, Parysa, a wybór, jakiego ten dokonał, stał się przyczyną wojny trojańskiej. Afrodyta w nagrodę za otrzymanie jabłka przyrzekła Parysowi najpiękniejszą kobietę świata – Helenę, żonę Menelaosa, króla Sparty. Gdy Parys uwiózł Helenę do Troi, Menelaos i jego brat Agamemnon zorganizowali wyprawę odwetową. W oryginale gra słów: *male* – ‘źle’, *mala* – ‘jabłka’. Ten sam motyw zob. INES *Acroam.* I 52,1; V 49,2.

*Dardanius ... Paris* || *Parys dardański* – Parys, syn trojańskiego króla Priama. Przydomek *Dardanius* ('dardański') znaczy tyle, co 'trojański', a wywodzi się od imienia Dardanosa, protoplasty Trojan.

### XCIII. In quendam ineptum poetastrum

w. 2 *ellebori* || *szaleju* – w oryginale mowa o 'ciemierzycy / ciemiężycy / ciemierniku', trującej roślinie, która u starożytnych uchodziła za lek przeciwko szaleństwu. Tu Ines ma ją chyba za środek wywołujący szaleństwo albo rozumieć należy, że ów wierszokleta zażywa tyle ciemierzycy na swoje szaleństwo, iż pełno jej w jego wierszach. Tak czy owak, bohater utworu jest niespełna rozumu, więc w przekładzie „szalej” zgodnie z powiedzeniem „najeść się szaleju”.

### XCIV. In quendam perduellem...

Tytuł: *In quendam perduellem, magnum genus et nomen mentientem* || *Na pewnego zbrodniarza wielki ród i nazwisko fałszywie wskazującego* – chodzi prawdopodobnie o Aleksandra Leona Kostkę Napierskiego, który miał być nieślubnym synem Władysława IV Wazy. Napierskiego stracono w Krakowie 18 lipca 1651 r. za zorganizowanie buntu chłopskiego i zbrojne zajęcie zamku w Czorsztynie.

w. 1 *Magni fur generis* || *Zbir rodu wysokiego* – w oryginale umyślna dwuznaczność: 'łotr wysokiego rodu' i 'złodziej wysokiego rodu', czyli ten, który „ukradł” wysoki ród, fałszywie podając się za dobrze urodzonego.

### XCVII. Ex Cantic[o] cantic[orum]

Motto: *„Osculetur me osculo oris sui” etc.* || *„Niech mnie pocałuje pocałowaniem ust swoich”...* – Pnp 1,1.

„*Mel et lac sub lingua tua*” etc. || „*Miód i mleko pod językiem twoim*”... – Pnp 4,11 (ten passus w księdze starotestamentowej umieszczony jest za przytoczonym bezpośrednio po nim).

„*Favus distillans labia tua*” etc. || „*Plastr miodu płynący wargi twoje*”... – Pnp 4,11.

### C. Ad eundem

Zob. PANNONIUS, *Epigrammata* 148:

#### *In Prosperum*

*Non bona me iactas epigrammata fingere, Prosper.*

*Verum est, cofiteor – tu meliora facis.*

#### *Na Prospera*

*Że niedobre, zarzucasz, tworzę epigramy.*

*Jest to prawda, przyznaję – ty sam lepsze piszesz.*

w. 2 *qui meliora facit* || *kto lepsze pisuje* – klauzula zbudowana na wzór MART.*Epigr.* 2,8,8 (*sed tu non meliora facis*) i Pannoniusa.

## ...CENTURIA VI || SETKA SZÓSTA

### I. Medica Principis Apostolorum umbra

Tytuł: || *Leczniczy cień Księcia Apostolów* – tj. św. Piotra, któremu Chrystus dał pierwszeństwo przed innymi uczniami (Mt 16,18-19). O tym, że nawet cień św. Piotra leczył chorych, mówią Dzieje Apostolskie (5,15-16). Zob. też Dz 3,1-8,10; 9,32-41; 20,9-12, oraz wyżej, obj. do INES.*Acroam.* V 33, tyt.

### II. De motibus Anglicanis...

Tytuł: *De motibus Anglicanis post crudelissimam necem Caroli regis* || *O powstaniu angielskim po okrutnym zabiciu króla Karola* – Karol I Stuart (1600-1649), król Anglii, Szkocji i Irlandii (od 1625 r.), wstąpił się próbami umocnienia władzy królewskiej przy jednoczesnym ograniczaniu znaczenia parlamentu oraz reformami w Kościele anglikańskim i szkockim Kościele prezbiteriańskim. Poczynania te doprowadziły w końcu do wojny domowej; pokonany władca uznany został za tyrana i zdrajcę narodu, a następnie ścięty, Anglię zaś ogłoszono republiką. Inesowi może tu chodzić zarówno o walki ze zwolennikami monarchii, jak i walki w obozie samych zwolenników republiki (np. stłumienie radykalnego chłopskiego ruchu diggerów).

Parafraza tego utworu jest epigramat *Acroam.Pol.* [48.] C.

### III. Ad iuristas. Controversia

Motto: „*Ius ad rem*” || „*Prawo do rzeczy*” – pojęcie z zakresu prawa cywilnego oznaczające ‘prawo w związku z jakąś rzeczą’, np. prawo zastawu.

„*ius in re*” || „*prawo na rzeczy*” – pojęcie z zakresu prawa cywilnego oznaczające ‘prawo przysługujące do jakiejś rzeczy’, najczęściej prawo

własności. Różnicą między obu pojęciami zajmował się wybitny jezuicki teolog i filozof prawa Luis de MOLINA (*De iustitia et iure* 1,2,2,30-35).

w. 4 *iura ... rura ... habet* || *ma prawa ... ma rzeczy* – w oryginale gra słów: *iura* – ‘prawa’ i *rura* – ‘wsie’.

#### IV. Tropus sine tropo...

Utwór opracowuje motyw znany z epigramatu Lukilliosa (*AP* 11,94).

Tytuł: *Tropus sine tropo* || *Przenośnia bez przenośni* – w oryginale zamierzona dwuznaczność: *tropus* to ‘przenośnia’, ale też ‘śpiew / melodia’.

#### V. Ad Lagum...

w. 3-4 *Nam cum sint pauci sapientes, non ego multas / multorum laudes opto nec invideo* || *Bo gdy niewielu mądrych, ja wielu od wielu / pochwał dla siebie nie chcę ani nie zazdroszczę* – puenta utworu wzorowana jest na epigramacie Johna OWENA (*Epigrammata* II 1):

##### *Ad Lectorem*

*Ne placeant stultis, quorum sunt omnia plena,  
carmina non multis nostra placere volo.  
Sat mihi sunt pauci lectores, est satis unus;  
si me nemo legat, sat mihi nullus erit.*

##### Do Czytelnika

By nie chwalili głupcy, których pełno wszędzie,  
chcę, by się podobały me pieśni niewielu.  
Starczy kilku odbiorców, dość będzie jednego;  
jeśli nikt nie przeczyta, starczy mi i żaden.

Zob. też SEN.MI.*Epist.* 8,11. Na tym utworze wzorowany jest epigramat *Acroam.Pol.* [49. CI].

#### VI. *Homo quidam fecit cenam*

Tytuł: || „Człowiek niektóry sprawił wieczerzę” – Łk 14,16.

#### VII. Ad Priscum...

Tytuł: „*Aurea libertas*” || „*Złota wolność*” – termin określający przywileje szlachty w dawnej Polsce; miał się pojawić po raz pierwszy na sztandarach gdańszczan walczących ze Stefanem Batorym w 1577 r., spopularyzowany zaś został przez Piotra SKARGĘ (*Kazania sejmowe*, s. 11-12).

„*auro venalis*” || „*za złoto sprzedawana*” – motto wzorowane na zwrocie *auro venalia iura* – ‘prawa sprzedawane za złoto’ (PROP. 3,13,38), a jednocześnie nawiązujące do licznych sentencji, które można znaleźć w nowożytnych antologiach, jak choćby ta przypisywana Enniusowi: *Aurea libertas toto non venditur auro* (‘Złotej wolności nie sprzedaje się za całe złoto’) bądź kojarzona z Grekiem Ezopem: *Non bene pro toto libertas venditur auro* (‘Nie można złotej wolności sprzedawać za całe złoto’), bądź podobne: *Non est auro venalis libertas* (‘Wolności nie sprzedaje się za złoto’), *Nulla venalis libertas auro* (‘Za żadne złoto nie sprzedaje się wolności’), *Libertas nec auro nec purpura venalis* (‘Wolności nie sprzedaje się za złoto ni purpurę’).

Ten sam, nieco przetworzony, motyw pojawi się niżej (INES *Acroam.* VI 30, motto).

*palinodia* || *replika* – zob. wyżej, obj. do INES *Acroam.*, *Prooem.* [8]; oraz V 63; *Acroam. Pol.* [43.] XCV.

### VIII. Ad Cordulum

Motto: „*Ira calcar virtutis*” || „*Gniew ostrogą cnoty*” – zob. SEN. *MI. Ira* 3,3,1:

*Stat Aristoteles defensor irae et vetat illam nobis exsecari: calcar ait esse virtutis.*

Arystoteles staje w obronie gniewu i zakazuje nam go z siebie usuwać. Twierdzi bowiem, że jest bodźcem do waleczności.

(przekład L. Joachimowicz)

### IX. Ad Olavum...

Tytuł: *Argumentum ad hominem* || *Argument do człowieka* – zob. wyżej, obj. do INES *Acroam.* I 31, tyt.

w. 1 *Caro emitur, precibus quod venit* || *Drogo kupione, co za prosby przyszło* – nawiązanie do słów Seneki Młodszeo (SEN. *MI. Benef.* 2,1,4): *nulla res carius constat, quam quae precibus emptā est* (‘nic drożej nie kosztuje niż to, co zostało nabyte za prosby’).

### X. De Faustino...

Tytuł: *Ex Graeco* || *Z greckiego* – odniesienie do przypisywanego Arystotelesowi dzieła *Zagadnienia przyrodnicze*, podejmującego różne kwestie filozoficzne w formie pytań i odpowiedzi, bardzo popularnego i wydawanego w różnych redakcjach z dodaniem tekstów innych autorów. Omówiono w nim m.in. problem ostrości wzroku wprowadzony pytaniem o to, dlaczego dokładniej widzi się jednym okiem niż dwoma (Ps.-*ARIST. Probl.* 31,2). Ten sam koncept rozwija przysłowie ze znanego zbioru paremii (POLYDORUS, *Proverbia*, k. 24v: [nr] 152): *Plus Fredericus uno oculo vidit quam caeteri principes duobus* (‘Więcej Fryderyk widzi jednym okiem niż pozostali wodzowie oboma’).

### XI. De Sarpedone...

w. 1-2 *Spiritualis ... / ... spirituosus* || *natchniony / ... nadętym* – w oryginale dwuznaczność: *spiritualis* – ‘duchowy’ i ‘duchowny’ (dosłownie: ‘Niesłusznie mówiłeś, Myrtylu, że to człowiek duchowny / człowiek ducha. Sarpedon jest raczej człowiekiem nadętym’).

### XIII. De Erasmi Moria

Zob. OWEN, *Epigrammata* II 85:

**Erasmii „Moria”**

*Stultitiae laudem scripsisti primus, Erasme –  
indicat ingenium „Stultitia” ipsa tuum.*

**Glupota Erazma**

Pierwszy spisał głupoty pochwałę, Erazmie –  
sama wszakże *Glupota* rozum twój wskazuje.

oraz II(VI) 92:

**Erasmii „Encomium moriae”**

*Stultitiam non tu laudasti solus, Erasme,  
te laudant multi „Stultitiamque” tuam.*

**Erazma Pochwała głupoty**

Nie ty jeden głupotę chwaliłeś, Erazmie,  
ciebie wychwala wielu i twoją *Glupotę*.

Tytuł: *De Erasmii „Moria”* || *O „Glupocie” Erazma* – chodzi o *Pochwałę głupoty (Moriae encomium)*, wydane w 1511 r. dzieło Erazma z Rotterdamu (łac. *Erasmus Desiderius Roterodamus*, właściwie: Gerhard Gerhards / Gerrit Gerritsz; 1466-1536), filologa, filozofa, pisarza, teologa i pedagoga, czołowego humanistę epoki Odrodzenia.

**XV. Ad quendam mathematicum...**

Tytuł: *de quadratura circuli* || *o kwadraturze koła* – kwadratura koła to sformułowany w starożytności problem geometryczny: czy można, posługując się cyrklem i linijką, nakreślić kwadrat o polu równym polu danego koła. Przez wieki matematycy bezskutecznie próbowali ten problem rozwiązać lub wykazać, że jest nierozwiązywalny. Dopiero w XIX w. udowodniono, że zadania nie da się wykonać. Przenośnie kwadratura koła oznacza ‘rzecz niewykonalną, nie do osiągnięcia’.

w. 1 „*quadrata rotundis*” || „*kwadraty z kołami*” – zob. HOR.*Epist.* 1,1,100: *mutat quadrata rotundis* (‘zamienia kwadraty na koła’).

**XVI. Ad Macrinum**

Zob. OWEN, *Epigrammata* I 163:

**De cornibus problema**

*Si quando sacra iura tori violaverit uxor,  
cur gerit immeritus cornua vir? Caput est.*

**O rogowcach problem**

Jeśli pohańbi żona święte prawa łoża,  
czemu nosi mąż rogi niewinny? Jest głową.

Motto: „*Caput mulieris vir*” || „*Mąż głową żony*” – Ef 5,23.

w. 4 *cornua fronte gerit* || *rogi na swym czole nosi* – zob. wyżej, obj. do INES-  
*Acroam.* I 19,2.

**XVII. In Anglos...**

w. 1 *sceleris reus es regisque, reique* || *zbrodni winnyś na królu i państwie* – woryginalne aliteracja.

**XIX. De s[ancto] Petro...**

Utwór zbudowany został na podstawie konceptu spotykanego też u innych autorów; zob. np. BAUHUSIUS, *Epigrammata* I [30.] [s. 16]:

**De Christo Domino et Petro apostolo – crucifixis***Cur Petri sursum plantae, Christique deorsum?**Sub terras ibat Christus, in astra Petrus.***O Chrystusie Panu i Piotrze apostołe – ukrzyżowanych**

Czemu ku górze Piotra, w dół stopy Chrystusa?

Pod ziemię schodził Chrystus, Piotr zmierzał ku gwiazdom.

Tytuł: *versis ad caelum pedibus crucifixo* || *ukrzyżowanym ze stopami zwróconymi ku niebu* – św. Piotr zmarł śmiercią męczeńską ok. 64 r. w Rzymie, w czasie prześladowań za panowania cesarza Nerona; tradycja głosi, że ukrzyżowano go głową w dół, o co sam prosił, nie czując się godny, by umrzeć tak samo jak Chrystus. Wiadomości o męczeństwie świętego pojawiają się w apokryficznych *Dziejach Piotra (Actus Petri)* z 2. połowy II w.; powtarzało je później wielu pisarzy chrześcijańskich (zob. *ANT*, cz. 1, s. 480-524).

w. 4 a *Christo lotos ... pedes* || *przez Chrystusa umyte ... stopy* – chodzi o słynną scenę z Nowego Testamentu, gdy Chrystus w czasie Ostatniej Wieczery w Wieczerniku myje apostołom stopy, przed czym początkowo wzbrania się św. Piotr (J 13,1-15). Obrzęd umywania nóg, symbolizujący pokorną i ofiarną miłość pomiędzy członkami wspólnoty, praktykuje wiele Kościołów chrześcijańskich; w niektórych uważany jest nawet za sakrament.

**XX. De eodem ad s[anctum] Petrum**

w. 1 *supreme vicarie Christi* || *najwyższy wikary Chrystusa* – według interpretacji katolickiej przyznanie przez Chrystusa prymatu Piotrowi jest równoznaczne z ustanowieniem go zwierzchnikiem Kościoła (Mt 16,18-19; J 21,15-17).

**XXI. De beato Aloysio Gonzaga...**

Tytuł: || *O błogosławionym Alojzym Gonzadze* – Alojzy Gonzaga (1568-1591), beatyfikowany w 1605 r., kanonizowany w 1726 wraz z innym młodzieńcem jezuitą, św. Stanisławem Kostką, ogłoszony patronem młodzieży. Pochodził ze znakomitego rodu, do Towarzystwa Jezusowego wstąpił wbrew woli rodziny, zrzekając się tytułu i majątku. Mimo słabego zdrowia praktykował umartwienia, w tym samobiczowanie. Zmarł w czasie epidemii dżumy, pielęgnując chorych.

w. 2 „*gloria calcar habet*” || „*ostrogę ma ... chwala*” – zob. *OV.Pont.* 4,2,36: *immensum gloria calcar habet* (‘wielką ostrogę ma chwala’).

**XXII. In Erasmus Roterodamum...**Zob. OWEN, *Epigrammata* I 79:**Participium**

*Cum verbum sit „Eras”, „mus” nomen, quid sit Erasmus,  
ingenio lector colligat inde suo.*

**Imięstów**

Gdy czasownikiem *eras\**, *mus\*\** jest rzeczownikiem, czytelnik, czym był Erazm, stąd niech wynnioskuje.

\* *eras* – byleś

\*\* *mus* – mysz

Tytuł: *a fide apostatam* || *odszczępieńca od wiary* – Erazm wyznawał poglądy zbliżone do teologii Kościoła reformowanego, przygotował też grecko-lacińską edycję Nowego Testamentu z własnym przekładem lacińskim, co wywołało kontrowersje i naraziło autora na oskarżenia o herezję, a jego dzieła trafiły do indeksu ksiąg zakazanych. Formalnie jednak nie wyrzekł się katolicyzmu, mimo że zrezygnował z kapłaństwa i porzucił zakon augustianów.

w. 1-2 „*Erasmus*” / ... „*Eris mus*” || *ni*, „*Eraz mus*” / ... *t*, „*Eraz mus*” – w oryginale nieprzetłumaczalna gra słów: *Erasmus* – ‘Erazm’, *eras mus* – ‘byleś myszą’ i *eris mus* – ‘będziesz myszą’ (dosłownie: ‘Ze zgnilego ducha zrodzony, szpetną byleś myszą [albo: szpetny Erazm], / teraz także pogrążoną w Styksie tartarejską będziesz myszą’). Przekład próbuje naśladować ten koncept.

**XXIII. In Linum...**

w. 1-2 *causas lucrari* ... / ... *lucraris opes* || *sprawy przynoszą wygraną* / ... *bogactwa wygrywasz* – w oryginale gra znaczeń słowa *lucrari* – ‘wzbogacić się’, a o sprawie sądowej – ‘wygrać’.

**XXIV. Ad Aulum...**

Motto: „*Petite et accipietis*” || „*Proście, a weźmiecie*” – J 16,24.

„*Date et dabitur vobis*” || „*Dawajcie, a będzie wam dano*” – Łk 6,38.

**XXV. In Turdum...**

Utwór zdradza pewne podobieństwo do epigramatu Johna OWENA (*Epigrammata* II 123):

**In Linum, doctorem**

*Cur tam pro forma cupide facis omnia, famam  
negligis ingenii? Forma dat esse rei.  
Audeat hoc siquis physicum, Line, dogma negare,  
asserero: doctori forma dat esse – tibi.*

**Do Lina, doktora**

Czemu dla kształtu chętnie wszystko robisz, sławę  
lekceważysz umysłu? Kształt daje istnienie.  
Jeśliby ktoś podważyć chciał ten dogmat, Linie,  
mówię: daje istnienie tobie – doktorowi.

Motto: „*Forma dat esse rei*” || „*Kształt daje istnienie rzeczy*” – popularna formuła filozoficzna (również prawna) wywodzona z *Metafizyki* Arystotelesa, w której znaleźć można twierdzenia: „Formą nazywam istotę każdej rzeczy [...]” (ARIST.*Metaph.* 7,7 1032b 1-2: *speciem autem dico, quod quid erat esse cuiuslibet*; przekład na język polski tu i niżej K. Leśniak; przekład na łacinę



– Wilhelm z Moerbeke [1215-1286]); „Jeżeli coś istnieje, musi być formą i kształtem” (11,3 1060b 26: *si autem est aliquid, species utique erit et forma*). Bezpośrednim źródłem cytowanej sentencji mogło być florilegium (*AUCT. ARIST. Met.* 189. 214).

### XXVII. Ad Candidum Polemicum...

Tytuł: *Polemicum* || *Polemika* – imię *Polemicus* znaczy ‘Wojowniczy’, wydaje się więc stosowne dla gorliwego krytyka.

*ex Oven[i] lib[ri] <2> ep[igrammate] 181* || *z Owena epigramatu 181 z księgi <2>* – zob. OWEN, *Epigrammata* II 181:

#### *Epigramma. Satyra*

*Nil aliud satyrae quam sunt epigrammata longa,  
est praeter satyram nil epigramma brevem.  
Nilsatyrae, si non sapiant epigrammata, pungunt,  
ni satyram sapiat, nil epigramma iuvat.*

#### *Epigramat. Satyra*

Niczym innym satyra niż długi epigram,  
niczym innym epigram niż krótką satyrą.  
Satyra tępa, gdy nie trąci epigramem,  
epigram, gdy nie trąci satyrą, nie bawi.

### XXVIII. „Clepsydrae” etymon

w. 1 „klepto” || „kradnę” – oznaczające zegar wodny słowo „klepsydra” rzeczywiście pochodzi od greckiego czasownika κλέπτω ([klepto] – ‘kradnę’) oraz rzeczownika ὕδωρ ([hydor] – ‘woda’).

### XXIX. Ad Nonium...

Motto: „*Nostrum esse non est esse*” || „*Nasz byt nie jest bytem*” – wydaje się, że to niewielki urywek wywodów o naturze Boga zaczerpnięty z encyklopedii Izydora z Sewilli, której inkunabułowa *editio princeps* ukazała się w roku 1472 (*ISID. Etym.* 7,2,1,12-13):

*Solus enim Pater cum Filio et Spiritu sancto veraciter est. Cuius essentiae comparatum esse nostrum non esse est.*

Sam tylko Ojciec z Synem i Duchem św. prawdziwie istnieje. Do którego istnienia przyrównany byt nasz nie jest bytem.

Przemyślenia te powtórzył Piotr Lombard, który twierdził (PETRUS LOMBARDUS, *Sent.* 1.8,1): *Solus ergo Deus vere est, cuius essentiae comparatum nostrum esse non est* (‘Sam więc tylko Bóg prawdziwie istnieje, z którego istnieniem porównany nasz byt nie istnieje’). Z nim natomiast polemizował Tomasz z Akwinu (THOM. AQUIN. *Script. Sent.* 1.8, q.3 a.3 *expositio*).

### XXX. Ad Blondum

Motto: „*Aurea libertas auro empta*” || „*Złota wolność za złoto kupiona*” – zob. wyżej, INES *Acroam.* VI 30, tyt.

### XXXI. *Elisae et Elizabethae... comparatio*

Tytuł: *Elisae* || *Elisy* – *Elis(s)a* to fenickie, a konkretnie tyryjskie imię Dydony (*Dido*), królowej Kartaginy, miasta założonego przez kolonistów z Tyru, i kochanki Eneasza. Władczyni, opuszczona przez ukochanego, popełniła samobójstwo. Tragicznemu romansowi Dydony i Eneasza poświęcona jest 4 księga Wergiliuszowej *Eneidy*. Autor używa tego imienia jako odpowiednika imienia *Elizabetha* / *Elizabeta*, by nawiązywać do postaci Dydony i by budować koncept, o którym niżej w obj. do w. 2.

*Elizabethae* || *Elizabethy* – Elżbieta I (1533-1603), córka Henryka VIII i Anny Boleyn, od 1558 r. królowa Anglii i Irlandii, w roku 1559 przywróciła, ustanowiony przez ojca, narodowy Kościół anglikański podporządkowany koronie. Nieudany bunt lordów katolickich w 1569 r. i ekskomunika, jaką Elżbietę obłożył papież Pius V w 1570 r., wywołały represje wobec katolików.

w. 2 *illi reliquum nil nisi beta fuit* || *jej nie zostało nic, wyłącznie betka* – w oryginalne słowo *beta* ('burak'): imię *Elizabetha* kojarzy się autorowi z połączeniem słów: *Elisa* + *beta*, w przekładzie więc „Elisa” + „betka”.

w. 3 *Aeneas* || *Eneas* – syn Anchizesa i Afrodyty, bohater trojański, który po zdobyciu miasta przez Greków uciekł w góry, zbudował okręty i wraz z ojcem, synem oraz towarzyszami wyruszył w podróż w nieznaną na poszukiwanie nowej ojczyzny. Po wielu przygodach i latach tułaczki dotarł do Lacjum w Italii, gdzie ożenił się z Lawinią, córką króla Latynusa; z rodu Eneasza pochodził Romulus, założyciel Rzymu. Losy Eneasza opisał Wergiliusz w *Eneidzie*.

w. 5 *Tres ... Furias* || *trzy Furie* – zob. *INESAcroam.* II 46,1.

*Tartarus* || *Tartar* – zob. wyżej, obj. do *INESAcroam.* II 11,1.

w. 6 *accessit Furiis quarta Britannia tribus* || *do trzech Furii angielska dołączyła czwarta* – zob. wyżej, obj. do *INESAcroam.* II 46,2 oraz V 80.

### XXXII. *Apologia pro suis epigrammatibus...*

Tytuł: *ex Graeco* || *z greckiego* – chodzi zapewne o epigramat Kyrillosa (*AP* 9,369; *SELECTA EPIGR.GR.*, s. 89; *INESAcroam.* I 99), podejmujący wątek epigramatycznej krótkości ograniczonej do dystychu. Wydaje się jednak, że podstawę utworu Inesa, a już na pewno jego puenty, stanowił nie tyle utwór grecki, ile epigramat konfratra, Bernarda BAUHUSIUSA (*Epigrammata* I [43.] [s. 20]):

#### *Ad Lectorem de distichis*

*Ut video, transis haec pumila carmina, Lector,  
nec faciunt stomacho disticha nostra tuo.  
Num quia nostra? Sapis. Num quod sint disticha? Peccas.  
Si bona, longa satis; si mala – longa nimis.*

#### **Do Czytelnika o dystychach**

Jak widzę, Czytelniku, mijasz krótkie pieśni –  
do smaku me dystychy ci nie przypadają.  
Czy że moje? To racja. Że dystychy? Błędzisz.  
Jeśli dobre, dość długie; jeśli złe – zbyt długie.

KOCHOWSKI, *Epigrammata* I [304.] (s. 61):

**O wierszach**

Pytasz się, czem te wiersze tak są kęsze<sup>16</sup> drugie:  
dobre-li, dosyć długie, złe-li, nazbyt długie.

**XXXIII. Primus in orbe deos fecit timor...**

Tytuł: || „Pierwszy w świecie bogów lęk uczynił” – PETRON.*Sat.*, frg. 22; STAT.*Theb.* 3,661.

*Antistrophe* || *Antystrofa* – zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* I 41, tyt.

**XXXV. De Alano...**

w. 1 „*Nil valeo*” || „*Nie mam wcale mocy*” – w oryginale dwuznaczność frazy *nil valeo*: ‘wcale nie jestem zdrow’, a także ‘nic nie znaczę’.

**XXXVI. Ad Fantinum de Cambrico...**

Tytuł: *De individuo vago* || *O jednostce błędzącej – individuum vagum* to pojęcie z zakresu logiki oznaczające ‘jednostkę nieokreśloną’, wywodzone z *Komentarza do „Kategorii”* Arystotelesa autorstwa Porfiriusza z Tyru (ok. 234-305/310) i rozwijane przez scholastyków (SOTO, *Commentaria*, s. 66; Ashworth, s. 126-133).

w. 3-4 *Posse dari vacuum sed quando dixit, habere / ipse suum poterat pro ratione caput* || *Lecz gdy rzekł, że za pustą można ją uważać, / sam swoją własną głowę mógł wziąć jako dowód* – dowcip utworu nawiązuje do Arystotelesowej *Fizyki*, w której filozof dowodził, że próżnia nie istnieje (ARIST.*Phys.* 213a-217b), co sprowadzano do łacińskich formuł: *Non est vacuum in natura* (AUCT.*ARIST.Phys.* 130) lub: *Vacuum nihil est* (AUCT.*ARIST.Generat.* 89). Zob. OWEN, *Epigrammata* I 23:

**In Marcum**

*Esse in natura vacuum cur, Marce, negasti,  
cui tamen ingenii tam sit inane caput?*

**Na Marka**

Że jest próżnia w naturze, czemuś przeczył, Marku,  
który sam bez rozumu, tak próżną masz głowę?

**XXXVII. Aurea actas...**

w. 1 *Aurea prisca fuit, nunc ferrea dicitur aetas* || *Był złoty niegdys, mówią, teraz wiek żelazny* – opis czterech wieków ludzkości: złotego, srebrnego, spiżowego i żelaznego, z których każdy kolejny był gorszy od poprzedniego, dał m.in. Owidiusz (OV.*Met.* 1,89-150).

w. 2 *fit pretiosa magis* || *kosztowniej się żyje* – w oryginale wiek (*aetas*) jest *magis pretiosa* – ‘cenniejszy’, ale też ‘bardziej marnotrawny’.

**XXXVIII. Ad Bitinicum...**

w. 2 *carminifex... tortor* || *wierszosprawcą... oprawcą* – w oryginale neologizm *carminifex* (dosłownie: ‘wierszorób’) kojarzący się ze słowem *carnifex* – ‘kat’.

<sup>16</sup> Tj. ‘krótsze’ (stopień wyższy od *kęszy* – ‘kusy’); możliwa także transkrypcja *kęszsze*. [red.]

**XXXIX. In Anacem...**

w. 4 *tot Veneres* ||

w. 3 *tyle Wener* – w oryginale dwuznaczność: ‘tyle Wener’ i ‘tyle wdzięków’.

**XL. De Romanis et Hebraicis**

Motto: „*Unius causae diversi effectus*” || „*Jedna przyczyna daje różne skutki*” – zob. ARIST.*Phys.* 2,3 195a6 („Ta sama rzecz jest przyczyną odmiennych rezultatów”; przekład K. Leśniak). Ten sam motyw zob. także „Aneks” [29].

w. 1 „*Legibus antiquis stat res Romana virisque*” || „*Przez dawne prawa stoi rzecz rzymska i mężów*” – zob. ENN.*Ann.*, frg. 500 [s. 91, *libri incerti*]: *Moribus antiquis res stat Romana virisque* (‘Dawnymi obyczajami i mężami stoi rzecz-popolita rzymska’); CIC.*Rep.* 5,1 (ts.).

w. 2 *Legibus antiquis res Solymaea cadit* || *Przez dawne prawa pada rzecz jerozolimska* – w Ewangelii Łukasza (Łk 19,41-44) Chrystus płacze nad losem Jerozolimy, przepowiadając jej zburzenie.

w. 3 *sophistas* || *sofiści* – zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.*, *Ded.* [2].

**XLI. Lazarus Bonafidius...**

Tytuł: *Augustanus* || *luteński* – w oryginale „augsburski”, nawiązanie do *Confessio Augustana*, czyli *Wyznania augsburskiego*, najważniejszej książki wyznaniowej (zbioru dokumentów) luteranizmu. Nazwa pochodzi od miasta Augsburg (łac. *Augusta Vindelicorum*), gdzie na sejmie Rzeszy 25 czerwca 1530 r. *Wyznanie* zostało odczytane.

w. 1-2 *Quo lucus Parcaeque modo ... / impositum sancti nominis omen habet* || *Tak jak las oraz Parki ... / przeciwne ma znaczenie niż nadane miano* – zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* II 86,2, oraz I 81; II 61; V 78,2 i obj. (Bauhusius). [red.]

w. 5 *medius fidius* || *średnio-wierny* – gra słów: *medius fidius* to właściwie zakłęcie, jakby „przebóg!”, „tak mi, Boże, dopomóż!”, będące wezwaniem do Fidiusa, rzymskiego boga wierności i opiekuna wszelkich zawieranych związków. Autor bawi się brzmieniem tego wyrażenia, sugerując jego znaczenie ‘średni’ i ‘wierny’, ‘umiarkowanie wierny’ (od słów *medius* i *fidus*).

w. 6 *minister erit* || *zostanie duchowny* – zob. INES*Acroam.* VI 100.

**XLII. De eodem...**

Tytuł: *ad Lazarum, cuius ulcera canes lingeabant* || *do Łazarza, którego rany psy lizały* – Łazarz, żebrak z przypowieści biblijnej, który leżał głodny i pokryty wrzodami przed bramą domu bogacza i nie doczekał się żadnego wsparcia; tylko psy lizały jego rany (Łk 16,19-31).

*Carmen leoninum* || *Leonin* – średniowieczny wiersz łaciński o rytmach wewnętrznych, wiążących spółbrzmieniami wyraz przed cezurą z ostatnim wyrazem w wersie. Tu w oryginale spółbrzmienie słów *canum* i *sanum* w wersie pierwszym (heksametrze); w przekładzie leonin w obu wersach.

**XLIII. Ad Soncinum de Volano...**

w. 1 *Dives opum ... pauper opis* || *Biedny w dary ... bogaty w talary* – w oryginale gra słów: *opum* i *opis* (dosłownie: ‘bogaty w majątek, biedny w pomoc’). Ta sama gra słów wykorzystywana parokrotnie: INES *Acroam.* I 55,2; II 16,2; III 77,2.

**XLIV. De Anglis...**

w. 1 *Ecclesia ... acephala* || *bezgłowy Kościół* – nawiązanie do angielskiej reformacji, zerwania z Kościołem rzymskim przez Henryka VIII i stworzenia Kościoła anglikańskiego, którego zwierzchnikiem jest król Anglii.

**XLV. Apologia pro Roma...**

Tytuł: *contra Richardum Maenonem haereticum* || *przeciw Ryszardowi Menonowi heretykowi* – postać fikcyjna.

w. 2 „*Orbis, Roma, caput*” || „*Rzym, co głową jest świata*” – LIV. 1,16,7: *Roma caput orbis*; LUCAN. *Phars.* 2,655: *caput mundi* [...] *Roma*; por. też średniowieczną sentencję znaną z cesarskich pieczęci: *Roma caput mundi regit orbis frena rotundi* (‘Rzym, głowa świata, trzyma cugle kulistego globu’); KOCHANOWSKI, *Eleg.* III 4,53: *Illa deum sedes, orbis caput, aurea Roma* (‘Owo siedlisko bogów, świata stolica, złoty Rzym’; przekład T. Krasnosielski).

**XLVI. De Anemone...**

w. 1 *tangit acu* || *szpilki wtyka* – w oryginale dosłownie: ‘dotyka igłą’, co znaczy też ‘trafia w sedno’, ‘trafnie zgaduje’.

**XLVII. Ad Aranum...**

Tytuł: „*Qui cito dat, bis dat*” || „*Kto szybko daje, dwa razy daje*” – por. wyżej, INES *Acroam.* V 50,4 i obj.

**XLIX. De s[ancta] Elizabetha, Portugaliae regina...**

Tytuł: || *O świętej Elżbiecie, królowej Portugalii* – św. Elżbieta (1271-1336), córka Piotra III Aragońskiego, w 1282 r. poślubiła portugalskiego króla, Dionizego I. Słynąca z pobożności i wspierania biednych królową kanonizowano w 1625 r. Tak zwany cud róż wiązany jest raczej ze świętą Elżbietą Węgierską, inaczej świętą Elżbietą z Turyngii (1207-1231). Obie te postacie mogły być zresztą utożsamiane jako ze sobą spokrewnione i noszące to samo imię (Elżbieta Portugalska otrzymała je po Elżbiecie Węgierskiej, swojej ciotecznej babce), obie też były tercjarkami franciszkańskimi, obie słynęły z dzieł miłosierdzia.

w. 1 *Divitias spinis similes qui dixerat esse* || *Ten, kto rzekł, że bogactwo cierniom jest podobne* – zob. Mt 13,22; Mk 4,19; Łk 8,14.

w. 4 *Elisa* || *Elżbieta* – autor używa imienia *Elisa* wymiennie z *Elizabetha* (por. wyżej, obj. do *INESAcroam.* VI 31, tyt.), tu jednak, inaczej niż w VI 31, nie nawiązuje do postaci *Dydony*.

#### L. In *Blancum*...

w. 1 *Spiritualis homo* || *osoba duchowna* – koncept oparty na tym samym zwrocie, co w epigramacie *INESAcroam.* VI 11, 1.

#### LII. Ad *Blasium Plancum, ex Kochanovio*

Tytuł: *ex Kochanovio* || *z Kochanowskiego* – utwór jest parafrazą fraszki Jana KOCHANOWSKIEGO (*Fraszki* II 4):

##### Do *Pluta*

Ten próżny wacek, *Pluto*, poświęcam tobie,  
już tam miej i pieniądze, i ten wacek sobie.  
Dziwna rzecz, jako ciężko czczą nosić kaletę,  
a dziwniej, jako cięży, wydawszy monetę.

Zob. też *Acroam.Pol.* [40.] XCII.

#### LII. Ad *Ansgarium Noroni*<u>m...</u>

w. 1 *A dando ... Adamus* || *Adam ... od dawania* – sugerowana przez autora żartobliwa etymologia może dotyczyć i łaciny (w słowie *Adamus* widzimy *damus*, czyli ‘dajemy’), jak i polszczyzny („Adam”, czyli ‘a dam’).

w. 4 *Atys* || *Atys* – imię *Atys*, brzmiące prawie jak „A tyż” / „A też”, daje odpowiedź na zadane przez autora pytanie.

#### LIII. De s[ancto] *Ioanne Baptista*

Motto: „*Puer magnus coram Domino*” || „*Chłopiec wielki przed Panem*” – zob. Łk 1,15: *erit enim magnus coram Domino* („Abowiem będzie wielki przed Panem”). W Ewangelii mowa o Janie Chrzcicielu, którego poczęcie (Łk 1,24) archanioł *Gabriel* zapowiada jego ojcu *Zachariaszowi*.

#### LIV. Ad d[ivum] *Zachariam*...

Tytuł: || *Do ... świętego Zachariasza* – *Zachariasz*, ojciec Jana Chrzciciela, zaniemówił za karę, gdyż jako starzec nie uwierzył w zapowiedź narodzin syna, którą przekazał mu archanioł *Gabriel*. Po przyjsciu dziecka na świat odzyskał mowę i otrzymał dar prorokowania (Łk 1,20. 67-79).

„*vois clamantis*” *parentem* || *ojca „głosu wołającego”* – czyli ojca Jana Chrzciciela. Głosem wołającego na pustyni, słowami proroka *Izajasza* (Iz 40,3), nazwał siebie sam *Jan* (J 1,23): *ego vox clamantis in deserto* („*Jan głos wołającego na puszczy*”).

**IV. De s[ancti] Ioannis decollatione...**

Tytuł: || *O ścięciu świętego Jana* – zob. Mt 14,1-12; Mk 6,17-28.

„*Ille erat lucerna ardens et lucens*” || „*On ci był świecą gorejącą i świecą-cą*” – J 5,35.

w. 4 *Lucifer* || *zaranna ... gwiazda* – pod nazwą tą kryje się planeta Wenus, widoczna rano jako Lucyfer (*Lucifer* – ‘Niosący światło’), a wieczorem jako Hesperos (‘Wieczór’).

**LVI. Ad Paulum, ex Martiali**

Tytuł: *ex Martiali* || z *Marcjalisa* – MART.Epigr. 3,61:

*Esse nihil dicis quiddid petis, inprobe Cinna:  
si nil, Cinna, petis, nil tibi, Cinna, nego.*

O tyle, co nic, prosisz – ja z niczym odpawiam.  
W taki sposób, mój Cynno, nic ci nie odmawiam.

(przekład J. Czubek)

Zob. *Acroam. Pol.* [69. CXIX.].

**LVII. In Ollum**

Zob. MART.Epigr. 2,13:

*Et iudex petit et petit patronus.  
Solveas censeo, Sexte, creditori.*

Płacić sędziemu i pchać w adwokata?!  
Spłać dług, Sekstusie – będzie mniejsza strata.

(przekład S. Kołodziejczyk)

Motto: „*De minori damnum maius*” || „*Z mniejszej większa strata*” – źródła nie udało się odnaleźć.

w. 4 *hoc est ter pretium ponere velle suum* || *to jest trzy razy cenę swoją chcieć zapłacić* – *hoc* ze wzdłużonym *o* jak u Wergiliusza (VERG.*Aen.* 2,664); por. także INES*Acroam.* I 72,3; IV 54,3; V 55,4. 58,2. 76,2. 81,10; VII 4,4.

**LVIII. De Ruspico...**

w. 4 *usum ... fructum* || *użytkowania prawa* – prawo użytkowania to termin prawniczy określający czasowe prawo do czerpania korzyści z cudzej własności bez konieczności zmiany charakteru tej własności?

**LIX. Ad Aulum...**

Motto: „*Senex bis puer*” || „*Starzec dwakroć jest dzieckiem*” – parafraza starożytnego przysłowia *Bis pueri senes* (‘Starcy to dwakroć dzieci’); por. ERASMUS, *Adagia* 1.5.36.

**LXI. Catena s[ancti] Petri...**

Tytuł: *Catena s[ancti] Petri* || *Łańcuch świętego Piotra* – o łańcuchach, którymi św. Piotr był skuty w czasie swojego uwięzienia i z których cudownie

został uwolniony, mowa w Dziejach Apostolskich (Dz 12,6-7). Do dziś przechowuje się je w Rzymie w Bazylice św. Petra w Okowach (*Basilica di San Pietro in Vincoli*).

*Herculeae collata* || do *Herkulesowego porównany* – *nodus Hercules* ('węzeł herkulejski') to specjalny węzeł zawiązywany na wełnianej wstędze przepasującej tunikę panny młodej; rozwiązywał go mąż w czasie nocy poślubnej, stąd w wersie 2 mowa o Amorze i ludzkich sercach.

w. 4 *qua mentes hominum ... trabis* || *którymi ludzkie ... ciągniesz dusze* – obraz Miłości Bożej ciągnącej za pomocą łańcucha czy sznura duszę pochodzi z ryciny zamieszczonej w dziele Hermana Hugona przetłumaczonym na język polski przez Teodora Lackiego (HUGO, *Pia desideria* / LACKI, *Pobożne pragnienia* 2,8).

## LXII. Ad Caecilianum...

w. 1 *In cervis hircos veterum commenta sophorum* || *Pomysły dawnych mędrców, że kozły w jeleniach* – nawiązanie do obserwacji Arystotelesa poczynionych na temat jeleni w *Zoologii* (ARIST.*Hist.anim.* 6,29 579a):

Ich woń jest cuchnąca jak woń kozła, a ich czola wskutek uwalania [ziemią] stają się czarne jak czola kozłów. [...] W okresie popędu płciowego ich mięso ma smak lichy i wydaje nieprzyjemną woń – zupełnie jak mięso kozła.

(przekład P. Siwek)

w. 4 *ens rationis* || *bytem ... rozumowym* – *ens rationis* ('byt myślny') to pojęcie z dziedziny metafizyki oznaczające 'byt, który może istnieć tylko jako przedmiot myśli', przeciwieństwo bytu rzeczywistego (*ens reale*). Rozważania na ten temat wyprowadzane z pism Arystotelesa i rozwijane przez filozofów średniowiecznych powróciły w pracach czołowego jezuickiego filozofa i teologa Franciszka SUÁREZA (np. *Cursus* 1,2,1-2: „Tractatus de ente rationis” [s. 22-38]).

## LXIV. De Pseudolo...

w. 2 *Creticus* || *Kreteńczyk* – czyli kłamca. Nawiązanie do tzw. paradoksu kłamcy, który miał sformułować filozof Eubulides (IV w. p.n.e.), a który doprowadził niemożności zdefiniowania pojęcia prawdy w obrębie języka, w jakim owo pojęcie prawdy funkcjonuje. Oto Kreteńczyk Epimenides powiedział, że Kreteńczycy zawsze kłamią: jeśli Epimenides jako kłamliwy Kreteńczyk skłamał, to jego zdanie jest prawdziwe, a więc nie jest on kłamcą; jeśli zaś skłamał, to zarazem powiedział prawdę, bo tak właśnie mówi wypowiedziana przez niego teza, a więc również nie jest kłamcą. Paradoks powstaje, bo tworzące go zdanie orzeka o sobie samym. Opinię o kłamliwych Kreteńczykach powtórzył św. Paweł (Tł 1,12). Rzymski stereotyp zresztą z wszystkich Greków czynił kłamców i zdrajców, *fides Graeca* ('grecka wierność', czyli wiarołomstwo), była przysłowiowa. Zob. też INES*Acroam.* I 82.



**LXV. Ad Holanum...**

Tytuł: *Excusatio calva* || *Wymówka bez pokrycia* – w oryginale: *calva* – ‘bez pokrycia / nieuzasadniona’, ale też ‘łysa’.

**LXVI. De p[at]re Henrico Garneto...**

Tytuł: || *O ojcu Henryku Garnecie* – Henry Garnet(t) (1555-1606), angielski jezuita, wychowany w wierze anglikańskiej przeszedł na katolicyzm. W 1575 r. wyruszył do Rzymu, gdzie dołączył do Towarzystwa Jezusowego i pełnił funkcję profesora języka hebrajskiego w *Collegium Romanum*. Jako misjonarz powrócił do Anglii w 1586 r. i objął funkcję prowincjała. Oskarżony o udział w spisku prochowym (*Gunpowder Plot*), zorganizowanym w 1605 r. w celu wysadzenia parlamentu wraz z rodziną królewską i przywrócenia katolicyzmu, został skazany na śmierć. Kropla krwi Garneta, która spadła na kłos pszenicy, ułożyć się miała w kształt jego twarzy z koroną i krzyżem, co m.in. odnotowuje pod rokiem 1605 kontynuacja Baroniuszowych *Roczników kościelnych* (*Annales Ecclesiastici*) pióra Henryka SPONDANUSA („*Annalium*” *Baronii continuatio*, s. 839). Dzieje męczeństwa Garneta włączył do swego hagiograficznego zbioru Piotr SKARGA (*Żywoty świętych*, s. 1113-1114), choć bez bliższych szczegółów, zwłaszcza pośmiertnych cudów.

Motto: „*Homo bonae frugis*” || „*Człowiek dobrego plonu*” – CIC. *Att.* 4,8a,3.

**LXVIII. De culmo...**

w. 3-4 *frumentum Christi se dixerat esse / Ignatiani nominis typus prior* || *Chrystusa nazwał siebie zbożem / Ignacjańskiego miana ów wcześniejszy wzór* – zbożem Chrystusa nazwał siebie św. Ignacy z Antiochii; zob. wyżej, INES *Acroam.* IV 98 i obj., por. też niżej, VII 32 i obj. Autor nazywa go „wcześniejszym wzorem Ignacjańskiego miana”, czyli jezuickiego miana, nawiązując do imienia św. Ignacego Loyoli (1491-1556), założyciela zakonu jezuitów (Towarzystwo Jezusowe, *Societas Iesu*), do którego należał bohater epigramatu Henry Garnet.

**LXIX. De eodem ad Anglos**

Motto: „*Paleas comburet igni*” || „*Plewy spali ogniem*” – Łk 3,17.

w. 5-6 *Hunc merito capient Christi granaria culmum, / vos, paleas, furvo Tartarus igne coquet* || *To żdźbło słusznie przyjmują spichlerze Chrystusa, / was za to, plewy, spali Tartar czarnym ogniem* – zob. Mt 3,12; Łk 3,17. Tartar – zob. wyżej, obj. do INES *Acroam.* II 11,1.

**LXX. De eodem...**

w. 2 *Christe, cruentati cultor et ultor agri* || *Chryste, krwawego pola siewco i mścicielu* – zob. Mt 13,37-42; Mk 4,26-29.

**LXXI. Ad Fuscum...**

w. 1 *Nil tibi cum libris, libras tibi congere, Fusce* || *Nic ci, Fusku, do wiedzy, zdobywaj więc władzę* – w oryginale inna gra słów: *libris* – ‘książki’ i *libras* – tu: ‘pieniądze’ (właściwie *libra* to ‘waga’, a także ‘jednostka wagi’).

**LXXIII. De s[anctorum] Petri et Pauli festiva die**

Tytuł: || *O dniu świętych Piotra i Pawła* – uroczystość Świętych Apostołów Piotra i Pawła przypada 29 czerwca. Choć to Piotr miał prymat przed innymi apostołami z woli samego Chrystusa (zob. wyżej, obj. do INES.Acroam. VI 20,1), imiona obu świętych łączy się dla podkreślenia ich wyjątkowej roli i rangi w Kościele. Już w III w. Kościół na Zachodzie i Wschodzie obchodził święto obu Książąt Kościoła wspólnie, prawdopodobnie dlatego, iż sądzono, że obaj tego samego dnia ponieśli w Rzymie śmierć męczeńską (zob. wyżej, obj. do INES.Acroam. V 31,tyt.; VI 19,tyt.).

Motto: „*s[anctus] Petrus caput fuit Ecclesiae militantis*” || „*Święty Piotr był głową Kościoła wojującego*” – pojęcie *Ecclesia militans* ('Kościół wojujący') wiąże się z trzema stanami, na jakie eklezjolodzy dzielą Kościół:

z Kościołem walczącym ze złem w świecie doczesnym (*Ecclesia militans*),

z czyścowym Kościołem cierpiącym (*Ecclesia poenitens*),

z Kościołem triumfującym w niebie (*Ecclesia triumphans*).

Święty Piotr jest uważany za następcę Chrystusa na ziemi, stąd jego miano głowy Kościoła wojującego.

*s[anctus] Paulus os eiusdem* || *święty Piotr ustami tegoż* – odwołanie do św. Ambrożego (AMBROS.Poenit. 2,7(62) [PL 16,512]), który określił św. Pawła mianem *os Christi* ('usta Chrystusa').

**LXXIV. Ad Blondum...**

w. 1 *Enceladum* || *Enkeladosa* – Enkelados, jeden z Gigantów zbuntowanych przeciw władzy Zeusa i walczących z bogami; Zeus raził go piorunem i przywalił Etną.

*Brontemque* || *z Brontem* – Brontes ('Grzmot'), jeden z Cyklopów, jednookich olbrzymów, którzy pracowali w kuźni Hefajstosa, wykuwając pioruny dla Zeusa.

**LXXV. De Callimacho et Macrobiano...**

w. 2 *Orat Callimachus, Macrobianus arat* || *Orzeka Kallimachus, Makrobianus orze* – w oryginale nieco inna gra słów: *orat* – 'przemawia' (też 'modli się') i *arat* – 'orze'. Por. CIC.Phil. 3,22 (*ex oratore arator* – 'z mówcy oraczem').

**LXXVI. In Turnebum...**

w. 2 *Thetin* || *Tetyda* – Tetyda, nimfa morska, żona Peleusa, króla Ftyi, matka Achilleusa.

**LXXVIII. Ad Ponticum...**

Zob. OWEN, *Epigrammata* I(IV) 234:

**De speculo amatori a sponsa donato***In quo me videam, speculum mihi, Paula, dedisti.**In quo te possim cernere, malo, dares.***O zwierciadle podarowanym zakochanemu przez narzeczoną**

Lustro dałaś mi, Paulo, w którym siebie widzę.

Wolę, byś dała takie, w którym ujrzę ciebie.

Tytuł: *Blandratae* || *Blandraty* – chodzi o Giovanniego Giorgio Blandratę / Biandratę (Georgius Biandrata / Jan Jerzy Biandrata; 1515-1588), włoskiego lekarza i teologa, w latach 1540-1552 nadwornego medyka Bony Sforzy, działacza reformacyjnego, czołowego przedstawiciela antytrynitaryzmu, działającego w Polsce i Siedmiogrodzie. Był autorem dzieł *Antithesis Pseudo-christi cum vero illo ex Maria nato* (Przeciwstawienie fałszywemu Chrystusowi owego prawdziwego, narodzonego z Marii; 1568) oraz *De falsa et vera unius Dei, Filii et Spiritus Sancti cognatione* (O prawdziwym i fałszywym poznaniu jednego Boga, Syna i Ducha Świętego; 1567).

**LXXIX. De Chylante...**

w. 1-2 *Ganges ... / ... Tagus* || *Ganges ... / ... Tag* – w starożytności obie te rzeki słynęły jako niosące złoty piasek. Autor wymieni je wspólnie w jednym epigramacie jeszcze raz (INES *Acroam.* VII 51).

**LXXXI. Religiosus...**

Tytuł: *lunam stellasquae, suas gentilicias* || *Księżyc i gwiazdy, swe rodowe znaki* – herb Inesa Trzy Gwiazdy odtwarzany był na podstawie tego właśnie epigramatu i miał przedstawiać trzy gwiazdy oraz księżyc (w. 3 *Luna ... triple-xque meo pro stemmate sidus*); zob. NIESIECKI, *Korona*, t. 2, s. 439.

**LXXXII. Ad Narnicum Daventrianum...**

Tytuł: || *Do Narnika z Ząbkowic* – w przekładzie zmieniono nazwę miejscowości, żeby oddać grę słów oryginału (zob. zaraz niżej).

w. 1 *Patria ... tibi Daventria* || *Ząbkowice ... twą ojczyznę* – *Daventria* (niderlandzkie Deventer) to miasto we wschodniej Holandii, w prowincji Overijssel.

w. 1-2 *Daventria ... / omnia das ventri* || *Ząbkowice ... / ... wszystko zębom dajesz* – w oryginale: *omnia das ventri* – ‘wszystko dajesz brzuchowi’ (*das ventri* kojarzy autor z nazwą miasta *Daventria*).

**LXXXIII. Ad Iacobum Pandarum...**

Tytuł: *de iuris consultis* || *o radcach prawnych* – w oryginale *iuris consulti* – ‘biegli w prawie / prawnicy’, których zamieniliśmy na ‘radców prawnych’, by wydobyc grę ze słowem *consulit* – ‘radzi’.

**LXXXIV. De Gunebaldo... ad Brenum...**

w. 4 *omnia tu fingis, fingit at ille nihil* || *to ty sam zmyślasz wszystko, a tamten niczego* – puenta nawiązuje do poetyki Arystotelesowej i wskazanej w niej różnicy między poezją a historią (ARIST.Poet. 9 1451a 36 – 1451b 8).

**LXXXVI. Navis, stemma Opalinium...**

Tytuł: *Palatini Posnaniensis* || *Wojewody poznańskiego* – mowa o Krzysztofie Opalińskim (1609-1655) herbu Łódzia, od 1637 r. wojewodzie poznańskim.

*Ad animatam Argo allusio* || *Nawiązanie do Argo ożywionej* – chodzi o mityczną Argo, statek skonstruowany i zbudowany przez Argosa, któremu pomagała bogini Atena. Argonauci (zwani tak właśnie od okrętu Argo) z Jazonem na czele wyprawili się na niej do Kolchidy po złote runo (zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* V 84,1, oraz IV 9,1,2). W stępcie Argo umieszczono wieszczącą belkę (potrafiła mówić, dlatego Ines nazywa ją „ożywioną”), wykonaną ze świętego dębu z gaju Zeusa w Dodonie. Tam w świętej dąbrowie znajdowała się słynna, bardzo stara wyrocznia Zeusa i Dione: szelest liści świętych dębów lub mieszkające w ich gałęziach gołębie przekazywały odpowiedzi na pytania zadawane wyroczni. Porównywanie Łodzi Opalińskich do Argo i prezentowanie męskich przedstawicieli rodu jako polskich (sarmackich) Jazonów było dość popularne w literaturze okolicznościowej połowy XVII w. Koncept ten wykorzystał m.in. jezuita Jędrzej Kanon w *Nawie prześwieconego domu... Opalińskich w dom... Samuela Koreckiego... wprowadzonej* ([Kraków: Fr. Cezary,] 1651) z okazji ślubu Koreckiego z Zofią Koniecpolską.

w. 3 *hanc potius, quamvis rumpatur Apisque, Brocasque* || *O niej to, chociaż giną i Apis, i Brokas* – sens passusu nie do końca jasny (nie można wykluczyć, że wersja pierwotna jest zepsuta), czytelnik powinien więc nieufnie podejść i do tekstu łacińskiego, i do przekładu.

**LXXXVII. Ad Petrum Opaliński...**

Tytuł: || *Do Piotra Opalińskiego* – Piotr Opaliński (1636-1682) herbu Łódzia, syn Krzysztofa, wojewody poznańskiego, i Teresy Konstancji z Czarnkowskich, podkomorzy poznański i poseł sejmowy.

w. 3 *hoc fascia matris* || *Ten matczyną wstęgą* – herbem Czarnkowskich był Nałęcz, tj. srebrna przewiązka na czerwonym polu.

**LXXXVIII. Ad divitem...**

w. 4 *quod possim perdere, nil habeo* || *ja nie posiadam nic, co mógłbym stracić* – to słowa Marcina Lutra w korespondencji z dominikaninem Sylwestrem Prieriatim (LUTHERUS, s. 183: *Nihil habeo, quod possim perdere*); zob. też SEN.MI*Epist.* 1,1,4.

**XC. Adulatores corvis agnomines, nam Graecis corvus „korax”, adulator „kolax” dicitur**

Tytuł: || *Pochlebcy kruka imiennikami, Grecy bowiem kruka „koraks”, pochlebcę „kolaks” nazywają* – motyw znany z epigramatu Palladasa z Aleksandrii (AP 11,323; *SELECTA EPIGR.GR.*, s. 86).

w. 1 *coracem colacemque* || *kruk* „koraks” i *pochlebca* „kolaks” – gr. κώραξ [*kóraks*], κόλαξ [*kólaks*].

w. 2 *ille oculos eruit, hic loculos* || *Pierwszy oczy wydziera, a drugi szkatułkę* – w oryginale gra słów: *oculos* – ‘oczy’ i *loculos* – ‘szkatułki’.

### XC I. S[ancti] Stephani... lapidatio

Tytuł: *S[ancti] Stephani* || *Świętego Szczepana* – pierwszego męczennika (Dz 7,54-60), który zginął osądzony przez Sanhedryn i ukamienowany przez Żydów w Jerozolimie.

Motto: „*Omnis lapis pretiosus operimentum eius*” || „*Wszelaki kamień drogi przykrycie twoje*” – Ez 28,13 (mowa o władcy Tyru, Ittobaalu II).

w. 3 *Este procul, sapphiri, adamantes, abeste, smaragdi* || *Oddalcie się, szafiry, diamenty, szmaragdy* – Ez 28,13: *in deliciis paradisi Dei fuisti, omnis lapis pretiosus operimentum tuum: sardius, topazius et iaspis, chrysolitus et onyx, et berillus, sapphyrus et carbunculus, et zmaragdus* („Byłeś w rozkoszach raju Bożego, wszelaki kamień drogi przykrycie twoje: sardius, topazius i jaspis, chrysolit i onix, i berillus, szafir i karbunkulus, i smaragd”).

### XC II. De s[ancta] Ursula

Tytuł: || *O świętej Urszuli* – św. Urszula, męczennica z Kolonii, żyła prawdopodobnie w III w. Według legendy z XI w. była angielską księżniczką umęczoną przez Hunów wraz z 11 000 dziewic (ich liczba jest efektem pomyłki kopisty) w drodze z pielgrzymki do Rzymu, natomiast według SKARGI (*Żywoty świętych*, s. 918-919) podczas podróży do Bretanii, gdzie miała wyjść za mąż.

w. 1-2 *Ursa Minor Maiorque ... / Ursula* || *Niedźwiedzice ... Urszula* – Niedźwiedzica Mała i Wielka to gwiazdozbiory nieba północnego; w oryginale gra słów, bo imię *Ursula* znaczy ‘Niedźwiedziczka’.

w. 2 *virgine luce* || *światłem panińskim* – nawiązanie do dziewictwa męczennic, które odgrywało kluczową rolę w ich kulcie, co również wyeksponował SKARGA (*Żywoty świętych*, s. 919):

One tedy panny, gdy w Londynie zgromadzone były, opuszczając ojczyzną ziemię i rodzice swoje, wsiadły w okręty, aby się do Armoryku zawiozły. Lecz wiatry przeciwnie i nawałności morskie przypędziły je do brzegów niemieckiej ziemi. Byli tam, na tym morzu, morscy rozbójnicy, Melga Pikawski i Gaunus, Hunów hetmani, którzy strony cesarza Gracyjana przeciw Maksymowi bronili. Ci trafili na ono wojsko panińskie i jako na nieprzyjaciele na nie uderzyli, lecz ich zabijać nie chcąc, na wszeteczność swoją ich używać chcieli. A Urszula ś. radziła wszystkim towarzyszkom swoim, aby – jako chrześciankom wiernym przystoi – raczej zdrowie utraciły niżli czystość, a okrucieństwem onym pogańskim ustraszyc się do utracenia dziewictwa nie dały. Namówiła wszystkie, iż się mocnie onym żołnierzom sprzeciwiły, którzy nierządną zapalczywość w gniew i furię pogańską obróciwszy, nie chcąc

sobie do Anglijej, gdzie pilno ciągnęli, omieszkać, wszystkie one panny srodze pomordowali.

### XCIII. Ad Rutlandum...

w. 2 *Das ergo nobis verba, non adverbia* || *dajesz słowa, ale nic prócz słów* – w oryginale: *das ... non adverbia*, a więc ‘nie dajesz przysłówków’, czyli ‘tego, co towarzyszy słowom’ (*ad* – ‘przy’ + *verbum* – ‘słowo’, ale i ‘czasownik’); tu w znaczeniu: ‘tego, co powinno towarzyszyć słowom’.

### XCIV. De Placentinis et Veronensibus

w. 1-2 *Urbe Placentina nihil est populosius, Aule, / at Verona prope est civibus orba suis* || *Nic nie jest bardziej ludne od Golubia, Aulu, / Dobrzyń zaś już mieszkańców prawie pozbawiony* – zob. wyżej, obj. do INES *Acroam.* I 170; OWEN, *Epigrammata* II(IX) 18:

#### *Verona, Placentia et Beneventum. Ad Italum*

*Verona Beneventanam raro itur ad urbem:  
esto Placentinus, tu (a) Bene-ventus eris.*

---

(a) *Ben-venuto per tutto*

#### **Weronia, Piacenza i Benevent. Do Włocha**

Do Beneventu rzadko chodzi się z Weroną:  
bądź Piacentczykiem, będziesz i (a) Beneventczykiem.

---

(a) (wł.) Miłym gościem pod każdym względem (właściwie: *in tutto*)

także SARBIEWSKI, *Epigrammata* 52.

### XCVI. De Haymone...

w. 2 „*itque, reditque vias*” || „*po ... drogach idzie i powraca*” – zob. wyżej, INES *Acroam.* V 59,2 i obj.

### XCVII. Ad... Castellanum Braclaviensem...

Tytuł: || *Do ... Kasztelana braclawskiego* – chodzi o Gabriela Stempkowskiego / Stępkowskiego († 1655) herbu Suche Komnaty, który kasztelanem braclawskim został w 1634 r., po swoim ojcu Macieju. Po śmierci zaś Gabriela stanowisko to objął jego syn Daniel Stefan (†1672).

*tuba stellata* || *trąbie gwiazdzistej* – chodzi o herb Suche Komnaty: „trąba czarna oprawna w złote sztuczki, w polu czerwonym z nawiązaniem, na którego wierzchu powinien być krzyż złoty, na helmie zaś trzy pióra strusie” (NIESIECKI, *Korona*, t. 4, s. 231). Trudno natomiast ustalić, skąd miałyby się w herbie Stempkowskich znaleźć gwiazdy (tamże, t. 4, s. 203-204).

**XCVIII. Ad Candidum Ollum...**

Utwór zdradza pewne podobieństwo do wiersza MARCJALISA (*Epigr.* 12,40):

*Mentiris, credo; recitas mala carmina, laudo;  
cantas, canto; bibis, Pontiliane, bibo;  
pedis, dissimulo; gemma vis ludere, vincor;  
res una est, sine me quam facis, et taceo.*  
5 *Nil tamen omnino praestas mihi. „Mortuus – inquis –  
accipiam bene te.” Nil volo, sed morere.*

Łiesz – wierzę; zły wiersz czytasz – masz moje uznanie;  
śpiewasz – ja także; pijesz – piję, Pontylianie;  
bździsz – nie słyszę; grasz w szachy – ja daję się pobić;  
jedną tylko rzecz musisz sam, beze mnie robić –  
5 i nic za to nie dajesz. – „Po śmierci, mój drogi!”  
– Tak mówisz? – Zgoda, bracie, tylko zadrzyj nogi!

(przekład J. Czubek)

**XCIX. De Olavo... ad Plancum...**

w. 1 *A rastris ad rostra* || *Rolnikiem ... politykiem* – w oryginale: ‘od motyki do mównicy’. Znany motyw męża stanu powołanego do sprawowania władzy wprost od pracy na roli, służący pochvale starodawnej prostoty, surowości cnoty i obyczajów. Wśród rolników będących jednocześnie wodzami, konsulami i dyktatorami najsłynniejszy to Cyncynat (*Lucius Quinctius Cincinnatus*, ‘Kędzierzawy’; V w. p.n.e.), konsul (460 r.) i dwukrotnie dyktator). Rolnikiem miał być także założyciel dynastii królów polskich, Piast.

w. 2 *diva Moneta* || *bogini Moneta* – podobny motyw zob. INES *Acroam.* I 23; I 95; II 94. Wyrażenie „bogini Moneta” nasuwa skojarzenia ze świątynią Junony Monety (*Iuno Moneta* – ‘Doradczyni’ lub ‘Ostrzegająca’) w Rzymie, w której pod opieką bogini bito pieniądze (stąd dzisiejsza pospolita nazwa – „moneta”). Tu jednak autor raczej tylko personifikuje pieniądź.

**C. Ad... Reginaldum Ines...**

Tytuł: || *Do ... Reginalda Inesa* – postać niezidentyfikowana.

„*Minister*” – *anagramma „mentiris”* || „*Ministrze*” – *anagram „nietrystz”* – anagram to gra słów polegająca na takim ich doborze, że jedno można uznać za przekształcenie drugiego w wyniku przestawienia liter; w oryginale ze słowa *minister* autor tworzy *mentiris* (‘kłamiesz’). Używając określenia „minister”, Ines ma zawsze na myśli duchownych protestanckich. Por. wyżej, INES *Acroam.* VI 41,6.

**...CENTURIA VII || SETKA SIÓDMA****I. Ad Marcum Cutlandum...**

Tytuł: *Ad Marcum Cutlandum* || *Do ... Marka Kutlanda* – postać niezidentyfikowana; nikt taki nie znalazł się na liście znanych obecnie kalwińskich

pastorów jodłowskich bądź szczepanowickich, choć nie jest to spis kompletny (Darowski, s. 447-448).

*pastorem Iodloviensem* || *pastora jodłowskiego* – chodzi o Jodłówkę (dziś: Szczepanowice n. Dunajcem) należącą do rodziny Chrzastowskich, gdzie w 1573 r. kościół katolicki zamieniono na zbór kalwiński; w pobliskich Szczepanowicach istniała również renomowana szkoła kalwińska, dzięki czemu w połowie XVII w. był to ważny ośrodek protestancki w Małopolsce.

w. 3-4 *depasceris ... / pastoris* || *żresz ... / ... pasterza* – w oryginale jest to gra podobnie brzmiących słów.

w. 6 *Corydon* || *Korydonem* – Korydon to imię pasterza, jednego z bohaterów 2. i 7. eklogi Wergiliusza; tu por. VERG.*Ecl.* 2,69: *a, Corydon, Corydon, quae te dementia cepit!* ('Och, Korydonie, Korydonie, cóż za szaleństwo cię ogarnia?').

## II. De codem...

w. 1 *caula* || *zagrodzie* – w oryginale gra znaczeń: *caula* to zarówno 'zagroda', jak i 'ogrodzenie wokół świątyni'.

## III. Ad Alanum...

w. 1 *Fenus et usuram ... confundis* || *zysk mieszasz z użyciem* – słowa *fenus* i *usura* mają podobne znaczenie: termin pierwszy to 'pożyczanie pieniędzy na procent / lichwa / procent od pożyczanej sumy', natomiast drugi poza znaczeniem 'używanie / użytkowanie / korzystanie (z czego)' oznacza również 'pożyczkę / procent od pożyczanej sumy / odsetki'.

## IV. In Anacem...

Tytuł: „*Corripiam ergo Illum*” || „*Skarżę Go tedy*” – Łk 23,22.

w. 1 i 3 *Corripuit ... / „Corripiam* || *Ograniczył... / ... ograniczy wolność* – próba oddania gry znaczeń oryginału: *corripere* to zarówno '(o samogłosce) skracać, wymawiać samogłoskę krótko', jak i 'pozwac przed sąd'. Anaks w wierszu, rzecz jasna lacińskim, błędnie traktuje ostatnią sylabę słowa *Iesu* jako krótką.

w. 4 *hoc iterum impuro carmine fecit Anax* || *to znouwu Anaks pieśnią uczynił nieczystą* – w *hoc* wzdłużenie (VERG.*Aen.* 2,664); por. także wyżej, INES.*Acroam.* I 72,3; IV 54,3; V 55,4. 58,2. 76,2. 81,10; VI 57,4.

## V. De Aranda...

w. 1-2 *invitis vitam ... / Invitus vitam* || *Żył wbrew życzeniom ... / ... życie wbrew życzeniom* – próba oddania gry słów oryginału: *vita* – 'życie' i *invitus* – 'niechętny'.

## VI. Ad... Ioannem Fusticum

w. 1-2 *capitum ... / ... frontem* || *nagłóweków ... / ... czola* – w oryginale książka ma wiele rozdziałów, gra znaczeń: *caput* – 'głowa', ale też 'rozdział', co przekład usiłuje naśladować.



**VII. De Gallo...**

Tytuł: *De Gallo* || *O Koguckim* – imię *Gallus* znaczy 'kogut'; por. także INES*Acroam.* II 40, tyt.; VII 50,2.

w. 1 *Ad galli cantum plorabat Apostolus olim* || *Plakał niegdyś Apostoł przez koguta pianie* – chodzi o zaparcie się św. Piotra; zob. Mt 26,69-75; Mk 14,66-72; Łk 22,54-62; J 18,15-27.

**VIII. Christus natus...**

Tytuł: *Christus natus, pastoribus imprimis notus* || *Chrystus nowo narodzony, przez pasterzy najpierw poznany* – zob. Łk 2,8-2,20.

w. 2 *Puer Agnus erat* || *Chłopiec był Barankiem* – zob. J 1,29. 35.

**IX. De suis scriptis...**

w. 1-2 *Omnia, quae scripsi, qui laudat et omnia damnat, / ingenue fateor, non habet ingenium* || *Kto wszystko, com napisał, chwali albo gani, / ten nie ma, szczerze muszę powiedzieć, rozumu* – nawiązanie do epigramatu Johna OWENA (*Epigrammata* I 2):

*Ad Lectorem*

*Qui legis ista, tuam reprehendo, si mea laudas  
omnia, stultitiam, si nihil – invidiam.*

*Do Czytelnika*

O ty, który to czytasz, jeśli wszystko chwalisz,  
ganię twoją głupotę, jeżeli nic – zawiść.

w. 3 *nemo hominum proprio sine crimine vivit* || *żaden człowiek nie żyje bez winy* – parafraza zdania: *nemo sine crimine vivit* (DISTICH.CATO. 1,5,2). Motyw często spotykany w epigramatyce nowożytnej; zob. np. OWEN, *Epigrammata* II(IX) 52:

*De vitiis et divitiis*

*Nemo hominum vivit sine crimine sive crumena,  
crimine rara suo plena crumena caret.*

*O winach i bogactwach*

Żaden człowiek nie żyje bez winy lub kiesy,  
rzadko nie towarzyszy pełnej kiesi wina.

Zob. też SITANŃSKI, *Poemata* III (k. 40v).

**X. In gentilicium stemma, vulgo Rawicz... D[omini] Dembiński...**

Parafrazą tego utworu jest epigramat *Acroam.Pol.* [2.] LVII.

Tytuł: *Lublina, in templo Soc[ietatis] Jesu* || *w Lublinie, w świątyni Towarzystwa Jezusowego* – chodzi o znajdujący się przy lubelskim kolegium jezuickim kościół św. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty, zbudowany według projektu Jana Marii Bernardoniego, poświęcony w 1604 r.

**XI. Illustr[issimo]... Dobeslao Ciekliński...**

Parafrazą tego utworu jest epigramat *Acroam.Pol.* [3.] LVIII.

Tytuł: *Dobeslao Ciekliński* || *Dobiestawowi Cieklińskiemu* – Dobiesław Ciekliński herbu Habdank († 1659 r.), kasztelan czechowski, brał udział

w poselstwie w sprawie małżeństwa Jana Kazimierza z Marią Ludwiką Gonzagą, był także jednym z komisarzy królewskich pertraktujących z Chmielnikiem oraz posłem do Moskwy w latach 1649-1650.

*Supremum Regni Tribunal* || *Trybunału Głównego Koronnego* – zob. wyżej, obj. do *INESAcroam.* V 7, tyt.

*Habdank ... „habeo gratias”* || *Habdank ... „jestem wdzięczny”* – nawiązanie do spopularyzowanej przez herbarze legendy związanej z nazwą herbu, którą wywodzą z niemieckiego *Habe dank* (zob. np. PAPROCKI, *Herby*, s. 217).

w. 4 *magnos notantem litteram* || *literę, co oznacza wielkich* – popularne w stemmatach na Abdank nawiązanie do rysunku herbowego przypominającego literę „W”. Por. też SARBIEWSKI, *Epigrammata* 72.

### PLAUSUS || OKLASKI

Tytuł: *ex quattuor gentiliciis stemmatibus ... Stanislai de Popow Witowski* || *z czterech rodowych herbów ... Stanisława z Popowa Witowskiego* – Stanisław Witowski (1620-1662) herbu Jastrzębiec (NIESIECKI, *Korona*, t. 4, s. 557), syn Stanisława z Popowa, kasztelan sandomierski, starosta lubelski, knyszyński, krzeczowski, nowotarski, zwolenński. Owe 4 znaki heraldyczne to:

Jastrzębiec (*Accipiter*) – rodowy herb Witowskich (krzyż z podkową, w klejnocie jastrzęb, stąd nazwa);

Korwin (*Corvus*) – (kruk z pierścieniem w dziobie) po matce Elżbiecie Kochanowskiej, córce Jana Kochanowskiego, żonie najpierw Mikołaja Borkowskiego (1605), a od 1609 r. Stanisława Witowskiego, kasztelana brzezińskiego (Boniecki, *Herbarz*, t. 10, s. 279);

herb blazonowany przez poetę (*INESAcroam.* VII 21-26) jako *caper erectis pedibus* ('koziół z uniesionymi kopytami'), *caper vineae inhaerens* ('koziół wspierający się na winorośli'), *asini caput* ('ośła głowa'), określane po polsku mianem Półkozic, ale też *Capricornus* (Koziorożec), to herb Lublina;

ostatni znak opisywany przez Inesa jako 'lew z obręczą w łapach wylaniający się spoza blanków murów' (*Leo cum circulo in pedibus e murorum pinnis eminens*; zob. *INESAcroam.* VII 27) odpowiada wizerunkowi Prawdzica (np. PAPROCKI, *Herby*, s. 620); być może był to herb nieznaney nam babki Witowskiego, z pewnością natomiast nie chodzi o herb żony, gdyż tą była Joanna Eleonora Firlejówna z Dąbrowicy herbu Lewart.

### XV. Plausus IV...

Tytuł: *Alluditur ad legationem Romanam* || *Nawiązanie do rzymskiej legacji* – mowa o poselstwie do papieża Innocentego X (NIESIECKI, *Korona*, t. 4, s. 557).

w. 2 *Corvinatorum ... genus* || *z kruczego Korwinów plemienia* – łączenie polskich Korwinów z rzymskimi antenatami sugerowały staropolskie herbarze; zob. np. PAPROCKI, *Herby*, s. 406-407, 708; OKOLSKI, *Orbis*, t. 1,

s. 459,462-463. Zwykle przywoływano z tej okazji Waleriusza Messalę Korwina (*Marcus Valerius Messala Corvinus*; ok. 64 r. p.n.e. – 8 r. n.e.), rzymskiego wodza, męża stanu, mówcę, pisarza i protektora poetów.

## XVII. Plausus VI

w. 1 *nycticorax* || *Czarny ptak nocy* – nieznanym bliżej ptak nocny pojawiający się w Biblii (Ps 101(102),7); w Średniowieczu zwany był „krukiem nocnym” (*corvus nocticorax*), a często utożsamiany z sową bądź puchaczem, symbolizował wszystko to, co związane z ciemnością: od ludzkiej grzeszności i ignorancji aż po unikającego blasku Chrystusa, który uczerniony został cierpieniem.

## XX. Plausus IX...

Tytuł: *Alluditur ad maternos Illustrissimi avos, Kochanovios, celeberrimos in regno nostro poetas* || *Nawiązanie do Kochanowskich, dziadów Jaśnie Wielmożnego ze strony matki, najświetniejszych w królestwie naszym poetów* – chodzi oczywiście o krewnych Stanisława Witowskiego, któremu poświęcony jest cały cykl, Kochanowskich herbu Korwin. Na miano słynnego poety zasługiwał nie tylko dziad Witowskiego, Jan (ok. 1530-1584), najwybitniejszy poeta polski epoki Renesansu, ale też bracia Jana: Mikołaj (ok. 1533-1582), twórca *Rotul do synów swych* i pozostającego w rękopisie przekładu *Moralioń* Plutarcha, oraz Andrzej (1542-1596), tłumacz *Eneidy* Wergiliusza, a wreszcie Piotr (1566-1620), syn Mikołaja, bratanek poety z Czarnolasu, autor przekładu *Jerozolimy wyzwolonej* Torquata Tassa oraz *Orlanda szalonego* Lodovica Ariosta.

*ex prologo „Saturarum” Persii* || *z prologu „Satyr” Persjusza* – PERS. *prologus* 12-14:

*Quod si dolosi spes refulserit nummi,  
corvos poetas et poetridas picas  
cantare credas Pegaseum nectar.*

Gdy złudna błysnie nadzieja pieniądza,  
poeci-kruki i poetki-sowy,  
zda się, że nucą nektar Pegazowy.

(przekład J. Sękowski)

## [Motto przed] XXI. Plausus X

„ASINI CAPUT” || „OŚLĄ GŁOWĄ” – nawiązanie do blazonowania Półkozi-ca (a dokładnie godła znajdującego się na tarczy), jakie zaproponował PAPROCKI (*Herby*, s. 247): ma to być ośła głowa szara w polu czerwonym. Powtórzył to OKOLSKI (*Orbis*, t. 2, s. 473), dodając opis klejnotu: *Super coronam est media capra anterioribus pedibus erecta, cornua ad dorsum prominentia habens* (‘Nad koroną znajduje się pół kozy ze wzniesionymi przednimi nogami, mającej rogi sterczące ku górze’). Nie jest to jednak właściwy opis herbu miasta Lublina, które „za herb nosi kozła” (PAPROCKI, *Herby*, s. 909), natomiast od XVI w. w herbie miasta pojawił się kozioł wsparty na winorośli (zob. zaraz niżej, INES *Acroam.* VII 24, tyt.).

## XXII. Plausus XI

w. 1 *coluros* || *okregi* – w oryginale ‘kolury’, dwa wielkie koła sfery niebieskiej: jedno przechodzi przez punkty równonocne, drugie przez punkty przesilenia letniego i zimowego.

w. 2 *dignior hic stellas inter habere locum* || *ten godniejszy, by miejsce mieć między gwiazdami* – zob. INES*Acroam.* IV 71,4.

## XXV. Plausus XIV...

Tytuł: *quod dicit Plinius lib[ro] 12* || *co mówi Pliniusz w księdze 12* – mowa o Pliniuszu Starszym (*Caius Plinius Secundus*; ok. 23-79 n.e.), erudycie i pisarzu, autorze *Historii naturalnej* (*Naturalis historia*). Jednak anegdotę o mieszkańcach Nauplionu opowiadających legendę o osle, który pasąc się w winnicy, czego efektem był obfitszy plon, nauczył ludzi przycinać krzewy, przekazał Pauzaniasz w swej *Wędrówce po Helladzie* (PAUS. 38,3), choć uznał ją za niewartą powtarzania i nie wspomniał o ewentualnych posągach stawianych w winnicach. O kamiennym pomniku w Nauplionie przedstawiającym osła napisał za to BOLZANI (*Hieroglyphica* 12,20).

*Naupliae* || *w Nauplionie* – Nauplion (dziś: Nafplio), miasto w Grecji, na Peloponezie.

w. 1 *„Cui caput est asini praefixum”* || *„Z zatkniętą osłą głową”* – nawiązanie do heraldycznego znaku Lublina; zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* VII 21.

w. 2 *naturae docilis censor et augur* || *uczony cenzor i augur natury* – mowa o Pliniuszu Starszym i jego encyklopedycznym dziele, obejmującym wiadomości z wszelkich dziedzin wiedzy, m.in. na temat wina i uprawy winorośli (księga XIV i XVII).

*augur* – w starożytnym Rzymie członek kolegium kapłanów obserwujących zjawiska przyrodnicze (np. grzmoty i błyskawice, lot ptaków) i na ich podstawie dokonujących wróżb. Tu przenośnie: znawca, badacz, objaśniacz.

## XXVI. Plausus XV...

w. 1 *Alcidam exuvias victi vestire leonis* || *Alcyda lwa pokonał i wdział jego skórę* – Alcyda, patronimiczne określenie Heraklesa / Herkulesa, którego dziadem ze strony matki był Alkajos / Alceus. Tu mowa o zabiciu lwa nemejskiego (jednej z 12 prac Heraklesa): bohater udusił bestię gołymi rękoma, a następnie przywdział zdjętą z niej skórę odporną na strzały i ogień.

w. 2 *Lybicas ... iubas* || *grzywy libijskie* – czyli afrykańskie, tj. lwie. Chodzi o grzywę lwa nemejskiego. Nemea leży wprawdzie w Argolidzie na Peloponezie, ale mamy tu wykorzystanie konwencjonalnego określenia.

w. 3 *victae ruditatis imago* || *Pokonanej głupoty obraz* – w oryginale nie ‘głupoty’, lecz ‘prostactwa / nieokrziesania’ (*ruditatis*), w polszczyźnie jednak osioł kojarzony jest z głupotą.

**XXIX. Plausus XVIII...**

Tytuł: *Alluditur ad cervum coronatum, palatinatus Lublinensis insigne* || *Nawiązanie do jelenia ukoronowanego, herbu województwa lubelskiego* – herb ten przedstawia „jelenia rogatego, na szyi korona w polu czerwonym” (PAPROCKI, *Herby*, s. 909); zob. też NIESIECKI, *Korona*, t. 1, s. 160-161.

**XXXII. S[ancto] Ignatio Antiocheno...**

Tytuł: *S[ancto] Ignatio Antiocheno* || *Świętemu Ignacemu Antiocheńskiemu* – zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* IV 98 i VI 68.

w. 1 *procul hinc, <procul> este* || *Precz* – zob. obj. do INES*Acroam.* V 21,1.

w. 5 *rabidos praeda ... frustrasse leones* || *lwy wściekle pozbawiono łupu* – chodzi zapewne o to, że Ignacy swoją ofiarą pozbawił lwy następnych łupów: albo dlatego, że dobrowolnie poszedł na śmierć, aby nie wysłano na arenę chrześcijan z Antiochii, albo dlatego, że Trajan po śmierci Ignacego miał jakoby zaniechać prześladowań chrześcijan.

**XXXIII. Ad Servandum...**

w. 1 *Praeconem Verbi* || *kazania* – dosłownie: ‘głosiciela Słowa [Bożego]’, tj. kaznodzieję. Mianem *praeco Verbi* w piśmie przypisywanym św. Bonawenturze nazwano św. Jana Chrzciciela (Ps.-BONAV.*Meditat.* 30); tak samo określano św. Pawła. Formuły *Praeco divini Verbi* użył m.in. Szymon OKOLSKI w tytule swych komentarzy do kazań św. Alberta: *Praeco Divini Verbi b. Albertus Magnus*. Ines, tytułując tak heretyka, mówi zapewne ironicznie.

w. 2 *praeco ... lictor* || *Mistrz kazania ... mistrz karania* – próba zastąpienia gry słów oryginału: *preco* – ‘herold’ i ‘głosiciel’ oraz *lictor* – ‘liktor’, ale też ‘kat’. Heroldzi i liktorzy byli członkami oficjalnej asysty osób wysokich rangą w starożytnym Rzymie. Liktorzy stanowili rodzaj straży przybocznej, która początkowo kroczyła przed królem, a w okresie późniejszym przed wyższymi urzędnikami: przed konsulami (przysługiwało im 12 liktorów), pretorami (6 liktorów) i dyktatorami (24). Na lewym ramieniu nosili pęki związanych czerwonym rzemieniem różg (*fascēs*), niekiedy z wetkniętymi w nie toporami symbolizującymi uprawnienie urzędników do wymierzenia kary najwyższej. Główne zadanie liktorów polegało na egzekucji wyroków urzędnika: dokonywali zatrzymań, doprowadzali na miejsce kaźni, a także wymierzali karę chłosty poprzedzającą egzekucję; do nich należało również wykonanie kary śmierci.

**XXXV. Epitaphium haeretico astrologo**

w. 2 *tartalogus* || *tartalogiem* – czyli badaczem Tartaru / znawcą piekła. Zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* II 11,1.

**XXXIX. De Aldo...**

w. 4 *argentum et aurum ... mortuum* || *ze srebrem złoto ... martwym* – dowcip wykorzystujący skojarzenie z alchemicznymi nazwami metalu *aurum*

*vivum* ('żywe złoto') oraz *argentum vivum* ('żywe srebro'), tj. rtęć. Por. niżej, INES.Acroam. VII 47.

## XL

Motto: „*Vulnerasti cor meum in uno crine*” etc. || „*Zranilaś serce moje jednym włosiem*”... – Pnp 4,9.

## XLII. Christophorus Columbus, Novi Orbis repertor...

Tytuł: *Columbus ... columbae* || *Kolumb ... gołębiczy* – w oryginale gra słów o podobnym brzmieniu.

*Noanae columbae* || *do gołębiczy Noego* – chodzi o gołębicę, którą Noe wypuścił z arki, by się przekonać, czy potop już się skończył (Rdz 8,8-13).

w. 1 *novos ... Triones* || *Tryjony nowe* – właściwie konstelacje Małej i Wielkiej Niedźwiedzicy; tu w znaczeniu 'nowe lądy północy'.

## XLIII. Ad Varrum...

w. 1-2 *nil fidei paene est iam ... relictum, / nam sperat nimium, nec minus ... amat* || *Brakło niemal ... już wiary, / bo nadzieją żył zbytnią i zanadto kochał* – nawiązanie do trzech cnót boskich (teologicznych): wiary, nadziei i miłości.

## XLIV. In gentilia sidera... Roberti Foresti

Tytuł: *Roberti Foresti* || *Roberta Foresta* – postać niezidentyfikowana.

## XLVI. Ars... Ad quendam poetastrum

Tytuł: „*Ars perficit naturam*” || „*Sztuka doskonali naturę*” – motto jest parafrazą słów Arystotelesa (ARIST.Phys. 2 199a): „A w ogóle sztuka częściowo uzupełnia to, czego natura nie może urzeczywistnić” (przekład K. Leśniak). Zbliżone sformułowania znajdujemy u Tomasza z Akwinu (THOM.AQUIN. *Sum.theol.* 1,1,8,a.2): *Cum enim gratia non tollat naturam, sed perficiat [...]* („Sko-ro bowiem łaska nie niszczy natury, lecz udoskonala [...]”; przekład P. Belch) oraz (THOM.AQUIN. *Script.Sent.* 2,9,q.1,a.8,arg.3): *Gratia non tollit naturam, sed perficit* 'Łaska nie niszczy natury, lecz ją doskonali'. Lemmę o podobnej wymowie znaleźć można też pośród emblematów ALCIATUSA (*Emblematum libellus*, s. 107): *Ars Naturam adiuvens* ('Sztuka wspierająca Naturę').

## XLVII. In Bassaram...

w. 1 *Mercurium argentum vivum cur dicimus esse* || *Rtęć, metal Merkurego, zwiemy żywym srebrem* – dosłownie: 'czemu merkuriusz nazywamy żywym srebrem?'; przekład objaśnia użyte przez autora słowo. Por. wyżej, INES.Acroam. VII 39.

w. 3 *Nullus mercurii nomen dat chemicus auro* || *Zaden chemik nie daje złotu miana rtęci* – w istocie używano określenia *aurum vivum*, utożsamianego z *argentum vivum* (merkuriusz / rtęć); zob. JOHNSONUS, *Lexicon chymicum*, s. 31.

w. 4 *Ex auro fecit Bassara mercurium* || *Bassara jednak umie w rtec złoto zamienić* – alchemicy używali rtęci przy próbach zamieniania metali nieszlachetnych w złoto. Bassara, fałszując złote monety, czyni odwrotnie.

#### L. De Turdillone et Clitone Gallo...

w. 2 *gallus ... capus* || *kogutem ... kaplonem* – imię *Gallus* jako rzeczownik pospolity znaczy 'kogut'. Autor po raz kolejny wykorzystuje znaczenie tego imienia; por. *INESAcroam.* II 40, tyt.; VII 7, tyt.

#### LI. In fluvium Lubomirscianum Srzeniawa...

w. 2 *vomit aurato ... amne Tagus* || *złotonośnego Tagu* – rzeka Tag na Półwyspie Iberyjskim uchodziła za złotonośną (*aurifer Tagus*); por. np. *CATULL.* 29,19; *OV.Met.* 2,251.

w. 4 *gemmiiferi ... Gangis* || *klejnotów Gangesu* – w oryginale mowa o perłach (zresztą podobnie jak przy Tagu). Ganges jest tu metonimią Indii, których wody słynęły w starożytności z poławianych w nich pereł. Obie rzeki, Ganges i Tagus, autor wymienił obok siebie już wyżej (*INESAcroam.* VI 79,1-2).

#### LII. De s[ancto] Simeone...

Tytuł: „*Nunc dimittis servum Tuum in pace*” etc. || „*Teraz puszczasz sługę Twego... w pokoju*”... – Łk 2,29.

*Celeuma* || *Pieśń wiosłarzy* – *celeuma* to właściwie 'komenda', sygnał podawany pracującym, zwłaszcza wiosłarzom, dla zachowania rytmu, czasami wygrywany na instrumencie.

w. 3 *Quidni conspecto laetus moriaris Iesu?* || *Czemu rad nie masz umrzeć, ujrzawszy Jezusa?* – zgodnie z objawieniem Ducha Świętego Symeon miał żyć, póki nie ujrzy Mesjasza (Łk 2,26).

w. 4 *Mors tibi longa fuit vivere, vita mori* || *Śmiercią długą ci życie było, a śmierć życiem* – wers zdradza podobieństwo do zakończenia epigramatu George'a BUCHANANA (*Epigrammata* I [55.],11-12) poświęconego śmierci Henryka Kilgracusa:

*Quae mea conditio est, cui tam praepostera lex est*      Jaki jest zatem stan mój, gdy każe przewrotny  
*fatorum, ut sit mors vivere, vita mori?*                      los, by była śmierć życiem, życie było śmiercią?

#### LIII. De codem

w. 1 *Cum Natum geminis redimebat Virgo columbis* || *Gdy dwa gołębice składa Dziewica za Syna* – zob. Łk 2,22-24.

w. 2 *optatae Simeon pacis anhelat opes* || *Symeon upragniony dar pokoju wita* – zob. Łk 2,29.

w. 3 „*Una columba Noe pacis ramum attulit*” || „*Jedna gołąbka niosła Noemu gałązkę*” – zob. wyżej, obj. do *INESAcroam.* VII 41.

**LIV. De eodem...**

Tytuł: *Manumissio* || *Wyzwolenie* – łaciński termin ‘wyzwolić / wyzwolenie niewolnika’ (*manu mittere* / *manumissio*) oznaczał dosłownie: ‘wypuszczać z ręki’ (od *manus* – ‘ręka’ i *mittere* – ‘wysyłać’); był to akt prawny, który odbywał się według ustalonego porządku i z zastosowaniem stałych formułek. [red.]

Motto: „*Nunc dimittis, Domine, servum*” etc. || „*Teraz puszczasz sługę..., Panie...*” – zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* VII 52,tyt.

w. 4 *qui rude mancipium se profitetur Erus* || *Pan, który zowie siebie prostym niewolnikiem* – zob. Mt 20,27-28; Mk 10,44-45; Łk 22,27.

**LV. De eodem...**

Motto: „*Nunc dimittis servum Tuum in pace*” etc. || „*Teraz puszczasz sługę Twego w pokoju...*” – zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* VII 52,tyt.

**COMPLEMENTUM CENTURIAE SEPTIMAE || UZUPEŁNIENIE SETKI SIÓDMEJ**

Tytuł: *a Joanne de Borki Borkowski* || *przez Jana z Borek Borkowskiego* – poza świadectwem ze wstępu do polskojęzycznego dodatku niewiele mamy o Borkowskim informacji, nie wiemy też, kiedy konkretnie i gdzie spotkał się z Inesem. Borki, z których pochodził, można by identyfikować z wciąż istniejącą wsią, oddaloną ok. 60 km od Lublina, uczniem Inesa mógł być zaś Borkowski podczas pobytu w kolegium lubelskim, gdzie poeta wykładał retorykę w latach 1650-1651; ponowne ich spotkanie mogło nastąpić w Jarosławiu (zob. Borysowska, s. 97-101).

**Acroamata Polonica || Miłe dla ucha epigramaty polskie****[1.] LVI. In gentilicium stemma... Francisco Dembiński...**

Utwór jest parafrazą INES*Acroam.* V 17.

Tytuł: *Tribunalis Regni* – zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* V 7,tyt.

**[2.] LVII. Ex eodem stemmate...**

Utwór jest parafrazą INES*Acroam.* VII 10.

w. 1 *Arktos* – (łac. z gr.) *Arctos* (‘niedźwiedzica / niedźwiedź’), czyli konstelacja Wielkiej i Małej Niedźwiedzicy, także nawiązanie do herbu Dembińskiego Rawicz (panna na niedźwiedziu).

*wątpliwe żagle* – niepewne / szukające drogi statki.

w. 2 *jej* – ponieważ *Arktos* jest rodzaju żeńskiego, tak jak w łacinie i grece. *się... sady* – tu: określa położenie.

**[3.] LVIII. In patrium insigne... Dobesłai Ciekliński...**

Utwór jest parafrazą INES*Acroam.* VII 11.

w. 2 *godne dzieła twoje „wielkich dzieł”* – zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* VII 11,tyt.

w. 3 żeś „*Wielkim*” – zob. wyżej, obj. do INES*Acroam.* VII 11,4.



**[4.] LIX. Do pana...**

Utwór jest parafrazą INES*Acroam.* I 22.

**[5.] LX. Na grasanta**

Jest to przekład INES*Acroam.* III 75.

Utwór ten (podobnie jak niżej epigramaty: 12, 19, 20, 21, 26, 36, 42, 44, 45, 58, 61, 63) znalazł się wśród *Wierszy zbieranej drużyny*; zob. TREMBECKI, *Wirydarz* 78 (t. 1, s. 34): *Na ospalego we dnie*.

**[6.] LXI. Na chromego żart**

Utwór jest parafrazą INES*Acroam.* III 17.

**[7.] LXII. Na... gospodarza, ex Graeco**

Tytuł: „*ex Graeco*” – zapewne jest to próba usytuowania utworu pośród anakreontyków, jednak bezpośredniego wzorca nie udało się odnaleźć.

**[8.] LXIII. O Teutonic...**

Utwór zdradza duże podobieństwo do INES*Acroam.* II 69.

**[9.] LXIV. Na Podkowę z Krzyżem...**

Tytuł: *Wojciecha Grabowskiego* – Wojciech Grabowski herbu Pobóg (+1660 r.), sekretarz królewski, kanonik gnieźnieński i poznański (1642) oraz krakowski (1655), kanclerz prymasa Wacława Leszczyńskiego.

**[10.] LXV. Na tenże herb...**

w. 2 *przestrzenią podwoje* – sens: otwierają na oścież drzwi.

w. 3 *rzęszistszy galer* – bogatszy kapelusz, a dokładniej kapelusz kardynalski (łac. *galerum*).

**[11.] LXVI. Na starożytny herb... Potockich**

Tytuł: – chodzi o herb Piława: krzyż srebrny o dwóch i pół ramionach w polu błękitnym.

w. 3 *Nie ustąpisz ojczystych splendorów nikomu* – sens: nie ustąpisz (nie oddasz pierwszeństwa) nikomu znakomitością rodu.

w. 4 *boś herbowny Jezusów* – mający herb Jezusa, czyli krzyż.

**[12.] LXVII. Żaloszna metamorphosis...**

Zob. TREMBECKI, *Wirydarz* 90 (t. 1, s. 36): *Na Mikołaja Rożna od opryszków upieczonego*.

Tytuł: *Mikołaj Rożen* – postać niezidentyfikowana. Dawne herbarze (PAPROCKI, *Herby* 132-135; OKOLSKI, *Orbis*, t. 1, s. 243-244; NIESIECKI, *Korona*, t. 3, s. 885-887) poświadczają, że w województwie krakowskim mieszkała rodzina Rożnów herbu Gryf, jednak żaden nie wspomina o Mikołaju.

**[13.] LXVIII. O Janie Prostotrefnym**

Tytuł: *O Janie Prostotrefnym* – nazwisko znaczy tyle co ‘celny / trafny’.

w. 1 *Nie umarł idyjota* – łac. słowo *idiota* (wywodzące się z greki: ἰδιώτης [*idiōtes*] – ‘jednostka / osoba prywatna’) oznaczało ‘laik / człowiek nieuczony / ignorant / prostak’. Pseudonimem Idiota posługiwał się augustianin Raymundus Jordanus, tworzący w 2. połowie XIV w., autor dzieł religijnych i medytacyjnych. Jego traktat *Oculus Mysticus* (Lugdunum 1641) oraz dzieła zebrane (*Opera omnia*; Parisiis 1654) wznowił drukiem jezuita Théophile Raynaud (Theophilus Raynaudus).

**[14.] LXIX. Na animuszowatego żart**

w. 1 z *Edypem* – Edyp, syn Lajosa i Jokasty, wyzwolił Teby od nękającego je Sfinksa/Sfingi, pół-kobiety, pół-lwa, jako jedyny potrafił bowiem wpaść na rozwiązanie zadawanej przez potwora zagadki, której najpopularniejsza wersja brzmi: „Co to za istota, która najpierw chodzi na czterech, potem na dwóch, a w końcu na trzech nogach?”. Edyp odpowiedział: „Człowiek” (w niemowlęctwie raczkuje, potem chodzi na dwóch nogach, a w starości podpira się laską).

**[15.] LXX[a]. Na miesiąc, gwiazdy i strzałę, ojczysty herb... księżny Ostrowskiej...**

Tytuł: *herb ... księżny Ostrowskiej* – chodzi o Annę Alojzję z Ostrogskich Chodkiewiczową (1600-1654), drugą żonę Jana Karola Chodkiewicza, która wslawiła się bardzo hojnymi darowiznami na rzecz jezuitów. Ufundowała m.in. kościół i kolegium w Ostrogu (1622) oraz Jarosławiu (1640), a po spaleniu Ostrogu w czasie powstania Chmielnickiego przekazała środki na odbudowę kolegium (1654). Opisany herb był znakiem własnym Ostrogskich.

w. 5-6 *Daremno mądry słońcu pochlebiacie, / darmo go rządcą nauk nazywacie* – odniesienie do Apollina jako boga światła utożsamianego ze Słońcem, a jednocześnie opiekuna sztuk.

**[16.] LXX[b]. O strzale**

w. 3 z *kołczona Apollinowego* – łuk jest bronią i atrybutem Apollina. Może tu chodzić o strzałę, którą bóg pokonał cyklopów, mszcząc się na Zeusie za zabicie swego syna, medyka Asklepiosa / Eskulapa; strzała ta miała utworzyć konstelację nieba północnego i dać jej nazwę (*Sagitta*).

w. 4 z *arsenału wzięta niebieskiego* – odwołanie do gwiazdozbioru Strzała (łac. *Sagitta*) lub gwiazdozbioru Strzelec (*Sagittarius*).

**[17.] LXXI. Jadąc mimo Łańcut o kasztelu łańcuckim...**

Tytuł: *o kasztelu łańcuckim* – zamek w Łańcucie zbudowany w latach 1629-1641 dla Stanisława Lubomirskiego (dziada Stanisława Herakliusza) pełnił funkcję twierdzy.

*marszałkowi koronnemu* – chodzi o Jerzego Sebastiana Lubomirskiego (1616-1667), od 1650 r. marszałka wielkiego koronnego.

w. 2 *żwawy Momus* – zob. wyżej, INES *Acroam.* I 74 i obj., por. także 100, tyt.; III 52, tyt. 100, tyt.; *Acroam. Pol.* [46.] XCVIII 3.

w. 3 *na pomienionej obronie nie schodzi* – sens: niczego mu nie brakuje, jeśli chodzi o wymienioną wyżej cechę obronną, tzn. jest wystarczająco obronny mimo braku fosy.

w. 5 *Paktole* – Paktolos, rzeka w Azji Mniejszej, w Lidii (dziś: Sart Çayı na terytorium Turcji), sławna ze złotośnych piasków; dopływ Hermosu.

*Hermu* – Hermos, złotośna rzeka w Azji Mniejszej (dziś: Gediz na terytorium Turcji).

w. 6 *starożytny potok twój* – por. wyżej, obj. do INES *Acroam., Ded.* [1].

### [18.] LXXII. O Śrzeniawie... do... Stanisława Lubomirskiego...

Tytuł: *wielkiej ekspektatywy syna* – syna, z którym wiąże się wielkie oczekiwania / nadzieje.

w. 3 *Aońskim się... duchem wspienil* – tj. duchem Muz, zwanych przez starożytnych poetów niekiedy Aonidami; por. wyżej, obj. do IV 99,4.

### [19.] LXXIII. Nagrobek... synczkowi... Rafała Leszczyńskiego

Zob. TREMBECKI, *Wirydarz* 122 (t. 1, s. 43): *Inszy*.

Tytuł: *synczkowi ... Rafała Leszczyńskiego* – tj. Andrzejowi. Rafał Leszczyński herbu Wieniawa, syn Wacława, pułkownik wojsk królewskich, kasztelan sierpski (1646).

w. 3 *czemu bym zszedł* – szyk: czemu zszedłem byłem.

w. 7 *Placz na stronę* – sens: nie płaczcie / przestańcie płakać.

### [20.] LXXIV. Żałośni rodzicy... córeczce nagrobek

Zob. TREMBECKI, *Wirydarz* 121 (t. 1, s. 42): *Nagrobek corce*.

### [21.] LXXV. Pobożnemu małżonkowi... nagrobek

Zob. TREMBECKI, *Wirydarz* 126 (t. 1, s. 43-44): *Nagrobek małżonkowi*.

w. 1 *Ktośkolwiek jest, stań, gościu!* – odpowiednik łacińskiej formuły: *Siste, viator* ('Stań, przechodniu') umieszczanej często na rzymskich nagrobkach i naśladowanej w późniejszych wiekach.

### [22.] LXXVI. Na popa ruskiego żart

w. 1 *soborny pralacie* – tu mowa o wyższym duchownym obrządku greckiego.

### [24.] LXXVIII. Na stare przysłowie...

Tytuł: „*Dos sunt uxoria lites*” || „*Swary są posag żoniny*” – parafraza zdania Owidiusza (OV *Ars* 2,155): *Dos est uxoria lites*.

[25.] LXXIX. **Na ojczysty herb... Czołchańskiego...**

Tytuł: *Na ojczysty herb... Czołchańskiego* – chodzi o przedstawiciela rodziny Czołchańskich / Czołhańskich herbu Sas. Zapewne mowa tu o Janie Karolu Czołchańskim (†1665), sufraganie łuckim, opacie cysterskiego klasztoru nie w Pelplinie, ale w Koronowie. Stanisław Kujot (s. 263) podaje, że opatem pelplińskim w latach 1649-1662, a więc w czasie, gdy utwór najprawdopodobniej powstał, był Jan Karol Czarliński, natomiast Czołchański jako opat koronowski był z ramienia króla przewodniczącym kapituły dokonującej wyboru.

[26.] LXXX. **Na strzałę...**

Zob. TREMBECKI, *Wirydarz* 87 (t. 1, s. 36): *Na herb Strzały rozdartej*.

Tytuł: *Na strzałę rozdartą* – chodzi zapewne o herb Kościesza.

[27.] LXXXI. **Dworem się bawiącemu... prałatowi...**

Tytuł: *z okazji krzyża herbowego* – krzyż jest popularnym mobilium heraldycznym, występującym w wielu polskich herbach, m.in. Białina, Bożawola, Bożezdarz, Brodzic, Dąbrowa, Dębno, Dołęga, Jastrzębiec, Jezierza, Kruczyn, Krzywda, Lubicz, Łada, Nieczuja, Pilawa, Pobóg, Prus, Suche Komnaty, Syrokomla, Szeliga, Ślepowron, Śreniawa, Tarnawa.

w. 1. *Luboć zewsząd ... inwidyje stoją* – sens: chociaż ze wszystkich stron atakują zawiści.

[28.] LXXXII. **Do Reginalda Ziemka...**

Utwór inspirowany epigramatami INESA (*Acroam.* VI 2. 17. 44), jednak trudno byłoby w tym przypadku mówić o parafrazie czy tłumaczeniu.

w. 1 *Rejnaldzie* – Rejnald jest skróconą formą imienia Reginald, wymuszoną przez metrum.

w. 2 *własną głowę* – por. niżej, *Acroam. Pol.* [48.] C.

w. 6 *Brytani* – żart słowny nawiązujący do mitu o Akteonie rozszarpanym przez własne psy (zob. wyżej, obj. do INESA *Acroam.* II 54,2), stąd forma wywodząca się od łac. *Britanni* (mieszkańcy Brytanii), kojarząca się z brytanami.

[30.] LXXXIV. **Do Tangreda, ex Latino**

Tytuł: „*ex Latino*” – utwór jest przekładem epigramatu Johna OWENA (*Epigrammata* II 57):

*In Battum*

*Batte, tacenda ultro loqueris, veniamque precaris.*

*Visne tibi venia nil opus esse? Tace.*

**Na Batta**

Mówisz, co trzeba zmilczeć, Bacie, i przepraszasz.

Nie chcesz, by ci wybaczać było trzeba? Zamilcz.

**[31.] LXXXV. O Barzalim...**

Tytuł: *O Barzalim* – postać niezidentyfikowana, nazwisko odnoszone bywa do krakowskiej rodziny Barzych herbu Korczak (zob. *Mala Muza*, s. 765).

**[32.] LXXXVI. Do dłużnika...**

Utwór wzorowany na INES *Acroam.* VI 57.

**[33.] LXXXVII. Odpowiedź Owenowi i akatolikom...**

Zob. OWEN, *Epigrammata* II(VI) 21:

*De ieiuniis*

*Papa suo cur tot ieiunia servat in anno?  
Ut succesorem se probet esse \*Petri.*

---

\**Piscatoris*

**O postach**

Czemu papież przestrzega tyłu postów w roku?  
By dowieść, że następcą jest Piotra-rybaka.

**[36.] [LXXXIXb]. Toż po polsku**

Zob. TREMBECKI, *Wirydarz* 86 (t. 1, s. 36): *Do bieglego po wojnie.*

**[37.] [LXXXIXc]. Idem aliter**

w. 1-2 *ciekawym ... / ... ciekawość* – gra znaczeń słowa „ciekawy” – ‘wzbudzający ciekawość’ bądź ‘pragnący się dowiedzieć (czego)’, oraz „ciekawy” – ‘szybki / prędki’ (od „ciekać” – ‘szybko biegać’).

**[39.] XCI. Do... cześnika...**

Utwór jest kompilacją dwóch epigramatów: INES *Acroam.* II 5 i 6.

Tytuł: *czeńnika* – w średniowiecznej Polsce był to urzędnik dworski dbający o piwnice monarchy i usługujący mu w czasie uczt; od XIV w. urząd tytularny.

w. 1 *Dziękując ze czci* – sens: dziękuję ci z szacunku.

**[40.] XCII. Decyzycja *problematis*...**

Utwór jest parafrazą INES *Acroam.* VI 51.

Tytuł: *Decyzycja „problematis”* – tj. rozwiązująca problem.

**[42.] XCIV. O Chmielu**

Zob. TREMBECKI, *Wirydarz* 80 (t. 1, s. 35): *O Chmielnickim, kozaku.*

w. 5 *nie prę tego* – sens: nie zaprzeczam temu.

w. 6 *Chmiel* – mowa o Bohdanie Chmielnickim (1595-1657), hetmanie kozackim, przywódcy powstania w latach 1648-1654.

[43.] **XCV. Palinodia...**

Tytuł: *Palinodia* – por. wyżej, obj. do INES *Acroam.*, *Prooem.* [8]; oraz V 63.

*Tymoszu* – chodzi o Tymofieja (Tymosza) Chmielnickiego (1632-1653), syna Bohdana Chmielnickiego, który został ranny podczas oblężenia Suczawy w Mołdawii (dziś: obszary Rumunii) i w wyniku odniesionych obrażeń zmarł.

[44.] **XCVI. O chamie tatarskim**

Zob. TREMBECKI, *Wirydarz* 81 (t. 1, s. 35): *O banie tatarskim*.

Tytuł: *O chamie* – „cham” to oboczna forma słowa „chan”, oznaczającego ‘głowę chanatu’, władcę w dawnych krajach Azji Środkowej; tu chodzi najpewniej o chana krymskiego Islama III Giereja, sprzymierzonego z Chmielnickim w wojnie przeciw Rzeczypospolitej aż do chwili podpisania umowy perejasławskiej (1648-1654).

[45.] **XCVII. Prawo Krupy z Krzyżakami**

Zob. TREMBECKI, *Wirydarz* 84 (t. 1, s. 35-36): *Na Krupę*. Inny czterowersowy odpis bez tytułu znajduje się w rękopisie BN III 6653 (k. [?]<sub>2</sub>r). Pod koniec XVIII w. epigramat doczekał się przeróbek znacznie dłuższych, idących w kierunku poezji politycznej. Rozpoczynający się znanym wierszem z *Acroamata Polonica* czterowierszem utwór pod tytułem *Pamięć Suchoorzewskiego w potomość* liczy 68 wersów (IBL Fund.Mich. 6, k. 108-109). Inna jego wersja zatytułowana *Malpa Raytana*, tym razem 60-wersowa, przechowywana jest w zbiorach AGAD (APP 221, s. 287-289). Obie omawiały postawę Jana Suchoorzewskiego, wielkiego przeciwnika uchwalenia Konstytucji 3 maja, który miał powtórzyć gest Tadeusza Rejtana, rzucając się pod nogi Stanisława Augusta Poniatowskiego i grożąc, że zabije własnego syna, by uchronić go przed życiem w niewoli, jaką miało nań sprowadzić świeżo uchwalone prawo.

w. 4 *krupa jagłą być nie może* – krupa to kasza jęczmienna, a jagła to kasza jaglana, z ziaren prosa.

[46.] **XCVIII. Na łakomca..., ex Graeco**

Tytuł: „*ex Graeco*” – choć w *Antologii palatynskiej* nie brakuje utworów o skąpcach, wydaje się, że większy wpływ miał tu epigramat Johna OWENA (*Epigrammata* II 111):

*In I.S. Avarum*

*Ferrea cista auri custos tibi, ferrea porta,  
ferrea tota domus, ferreus et dominus.*

*Na skąpego I.S.*

Żelazna skrzynia złota ci strzeże, żelazne  
drzwi, dom żelazny cały i pan też z żelaza.

w. 1 *złotej wolności* – por. wyżej, INES*Acroam.* VI 7, motto.

w. 3 *Momus* – por. wyżej, INES*Acroam.* I 74. 100, tyt.; III 52, tyt. 100, tyt.; *Acroam. Pol.* [17.] LXXI 2.

#### [47.] XCIX. Taratan na pospolite ruszenie

Tytuł: *Taratan* – wyraz onomatopieczny naśladowujący odgłos trąb.

w. 3 *Gdy się zeusząd Marsowe otwierają wrota* – sens: gdy zaczyna się wojna na wszystkich frontach. W starożytnym Rzymie na czas wojny otwierano bramy świątyni dwulicowego Janusa, nie Marsa.

#### [48.] C. O Anglikach

Utwór jest parafrazą INES*Acroam.* VI 2.

w. 2 *zostali bez głowy* – por. wyżej, *Acroam. Pol.* [28.] LXXXII.

w. 3 *się państwa ich w takie wojny udaly* – chodzi zapewne o wojny, jakie po ścięciu Karola I Stuarta, w czasie rządów Olivera Cromwella, Anglia prowadziła z Irlandią (1649-1653) i Szkocją (1650-1651) oraz o tzw. I wojnę angielsko-holenderską (1652-1654).

#### [49. CI.] Do Zoila...

Utwór wzorowany na INES*Acroam.* VI 5.

Tytuł: *Zoila* – Zoil to konwencjonalne określenie złośliwego, zawistnego i niesprawiedliwego krytyka, od imienia starożytnego filozofa i mówcy Zoilosa z Amfipolis (ok. 400-320 p.n.e.), napastliwego krytyka dzieł Homera, zwanego „Biczem na Homera”.

w. 7 *Wiele głupich na świecie, mądrych bardzo mało* – zob. OWEN, *Epigrammata* II 1, oraz wyżej, obj. do INES*Acroam.* VI 5.

w. 8 *otóż się mnie niewielom podobać dostało* – zob. MART.*Epigr.* 2,86,12 (*me raris iuvat auribus placere* – ‘cieszy mnie, że niewielu się podoba’).

#### [50. CIIa.] Ad veterem censuram recens responsio

Przekładem utworu jest następny epigramat: *Acroam. Pol.* [51. CII b].

w. 1 „*Scribimus indocti doctique poemata passim*” – HOR.*Epist.* 2,1,117 („poematy piszemy głupcy i uczeni”; przekład A. Lam).

#### [52. CIII.] In animosum Laconis cuiusdam dictum...

Tytuł: *Laconis* || *Lakończyka* – mieszkanka Lakonii, krainy na Peloponezie, leżącej w południowo-wschodniej części półwyspu, obejmującej tereny państwa lacedemońskiego ze stolicą w Sparcie; określenie „Lakończyk” jest najczęściej synonimem „Spartanina”.

*Lacedaemonii* || *Lacedemończycy* – tj. Spartanie; Lacedemon to inna nazwa Sparty.

#### [53. CIV.] O karle..., ex Marullo

Tytuł: „*ex Marullo*” || *z Marulla* – Michael Tarchaniota Marullo (1453-1500), poeta nowolaciński urodzony w Konstantynopolu, autor m.in.

czterech ksiąg epigramatów. Przywołany utwór nie jest jednak pióra Marulla, lecz starożytnego epigramatyka Lukilliosa (*AP* 11,104). W kolekcji wybranych epigramatów greckich znalazły się dwa łacińskie przekłady tego epigramatu (*SELECTA EPIGR.GR.*, s. 194), ale żaden nie wyszedł spod ręki Marulla, mimo że w zbiorze zamieszczono jego tłumaczenia kilku innych utworów. Nie ma takiego przekładu również w podobnych wydawnictwach Jana Sotera (*Epigrammata aliquot Graeca veterum elegantissima eademque Latina ab utriusque linguae viris doctissimis versa...*, Friburgi Brisgoviae: S.M. Gravivius, 1544) i Henri Estienne'a (*Epigrammata Graeca selecta ex Anthologia...*, [Genevae]: H. Stephanus, 1570).

w. 8 z upadku Faetonowego – Faeton, syn Heliosa, boga Słońca. Na jego prośby ojciec pozwolił mu powozić słonecznym rydwanem, lecz Faeton robił to bardzo nieumiejętnie. Kiedy konie zbyt zbliżyły się do Ziemi, co groziło spalaniem świata, Zeus strącił Faetona piorunem i młodzieniec wpadł do rzeki Eridanu.

#### [54. CV.] O róży na nodze *in Iunio*

w. 2 i na mnie też bolesna róża wykwitnęła – chodzi o chorobę zakaźną objawiającą się zapaleniem skóry, na której tworzy się bolesna czerwona plama.

w. 4 nigdy róża bez ciernia nie bywa – wyrażenie przysłowiowe: „Nie ma róży bez kolców” (KPP, „Róża” 1 i 4 [s. 476]).

#### [55. CVI.] O tejsze

Motto: „*Quidquid calcaverit, id rosa fiat*” || „*Gdzie stąpi, niech róża wyrośnie*” – (przekład J. Sękowski) niedokładny cytat z Persjusza (PERS. 2,38): *Quidquid calcaverit hic, rosa fiat*; zob. INES *Acroam.* IV 10.

#### [56. CVII.] O swych wierszach

w. 5-6 *W wiersze przedtym wsi ... chwymano, / a teraz ledwie plotki w wierszach zostawiano* – gra znaczeń: „wiersz” – ‘utwór poetycki’, ale też „wiersza (wirsza)” – ‘więcież’, rodzaj pułapki do łowienia ryb: kosz wyplatany z wikliny lub wierzbowych witek.

#### [57. CVIII.] O medykach

Zob. TREMBECKI, *Wirydarz* 76 (t. 1, s. 34): *Po polsku*. Jest to polskojęzyczny odpowiednik dystychu *De medico*, czyli dwóch ostatnich wersów epigramatu OWENA, na którym jest wzorowany (*Epigrammata* I 21):

##### *Ad quendam pauperem medicum*

*Qui modo venisti nostram mendicus in urbem,*

*paulum mutato nomine sis medicus.*

*Pharmaca das aegrotis, aurum tibi porrigit aeger:*

*tu morbum curas illius; ille tuum.*



**Do pewnego biednego medyka**

Żebraku, który właśnie do miasta przybyłeś,  
 lekarzem stań się, nieco odmieniwszy miano.  
 Leki dajesz choremu, chory tobie złoto:  
 ty chorobę tamtego, tamten leczysz swoją.

w. 5 z *Miechowity* – Maciej z Miechowa (1457-1523), słynny historyk, ale też lekarz i astrolog; tu wykorzystano podobieństwo brzmieniowe: Miechowita – mieszek (por. niżej, *Acroam.Pol.* [60. CXI] 6).

w. 6 i *baran cały, i wilk syty* – wyrażenie przysłowiowe: „I wilk syty, i owca (baran, koza) cała” (KPP „Wilk” 19 [s. 593]; NKPP „Wilk” 25b).

**[59. CX.] Czemu teraz nie wiele poetów...**

Utwór jest nawiązaniem do trzech epigramatów Marcjalisa (MART. *Epigr.* 1,107):

*Saepe mihi dicis, Luci carissime Iuli,  
 „Scribe aliquid magnum: desidiosus homo es”.  
 Otia da nobis, sed qualia fecerat olim  
 Maecenas Flacco Vergilioque suo:  
 5 condere victuras temptem per saecula curas  
 et nomen flammis eripuisse meum.  
 In steriles nolunt campos iuga ferre iuveni:  
 pingue solum lassat, sed iuvat ipse labor.*

Powtarzasz mi, Lucjusz, nieraz do znudzenia:  
 „Napisz coś większego, jesteś kawal lenia”.  
 Ba, gdybym dzięki tobie miał to, co Horacy  
 miał z łaski Mecenasza – ów spokój do pracy,  
 5 zostawiłbym po sobie wiekopomne dzieło  
 i sławę, której blasku nic by nie odjęło.  
 Za plugiem po ugorze nikt chętnie nie chadza,  
 tłusta ziemia też męczy, lecz trudy nagradza.

(przekład S. Kolodziejczyk)

MART.*Epigr.* 8,55(56):

*Temporibus nostris aetas cum cedat avorum  
 creverit et maior cum duce Roma suo,  
 ingenium sacri miraris deesse Maronis,  
 nec quemquam tanta bella sonare tuba.  
 5 Sint Maecenates, non deerunt, Flacce, Marones  
 Vergiliumque tibi vel tua rura dabunt.  
 Iugera perdiderat miserae vicina Cremonae,  
 flebat et abductas Tityrus aeger oves:  
 risit Tuscus eques, paupertatemque malignam*

10            *reppulit et celeri iussit abire fuga.*  
 „Accipe divitias et vatum maximus esto;  
               *tu licet et nostrum” dixit „Alexin ames.”*  
*Adstabat domini mensis pulcherrimus ille*  
               *marmorea fundens nigra Falerna manu,*  
 15            *et libata dabat roseis carchesia labris,*  
               *quae poterant ipsum sollicitare Iovem.*  
*Excidit attonito pinguis Galatea poetae*  
               *Thestylis et rubras messibus usta genas;*  
*protinus Italiam concepit et arma virumque,*  
 20            *qui modo vix Culicem fleverat ore rudi.*  
*Quid Varios Marsosque loquar ditataque vatum*  
               *nomina, magnus erit quos numerare labor?*  
*Ergo ero Vergilius, si munera Maecenatis*  
               *des mihi? Vergilius non ero, Marsus ero.*

Dawne wieki się równać z naszymi nie mogą,  
 dziś Roma ze swym panem dzierży świat pod nogą;  
 ty tęskno się oglądasz, Flakku, za Maronem,  
 coby przewag był naszych głośno brzmącym dzwonem.  
 5            Niech będą Mecenas, znajdą się Marony:  
 wydadzą Wergilego tve choćby zagony.  
 Stracił Tytyr włość bliską nieszczęsnej Kremonie,  
 nad nieszczęściem załóżnie załamując dłonie:  
 rozśmiał się tuski rycerz i biedę złośliwą  
 10            odpędził, rozkazując umykać co żywo.  
 „Naści dostatki – rzecze – i bądź wieszczów księciem,  
 Aleksym się zachwycaj, moim pacholęciem”.  
 A stał przy pańskim stole nadobny chłopczyzna,  
 ciemnego białą dłonią nalewając wina,  
 15            i wręczał, różanymi skosztowawszy usty,  
 co skusić i Jowisza mogły do rozpusty.  
 Zdumiał wieszcz: Galatea tęga zapomniana,  
 w kąć poszła ogorzala Testylis rumiana,  
 i pieśń pocnie o broni i mężu wspaniałą,  
 20            on, co dotąd komara opiewał nieśmiało.  
 Mamże wspomnieć Wariuszów, Marsów? – Ten tłum cały  
 wyliczać zbogacony – trud byłby niemaly.  
 Więc Wergilim zostanę, gdy w tobie zdobędę  
 Mecenasa? – Wergilim – nie, lecz Marszem będę.

(przekład J. Czubek)

MART.*Epigr.* 11,3:

*Non urbana mea tantum Pimpleide gaudent*  
*otia, nec vacuis auribus ista damus,*

*sed meus in Geticis ad Martia signa pruinis*  
*a rigido teritur centurione liber;*  
 5 *dicitur et nostros cantare Britannia versus.*  
*Quid prodest? Nescit sacculus ista meus.*  
*At quam victuras poteramus pangere chartas*  
*quantaque Pieria proelia flare tuba,*  
 10 *cum pia reddiderint Augustum numina terris,*  
*et Maecenatem si tibi, Roma, darent!*

Moja Muza nie tylko miejskich ma słuchaczy  
 i nie tylko im żywot umiła próżniaczy:  
 nieraz w Dacji, ściągawszy na zimowe leże,  
 centurion też do ręki moją książkę bierze  
 5 i Brytania, jak mówią, chętnie mnie czytuje.  
 Lecz co z tego? Mój mieszek tej sławy nie czuje.  
 Ileż życia tchnąć mógłbym w zapisane strony,  
 jakie by moja Muza wydobyła tony,  
 gdyby w ślad za Augustem bogi w naszych czasach  
 10 chciały zesłać ci, Rzymie, także Mecenasa!

(przekład S. Kołodziejczyk)

w. 2 *Mecenatów* – odniesienie do Mecenasa (*Caius Cilnius Maecenas*; 70-8 p.n.e.), zaufanego doradcy Oktawiana Augusta, dobroczyńcy Horacego i Wergiliusza; tu w znaczeniu ogólnym: ‘protektora sztuki i literatury’.

*z Augusty* – chodzi o Oktawiana Augusta (zob. wyżej, obj. do INES-*Acroam.*, *Prooem.* [5]), który zasłynął jako opiekun poetów; na okres jego panowania przypada tzw. złoty wiek literatury rzymskiej.

### [60. CXI.] Do Michała...

Motto: „*Kto smaruje, ten jedzie*” – przysłowie odnotowane przez Salomona RYSIŃSKIEGO (*Proverbia*, k. E<sub>4</sub>v); zob. też KPP, „Smarować” 5 (s. 510); NKPP, t. 3, s. 258 (tu najwcześniej, choć w trochę innej formie, u Reja w *Krótkiej rozprawie* i w *Kupcu*).

w. 5 *Zawacki* – chodzi o Teodora Zawackiego / Zawadzkiego i jego „*Compendium*”, to jest *Krótkie zebranie wszystkich a wszystkich praw, statutów i konstytucyj koronnych aż do roku 1613 „inclusive” na sześć rozdziałów rozporządzone i wydane...* (Kraków: w drukarni Sz. Kempiniego, 1614).

*Janidło* – mowa zapewne o Janie Januszowskim i jego zbiorze praw wydanym pod tytułem *Statuta prawa i konstytucje koronne łacińskie i polskie, z Statutów Łaskiego i Herborta i konstytucyj koronnych zebrane...* (Kraków: w Drukarni Łazarzowej, [1600]).

w. 6 *Miechowita* – znaczenie przenośne; por. wyżej, *Acroam. Pol.* [57. CVIII] 5.

**[61. CXII.] O długach i dłużnikach...**

Zob. TREMBECKI, *Wirydarz* 88 (t. 1, s. 36): *O długach*.

**[62. [CXIII.] Do zwajce młodego**

w. 1 *tak wiele roków ... dano* – sens: tylekroć pozywano.

**[63. CXIV.] Idem aliter...**

Zob. TREMBECKI, *Wirydarz* 89 (t. 1, s. 36): *Na zwajcę młodego*.

w. 2 *Matuzala* – Matuzalem, biblijny dziadek Noego, był człowiekiem najdłużej żyjącym na ziemi, bo aż 969 lat (Rdz 5,25-27).

**[64. CXV.] Kwestyja, gdzie w Krakowie papier najdroższy**

w. 1 *na smatruzie* – – na kupieckim stoisku / w kupieckim kramie / bu-dzie; może tu chodzić o Sukiennice.

**[66. CXVIIa.] Ad Ioannis Oveni epigramma...**

Tytuł: *Ad Ioannis Oveni epigramma* || *Na epigram ... Johna Owena* – zob. OWEN, *Epigrammata* II(VI) 79:

*Ad librorum castratores*

*Qui sapitis, nolite meum castrare libellum,  
gignat adhuc alios ut liber iste libros.*

**Do kastrujących księgi**

Mej, którzyście rozumni, nie kastrujcie książki,  
by książka ta zrodziła jeszcze książki inne.

**[68. CXVIII.] Do Czytelnika...**

Tytuł: *których się pod klątwą czytać nie godzi* – nawiązanie do *Indeksu ksiąg zakazanych (Index librorum prohibitorum)*, zawierającego spis publikacji niezgodnych z doktryną Kościoła katolickiego, w którym jednak *Fraszki* Kochanowskiego nigdy się nie znalazły.

w. 4 *Feniksa* – legendarnego ptaka, który, jak wierzono, żyje kilkaset lat, po czym sam spala się na stosie i na nowo odradza z popiołów.

**[69. CXIX.] Z Marcyjalisa...**

Tytuł: – chodzi o MART.*Epigr.* 3,61. Utwór jest jednak parafrazą INES-*Acroam.* VI 56.

**[70. CXX.] O swoich wierszach...**

w. 3-4 *Nie wszystkie się tu na wybór znajdują, / bo je nie wszyscy na wybór wartują* – puenta oparta na wieloznaczności wyrażenia „na wybór” – ‘do wyboru’, ale też ‘wyborny / celny / przedni’.

**[71. CXXI.] O muchach**

w. 1-2 *much ... / ... których tak wiele w twjej głowie* – wyrażenie przysłowio-we „mieć muchy w głowie” albo „mieć muchy w nosie” oznacza ‘mieć urojenia / przywidzenia / dziwactwa / kaprysy’ (KPP, „Nos” 13 [s. 343]).

**[72. CXXII.] O trzech wiciach**

Tytuł: – wici to pierwotnie pęki łożyny lub powrozów, znak wzywający rycerzy na wyprawę wojenną; później zastąpiły je listy zwolujące pospolite ruszenie. Wici rozsyłano zwykle trzy razy: po raz pierwszy i drugi, aby rycerstwo się przygotowywało, a trzeci – by stawilo się w miejscu zbiórki.

**[73. CXXIII.] Złe kupno konia po pijanu...**

Tytuł: „*ex Latino*” – utwór jest luźną parafrazą epigramatu Macieja Kazimierza SARBIEWSKIEGO (*Epigrammata* 64); zob. też MART.*Epigr.* 3,8.

w. 2 *węgierskiego ... soku* – tj. węgierskiego wina.

**[74. CXXIV.] Do Fabijana...**

Tytuł: „*ex Latino*” – utwór jest parafrazą epigramatu SARBIEWSKIEGO (*Epigrammata* 106).

w. 2 *Rubensowej ... ręki malowanie* – Peter Paul Rubens (1577-1640), flamandzki malarz, rysownik i grafik, jeden z najwybitniejszych twórców epoki Baroku.

w. 3-4 *Mały to dar, przyznawam, lecz chcesz większego – / nie ode mnie, od daru ten otrzymasz mego* – w epigramacie SARBIEWSKIEGO (*Epigr.* 106), który Ines parafrazuje, pojawia się bardzo podobne zdanie (w. 5-6), lecz tam kontekst jest jasny, gdyż tytuł i pierwsze wersy wyjaśniają, że podarunkiem jest obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem: obdarowany od Madonny może oczekiwac większych darów. U Inesa takiego wyjaśnienia nie ma, ale oczywiście musi chodzić także o dar w postaci świętego obrazu.

**[75. CXXV.] O zazdrości do drużby**

Utwór rozwija motyw znany m.in. z epigramu Marcjalisa (MART.*Epigr.* 9,97):

*Rumpitur invidia quidam, carissime Iuli,  
quod me Roma legit, rumpitur invidia.  
Rumpitur invidia, quod turba semper in omni  
monstratur digito, rumpitur invidia.  
5 Rumpitur invidia, tribuit quod Caesar uterque  
ius mihi natorum, rumpitur invidia.  
Rumpitur invidia, quod rus mihi dulce sub urbe est  
parvaque in urbe domus, rumpitur invidia.  
Rumpitur invidia, quod sum iucundus amicis,  
10 quod conviva frequens, rumpitur invidia.  
Rumpitur invidia, quod amamur quodque probamur:  
rumpatur, quisquis rumpitur invidia.*

Wścicka się zazdrość, Julu, najdroższy mi z ludzi,  
że Rzym cały mię czyta, sława zazdrość budzi.

- [Wścieka się zazdrość, że mnie, nawet w wielkim tłumie,  
pokazują; i wziętość budzić zazdrość umie.]
- 5 Wścieka się zazdrość, że mi prawo trojga dzieci  
obaj dali cesarze: laska zazdrość nieci.  
Wścieka się zazdrość, że mam obok malej włości  
i domek w mieście: tego niejeden zazdrości.
- 10 Wścieka się zazdrość, że też często proszon w gości,  
że mam przyjaciół: tego niejeden zazdrości.  
Wścieka się zazdrość ciągle, że mam mir u ludzi:  
niechże pięknie z zazdrości, w kim to zazdrość budzi!

(przekład J. Czubek  
[uzupełniono 2 wersy: 3-4, które tłumacz pominął])

### [76. CXXXVI.] O tymże do tegoż...

Tytuł: „*ex Latino*” – w epigramatyce często spotykamy temat zazdrości, ale utwory mają zwykle inną wymowę; zob. np. MART.*Epigr.* 1,40:

*Qui ducis vultus et non legis ista libenter;  
omnibus invadeas, livide, nemo tibi.*

Krzywisz się na te fraszki, kpisz z tego, co robię,  
bo ty wszystkim zazdrościsz, a jakoś nikt – tobie.

(przekład S. Kołodziejczyk)

oraz OWEN, *Epigrammata* II(IX) 38:

*Ad Aulum in Sextum, de Quinto*  
*Invidet, Aule, mihi Sextus? Miseresco ego Sexti.*  
*Quinto, qui mihi non invidet, invadeo.*

**Do Aulusa na Sekstusa, o Kwintusie**  
Sekt zazdrości mi, Aulu? Współczuję Sekstowi.  
Kwintusowi zazdrościsz, co mi nie zazdrości.

także SCALIGER J.J., *Poemata* 4,20:

*Tibi mali omnes invident? At non boni.*  
*Et nemini omnes, omnibus nemo invidet.*

Wszyscy źli ci zazdrozczą? Za to dobrze wcale.  
Nikomiu wszyscy, a nikt nie zazdrości wszystkim.

Inspiracją dla utworu mógł być też łaciński przekład epigramatów greckich z *Antologii palatyńskiej* (*AP* 10,51; *SELECTA EPIGR.GR.*, s. 129) oraz 11,193 (tamże, s. 129-130).

### [77. CXXXVII.] Książęciu... Wiśniowieckiemu Michałowi Korybutowi...

Tytuł: *Wiśniowieckiemu Michałowi Korybutowi* – Michał Korybut Wiśniowiecki (1640-1673), od 1669 r. król polski.

*Jeremiasza* – Jeremi Michał Wiśniowiecki (1612-1651), wojewoda ruski, jeden z najbogatszych magnatów w Ukrainie, poseł na sejm; w latach 1633-1634 brał udział w wojnie z Moskwą; w 1637-1638 tłumił powstanie kozackie; w 1640-1646 walczył z Tatarami i przyczynił się do zwycięstwa pod

Ochmatowem (1644); w czasie powstania Chmielnickiego był dowódcą obrony Zbaraża (1649), a 2 lata później odznaczył się w bitwie pod Beresteczkiem (1651).

w. 1 *Polikletowie* – Poliklet, słynny rzeźbiarz grecki, tworzył w latach 450-415 p.n.e. Założenia niezachowanego traktatu swojego autorstwa o proporcjach ludzkiego ciała, zatytułowanego *Kanon*, wyraził w istniejącej w wielu kopiach rzeźbie *Doryforosa* ('Niosącego Włócznię'). Stworzył także, powielone w licznych rzymskich kopiach, posągi *Diadumena* ('Wiążącego Opaskę') oraz tzw. *Rannej Amazonki*.

w. 2 *Myroni* – Myron, działał ok. 480-445 p.n.e. Był nowatorem w interpretacji ciała ludzkiego w ruchu, mistrzem odlewu w brązie; najsłynniejszą jego kompozycję to: *Dyskopol*, grupa *Atena z Marsjaszem*, *Jalówka*, biegacz *Ladas*. Istnieje wiele rzymskich kopii jego posągów.

#### [78. CXXVIII.] Do Krychnika

w. 3 *Bo jako salamandry ogień więc nie sparzy* – starożytni sądzili, że salamandry nie ima się płomieni, a nawet że ma ona dar gaszenia ognia.

#### [79. CXXIX.] Na strojnych

w. 4 *w biegly humor* – tj. w bystrość.

#### [80. CXXX.] Do prędko powracającego z wojny

Utwór wzorowany na INES *Acroam.* I 30.

#### [81. CXXXI.] Do tegoż

w. 1 *darmo powiedziano* – sens: powiedziano bez powodu / bezpodstawnie / niesłusznie.

w. 2 *w skarbnym ... wozie* – tj. w wozie skarbowym; mianem tym określano wojenne (lub dworskie) wozy czterokonne do przewozu żywności i sprzętu.

#### [84. CXXXIV.] Na swarliwego

Utwór jest tłumaczeniem INES *Acroam.* II 78.

#### [86. CXXXVI.] O Głowie...

Tytuł: – postać niezidentyfikowana.

#### [87. CXXXVII.] O fraszkach...

w. 4-6 *Niewiele ruszy / Febus o suszy / piśmiennej duszy* – sens: bez trunku i sam Apollo nie pomoże wenie pisarskiej. *Febus* – zob. wyżej, obj. do INES *Acroam., Ded.*, [2].

w. 7 *Janie* – jest to zapewne nawiązanie do twórczości Mistrza z Czarnolasu i częstych w jego twórczości epigramatycznej odwołań do wina jako źródła poetyckiego natchnienia (np. KOCHANOWSKI, *Foricoenia* 64; *Fraszki* III 16).

w. 12 *zbyt wieszczęjesz* – sens: przesadnie zmieniasz się w wieszczka / przepowiadasz / prorokujesz.

w. 14 *szczuplejeć rucho* – sens: kurczy ci się to, co cię porusza, a więc duch / wena.

### [88. CXXXVIII.] Do Zoila

w. 6 *bez plotek ... wiersze nie bywają* – zob. wyżej, obj. do *Acroam.Pol.* [56. CVII].

*bez ... plotek* – gra znaczeń: „plotka” – ‘coś plecionego / plecionka’, ale też ‘bajka / bzdura / gadanina’.

### [89. CXXXIX.] Na Ktosia

Zob. MART.*Epigr.* 12,78:

*Nil in te scripsi, Bithynice. Credere non vis  
et iurare iubes? Malo satis facere.*

Nicem na cię nie pisał. Nie wierzysz, gryzmołe,  
i wymagasz przysięgi? – To już pisać wolę.

(przekład J. Czubek)

w. 3 *tego nie uznawam w sobie* – sens: nie przyznaję się do tego.

### [91. CXLI.] Epilog o swoich wierszach

w. 2 *glównite* – tu: ‘przednie / wysmienite / wyborne’.

*ryby w wierszach nie bywają* – zob. wyżej, obj. do *Acroam.Pol.* [56. CVII].

## SUPPLEMENTUM || UZUPEŁNIENIE

### [1.] A<d>... Dobrogostium Madaliński

Tytuł: || – Bonawentura / Dobrogost Madaliński z Niedzielska herbu Larysza (1620-1691), kanonik gnieźnieński, sekretarz Karola Ferdynanda Wazy i króla Jana Kazimierza, biskup płocki (1674-1681), biskup kujawski (1681-1691).

### [2.] Ad Marianum Constantium Łaskowski

Tytuł: || – postać niezidentyfikowana.

### [3.] In laudem stemmatis oloris

Tytuł: *stemma oloris* || *herbowego łabędzia* – chodzi o herb Łabędź, przedstawiający srebrnego łabędzia na czerwonym tle; był to znak m.in. Duninów, Borkowskich, Szpotów, Hołowczyńskich, Kuncewiczów, Szemiotów.



**[4.] Mercatorum illusio**

w. 2 *Per medias Syrtes* || *po między Syrtami* – Syrty, Wielka (dziś: arab. Khalij as-Sidra, ang. Gulf of Sidra w Libii) i Mała (dziś: arab. Ḥaliġ qābis, ang. Gulf of Gabes w Tunezji), to dwie zatoki Morza Śródziemnego położone w środkowej części północnego wybrzeża Afryki, bardzo niebezpieczne dla żeglarzy.

w. 5 *Scylla* || *Scylla* – córka Hekate i Forkysa, mitologiczny potwór zamieszkujący grotę w Cieśninie Messyńskiej, na italskim brzegu, w Kalabrii, czyhający na żeglarzy naprzeciw Charybdy.

**[8.] Anulus coniugii vinculum**

w. 2 *onyx* || *onyks* – kamień półszlachetny, odmiana chalcedonu, najczęściej czarno-biały, czasem zielony lub biały.

# SŁOWNIK POLSKICH WYRAZÓW ARCHAICZNYCH



Indeks obejmuje wyrazy z utworów zawartych w części *Acroamata Polonica*.

*abres* – szkic, rysunek; [77. CXXVII] 4

*akatolik* – niekatolik, protestant; [33.] LXXXVII, tyt.

*animuszowaty* – (właściwie: nadęty, dumny, śmiały, zuchwały) noszący się z fantazją; [14.] LXIX, tyt.; [53. CIV], tyt.

*aniżli* – niż; [41.] XCIII 2

*antypoda* – mieszkaniec przeciwległego krańca Ziemi, tj. półkuli południowej; [5.] LX 2

*babiasty* – babski, zniewieściały, niemęski; [8.] LXIII, tyt.

*biegły* – bystry, sprawny, prędko, szybko; [2.] LVII 2; [35.] LXXXIX [a], tyt.; [36. LXXXIX b] 1. 2; [79. CXXIX] 4

*blawat* – kosztowna tkanina jedwabna przeważnie w kolorze niebieskim; [79. CXXIX] 2

*budowanie* – budynek; [4.] LIX 1

*bynajmniej* – bynajmniej, wcale nie; [49. CI] 5; [78. CXXVIII] 1

*cham (ham)* – chan; [44.] XCVI, tyt. 1. 3

*ciekawość* – szybkość, prędkość; [37. LXXXIX c] 2

*cny* – czcigodny, zacny, szacowny; [10.] LXV 1; [11.] LXVI 4; [17.] LXXI 2; [18.] LXXII 1

*czczy* – pusty; [39.] XCI 4

*cześnik* – urzędnik dworski odpowiedzialny za królewską piwnicę; [39.] XCI, tyt.

*czuć* – czuwać, być przytomnym, nie spać; [5.] LX 1

*darmo* – zbędnie, bezpodstawnie; [8.] LXIII 1; [15.] LXX [a] 6; [45.] XCVII 3; [46.] XCVIII 3; [56. CVII] 1; [79. CXXIX] 1. 2; [81. CXXXI] 1; [88. CXXXVIII] 1. 2

*darmy* – darmowy, nic niekosztujący; [32.] LXXXVI 5

*dobieżeć* – dobiegać; [19.] LXXIII 5

*dochować* – dotrzymać, zachować; [46.] XCVIII 1

*dojrzały* – dojrzały; [19.] LXXIII 4

- dopuszczyć* – pozwolić; [11.] LXVI 5; [28.] LXXXII 2  
*dostać się* (komu co) – zdarzyć się, przyjść (do czego); [13.] LXVIII 2; [49. CI] 8  
*dostawać* – wystarczać; [6.] LXI 1  
*dowcipny* – bystry, zdolny, sprawny; [59. CX] 3  
*drzewiany* – drewniany; [4.] LIX, tyt. 1  
*dymnik* – dziura w dachu, którą uchodzi dym; [78. CXXVIII] 2  
*dzięga* – srebrna moneta, grosz moskiewski, potocznie: pieniądz; [23.] LXXXVII 1  
*dzięka* – podziękowanie; [3.] LVIII 2; [23.] LXXXVII 1  
  
*ekspektatywa* – oczekiwanie, nadzieja; [18.] LXXII, tyt.  
*elefant* – słoń; [53. CIV] 2  
  
*frasować się* – martwić się; [78. CXXVIII] 1  
  
*galer* – kapelus (kardynalski); [10.] LXV 3  
*główny* – przedni, wyróżniony, wyborny; najważniejszy; [91. CXLI] 2. 3  
*głupcowie* – głupcy; [79. CXXXIX] 1  
*godzić się* (nieosobowo) – pozwala się, można, należy, przystoi; [68. CXVIII], tyt.  
*gościńiec* – droga; [52. CIII] 2. 4; [82. CXXXII] 2  
*grasant* – ktoś walęsający się po nocy; [5.] LX, tyt.  
  
*halerz* – drobna srebrna moneta używana w środkowej Europie (od nazwy szwabskiego miasta Hall); [56. CVII] 2  
*ham* zob. *cham*  
*herbowny* – herbowy, odnoszący się do herbu, mający herb; [11.] LXVI 4; [18.] LXXII 6; [27.] LXXXI, tyt.  
*humor* – skłonność, sposób myślenia, gust, smak; [51. CII b] 3; [77. CXXVII] 4; [79. CXXXIX] 4  
  
*imać się* – chwycić się, czepiać się; [78. CXXVIII] 4  
*inakszy* – inny; [59. CX] 6  
*inwidyja* – zazdrość, zawiść; [27.] LXXXI 1  
*ize – że;* [17.] LXXI 1; [19.] LXXIII 6; [28.] LXXXII 3; [62. CXIII] 2; [90. CXL] 1  
  
*jagła* – kasza jagłana z ziaren prosa; [45.] XCVII 4  
*jurysta* – prawnik; [24.] LXXVIII, tyt.  
  
*kaleta* – rzemienny mieszek na pieniądze, sakiewka; [40.] XCII 1  
*karlik* – (zdrobnienie) karzełek; [53. CIV] 5  
*kędy* – gdzie, dokąd; [64. CXV] 4  
*klejnot* – herb; [9.] LXIV, tyt.; [11.] LXVI 2  
*kluza* – więzienie, miejsce odosobnienia; [64. CXV] 2  
*kolczon* – kolczan; [16.] LXX [b] 3  
*kos* – osoba przebiegła, szczwana; [65. CXVI], tyt. 1  
*kredytor* – wierzyciel; [32.] LXXXVI, tyt. 2  
*krupa* – kasza jęczmienna; [45.] XCVII 4  
*kusić się* (o co) – pragnąć (czego); [32.] LXXXVI 5

*kwitować* (z czego) – zrezygnować (z czego), zrzec się (czego); [23.] LXXVII 2  
*kwoli* – wedle woli, dogadzając; [51. CII b] 3

*lubo* – chociaż; [27.] LXXXI 1; [28.] LXXXII 5

*lajać* (komu) – strofować (kogo), wytykać, dokuczać (komu); [46.] XCVIII 3  
*łakomic* – chciwiec; [46.] XCVIII, tyt.

*marszałkować* – pełnić funkcję marszałka, dowodzić; [2.] LVII 4

*marszałkowiec* – syn marszałka; [18.] LXXII 1

*masyk* – gatunek wina (zwanego tak od góry Massyk [*Mons Massicus*] we Włoszech);  
 [83. CXXXIII] 3

*meta* – cel; [25.] LXXIX 1

*miałki* – płytki; [91. CXLI] 3

*mienić się* – nazywać się; [13.] LXVIII 3

*mimo* – obok, nieopodal; [17.] LXXI, tyt.

*mistrz* – kat; [85. CXXXV] 1

*musat* – stal do ostrzenia szabel; [59. CX] 5

*nabliższy* – najbliższy; [82. CXXXII] 2

*naszymiec* – jeden z naszych; [5.] LX 2

*naukler* – kapitan statku, żeglarz; [2.] LVII 2

*nauwa* – statek, okręt; [2.] LVII 3

*naznaczyć* (co za co) – wyznaczyć (na co); [11.] LXVI 2

*niebieski* – niebiański; [16.] LXX [b] 4

*niedobyty* – nie do zdobycia; [17.] LXXI 7

*niekształt* – coś, co nie ma właściwej formy; nieforemność; niezgrabność; [22.]  
 LXXVI 2

*niekształtnie* – nieodpowiednio, nieładnie; [22.] LXXVI 1

*niewód* – wielka sieć rybacka; [91. CXLI] 4

*niezbedny* – sprośny, plugawy, brzydki; [86. CXXXVI] 4

*nieszczęśliwy* – nieprzemijający, nieskończony, nieśmiertelny; [21.] LXXV 2

*nizacz* – za nic; [88. CXXXVIII] 3

*niżli* – niż; [19.] LXXXIII 5; [40.] XCII 2; [47.] XCIX 4

*obaczyć* – zobaczyć; [68. CXVIII] 5

*obchodzić* – okrążyć, opływać; [17.] LXXI 4

*ochotny* – chętny; [57. CVIII] 4

*ocięć* – ojciec; [18.] LXXII 5

*okować* – okuć, zakuć; [46.] XCVIII 2

*ołowny* – ołowiany; [79. CXXIX] 6

*oprawa* – zabezpieczenie finansowe, jakie mąż dawał żonie ze względu na wniesiony  
 przez nią posąg; [24.] LXXVIII 2

*oraz* – razem; [28.] LXXXII 4

*osiadać* – ujeżdżać; [53. CIV] 2

*osła* – oselka, ostrzałka; [59. CX] 4

*otoli* – atoli, jednak; [59. CX] 7

- palasz* – rodzaj szabli; [47.] XCIX 1. 5  
*pęzel* – pędzel; [77. CXXVII] 3  
*pierwej* – wcześniej; [19.] LXXIII 5; [41.] XCIII 4  
*pijano (po pijaniu)* – po pijanemu, podpiwszy sobie; [73. CXXIII], tyt.  
*pisarz* – rejent, tj. urzędnik powołany do sporządzania aktów prawnych, m.in. umów; [32.] LXXXVI 4  
*plaszac* – płoszyć; [86. CXXXVI] 5  
*poglądać* – spoglądać, patrzeć; [75. CXXV] 3  
*pokazać się (kim)* – uchodzić (za kogo); [33.] LXXXVII 2  
*pomieniony* – wspomniany, nadmieniony; [17.] LXXI 3  
*popasać* – zatrzymać się dla odpoczynku i nakarmienia koni, odpoczywać w czasie podróży; [65. CXVI] 3  
*poskoczyć* – skoczyć, podskoczyć; [53. CIV] 3  
*potrzasać* – wracać (do czego), narzekać (na co); [69. CXIX] 4  
*powiedać* – powiadać, mówić; [56. CVII] 1  
*praktyk* – adwokat, prawnik; [32.] LXXXVI 3; [60. CXI], tyt. 2  
*przebóg* – na Boga; [90. CXL] 2  
*przebrać się* – zabraknąć, nie starczyć; [59. CX] 1  
*przeciąg* – (właściwie: długość, odległość) różnica długości; [6.] LXI 5  
*przecię* – jednak, w końcu; [43.] XCV 4; [64. CXV] 4; [69. CXIX] 3  
*przeć* – przeczyć, zaprzeczać; [42.] XCIV 5; [75. CXXV] 1  
*przedtym* – przedtem; [56. CVII] 5; [65. CXVI] 7; [80. CXXX] 4; [86. CXXXVI] 2  
*przestrzenić* – (właściwie: rozszerzać) otwierać na oścież; [10.] LXV 2  
*przybieżać* – przybiegać; [80. CXXX] 2  
*przyciągać* – naciągać, przedłużać; [6.] LXI 6  
*przyczytać* – przypisać; [15.] LXX [a] 8  
*przykrzyć się (sobie)* – uważać siebie za coś przykrego, czuć do siebie odrazę; [6.] LXI 3  
*przypuścić (do czego)* – pozwolić używać (czego), dopuszczać (do czego); [11.] LXVI 6  
*przysposobić* – zaopatrzyć; [79. CXXIX] 4
- ratuszny* – ratuszowy, znajdujący się w ratuszu; [64. CXV] 2  
*respos* – odpowiedź; [48.] C 1; [59. CX], tyt.  
*rok: rok dawać* – pozywać przed sąd; [62. CXIII] 1  
*roki* – sądy; także: posiedzenia sądowe, kadencje sądowe; [65. CXVI] 6  
*rozegnać: rozżenie* – rozgonić: rozgoni, rozpędzić: rozpędzi, rozproszyć: rozproszy; [15.] LXX [a] 4  
*rozżenie* zob. *rozegnać*  
*rucho* – to, co porusza; [87. CXXXVII] 14  
*rządca* – władca; [15.] LXX [a] 6
- sadzić się (na czym)* – określać położenie (na podstawie czego); [2.] LVII 2  
*schodzić (na czym)* – ubywać, słabnąć, tracić (pod względem czego, na czym); [17.] LXXI 3  
*skarany* – ukarany; [85. CXXXV], tyt.  
*skarbný* – skarbowy; [81. CXXXI] 2  
*smatruz* – buda kupiecka; [64. CXV] 1  
*snadź* – uchowaj Boże; [78. CXXVIII] 2

- soborny* – soborowy, zborowy, należący do wyznania niekatolickiego; [22.] LXXXVI 1  
*sporzej* – więcej; [87. CXXXVII] 18  
*sprawiony* – wprawiony, doświadczony; [86. CXXXVI] 1  
*srodze* – strasznie, bardzo; [28.] LXXXII 1; [53. CIV] 6  
*stać* (za nic) – być nic nie warte; [69. CXIX] 1  
*stawać* – wystarczać; [4.] LIX 2  
*suszyć* (sobie mózg) – głowić się (nad czym), próbować zrozumieć; [45.] XCVII 3  
*synaczek* – synek; [19.] LXXXIII, tyt.  
*szarlat* – szkarlat, czerwień; [54. CV] 1  
*szytch* – ukłucie, pchnięcie, przytyk; [49. CI] 3  
*sztychować* – robić przytyk, wytykać (kogo), krytykować; [89. CXXXIX] 1  
  
*śmiele* – śmiało; [9.] LXIV 3; [11.] LXVI 6  
  
*takowy* – taki, podobny; [13.] LXVIII 2  
*taratan* – wyraz onomatopoeiczny naśladowujący odgłos trąb; [47.] XCIX, tyt.  
*taszka* – sakiewka; [87. CXXXVII] 2  
*trwożyć* (sobą) – lękać się; [27.] LXXXI 2  
*tuszyć* – przepowiadać; [25.] LXXIX 4  
*typografia* – drukarnia; [64. CXV] 3  
*tyr* – przytyk, przycinek, uszczypliwość; [49. CI] 3  
  
*ustępować* (czego komu) – przyznawać wyższość (komu w czym); [11.] LXVI 3  
     : *placu* (komu) – uznawać wyższość (czyją); [43.] XCV 4  
*uznawać* (czego w sobie) – przyznawać się (do czego); [89. CXXXIX] 3  
  
*walaszyc* – kastrować; [66. CXVII a.], tyt.  
*wartować* – cenić; [70. CXX] 4  
*wejźrzeć* – spojrzeć; [77. CXXVII] 6  
*wierę* – prawdziwie, zaprawdę, bez wątpienia; [32.] LXXXVI 5; [42.] XCIV 3; [55. CVI] 3  
*wiersza* – więcież, pułapka na ryby; [56. CVII] 6; [88. CXXXVIII] 6; [91. CXLI] 2. 4  
*wieszczec* – wieszczyć, wróżyć, przepowiadać; [87. CXXXVII] 12  
*wprzód* – najpierw; [57. CVIII] 2; [73. CXXIII] 2  
*wspienić się* – zapienić się; [18.] LXXXII 3  
*wszystek* – cały; [28.] LXXXII 4  
*wszytko* – wszystko, ogół rzeczy; [76. CXXVI] 4; [84. CXXXIV] 1  
*wyciągniony* – wyciągnięty; [1.] LVI 4  
*wżdy* – przecież, jednak, w końcu; [34.] LXXXVIII 6; [75. CXXV] 4  
  
*zaj(ż)rzec* – zazdrościć; [75. CXXV] 4; [76. CXXVI] 3. 4  
*zathumiec* – zadusić, zagłuszyć, zaćmić; [43.] XCV 2  
*zazdrościwie* – zazdrośnie; [88. CXXXVIII] 2  
*zbić: zbieli* – zabić: zabili; [43.] XCV 1  
*zbieli* zob. *zbić*  
*zbieżać* – zbiec, uciec; [80. CXXX] 1  
*zbyć* – pozbyć się; [53. CIV] 4

*zbywać* – mieć nadmiar (czego); [6.] LXI 1

*ziemek* – ziomek, rodak; [28.] LXXXII 5

*zgruntować* – szukać dna, brodu umożliwiającego przekroczenie rzeki; [17.] LXXI 8

*złotogłów* – droga tkanina przetykana złotymi nićmi; [79. CXXIX] 6

*zmyślony* – mówiący nieprawdę, kłamliwy, łgarski; [44.] XCVI 3

*znać* – uznawać, uważać (za co); [9.] LXIV 2

– (bezosobowo) można poznać; [10.] LXV 3

*zwajca* – kłótnik, człowiek wszczynający zwadę; [62. CXIII], tyt.

*źreć* – żreć; [33.] LXXXVII 3

*żałosny* (*żałośny*) – pogrążony w żalu; [20.] LXXIV, tyt. 1; [21.] LXXV, tyt.

– godzien pożałowania; [12.] LXVII, tyt. 2; [28.] LXXXII, tyt.

*żwawie* – kąśliwie, zajadle; [49. CI] 1

*żwawy* – kąśliwy, zgryźliwy; [17.] LXXI 2

# INDEKS NAZW WŁASNYCH, NAZWISK, PERSONIFIKACJI I OKREŚLEŃ ONOMASTYCZNYCH



W nawias okrągły ujęto polskie odpowiedniki nazw łacińskich wykorzystane w przekładzie, w kwadratowy – uzupełnienia dotyczące imion czy wariantowego brzmienia nazwisk. Szczegółowych objaśnień poszczególnych haseł należy poszukiwać w „Objaśnieniach” pod pierwszym wystąpieniem konkretnego terminu.

Skróty:

(bibl.) – postać lub miejsce biblijne

*B.L.* – *Benevole Lector* / *Benevolo Lectori* [dosłownie: Łaskawy Czytelniku  
– przedmowa]

(mit.) – postać mityczna

*Actaeon* (Akteon), (mit.) myśliwy ukarany za podglądanie Artemidy...II 54,2

Akteon...*Acroam.Pol.* [28.] LXXXII 6

*Adalbertus* zob. *Albertus*

*Adamus* (Adam), (bibl.) praojciec ludzkości...VI 52,tyt., 1; VI 63,3

Adam...VI 63,motto

*Adonis* (Adonis), (mit.) ukochany Afrodyty...*Ded.*,motto. [1]

adresat / adresatka epigramatu zob.

*Alanus*

*Atticus*

*Bellidus*

*Aldus*

*Aulus*

*Bertrandus*

*Aldus Marianus*

*Aulus Victor*

*Bitinicus*

*Anax*

*Auxus*

*Blancus*

*Andrus Lucius*

*Avitus*

*Blandulus*

*Angelus Ambrosius*

*Balbus Theodorus*

*Blandus*

*Anomianus*

*Baldanus*

*Blandus Vincentius*

*Antipa Marcus*

*Bassulus*

*Blondus*

*Aranus*

*Battus*

*Bornus*

*Aranus Mauritius*

*Baucus*

*Bravus Ioannes*

*Aranus Timotheus*

*Bavillus Robertus*

*Brennus*

*Attalus*

*Belandus*

*Brenus*



<i>Britanus</i>	<i>Haunus</i>	<i>Mercurianus</i>
<i>Brito</i>	<i>Holanus</i>	<i>Merianus</i>
<i>Brittus</i>	<i>Horba</i>	Michał
<i>Brundus</i>	<i>Hornus</i>	<i>Momilianus</i>
<i>Brutus</i>	<i>Iagodowicz Matthias</i>	<i>Momus</i>
Brzechffa Gabriel	<i>Ianus</i>	<i>Momus Ponticus</i>
<i>Caecilianus</i>	<i>Iberus</i>	<i>Montidus</i>
<i>Candidus</i>	<i>Ines Reginaldus</i>	<i>Musculus</i>
<i>Candidus Dominicus</i>	<i>Issus</i>	<i>Myrtilus</i>
<i>Catulla</i>	<i>Italus</i>	<i>Narnicus Daventrianus</i>
<i>Celsus</i>	Jachnik	<i>Narnicus Iustinianus</i>
Chodkiewiczowa	Jan	<i>Nervinianus</i>
z Ostrogskich Anna	<i>Kłosowicz Paulus</i>	<i>Nolanus</i>
<i>Ciekliński Dobeslaus</i>	Krychnik	<i>Nolius Matthias</i>
<i>Clelius Christophorus</i>	Ktoś	<i>Nonius</i>
<i>Clepticus</i>	<i>Laelapus</i>	<i>Nonus Stanislaus</i>
<i>Clitus</i>	<i>Laetus</i>	<i>Noronius Ansgarius</i>
<i>Condilus</i>	<i>Lagus</i>	<i>Noronius Stephanus</i>
<i>Constans Albertus</i>	<i>Landius Hieronymus</i>	<i>Norwegianus</i>
<i>Corbinianus</i>	<i>Laskowski Marianus</i>	<i>Olavus</i>
<i>Cordulus</i>	Constantius	Ollus
<i>Cornerius Iulius</i>	<i>La<u>u</u>-sus (Laus)</i>	<i>Ollus Candidus</i>
<i>Cosmicus</i>	<i>Lentulus</i>	<i>Opaliński Petrus</i>
<i>Crispus</i>	<i>Linus</i>	<i>Paetus</i>
<i>Cutlandus Marcus</i>	<i>Linus Christophorus</i>	<i>Pandarus Iacobus</i>
<b>D</b> <i>embiński Franciscus</i>	<i>Longinianus</i>	<i>Pandarus Iustinus</i>
<i>Deuterus</i>	<i>Lyca</i>	<i>Pardulus</i>
<b>F</b> <i>abijan</i>	<i>Lycambus</i>	<i>Patianus</i>
<i>Fantinus</i>	<b>M</b> <i>acrinus</i>	<i>Paulinus</i>
<i>Faustinus</i>	<i>Macrobianus</i>	<i>Paulus</i>
<i>Faustus</i>	<i>Macronianus Priscus</i>	<i>Perpetuanus Ioannes</i>
<i>Faustus</i>	<i>Madalinski Dobrogostius</i>	<i>Philippus</i>
<i>Festus</i>	<i>Maenius</i>	<i>Plancus</i>
<i>Fiscus</i>	<i>Maenius Dominicus</i>	<i>Plancus Blasius</i>
<i>Flaccus</i>	<i>Maeno Richardus</i>	<i>Polemicus Candidus</i>
<i>Forestus Robertus</i>	<i>Maevius</i>	<i>Pollus</i>
<i>Formio / Formius</i>	<i>Marcus</i>	<i>Pompilianus</i>
<i>Fuscus</i>	<i>Marianus</i>	<i>Ponticus</i>
<i>Fuscus Martinianus</i>	<i>Marinus</i>	<i>Postumus Iustinianus</i>
<i>Fusticus</i>	<i>Marinus Ansgarius</i>	<i>Priscus</i>
<i>Fusticus Ioannes</i>	<i>Martinengus</i>	<i>Prompticus</i>
<b>G</b> <i>abianus</i>	<i>Martinianus</i>	Prostotrefny Jan
<i>Gallus</i>	<i>Mattulus</i>	<i>Protrepticus</i>
<i>Gaulowicki Simon</i>	<i>Maximilianus Marcus</i>	<i>Pseudolus</i>
<i>Gitto</i>	<i>Melchior</i>	<i>Pstrokoński Stanislaus</i>
<i>Grabowski Albertus</i>	<i>Mennius</i>	<i>Pulcher Benedictus</i>
<i>Granus Carolus</i>	<i>Mennius Bruno</i>	<b>R</b> <i>eanus</i>

<i>Remigianus</i>	<i>Rutlandus</i>	<i>Truttus</i>
<i>Rhodium Thomas</i>	<i>Salvinianus</i>	<i>Turdus</i>
<i>Rinaldus Franciscus</i>	<i>Servandus</i>	<i>Turdus Marcus</i>
<i>Rolanus</i>	<i>Soffara</i>	<i>Turnebus</i>
<i>Rollus</i>	<i>Soncinus</i>	<i>Tuscus</i>
<i>Romanus</i>	<i>Sosibianus</i>	<i>Valens Ignatius</i>
<i>Romulianus</i>	<i>Stymphalus Ioannes</i>	<i>Varrus</i>
<i>Rubius Ioannes</i>	<b>T</b> angred	<i>Vernicus Ioannes</i>
<i>Rufinus</i>	<i>Tetricus</i>	<i>Volanus</i>
<i>Rufus</i>	Teuton	<i>Woysza Stanislaus</i>
<i>Ruspicus</i>	<i>Teutricus</i>	Ziemek Reginald /
<i>Ruspicus Ioannes</i>	<i>Trosulus</i>	Rejnald

*Advocata* zob. Maria

*Aeacus* (Eakus / Eak), (mit.) sędzia w Hadesie...II 72,2; III 46,3

*Aeneas* (Eneasz), (mit.) bohater trojański...VI 31,3

*Aeternitas* zob. personifikacje

*Africa* (Afryka), kontynent...V 78,1

*Aganippe*, (mit.) źródło Muz

*Aganippaei fontes* (aganipejskie źródła)...*Ded.* [1]

*Agatha* (Agata), św., męczennica...II 3,tyt.

*Agnus*

*Agnus* zob. *Deus / Christus*

*Agnus* (Baranek), herb Karnkowskiego Kolegium...V 83,tyt.

*Agnus* (Baranek; właściwie: *Aries* – Baran), konstelacja...II 74,4

*Agricola caelestis* zob. *Deus*

*Aiaces* (Ajasowie), (mit.) bohaterowie wojny trojańskiej...*Ded.*, motto. [1]

Akteon zob. *Actaeon*

*Alanus* (Alan), adresat / bohater epigramatu...I 34,tyt. 1; II 46,tyt. 1; II 49,tyt. 1; II 75,tyt. 1; VI 35,tyt. 1; VII 3,tyt. 1. 4

*Alaudus* (Alaud), bohater epigramatu...I 46,tyt. 2

*Alba* (Łaba), rzeka w Europie...III 60,2

*Albertus* (Wojciech), św., męczennik...IV 46,2; IV 47,5; IV 48,tyt.; IV 49,4; IV 51,3; IV 54,tyt. 1; IV 55,4; IV 71,3; IV 73,1

*Adalbertus*...IV *classis* II,tyt.; IV 45,tyt. 4; IV 46,tyt.; IV 51,tyt.; IV 53,tyt.; IV 55,tyt.; IV 56,tyt.; IV 57,tyt.; IV 58,tyt.; IV 66,tyt.; IV 70,tyt.; IV 74,tyt.

*Gnesnensis archiepiscopus* (arcybiskup gnieźnieński)...IV *classis* II,tyt.

*Poloniae patronus* (patron Polski)...IV *classis* II,tyt.

*praesul* (biskup)...IV 46,5; IV 48,4; IV 52,4. 5. 6; IV 53,3; IV 56,5; IV 60,3; IV 62,4; IV 64,1; IV 66,1; IV 67,2; IV 68,3; IV 70,1. 3; IV 72,1; IV 74,2

*Pruthenorum Apostolus* (Apostoł Prusów)...IV *classis* II,tyt.

*Alcides* zob. *Hercules*

*Alcis* (Alcyda), bohater epigramatu...I 47,tyt. 2

*Aldus*

*Aldus* (Ald), adresat / bohater epigramatu...III 53,tyt. 2; VII 39,tyt. 4

*Aldus Marianus* (Marian Ald), adresat epigramatu...I 1,tyt. 7

- Aloysius* zob. *Gonzaga Aloysius*  
*Alpes* zob. *Italia / Ausonia*  
*Ambrosius* (Ambroży), św., Doktor Kościoła...V 40,tyt.  
*Amor*  
*Amor* zob. personifikacje  
*Amor Aeternus* zob. personifikacje  
*Amor Divinus* zob. personifikacje  
*Amphora* (Amfora / Wodnik), konstelacja...I 80,1; III 23,2  
 Anakreont z Teos, poeta grecki  
*Teia Musa* (Muza z Teos)...*Proem.* [7]  
*Anax* (Anaks), adresat / bohater epigramatu...II 94,tyt. 2; VI 39,tyt. 4; VII 4,tyt. 2. 4  
*Andrus Lucius* (Lucjusz Andrus), adresat epigramatu...II 81,tyt. 4; II 92,tyt. 2  
*Anemo* (Anemon), bohater epigramatu...II 95,tyt. 1; III 26,tyt. 5; VI 46,tyt. 1  
*Angelus Ambrosius* (Ambroży Angelus / Anioł), adresat epigramatu...III 76,tyt. 4  
 angielski król zob. *Carolus*  
*Angli* (Anglicy), mieszkańcy Anglii...III 60,1; VI 2,5; VI 17,tyt.; VI 31,tyt.; VI 44,tyt.; VI 69,tyt.; *Acroam.Pol.* [48.] C 1  
 angielski król zob. *Carolus*  
 Anglicy...*Acroam.Pol.* [48.] C,tyt.  
 Anglowie...*Acroam.Pol.* [28.] LXXXII 3  
*Anglia* (Anglia), kraj w Europie...I 64,tyt.; VI 2,1  
*Angliae rex* zob. *Carolus*  
*Anglicanus martyr* zob. *Garnetus Henricus*  
*Anglicanus motus* (angielskie powstanie)...VI 2,tyt.  
 Anglija...*Acroam.Pol.* [28.] LXXXII 1  
 zob. *Britannia*  
 Anglicy zob. *Angli*  
 Anglija zob. *Anglia*  
 Anglowie zob. *Angli*  
*Annibal* zob. Hannibal  
*Anomianus* (Anomian), adresat epigramatu...II 77,tyt. 2  
*Antiochia* (Antiochia), miasto w Syrii  
*Antiochi urbs* (miasto Antiocha)...IV 98,2; VII 32,4  
 zob. *Ignatius Antiochenus*  
*Antiochus* (Antioch), [Antioch I Soter] król Syrii...IV 98,2; VII 32,4  
*Antipa Marcus* (Marek Antypa), adresat epigramatu...III 89,tyt. 1  
*Aonia* (Aonia), kraina, część Beocji  
*Aonia fluenta* (aońskie nurty)...V 45,3  
*Aonius princeps* zob. *Pentheus*  
 Aoński duch...*Acroam.Pol.* [18.] LXXXII 3  
*Apelles* (Apelles), malarz grecki...IV 46,3; V 31,1; An [5.],1  
 Apellesowie...*Acroam.Pol.* [77.] CXXXVII 2  
*Apis* (Apis), postać niezidentyfikowana...VI 86,3  
 Apollin zob. *Apollo*  
*Apollo* (Apollo), (mit.) bóg Słońca, opiekun sztuk...*Ded.* [2]; V 51,1; *Acroam.Pol.* [50. CIIa] 4; [51. CIIb] 3; An [7.],1  
 Apollin...*Acroam.Pol.* [68. CXVIII] 5  
 Apollinowy kolczon...*Acroam.Pol.* [16.] LXX[b] 3

- Apollo sacer* (święty Apollo)...*Prooem.* [9]  
*Feb...**Acroam.Pol.* [18.] LXXII 5  
*Febus...**Acroam.Pol.* [87. CXXXVII] 5  
*Phoebus* (Febus, Feb, Apollo)...*Ded.* [2]; *Prooem.* [10]; I 92,1; II 28,tyt. 1; II 52,1;  
 III 21,6; III 72.2. 4; V 1,3. 4. 5; VII 41,3; An [46.],10  
 Słońce...*Acroam.Pol.* [15.] LXX[a] 5
- Apostolus* zob. *Petrus*
- Aranda* (Aranda), bohater epigramatu...VII 5,tyt. 2
- Aranus*  
*Aranus* (Aran), adresat epigramatu...III 65,tyt. 2; III 95,tyt. 1; VI 47,tyt. 2  
*Aranus Mauritius* (Maurycy Aran), adresat epigramatu...I 48,tyt. 1  
*Aranus Timotheus* (Tymoteusz Aran), adresat epigramatu...V 2,tyt. 4
- archiepiscopus* (arcybiskup) zob. *Albertus*  
 zob. *Lipski Ioannes*
- Arctoum sidus* (Gwiazda Północna), gwiazda...VII 10,2  
 Arktos...*Acroam.Pol.* [2.] LVII 1. 4
- Ardalio* (Ardalion), bohater epigramatu...I 23,tyt. 1. 4
- Argentus Ioannes* (Jan Srebrny), bohater epigramatu, jezuita...I 75,tyt. 1. 2  
*Poloniae provincialis*...I 75,tyt.  
*Poloniae visitator*...I 75,tyt.
- Argo* (Argo), (mit.) statek Argonautów...VI 86,tyt.
- Argolicus Numa* zob. Numa Pompilius
- Argus* (Argus), (mit.) wielooki potwór...III 31,6
- Arion* (Arion), półlegendarny grecki poeta i śpiewak...IV 90,1
- Aristarchus* (Arystarch) z Samotraki (filolog) lub z Samos (astronom, matematyk)...  
 I 84,2
- Aristoteles* (Arystoteles), filozof grecki...I 19,tyt.; I 84,2; II 77,1
- Arius* (Ariusz), reformator religijny...III 26,3
- Arktos zob. *Arctoum sidus*
- Arpinas* zob. *Cicero*
- Assyria* (Asyria), kraina w Azji  
*Assyrius odor* (asyryjska woń)...IV 37,2
- Atena, (mit.) bogini mądrości, wojny i rzemiosł  
*Minerva* (Minerwa)...II 84,4; III 54,1; IV 27,1. 2; IV 28,1. 2  
*Pallas* (Pallada)...*Ded.*, motto. [1]. [2]; II 84,2; An [46.],9. 17  
*Palladia arena* (arena Pallady)...*Ded.* [1]
- Athenae* / Ateny  
 Ateny Ostrowskie zob. Chodkiewiczowa z Ostrogskich Anna  
*Athenae* (Ateny), miasto w Grecji...I 11,3
- Attalus* (Attal / Attalus), adresat / bohater epigramatu...I 35,tyt. 1; I 85,tyt. 2; III  
 34,tyt. 1; III 98,tyt. 1
- Attica* (Attyka), kraina w Grecji...I 11,3
- Atticus* (Attyk), adresat epigramatu...*Suppl.* [9.],1
- Atys* (Atys), bohater epigramatu...VI 52,4
- Audax* zob. *Boleslaus Audax*
- Augustus* (Oktawian August), cesarz rzymski...*Prooem.* [5]. [6]  
 August...*Acroam.Pol.* [59. CX] 7  
 Augustowie...*Acroam.Pol.* [59. CX] 2

*Aulus*

*Aulus* (Aul / Aulus), bohater / adresat epigramatu...I 11,tyt. 1. 2; I 30,tyt. 1; I 76,tyt. 2; I 94,tyt. 1; II 48,tyt. 3; II 74,tyt. 2; II 85,tyt. 1. 2; III 9,tyt. 2; III 12,tyt. 2; V 29,tyt. 2; VI 24,tyt. 1; VI 59,tyt. 1; VI 72,tyt. 1; VI 94,1; VII 37,tyt. 1. 2; VII 43,tyt. 1. 2

*Aulus Victor* (Wiktor Aulus), adresat epigramatu...II 97,tyt. 2

*Aurelius Victor* zob. *Victor*

*Aurora* (Jutrzenka), (mit.) bogini poranka...*Prooem.* [10]; VI 55,4 (tu: poranek)

*Ausonia* zob. Italia

*Auxus* (Auks), adresat epigramatu...II 56,tyt. 1

*Avitus* (Awit), adresat epigramatu Marcjalisa...*Prooem.* [16]

*Bacchus* (Bachus), (mit.) bóg wina...I 97,1; II 52,2; III 72,4; IV 99,2. 5; V 54,1; VI 76,2. 4; An [14.],2

*Lyaeus* (Bachus)...III 10,1

*Badenae* (Baden / badeńskie kąpiele), uzdrowisko...III 24,tyt. 2

*Baeticus* (Betyk), bohater epigramatu...III 26,tyt. 6

*Balbus Theodorus* (Teodor Balbus / Balb), adresat epigramatu...VI 26,tyt. 2

*Baldanus* (Baldan), adresat epigramatu...I 75,tyt.

*Balthasar* zob. *Reges*

*Barbara*

*Barbara* (Barbara), bohaterka epigramatu...VII 40,1. 5. 9

*Barbara* (Barbara), św., męczennica...V 78,tyt. 2

*Baronius* [Caesar] (Baroniusz), historyk Kościoła...*Prooem.* [5], przyp. 3

*Annales ecclesiastici* (*Roczniki kościelne*)...*Prooem.*, przyp. 3

Bartosz, postać w epigramacie...*Acroam Pol.* [70. CXX] 2

Barzali, bohater epigramatu...*Acroam.Pol.* [31.] LXXXV,tyt. 1

*Bassara* (Bassara), bohater epigramatu...VII 47,tyt. 4

*Bassulus* (Bassul), adresat epigramatu...III 38,tyt. 1; V 64,tyt. 2

*Batis* (Batyda), bohater epigramatu...II 13,tyt. 1

*Battus* (Battus), adresat / bohater epigramatu...II 14,tyt. 1; III 32,tyt. 1; III 75,tyt. 1. 2; V 46,tyt. 1

*Baucis* (Baucis / Baucyda), bohater epigramatu...III 55,tyt. 1

*Baucus* (Bauk), adresat epigramatu...III 73,tyt. 1; III 82,tyt. 1. 2

*Bavillus Robertus* (Bawillus / Bawilli), adresat epigramatu...III 94,tyt. 1

*Beatissima* zob. *Maria*

*Belandus* (Beland), adresat epigramatu...II 90,tyt. 1; III 18,tyt. 2

*Bellidus* (Belid), adresat epigramatu...II 88,tyt. 1

*Bellona* (Bellona), (mit.) rzymska bogini wojny...*Ded.* [2]

*Bertrandus* (Bertrand), adresat epigramatu...II 91,tyt.

*Bessus* (Besus / Bes), bohater epigramatu...II 55,tyt. 1

*Bethlehem* (Betlejem), miasto w Palestynie

*Bethlemiticum antrum* (betlejemska grota)...IV 93,1

Bęgart zob. *Surius*

biskup zob. *praesul*

*Bitinicus* (Bitynik), adresat epigramatu...VI 38,tyt. 1

*Blancanus* (Blankan), bohater epigramatu...VI 98,tyt. 1. 5

*Blancus* (Blank), adresat i bohater epigramatu...I 89,tyt. 1; II 4,tyt. 1; II 8,tyt. 1; II 29,tyt. 1. 2; III 24,tyt. 1; V 77,tyt. 1; VI 12,tyt. 2; VI 50,tyt. 1; An [31.],tyt. 2

*Blandrata* [*Georgius Blandrata* / *Biandrata*] (Blandrata), antytrynitarz, medyk Bony Sforzy, bohater epigramatu...VI 78,tyt. 1

*Blandulus* (Blandul), adresat epigramatu...II 38,tyt. 1

*Blandus*

*Blandus* (Bland), adresat epigramatu...II 15,tyt. 3; III 67,tyt. 2

*Blandus Vincentius* (Wincenty Bland), adresat epigramatu...V 51,tyt. 2

*Blondus* (Blond), adresat epigramatu...II 78,tyt. 1. 2; VI 30,tyt. 2; VI 74,tyt. 6

*Bogna* (Bogna), matka św. Stanisława...IV 79,tyt.; IV 81,1. 8

bohater / bohaterka epigramatu zob.

<i>Alanus</i>	<i>Clito</i>	<i>Nola</i>
<i>Alaudus</i>	<i>Corbius</i>	<i>Nolanus</i>
<i>Aleis</i>	<i>Corydon</i>	<i>Nomilianus</i>
<i>Aldus</i>	<i>Cotta</i>	<i>Nortmanianus</i>
<i>Anax</i>	Czolchański [Jan	<i>Olavus</i>
<i>Anemo</i>	Karol?]	<i>Ollus</i>
<i>Aranda</i>	<i>Dembiński Franciscus</i>	<i>Ollus Naso</i>
<i>Ardalio</i>	<i>Drances</i>	Opaliński Krzysztof
<i>Argentus Ioannes</i>	<i>Ellius</i>	<i>Ortulus</i>
<i>Attalus</i>	<i>Faustinus</i>	<i>Peron</i>
<i>Atys</i>	<i>Fuscus</i>	<i>Piso Ollus</i>
<i>Aulus</i>	<i>Gallus</i>	<i>Podius</i>
<i>Baeticus</i>	<i>Gallus Clito</i>	<i>Polio</i>
<i>Barbara</i>	<i>Gazo</i>	<i>Pollio</i>
<i>Barzali</i>	Głowa	<i>Pontilianus</i>
<i>Bassara</i>	<i>Graeculus</i>	<i>Primus</i>
<i>Bassulus</i>	<i>Grudzinski Ioannes</i>	<i>Prometheus</i>
<i>Batis</i>	<i>Gunebaldus</i>	<i>Protrepticus Marcus</i>
<i>Battus</i>	<i>Habanus</i>	<i>Raulicus</i>
<i>Baucis</i>	<i>Haymo</i>	Rożen Mikołaj
<i>Bessus</i>	<i>Heynicus Adamus</i>	<i>Rufinus</i>
<i>Blancanus</i>	<i>Iberus</i>	<i>Rufus</i>
<i>Blancus</i>	<i>Krupa</i>	<i>Ruspicus</i>
<i>Blandrata</i>	<i>Laskowski Andreas</i>	<i>Samson</i>
<i>Bonafidius Lazarus</i>	Leszczyński Rafał	<i>Sarpedon</i>
<i>Brenanus</i>	<i>Linus</i>	<i>Soffara</i>
<i>Brenus</i>	<i>Ludmilla</i>	<i>Surius</i>
<i>Brito</i>	<i>Macronianus Priscus</i>	<i>Taranda</i>
<i>Bruns Ioannes</i>	<i>Marchio Columna</i>	<i>Tatianus</i>
<i>Brutio</i>	<i>Marinus</i>	<i>Thomas Sanctus</i>
<i>Bulbo</i>	<i>Marszewski</i>	<i>Tongilianus</i>
<i>Callimachus</i>	Chrysostomus	<i>Tora</i>
<i>Cambrius</i>	<i>Milo</i>	<i>Tullus</i>
<i>Carnerio</i>	<i>Mirmilianus</i>	<i>Turdillo</i>
<i>Chrison</i>	<i>Mirmilio</i>	<i>Turpilianus</i>
<i>Chylas</i>	<i>Momus</i>	<i>Volanus</i>
<i>Cinna</i>	<i>Myron</i>	<i>Zollus</i>

- Boleslaus Audax* (Bolesław Śmiały), król Polski...IV 86,tyt.; IV 87,1  
*Bonafidius Lazarus* (Łazarz Dobrowierny), bohater epigramatu...VI 41,tyt. 1.5; V 42,1  
 Borki (Borki), rodzinna miejscowość Jana Borkowskiego...*Acroam.Pol., B.L.*  
*Borkowski Joannes* (Jan Borkowski), poeta...*Acroam.Pol., B.L.*  
*Bornus* (Born), adresat epigramatu...VII 34,tyt. 2  
 Bóg zob. *Deus*  
*Braclaviensis castellanus* zob. Stempkowski (Stępkowski) Gabriel  
 Braniewo, miasto na Warmii  
*Brunsbeyrgense collegium* (braniewskie kolegium)...*Ded.* [1]  
*Bravus Ioannes* (Jan Brawo), adresat epigramatu...III 57,tyt. 2  
*Brenanus* (Brenan), bohater epigramatu...VII 33,tyt. 1  
*Brennus* (Brennus), adresat epigramatu...III 13,tyt. 2  
*Brenus* (Brenus / Bren), adresat / bohater epigramatu...V 58,tyt. 1.2; VI 84,tyt. 1  
*Britanna Furia* zob. *Elizabetha*  
*Britanni* (Anglicy), mieszkańcy Brytanii...VI 69  
 Brytani...*Acroam.Pol.* [28.] LXXXII 6  
*Britannus* (Anglik), mieszkaniec Brytanii...VI 17,2  
*Britannia* (Brytania), kraj w Europie...III 85,1  
*Britannus* zob. *Britanni*  
*Britanus* (Brytan), adresat epigramatu...V 90,tyt. 4  
*Brito* (Bryton), adresat / bohater epigramatu...II 15,tyt. 2.4; II 23,tyt. 2; III 88,tyt. 2  
*Brittus* (Bryttus), adresat epigramatu...I 47,tyt. 2  
*Brocas* (Brokas), postać niezidentyfikowana...VI 86,3  
*Brontes*, (mit.) cyklop...VI 74,1  
*Brundus* (Brund), adresat epigramatu...V 89,tyt. 2  
*Bruno Ioannes* (Jan Bruns), jezuita, bohater epigramatu...I 94,tyt. 2  
*Brunsbeyrgense collegium* zob. Braniewo  
*Bruti* (Brutusowie), ród rzymski...II 38,2  
*Brutio* (Brution), bohater epigramatu...II 16,tyt. 2  
*Brutus* (Brutus / Brut), adresat epigramatu...I 28,tyt. 2; V 3,tyt. 1  
 Brytani zob. *Britanni*  
 Brzechffa Gabriel, adresat epigramatu...An [33.],tyt.  
*Buchananus* [*Georgius*] (Buchanan), poeta nowolociański...*Prooem.* [4]; An [46.],3  
*Bulbo* (Bulbon), bohater epigramatu...III 80,tyt. 2  
*Byzantium* (Bizancjum), miasto nad Bosforem, stolica cesarstwa wschodniego  
*Byzantium solum* (bizantyńskie podłoże)...IV 25,2
- Cades* (Kades), miejscowość w Galilei...IV 20-21,motto  
*Caecilianus* (Cecylian), adresat epigramatu...VI 62,tyt. 2  
*Caesar* [*Caius Iulius*] (Cezar), polityk i pisarz rzymski, cesarz...I 78,motto  
*Callimachus*  
*Callimachus* (Kallimach), bohater epigramatu...VI 75,tyt. 2  
*Callimachus* (Kallimach), poeta grecki...*Prooem.* [7]. [8]  
*Calliope* (Kaliopie), (mit.) Muza poezji...III 72,4; V 5,3  
*Calvaria* (Kalwaria), wzgórze niedaleko Jerozolimy...II 9,1; III 29,1  
*Calvinus Ioannes* (Jan Kalwin), reformator religijny...III 26,1

- Picardus* (Pikardyjczyk)...III 26,4  
zob. kalwiniści
- Cambletes* (Kambletes) [właściwie: Kambles, Kamblites], (mit.) król Lidii...III 80,1
- Cambriticus* (Kambryk), bohater epigramatu...VI 36,tyt. 2
- Cambrobritannus* zob. *Ovenus*
- Camenae* zob. *Musae*
- Candidus*  
*Candidus* (Kandyd), adresat epigramatu...I 37,tyt. 2; I 73,tyt. 1; II 31,tyt. 1; II 54,tyt. 1; II 62,tyt. 2; V 86,tyt. 2  
*Candidus Dominicus* (Dominik Kandyd), adresat epigramatu...III 50,tyt. 1  
*Candidus Polemicus* zob. *Polemicus Candidus*
- capitaneus* zob. *Ines Guilhelmus* (kapitan)  
zob. *Lubomirski Georgius* (starosta)  
zob. *Witowski Stanislaus* (starosta)
- Capitolinus mons* (Kapitol), wzgórze w Rzymie  
*Capitoli-ol-um* (właściwie: mały Kapitol / pałac)...III 62,2
- Capricornus* (Koziorożec), konstelacja...VII 22,1; VII 23,1
- Caput Bonae Spei* (Przylądek Dobrej Nadziei), przylądek w Afryce...III 42,tyt. 11; VI 87,2
- Carnerio* (Karnieron), bohater epigramatu...II 8,tyt. 1
- Carolus*  
*Carolus* (Karol), Karol I Stuart, król Anglii...VI 2,tyt.; VI 17,tyt.; VI 44,tyt. 4  
angielski król...*Acroam.Pol.* [28.] LXXXII,tyt.  
Karol...*Acroam.Pol.* [28.] LXXXII,tyt.
- Carolus Ferdinandus* [*Vasa* / *Waza*] (Karol Ferdynand), król polski...An [4.]-[6.],tyt.; [5.],1  
*Poloniae Princeps* (Książę Polski)...An [4.]-[6.],tyt.; [4.],1; [6.],2; [34.],tyt.; [38.],tyt.
- Sueciae Princeps* (Książę Szwecji)...An [4.]-[6.],tyt.; [34.],tyt.; [38.],tyt.
- Casimirus* zob. *Ioannes Casimirus*
- Castaliae aquae* zob. Kastalia
- Castella* (Kastylia), kraina w Hiszpanii  
*Castellae rex* zob. *Ferdinandus III*
- castellanus* (kasztelan) zob. *Cieklński Dobeslaus*  
zob. Stempkowski (Stępkowski) Gabriel  
zob. *Witowski Stanislaus*
- Castor* (Kastor), (mit.) heros, brat Polluksa...III 6,1
- Catulla* (Katulla), adresatka epigramatu Marcjalisa...V 90,3
- Celsus* (Celsus), adresat epigramatu...I 62,tyt. 2
- Cerber* (Cerber), (mit.) potworny pies, strażnik Hadesu  
*Cerberium profundum* (cerberowa otchłań)...IV 10,5  
*Cerberus anguis* (wąż cerberowy)...IV 7,6  
*Cerberus draco* (pickielny smok)...IV 11,7
- Charites* (Charyty), (mit.) boginie piękna...V 51,1
- Charon* (Charon), (mit.) przewoźnik zmarłych w Hadesie...II 72,2; IV 50,2
- Charybda*, (mit.) potwór morski  
*Charybdes Indicae* (Charybdy indyjskie)...III 42,9



- Chelmno, miasto w Prusach Królewskich  
*Chelmensis episcopus* zob. *Pstrokoński Stanislaus*
- Chmiel zob. Chmielnicki Bohdan
- Chmielnik, miasto na Ukrainie, nad Bohem (dziś: Chmilnyk)  
*Chmielnicensis capitaneus generalis* zob. *Lubomirski Georgius*
- Chmielnicki Bohdan, hetman zaporoski  
 Chmiel...*Acroam.Pol.* [42.] XCIV,6; *Acroam.Pol.* [43.] XCV 4
- Chodkiewiczowa z Ostrogskich Anna  
 Ostrowska księżna, adresatka epigramatu...*Acroam.Pol.* [15.] LXX[a],tyt.  
 wojewodzina wileńska...*Acroam.Pol.* [15.] LXX[a],tyt.  
 Ostrowskie Ateny...*Acroam.Pol.* [15.] LXX[a] 7  
 Ostrowskie Kolegium...*Acroam.Pol.* [15.] LXX[a],tyt.
- Chrison* (Chryzon), bohater epigramatu...II 42,tyt. 2
- Christianus*  
*Christianus Orpheus* zob. *Stanislaus*  
*Christianus princeps* (chrześcijański władca) zob. *Philippus*
- Christolae* (chrześcijanie)...V 38,1
- Christus* zob. *Deus / Iesus*
- Chryzon zob. *Chrison*
- Chylas* (Chylas), bohater epigramatu...VI 79,tyt. 3. 5
- Cicero* [*Marcus Tullius Cicero*] (Cyceron), mówca, filozof rzymski  
*Arpinas* (Arpinata)...III 28,2  
*Romanus Cicero* (dosłownie: rzymski Cyceron; w przekładzie: Kostkowie)...I 88,2
- Ciekliński Dobeslaus* (Dobiesław Ciekliński), adresat epigramatu...VII 11,tyt.; *Acroam.Pol.* [3.] LVIII,tyt.  
*Czechoviensis castellanus* (czechowski kasztelan)...VII 11,tyt.; *Acroam.Pol.* [3.] LVIII,tyt.
- Cinna* (Cynna), bohater epigramatu...I 15,tyt. 1
- Cirra* (Cyrra / Kirra), przystań Delf w Zatoce Korynckiej  
*Cirraeae flumina* (dosłownie: kirrejskie rzeki; w przekładzie: Cyrra)...III 30,1
- Claudianus* [*Claudius Claudianus*] (Klaudian), poeta piszący po łacinie i po grecku...  
*Prooem.* [10]
- Clelius Christophorus* (Krzysztof Kleliusz), adresat epigramatu...II 33,tyt. 1
- Clepticus* (Kleptyk), adresat epigramatu...II 93,tyt. 2
- Clito*  
*Clito* (Kliton), bohater epigramatu...II 94,tyt. 2  
*Clito Gallus* zob. *Gallus Clito*
- Clitus* (Klit), adresat epigramatu...I 39,tyt. 2; II 72,tyt. 4; III 22,tyt. 1. 2; III 27,tyt. 1. 2;  
 III 63,tyt. 1; V 4,tyt. 2; VII 38,tyt. 2
- Colchis* (Kolchida), kraina w Azji Mniejszej  
*Colchi* (dosłownie: Kolchowie; w przekładzie: mieszkańcy Kolchidy)...IV 9,4  
*Colchi Karnkovii* zob. Karnkowsy / *Karnkovii Colchi*
- Columbus Christophorus* (Krzysztof Kolumb), żeglarz, odkrywca...VII 41,tyt. 2. 4
- comes* (hrabia) zob. *Lubomirski Georgius*  
 zob. *Lubomirski Stanislaus*
- Condilus* (Kondyl), adresat epigramatu...III 10,tyt. 3
- Constans Albertus* (Albert Konstans), adresat epigramatu...An [44.],tyt.

- Corbinianus* (Korbinian), adresat epigramatu...II 85,tyt. 2  
*Corbius* (Korbi / Korbiusz), bohater epigramatu...VII 49,tyt. 2  
*Cordulus* (Kordul), adresat epigramatu...VI 8,tyt. 2  
*Cornerius Iulius* (Juliusz Korneriusz), adresat epigramatu...III 30,tyt.  
*Corvini* (Korwinowie), ród heraldyczny...VII 15,2  
*Corydon* (Korydon), bohater *Bukolik* Wergiliusza...VII 1,6  
*Cosmicus* (Kosmik), adresat epigramatu...II 71,tyt. 1; III 32,tyt. 2  
*Cotta* (Kotta), bohater epigramatu...I 13,tyt. 1  
*Cous* zob. *Filetas*  
*Cracovia* (Kraków), miasto polskie...V 95,tyt.  
     *Cracoviensis capitaneus generalis* zob. *Lubomirski Georgius*  
     *Cracoviensis episcopus* zob. *Stanislaus*  
     *Cracoviensis succamerarius* zob. *Dembiński Franciscus*  
     Kraków...*Acroam.Pol.* [64. CXV],tyt.  
*Crispus* (Krysp), adresat epigramatu...I 71,tyt. 1; II 24,tyt. 2  
*Cruor Divinus* zob. personifikacje  
*Cupido* (Kupidyn), (mit.) bóg miłości...*Prooem.* [7]. [9]; *Acroam.Pol.*, *B.L.*  
     Kupidyn...*Acroam.Pol.* [68. CXVIII] 6  
*Cutlandus Marcus* (Marek Kutland), adresat epigramatu...VII 1,tyt. 1; VII 2,2  
     *Iodloviensis pastor* (jodlowski pastor)...VII 1,tyt.  
*Cybelle* (Kybele), (mit.) frygijska bogini płodności  
     *Lydiaca Cybelle* (lidyjska Kybele)...IV 31,1  
*Cynna* zob. *Cinna*  
*Cynthia* zob. *Diana*  
*Cyprus* (Cypr), wyspa na Morzu Śródziemnym...*Prooem.* [4]  
*Cyrra* zob. *Cirra*  
*Cyrus* (Cyrus), [Cyrus II Wielki] król Persji...IV 42,1  
*Czechoviensis castellanus* zob. *Cieklński Dobeslaus*  
*Czołchański* [Jan Karol?], bohater epigramatu...*Acroam.Pol.* [25.] LXXIX,tyt.  
     pepliński opat...*Acroam.Pol.* [25.] LXXIX,tyt.
- Daphne* (Dafne), (mit.) ukochana Apollina...III 72,2; IV 30,4  
     *Daphnaei rami* (Dafnejskie gałęzie)...IV 30,3  
*Dardanius Paris* zob. *Paris*  
*Daventria* (dosłownie: Deventer; w przykładzie: Ząbkowice), miasto w Holandii...VI 82,1  
*Daventrianus Narnicus* zob. *Narnicus Daventrianus*  
*Dei Mater* zob. *Maria*  
*Dembinia nympa* zob. *Dembiński Franciscus*  
*Dembiński Franciscus* (Franciszek Dembiński), adresat i bohater epigramatu...V 7,tyt.;  
     V 17,tyt.; VII 10,tyt.; *Acroam.Pol.* [1.] LVI,tyt.; [2.] LVII,4  
     *Cracoviensis succamerarius* (podkomorzy krakowski)...V 7,tyt.; V 17,tyt.; VII  
     10,tyt.; *Acroam.Pol.* [1.] LVI,tyt.  
     *Dembinia nympa* (Dembińska nimfa)...V 7,1  
*Supremi (Regni) Tribunalis mareschalcus* (marszałek Trybunału Głównego Ko-  
     ronnego)...V 7,tyt.; VII 10,tyt.; *Acroam.Pol.* [1.] LVI,tyt.  
     *Supremi Tribunalicii praeses* (marszałek Trybunału Głównego Koronnego)...V  
     17,tyt.

*Deucalion* (Deukalion), (mit.) odnowiciel ludzkości po potopie...III 14,2

*Deus*

*Deus* (Bóg [Ojciec])...IV 12,4; IV 26,4; IV 29,6; IV 30,4; IV 38,4; IV 44,6; IV 48,5; IV 74,1; IV 97,2; V 42,1; VI 33,2. 4; VI 63,2

*Agricola caelestis* (niebiański Żniwiarz)...VI 70,tyt.

Bóg...*Acroam.Pol.* [16.] LXX[b] 6; [75. CXXV] 4

*Dominius* (Pan)...VI 53,motto.4; VII 54,motto

*Numen* (Bóg)...IV 42,2

*Christus* (Chrystus)...IV 16,2; IV 18,1; IV 22,9; IV 27,2; IV 28,2; IV 57,3; IV 63,3; IV 75,3; IV 76,2; IV 83,1; IV 85,1; IV 93,1; IV 98,1. 3; V 27,4; V 36,tyt.; VI 6,2. 4; VI 19,4; VI 20,1; VI 55,1. 3; VI 68,3; VI 69,5; VI 70,tyt. 2; VII 1,3; VII 8,tyt.

*Agnus* (Baranek)...IV 9,5. 6; V 83,motto,1. 2. 4; VII 8,2

*Deus* (Bóg)...II 2,3; IV *classis* I,tyt.; IV 1,1. 2. 4. 6; IV 25,4. 6; IV 44,13; IV 89,4

*Dominius* (Pan)...II 2,4; III 60,motto; VII 52,2; VII 55,2

*Erus* (Pan)...VII 54,4

*Homo-Deus* (Bóg-Człowiek)...IV 1,tyt. 6; VI 70,tyt.

*Iesus* (Jezus)...*Prooem.* [9]; II 59,1; IV 2,tyt.; VI 70,tyt.; VII 4,tyt. 1; VII 8,1; VII 52,3

*Infans* (Syn)...II 59,5

Jezus...*Acroam.Pol.* [11.] LXVI 4

Jezusowy herb *Acroam.Pol.* [11.] LXVI 1

*Libertas* (Wolność)...VII 54,1

*Natus* (Syn)...IV 24,2; VII 53,1

*Numen* (Bóg)...IV 89,6

*Patris Sapientia* (Mądrość Ojca)...IV 85,1

*Puer* (Dziecko / Chłopiec)...IV 82,4; VII 8,2

*Puer Deus* (Bóg Dziecko)...II 58,6

*Sponsus* (Oblubieniec)...IV 4,2; IV 41,2; V 57,7; V 87,3. 7. 10; V 97,1. 3

*Über mundi* (Piers świata)...IV 2,1

*Verbum* (Słowo)...IV 16,2

*Numen* (Bóg)...I 47,1; II 2,1

*Deuterus* (Deuter), adresat epigramatu...V 63,tyt. 2

Dębiany, siedziba Dembińskich...V 7,tyt.

*Diana*, (mit.) bogini natury i Księżycy...*Suppl.* [6.],6

*Cynthia* (Cyntia)...V 1,9; *Suppl.* [6.],1

*Diva* (Bogini)...*Suppl.* [6.],14

*Luna* (Luna / Księżyc), (mit.) bogini Księżycy, utożsamiana z Dianą...V 1,1. VI 81,3. 5 (tu w znaczeniu: Księżyc)

*Dis* zob. *Plutos*

*Dominus* zob. *Deus*

zob. *Deus* / *Christus*

*Dousa* [*Janus*] (Dousa), poeta nowolaciński...*Prooem.* [4]

*Drances* (Drank), bohater epigramatu...III 9,tyt. 1

*Echo* (Echo), (mit.) nimfa (tu w znaczeniu: echo)...VI 98,5

Edyp, (mit.) król Teb...*Acroam.Pol.* [14.] LXIX 1

*Elgina* (Elgina), siedziba Inesów...An [46.], tyt.

*Elisa*

Elisa (Elisa), (mit.) fenickie imię Dydony, królowej Kartaginy...VI 31, tyt.

*Elisa Anglica* zob. *Elizabetha*

*Elizabetha*

*Elizabetha* (Elizabeta), Elżbieta I, królowa Anglii...VI 31, tyt.

*Britanna Furia* (brytyjska Furia)...VI 31, 6

*Elisa Anglica* (angielska Elisa)...VI 31, 1

*Elizabetha* (Elżbieta), św. ...VI 49, tyt.

*Elisa* (Elżbieta)...VI 49, 4. 8

*Ellius* (Eliusz), bohater epigramatu...V 77, tyt. 1

*Elysium* (Elizjum), (mit.) kraina szczęśliwości w zaświatach

*Elysium margo* (elizejski brzeg)...IV 50, 2

*Enceladus* (Enkelados), (mit.) Gigant...VI 74, 1

*Ennius* [*Quintus Ennius*] (Ennius), poeta rzymski...V 5, tyt. 1

Epidaurus, miasto w Argolidzie na Peloponezie ze świątynią Asklepiosa

*Epidauri foci* (epidaurejski ogień)...III 10, 2

*episcopus* zob. *Ignatius Antiochenus*

zob. *Pstrokoński Stanislaus*

zob. *Stanislaus*

*Erasmus Roterodamus* (Erazm z Rotterdamu), niderlandzki humanista...VI 13, tyt. 1;

VI 22, tyt.

*Erus* zob. *Deus / Christus*

*Etrusci* (Etruskowie), lud w Italii...II 35, 1

*Eumenius* (Eumeniusz), retor łaciński...*Ded.* [2]

*Eurypus* (Euryp), [Euripos] cieśnina morska między wyspą Eubeą a Attyką i Beocją...

II 77, 2

*Eurydice* (Eurydyka), (mit.) żona Orfeusza...III 78, 2; IV 84, 1

*Eva* (Ewa), (bibl.) pramatka ludzkości...VI 63, 1

Fabijan, adresat epigramatu...*Acroam.Pol.* [74. CXXXIV], tyt. 1

Faeton, (mit.) syn Heliosa

Faetonowy upadek...*Acroam.Pol.* [54. CV] 8

*Falernum* (falern), wino italskie...IV 41, 1; VI 76, 1

*Fama* zob. personifikacje

*Fantinus* (Fantyn), adresat epigramatu...II 9, tyt. 2; VI 36, tyt. 1

*Fata* zob. personifikacje

*Fatum* zob. personifikacje

*Faustinus* (Faustyn), adresat / bohater epigramatu...I 12, tyt. 1; II 82, tyt. 1; V 88, tyt. 1;

VI 10, tyt. 1; An [35.], tyt. 1

*Faustulus* (Faustul), adresat epigramatu...I 9, tyt. 1. 2; I 53, tyt. 2; I 56, tyt. 3; II 64, tyt. 2

*Faustus* (Faust), adresat epigramatu...II 73, tyt.

*Favonius* (Fawon), wiatr zachodni...V 84, 7

Feb(us) zob. *Apollo*

*Felicianus* (Szczęsny), św. ...II 42, 1. 4

Feniks, (mit.) legendarny ptak...*Acroam.Pol.* [68. CXVIII] 4

*Ferdinandus III* (Ferdynand III), król Kastylii i Leonu...IV 49,tyt.

*Festus* (Festus / Fest), adresat epigramatu...III 86,tyt. 2

Filetas z Kos, poeta grecki

*Cous* (dosłownie: mieszkaniec Kos / Kojczyk; w przekładzie: z Kos poeta)...*Prooem.*

[7]

*Fiscus* (Fisk), adresat epigramatu...I 54,tyt. 2; I 55,2

*Flaccus*

*Flaccus* zob. *Horatius*

*Flaccus* (Flakkus), adresat epigramatu...An [26.],1

*Forestus Robertus* (Robert Forest), adresat epigramatu...VII 44,tyt. 3

*Formio / Formius* (Formio, Formion), adresat epigramatu...I 25,tyt. 2

*Fortuna* zob. personifikacje

*Furiae* (Furie), (mit.) boginie zemsty...II 46,1; II 98,6; V 80,2; VI 31,5. 6

*Furor* zob. personifikacje

*Fuscus*

*Fuscus* (Fusk / Fuskus), adresat / bohater epigramatu...I 4,tyt. 2; II 50,tyt. 1; II 67,tyt. 1; III 62,tyt. 2; V 80,tyt. 1; VI 71,tyt. 1

*Fuscus Martimianus* (Martynian Fusk), adresat epigramatu...V 92,tyt. 6

*Fusticus*

*Fusticus* (Fustyk), adresat epigramatu...I 21,tyt. 2

*Fusticus Ioannes* (Jan Fustyk), adresat epigramatu...VII 6,tyt. 1

*Gabianus* (Gabian), adresat epigramatu...I 79,tyt. 2

*Galeatus Prologus* zob. Hieronim, św.

*Galenus* [*Claudius Galenus*] (Galen), lekarz starożytny...I 68,2; V 13,3; V 14,tyt.; *Acroam.Pol.* [57. CVIII] 5

*Galli* (Galowie), ludy pochodzenia celtyckiego zamieszkujące w starożytności Galię (tu w znaczeniu: Francuzi)...III 60,1

*Gallicana sanies* (galijska boleść)...V 16,1-2

*Gallus*

*Gallus* (Kogucki), adresat / bohater epigramatu...II 40,tyt. 2; VII 7,tyt. 1

*Gallus Clito* (Kliton Gal), bohater epigramatu...VII 50,tyt. 1.2

*Ganges* (Ganges), rzeka w Azji...VI 79,1; VII 51,4

*Garnetus Henricus* (Henryk Garnet(t)), jezuita angielski...VI 66,tyt. 2; VI 67,tyt. 2.4; VI 68,tyt. 5; VI 70,1

*Anglicanus martyr* (angielski męczennik)...VI 66,tyt.

*martyr*...VI 69,2

*Gaspar* zob. *Reges*

*Gawlowicki Simon* (Szymon Gawłowicki), adresat epigramatu...An [29.],tyt.

Gaza, miasto w Palestynie

*Gazenaе portae* (bramy Gazy)...V 22,tyt.

*Gazenaе turres* (gazeńskie wieże)...V 22,1

*Gazo* (Gazon), bohater epigramatu...III 84,tyt. 1

*Genetrix* zob. *Maria*

*Germani* (Niemcy), mieszkańcy Germanii...VII 11,tyt.

*Geticus Pindus* zob. *Pindus*

*Gigant* zob. *Gigas*

*Gigantomachia* (Gigantomachia), (mit.) wojna z Gigantami...I 98, tyt.

*Gigas* (Gigant), (mit.) olbrzym...I 98,1; II 76,2

zob. *Enceladus*

zob. *Porphyryon*

*Gito* (Giton), adresat epigramatu...III 81, tyt. 1

Głowa, bohater epigramatu...*Acroam.Pol.* [86. CXXXVI], tyt. 1. 6

*Gnesnesis archiepiscopus* zob. *Adalbertus*

zob. *Lipski Ioannes*

gnieźnieński kanonik zob. *Grabowski Albertus*

Golub zob. Piacenza

Golubianie zob. Piacenza

*Gonzaga Aloysius* (Alojzy Gonzaga), bł., jezuita...VI 21, tyt.

*Grabowski Albertus* (Wojciech Grabowski), adresat epigramatu...*Acroam.Pol.* [9.]

LXIV, tyt. 4; An [7.], tyt.

gnieźnieński kanonik...*Acroam.Pol.* [9.] LXIV, tyt.

poznański kanonik...*Acroam.Pol.* [9.] LXIV, tyt.

sekretarz Jego Królewskiej Mości...*Acroam.Pol.* [9.] LXIV, tyt.

warszawski kanclerz...*Acroam.Pol.* [9.] LXIV, tyt.

*Gradivus* zob. *Mars*

*Graeca fides* zob. *Graeci*

*littera* zob. *Graeci*

*Graece* zob. *Graeci*

*Graeci* (Grecy), mieszkańcy Grecji...II 35,1; II 85,1; VI 90, tyt.

*Graecus* (Grek)...I 82, tyt.

*Graecus* (grecki)...I 73, tyt.; I 99, tyt.; II 60, tyt.; III 4, tyt.; V 30, tyt.; VI 10, tyt.;

VI 28,1; VI 32, tyt.; *Acroam.Pol.* [7.] LXII, tyt.; *Acroam.Pol.* [46.]

XCVIII, tyt.

*Graeca fides* (grecka wierność)...I 82,2

*Graeca littera* (dosłownie: grecka litera; w przekładzie: litery)...I 91,1

*Graece* (z grecka)...VI 80,2

*Graecum quiddam* (dosłownie: coś greckiego; w przekładzie: nieco z grecka)...

VI 80,4

*Graecia* (Grecja), kraj na Półwyspie Bałkańskim...*Ded.*, motto.[2]; V 30,1; An [32.],1

*Graeculus* (Kawczyński [imię mówiące]), bohater epigramatu...V 91, tyt. 2

*Graecum quiddam* zob. *Graeci* / *Graecus*

*Graecus* zob. *Graeci*

*Granus Carolus* (Karol Gran), adresat epigramatu...III 74, tyt. 1. 2

*Gratiae* (Gracje, w przekładzie: Łaski / Gracje), (mit.) boginie wdzięku...II 98,1. 7; III 92,2

Grudna, rodowa siedziba Grudzińskich...V 18, tyt.

*Grudzinski Ioannes* (Jan Grudziński), bohater epigramatu...V 18, tyt.

*Grudzinae turres* (grudzińskie wieże / Grudnej wieże)...V 18, tyt. 5; V 21, tyt. 3; V 23,3

*Grudzinianum castellum* (grudziński zamek)...V 20, tyt.

*Grudzinianum stemma* (herb Grudzińskich)...V 22, tyt.

*Gunebaldus* (Gunebald), bohater epigramatu...VI 84, tyt. 1. 2

gwiazdozbiory zob. konstelacje

- Habanus* (Haban), bohater epigramatu...II 24,tyt. 1  
*Habdank*, herb...VII 11,tyt. 1; *Acroam.Pol.* [3.] LVIII,tyt. 1  
 [Hades / Podziemie] zob. *Aeacus*  
     zob. *Cerber*  
     zob. *Charon*  
     zob. *Dis*  
     zob. *Lethe*  
     zob. *Orcus*  
     zob. *Plutos*  
     zob. *Rhadamanthus*  
     zob. *Styx*  
     zob. *Tartara*
- Hannibal* (Hannibal), dowódca kartagiński  
     Annibal...*Acroam.Pol.* [17.] LXXI 8
- Haunus* (Haun), adresat epigramatu...III 70,tyt. 1
- Haymo* (Hajmon), bohater epigramatu...I 72,tyt. 1; VI 96,tyt. 1
- Hebraei* (Hebrajczycy), lud Izraela...VI 40,tyt.
- Heinsius* [*Daniel*] (Heinsjusz), poeta nowolaciński...*Proem.* [4]
- Helicon* (Helikon), góry w Beocji  
     *Heliconii fontes* (helikońskie źródła)...*Ded.* [1]  
     Helikon...*Acroam.Pol.* [18.] LXXII 6
- herb zob. *Agnus*  
     zob. *Deus / Christus / Jezus*  
     zob. *Grudzinski Ioannes / Grudzinianum stemma*  
     zob. *Habdank*  
     zob. *Lada*  
     zob. *Navis*  
     zob. Półkozic  
     zob. *Prus*  
     zob. Rawicz  
     zob. *Rosa*  
     zob. *Sesquicrux*  
     zob. *Srzeniaawa*
- Hercules* (Herkules), (mit.) heros...*Ded.* [2]  
     *Alcides* (Alcyda)...VII 26,1  
     *Herculea catena* (Herkulesowy łańcuch / Herkulesa więzy)...VI 61,tyt. 1
- Hermos, rzeka w Azji Mniejszej  
     Hermu...*Acroam.Pol.* [17.] LXXI 5
- Hesperides* (Hesperjdy), (mit.) strażniczki ogrodu na zachodnich krańcach świata...  
     IV 11,3
- Heynicus Adamus* (Adam Hejnicjusz), bohater epigramatu, jezuita...An [34.],tyt.  
     *Poloniae et Sueciae Principis confessarius* (spowiednik Króla Polski i Szwecji)...  
     An [34.],tyt.
- Hieronim, św.  
     *Galeatus Prologus*, wstęp św. Hieronima do Ksiąg Królewskich Wulgaty...  
     *Proem.* [15]
- Hierycho* (Jerycho), miasto w Palestynie...IV 22-24,motto; V 18,tyt.  
     *Hierychuntinae turres* (jerychońskie wieże)...V 18,1

- Hippocrene* (Hippokrene), źródło Muz...III 30,1  
 Hippokrena...*Acroam.Pol.* [18.] LXXII. 1  
*Pegasei fontes* (Pegazowe źródła)...V 45,1  
*Holanus* (Holan), adresat epigramatu...V 25,tyt. 1; VI 65,tyt. 2  
*Homo-Deus* zob. *Deus / Christus*  
*Horatius* [*Quintus Horatius Flaccus*] (Horacy), poeta rzymski...*Prooem.* [10]; V 23,motto  
*Flaccus* (Flakk)...III 28,1  
*Horba* (Horba), adresat epigramatu...II 41,tyt. 2  
*Hornus* (Horn), adresat epigramatu...I 45,tyt. 1; III 34,tyt. 1  
 hrabia zob. *comes*  
*Hussus* [*Ioannes*] (Hus), reformator religijny...III 26,2  
*Hydra* (Hydra), (mit.) potwór...III 65,3; V 71,1
- Iacobi baculus* zob. Jakub (bibl.)  
*Jagelloniana gens* zob. Jagiellonowie  
*Jagodowicz Matthias* (Jagodowicz Maciej), adresat epigramatu...An [28.],tyt.  
*Ianus*  
*Ianus* (Jan), adresat epigramatu...*Acroam.Pol.* [35.] LXXXIX[a] 2  
 zob. Jachnik  
*Ianus* (Janus), (mit.) bóg italski...III 86,tyt. 1
- Iason*  
*Iason* (Jazon), (mit.) heros...IV 9,2  
*Iason Lechicus* zob. Marszewski Chryzostom
- Iazdoviensis arx* zob. Jazdów  
*Iberus* (Iber), adresat / bohater epigramatu...I 37,tyt. 1; I 38,tyt. 2. 3  
*Iesse* (Jesse), (bibl.) ojciec Dawida...II 89,2  
*Iesseus stilus* (Dawidowy styl)...IV 7,2
- Jesus* zob. *Deus / Christus*  
*Ignatiana colonia* zob. *Ignatius Antiochenus*  
*Ignatianum nomen* zob. *Ignatius Antiochenus*  
*Ignatius Antiochenus* (Ignacy Antiocheński), św., męczennik...VII 32,tyt.  
*episcopus* (biskup)...VII 32,tyt.  
*martyr* (męczennik)...VII 32,tyt.  
*praesul* (biskup)...IV 98,2; VII 32,4  
*Ignatiana colonia* (Ignacjańska kolonia)...VI 68,6  
*Ignatianum nomen* (Ignacjańskie imię)...VI 68,4
- Immortalitas* zob. personifikacje  
*Indicae Charybdes* zob. *Charybdes Indicae*  
*Infans* zob. *Deus / Christus*
- Ines*  
*Ines Albertus*...I tyt.; II tyt.; III tyt.; IV tyt.; V tyt.; VI tyt.; VII tyt.; An [46.],1  
*Ines Guilhelmus* (Wilhelm Ines), brat Alberta Inesa...An [46.],tyt.  
*Serenissimae Regiae Maiestatis capitaneus* (kapitan Gwardii Królewskiej)...  
 An [46.],tyt.  
*Ines Reginaldus* (Reginald Ines), adresat epigramatu...VI 100,tyt. 1



*Ioannes**Ioannes Baptista* (Jan Chrzciciel), św. ...VI 53, tyt.; VI 55, tyt. 1. 3*vox clamantis* (głos wołającego)...VI 54, tyt. 2*Ioannes Casimirus* (Jan Kazimierz), król Polski...An [1.]-[3.], tyt.; [1.], 2*Casimirus* (Kazimierz)...III 1, 4, przyp. 2*Poloniae Rex* (Król Polski)...An [1.]-[3.], tyt.*Sueciae Rex* (Król Szwecji)...An [1.]-[3.], tyt.*Iodloviensis pastor* zob. *Cutlandus Marcus**Iovis* (Jowisz), (mit.) bóg rzymski...II 84, 1; VII 27, 2*Deus* (bóg)...V 48, 3*Tonans* (Gromowładca)...V 48, 1*Israel* (Izrael), państwo w Palestynie*Israeliticae tubae* (Izraelitów trąby)...V 18, tyt.*Issus* (Is), adresat epigramatu...II 13, tyt. 2

Italia (Italia), kraj na Półwyspie Apenińskim

*Ausonia* (Auzonia), poetycka nazwa Italii...An [32.], 1*Ausoniae Alpes* (auzońskie Alpy)...V 69, 1*Ausoniae tiarae* (auzońskie tiary)...V 68, 1*Italus* (Włoch), adresat epigramatu...III 41, tyt. 1*Iustinianus* (Justynian), cesarz rzymski...IV 73, 4Jachnik, adresat epigramatu...*Acroam. Pol.* [36. LXXXIXb] 1

Jagiellonowie, litewski i polski ród panujący

*Jagelloniana gens* (Jagiellonów ród)...An [1.], 1

Jagiello zob. [Władysław] Jagiello

Jagodowicz Maciej zob. *Jagodowicz Matthias*

Jakub, (bibl.) patriarcha

*Iacobi baculus* (Jakuba kij), kij karbowego...III 49, tyt. 1

## Jan

Jan, adresat epigramatu...*Acroam. Pol.* [41.] XCIII, tyt. 5Jan zob. *Ianus*

Jan zob. Kochanowski Jan

Jan zob. *Ovenus Ioannes*Jan Chrzciciel zob. *Ioannes Baptista*Jan Kazimierz zob. *Ioannes Casimirus*Janidło (Jan Januszowski?), autor zbioru praw...*Acroam. Pol.* [60. CXI] 5

Jazdów, gród i dwór książęcy na Mazowszu

*Iazdoviensis arx* (jazdowski zamek)...An [1.]-[3.], tyt.Jazon zob. *Iason*

zob. Marszewski Chryzostom

Jerozolima zob. *Solyma*Jerycho zob. *Hierycho*Jesse zob. *Iesse*Jezus zob. *Deus / Christus*Jodłówka, posiadłość rodziny Chrzęstowskich zob. *Cutlandus Marcus*Jowisz zob. *Iovis*Justynian zob. *Iustinianus*Jutrzenka zob. *Lucifer*

- Kacper zob. *Reges / Gaspar*  
 Kades zob. *Cades*  
 Kallimach zob. *Callimachus*  
 Kaliope zob. *Calliope*  
 Kalwaria zob. *Calvaria*  
 Kalwin Jan zob. *Calvinus Ioannes*  
 kalwinista zob. kalwiniści  
 kalwiniści, wyznawcy ewangelicyzmu reformowanego  
     *Calviniana parochia* (kalwińska parafia)...VII 2,tyt.  
     *Calvinista* (kalwinista)...III 78,tyt.  
     *Calvinisticus praedicans* (kalwiński kaznodzieja)...VII 33,tyt.  
 kalwiński zob. kalwiniści  
 Kambletes zob. *Cambletes*  
 Kambryk zob. *Cambricus*  
 Kameny zob. *Camenae*  
 Kandyd zob. *Candidus*  
 Kapitol zob. *Capitolinus mons*  
 Karnerion zob. *Carnerio*  
 Karnkowscy, ród szlachecki  
     *Karnkovicianum Collegium* (Kolegium Karnkowskie)...V 83,tyt.  
     *Karnkovicii Colchi* (Karnkowiec Kolchowie)...V 84,1  
 Karol zob. *Carolus*  
 Kastalia, źródło i potok wypływający ze stoku Parnasu poświęcone Apollinowi oraz  
     Muzom  
     *Castaliae aquae* (wody Kastalii)...III 72,6  
 Kastylia zob. *Castella*  
 Kastor zob. *Castor*  
 kasztelan zob. *castellanus*  
 Katulla zob. *Catulla*  
 Kirra zob. *Cirrha*  
 Klaudian zob. *Claudianus*  
 Kleliusz Krzysztof zob. *Clelius Christophorus*  
 Kleptyk zob. *Clepticus*  
 Klit zob. *Clitus*  
 Kliton zob. *Clito*  
 Kłosowicz Paulus (Paweł Kłosowicz), adresat epigramatu...An [19.],tyt.  
*Knyszynensis capitaneus* zob. *Witowski Stanislaus*  
*Kochanovius* zob. Kochanowski Jan  
 Kochanowscy, ród szlachecki  
     *Kochanoviades* (Kochanowscy)...VII 20,2  
     *Kochanovicii* (Kochanowscy)...VII 20,tyt.  
 Kochanowski Jan, poeta...*Acroam.Pol.* [58. CXVIII],tyt. 3  
     Jan...*Acroam.Pol.* [87.] CXXXVII 7  
     *Kochanovius*...VI 51,tyt.  
 Kolchida zob. *Colchis*  
 Kolchowie zob. *Colchis / Colchi*  
 Kolumb Krzysztof zob. *Columbus Christophorus*

Kondyl zob. *Condilus*

Konstans Albert zob. *Constans Albertus*

konstelacje, gwiazdy, galaktyka zob. *Agnus*

zob. *Amphora*

zob. *Arctoum sidus*

zob. *Capricornus*

zob. *Lactea Via*

zob. *Libra*

zob. *Lucifer*

zob. *Pisces*

zob. *Sirius*

zob. *Triones*

zob. *Ursa*

Korbi zob. *Corbius*

Korbinian zob. *Corbinianus*

Korbiusz zob. *Corbius*

Kordul zob. *Cordulus*

Korneriusz Juliusz zob. *Cornerius Iulius*

Korwinowie zob. *Corvini*

Korydon zob. *Corydon*

Kosmik zob. *Cosmicus*

Kotta zob. *Cotta*

Koziorożec zob. *Capricornus*

Kraków zob. *Cracovia*

Krupa, bohater epigramatu...*Acroam.Pol.* [45.] XCVII, tyt. 2

Krychnik, adresat epigramatu...*Acroam.Pol.* [78. CXXVIII], tyt. 1

Krysp zob. *Crispus*

Krzyżacy, zakon rycerski...*Acroam.Pol.* [45.] XCVII, tyt. 1

Ktoś, adresat epigramatu...*Acroam.Pol.* [89. CXXXIX], tyt. 1

Kupidyn zob. *Cupido*

Kutland Marek zob. *Cutlandus Marcus*

Kybele zob. *Cybele*

*Lacedaemonii* (Lacedemończycy), mieszkańcy Sparty...*Acroam.Pol.* [52. CIII], tyt.

*Laco* (Lakończyk)...*Acroam.Pol.* [52. CIII], tyt.

*Laconica* (lakoniczne wiersze)...I 50, tyt.

*Laconica breuitas* (lakoniczna zwięzłość)...*Prooem.* [2]

*Laconica epigrammata* (lakońskie epigramaty)...*Prooem.* [11]

*Laconica responsio* (lakoniczna odpowiedź)...V 24, tyt.

*Lactea Via* (Droga Mleczna), galaktyka...V 37, 2

*Lada* (Łada), herb Jana Lipskiego...V 67-74, tyt.

*Laelapus* (Lelap), adresat epigramatu...III 66, tyt.

*Laetus* (Szczęsny), adresat epigramatu...III 5, 1; III 61, tyt. 1

*Lagus* (Lag), adresat epigramatu...II 11, tyt. 1; VI 5, tyt. 2; VI 96, 4

*Landius Hieronymus* (Hieronim Landiusz), adresat epigramatu...II 87, tyt.

*Laskowski*

*Laskowski Andreas* (Andrzej Laskowski), bohater epigramatu...An [38.], tyt.

- Poloniae et Sueciae Principis oeconomus* (zarządca Księcia Polski i Szwecji)...  
An [38.], tyt.
- Laskowski Marianus Constantius* (Marian Konstancjusz Laskowski), adresat epigramatu...*Suppl.* [2.], tyt.
- Latium* (Lacjum), kraina w Italii
- Latinitas* (dosłownie: łacina; w przekładzie: język)...III 81, tyt.
- Latinus* (łatyński / łaciński / rzymski)...*Acroam.Pol.* [30.] LXXXIV, tyt.; [73. CXXIII], tyt.; [74. CXXIV], tyt.; [76. CXXVI], tyt.
- Latina epigrammata* (epigramaty łacińskie)...*Acroam.Pol., B.L.*
- Latinae aquilae* (łatyńskie orły)...VII 15,1
- Latium solium* (łatyński tron)...V 67,1
- Latinus sermo* (łacińska mowa)...II 65,1
- Latinus victor* (rzymski zwycięzca)...II 44,1
- Latius* (łatyński / rzymski)
- Latiae arces* (łatyńskie zamki)...V 70,1
- Latium forum* (dosłownie: łatyńskie forum; w przekładzie: łatyńska arena)...VII 32,2
- Latius dux* (wódz z Lacjum) zob. *Scipio*
- La-u-sus* (Laus), adresat epigramu Marcjalisa...*Prooem.* [16]
- Lazarus*
- Lazarus* (Łazarz), (bibl.) żebrak...VI 42, tyt.
- Lazarus Bonafidius* zob. *Bonafidius Lazarus*
- Lechus* (Lech), (mit.) władca Polski...V 25,1
- Lechiacus* (lechicki)
- Lechiacus amictus* (lechicka szata)...An [3.],1
- Lechicus* (lechicki / polski)
- Lechica arva* (dosłownie: lechickie niwy; w przekładzie: Lechici)...IV 100,3
- Lechicae aquilae* (lechickie orły)...VII 15,1
- Lechici agri* (lechickie pola)...IV 79,3
- Lechicum tribunal* (dosłownie: lechicki trybunał; w przekładzie: trybunał)...V 7,3
- Lechicus hortus* (lechicki ogród)...V 19,1
- Lechicus Iason* zob. Marszewski Chryzostom
- Lechicus sermo* (polska mowa)...VII 11,3
- Legio* (León), kraina w Hiszpanii
- Legionis rex* zob. *Ferdinandus III*
- Lentulus* (Lentul), adresat epigramatu...I 42, tyt. 1
- Leszczyński
- Leszczyński, członek rodu Leszczyńskich...*Acroam.Pol.* [19.] LXXXIII 6
- Leszczyński Rafał, ojciec bohatera epigramatu...*Acroam.Pol.* [19.] LXXXIII, tyt.
- Lethe* (Lete), (mit.) rzeka w Hadesie
- Lethaeae aquae* (letejski nurt)...IV 53,4
- Lethaeae manes* (cienie z krain Lety)...V 90,7
- Lethaeum fluentum* (letejska rzeka)...IV 50,1
- Lethaeus fons* (dosłownie: letejskie źródło; w przekładzie: letejskie)...I 43,2
- Libanus* (Liban), kraj na Bliskim Wschodzie...IV 13-16, motto
- Libana cedrus* (cedr libański)...IV 16,2

- Libertas* zob. *Deus / Christus*
- Libia, kraina w północnej Afryce  
*Lybicae iubae* (libijskie grzywy)...VII 26,2
- Libitina* zob. personifikacje / *Mors*
- Libra* (Waga), konstelacja...IV 71,1
- Lidia, kraina w Azji Mniejszej  
*Lydiaca Cybelle* zob. *Cybelle*
- Ligeris* (Loara), rzeka we Francji...III 60,2
- Lik zob. *Lyc*
- Likamb zob. *Lycambes*  
 zob. *Lycambus*
- Linus*  
*Linus* (Lin / Linus), adresat / bohater epigramatu...I 29,tyt. 2; I 33,tyt. 1; III 59,tyt. 1; VI 23,tyt. 2; An [21.],2  
*Linus Christophorus* (Krzysztof Lin), adresat epigramatu...II 25,tyt. 1. 2
- Lipe* (Lipie), siedziba Lipskich...V 67-74,tyt.
- Lipsy, ród szlachecki  
*Lipsiades*...V 67,1
- Lipsius Iustus* (Justus Lipsjusz), filozof niderlandzki...III 99,2
- Lipski Ioannes* (Jan Lipski), biskup...V 67-74,tyt.  
*Gnesnesis archiepiscopus* (arcybiskup gnieźnieński)...V 75,tyt.  
*praesul* (biskup)...V 75,3
- Livor* zob. personifikacje
- Longinianus* (Longinian), adresat epigramatu...III 64,tyt. 2
- Lubliaca terra* zob. *Lublinum*  
*urbs* zob. *Lublinum*
- Lublin zob. *Lublinum*
- Lublinensis capitaneus* zob. *Witowski Stanislaus*  
*palatinatus* zob. *Lublinum*  
*urbs* zob. *Lublinum*
- Lublinum* (Lublin), miasto polskie...VII 10,tyt.; VII 12-31,tyt.; *Acroam.Pol.* [1.] LVI,tyt.  
*Lubliaca terra* (lubelska ziemia)...VII 29,1  
*Lubliaca urbs* (dosłownie: lubelskie miasto; w przekładzie: lubelski)...VII 24,1; VII 25,3  
 Lublin...*Acroam.Pol.* [65. CXVI] 1  
*Lublinensis capitaneus* zob. *Witowski Stanislaus*  
*Lublinensis palatinatus* (lubelskie województwo)...VII 29,tyt.  
*Lublinensis urbs* (miasto Lublin)...VII 24,tyt.
- Lubomirscy, ród magnacki  
*Lubomirciana humanitas* (Lubomirskich szlachetność)...*Ded.* [4]  
*Lubomircianum flumen* (Lubomirskich rzeka)...*Ded.* [2]. [4]  
*Lubomircianus fluvius* (Lubomirskich rzeka)...VII 51,tyt.
- Lubomirski  
*Lubomirski Georgius* (Jerzy Lubomirski)...*Ded.*,tyt.; VII 51,tyt.  
*Chmielnicensis capitaneus generalis* (starosta generalny chmielnicki)...*Ded.*,tyt.

- comes in Wiśniczu* (hrabia na Wiśniczu)...*Ded.*, tyt.  
*Cracoviensis capitaneus generalis* (starosta generalny krakowski)...*Ded.*, tyt.; VII 51, tyt.  
 marszałek koronny...*Acroam.Pol.* [17.] LXXI, tyt. 2; [18.] LXXII, tyt.  
*Regni Poloniae supremus mareschalcus* (marszałek wielki koronny)...*Ded.*, tyt.; VII 51, tyt.  
*Scepusiensis capitaneus generalis* (starosta generalny spiski)...*Ded.*, tyt.; VII 51, tyt.  
*Lubomirski Stanislaus* (Stanisław Lubomirski)...*Ded.*, tyt.; *Acroam.Pol.* [18.] LXXII, tyt.  
*comes in Wiśniczu* (hrabia na Wiśniczu)...*Ded.*, tyt.  
 marszałkowiec...*Acroam.Pol.* [18.] LXXII 1
- Luca* (Łukasz), św., ewangelista...VII 4, tyt.  
*Lucifer* (Jutrzenka), gwiazda zaranna...VI 55,4  
*Ludmilla* (Ludmiła / Ludka), bohaterka epigramatu...V 76, tyt. 1  
 Ludwik, postać w epigramacie...*Acroam.Pol.* [70. CXX] 2  
*Luna* zob. *Diana*  
*Lutherani* (luteranie)...II 81, tyt.  
*Lutherus* [*Martinus Lutherus*] (Luter), reformator religijny...II 81,3; III 26,1; IV 94,4  
*Lyaeus* zob. *Bacchus*  
*Lybicae iubae* zob. Libia  
*Lycia* (Lik), adresat epigramatu...III 83, tyt. 2  
*Lycambes* (Likamb), wróg poety Archilocha  
*Lycambeus dens* (likambejski ząb)...III 52,1  
*Lycambus* (Likamb), adresat epigramatu...II 68, tyt. 2  
*Lydiaca Cybelle* zob. *Cybelle*
- Łada zob. *Lada*  
 Łañcut, miasto polskie...*Acroam.Pol.* [17.] LXXI, tyt.  
 łañcucki kasztel...*Acroam.Pol.* [17.] LXXI, tyt. 1; [18.] LXXII, tyt.  
 Łazarz zob. *Lazarus*  
 Łódzia zob. *Navis*  
 Łukasz, św. zob. *Luca*
- Machaon, (mit.) lekarz  
*Paraetonius Machaon* (dosłownie: paretoński Machaon; w przekładzie: Machaon)... V 35,1
- Maciej z Miechowa zob. Miechowita  
*Macrinus* (Makryn), adresat epigramatu...I 15, tyt. 1; I 84, tyt. 1; VI 16, tyt. 1  
*Macrobianus* (Makrobian), adresat epigramatu...III 87, tyt. 2; VI 75, tyt. 2  
*Macronianus Priscus* (Prysk Makronian), adresat / bohater epigramatu...III 17, tyt. 2.  
 7
- Madalinski Dobrogostius* (Dobrogost Madaliński), adresat epigramatu...*Suppl.* [1.], tyt.  
*Maecenas* / mecenas  
*Maecenas* [*Caius Cilnius Maecenas*] (Mecenas), przyjaciel Augusta, opiekun poetów

Mecenas...*Acroam.Pol.* [59. CX] 7

Mecenasowie...*Acroam.Pol.* [59. CX] 2

mecenas zob. Opaliński Krzysztof

*Maenades* (Menady), (mit.) czciicielki Dionizosa...IV 99,1. 3

*Maenius*

*Maenius* (Meniusz), adresat epigramatu...V 60,tyt. 1

*Maenius Dominicus* (Dominik Meniusz), adresat epigramatu...I 66,tyt. 2

*Maeno Richardus* (Ryszard Menon), adresat epigramatu...VI 45,tyt. 1

*Maevius* (Mewiusz), adresat epigramatu...I 96,tyt. 1

*Marchio Columna* (Marchion Kolumna), bohater epigramatu...III 89,tyt.

*Marcus* (Marek), adresat epigramatu...I 30,tyt. 4

Marcyjalis zob. *Martialis*

Marcyjaliszowie zob. *Martialis*

*Maria* (Maria), Matka Chrystusa...IV 1,tyt.; IV 12,tyt.; IV 14,1; An [24.],2

*Advocata* (Orędowniczka)...An [24.],motto

*Beatissima* (Przenajświętsza)...IV 2,tyt.

*Dei Mater* (Matka Boża)...IV *classis* I,tyt.; IV 1,tyt.; IV 5,tyt.; IV 12,tyt.; V 1,tyt.;

V 27,tyt.

*Genetrix* (Rodzicielka)...IV 18,2

*Mater* (Matka)...IV 1,1. 6; IV 18,4

*Parens* (Rodzicielka)...II 59,5

*Regina* (Królowa)...IV 24,1

*Virago* (Dziewica)...IV 40,2

*Virgo* (Dziewica)...IV *classis* I,tyt.; IV 1,1; IV 2,1; IV 3,1; IV 4,tyt. 1; IV 5,tyt. 1;

IV 6,1; IV 7,3. 5. 7; IV 8,4; IV 9,7; IV 10,3; IV 11,5; IV 12,tyt. 11. 12;

IV 13,4; IV 15,3; IV 16,2; IV 17,3. 6; IV 20,3; IV 21,2. 5; IV 22,1. 6.

7. 9; IV 23,1; IV 25,4; IV 26,1; IV 29,5; IV 31,5; IV 33,2; IV 34,2; IV

35,2; IV 36,1; IV 41,3; IV 44,1. 3. 13; V 1,tyt. 1. 9; V 27,tyt. 1. 3. 6; VI

81,6; VII 53,1; An [24.],1

*festivitas ab angelo Salutatae Virginis* (święto Zwiastowania Pańskiego)...IV

18,tyt.

*Virgo Beatissima* (Najświętsza Dziewica)...II 1,tyt. 2; III 92,tyt. 1; IV 1,tyt.; IV

3,tyt.; VI 81,tyt.

*Marianus* (Marian), adresat epigramatu...I 17,tyt. 4; I 80,2; VI 10,tyt. 2; VI 35,tyt. 2

*Marinus*

*Marinus* (Maryn), adresat / bohater epigramatu...I 58,tyt. 2; II 90,tyt. 1; III

65,tyt. 1

*Marinus Ansgarius* (Oskar Maryn), adresat epigramatu...VI 63,tyt. 5

*Maro* [*Publius Vergilius Maro*] (Maro), poeta rzymski...III 28,2

*Mars* (Mars / Ares), (mit.) bóg wojny...*Ded.* [2]; III 37,1; III 58,2; V 18,7; V 20,2; VI

17,5; VII 12,3. 4; An [17.],1; [46.],10

*Gradivus* (Gradyw)...*Ded.* [2]; VII 12,1

Marsowe wrota...*Acroam.Pol.* [47.] XCIX 3

*Martialis* (Marsowy)

*Martiales buccinae* (Marsowe trąby)...VI 4,1

*Martius* (wojenny / marsowy)

*Martia indoles* (wojenny talent)...VI 87,tyt.

- Martium decus* (Marsowa chwala)...An [46.],11
- Romanus Mars* (dosłownie: rzymski Mars; w przekładzie: Mars w Rzymie)...VII 12,2
- Marszewski Chrysostomus* (Marszewski (Chryzostom)), bohater epigramatu... V 81,tyt.; V 82,3
- Lechicus Iason* (Lechicki Jazon)...V 84,1
- Martialianus* zob. *Martialis*
- Martialis*
- Martialis* zob. *Mars*
- Martialis* [*Marcus Valerius Martialis*] (Marcjalis), epigramatyk rzymski...  
*Prooem.* [10]. [16]; I 18,tyt.; I 26,tyt. 7; V 16,tyt. 4; V 90,tyt. 2; VI 56,tyt.; VII 9,tyt.
- Marcyjalis...*Acroam.Pol.* [69. CXIX],tyt.
- Marcyjaliszowie...*Acroam.Pol.* [59. CX] 1
- Martialianus* (Marcjalisowy)
- Martialianus iocus* (Marcjalisowy żart)...II 5,tyt.
- Valerius* (Walery)...I 26,1
- Martinengus* (Martyneng), adresat epigramatu...VI 58,tyt. 2. 4
- Martimianus* (Martynian), adresat epigramatu...I 24,tyt. 2
- Martius* zob. *Mars*
- martyr* zob. *Garnetus Henricus*  
zob. *Ignatius Antiochenus*  
zob. *Stanislaus*
- Marullus* [*Michael Tarchaniota Marullus*] (Marullo), poeta nowolaciński...*Acroam. Pol.* [53. CIV],tyt.
- massyk, wino italskie (*Massicum*), w znaczeniu ogólnym: wino...*Acroam.Pol.* [83. CXXXIII] 3
- Mater* zob. *Maria*
- Mattulus* (Mattul), adresat epigramatu...II 28,tyt. 1
- Matuzalem, (bibl.) najdłużej żyjący człowiek  
Matuzal...*Acroam.Pol.* [63. CXIV] 2
- Maximilianus Marcus* (Marek Maksymilian), adresat epigramatu...III 40,tyt. 2. 4
- Maximus <T>yrius* (Maksymos z Tyru), mówca i filozof grecki...*Prooem.*, przyp. 1  
*Platonici sermones* (Wykłady Platońskie)...*Prooem.*, przyp.1
- Mecenas / mecenas zob. *Maecenas*
- Medea* (Medea), (mit.) córka króla Kolchidy zakochana w Jazonie...IV 9,1
- Melchior*
- Melchior* (Melchior), adresat epigramatu...II 58,2. 8
- Melchior* zob. *Reges*
- Menady zob. *Maenades*
- Meniusz zob. *Maenius*
- Meniusz Dominik zob. *Maenius Dominicus*
- Menna* (Menna), [Menno Simons] reformator religijny...III 26,4
- Mennius* (Meniusz / Meni), adresat epigramatu...III 7,1
- Mennius Bruno* (Brunon Menniusz / Meni), adresat epigramatu...III 1,tyt. 1
- Menno Simons zob. *Menna*
- Menon Ryszard zob. *Maeno Richardus*
- Mercurianus* (Merkurian), adresat epigramatu...II 39,tyt. 2. 4



- Mercurius* (Merkury), (mit.) bóg rzymski...*Ded.* [3]; I 92, motto. 2; (*mercurius* – ‘rtęć’): VII 47, 1. 3. 4
- Merianus* (Merian), adresat epigramatu...V 50, tyt. 2
- Mewiusz zob. *Maevius*
- Mexicanum Promunturium* (dosłownie: meksykański przylądek; w przekładzie: meksykańskie wody), nieściśle określenie mórz w pobliżu Meksyku...III 42, 10
- Michał
- Michał, adresat epigramatu...*Acroam.Pol.* [60. CXI], tyt. 2
- Michał Korybut Wiśniowiecki zob. Wiśniowiecki Michał Korybut
- Miechowita [Maciej z Miechowa], polski historyk, lekarz...*Acroam.Pol.* [57. CVIII] 5; [60. CXI] 6
- Milo* (Milon), bohater epigramatu...III 83, tyt. 1
- Minerva* zob. Atena
- Mirmilianus* (Mirmilian), bohater epigramatu...II 50, tyt. 2
- Mirmilio* (Mirmilion), bohater epigramatu...II 31, tyt. 2
- Momilianus* (Momilian), adresat epigramatu...II 34, tyt. 2
- Momus*
- Momus* (Mom), adresat / bohater epigramatu / złośliwy krytyk...I 74, tyt. 2; I 100, tyt. 2; II 99, tyt. 1; III 52, tyt. 3; III 100, tyt. 2; *Acroam.Pol.* [17.] LXXXI 2; [46.] XCVIII 3
- Momus Ponticus* (Pontyk Mom), adresat epigramatu...V 99, tyt. 1. 3
- Moneta* zob. personifikacje
- Montidus* (Montyd), adresat epigramatu...I 65, tyt. 2
- Morpheus* (Morfeusz), (mit.) bóg snu...III 21, 6
- Mors* zob. personifikacje
- Morus Thomas* (Tomasz Morus), angielski pisarz humanista...III 85, tyt. 2
- Moskwa, państwo, potoczne określenie Rosji...*Acroam.Pol.* [86. CXXXVI] 1
- Mundus* zob. personifikacje
- Musae* (Muzy), (mit.) opiekunki sztuk i nauk...*Ded.* [1]. [2]. [3]; *Prooem.* [4]. [14]; I 92, 1; III 72, 3. 5; VII 46, 1; An [46.], tyt. 9
- Musa* (Muza)...V 93, 1
- Musa Teia* zob. Anakreont z Teos
- Thalia Romana* zob. *Romani* / *Romana Thalia*
- Camenae* (Kameny)...II 36, 1; II 98, 10
- zob. *Calliope*
- Musculus* (Muskul), adresat epigramatu...V 65, tyt. 4
- Myron*
- Myron* (Myron), bohater epigramatu...I 88, tyt. 2. 4; III 95, tyt. 2; VI 4, tyt. 1
- Myron* (Myron), rzeźbiarz grecki
- Myroni, w znaczeniu: rzeźbiarze...*Acroam.Pol.* [77. CXXXVII] 2
- Myrtilus* (Myrtyl / Myrtylus), adresat epigramatu...V 13, tyt. 2. 6; VI 11, tyt. 1; VI 18, tyt. 2
- Narcissus* (Narcyz), (mit.) młodzieniec zakochany we własnej urodzie...I 56, 2
- Narnicus*
- Narnicus Daventrianus* (dosłownie: Narnik z Deventer; w przekładzie: Narnik z Ząbkowic), adresat epigramatu...VI 82, tyt. 2

- Narnicus Iustinianus* (Justynian Narnik), adresat epigramatu...III 2, tyt. 1. 2
- Naso* zob. *Ovidius*
- Naso Ollus* zob. *Ollus Naso*
- Nasones* (Nazonowie), ród rzymski...III 43,1
- Nasonianae fabulae* zob. *Ovidius*
- Natus* zob. *Deus / Christus*
- Nauplia* (Nauplion), miasto w Argolidzie na Peloponezcie...VII 25, motto
- Navis* (Łódzia), herb Opalińskich...I 86, tyt.
- Nazareth* (Nazaret), miasto w Galilei
- Nazareae plateae* (nazareńskie place)...IV 12,1
- Nazarides aquae* (nazareńska woda)...IV 30,1
- Nervinianus* (Nerwinian), adresat epigramatu...III 11, tyt. 2
- Nestor* (Nestor), (mit.) król Pylos
- Nestoreum filium* (Nestorowa nić)...II 1,1
- Nestoreum senium* (dosłownie: Nestorowa starość; w przekładzie: Nestora wiek)...III 46,1
- Pylus* (dosłownie: mieszkaniec Pylos; w przekładzie: pylijski)...III 46,1
- Nilus* (Nil), rzeka w Afryce...An. *B.L.*
- Noe* (Noe), (bibl.) patriarcha...VII 53,3
- Noana columba* (gołębica Noego)...VII 41, tyt. 1. 3-4
- Nola* (Nola), bohater epigramatu...II 67, tyt. 1
- Nolanus* (Nolan), adresat / bohater epigramatu...I 44, tyt. 1; VI 3,1
- Nolius Matthias* (Maciej Noliusz), adresat epigramatu...I 50, tyt. 1
- Nomilianus* (Nomilian), bohater epigramatu...III 60, tyt. 4
- Nonius* (Noniusz / Noni), adresat epigramatu...VI 29, tyt. 1
- Nonus Stanislaus* (Stanisław Non), adresat epigramatu...II 60, tyt. 1
- Noronius*
- Noronius Ansgarius* (Oskar Noroniusz), adresat epigramatu...VI 52, tyt. 3
- Noronius Stephanus* (Stefan Noroniusz / Noroni), adresat epigramatu...I 10, tyt. 1
- Nortmanianus* (Nortmanian), bohater epigramatu...III 70, tyt. 2
- Norwegianus* (Norwegian), adresat epigramatu...I 86, tyt. 2
- Novus Mundus* (Nowy Świat), określenie kontynentów półkuli zachodniej...VII 40,2
- Novus Orbis* (Nowy Świat)...VII 40, tyt.
- Numa* [*Numa Pompilius*] (Numa), legendarny król rzymski...*Prooem.* [5]
- Numa Argolicus* (argejski Numa)...IV 73,4
- Numae* (Numowie)...I 23,1
- Numen* zob. *Deus*
- Olavus* (Olaf), adresat / bohater epigramatu...I 99, tyt. 1; VI 9, tyt. 4; VI 99, tyt. 1
- Olimp zob. *Olympus*
- Ollus*
- Ollus* (Ollo / Ollus), adresat / bohater epigramatu...II 36, tyt. 3; III 39, tyt. 1; III 49, tyt. 1; III 93, tyt. 1; V 66, tyt. 4; VI 57, tyt. 1. 2
- Ollus Candidus* (Kandyd Ollo), adresat epigramatu...VI 98, tyt. 2. 6
- Ollus Naso* (Ollo Nosaty), bohater epigramatu...I 73, tyt. 1
- Olympus* (Olimp / niebiosa), łańcuch górski między Macedonią a Tessalią, (mit.) siedziba bogów, niebo...IV 51,3; IV 53,3; IV 73,5
- Opalinium stemma* zob. *Navis*

## Opaliński

- Opaliński Krzysztof, bohater epigramatu  
*Illustrissimus Maecenas* (Jaśnie Wielmożny Mecenas)...VI 87, tyt.  
*palatinus Posnaniensis* (wojewoda poznański)...VI 86, tyt.  
*Opaliński Petrus* (Piotr Opaliński), adresat epigramatu...VI 87, tyt. 4  
*Orcus* (Ork / Orkus), (mit.) świat podziemny, piekło...III 61,2; VI 31,4; An [20.], 1.  
 2; [40.], tyt. 2  
*Stygius Orcus* (styksowy Ork)...VI 31,3  
*Orontes* (Orontes), rzeka w Syrii  
*Orontea myrrha* (orontejska mirra, w znaczeniu: syryjska)...IV 37,1  
*Orpheus* (Orfeusz), (mit.) poeta i śpiewak...III 78,2; IV 84,1; IV 90,1. 3.5.6.7.8; An  
 [20.], tyt. 1  
*Orpheus Christianus* zob. *Stanislaus*  
*Ortulus* (Ortul), bohater epigramatu...III 44, tyt. 3  
 Ostrowska księżna zob. Chodkiewiczowa z Ostrogskich Anna  
*Ovenus Ioannes* (John Owen), epigramatyk nowolaciński...*Prooem.* [4]. [8]. [10]; I  
 93, tyt. 1; II 51, tyt. 1; V 5, tyt. 2; VI 27, tyt. 2; VII 9, tyt.; *Acroam. Pol.* [66.  
 CXVIIa], tyt. 1; [67. CXVIIb], tyt.; An [20.], tyt.; [46.], 4  
*Cambrobritannus* (Walijczyk)...VI 27,2  
 Jan...*Acroam. Pol.* [67. CXVIIb] 1  
 Owen...*Acroam. Pol.* [33.] LXXXVII, tyt.  
*Ovidius* [*Publis Ovidius Naso*] (Owidiusz), poeta rzymski...*Prooem.* [10]  
 „[*Elegiae*] de Ponto” [właściwie: *Epistulae ex Ponto*] ([*Listy*] z *Pontu*)...*Prooem.*,  
 przyp. 5  
*lusor teneri amoris* (pieśniarz czulej miłości)...IV 90,2  
*Naso* (Nazon)...*Prooem.* [6]. [7]  
*Nasonianae fabulae* (Nazonowe bajania)...III 42,2  
 Owen zob. *Ovenus Ioannes*
- Paetus* (Pet), adresat epigramatu...II 83, tyt. 1  
 Paktolos, rzeka w Lidii w Azji Mniejszej  
 Paktole...*Acroam. Pol.* [17.] LXXI 5  
*Palatinus mons* (Palatyn), wzgórze w Rzymie z pałacem cesarskim  
*Palatinae cenae* (dosłownie: palatyńskie kolacje; w przekładzie: książęce kolacje)...III  
 20,1  
*palatinus* (wojewoda) zob. Opaliński Krzysztof  
 Palestyna, kraina na Bliskim Wschodzie  
*Palestinae fibrae* (palestyńskie włókno)...V 35,2  
*Palladia arena* zob. Atena  
*Pallas* zob. Atena  
*Panchaia* (Panchaja / Pancheja), legendarna wyspa  
*Panchaea silva* (panchejski las)...IV 32,1  
*Pandarus*  
*Pandarus Iacobus* (Jakub Pandar), adresat epigramatu...VI 83, tyt. 4  
*Pandarus Iustinus* (Justyn Pandar), adresat epigramatu...I 72, tyt. 3  
*Pannonia* (Panonia), rzymska prowincja na terenie dzisiejszych Węgier  
*Pannonica vitis* (panońska winorośl, w znaczeniu: węgierska)...II 21,1

- Paphos* (Pafos), miasto na Cyprze, miejsce kultu Afrodyty...*Prooem.* [4]  
*Paphia flamma* (pafijskie płomienie, w znaczeniu: miłosne)...II 3,1  
*Paraetonius Machaon* zob. *Machaon*  
*Parcae* (Parki), (mit.) boginie przeznaczenia...I 81,1; II 20,2; II 61,2; III 46,5; VI 41,1  
*Pardulus* (Pardul), adresat epigramatu...III 56,tyt. 1. 2  
*Parens* zob. *Maria*  
*Paris* (Parys), (mit.) książę trojański...V 92,6  
*Dardanius Paris* (dardański Parys)...V 92,4  
Parnas zob. *Parnassus*  
*Parnassia rupes* zob. *Parnassus*  
*Parnassus* (Parnas), góra w Fokidzie, (mit.) siedziba Apollina i Muz...*Prooem.* [9]. [12]; III 21,5  
Parnas...*Acroam.Pol.* [18.] LXXII 4  
Parnas polski...*Acroam.Pol.* [59. CX] 8  
*Parnassia rupes* (parnaska skała)...*Prooem.* [9]  
*Parthi* (Partowie), ludy staroirańskie...III 95,2  
*Pascha* (Wielkanoc), święto...II 74,tyt. 4  
*Patianus* (Patian), adresat epigramatu...V 94,tyt. 4; VI 60,tyt. 2  
*Patris Sapientia* zob. *Deus / Christus*  
*Paulinus* (Paulin), adresat epigramatu...II 53,tyt. 1; V 59,tyt.  
*Paulus*  
*Paulus* (Pawel), adresat epigramatu...VI 56,tyt. 1. 2; An [30.],2  
*Paulus* (Pawel), św., apostoł...V 31,tyt. 1; V 32,tyt. 2. 3; V 33,1; V 34,2; V 35,tyt. 3; V 37,1; V 38,2; V 39,1; V 42,2; VI 73,tyt.motto. 2  
*Paulus* (Pawel), św., pustelnik...II 43,tyt. 1; II 44,3  
*Pecunia* zob. personifikacje  
*Pegasei fontes* zob. *Hippocrene*  
*Pelleus* (Pelej), (mit.) król Ftyi...VI 76,3  
*Peneus* (Penejos), rzeka w Tesalii...*Ded.* [1]  
*Pentecoste* (Pięćdziesiątnica), święto Zielone Świątki...V 11,tyt.  
*Pentheus* (Pentej), (mit.) władca Teb...IV 99,1  
*Aonius princeps* (aoński władca)...IV 99,4  
pepliński opat zob. Czolchański  
*Peron* (Peron), bohater epigramatu...I 64,tyt. 2  
*Perpetuanus Ioannes* (Jan Perpetuan), adresat epigramatu...II 61,tyt. 2  
*Persius [Aulus Persius Flaccus]* (Persjusz), poeta rzymski...VII 20,tyt. 1  
Persja, kraina w Azji  
*Persicum piper* (perski pieprz)...III 97,2  
personifikacje  
*Aeternitas* (Wieczność)...VII 17,2  
*Amor* (Miłość / Amor)...*Prooem.* [7]; III 31,tyt. 2. 6; IV 40,4; IV 45,6; IV 54,tyt. 3. 4; IV 56,tyt. 4. 5; V 57,4; VI 33,2. 3; VI 61,2  
*Amor Aeternus* (Wieczna Miłość)...IV 75,2  
*Amor Divinus* (Miłość Boża)...V 56,tyt. 2; V 82,tyt. 1. 8. 9  
*Cruor Divinus* (Boska Krew)...IV 89,1  
zob. personifikacje / *Sanguis Sacer*  
*Fama* (Sława)...VI 97,2

- Fatum* (Los)...VI 95,3  
*Fata* (Losy)...III 46,4; *Acroam.Pol.* [3.] LVIII 3; [10.] LXV 3  
*Fortuna* (Los / Fortuna)...*Prooem.* [10]; III 42,3; V 84,motto. 11; VI 95,3; VII 30,1  
*Furor* (Szal)...III 31,tyt. 2.6  
*Immortalitas* (Nieśmiertelność)...VII 19,2  
*Livor* (Zawiść)...V 75,5  
*Moneta* (Moneta)...VI 99,2  
*Mors* (Śmierć)...V 19,2; V 20,tyt. 3. 8; V 21,tyt. 2. 8; V 22,tyt.; V 23,motto. 4; V 82,tyt. 8; *Suppl.* [4.],4  
*Libitina* (Libitina / Śmierć)...V 21,4; V 22,4; V 82,1  
Śmierć...*Acroam.Pol.* [21.] LXXV,3  
*Mundus* (Świat)...V 84,4  
*Pecunia* (Pieniądz / Mamona)...I 23,3; I 95,1; II 94,1  
*Pietas* (Pobożność)...*Prooem.* [1]  
*Sanguis Sacer* (święta Krew)...IV 79,3  
zob. personifikacje / *Cruor Divinus*  
*Spes* (Nadzieja)...V 84,motto. 11
- Petrus*  
*Petrus* (Piotr), św., apostoł...VI 1,1; VI 19,tyt. 1; VI 20,tyt. 4; VI 61,tyt. 3; VI 73,tyt.motto. 1  
*Apostolus* (Apostoł)...VII 7,1  
Piotrowy następca...*Acroam.Pol.* [33.] LXXXVII 2  
*Princeps Apostolorum* (Książę Apostołów)...VI 1,tyt.; VI 19,tyt.  
*Petrus* (Piotr), wskrzeszony przez św. Stanisława...IV 85,3
- Phalaris* (Falaris), władca Agrigentum...III 87,tyt.
- Philippus*  
*Philippus* (Filip), adresat epigramatu...II 55,tyt.  
*Philippus* [*Marcus Iulius Philippus Augustus Arabus*] (Filip), cesarz rzymski...  
*Prooem.* [5]  
*Christianus princeps* (chrześcijański władca)...*Prooem.* [6]
- Phoebus* zob. *Apollo*
- Phrixus* (Fryksos), (mit.) syn Atamasa, uciekał z siostrą na baranie o złotym runie...V 84,2  
*Phrixea ovis* (Fryksosowa owca)...IV 9,2
- Piacenza, miasto w Italii  
*Placentina urbs* (dosłownie: Piacenza; w przekładzie: Golub)...VI 94,1  
*Placentini* (dosłownie: mieszkańcy Piacenzy; w przekładzie: Golubianie / z Golu-  
bia)...I 70,1; VI 94,tyt. 4
- Piastus* (Piast), legendarny władca Polski...V 25,1
- Picardus* zob. *Calvinus Ioannes*
- Pieria, kraina w Macedonii, sławna z kultu Muz  
*Pierii sales* (pieryjskie sole)...I 4,2
- Pietas* zob. personifikacje
- Pilatus* (Pilat), namiestnik rzymski...VII 4,tyt. 3
- Pindus* (Pindus), łańcuch górski na granicy Tesalii i Epiru  
*Geticus Pindus* (getycki Pindus)...IV 8,5

- Piotrowy następca zob. *Petrus*  
*Pisces* (Ryby), konstelacja...II 74,3  
*Piso Ollus* (Ollo), bohater epigramatu...I 88,tyt. 4  
*Pisones* (dosłownie: Pizonowie; w przekładzie: Jagiellowie), ród rzymski...I 88,tyt. 1  
*Placentina urbs* zob. Piacenza  
*Placentini* zob. Piacenza  
*Plancus*  
*Plancus* (Plank), adresat epigramatu...I 40,tyt. 2; I 69,tyt. 1. 3; III 16,tyt. 2; III 28,tyt. 1. 4; III 78,tyt. 1; V 58,tyt. 2; VI 89,tyt. 1; VI 99,tyt. 3  
*Plancus Blasius* (Błażej Plank), adresat epigramatu...VI 51,tyt. 4  
*Plato* (Platon), filozof grecki...*Prooem.* [5]  
*Platonici sermones* zob. *Maximus Tyrius*  
*Plinius* [*Caius Plinius Secundus Maior*] (Pliniusz [Starszy]), pisarz rzymski...VII 25,tyt. *naturae censor et augur* (cenzor i augur natury)...VII 25,2  
*Plutarchus* (Plutarch), pisarz, filozof i biograf grecki...*Prooem.*, przyp. 2  
*Plutos* (Pluton / Plutus), (mit.) bóg bogactwa, utożsamiany z Plutonem...V 80,1;  
*Acroam.Pol.* [46.] XCVIII 3  
*Dis* (Pluton), (mit.) bóg świata podziemnego...I 61,tyt. 2; II 61,1. 2  
*Podius* (Podiusz), bohater epigramatu...III 12,tyt. 2  
[Podziemie] zob. Hades  
*Polemicus Candidus* (Kandyd Polemik), adresat epigramatu...VI 27,tyt. 3.6  
Poliklet, malarz grecki  
Polikletowie, w znaczeniu: malarze...*Acroam.Pol.* [77. CXXXVII] 1  
*Polio*  
*Polio* (Polion), bohater epigramatu...II 92,tyt. 2  
*Pollio* (Polion), bohater epigramatu...II 62,1  
*Pollus* (Pollus), adresat epigramatu...V 55,tyt. 4  
*Polonia* (Polska), kraj  
*Poloniae patronus* zob. *Adalbertus*  
*Poloniae Princeps* zob. *Carolus Ferdinandus*  
*Poloniae provincialis* zob. *Argentus Ioannes*  
*Poloniae Rex* zob. *Ioannes Casimirus*  
*Poloniae visitator* zob. *Argentus Ioannes*  
*Regni Poloniae patronus* zob. *Stanislaus*  
*Regni Poloniae superemus mareschalcus* zob. *Lubomirski Georgius*  
*Polonicus* (polski)...VI 98,tyt.  
*Polonica glossa* (polskie objaśnienie)...*Acroam.Pol.* [52. CIII],tyt.  
*Polonica poesis* (poezja polska)...*Acroam.Pol.*, *B.L.*  
*Polonicum illud* (owo polskie [wyrażenie]; w przekładzie: polskie)...VI 98,tyt.  
*Polonus* (polski)  
*Polona stipendia* (polski żołd)...An [46.],12  
polski  
polski Parnas zob. *Parnassus*  
*Polonicus* (polski) zob. *Polonia*  
*Polonus*  
*Polonus* (Polak)...IV 52,3; IV 80,3. 4  
*Polonus* (polski) zob. *Polonia*

- Pompilianus* (Pompilian), adresat epigramatu...II 22,tyt. 2
- Pontica frigora* zob. *Pontus*
- Ponticae solitudines* zob. *Pontus*
- Ponticum exilium* zob. *Pontus*
- Ponticus*
- Ponticus* (Pontyk), adresat epigramatu...I 23,tyt. 1. 4; I 27,tyt. 1; I 41,tyt. 2; I 52,tyt. 1; II 6,tyt. 2; II 7,1. 2; II 37,tyt. 2; II 52,tyt. 1; II 69,tyt. 1; II 70,1; III 8,tyt. 2. 4; III 68,tyt. 2; III 80,tyt. 2; III 91,tyt. 2; VI 78,tyt. 2
- Ponticus Momus* zob. *Momus Ponticus*
- Pontilianus* (Pontylian), bohater epigramatu...I 8,tyt. 2; I 59,tyt. 4
- Pontus* (Pont), kraina w Azji Mniejszej
- „[*Elegiae*] de *Ponto*” [właściwie: *Epistulae ex Ponto*] zob. *Ovidius*
- Pontica frigora* (pontyjskie mrozy)...*Prooem.* [6]
- Ponticae solitudines* (pontyjskie samotnie)...*Prooem.* [6]
- Ponticum exilium* (pontyjskie wygnanie)...*Prooem.* [6]
- Popow* (Popów), siedziba Witowskich...VII 12-31,tyt.
- Porphyryon* (Porfirion), (mit.) Gigant...V 28,2
- Portugalia* (Portugalia), kraj na Półwyspie Iberyjskim...VI 49,tyt.
- Posnaniensis palatinus* zob. Opaliński Krzysztof
- Postumus Iustinianus* (Justynian Postum), adresat epigramatu...III 46,tyt. 2. 6
- Potoccy, ród...*Acroam.Pol.* [11.] LXVI,tyt. 4
- Poznań, miasto w Wielkopolsce
- poznański kanonik zob. *Grabowski Albertus*
- Półkozic, herb...VII 21-23,tyt.
- Półtora Krzyża zob. *Sesquicrux*
- praesul* (biskup) zob. *Albertus*
- zob. *Ignatius Antiochenus*
- zob. *Lipski Ioannes*
- zob. *Pstrokoński Stanislaus*
- zob. *Stanislaus*
- Primus* (Prym), św. ...II 42,1.4
- Princeps Apostolorum* zob. *Petrus*
- Prinus* (Prynus), bohater epigramatu...III 79,tyt. 1. 2
- Priscus*
- Priscus* (Prysk), adresat epigramatu...I 81,tyt. 1; I 98,tyt. 1; II 100,tyt. 1; III 90,tyt. 1; V 26,tyt. 1; VI 7,tyt. 2. 3. 4
- Priscus Macronianus* zob. *Macronianus Priscus*
- Prometheus* (Prometeusz), (mit.) dobroczyńca ludzkości, ożywiający rzeczy stworzone...*Ded.* [3]
- Prompticus* (Promptyk), adresat epigramatu...II 45,tyt. 2
- Prostotrefny Jan, adresat epigramatu...*Acroam.Pol.* [13.] LXVIII,tyt. 2
- Protrepticus*
- Protrepticus* (Protreptyk), adresat epigramatu...VI 14,tyt. 1
- Protrepticus Marcus* (Marek Protreptyk), bohater epigramatu...I 67,tyt. 1
- Prus* (Prus), herb...IV 75,tyt.
- Prussia* (dosłownie: Prusy; w przekładzie: Prus / Prusy / pruska kraina), kraina historyczna między dolnym Niemnem a dolną Wisłą...IV 47,1; IV 54,tyt. 2

- Prussus* (Prus), mieszkaniec Prus...IV 70,2  
*Pruthenus* (Prus), mieszkaniec Prus...IV 55,1; IV 67,1  
*Pruthenorum apostolus* zob. *Albertus*
- Prym zob. *Primus*  
Prynus zob. *Primus*  
Prysk zob. *Priscus*  
przyłądki zob. *Caput Bonae Spei*  
zob. *Mexicanum Promunturium*
- Pseudolus* (Pseudol), adresat epigramatu...VI 64, tyt. 2  
*Pstrokoński Stanislaus* (Stanisław Pstrokoński), adresat epigramatu, biskup...V 62, tyt.  
*Chelmenensis episcopus* (biskup chelmiński)...V 62, tyt.  
*praesul* (biskup)...V 62,3
- Puer* zob. *Deus / Christus*  
*Pulcher Benedictus* (Stanisław Piękny), adresat epigramatu...III 33, tyt. 5  
*Pygmaeus* (Pigmej), (mit.) człowiek z bajecznej rasy karłów, karzeł...II 76,2  
*Pygmaei versus* (pigmejskie wiersze)...I 98,1  
*Pylus* zob. *Nestor*
- Quadragesima* (Wielki Post), okres liturgiczny...II 74, tyt.  
*tempus Quadragesimale* (Wielki Post)...IV 18, tyt.
- Raulicus* (Raulik / Raulikus), bohater epigramatu...II 49, tyt. 2  
Rawicz (Rawicz), herb...VII 10, tyt.  
*Reanus* (Rean), adresat epigramatu...V 16, tyt. 2  
*Reges* (Trzej Królowie / Królowie), (bibl.) mędrcy ze Wschodu...II 58, tyt. 6; II 59,1  
*Balthasar* (Baltazar)...II 58,7  
*Gaspar* (Kacper)...II 58,7  
*Melchior*...II 58,7
- Regina* zob. *Maria*  
*Regnum Poloniae* zob. *Polonia*
- Remigianus* (Remigian), adresat epigramatu...I 2, tyt. 2  
*Rhadamanthus* (Radamantys), (mit.) sędzia w Hadesie...II 87,2  
*Rhenus* (Ren), rzeka...III 60,2  
*Rhodius Thomas* (Tomasz Rodius), adresat epigramatu...II 57, tyt.  
*Rinaldus Franciscus* (Franciszek Rinald), adresat epigramatu...II 98, tyt. 4  
*Rolanus* (Rolan), adresat epigramatu...II 32, tyt.; VII 45, tyt. 3  
*Rollus* (Rollo), adresat epigramatu...An [8], tyt. 1  
*Roma* (Rzym), miasto i starożytne państwo...*Ded.* [3]; *Prooem.* [6]; I 26, tyt. 6, II 38,2;  
V 67-74, tyt.; VI 45, tyt. 1. 2; VII 32, tyt.  
*Romana arx* (rzymskie wzgórze)...*Prooem.* [8]  
*Urbs* (Miasto)...IV 77,4  
zob. *Capitolinus mons*  
zob. *Latium / Latinus / Latinus victor*  
zob. *Latium / Latius*  
zob. *Palatinus mons*
- Romana* zob. *Roma*  
zob. *Romani*



- Romani* (Rzymianie)...III 60,1 (tu w znaczeniu: Włosi); IV 51,1; VI 40,tyt.  
 Rzymianie...*Acroam.Pol.* [55. CVI] 2  
*Romana historia* (rzymska historia)...VII 18,tyt.  
*Romana legatio* (rzymska legacja)...VII 15,tyt.  
*Romana res* (rzymska rzecz)...VI 40,1  
*Romana Thalia* (rzymska Talia)...V 16,5  
*Romanae voces* (rzymskie głosy)...VII 18,1  
*Romani adolescentes* (rzymska młodzież)...*Prooem.* [6]  
*Romanum genus* (rzymski ród)...II 38,1  
*Romanus Cicero* zob. *Cicero*  
*Romanus Mars* zob. *Mars*  
*Romanus* (Roman), adresat epigramatu...II 63,tyt. 1  
*Romanus* zob. *Mars*  
 zob. *Romani*  
*Romulianus* (Romulian), adresat epigramatu...III 43,tyt. 2  
*Romulus* (Romulus), (mit.) założyciel Rzymu...III 3,tyt.  
*Romulea arena* (Romulowy cyrk)...VII 32,3  
*Rosa* (Róża), herb...IV 45,tyt.; V 62,tyt.  
*Rosinus* [*Ioannes Rosinus*] (Rosinus), historyk...IV 51,tyt.  
 Rozeń Mikołaj, bohater epigramatu...*Acroam.Pol.* [12.] LXVII,tyt. 2  
 ród zob. *Bruti*  
 zob. *Corvini*  
 zob. Jagiellonowie  
 zob. Karnkowscy  
 zob. Kochanowscy  
 zob. Lipsy  
 zob. Lubomirscy  
 zob. *Nasones*  
 zob. *Piones*  
 zob. Potoccy  
 zob. *Romani* / *Romanum genus*  
 zob. *Scipiones*  
*Rubens*, Peter Paul, malarz flamandzki  
 Rubensowa ręka...*Acroam.Pol.* [74. CXXIV] 2  
*Rubius Ioannes* (Jan Rubiusz / Rubi), adresat epigramatu...I 77,tyt. 2  
*Rufinus* (Rufin), adresat / bohater epigramatu...I 16,tyt. 1; I 43,tyt. 1; II 65,tyt. 1; II 86,tyt. 1; III 84,tyt. 1  
*Rufus* (Rufus / Ruf), adresat / bohater epigramatu...I 20,tyt. 1; I 86,tyt. 1; II 30,tyt. 2; II 96,tyt. 1. 4; III 15,tyt. 2; An [15.],tyt. 1  
 ruski pop zob. Ruś  
 ruski wojewoda zob. Wiśniowiecki Jeremiasz  
*Ruspicus*  
*Ruspicus* (Ruspik), adresat / bohater epigramatu...I 24,tyt. 1; II 10,tyt. 1; VI 58,tyt. 1. 2  
*Ruspicus Ioannes* (Jan Ruspik), adresat epigramatu...II 27,tyt. 1  
 Ruś, kraina historyczna  
 ruski pop...*Acroam.Pol.* [22.] LXXVI,tyt.  
 ruski wojewoda zob. Wiśniowiecki Jeremiasz

*Rutlandus* (Rutland), adresat epigramatu...VI 93, tyt. 1

Rzym zob. *Roma*

Rzymianie zob. *Romani*

Safona zob. *Sappho*

*Salvinianus* (Salwinian), adresat epigramatu...V 24, tyt. 2

*Samson* (Samson), (bibl.) bohater...V 22, tyt. 1

*Sanctius Leo* (Leone Santi), pisarz jezuicki...*Ded.*, motto. [1]

*Sandomieriensis castellanus* zob. *Witowski Stanislaus*

*Sanguis Sacer* zob. personifikacje

*Sappho* (Safona), poetka grecka...*Prooem.* [7]

*Sarbievius* [*Mathias Casimirus Sarbievius*] (Sarbiewski), poeta jezuicki...*Prooem.* [10]

*Sarmatia* (Sarmacja), kraina historyczna...IV 62, 4

*Sarmatica gens* (sarmacki naród)...IV 66, 1

*Sarmatica ratis* (sarmacka łódź)...V 84, 10

*Sarmaticae ruinae* (sarmackie ruiny)...V 17, 3

*Sarmatici agri* (sarmackie niwy)...IV 100, 4

*Sarmatici corymbi* (sarmackie bluszcz) ...V 75, 5

*Sarmaticum limen* (sarmacka granica)...IV 99, 6

*Sarpedon* (Sarpedon), bohater epigramatu...III 71, tyt. 2; VI 11, tyt. 2

*Scepusiensis capitaneus generalis* zob. *Lubomirski Georgius*

*Scipiones* (Scypionowie), ród rzymski...*Ded.* [3]

Scypion Starszy lub Młodszy, wódz rzymski

*Latius dux* (wódz z Lacjum)...V 78, 1

*Scylla* (Scylla), (mit.) potwór morski...*Suppl.* [4.], 5

Scypion zob. *Scipiones*

*Septem Sapientes* (Siedmiu Mędrców), siedmiu greckich myślicieli i mężów stanu...V 30, tyt.

*Servandus* (Serwand), adresat epigramatu...VII 33, tyt. 1

*Sesquicrux* (Półtora Krzyża), herb...IV 75, tyt.; IV 76, 4; IV 77, 1

Siedmiu Mędrców zob. *Septem Sapientes*

*Simeon* (Symeon), (bibl.) św., pobożny starzec...II 2, tyt. 3; VII 52, tyt.; VII 53, 2

*Sion* (Syjon), wzgórze w Jerozolimie...IV 17-19, motto; IV 17, 3

*Sirius* (Syriusz), gwiazda zapowadająca letnie upały...V 81, 1

*Skarga Petrus* (Skarga Piotr), jezuicki kaznodziejca i pisarz...V 10, tyt. 1

Słońce zob. *Apollo*

*Societas Iesu* (Towarzystwo Jezusowe), zakon...*Prooem.* [1]; I tyt.; I 75, tyt.; II tyt.; III tyt.; IV tyt.; V tyt.; V 10, tyt.; VI tyt.; VI 21, tyt.; VI 66, tyt.; VII tyt.; VII 10, tyt.;

VII 12-31, tyt.; *Acroam. Pol.* [15.] LXX[a], tyt.; An [34.], tyt.

*Socrates* (Sokrates), filozof grecki...*Ded.*, motto. [2]

*Soffara* (Soffara), adresat / bohater epigramatu...I 18, tyt. 1; II 12, tyt.

*Solyma* (Jerozolima), miasto w Palestynie

*Solymaea res* (jerozolimska rzecz)...VI 40, 2

*Soncinus* (Soncyn), adresat epigramatu...VI 43, tyt. 1

*Sosibianus* (Sosybian), adresat epigramatu...V 48, tyt. 2

*Spes* zob. personifikacje

*Sponsa* (Oblubienica), (bibl.) ukochana z Pieśni nad Pieśniami...IV 12, motto; V 57, 2; 7; V 87, 9; V 97, 1. 3

*Sponsus* zob. *Deus / Christus*

*Srzeniawa* (Śrzeniawa), herb Lubomirskich...*Ded.* [1]. [2]; VII 51,tyt.; *Acroam.Pol.* [17.] LXXI 4; [18.] LXXII,tyt. 6

*Srzeniaviae ceræ* (Śrzeniawy herby)...VII 51,3

*Srzeniavianum litus* (śrzeniawski brzeg)...*Ded.* [4]

zob. *Lubomirski Georgius*

zob. *Lubomirski Stanislaus*

*Stanislaus* (Stanisław), św., męczennik...IV *classis* III,tyt.; IV 75,1; IV 79,tyt.; IV 80,1; IV 83,tyt.; IV 86,tyt.; IV 89,tyt.; IV 90,tyt.; IV 91,tyt.; IV 92,tyt. 3; IV 94,1; IV 95,tyt.; IV 98,tyt. 3

*Cracoviensis episcopus* (biskup krakowski)...IV *classis* III,tyt.

*martyr* (męczennik)...IV *classis* III,tyt.; IV 78,2; IV 88,tyt.

*Orpheus Christianus* (chrześcijański Orfeusz)...IV 90,tyt.

*praesul* (biskup)...IV 76,3; IV 77,1; IV 79,1; IV 82,2. 6; IV 84,3. 6; IV 87,2. 6; IV 88,3; IV 89,1; IV 90,3. 4; IV 91,1; IV 93,3; IV 99,4

*Regni Poloniae patronus* (patron Królestwa Polskiego)...IV *classis* III,tyt.

*Stanislai* (Stanisławowie)...IV 100,3

Stempkowski (Stępkowski) Gabriel

*Braclaviensis castellanus* (braclawski kasztelan)...VI 97,tyt.

*Stephanus* (Szczeban), św., męczennik...VI 91,tyt. 1

*Stymphalus Ioannes* (Jan Stymfal), adresat epigramatu...V 14,tyt. 2; V 15,2

*Styx* (Styks / styksowe piekło), rzeka w Hadesie / piekło...III 10,4; IV 5,6; IV 6,2. 10; IV 7,8; VI 22,2

*Stygiae umbrae* (dosłownie: styksowe cienie; w przekładzie: kraj cieni)...IV 84,1

*Stygius ignis* (styksowy ogień)...IV 10,6

*Stygius Orcus* zob. *Orcus*

*Stygius turbo* (styksowy wicher)...VI 69,4

*Suecia* (Szwecja), kraj na północy Europy

*Sueciae Princeps* zob. *Carolus Ferdinandus*

*Sueciae Rex* zob. *Ioannes Casimirus*

*Suetonius* [*Caius Suetonius Tranquillus*] (Swetoniusz), historyk rzymski...*Prooem.*, przyp. 2

*Surius* (Bęgart), bohater epigramatu...II 91,tyt. 2

*Syrtes* (Syrty), zatoki morskie na północnym wybrzeżu Afryki...*Suppl.* [4.],2

Szczęśny zob. *Laetus*

Szumlin, miejscowość w województwie mazowieckim

*Szumliniana cerevisia* (szumlińskie piwo)...An [32.],tyt. 2

Śmierć zob. personifikacje / *Mors*

Śrzeniawa zob. *Srzeniawa*

święta zob. *Maria / Virgo / festivitas ab angelo Salutatae Virginis* (święto Zwiastowania Pańskiego)

zob. *Pascha* (Wielkanoc)

zob. *Pentecoste* (Pięćdziesiątnica / Zielone Świątki)

*Tagus* (Tag), rzeka...VI 79,2; VII 51,2

Tagi...*Acroam.Pol.* [17.] LXXI,5

- Tangred, adresat epigramatu...*Acroam.Pol.* [30.] LXXXIV, tyt. 1
- Taranda* (Taranda), bohater epigramatu...III 42, tyt. 6. 8. 11
- Tartara* (piekło / Tartar), (mit.) część świata podziemnego, piekło...II 11,1; IV 5,2; IV 6,3; IV 8,1
- Tartareus draco* (piekielny smok / piekielna bestia)...IV 5,1; IV 7,5; IV 10,3
- Tartareus hostis* (tartarejski wróg)...IV 6,9
- Tartareus mus* (dosłownie: tartarejska mysz; w przekładzie: mus upaść w piekło)...VI 22,2
- Tartarus* (Tartar, tu w znaczeniu: piekło)...IV 10,7; VI 31,5; VI 69,6
- Tatarzy, lud turecki
- tatarski cham...*Acroam.Pol.* [44.] XCVI, tyt.
- Tatianus* (Tatianus), bohater epigramatu...VI 3,2
- Teia Musa* zob. Anakreont z Teos
- Tetricus* (Tetryk), adresat epigramatu...II 47, tyt. 1
- Teuton, adresat epigramatu...*Acroam.Pol.* [8.] LXIII, tyt. 1
- Teutricus* (Teutryk), adresat epigramatu...III 25, tyt. 1
- Thalia Romana* zob. *Romana Thalia*
- Thebae* (Teby), miasto w Grecji
- Thebana urbs* (tebańskie miasto)...IV 99,2
- Themis* (Temida), (mit.) bogini sprawiedliwości...V 7,2,3; VII 10,3; *Suppl.* [9.],2
- Thersites* (Tersyt), najszpetniejszy z Achajów pod Troją, postać z *Iliady*...I 56,3
- Thetis* (Tetyda), (mit.) nereida, matka Achillesa...VI 76,2
- Thomas*
- Thomas* (Tomasz), św. ...V 85, tyt. 1
- Thomas Sanctus* (Tomasz Święty), bohater epigramatu...V 85, tyt.
- Thracia* (Tracja), kraina na Półwyspie Bałkańskim...III 72,3
- Tibullus* [*Albius Tibullus*] (Tibullus), poeta rzymski...*Prooem.* [7.]. [8.]
- Tonans* zob. *Deus*
- zob. *Iovis*
- Tongilianus* (Tongilian), bohater epigramatu...I 14, tyt. 2
- Tora* (Tora), bohater epigramatu...I 82, tyt. 1
- Tracja zob. *Thracia*
- Triones* (Tryjony), konstelacje...VII 41,1
- Tryjony...*Acroam.Pol.* [68. CXVIII] 2
- Troia* (Troja), miasto w Troadzie...II 62, tyt. 1
- Trosulus* (Trosul), adresat epigramatu...VII 48, tyt. 2
- Truttus* (Trut), adresat epigramatu...V 76, tyt. 1
- Tryjony zob. *Triones*
- Tullus* (Tul), bohater epigramatu...An [27.], tyt. 1. 2
- Turdillo* (Turdyllon), bohater epigramatu...VII 50, tyt. 1
- Turdus*
- Turdus* (Turd), adresat epigramatu...VI 25, tyt. 1
- Turdus Marcus* (Marek Turd), adresat epigramatu...I 22, tyt. 1. 2
- Turnebus* (Turneb), adresat epigramatu...VI 76, tyt. 1
- Turpilianus* (Turpilian), bohater epigramatu...II 48, tyt. 2. 4
- Tuscus* (Tusk), adresat epigramatu...II 89, tyt. 3
- Tymosz, syn Bohdana Chmielnickiego...*Acroam.Pol.* [43.] XCV, tyt. 1

- Tyrus* (Tyr), miasto fenickie  
*Tyrii odores* (tyryjska woń)...IV 22,1  
*Tyrius adamas* (tyryjski diament)...V 96,1
- Uber mundi* zob. *Deus / Christus*
- Urbs* zob. *Roma*
- Ursa* (Niedźwiedzica), konstelacja...VII 10,1. 4  
*Ursa Maior* (dosłownie: Wielka Niedźwiedzica; w przekładzie: Niedźwiedzice), konstelacja...VI 92,1  
*Ursa Minor* (dosłownie: Mała Niedźwiedzica; w przekładzie: Niedźwiedzice), konstelacja...VI 92,1
- Ursula* (Urszula), św., męczennica...VI 92, tyt. 2
- Valens Ignatius* (Ignacy Zdrówko), adresat epigramatu...III 47, tyt. 2
- Valerius* zob. *Martialis*
- Varrus* (Warrus), adresat epigramatu...III 23, tyt. 2; VII 43, tyt. 1
- Venus* (Wenus), (mit.) bogini miłości...*Prooem.* [4]. [8]; I 93,1; II 3,4; III 58,2; III 72,4; IV 45,3. 6; IV 90,8; IV 99,6; V 5,4; VI 39,1. 2  
*Veneres* (Wenery)...*Prooem.* [4]; VI 39,4
- Verbum* zob. *Deus / Christus*
- Vernicus Ioannes* (Jan Wernik), adresat epigramatu...II 79, tyt. 1. 7; II 80,2
- Verona* (dosłownie: Werona; w przekładzie: Dobrzyń), miasto w Italii...VI 94,2  
*Veronenses* (dosłownie: mieszkańcy Werony; w przekładzie: Dobrzyńianie / z Dobrzyńia)...I 70,1; VI 94, tyt.
- Victor, Aurelius* [*Sextus Aurelius Victor*] (Aureliusz Wiktor), historyk łaciński...*Prooem.*, przyp. 4
- Virago* zob. *Maria*
- Virgo* zob. *Maria*
- Virgo Beatissima* zob. *Maria*
- Volanus* (Wolan), adresat / bohater epigramatu...III 6, tyt.; III 14, tyt. 4; VI 43, tyt. 1; VI 48, tyt. 5; VII 36, tyt. 2
- Vulcanus* (Wulkan), (mit.) bóg ognia...*Prooem.* [4]. [7]; II 3,2. 4; III 35,1
- Warrus zob. *Varrus*
- Warszawa, miasto polskie  
warszawski kanclerz zob. Grabowski Albertus
- Wenus zob. *Venus*
- Wernik Jan zob. *Vernicus Ioannes*
- Werona zob. Dobrzyń
- Węgrzy, lud w Europie...*Acroam.Pol.* [43.] XCV, tyt. 1
- Wiktor, Aureliusz zob. *Victor, Aurelius*
- Wilno, miasto na Litwie  
wileńska wojewodzina zob. Chodkiewiczowa z Ostrogskich Anna
- Wiśnicz, siedziba Lubomirskich...*Ded.*, tyt.
- Wiśniowiecki  
Wiśniowiecki Jeremiasz, dowódca i polityk...*Acroam.Pol.* [77. CXXXVII], tyt. 6  
ruski wojewoda...*Acroam.Pol.* [77. CXXXVII], tyt.  
Wiśniowiecki Michał Korybut, król Polski...*Acroam.Pol.* [77. CXXXVII], tyt. 6

*Witowski Stanislaus*...VII 12-31, tyt.

*Knyszynensis capitaneus* (knyszyński starosta)...VII 12-31, tyt.

*Lublinensis capitaneus* (lubelski starosta)...VII 12-31, tyt.

*Sandomiriensis castellanus* (sandomierski kasztelan)...VII 12-31, tyt.

*Zwolensis capitaneus* (zwoleński starosta)...VII 12-31, tyt.

[Władysław] Jagiello, król Polski...*Acroam.Pol.* [45.] XCVII 1

wojewoda (*palatinus*) zob. Opaliński Krzysztof

zob. Wiśniowiecki Jeremiasz

województwo zob. Chodkiewiczowa z Ostrońskich Anna

Wolan zob. *Volanus*

Wulkan zob. *Vulcanus*

*Wojsza Stanislaus* (Stanisław Wojsza), adresat epigramatu...An [40.], tyt.

*Xerxes* (Kserkses), król Persji...IV 31,1

*Zacharias* (Zachariasz), (bibl.) ojciec Jana Chrzciciela...VI 54, tyt.

Zawacki [Teodor], autor zbioru praw...*Acroam.Pol.* [60. CXI] 5

Zdrówko Ignacy zob. *Valens Ignatius*

Ziemek Reginald / Rejnald, adresat epigramatu...*Acroam.Pol.* [28.] LXXXII, tyt. 1

Zoil, złośliwy krytyk...*Acroam.Pol.* [49. CI], tyt. 1; [88. CXXXVIII], tyt. 1

*Zollus* (Zol), bohater epigramatu...I 57, tyt. 1

*Zwinglus* [*Huldericus*] (Zwingli), [Huldrych / Ulrich Zwingli] teolog reformacyjny...

III 26,2

*Zwolensis capitaneus* zob. *Witowski Stanislaus*

# INDEKS INCIPITÓW ŁACIŃSKICH



- A dando primus nomen sortitur Adamus...VI 52  
A Graeco nomen cur traxit clepsydra *klepto*?...VI 28  
A Lecho Piastoque genus deducis, Holane...V 25  
A nobis missam contemnitis, Grane, salutem...III 74  
A rastris ad rostra gradum promovit Olavus...VI 99  
A tellure abeunt librati praesulis ossa...IV 72  
„Accipere est – inquis – miserum, donare beatum”...II 39  
Accipiter Corvusque suis ad sidera pennis...VII 31  
Accipiter sacer est Corvusque Leoque Gradivo...VII 12  
Ad bellum senis tendebat mensibus Aulus...I 30  
Ad galli cantum plorabat Apostolus olim...VII 7  
Ad – iuris, gaudete – vocati: Ad – Virgo – vocata...An [24.]  
Ad rem ius Nolanus habet, sed non habet in re...VI 3  
Adnutat castae dotalis oliva Minervae...IV 28  
Aenea nitratum minitatur machina fatum...V 21  
Aeternaturi solidum cape nominis omen...VI 97  
Albus olor meritis licet est bene notus avitis...Suppl. [3.]  
Alcidam exuvias victi vestire leonis...VII 26  
Alta voce canit, quando promittit Alanus...II 75  
Alter Aristoteles nostro iactaris ab aevo...II 77  
Amphitheatrales procul hinc, <procul> este triumphii...VII 32  
Amphora zodiaci caelestibus indita signis...I 80  
An non ergo rosam merito Te, Virgo, canemus...IV 23  
An non iure rosam, mea, Te, Regina, vocemus...IV 24  
An non Te nostram, Virgo, dicamus olivam...IV 26  
Anglica dotalem infernum possedit Elisa...VI 31  
Antiquata licet numerentur plurima verba...VI 18  
Ardalio Numas, tu nummos, Pontice, iactas...I 23  
Argentum nimium pretioso nomine dici...I 75  
Assurgit doctae campestris oliva Minervae...IV 27  
Astrologus fueram, fuerat dum vita superstes...VII 35  
At qui nycticorax digitale amplectitur aurum...VII 17  
Attale, salsus homo es, talem licet ante negabam...I 85

- Auctorem *Imperfecti operis* male credimus unum...I 77  
 Auctorem *Imperfecti operis* si, Candide, laudas...III 50  
 Augustae es frontis, nec iuste diceris effrons...III 91  
 Aula Placentinis, non Veronensibus apta est...I 70  
 Aulicus atque poeta placere et fingere gaudent...An [9.]  
 Aulicus es genioque cupis tibi quaerere laudem...An [41.]  
 Aulo nil fidei paene est iam, Varre, relictum...VII 43  
 Aurea barba tibi, caput est pretiosius auro...II 30  
*Aurea libertas* propria tibi voce vocatur...VI 30  
*Aurea libertas*, quamvis non *venditur auro*...VI 7  
 Aurea prisca fuit, nunc ferrea dicitur aetas...VI 37  
 Aurea promissas accendunt sidera linguas...V 11  
 Aurea quando mihi misisti munera, dixi...VI 85  
 Aureus es vates, nam multo es dives obryzo...VI 12  
 Aureus in digito cur coniugis anulus exstat?...Suppl. [8.]  
 Avarus auri, quidquid aut Ganges vomit...VI 79
- Barba tibi cana est, nigri, Faustine, capilli...II 82  
 Batte, diu stertis post lassae insomnia noctis...III 75  
 Bauce, sapis, dum te modicum sapere ipse fateris...III 82  
 Bauce, tuam mentem sublimem dicere montem...III 73  
 Bella movet Divinus Amor Libitinaque bella...V 82  
 Bellus arithmeticus, bellus divisor Anemo...II 95  
 Bis patiens et bis aeger dicatur, Alane...II 49  
*Bis puer esse senex* merito si dicitur, Aule...VI 59  
 Blancus habet rigidos, crispas Carnerio crines...II 8  
 Blandus adulator, subtilis palpo Marinus...III 65
- Caelum, non animum mutant, qui trans mare currunt*...I 64  
 Caesarie supplex implumem, Pontice, barbam...I 27  
 Caesariem calvo medicus promittit Habano...II 24  
 Calva tibi barba est, hirsutus, Pontice, vertex...II 69  
 Calvinus toties, toties documenta Lutheri...III 26  
 Calvitiem capitis paupertatemque comarum...III 12  
 Candide, pars potior totum denominat, ergo...II 31  
 Candide, venaris lepores, sed praedia perdis...II 54  
*Cantabit vacuus coram latrone viator*...An [16.]  
 Carmen apostolicum tibi plenum condo salutis...An [44.]  
 Casta cui maduit generoso mamma Falerno...IV 41  
 Castum stellatis corpus calcaribus urges...VI 21  
 „Casu vivitur” – inquebat Aulus...I 11  
 Cernens deformi pictum te, Clelie, vultu...II 33  
 Certe ego te dicam generosum Martis alumnum...An [17.]  
 Cetera quid memorem, quae Te, mea Virgo, coronant...IV 44  
*Colles Bacchus amat*, crescunt in collibus uvae...V 54  
*Colles Bacchus amat*, sursum se vinea tollit...I 97  
 Commoda si quaeris nostrae brevitatis, habeto...I 1



- Convenisse suis* dicebam *nomina* rebus...V 49  
 Cornua fronte geris lacero contecta galero...I 29  
 Corpora nil curans, hominum marsupia purgas...VI 48  
*Corpus, quod corrumpitur, aggravat* ire volentem...IV 68  
 Corripuit Iesum distorti carmine metri...VII 4  
 Crebra iocis misces alieni pocula vini...II 73  
 Credere, sed non visa – fides ea dicitur. Aula...An [43.]  
 Creditur esse liber, vetitus quia, pulcher, Ovenc...II 51  
 Credo, quod nullus foliis tot stipes abundet...III 44  
 Credo terri gallo cantante leonem...II 40  
 Crudelis Gallum fecit Turdillo spadonem...VII 50  
 „Cui caput est asini praefixum, vinea floret”...VII 25  
 Cui tot vulpinos subducunt pilea villos...V 98  
 Cuius, Petre, caput celebraris corporis esse...VI 73  
 Cuius promeruit teli cognomina crinis...VII 40  
 Cum bona verba malo torques, Bitinice, sensu...VI 38  
 Cum gladio Paulum cur noster pinxit Apelles?...V 31  
 Cum leve sublata tollit se lance cadaver...IV 62  
 Cum libas, praesul, Divini pocla Cruoris...IV 89  
 Cum Libertatem propriis amplecteris ulnis...VII 54  
 Cum maiora facit, quam Christus fecerat olim...IV 83  
 Cum male barbarico laceratum vulnere corpus...IV 46  
 Cum „mea lux” luscae dicis, Faustine, maritae...V 88  
 Cum medicus rigidam praescribit, <B>lance, diaetam...I 89  
 Cum mihi promittis, cum das tua dona, recuso...I 28  
 Cum Natum geminis redimebat Virgo columbis...VII 53  
 Cum paucis placuisse mihi mea carmina narras...VI 5  
 Cum pretio nostros emisset Soffara versus...I 18  
 Cum sacra membra pari permissa fuere bilanci...IV 58  
 Cum sacra Tartareo vestigia Virgo draconi...IV 5  
 Cum Stanislai sparsum super arva cadaver...IV 94  
 Cum te, Virgo, rosam Tyrri comitantur odores...IV 22  
 Cum Tibi constanti faveat victoria passu...IV 21  
 Cum tibi do sanctum parvo pro munere Thomam...V 85  
 Cum tibi fata ratem patrio pro stemmate scribunt...VI 87  
 Cum tibi Fortunae teretem Leo porrigit orbem...VII 30  
 Cum tibi navales impegit Prussia remos...IV 47  
 Cum tibi pro centro Deus est, quid mirer, ad illum...IV 74  
 Cum Tibi pullati solvuntur, Christe, dolores...IV 18  
 Cum tibi radendum caput est, quid fata moraris?...I 39  
 Cum tibi regalis disiungit dextera frontem...IV 88  
 Cum tibi supremi patriae panduntur honores...VII 21  
 Cum tibi tam casto distillent vulnera lacte...V 36  
 Cum tibi tam durum caput est durumque cerebrum...III 14  
 Cum tot divitias caeca concludis in arca...I 61  
 Cum vates medicusque bonus sis, dicere de te...An [29.]  
 Cum virginali candidus fluat cruor...V 40

Cur adeo vastam figulus tibi circinat urnam?...VII 48  
 Cur aurum instabili nomen desumpsit ab aura?...I 83  
 Cur Batidi tanto tumuerunt ilia monte?...II 13  
 Cur caput immani regalis dextera ferro...IV 86  
 Cur gentiliciis divinus praesul in agris...IV 79  
 Cur gerit arma manu rigidasque amplectitur hastas...IV 57  
 Cur levis imposito praesul supereminet auro...IV 64  
 Cur mea tam stolidis censuras carmina limis?...V 100  
 Cur non edo meos, incusas saepe, libellos...II 26  
 Cur non erubuit sanguis lictoris ad ictum?...V 41  
 Cur prohibet foedos Oven castrare libellos?...*Acroam.Pol.* [66. CXVIIa]  
 Cur Romam stolidam, stolidissime Maeno, vocasti?...VI 45  
 Cur secat in partes laniati praesulis artus...IV 91  
 Cur se pluralis numeri pronomine reges...I 87  
 Cur sua vernantes inter cunabula flores...IV 82  
 Cur tam crebra movent discordes bella mariti?...III 58  
 Cur tam delira praeceps ruit Anglia mente?...VI 2  
 Cur Tua, Virgo, ferum conculcat planta draconem?...IV 6  
 Cur virgo tollit geminas *ad sidera palmas*?...V 17  
 Cynthia, cui vatum molli praecordia lecto...Suppl. [6.]

Das bona verba bene, quoties, quod posco, reponis...I 90  
 Das mihi pro missis promissa ingentia metris...III 45  
 De fixo fecit Rufinus mobile bellum...I 16  
 Debita ne solvas, nova debita contrahis, Olle...VI 57  
 Declinans aciem, frustra te, Blance, scholarem...II 4  
 Dembiniae porrecta manus cur utraque nymphae?...V 7  
 Dente Lycambeo rodens mea scripta, poliri...III 52  
 Desere stellatos, bellax Capricorne, coluros...VII 22  
 Desperando iacet, quisquis desperat, Arane...I 48  
 Destruis, aedificas, disponis, surrigis, uris...V 66  
 Dicere de Petro: sanctorum gesta virorum...V 10  
 Dicere difficile est, ferro an sit fortior auro...VII 49  
 Dicimus: „argentum vivum”, non dicimus: „aurum”...V 2  
 Dicitur hic vates, hic sed pede claudus oberrat...An [13.]  
 Digna legi cedris inscribi verba iubentur...IV 16  
 Dis dat divitibus proprio de nomine nomen...II 61  
 Dives ego precibus, tu dives mercibus, Aule...VI 24  
 Dives opum, sed pauper opis, Soncine, Volanus...VI 43  
 Divitias spinis similes qui dixerat esse...VI 49  
 Doctior et Musis, et Phoebo doctior esses...I 92  
 Dum Bethlemitico Christus fuit ortus in antro...IV 93  
 Dum cadit in terram regalis pondus obryzi...IV 65  
 Dum caput oranti Audacis discriminat ensis...IV 87  
 Dum centum tibi, mille dum salutes...II 15  
 Dum fugit ex acie, frustra culpatur, Arane...[III 95]  
 Dum furit implacido letalis Sirius igne...V 81

- Dum grandem capitis scopulum super aethera tollis...V 28  
 Dum lepores Fuscus sequitur, dum Nola lepores...II 67  
 Dum Martiales bucinas inflat Myron...VI 4  
 Dum mea clementi *torrentur viscera febre*...V 13  
 Dum mutat fortuna vicem, mutatur amicus...An [45.]  
 Dum nego te, Macrine, sophum, mea verba subaudi...I 84  
 Dum nemus et virides incedit Bogna per agros...IV 81  
 Dum pertinaci scrinio sepelit opes...VII 39  
 Dum peto, Blance, taces: saltem bona verba dedisses...II 29  
 Dum peto, Gazo tacet; poterit, Rufine, negare...III 84  
 Dum premis invicto fatalia Tartara passu...IV 8  
 Dum promissa negas, dum veris falsa remisces...I 53  
 Dum, Pruthene, aperis septeno vulnere corpus...IV 55  
 Dum quatis Alberti septena cuspide pectus...IV 54  
 Dum sua lactenti Reges dant munera Iesu...II 59  
 Dum tam multa bibis, vacuas dum pocula mille...III 23  
 Dum te, Sarmaticae, praesul, lux maxima gentis...IV 66  
 Dum toties Gallos, Romanos visit et Anglos...III 60  
 Dum toties Graecos, toties dum vertis Etruscos...II 35  
 Dum toties medicos, toties dum pharmaca poscis...III 47  
 Dum toties speculum versas, iam paene timebam...I 56  
 Duxisti uxorem, toties simul illa vicissim...I 46  
  
 E bello rediens, Rufinus: „Fallimur” – inquit...II 86  
 E putri genitus genio, deformis *Eras mus*...VI 22  
 Ecclesia quibus nuper acephala placuit...VI 44  
 Egregius tota celebratur musicus urbe...II 92  
 Eiuras fixum, dilaudas mobile bellum...I 49  
 Emisti magna pretiosos merce capillos...I 14  
 Emyrei, Capricorne, tibi debentur honores...VII 23  
 En, en, flammivomum Pruthenus ponderat ignem...IV 67  
 Enceladum Brontemque tuo qui corpore vincis...VI 74  
 Ennius in putido sepelivit stercore gemmas...V 5  
 Errant in numero Parcarum, Prisce, poetae...I 81  
 Es gruibus minor, at quovis es passere maior...II 64  
 Esse diem credis, quales et dicimur esse...VII 36  
 Est bene, sit quamvis medico spes omnis in herba...I 68  
 Est nihil in toto doctrina rarius orbe...V 63  
 Est pluralis amans, numeri est osor specialis...III 77  
 Est ridere hominis proprium, at proprium est quoque stulti...II 89  
 Est spectabilis et venerabilis Attalus, Horne...III 34  
 Est tibi lac vinum, Tua sunt botrus ubera, Virgo...IV 4  
 Este procul, celebres pretiosis fluctibus undae...VII 51  
 Et caput, et mentum flavo tibi non caret auro...III 15  
*Et genus, et formam regina Pecunia donat*...II 94  
 Etsi nescirem <te isto> cognomine dici...III 76  
 Ex auro mala vina bibens, mihi pocla propina...II 6

Ex mento imberbi Phoebum te, Pontice, iactas...II 52  
 Ex una quando costarum condidit Evam...VI 63  
 Ex vero patrum nomen meruisse ministros...V 79  
 Exili pretio defuncti praesulis ossa...IV 70  
 Extendam dextram, quoties mihi munera porges...An [36.]  
 Extenuans, quod, Paule, petis, nihil esse fateris...VI 56  
 Extenuant, variant, tendunt tensamque remittunt...II 81  
 Externas numquam non lustras, Maevie, terras...I 96

Facundum iuras, iuras te, Plance, disertum...I 69  
 Falleris et nimium crassus te decipit error...VI 80  
 Fecundi calices quem non fecere disertum?...I 25  
 Feliciani natus et Primi die...II 42  
 Fellis habet tua Musa minus piperisve, salisve...V 93  
 Fenus et usuram frustra confundis, Alane...VII 3  
 Fine coronari dicuntur cuncta; vovetur...I 54  
*Finis opus*, vulgi iactatur voce, *coronat*...I 55  
 Flos fuerat Lechici quondam pulcherrimus horti...V 19  
 Foeda tibi exussit Vulcanus carmina – luce...III 35  
 Forma, Turde, carens, frustra prope diceris esse...VI 25  
 Formosam minus aut magis pudicam...V 90  
 Fortunata senex, manibus tua stringere vota...VII 52  
 Fronte capillata a tergo est occasio calva...II 80  
 Frumentum Christi quondam se dixerat esse...IV 98  
 Frustra conquereris caro viduatus amico...II 87  
 Frustra conquereris, frustra me, Faustule, damnas...I 9  
 Frustra ieiunos incusas, Lentule, versus...I 42  
 Frustra indignaris stulto, Belande, Marino...II 90  
 Frustra te claudum nostri scripsere poetae...II 93  
 Fundamenta Tibi summis in montibus esse...IV 7  
 Futtillis ambitio post funera quaerere vitam...Suppl. [7.]

Graecia, nolo tuos, Ausonia, nolo liquores...An [32.]  
 Grammaticis si forma sophis, quae dicitur, esset...II 48  
 Grande tibi caput est, sapientia parva. Quid istud?...II 37  
 Gratulor et quod habes, et quod merearis honores...I 78

Habdank iure tibi patrio pro stemmate dandum...VII 11  
 Habere multas Ruspicum quis neget opes?...VI 58  
 Hac ratione potes pastor, Cutlande, vocari...VII 1  
 Haec Iagellonicae non ultima gloria gentis...An [1.]  
 Haec me non vano quondam luisse calore...V 75  
 Haec nova cum legerit, licitum est, ut carmina censor...Suppl. [5.]  
 Haec tibi Garneti surgit de sanguine messis...VI 70  
 Haereo, quid dicam, quoties mihi, calve, recurris...V 56  
 Hanc, quae Nazaridum murmur despectat aquarum...IV 30  
 Herculeae sileant mendacia vincla catenae...VI 61

- Heu – „Fuge!” – miraris crudelia verba, viator...V 47  
 Hic, qui Lubliacae praestabat stemmata terrae...VII 29  
 Hic, ubi de viridi pendentia poma smaragdo...IV 11  
 Hic, ubi laxatis terebinthus panditur alis...IV 40  
 Hic, ubi Nazareas vivax lavat unda plateas...IV 12  
 Hic, ubi se vitreis affantur flumina labris...IV 29  
 Hic, ubi sidereis agitur scaena viretis...V 57  
 Hic, ubi sub viridi fulgent palmeta sereno...IV 20  
 Hinc procul este metus, dubii procul este timores...VII 28  
 Hinc procul illa, Cyri solium quae, vitis, inumbrat...IV 42  
 Hoc faciunt medici, quod fecerat ille poeta...III 4  
 Hoc mihi da, sine quo; cum quo nihil, ipse teneto...An [42.]  
 Hostis nullus erit, qui te sine clade lacessat...V 72  
 Hos umeros, haec ora refert animosque potentes...An [2.]  
 Huc, huc, Christicolae, celeres advertite passus...V 38  
 Huic merito vitae nomen debetur et omen...IV 43
- I, digna Ausonias tetigisse, sagitta, tiaras!...V 68  
 I, Lechic*<i>s* aquilis aquilas committe Latinas...VII 15  
 I, liquidum ingentes describe per aera gyros...VII 14  
 I, modo, Lipsiadum, solio, solea apta, Latino!...V 67  
 I nunc aucupio, volucris celeberrima: posthac...VII 13  
 I nunc, fatidici damna mendacia vatis...V 23  
 I, quo nobilitas te ducit et inclita virtus...An [33.]  
 Iacobi baculo toties dum vapulat Ollus...III 49  
 Iacturam veterum faciens Britannia morum...III 85  
 Iam, quod naso aliquis suspendi possit adunco...II 68  
 Iam scio, cur sacrum se tollit in aethera corpus...IV 61  
 Iam toties pro te supremo vota Tonanti...V 48  
 Igne maritatum tandem credemus olivam...IV 25  
 Ignosco, quoties oleo caput, Aule, perungis...VII 37  
 Illa rosis violisque dies indormiit albis...V 87  
 Ille ego Lechiaco rex sum decoratus amictu...An [3.]  
 Illo, crude, tuam duxisti, Plance, maritum...III 78  
 Illud, quod veteri celebratur carmine, credo...V 4  
 Immensum, Romane, tumes tumidumque superbis...II 63  
 Immerito testae capiti das, Itale, nomen...III 41  
*Imperfecti operis* quoties producit auctor...I 17  
 Impia lascivos protrudunt saecula vates...III 72  
 In cervis hircos veterum commenta sophorum...VI 62  
 In Cruce dum moritur Patris Sapientia, Christus...IV 85  
 In fruge pictam sanguinis gutta tui...VI 66  
 In qua, si titulum cum primo carmine demas...V 94  
 In quo se videat, speculum, Blandrata, dedisti...VI 78  
 Indignaris, odis, succenses, corripis, urges...III 87  
 „Indignor tibi, quod mihi nil rescripseris” – inquis...V 24  
 Ines, serenum gentis inclitae iubar...An [46.]

Infamas proprio sacrum cognomine nomen...III 33  
 Infami retogens inscriptum stigmatē corpus...II 12  
 Ingenio nimium veloci diceris esse...*Acroam. Pol.* [35.] LXXXIX [a]  
*Ingeniosus homo es; nemo te, Cosmice, damnet...*II 71  
 Ingentes animos exili corpore claudis...II 76  
 Inquis: „Caro emitur, precibus quod venit”, Olave...VI 9  
 Inscripta cedro (fama si verax canit)...IV 15  
 Insignem magnis maculam natalibus infers...V 86  
 Integra vita mihi periit consumpta bibendo...II 19  
 Ite, croci, violae, myrti laurive, rosaevae...IV 19  
 Ite, leves cerae! Quid prodest stemmate longo...VI 81  
*Ite, leves elegi, festivi, currite, plausus...*II 58  
 Ite, Paraetonio celebres Machaone succi!...V 35  
 Iudicio librae permissum corpus ad astra...IV 63  
 Iuncta rosis quoties nituerunt lilia, Virgo...IV 3  
 Iungite concordēs concordia pectora, sponsi...An [25.]  
 Iure caput tibi multa tegit, Protreptice, pluma...VI 14  
 Iure Gunebaldum non censes, Brene, poetam...VI 84  
 Iure tuas proprio celebrasti carmine laudes...VI 34  
 Iurgia mitte procul! Quid prodest, Attice, longa...Suppl. [9.]  
 Iusta mihi dubiam variat sententia mentem...V 91  
 Iusta rosis nuper fuerat lis orta duabus...IV 45

Karnkovios, Lechicus Iason, dum navigo Colchos...V 84

Lac ferrum sequitur, capitis subit unda choreas...V 43  
 Lacteus orator meruisti, Paule, vocari...V 39  
 Laetum te dici, scis, quae sit, Laete, figura...III 61  
 Laudatur pinguis vitulus, laudatur et anser...III 64  
 Lazare, lingua canum nequeat te reddere sanum...VI 42  
*Legibus antiquis stat res Romana virisque...*VI 40  
 Liber ab invidia vixisti nuper in aula...VI 95  
 Libra, planetares inter radiata coluros...IV 71  
 Lignea, Turde, domus, focus est tibi saxeus. Illi...I 22  
 Lilia, cum palles vultu, mea, das mihi, Virgo...V 27  
 Litis patroni dicuntur iuris alumni...An [23.]  
 Littera divitias, quis crederet, abstulit una...II 16  
 Littera Graeca tibi multo se miscuit usu...I 91  
 Lucem defunctis aeternam rite precamur...IV 92

Mactatur Christo lucem spargente Ioannes...VI 55  
 Maenades infensis lacerarunt Penthea thyrsis...IV 99  
 Magne Leo, patrii perumpē obstacula muri!...VII 27  
 Magni fur generis, palo defigeris alto...V 95  
 Magnum te iactas, magnus vis, Paete, vocari...II 83  
 Maiorum comites comites si dicimus esse...III 67  
 Manum te habere dicerem magneticam...II 23

- Materiam quoties informem, Prisce, negabas...V 26  
 Materno vallum, patrio de stemmate tures...V 20  
 „Mater Virgo mea est” – Deus inquit. „Et est mea mater...IV 1  
 Me frustra incusas scripsisse epigrammata curta...VI 32  
 Me mea si proprium propellet patria civem...An [12.]  
 Me miserum dicis; melior tu, Line, poeta...I 33  
 Me miserum: quamvis credas mihi, sed, Clite, nil das!...III 27  
 Me simis, Clite, versibus lacessis...III 22  
 „Mecum habito” – dicis. Laudo, sed dispice, tecum...I 66  
 Mentiri assuetum docuerunt fingere Musae...VII 46  
 Mentiris, dicens *pacem te poscimus omnes*...I 79  
 Mercurium argentum vivum cur dicimus esse?...VII 47  
 Metra mea incusas nimiae brevitatis, Olave...I 99  
 Millenis arctum percurris passibus orbem...V 59  
 Mirabar dici „dentatam”, Bassule, „linguam”...III 38  
 Misisti cultos culto cum carmine flores...V 65  
 Morbos, Paule, tuam non miror tollere zonam...V 33  
 Morbus ubi nullus, nulla est medicina, Noroni...I 10  
 Mordacem evulsis linguam pro dentibus Ollum...III 39  
 Mos est sacrilegos flammis ac igne cremari...IV 96  
 Multa bibo loquitur. Causam si vultis, habete...An [14.]  
 Multa dabas Besso, moriens dat nil tibi Bessus...II 55  
 Multa rogas multos, dare multi multa recusant...I 41  
 Multa salus Rufo, nam expendit mille salutes...An [15.]  
 Multa tibi densas constipant horrea fruges...III 57  
 Multiplicas, addis; cur non quoque dividis atque...V 29  
*Multorum capitum* plebs *belua* dicitur esse...V 89  
 Multorum capitum scripsisti, Fustice, librum...VII 6  
 Multum Cinna sibi placet, Macrine...I 15  
 Multus honos illi licet est, tamen altior inde est...An [19.]
- Nam quis de Stephano vatem neget ista locutum...VI 91  
 Ne mea de putri scateant epigrammata vena...I 4  
 Ne mirere Petrum, pedibus quod sidera versis...VI 19  
 Ne mirere Toram, cum *veris falsa remiscet*...I 82  
 Ne tu, ne Persi *corvos* mirere *poetas*...VII 20  
 Nemo lacessitum se nostro carmine dicat...I 5  
 Nemo placet cunctis nec cunctis displicet, Aule...I 94  
 Nemo te causas lucrari iure negabit...VI 23  
 Nemo tuam, Faustine, potest numerare monetam...I 12  
 Nempe cui medici multo se miscuit usu...V 14  
 Nescio, quos pupugi, pupugi tamen, Attale, quosdam...III 8  
 Nestoreo dignus senio Pylilique senecta...III 46  
 Ni salvatela violento vulnere rumpas...II 57  
 „Ni saturam sapiat, prope nil epigramma valere”...VI 27  
 „Nil facio” – dicis, cum docta volumina versas...I 36  
 Nil hic festivum scripsi, nil, dicis, acutum...I 100

- Nil mihi cum thermis: thermas mihi, Blance, caminus...III 24  
 Nil, Rutlande, boni faciens, bona verba frequentas...VI 93  
 Nil tibi cum libris, libras tibi congere, Fusce...VI 71  
 Nil tibi cum Phoebo, nil Phoebo, Mattule, tecum...II 28  
 Nil tibi, Plance, sapit: non culti pagina Flacci...III 28  
 „Nil valeo” – dicit, quoties aegrotat Alanus...VI 35  
 Nobilitas nostros, dum carpis, Prisce, corymbos...III 90  
 Nolane, quavis postulas aliquid die...I 44  
 Nolim Nestoreo vitam producere filo...II 1  
 Nomine nescio, quo possim te dicere. Quare?...III 48  
 Non accuso Brenum toties, quod posco, negantem...V 58  
 Non bene confundis vicina vocabula, Noni...VI 29  
 Non bona, Trutte, malo nupsit Ludmilla marito...V 76  
 Non ego quaesierim Panchaeae cinnama silvae...IV 32  
 Non ego te miror longum breviare „videre”...I 51  
 Non ego te miror mores hausisse lupinos...III 3  
 Non ego te miror, supreme vicarie Christi...VI 20  
 Non est, cur metuas iuvenilis spicula mortis...III 19  
 Non est, cur spoliem pretiosae pharmaca silvae...IV 33  
 Non est laus magni capitis, quod diceris, esse...III 16  
 Non habet Aulus opes, potius sed habetur ab illis...VI 72  
 Non hoc de sola medicina dixerō, quaevis...V 15  
 Non hoc difficile est sanctorum scribere vitas...V 9  
 Non iacet in molli veneranda scientia lecto...III 21  
 Non incedere, sed cupis volare...III 88  
 Non lacrimis, vino tumulum perfunde, viator...II 18  
 Non mea saepe libris in nostris menda critizas...VI 64  
 Non nego te doctum, non te nego, Line, disertum...II 25  
 Non nos haeretici, quoties discredimus Ollo...III 93  
 Non patitur geminos caelum, Protreptice, soles...I 67  
 Non solae caecos, tenebrae, fecistis: et ipse...V 32  
 Non sunt, crude, mei, quos carpis, Mome, libelli...II 99  
 Non te pentametrum non possum dicere. Quare?...III 17  
 Non tibi, Marce, domo timor est habitare labanti...III 89  
 Non tibi sit probro glabrae Calvaria frontis...III 29  
 Non volo te totum, quis nobis diceris ac es...III 96  
 Nondum curta tibi sapiunt epigrammata, Noli?...I 50  
 Nubendo infaustum traxisti a nubibus omen...III 51  
 Nulla cedrum caries corrumpit, nulla Mariam...IV 14  
 Nulla tuo calci impune insidiabitur Hydra...V 71  
 Nullos iustitiae consultos dicimus, etsi...VI 83  
 Nullus non criticus tibi, Pardule, volvitur annus...III 56  
 Numquam dolorem dentium patitur Milo...III 83  
 Nutibus alloquitur, respondet nutibus, Haune...III 70  
  
 O, quam te sanctum possemus dicere, Menni...III 7  
 O, quanti sceleris reus es regisque, reique...VI 17



- O, si quando meae foetebunt crimina culpae...IV 34  
 O, si quando mei livescent vulnera cordis...IV 35  
 O spes fallaces! Pelago ne crede, viator!...Suppl. [4.]  
 O Venus! Impurus quantum tibi debet Ovenus...I 93  
 Obiectum excusans nostro tibi carmine crimen...VI 65  
 Occipitis calvi sterilem tibi, Vernice, campum...II 79  
 Ollum nasus habet, non Ollus, Candide, nasum...I 73  
 Omnes condemnas, simul at damnaris ab illis...I 74  
 Omnia, Blonde, negas, quidquid nos dicimus esse...II 78  
 Omnia decoxit legum iurisque peritus...III 69  
 Omnia devitas, declinas omnia, pigre...I 7  
 Omnia pauperibus spondes post fata daturum...II 72  
 Omnia promittens, ipse accipit omnia Rufus...I 86  
 Omnia, quae scripsi, qui laudat et omnia damnat...VII 9  
 Omnia quod laudanda facis, testatur id unum...Suppl. [1.]  
 Omnia scit Battus, sapit omnia et omnia callet...V 46  
*Omnia sunt hominum tenui pendentia filo...*I 8  
 Omnia te nosse affirmas, Tulle, omnia scire...An [27.]  
 Omnibus invitis vitam prope solus habebat...VII 5  
 „*Omnis homo mendax*” – audivit Fuscus et inquit...II 50  
 Ora, genae rutilo splendent picta colore...An [6.]  
 Orator dici mavult quam Baucis arator...III 55  
 Orbatus gemino tenebrosae Castore frontis...III 6  
 Ore manumque canis, caneres tamen aptius, Auxe...II 56  
 Orpheus Euridicen Stygis revocavit ab umbris...IV 84  
 Orpheus in silvis, inter delphinas Arion...IV 90  
*Orpheus uxorem raptam repetivit ob Orco; ad...*An [20.]  
 Ortum te dicet prisca de gente Nasonum...III 43  
 Ortum te prisca narras de gente Pisonum...I 88  
 Ossa ubi sunt patris, colis agrum hunc, Rolle, paternum...An [8.]
- Pallida, Virgo, tuis blanditur Luna cothurnis...V 1  
 Pande catenatae laxata repagula linguae...VI 54  
 Pande triumphales, felix terebinthe, capillos...IV 38  
 Pandito Orontaeae nebulosa volumina myrrhae!...IV 37  
 Pandito, Virgo, mihi lacrimosi nubila fumi!...IV 36  
 Pareo, quod suades, excretam ponere barbam...An [37.]  
 Pars ubi deest, totum quoque deest, fert rite logista...An [18.]  
 Patria iure tibi Daventria dicitur esse...VI 82  
 Pauca rogas multos, sed praestant nil tibi multi...I 40  
 Pauper es; heu, paucos ditarunt, Prisce, poetas...II 100  
*Pauper ubique iacet.* Reges prope at ille iaceret...An [11.]  
 Per vada Lethaei manes vectasse fluenti...IV 50  
 Perfusos oleo combussit Cotta capillos...I 13  
 Perpetuam frontem deplumi vertice praefers...III 68  
 Perpetuis totum consumis litibus annum...I 62

- Perpetuo amentes miseri torquentur amantes...III 31  
 Perpetuo caelos, numquam, Lage, Tartara lustras...II 11  
 Pessima vina mihi pretioso fundis in auro...II 5  
 Plus nimio crassam nutris pinguemque Minervam...III 54  
 Plus videt uno oculo propria Faustinus in arca...VI 10  
 Pota tibi toties medicati vina Lyaei...III 10  
 Prae reliquis fures felices dixerō, Flacce...An [26.]  
 Praecessit nox, Crispe, diem lucemque tenebrae...I 71  
 Praeconem Verbi laudas, Servande, Brenanum...VII 33  
 Praeripuisti aliis fugiendo, Ruspice, palmam...II 10  
 Praesentis Drances ignorat temporis usum...III 9  
 Praesulis armatam dum cerno cuspidē dextram...IV 52  
 Prandia dat mundus, fallax ientacula daemon...VI 6  
 Prima columba novos aperit Noana Triones...VII 41  
 Primi pastores natum cognostis Iesum...VII 8  
 „*Primus in orbe deos fecit timor*” – haud bene dictum...VI 33  
 Principiis, Faustine, tribus rerum omnia debes...An [35.]  
 Principis hanc Caroli depinxit imaginem Apelles...An [5.]  
 Pro gentilicio stellas qui stemmate praefert...VII 44  
 „Pro placito verbis ut nummis utimur” – inquis...I 6  
 Pro vena Venerem lascivo carmine promis...VI 39  
 Promissi Prino crines promissaque barba...III 79  
 Promittis toties, numquam promissa daturus...III 66  
 Pulicis et culicis quaedam nec concordia, None...II 60  
 Pygmaeos versus pango, tu, Prisce, Gigantes...I 98  
  
 Qua prece, qua pretio redimis tua carmina, Maeni...V 60  
 Quadraturae inhians, misces *quadrata rotundis*...VI 15  
 Quae coracem colacemque habeat concordia, quaeris...VI 90  
 Quae levat Alberti pretiosum, libra, cadaver...IV 73  
 Quae Paphiae potuit domuisse incendia flammae...II 3  
 Quae solea Ausonias tuto penetravit ad Alpes...V 69  
 Quae velo remoque carens, maloque carina...VI 86  
 Quaeris, cur lacerum spargit super arva cadaver...IV 100  
 Quam bene catholicis concordant sidera fastis...II 74  
 Quam bene cognati mensuram nominis implet...III 40  
 Quam bene, dive, crucem patrio pro stemmate gestas...IV 78  
 Quam bene, dum crudis infligit vulnera remis...IV 48  
 Quam bene regalem cumulat nova purpura florem...V 62  
 Quam bona concordēs miscēt commercia fratres...VI 75  
 Quam sint veraces vestri, Reginalde, ministri...VI 100  
 Quamvis iure puer, praecursor magne, vocaris...VI 53  
 Quamvis uxoris caput est, Macrine, maritus...VI 16  
 Quando fame premeris, famosum te, Gito, dicis...III 81  
 Quando reus vitii convicia, Tetrice, iactas...II 47  
 Quando tam valido vestri flagratis amore...V 64  
 Quando tot pecudes caula concludis in ista...VII 2

- Quando venenatum stravit Medea draconem...IV 9  
 Quantus es, in laudem mihi de te dicere fas est...An [31.]  
 Quas hic Blanditias vetas, Valeri...I 26  
*Quem Numen castigat, amat. Quid maestus anhelas?...I 47*  
 Quem tu sacrorum tanta fers laude ministrum...VII 34  
 Quem vos sacrilega damnastis morte, Britanni...VI 69  
*Qui cito dat, bis dat. Bis cur non accipit ille...VI 47*  
 Qui faciem minio pingit plumboque capillum...VII 38  
 Qui fuerit numerus sapientum, Graecia dixit...V 30  
 Qui laudat cunctos, qui damnat, Narnice, nullum...III 2  
 Qui mihi Pannonica fodiet sub vite sepulcrum...II 21  
 Qui petit, accipiet: pete, sic potiere petitis...An [30.]  
 Qui sancti digitum rabido consumpserat ore...IV 95  
 Qui Stanislai natalia conspicias arva...IV 80  
 Qui vacuum, qui iure queant hunc dicere culmum...VI 68  
 Qui vivus nivei vestigia presserat Agni...V 83  
 Quicquid beatum, quidquid aequatum diis...III 42  
 Quid facio, quaeris, quoties tua metra revolvo...I 65  
 Quid facio, taceo dum, saepe requiris, amice...An [39.]  
 Quid facit Haymo? Iubet salvere, valere et avere...VI 96  
 Quid mihi cum caelis? Caelum mihi sufficit unum...I 58  
 „Quid mihi cum citharis? Molles procul este Camenae!...II 36  
 Quid mirum, si, Sponsa, Tui petis oscula Sponsi?...V 97  
 „Quid placuit – quaeris – quam pinxit Pollio, Troia?“...II 62  
 Quidquid ait Blancanus, ais; quidquid facit, audes...VI 98  
 Quidquid, Blance, rogo, tetrico negat Ellius ore...V 77  
 Quid sit sal fatuus, didici te, Brute, magistro...V 3  
 Quid sit sportula, parcus Haymo nescit...I 72  
 Quid tibi cum facie? Mores natalibus aequa!...V 61  
 Quid tibi cum remo? Quid cum septempace telo?...IV 53  
 Quid tibi cum thermis? Si vis, Rufine, valere...I 43  
 Quid tua lux possit, didici te, Petre, magistro...VI 1  
 Quin iuga summorum tuto superaris honorum...VII 16  
 Quis caput ignitis armant incendia linguis...V 12  
 Quis fuit et quantus, post hunc sua funera cerne...An [34.]  
 Quisquis es, hunc potius tumultum non dicito ventrem...V 53  
 Quisquis funereos cyparissum vertit ad usus...IV 17  
 Quisquis honoratos sceptri mercaris amores...III 36  
 Quis te non possit bifrontem dicere lanum?...III 86  
 Quis te nosse potest melius, Pauline? Sapisti...II 53  
 Quis te posse neget supremas tangere metas...V 74  
 Quis te, quis solidos dubitabit figere gressus...V 73  
 Quis te, quis tandem numeri neget esse dualis?...I 32  
 Quo Graeci casu caruerunt, non caret Aulus...II 85  
 Quo lucus Parcaequo modo, Bonafidius isto...VI 41  
 Quod bobus commune, tibi est, edentule, factum...I 19  
*Quod corrumpitur, aggravare, corpus...IV 69*

- Quod gravat ingenti depressum pondere collum...III 62  
 Quod me saepe negas, non te nego, Batte, poetam...II 14  
 Quod modicum argenti sacros praeponderat artus...IV 59  
 Quod neglegenti scripseris librum manu...V 8  
 Quod telum Latias secure contigit arces...V 70  
 Quod tibi vera loquor, depromis corde furores...An [10.]  
 Quod toties rem tangit acu, non miror, Anemo...VI 46  
 Quod tumido veteres tangebant calce dynastae...IV 10  
 Quod tu sollicitis corradis quaestibus aurum...VI 88  
 Quos modo cantores numerat tua musica, Menni?...III 1  
 Quos propriae cingis sanasque ligamine zonae...V 34  
 Quot Plutum, totidem vexant te, Fusce, sorores...V 80  
 Quot tibi vulneribus patefecit viscera ferrum...IV 56
- Rade comas capitis, suspirans, Pontice, barbam...II 70  
 Rara placent passim, laudantur rara, Bavilli...III 94  
 Remum nescio quis picto superaddidit orbi...IV 49  
 Res mira est vacuum gravius portare crumenam...VI 51  
 Rex es, quando tibi *regina Pecunia* nubit...I 95  
 „Rex” et „lex” similis concordant nomine vocis...VII 42  
 Rhetor es at clausam stringis tamen, Attale, dextram...I 35  
 Rhinoceros, taurus, satyrus, daemon, caper, agnus...I 59  
 Rite secuturis sacrae vestigia plantae...IV 76  
 Rodis in offensam conductis dentibus offam...III 18  
 Romanas quondam conatus fingere voces...VII 18  
 Romanis olim captos efferre sub hastam...IV 51  
 Rumpe moras, quid longa trahis praeludia? „Salve”...VI 77
- Sacra tuam, iactas, super est Calvaria frontem...II 9  
 Saepe caput, Rufine, dolens sermone Latino...II 65  
 Saepe errans semperque vagus, Fa<n>tine, negabat...VI 36  
 Saepe genus iactas Romanum, Blandule. Credo...II 38  
 Saepe Iovem mirare suo genuisse cerebro...II 84  
 Saepe meam fugiunt meditata poemata mentem...II 22  
 Saepe mihi clauso veniunt epigrammata libro...III 11  
 Saepe mihi narras: „Patrum monumenta revolvo”...I 76  
 Saepe mihi Rufus sapientia fercula laudat...II 96  
 Saepe propinatam expendisti, Rufe, „salutem”...I 20  
 Saepe refers, mea quod non pauci carmina carpunt...I 60  
 Saepe salutatum dites accedit amicos...III 71  
 Samson Gazenas infracto robore tures...V 22  
 Sancire legem, Plance, sumptuariam...VI 89  
 Sanguinis ante Dei veniebat clamor ad aures...V 42  
 Sarcophago tumulare licet, sed corpore tantum...An [38.]  
 Scabrosos toties reprehendis, Ruspice, versus...II 27  
 Scribat ut in caelis vitae tua dextera librum...An [28.]  
*Scribimus indocti doctique poemata passim...Acroam. Pol.* [50. CIIa]

- Scripsisse me nil singulare iactitas...III 100  
 Scripturos Tyrio digitos adamante coronas...V 96  
 Securus vive aeternae, vir maxime, famae!...VII 19  
 Semper agis animam, moreris sed, Pontice, numquam...II 7  
 Sera palatinis coniungis prandia cenis...III 20  
 Servorum in manibus vigiles ardere lucernas...IV 97  
 Sesquicrucem e patrio desumas stemmate, praesul...IV 77  
 Seu tortor tibi, sive Gallicana...V 16  
 Si bona sollicitus conscripsit carmina vates...IV 13  
 Si foret arboribus prior illa cupido creandi...IV 39  
 Si medicos modicos adhibes, si pharmaca rara...VI 60  
 Si me plena mero, socii, concluderit urna...II 20  
 Si mihi, Virgo, faves, si vatis vota secundas...III 92  
 Si non vis blaesus, si non vis balbus haberi...II 34  
 Si tibi sunt animo pretiosi Martis honores...III 37  
 Sic dextras, sic ora refert, sic lumina Princeps...An [4.]  
 Simplice vestitum tunica te nemo lacesat...I 38  
 Sit crinale decus tibi, mi crinalis Apollo...An [7.]  
 Sit iuvenile licet corpus tibi florida et aetas...Suppl. [2.]  
 „*Sit tibi terra levis*” – non possum dicere. Quare?...II 17  
 Spiritualis homo duxisti, Blance, maritam...VI 50  
 Spiritualis homo est, dicebas, Myrtille, frustra...VI 11  
 Stultitiae laudes unus celebravit Erasmus...VI 13  
 Sunt bona, sunt, fateor, mediocria, sunt mala plura...I 2  
 Sunt haec apta minus, poterunt tamen apta videri...I 3  
 Sunt innocentes et verecundi sales...III 97  
 Surdo aures oculus, muto dat dextera linguam...II 66  
  
 Tam bene victoris generoso nomine gaudes...II 97  
 Tam criticos multos quam paucos saecula iustos...III 99  
 Tam leve miraris post tot ieiunia corpus...IV 60  
*Te dare promittis* post mortem cuncta nepoti...V 50  
 Te quoties viso, recitas mihi carmina mille...III 8  
 Te ruri nimium multis vixisse diebus...II 41  
 Te saepe excusans: „*errando discimus*” – inquis...V 6  
 Te vatem iactas et nos te credimus esse...III 13  
 Ter salit et saltu vitreas caput elicit undas...V 44  
 Teutrice, stultus homo es; non possum dicere quare...III 25  
 Tolle tuam, Stan*-i*-slae, crucem, tua stemmata tolle...IV 75  
 Tollite Pegaseos, fallacia culmina, fontes!...V 45  
 Totum te palmis vestiri, Paule, necesse est...II 43  
 Tres inter facilis facta est divisio fratres...V 92  
 Tres tantum Charites Apollo censet...V 51  
 Tres tantum Furias quisquis numeravit, Alane...II 46  
 Tres tantummodo Gratias recenset...II 98  
 Tristia, Laete, canens, tristes solaris amicos...III 5  
 Trux Hierychuntinas evertit bucina tures...V 18

- Tu merito dices: „*Mors ultima linea rerum*”...I 63  
 Tu spe cuncta voras, vorat omnia Ruspicus ore...I 24  
 Turpe tibi scioli dat vana scientia nomen...II 45  
 Turpis es et versus comptos a te exigis, Horne...I 45
- Ubere, Virgo, foves, qui mundi dicitur uber...IV 2  
 Una Cambletes uxorem nocte voravit...III 80  
 Una sibi pulchrum corrumpit littera nomen...II 91  
 Una tibi malus fert plurima, Pontice, mala...I 52  
 Undam sincero misces, Turnebe, Falerno...VI 76  
 Unica si totum te pingit gutta cruoris...VI 67  
 Unus apex obstat, barbatus ne, Clite, fias...III 63  
 Urbe Placentina nihil est populosius, Aule...VI 94  
 Urbis Lubliacae veterem excute, vinea, caprum...VII 24  
 Ursa maris dubios, trepidas regit Ursa carinas...VII 10  
 Ursa Minor Maiorque, vale! Mea carbasa posthac...VI 92  
 Ut tibi displiceant epigrammata nostra, laboro...VI 26  
 Uterum, non uterum, praepingui gestat in alvo...V 52  
 Uxor Barbara, barbarus maritus...VII 45  
 Uxorem ut capias, toties te hortantur amici...An [40.]  
 Uxoris genium, uxoris mandata, maritus...V 55
- Venter aqualiculus frustra tibi, Zolle, vocatur...I 57  
 Verius hic dicam mutilum post funera Paulum...V 37  
 Versibus in nostris tua crimina, Pontice, damnas...V 99  
 Vestitus corio pedibus quid distat Iberus?...I 37  
 Victa duci nomen Latio dedit Africa. Sic et...V 78  
 Victori quondam vestis palmata Latino...II 44  
 Vidit ut infanti velatum corpore Numen...II 2  
 Vina tibi faciunt fecundam, Bellide, venam...II 88  
 Vino Hippocrenem Cirrhaeaeque flumina supple...III 30  
 Vinum non potas, ut nulli pocla propines...I 21  
 „*Vir fugiens iterum pugnabit*, dicitur” – inquis...I 31  
 Virgineae gladios animae tristesque ruinas...VII 55  
*Virtutis merito calcar* si dicitur *ira*...VI 8  
 Vitas flumina limpidosque fontes...II 32  
 Vita tibi sit longa cupis, Line? Pocula vita...III 59  
 Vitibus assuetus, vitiis quoque Battus abundat...III 32  
 Viva voce mihi quiddam promisit Alanus...I 34  
 „*Vivitur ingenio*” – sapiens sibi vindicat istud...An [21.]  
 Voce canis mordetque simul – sic duplice sensu...III 53
- Xerxes Lydiacae platanum coluisse Cybelles...IV 31

# INDEKS TYTUŁÓW ŁACIŃSKICH



- Absque macula originali conceptae Virgini Dei Matri ob compressum draconem in-  
scriptio prima...IV 5
- Accipiter...VII 13-16
- Ad Alanum...II 46
- Ad Alanum de Raulico, rudis medici patiente...II 49
- Ad Alanum feneratorum...VII 3
- Ad Alaudum neosponsum. Vicem pro vice...I 46
- Ad Ambrosium Angelum. Vir sui nominis...III 76
- Ad amicum...II 26
- Ad amicum Albertum Constantem...An [44.]
- Ad amicum. Bonum ex integra causa...I 90
- Ad amicum. Chrisonis natalis...II 42
- Ad amicum de suis carminibus...I 60
- Ad amicum de suo silentio...An [39.]
- Ad amicum de Tora, Graeco mendace...I 82
- Ad amicum immaturo fato moriturum consolatio...III 19
- Ad amicum in aula degentem...VI 95
- Ad amicum, munifica Trium Regum die, eius natali...II 58
- Ad amicum munificum...VI 85; An [42.]
- Ad amicum. Otium negotiosum...I 36
- Ad amicum poetam. Antitheton...III 5
- Ad amicum. Prothesis...V 9
- Ad Anemonem de Baetico. Multarum sectarum homo...III 26
- Ad Anomianum philosophum...II 77
- Ad Ansgarium Marinum in illud Genes[is] cap[itis] 2 ver[sus] 23... Moralis adversio.  
Auxesis...VI 63
- Ad Ansgarium Noronim. „Adami” etymon...VI 52
- Ad Aranum de Marino adulatorem...III 65
- Ad Aranum de Myrone milite...III 95
- Ad Aranum... Quaestio nondum soluta...VI 47
- Ad auctoris epig[ramma] cent[uriae] I, num[er]us XX: *Pro Rufo*...An [15.]
- Ad auctoris epig[ramma] in cent[uria] I, n[umer]us LXX: *Vult aulicus esse poeta*...  
An [9.]

- Ad Aulum de Ioanne Bruns. Philautia...I 94  
 Ad Aulum divitem...VI 24  
 Ad Aulum, divitem parcum. Imperfecta arithmetica...V 29  
 Ad Aulum haereticum. Astronomica observatio de catholicorum Quadragesima et Paschate...II 74  
 Ad Aulum imberbem de Podio calvo, ex alieno capillato...III 12  
 Ad Aulum in Turpilianum deformem...II 48  
 Ad Aulum quaestio...VI 59  
 Ad Auxum, haereticum citharistam. Una fides...II 56  
 Ad Baldanum haereticum. Apologia pro cognomine R[everendissimi] P[atris] Ioannis Argenti Soc[ietatis] Iesu, olim visitatoris et provincialis Poloniae...I 75  
 Ad Bassulum...III 38  
 Ad Bassulum. Caecus amor...V 64  
 Ad Baucum superbum...III 73  
 Ad Belandum de Marino...II 90  
 Ad Belandum edentulum commiseratio...III 18  
 Ad Benedictum - Pulchrum nomine, non re...III 33  
 Ad bibonem Hellenismus...I 91  
 Ad Bitinicum poetam...VI 38  
 Ad Blancum de Badenis...III 24  
 Ad Blancum de Ellio parco...V 77  
 Ad Blancum. Secretum contra medicos rigidiorem dietam praescribentes...I 89  
 Ad Blandulum...II 38  
 Ad Blandum...III 67  
 Ad Blasium Plancum, ex Kochanovio...VI 51  
 Ad Blondum...VI 30  
 Ad Blondum contentiosum...II 78  
 Ad Blondum philosophum, mentis et corporis mole superbum...VI 74  
 Ad Bornum haereticum de eodem...VII 34  
 Ad Britonem...III 88  
 Ad Brittum discipulum de Alcide magistro...I 47  
 Ad Brundum, magni voluminis auctorem...V 89  
 Ad Brutum...I 28  
 Ad Caecilianum. Hircocervus a parte rei...VI 62  
 Ad calvum...III 29  
 Ad Candidum...II 54  
 Ad Candidum. Censura de Troia ab imperito pictore facta...II 62  
 Ad Candidum de Mirmilione ventroso. A potiori denominatio...II 31  
 Ad Candidum de Ollo Nasone, ex Graeco...I 73  
 Ad candidum Lectorem pro suis carminibus...III 97  
 Ad Candidum Ollum de Blancano. Alluditur ad Polonicum illud: „Trzymam z jego-  
 mością”...VI 98  
 Ad Candidum Polemicum, criticorum criticum acerrimum, ex Oven[i] lib[ri] <2>  
 ep[igrammate] 181...VI 27  
 Ad Carolum Granum...III 74  
 Ad Celsum iuristam...I 62  
 Ad Christophorum Clelium in eadem materia...II 33



- Ad Clitum...III 27; V 4  
 Ad Clitum, barbarum imberbem...III 63  
 Ad Clitum calvum...I 39  
 Ad Clitum divitem...II 72  
 Ad Clitum. „Homo” aequivoce...VII 38  
 Ad Clitum obtrectatorem...III 22  
 Ad Condilum...III 10  
 Ad Cordulum...VI 8  
 Ad Cosmicum...II 71  
 Ad Cosmicum de Batto bibone...III 32  
 Ad Deuterum... Palinodia...V 63  
 Ad divitem de sua paupertate...VI 88  
 Ad divitem poetam...V 96  
 Ad divitem superbum...I 95  
 Ad divum Adalbertum, cuius vulnera fontes Amoris et facunda Divini Amoris ora...  
 IV 56  
 Ad d[ivum] Zachariam mutum, *vocis clamantis* parentem...VI 54  
 Ad Dominicum Candidum...III 50  
 Ad Dominicum Maenium...I 66  
 Ad D[ominum] Reginaldum Ines de ministris. „Minister” – anagramma „mentiris”...  
 VI 100  
 Ad edentulum ex sensu Aristotelis...I 19  
 Ad eundem...II 7; III 48; V 100; An [41.]; [45.]  
 Ad eundem Iberum de eodem...I 38  
 Ad Excellentiss[imum] et Clariss[imum] D[omi]num Simonem Gawłowski...An  
 [29.]  
 Ad Fantinum calvum...II 9  
 Ad Fantinum de Cambrico philosopho. De individuo vago et vacuo...VI 36  
 Ad Faustinum...V 88  
 Ad Faustinum divitem...I 12  
 Ad Faustinum physicum...An [35.]  
 Ad Faustulum, fidicinem mendacem...I 53  
 Ad Faustulum nanum...II 64  
 Ad Faustum, archipoetam, de eius iocis et salibus...II 73  
 Ad Fiscum, divitem senem...I 54  
 Ad Formium, bibonem balbum...I 25  
 Ad Franciscum Rinaldum, hominem beneficentissimum...II 98  
 Ad Fuscum amusum...VI 71  
 Ad Fuscum. Novum magni capitis vocabulum...III 62  
 Ad Fuscum trium sororum dissidiis afflictum...V 80  
 Ad Gabianum iuristam...I 79  
 Ad Gallum, ineptum cantorem...II 40  
 A<d> G[e]n[e]rosum D[omi]num Dobrogostium Madaliński...Suppl. [1.]  
 Ad G[e]n[e]r[o]sum D[omi]num Gabrielem Brzechffa...An [33.]  
 Ad Generosum D[omi]num Stanis[la]um Wojsza. Anagramma: „ucsor” – „Orcus”...  
 An [40.]  
 Ad Haunum de Nortmaniano...III 70

- Ad Hieronymum Landium de amico calculi dolore sublato...II 87  
 Ad Holanum haereticum. Excusatio calva...VI 65  
 Ad Horbam inurbanum...II 41  
 Ad Hornum de spectabili et venerabili Attalo...III 34  
 Ad Hornum poetam...I 45  
 Ad hortulanum...V 49  
 Ad Iacobum Pandarum de iuris consultis problema...VI 83  
 Ad Ignatium Valentem...III 47  
 Ad Illustrissimum Castellanum Braclaviensem de eius stemmate gentilicio: tuba stellata...VI 97  
 Ad imaginem Sereniss[imi] Ioannis Casimiri, Dei gratia Poloniae et Sueciae Regis, D[omi]ni nostri Clementissimi, quae in arce lazdovien[sis] depicta et inter ceteras regum imagines ibidem appensa est...An [1.]-[3.]  
 Ad imaginem vero Sereniss[imi] Caroli Ferdinandi, Dei gratia Poloniae et Sueciae Principis, Domini mei Clementissimi...An [4.]-[6.]  
 Ad impudentissimi libri auctorem, Ioannem Fusticum...VII 6  
 Ad Ioannem Bravum...III 57  
 Ad Ioannem Perpetuanum. Cur divites ordinarie parci?...II 61  
 Ad Ioannem Rubium. Auctor *Imperfecti operis*...I 77  
 Ad Ioannem Ruspicum. Pro iis, quae aliquando propter exprimendum acumen scabrose scribi debent, defensio ex argumento ad hominem...II 27  
 Ad Ioannem Stryphalum... supra definitionem artis medicae a Galeno factam glossa...V 14  
 Ad Ioannis Oveni epigramma 74 libri [secun]di, in quo ait: „Qui sapitis, nolite meum castrare libellum”...*Acroam.Pol.* [66. CXVIIa.]  
 Ad Iulium Cornerium, poetam...III 30  
 Ad iuristas...An [23.]  
 Ad iuristas. Controversia...VI 3  
 Ad Iustinianum Narnicum. Libri cuiusdam censura...III 2  
 Ad Lagum de suis versibus...VI 5  
 Ad laudatorem...III 96  
 Ad Lectorem...Suppl. [5.]  
 Ad Lentulum...I 42  
 Ad Linum bibonem...III 59  
 Ad Linum, pauperem superbum...I 29  
 Ad lippum in verbo „videre” penultimam corripientem. Excusatio...I 51  
 Ad logicos...An [18.]  
 Ad Longinianum. Apologia pro pinguibus...III 64  
 Ad Lucium Andrum de Lutheranis eorumque fide...II 81  
 Ad Lycambum...II 68  
 Ad Macrinum...VI 16  
 Ad Macrinum de Cinna informi...I 15  
 Ad Macrobianum satyricum. Taurus Phalaridis...III 87  
 Ad Maenium poetam ex alieno disertum...V 60  
 Ad Maevium decoctorem. Ex necessitate virtus...I 96  
 Ad Marcum Antipam, Marchionis Columnae clientem...III 89  
 Ad Marcum Cutlandum ministrum, pastorem Iodloviensem...VII 1

- Ad Marcum Maximilianum, hominem munificentissimum...III 40
- Ad M[arcum] Turdum. Ligneae domus commoda...I 22
- Ad Marianum Aldum de epigrammatum suorum brevitatem...I 1
- Ad Marianum Constantium Laskowski...Suppl. [2.]
- Ad Marianum, ineptum scriptorem...I 17
- Ad Marinum de astrologis multos caelos asserentibus...I 58
- Ad Martinianum de Ruspico. Duplex gula...I 24
- Ad Martinianum Fuscum, cum e paterna hereditate tribus sororibus dotem numeraret...V 92
- Ad Matthiam Noliolum de suis Laconicis...I 50
- Ad Mauritium Aranum. Cur desperantes deieci, sperantes erecti dicuntur...I 48
- Ad Mennium, zelosum ecclesiasten...III 7
- Ad Mercurianum...II 39
- Ad Merianum...V 50
- Ad militem e castris transfugam...I 49
- Ad Momilianum blaesobalbam...II 34
- Ad Momum...III 100
- Ad Momum. Pro iisdem defensio...I 100
- Ad Momum pro suis epigrammatis...II 99
- Ad Montidum, ineptum poetastrum...I 65
- Ad Musculum...V 65
- Ad Myrtilum grammaticum...VI 18
- Ad Narnicum Daventrianum. Etymologia...VI 82
- Ad neosponsos amicos...An [25.]
- Ad Nervinianum...III 11
- Ad Nonium. Paradoxum...VI 29
- Ad Olavum, hominem tenacissimum. Argumentum ad hominem...VI 9
- Ad Olavum. Pro suis carminibus apologia, ex Graeco...I 99
- Ad Patianum...VI 60
- Ad Patianum, nimium epigrammatum suorum encomiasten...V 94
- Ad Paulinum...II 53
- Ad Paulinum de choreis. Circulus vitiosus...V 59
- Ad Paulum ex Martiali...VI 56
- Ad Perill[ustrissimum] et adm[odum] R[everend]um D[ominum] Albertum Grabowski. Votum...An [7.]
- Ad Perill[ustrissimum] et a[dmodum] R[everend]um D[ominum] Mat[thiam] Iagowicz...An [28.]
- Ad Perill[ustrissimum] et a[dmodum] R[everend]um D[ominum] Paulum Kłosowicz. Cognominis eius etymologia...An [19.]
- Ad Petrum Opaliński, eiusdem Illustrissimi Maecenatis primogenitum filium, Martiae indolis et magnae spei iuvenem...VI 87
- Ad Philippum de Besso. Legatum novo modo...II 55
- Ad philosophum...I 6
- Ad pios manes a[dmodum] R[everendi] P[atris] Adami Heyncii Soc[ietatis] I[esu], Sereniss[imi] Polon[iae] et Suec[iae] Princ[ipis] confessarii. Exclamat[io] ex nominis ipsius notatione: *Hei-nic-jus*...An [34.]
- Ad Pisonem Ollum de Myrone. Mordax aemulorum par...I 88

- Ad Plancum...I 40  
 Ad Plancum amusum...III 28  
 Ad Plancum. Caeca fides...I 69  
 Ad Plancum de lege sumptuaria...VI 89  
 Ad poetam...III 21  
 Ad poetam, turpium carminum scriptorem...III 35  
 Ad Pollum uxorium...V 55  
 Ad Pompilianum de suis carminibus...II 22  
 Ad Ponticum calvum...III 68; 91  
 Ad Ponticum, capillatum imberbem...I 27  
 Ad Ponticum, criticum, de speculo, in quo Blandratae errores demonstrat...VI 78  
 Ad Ponticum de Ardalione. Lepidae litis diremptio...I 23  
 Ad Ponticum de Bulbone decoctore...III 80  
 Ad Ponticum hortulanum. Importuna fecunditas...I 52  
 Ad Ponticum petacem. Antistrophe prioris...I 41  
 Ad Ponticum poetam...III 8  
 Ad Priscum... Veteris paroemiae palinodia...VI 7  
 Ad Priscum de suis carminibus...III 90  
 Ad Priscum de suis carminibus. Gigant<om>achia...I 98  
 Ad Priscum Macronianum claudum...III 17  
 Ad Priscum parcam uxorem habentem...I 81  
 Ad Priscum, poetam inopem...II 100  
 Ad prolixas Salviniani litteras Laconica responsio...V 24  
 Ad Prompticum sciolum...II 45  
 Ad Prussiam, Divini in Alberto Amoris obstetricem...IV 54  
 Ad quendam...III 54  
 Ad quendam magni nominis senatorem...I 78  
 Ad quendam mathematicum de quadratura circuli...VI 15  
 Ad quendam multa bibentem et alta sapientem. Excusatio...I 97  
 Ad quendam pollicentem multa...An [36.]  
 Ad quendam promissis liberalem, non datis...III 45  
 Ad quendam scripta sua extenuantem...V 8  
 Ad Reanum naso mutilum. Consolatio ex Mart[ialis] lib[ri] I epi<gr>[ammate] 42...V  
 16  
 Ad Remigianum de suis carminibus...I 2  
 Ad Robertum Bavillum...III 94  
 Ad Romanum tumidum...II 63  
 Ad rudem, vulgo truncum. Consolatio...I 92  
 Ad Rufinum de Gazono...III 84  
 Ad Rufinum, ineptum grammaticum...II 65  
 Ad Rufinum. Secretum contra omnes morbos...I 43  
 Ad Rufum, bibonem aegrotum...I 20  
 Ad Rutlandum. De verbis quantum vis...VI 93  
 Ad s[anctum] Adalbertum...IV 74  
 Ad s[anctum] Paulum, primum eremitam foliis palmae vestitum...II 43  
 Ad serum convivam excusatio...III 20  
 Ad Servandum haereticum de Brenano, praedicante Calvinistico...VII 33

- Ad Soncinum de Volano, divite parco...VI 43  
 Ad Sosibianum postulatio...V 48  
 Ad Stephanum Noronium. Problema de medicis et iuristis...I 10  
 Ad Tetricum conviciatorem. Nova etymologia...II 47  
 Ad Theodorum Balbum...VI 26  
 Ad Thomam Rhodium...II 57  
 Ad Trosulum nanum...VII 48  
 Ad Truttum de nuptiis Ludmillae...V 76  
 Ad Tuscum cachinnatorem. Quarto modo proprium...II 89  
 Ad Varrum de Aulo, communi amico...VII 43  
 Ad veterem censuram recens responsio...*Acroam.Pol.* [50. CIIa.]  
 Ad Victorem Aulum ignavum...II 97  
 Ad Vincentium Blandum, magnae charitatis virum...V 51  
 Ad Virginem Beatissimam...III 92  
 Ad V[irginem] Beatissimam nentem...II 1  
 Ad Virginem circumdantem virum...IV 4  
 Ad Volanum, medicum imperitum. Duplicis recipe taxa...VI 48  
 Ad Volanum pertinacem...III 14  
 Adulatores corvis agnomines, nam Graecis corvus „korax”, adulator „kolax” dicitur...  
 VI 90  
 Adversio critica in Martialem ad XVII epigramma libri X, in quo Roma adulatores  
 abigit...I 26  
 Alea fori...Suppl. [9.]  
 Aliud de eodem ex eius epistolis...V 38  
 Aliud eiusdem...II 21  
 Aliud, strategicum...III 37  
 Anulus coniugii vinculum...Suppl. [8.]  
 Apodosis...IV 44  
 Apodosis. Cum idem Illustrissimus in archiepiscopum Gnesnesem fuisset inaugura-  
 tus...V 75  
 Apodosis de auro...VII 47  
 Apologia pro Cleptico claudio...II 93  
 Apologia pro Roma contra Richardum Maenonem haereticum...VI 45  
 Apologia pro suis epigrammatibus, ex Graeco...VI 32  
*Ars perficit naturam.* Ad quendam poetastrum...VII 46  
 Aulica fides maior...An [43.]  
 Aurea aetas. Quaestio...VI 37  
 Avarus et pauper...An [22.]
- Blancus quantus...An [31.]
- Caper erectis pedibus et asini caput vulgo Pólkozić...VII 21-26  
 Caput Bonae Spei. In Tarandam...III 42  
 Catena s[ancti] Petri Herculeae collata...VI 61  
 Censura Polionis musici ad Luc[ium] Andrum...II 92  
 Christophorus Columbus, Novi Orbis repertor, Noanae columbae collatus...VII 41  
 Christus natus, pastoribus imprimis notus...VII 8

- Cingulo suo morbos depellit...V 33  
 Classis altera s[ancto] Adalberto, archiepiscopo Gnesnensi, Pruthenorum apostolo, Poloniae et auctoris patrono, recensita...IV 45-74  
 Classis prima Dei Matri Virgini inductorata...IV 1-44  
 Classis tertia d[ivo] Stanislao martyri, episcopo Cracoviensi, Regni Poloniae patrono, sacra...IV 75-100  
 „Clepsydrae” etymon...VI 28  
 Corvus anulum ore praefrens...VII 17-20  
 Cur bibones loquaces?...An [14.]  
 Cur principes numero plurali utuntur?...I 87
- De Alano ad Marianum. Improperia, sed vera locutio...VI 35  
 De Alano musico...II 75  
 De Aldo, divite parco, aurea et argentea antithesis...VII 39  
 De Amore et Furore...III 31  
 De Anace et Clitone...II 94  
 De Anemone...II 95  
 De Anemone haeretico, ex sartore – praedicante...VI 46  
 De Anglis post funestam Caroli regis necem...VI 44  
 De Aranda latrone...VII 5  
 De Attalo parco...I 35  
 De Aulo...I 11; 76  
 De Aulo ad Corbinianum...II 85  
 De Aulo ad Marcum...I 30  
 De Aulo comprulo...VII 37  
 De Aulo, divite parco, ad amicum...VI 72  
 De auro et argento problema. Ad Timotheum Aranum...V 2  
 De Baride ventroso ad Issum...II 13  
 De Batto grassatore...III 75  
 De Baucide causicidico...III 55  
 De beato Aloysio Gonzaga Societatis Iesu corpus suum ferreis calcaribus sauciente...VI 21  
 De Blanco divite, inepto poeta...VI 12  
 De Blanco et Carnerione...II 8  
 De Blanco, ex scholari milite, ex castris transfuga...II 4  
 De Britano, lascivo poeta. Parodia ad 52 lib[ri] 8 Martialis epigramma...V 90  
 De Britone ad Blandum...II 15  
 De Britone avaro...II 23  
 De Brutone ignavo...II 16  
 De Callimacho et Macrobiano, fratribus germanis...VI 75  
 De cerevisia Szumliniana...An [32.]  
 De Chylante avaro, homine improbissimo...VI 79  
 De Corbio, milite eleemosinario...VII 49  
 De criticis...III 99  
 De cruentis d[ivi] Alberti remis...IV 48  
 De culmo, in quo fuit expressa p[atris] Garneti facies...VI 68  
 De discordiis maritalibus...III 58

- De divite parco...III 77  
 De Drance ad Aulum...III 9  
 De eadem...IV 78  
 De eadem die...II 59  
 De eodem...II 44; 70; IV 47; 59; 84; 85; 87; 94; 99; V 12; 34; 37; 39; 41; 43; 54; VII 53  
 De eodem ad Anglos...VI 69  
 De eodem ad eundem ex eodem...I 55  
 De eodem ad s[anctum] Adalbertum...IV 66  
 De eodem ad s[anctum] martyrem...IV 88  
 De eodem ad s[anctum] Petrum...VI 20  
 De eodem. Argumentum ad hominem...I 31  
 De eodem. Eiusdem parochia Calviniana...VII 2  
 De eodem. Emblema II. Castellum Grudzinianum Mors expugnat...V 20  
 De eodem. Emblema III... Alluditur ad Agnum, Collegii Karnkoviani symbolum, et ad defuncti lilia...V 83  
 De eodem. Emblema IV...V 84  
 De eodem. Emblema V...V 23  
 De eodem. Exauctoratio...VII 55  
 De eodem ex Ferdinandi III, regis Legionis et Castellae, symbolo...IV 49  
 De eodem. Fit allusio ad Lazarum, cuius ulcera canes lingeant. Carmen leoninum...VI 42  
 De eodem. Iesu Christo, Deo-Homini, caelestis Agricolae filio...VI 70  
 De eodem, in horto mortuo...V 19  
 De eodem. Manumissio...VII 54  
 De eodem. Martyria dies natal<i>s...IV 93  
 De eodem. Tot in Garneto Garneti, quot sanguinis guttae...VI 67  
 De eodem, vere lactei oratoris lacte et tribus fontibus eodem in loco, in quo decollatus est, erumpentibus...V 42  
 De Erasmi *Moria*...VI 13  
 De Faustino, monoculo divite, ad Marianum pauperem. Ex Graeco paradoxon...VI 10  
 De Fusco venatore et Nola nugatore...II 67  
 De Fustico podagrico...I 21  
 De Gallo, inepto cantore...VII 7  
 De Gitone, inepto Latinitatis depravatore...III 81  
 De Graeculo loquace...V 91  
 De Gunebaldo, non poeta, ad Brenum, non historicum...VI 84  
 De Habano calvo ad Crispum ex alieno capillatum...II 24  
 De Haymone, divite parco, ad Iustinum Pandarum. Affectata ignorantia...I 72  
 De Haymone, importuno hospite...VI 96  
 De Ibero ad Candidum. De veste coriacea...I 37  
 De iisdem...I 3; IV 50; V 45  
 De iisdem ad Fuscum...I 4  
 De iisdem, cur fictis nominibus et cognominibus inscribantur...I 5  
 De iisdem exomologesis. Ad Attalum...III 98  
 De iisdem fontibus...V 44  
 De insulsis Bruti salibus. Sal infatuatum...V 3  
 De Iustiniano Postumo immature mortuo...III 46

- De M[arco] Protreptico monoculo...I 67  
 De medicis, ex Graeco...III 4  
 De medicis. Spes in herba...I 68  
 De Milone edentulo ad Lycam dentatum...III 83  
 De ministris ad haereticos. Propria locutio...V 79  
 De motibus Anglicanis post crudelissimam necem Caroli regis...VI 2  
 De Myrtilo, rudi medico...V 13  
 De Nomiliano...III 60  
 De Olavo consule ad Plancum. Metamorphosis...VI 99  
 De Ollo mendace...III 93  
 De Ortulo indocto ad amicum...III 44  
 De P[atre] Henrico Garneto Soc[ietatis] Iesu, martyre Anglicano, cuius sanguine  
 culmus aspersus vultus eius effigiem praebuit...VI 66  
 De p[atre] Petro Skarga Societatis Iesu. Apodosis...V 10  
 De Pardulo critico...III 56  
 De Perone, dum in Angliam peregrinaretur facto haeretico...I 64  
 De Placentinis et Veronensibus...VI 94  
 De Planco...III 16  
 De Prino...III 79  
 De Prisco, philosopho informi...V 26  
 De Protreptico calamistrato...VI 14  
 De Pseudolo critico...VI 64  
 De pulice et culice, ex Graeco. Ad Stanislaum Nonum...II 60  
 De quodam malae uxoris marito...III 51  
 De quodam poeta, sui laudatore...VI 34  
 De quodam, qui sibi Surii agnomen frustra arrogabat. Ad Bertrandum...II 91  
 De quodam sciolo...VI 80  
 De Romanis et Hebraeis...VI 40  
 De Romuliano nasuto...III 43  
 De Rufino...I 16; II 86  
 De Rufo ad Norvegianum...I 86  
 De Rufo epulone...II 96  
 De Ruspico, divite parco, ad Martinengum...VI 58  
 De sacris apostolorum capitibus die Pentecostes ignito caelestium linguarum imbre  
 instructis...V 11  
 De s[ancta] Agatha, v[irgine] m[artyre], vulgo contra incendia patrona. Argumen-  
 tum a maiori...II 3  
 De s[ancta] Barbara...V 78  
 De s[ancta] Elizabetha, Portugaliae regina, pecuniam in rosas convertente...VI 49  
 De s[ancta] Ursula...VI 92  
 De s[ancti] Ioannis decollatione, ex occasione illius: *Ille erat lucerna ardens et lucens...*  
 VI 55  
 De s[ancto] Ioanne Baptista...VI 53  
 De s[ancto] Petro, Apostolorum Principe, versis ad caelum pedibus crucifixo...VI 19  
 De s[ancto] Simeone... Manumissio...II 2  
 De s[ancto] Simeone... Celeuma...VII 52  
 De s[ancto] Stanislaio trienne cadaver ad vitam revocante...IV 83



- De s[anctorum] Petri et Pauli festiva die...VI 73  
 De Sarpedone ad amicum...III 71  
 De Sarpedone superbo ad Myrtilum...VI 11  
 De suis scriptis. Censura Martiali et Oveno conformis...VII 9  
 De surdo et muto nutibus se alloquentibus. Hysteron proteron...II 66  
 De Thoma Moro...III 85  
 De Turdillone et Clitone Gallo. Metamorphosis...VII 50  
 De Volano caeco...III 6; VII 36  
 Dei Mater Virgo...V 1  
 Dei Mater Virgo rosa et lilium...V 27  
 Discipuli sui, Thomae S[ancti], nomine. S[ancti] Thomae imagini alteri donandae  
 inscriptum...V 85  
 Discipulo suo, poetae in mortis descriptione mortuo...I 63
- Ebrius e tumulo...II 19  
 Eiusdem ad socios testamentum...II 20  
 Elisae et Elizabethae, Anglorum reginae, comparatio...VI 31  
 Emblema II. Cor columnae inter lilia stanti impositum hinc ab Amore Divino, illinc  
 a Morte sagittis impetitur...V 82  
 Emblema III. Mors turres Grudzinias machina impetit...V 21  
 Emblema IV. Samson Gazenas portas baiulat, ex adverso Mors Grudzinianum stem-  
 ma tumulo infert...V 22  
 Epitaphium biboni...II 18  
 Epitaphium haeretico astrologo...VII 35  
 Epitaphium scelerato. Poena talionis...II 17  
 Ex Cantic[o] cantic[orum]...V 87; 97  
 Ex eodem stemmate Illustrissimo Tribunali totique patriae faustum omen...*Acroam.*  
*Pol.* [2.] LVII  
 Ex lucis et diei creatione moralis adversio... Ad Crispum...I 71
- Felicitas furum...An [26.]
- Generosus D[omi]nus, D[ominus] Guilhelmus de Elgina Ines, S[erenissima] R[e]-  
 giae] Maiestatis capitaneus, fraternae Musae militari manu accinit...An [46.]  
 Gladio pro Christi Nomine percussus lac e vulnere fundit...V 36
- Homo quidam fecit cenam*...VI 6  
 Hortus conclusus – Maria, Dei Mater et Virgo – vernis floridorum epigrammatum  
 plausibus consitus...IV 12
- Iacobi baculus, instrumentum mathematicum. De non mathematico Olli domino...  
 III 49  
 Idem ad amicum de Ollo edentulo...III 39  
 Idem aliter...*Acroam.Pol.* [37. LXXXIXc]  
 Illustrissimo ac Reverendissimo D[omi]no, D[omino] Ioanni a Lipe Lipski, Roma  
 reduci, applausus extemporales ex gentilicio eius stemmate, vulgo dicto Lada,  
 id est solea inter duas sagittas media...V 67-75

- Illustr[issimo] et M[agnifico] D[omi]no, D[omino] Dobeslao Ciekliński, castellano Czechoviensi, ad Supremum Regni Tribunal deputato, de eius gentilicio stemmate (Habdank dicto, quod verbum Germanis „habeo gratias” sonat) programma ibidem eadem occasione dictum...VII 11
- In Aldum, musicum maledicum...III 53
- In Anacem, haereticum poetastrum, in Sanctissimo Nomine Iesu ultimam corripientem. Alluditur ad illud Pilati: *Corripiam ergo illum*, Lucae cap[ut] 23...VII 4
- In Anacem, lascivum poetam...VI 39
- In Anglos de nece Caroli regis...VI 17
- In animosum Laconis cuiusdam dictum, in quo asserit, solam, qua fugerent, viam Lacedaemonii nesciebant, glossa Polonica...*Acroam.Pol.* [52. CIII.]
- In Attalum...I 85
- In Bassaram, aureae monetae falsificatorem. Prothesis de argento vivo...VII 47
- In Battum fictionem cum mendacio confundentem...II 14
- In Battum sciolum...V 46
- In Baucum...III 82
- In Beatissimam parvulum Iesum lactantem...IV 2
- In Bellidum poetam...II 88
- In Blancum, ministrum neosponsum...VI 50
- In Blancum parcum, taciturnum...II 29
- In Boleslao Audacem s[ancti] Stanislai caput vulnerantem...IV 86
- In Brennum, iactabundum poetam...III 13
- In Brenum procrastinatorem. Ad Plancum...V 58
- In calvum...V 56
- In Candidum degenerem...V 86
- In capitosum calvum...V 28
- In Christoph[orum] Linum...II 25
- In Cottam calamistratum...I 13
- In divi Adalberti hastas ex Rosin[i] *Antiq[uitatum]* lib[ro] 7...IV 51
- In divitem. Dives Dis...I 61
- In eadem materia...IV 100
- In eandem...IV 76; 77
- In eandem. Commentarius alter...V 15
- In eandem...IV 52
- In Erasmus Rotterdamum, a fide apostatam...VI 22
- In eundem...II 80; V 53
- In Faustinum...II 82
- In Faustulum deformem...I 9; 56
- In Festum occiput calvum habentem. Ianus bifrons...III 86
- In fluvium Lubomirscianum Srzeniawa dictum, in gratiam Illustrissimi Domini, D[omini] Georgii Lubomirski, supremi Regni Poloniae mareschalci, Cracoviensis, Scepusiensis etc., etc. capitanei...VII 51
- In funere nobilis adolescentis, Chrysostomi Marszewski, ex gentiliciis eius stemmatibus. Emblema I. Cornubus fractis liliisque marcescentibus sola superstat columna cum lemmate: „Virtus impervia fati”...V 81
- In gentilicia sidera clarissimi viri Roberti Foresti...VII 44
- In gentilicium stemma, nempe virginem expansis manibus urso insidentem, Ill[ustrissimi] et M[agnifici] D[omini], D[omini] Francisci a Dębiany Dembiński,

- succam[erarii] Crac[oviensis], Supremi tunc Illustr[issimi] Tribunalis Mareschalci...V 7
- In gentilicium stemma, virginem expansis manibus urso insidentem, Illustr[issimo] et Magnif[ico] D[omi]no, D[omino] Francisco Dembiński, succamerario Cracoviensi, supremo Tribunalis Regni mareschalco, Lublini dicatum A[nn]o D[omi]ni 1652. ...*Acroam.Pol.* [1.] LVI
- In gentilicium stemma, vulgo Rawicz: virginem urso insidentem, Illustr[issimi] et M[agnifici] D[omini] Dembiński, succamer[arii] Craco[viensis], Supremi Regni Tribunalis mareschalci. Dictum in salutatione sollempni Illustrissimorum Iudicum Tribunaliciorum, Lublini, in templo Soc[ietatis] Iesu...VII 10
- In gentilicium symbolum Illustrissimi Domini Dembiński, succamer[arii] Crac[oviensis], Supremi Tribunalicii praesidis...V 17
- In grande caput habentem...II 84
- In hastas s[ancti] Adalberti...IV 57
- In Holanum iactabundum...V 25
- In idem...IV 80
- In idem ex illo d[ivi] Ambrosii hymno...V 40
- In importunum salutorem et morosum hospitem...VI 77
- In Ioannem Vernicum, qui occipit calvum sincipitis crinibus abscondebatur...II 79
- In iuris peritum decoctorem...III 69
- In Laelapum, omnia promittentem, praestantem nihil...III 66
- In Laetum haeticum...III 61
- In Lagum, haeticum astrologum...II 11
- In lascivos poetas...III 72
- In laudem stemmatis oloris...Suppl. [3.]
- In libram...IV 71
- In Linum amusum de suis versibus...I 33
- In Linum iuristam...VI 23
- In lucem e caelo defuncto Stanislao offusam...IV 92
- In lucernam supra eum caelitus accensam...IV 96
- In luctuosum obitum magnae spei Illustris[simi] Adolescentis, Ioannis a Grudna Grudziński, ex occasione gentilicii eius stemmatis. Emblema I. Turres Hierycho ad tubarum Israeliticarum, Grudziniae ad mortualis bucinae clangorem corruunt...V 18
- In Macrinum...I 84
- In Mattulum saepius illud usurpantem: „Quid mihi cum Phoebus”...II 28
- In membra s[ancti] Stanislai per campos sparsa...IV 98
- In Mirmilianum mendacem de Fusco...II 50
- In Momum...I 74; III 52
- In nanum superbum. Improporcionatus homo...II 76
- In Nolanum petacem...I 44
- In obesum...I 32
- In obesum bibonem...V 52
- In Ollum...VI 57
- In Ollum amusum...II 36
- In Ollum calamistratum...V 66
- In ordinariam s[ancti] Pauli effigiem...V 31

- In ordinarium s[ancti] Adalberti prototypon...IV 46; 53  
 In osorem veritatis...An [10.]  
 In Ovenum ex eiusdem ep[igrammate] 64 lib[ri] 2...II 51  
 In Ovenum. Vir sui nominis...I 93  
 In Paetum...II 83  
 In patrium insigne Illustr[issimi] D[omi]ni, D[omini] Dobeslai Ciekliński, castellani  
 Czechoviensis, Habdank vulgo dictum...*Acroam.Pol.* [3.] LVIII  
 In pigrum...I 7  
 In piscem, qui s[ancti] Stanislai digitum devoraverat...IV 95  
 In Plancum Calvinistam, qui catholicam uxorem haereticam fecit...III 78  
 In poetam claudum...An [13.]  
 In Ponticum capillatum imberbem...II 69  
 In Ponticum grande caput habentem...II 37  
 In Ponticum imberbem...II 52  
 In Ponticum Momum...V 99  
 In Pontilianum cornutum...I 59  
 In Pontilianum e trabe infami pendulum. A communi regula exceptio seu axiomatis  
 appendix...I 8  
 In quendam...V 6; 61; An [17.]; [37.]  
 In quendam ineptum poetastrum...V 93  
 In quendam interpretem poetam...II 35  
 In quendam Italum obstinatum...III 41  
 In quendam multos pileos habentem...V 98  
 In quendam perduellem, magnum genus et nomen mentientem, palo infixum Craco-  
 viae A[nno] D[omini] 1651. Arbor consanguinitatis...V 95  
 In Rolanum, limpidorum politorumque osorem...II 32  
 In Rollum col[entem] agr[um] supra tumulum patris...An [8.]  
 In Romulum fratricidam...III 3  
 In Rosam, gentilicium d[ivi] Adalberti insigne...IV 45  
 In Rosam Illustrissimi et Reverendissimi D[omini], D[omini] Stanislai Pstrokoński,  
 recens tum episcopi Chelmensis nominati...V 62  
 In Rufum...III 15  
 In Rufum auream se habere barbam iactantem...II 30  
 In Ruspicum ex castris reducem...II 10  
 In s[ancti] Adalberti corpus parvo pretio redemptum...IV 70  
 In s[anctum] Stanislaum ante aras caesum...IV 89  
 In s[anctum] Stanislaum membratim dissectum...IV 91  
 In septem Adalberti vulnera, totidem telis illata...IV 55  
 In Sesquicrucem, vulgo Prus, gentilicium sancti martyris symbolum...IV 75  
 In Soffaram...II 12  
 In Soffaram, ad imitationem Martialis...I 18  
 In Teutricum...III 25  
 In Tongilianum de alieno capillatum...I 14  
 In Tullum, arrogantem sciolum...An [27.]  
 In Turdum deformem...VI 25  
 In Turnebum venale vinum aqua diluentem...VI 76

- In Varrum bibonem. Erectio...III 23  
 In Zollum obesum...I 57  
 Inscriptio quarta...IV 8  
 Inscriptio quinta...IV 9  
 Inscriptio secunda...IV 6  
 Inscriptio septima...IV 11  
 Inscriptio sexta...IV 10  
 Inscriptio tertia...IV 7  
 locus Martialianus ex lib[ri] 10 epigr[ammate] [49]...II 5
- Latro viator...An [16.]  
 Lazarus Bonafidius, praedicans Augustanus...VI 41  
 Leo cum circulo in pedibus e murorum pinnis eminens...VII 27-28  
 Libratum d[ivi] Adalberti cadaver exiguo argenti pondere sursum fertur...IV 58  
*Lucernae ardentes in manibus vestris*...IV 97
- Maria Virgo Beatissima, Dei Mater et nostra. Axioma philosophicum... Argumen-  
 tum ad Hominem-Deum...IV 1  
 Medica Principis Apostolorum umbra...VI 1  
 Mercatorum illusio...Suppl. [4.]
- Navis, stemma Opalinium, in gratiam Illustrissimi Palatini Posnaniensis. Ad anima-  
 tam Argo allusio...VI 86  
 Nobiles musici. Ad Brunonem Mennium musicum sub tempus interregni...III 1  
 Novum neosponsorum par. Ad Rolanum...VII 45
- Orpheus. Ad Oveni epigr[amma]...An [20.]  
 Oveni cum Ennio parallela...V 5
- Pauper ubique iacet*...An [11.]  
 Petitio timida...An [30.]  
 Piis manibus G[e]n[e]rosi D[omini] Andreae Laskowski, Sereniss[imi] Polon[iae] et  
 Suec[iae] Princip[is] oeconomi...An [38.]
- Plausus I...IV 13  
 Plausus I. De quattuor Illustrissimi stemmatibus...VII 12  
 Plausus II...IV 14; VII 13  
 Plausus III...IV 15; VII 14  
 Plausus IV...IV 16  
 Plausus IV. Alluditur ad legationem Romanam...VII 15  
 Plausus V...IV 17; VII 16  
 Plausus VI...VII 17  
 Plausus VI ex occasione temporis Quadragesimalis, in quod tum festivitas ab angelo  
 Salutatae Virginis inciderat...IV 18  
 Plausus VII...IV 19  
 Plausus VII. Ex Romana historia...VII 18  
 Plausus VIII...IV 20; VII 19  
 Plausus IX...IV 21

- Plausus IX. Alluditur ad maternos Illustrissimi avos, Kochanovios, celeberrimos in regno nostro poetas, ex prologo *Saturarum* Persii...VII 20
- Plausus X...VII 21
- Plausus X. Philosophi de rosa votum...IV 22
- Plausus XI...IV 23; VII 22
- Plausus XII...IV 24; VII 23
- Plausus XIII...IV 25
- Plausus XIII. Alluditur ad caprum vineae inhaerentem, urbis Lublinensis symbolum...VII 24
- Plausus XIV...IV 26
- Plausus XIV. De asini capite, ex eo, quod dicit Plinius lib[ro] 12...VII 25
- Plausus XV...IV 27
- Plausus XV. De eodem...VII 26
- Plausus XVI...IV 28; VII 27
- Plausus XVII...IV 29; VII 28
- Plausus XVIII...IV 30
- Plausus XVIII. Alluditur ad cervum coronatum, palatinatus Lublinensis insigne...VII 29
- Plausus XIX...IV 31; VII 30
- Plausus XX...IV 32
- Plausus XX. Eidem Illustrissimo ex omnibus stemmatibus invicem iunctis fausti ominis votum...VII 31
- Plausus XXI...IV 33
- Plausus XXII...IV 34
- Plausus XXIII...IV 35
- Plausus XXIV...IV 36
- Plausus XXV...IV 37
- Plausus XXVI...IV 38
- Plausus XXVII...IV 39
- Plausus XXVIII...IV 40
- Plausus XXIX ex illo Canticorum...IV 41
- Plausus XXX...IV 42
- Plausus XXXI...IV 43
- Plausus litterariae testificationis ex quattuor gentiliciis stemmatibus Illustrissimi D[omi]ni, D[omini] Stanislai de Popow Witowski, castellani Sandomiriensis, Lublinensis, Knyszynensis, Zwolensis etc. capitanei in primo primarii capitaneatus ingressu dicti dicatique Lublini, in templo Soc[ietatis] Iesu...VII 12-31
- Poetas inter et cornutos disparitas...Suppl. [6.]
- Primus in orbe deos fecit timor.* Antistrophe...VI 33
- Pro eodem deprecatio, seu ad Oveni epigramma amica subiectio...*Acroam. Pol.* [67. CXVIIb.]
- Pro iisdem defensio...An [24.]
- Problema de auro...I 83
- Propter quod aliquid, tale ipsum magis...*I 80
- Quis ad aulam aptus...I 70

Religiosus lunam stellasque, suas gentilicias, sacris Virginis Beatissimae pedibus una  
secum demisse subicit...VI 81

„Rex” et „lex” – cognata vocabula...VII 42

S[ancti] Pauli strophium morbis medetur...V 35

S[ancti] Stephani, protomartyris, lapidatio...VI 91

S[ancto] Ignatio Antiocheno, episcopo m[artyri], dum a leonibus discerpendus Ro-  
mam ingrederetur. Isagoge...VII 32

S[anctus] Paulus subita e caelo luce circumfusus caecus efficitur. Secretum politi-  
cum...V 32

S[anctus] Stanislaus in campis natus sine ullis Bognae, sterilis ante parentis, dolori-  
bus...IV 79

S[anctus] Stanislaus – Orpheus Christianus...IV 90

Scriptorum vanitas...Suppl. [7.]

Secretum politicum...III 36

Septem Sapientes, ex Graeco...V 30

Simile. Ad Ponticum parcum...II 6

Simile, ex eodem...IV 69

Tropus sine tropo. De Myrone tubicine...VI 4

Ubique patria...An [12.]

Virgo Beatissima rosa et lilium...IV 3

Vivae vocis oraculum. De Alano...I 34

*Vivitur ingenio*...An [21.]

# INDEKS TYTUŁÓW POLSKICH



Indeks obejmuje tytuły utworów zawartych w dziale *Acroamata Polonica*.

Czemu teraz nie wiele poetów, ile dobrych. Respons...[59. CX]

Decyzja *problematis*. Który mieszek cięższy: próżny czy pełny?... [40.] XCII

Do biegłego po wojnie...[35.] LXXXIX[a]

Do Czytelnika o fraszkach Kochanowskiego, których się pod klątwą czytać nie godzi...[68. CXVIII]

Do dłużnika, który się z swym kredytorem prawował...[32.] LXXXVI

Do Fabijana, *ex Latino*...[74. CXXIV]

Do innego w tejże materijej...[83. CXXXIII]

Do Jana...[41.] XCIII

Do Krychnika...[78. CXXVIII]

Do Michała o praktykach...[60. CXI]

Do pana o drzewianym budynku...[4.] LIX

Do prędko powracającego z wojny...[80. CXXX]

Do przyjaciela...[38.] XC

Do Reginalda Ziemka o żalosej śmierci Karola, króla angielskiego...[28.] LXXXII

Do skąpego cześnika. W złotym pucharze złe wino...[39.] XCI

Do Tangreda, *ex Latino*...[30.] LXXXIV

Do tegoż...[81. CXXXI]; [82. CXXXII]

Do Zoila...[88. CXXXVIII]

Do Zoila o swych wierszach...[49. CI]

Do zwajce młodego...[62. CXIII]

Dworem się bawiącemu zacnemu pralatowi z okazji krzyża herbownego...[27.] LXXXI

Epilog o swoich wierszach...[91. CXLI]

*Idem aliter*, do tegoż...[63. CXIV]



- Jadąc mimo Łańcut o kasztelu łańcuckim Jaśnie Wielmożnemu Jego Mości Panu marszałkowi koronnemu...[17.] LXXI
- Książęciu Jego Mości Wiśniowieckiemu Michałowi Korybutowi, wielkiego bohatera, księcia Jego Mości Jeremiasza, wojewody ruskiego, wielkiej nadzieje jednemu potomkowi...[77. CXXXVII]
- Kwestyja, gdzie w Krakowie papier najdroższy...[64. CXV]
- Na animuszowatego żart...[14.] LXIX
- Na chromego żart...[6.] LXI
- Na dawną cenzurę świeża odpowiedź...[51. CIIB]
- Na drugiego *eiusdem farinae*...[90. CXL]
- Na grasanta...[5.] LX
- Nagrobek prędko po chrzcie zmarłemu synaczkowi Jego M[ości] P[ana] Rafała Leszczyńskiego...[19.] LXXXIII
- Na Ktosia...[89. CXXXIX]
- Na łakomca skąpego, *ex Graeco*...[46.] XCVIII
- Na miesiąc, gwiazdy i strzałę, ojczysty herb Jaśnie Wielmożnej Jej M[ości] P[aniej] wojewodziny wileńskiej, księżny Ostrowskiej, fundatorki kolegium ostrowskiego *Societ[atis] Iesu*...[15.] LXX[a]
- Na ojczysty herb J[ego] M[ości] ks[iędza] Czolchańskiego, opata peplińskiego...[25.] LXXIX
- Na Podkowę z Krzyżem, ojczysty klejnot Jego Mości ks[iędza] Wojciecha Grabowskiego, kanonika gnieźnieńskiego, poznańskiego, kanclerza warszawskiego, sekretarza J[ego] K[rólewskiej] M[ości]... [9.] LXIV
- Na popa ruskiego żart...[22.] LXXVI
- Na skąpego gospodarza, *ex Graeco*...[7.] LXII
- Na stare przysłowie: *Dos sunt uxoria lites*. Świeżego jurysty decyzja...[24.] LXXXVIII
- Na starożytny herb Ich M[ości]ów P[anów] Potockich...[11.] LXVI
- Na strojnych...[79. CXXXIX]
- Na strzałę rozdartą...[26.] LXXX
- Na swarliwego...[84. CXXXIV]
- Na tenże herb *votum*...[10.] LXV
- O Anglikach...[48.] C
- O Barzalizm podagryku podczas pospolitego ruszenia...[31.] LXXXV
- O chacie tatarskim...[44.] XCVI
- O Chmielu...[42.] XCIV
- O długach i dłużnikach. *Etymologia*...[61. CXII]
- Odpowiedź Owenowi i akatolikom o postach katolickich...[33.] LXXXVII
- O fraszkach. Ubogi poeta do bogatego...[87. CXXXVII]
- O Głowie żart królewski...[86. CXXXVI]
- O Janie Prostotrefnym...[13.] LXVIII
- O karle animuszowatym, *ex Marullo*...[53. CIV]
- O kazaniu do przyjaciela...[34.] LXXXVIII
- O kosie...[65. CXVI]
- O medykach...[57. CVIII]
- O muchach...[71. CXXI]

- O róży na nodze *in Junio*...[54. CV]  
 O strzale...[16.] LXX[b]  
 O swoich wierszach. Cenzura...[70. CXX]  
 O swych wierszach...[56. CVII]  
 O Śrzeniawie w tenże czas do Jego M[ości] P[ana] Stanisława Lubomirskiego, Jego M[ości] Pana marszałka koronnego wielkiej ekspektatywy syna, w łańcuckim kasztelu rezydującego...[18.] LXXII  
 O teźce...[55. CVI]  
 O Teutonic z długimi włosami, babiastej twarzy...[8.] LXIII  
 O trzech wiciach...[72. CXXII]  
 O tymże do tegoż, *ex Latino*...[76. CXXVI]  
 O zazdrości do drużby...[75. CXXV]
- Palinodia, gdy przyszła wieść o zbitym od Węgrów Tymoszu...[43.] XCV  
 Pobożnemu małżonkowi imieniem żalosznej małżonki nagrobek...[21.] LXXV  
 Podagryk nieuważnemu...[58. CIX]  
 Po rozruchu niepotrzebny animusz skarany...[85. CXXXV]  
 Prawo Krupy z Krzyżakami...[45.] XCVII
- Słaba wielkiej odwagi nagroda...[23.] LXXVII  
 Szalony rozum...[29.] LXXXIII
- Taratan na pospolite ruszenie...[47.] XCIX  
 Toż po polsku...[36. LXXXIXb]
- Złe kupno konia po pijanu, *ex Latino*...[73. CXXIII]  
 Z Marcyjalisa. Na uprzykrzonego...[69. CXIX]
- Żaloszna *metamorphosis*. Mikołaj Rożen od opryszków upieczony...[12.] LXVII  
 Żalozni rodzicy w kilku dni zmarłej córeczce nagrobek...[20.] LXXIV

# ZESTAWIENIE WERSYFIKACYJNE



## 1. Dystych elegijny: heksametr daktyliczny, pentametr daktyliczny (*distichon elegiacum*)

— — | — — | — — | — — | — — | — —  
— — | — — | — || — — | — — | — —

(I 1,1-2)

Cómmōdā | sí quae | rís | nōs | traé brēvi | tātis, hā | bēto.  
Prímūm (e)st, | léctō | rēs || nōn ōnēr | ābō mē | ōs.

I 1-10; I 12-14; I 16-25; I 27-43; I 45-71; I 73-100; II 1-14; II 16-22; II 24-31; II 33-41;  
II 43-97; II 99-100; III 1-21; III 23-41; III 43-82; III 84-87; III 89-96; III 98-99; IV  
1-14; IV 16-68; IV 70-100; V 1-7; V 9-15; V 17-39; V 41-50; V 52-89; V 91-94; V  
96-100; VI 1-3; VI 5-21; VI 23-43; VI 45-57; VI 59-65; VI 69-78; VI 80-88; VI 90-92;  
VI 94-100; VII 1-10; VII 12-16; VII 18; VII 20-38; VII 40-44; VII 46-55; Uz. [1]-[9];  
An [1]-[45]

## 2. Jedenastozgłoskowiec falecejski (*versus hendecasyllabus Phalaeceus*)

— — | — — — || — — | — — — lub — — | — — — || — — | — — —

(I 26,1)

Quás hīc | blánditiás || vētās, | Vāléri

I 11; I 15; I 26; I 72; II 15; II 32; II 98; III 22; III 88; IV 69; V 16; V 51; V 90; VII 45

### 3. Trymetr (senar) jambiczny

(*trimeter iambicus*)

⏟ ′ ⏟ ′ | ⏟ || ′ ⏟ ′ | ⏟ ′ ⏟ ′

(III 42,4)

Förtúnà spón|dēt: || púrþurám,| fāscés, mītrás

I 44; II 23; II 42; III 42; III 83; III 97; III 100; IV 15; V 8; V 40; VI 44; VI 58; VI 66; VI 79; VI 89; VII 39

### 4. Heksametr daktyliczny i trymetr jambiczny

(*versus hexameter dactylicus, trimeter iambicus*)

‐ ′ ′ | ′ ′ ′ | ′ ′ ′ | ′ ′ ′ | ′ ′ ′ | ′ ′ ′

⏟ ′ ⏟ ′ | ⏟ || ′ ⏟ ′ | ⏟ ′ ⏟ ′

(V 95,1-2)

Mágnī | fūr gēnē|rís, pāl|ló dē|figēris| áltō:  
áffínitá|tis || árbör haéc| érit túaé.

V 95; VI 67; VI 68; VI 93; VII 11; VII 17; VII 19

### 5. Dystych epodyczny (jambiczny): trymetr i dymetr jambiczny

(*distichon epodicum / iambicum*)

⏟ ′ ⏟ ′ | ⏟ || ′ ⏟ ′ | ⏟ ′ ⏟ ′

⏟ ′ ⏟ ′ | ⏟ ′ ⏟ ′

(VI 4,1-2)

Düm Mártiál|ēs || búcinás | inflát Mýrón  
tötúmquē pán|dit spíritúm

VI 4; An [46]

### 6. Heksametr daktyliczny

(*versus hexameter dactylicus*)

‐ ′ ′ | ′ ′ ′ | ′ ′ ′ | ′ ′ ′ | ′ ′ ′ | ′ ′ ′

(VI 22,2)

Núnc quōquē| Tártärē|ús dē|mérsūs| súb Strýg(e) Ę|rís mūs

VI 22

# SPIS HERBÓW



Lp.	NAZWA HERBU	IMIĘ I NAZWISKO PIECZĘTUJĄCEGO SIĘ	NUMERY EPIGRAMATÓW
1.	? [jeleni rogaty, na szyi korona w polu czerwonym]	województwo lubelskie	VII 29
2.	? [gwiazdy]	Robert Forest	VII 44
3.	herb własny [3 gwiazdy i księżyc]	Albert Ines	VI 81
4.	Abdank/Habdank	Konstancja Urszula Kolacz- kowska, małżonka Stefana Grudzińskiego, matka Jana Grudzińskiego	V 20
		Dobiesław Ciekliński (Habdank)	VII 11; <i>Acroam.Pol.</i> [3.] LVIII
5.	Gozdawa (?)	matka Chryzostoma Marszewskiego	V 83
6.	Grzymała	Jan Grudziński i jego ojciec Stefan Grudziński	V 18. 20-23
7.	Habdank zob. Abdank		
8.	Jastrzębiec	Stanisław Witowski	VII 12. 13(lub Korwin?). 14(lub Korwin?). 31
9.	Junosza	Karnkowscy	V 83-84
10.	Korwin	Elżbieta Kochanowska, matka Stanisława Witowskiego; dziadowie Witowskiego ze strony matki: Jan, Mikołaj i Andrzej	VII 12. 13(lub Jastrzębiec?). 14(lub Jastrzębiec?). 15-20. 31
11.	Koziorożec zob. Półkoźciec		
12.	Łabędź	Duninowie, Borkowscy, Szpoto- wie, Holowczyńscy, Kunce- wiczowie, Szemiotowie	<i>Suppl.</i> [3.]
13.	Łada	Jan Lipski	V 67-75

Lp.	NAZWA HERBU	IMIĘ I NAZWISKO PIECZĘTUJĄCEGO SIĘ	NUMERY EPIGRAMATÓW
14.	Łódzia	Krzysztof Opaliński, małżonek Teresy Konstancji z Czarn- kowskich, ojciec Piotra Opalińskiego	VI 86
		Piotr Opaliński, syn Krzysztofa Opalińskiego i Teresy Kon- stancji z Czarnkowskich	VI 87
15.	Nalęcz	Teresa Konstancja z Czarn- kowskich, matka Piotra Opalińskiego	VI 87
16.	Ostrogski	Anna Alojza z Ostrogskich Chodkiewiczowa	<i>Acroam.Pol.</i> [15.-16.] LXX [a-b]
17.	Piława	Potoccy	<i>Acroam.Pol.</i> [11.] LXVI
18.	Pobóg	Wojciech Grabowski	<i>Acroam.Pol.</i> [9.-10.] LXIV-LXV
19.	Poraj	Stanisław Pstrokoński	V 62
20.	Półkozic/Kozioróżec	herb Lublina	VII 12. 21-26. 31
21.	Prawdzie (?)	babka Stanisława Witowskiego (?)	VII 12. 27. 29-31
22.	Prus / Półtora Krzyża	św. Stanisław ze Szczepanowa	IV 75-78. 89
23.	Rawicz	Franciszek Dembiński/Dębiński	V 7. 17; VII 10; <i>Acroam.Pol.</i> [1.-2.] LVI-LVII
24.	Rogala	Chryzostom Marszewski	V 81-83
25.	Róża	św. Wojciech	IV 45
26.	Sas	Jan Karol Czol(c)hański (?)	<i>Acroam.Pol.</i> [25.] LXXIX
27.	Suche Komnaty	Gabriel Stempkowski/Stępkowski	VI 97
28.	Śreniawa	Jerzy Sebastian Lubomirski	<i>Ded.</i> , tyt. 1; VII 51; <i>Acroam.</i> <i>Pol.</i> [17.-18.] LXXXI-LXXXII
	krzyż [Bożawola, Bożezdarz, Bro- dzic, Dąbrowa, Dębno, Dolęga, Jastrzębiec, Jezierza, Kruczyn, Krzywda, Lubicz, Łada, Nieczuja, Piława, Pobóg, Prus, Suche Komnaty, Syrokomla, Szeliga, Ślepowron, Śreniawa, Tarnawa]		<i>Acroam.Pol.</i> [27.] LXXXI

ANEKS



### Benevolo Lectori

Ne aliquot chartae residuae non impressae remaneant, visum est, benevole Lector, aliquot versus carptim, more canis captantis aquam ex Nilo, a me compositos, huc apponere. Dabit veniam et ipse auctor, cum saepe ad suaves alaudae sonos etiam accinit cicada et licitum est discipulis vestigia suorum praeceptorum tum venerari, tum imitari.

### SUBSCRIPTIONES

**Ad imaginem Sereniss[imi] Ioannis Casimiri,  
Dei gratia Poloniae et Sueciae Regis,  
D[omi]ni nostri Clementissimi,  
quae in arce Iazdovien[si] depicta  
et inter ceteras regum imagines ibidem appensa est**

[1.] I

Haec Iagellonicae non ultima gloria gentis:  
numen Ioannes rex Casimirus habet.

[2.] II

Hos umeros, haec ora refert animosque potentes.  
Pluria si gestis noscere, vivus habet.

[3.] III

Ille ego Lechiaco rex sum decoratus amictu.  
Me quis non potuit noscere? Nosse potest.

**Ad imaginem vero Sereniss[imi] Caroli Ferdinandi,  
Dei gratia Poloniae et Sueciae Principis,  
Domini mei Clementissimi**

[4.] I

Sic dextras, sic ora refert, sic lumina Princeps,  
ut licet hic pictus, vivus at ille tamen.

[5.] II

Principis hanc Caroli depinxit imaginem Apelles,  
at laudes eius pingere nemo potest.

[6.] III

Ora, genae rutilo splendescunt picta colore,  
sed virtus, Princeps, absque colore tua est.



### Łaskawemu Czytelnikowi

Aby reszta kart nie pozostała niezadrukowana, postanowiłem, łaskawy Czytelniku, dodać tu kilka wierszy po trochu, zyczajem psa wodę z Nilu chlepczącego, przeze mnie ułożonych. Wybacz i sam autor, skoro często do miłych treli skowronka przyspiewuje cykada i wolno uczniom zarówno czcić ślady swych nauczycieli, jak i w nie wstępować.

### PODPISY

**Do wizerunku Najjaśniejszego Jana Kazimierza,  
z Bożej łaski Króla Polski i Szwecji,  
naszego Najmiłościvszego Pana,  
który to wizerunek w jazdowskim zamku został namalowany  
i między innymi królów podobiznami tamże zawieszony**

[1.] I

To nie najmniejsza chwała rodu Jagiellonów:  
Jan Kazimierz ma władcy królewski majestat.

[2.] II

Naśladuje twarz, barki i władczygo ducha.  
Jeśli chcesz poznać więcej, posiada to żywy.

[3.] III

Jam jest królem lechicką ozdobionym szatą.  
Kto mnie nie zdołał poznać? Teraz poznać może.

**Do wizerunku zaś Najjaśniejszego Karola Ferdynanda,  
z Bożej łaski Księcia Polski i Szwecji,  
mego Najmiłościvszego Pana**

[4.] I

Tak naśladuje Księżę twarz, dłonie i oczy,  
że choć namalowany, to jednak jak żywy.

[5.] II

Obraz Księcia Karola stworzył tu Apelles,  
lecz nikt nie umie jego namalować sławy.

[6.] III

Błyszczą szkarłatem lica, usta malowane,  
lecz nie jest malowane, Księżę, twoje męstwo.

[7.] **Ad Perillustr[issimum] et adm[odum] R[evere]ndum  
D[ominum] Albertum Grabowski.**

**Votum**

Sit crinale decus tibi, mi crinalis Apollo.  
Mi satis ad carmen pes, tibi grande pedum.

[8.] **In Rollum**

**col[entem] agr[um] supra tumulum patris**

Ossa ubi sunt patris, colis agrum hunc, Rolle, paternum.  
Sicine testaris te coluisse patrem?

[9.] **Ad auctoris epig[ramma] in cent[uria] I, n[umerus] LXX:**

***Vult aulicus esse poeta***

Aulicus atque poeta placere et fingere gaudent.  
Aulicus hinc quisvis esse poeta potest.

[10.] **In osorem veritatis**

Quod tibi vera loquor, depromis corde furores.  
Vera loquar: iam, iam nil tibi vera loquar.

[11.] ***Pauper ubique iacet***

*Pauper ubique iacet.* Reges prope at ille iaceret,  
si foret hoc verum: *pauper ubique iacet.*

[12.] **Ubique patria**

Me mea si proprium propellet patria civem,  
orbis totius tunc ego civis ero.

[13.] **In poetam claudum**

Dicitur hic vates, hic sed pede claudus oberrat.  
Quomodo pes unus claudere metra potest?

[14.] **Cur bibones loquaces?**

Multa bibo loquitur. Causam si vultis, habete:  
Bacchus concurrens ore bibonis ait.

[15.] **Ad auctoris epig[ramma] cent[uriae] I num[erus] XX:**

***Pro Rufo***

Multa salus Rufo, nam expendit mille salutes.  
Una salus illi si foret, haud biberet.

[16.] **Latro viator**

*Cantabit vacuus coram latrone viator,*  
at flebit latro, quod nihil inde ferat.

[7.] **Do Jaśnie Wielmożnego i wielce Czcigodnego  
Pana Wojciecha Grabowskiego.**

**Życzenie**

Niechaj twe włosy diadem, me zdobi Apollo.  
Mnie dość stopy do pieśni, tobie wielkiej laski.

[8.] **Na Rolla**

**uprawiającego pole nad grobem ojca**

Pole uprawiasz, Rollu, gdzie są ojca kości.  
Że kult przodków uprawiasz, czy to ma być dowód?

[9.] **Do epigramatu autora w setce pierwszej, numer LXX:**

***Chce dworak być poetą***

Podobać się i zmyślać dworak i poeta  
lubią. Stąd każdy dworak może być poetą.

[10.] **Na wroga prawdy**

Kiedy ci prawdę mówię, wybuchasz wściekłością.  
Powiem prawdę: nie będę już mówił ci prawdy.

[11.] ***Biedak wszędzie leży***

Że *biedak wszędzie leży*? Leżałby przy królach,  
gdyby było to prawdą: *biedak wszędzie leży*.

[12.] **Wszędzie ojczyzna**

Cóż, jeśli mnie ma własna wypędzi ojczyzna?  
Wówczas obywatelem całej będę ziemi.

[13.] **Na chromego poetę**

Mówią, że jest poetą, lecz się myli chromy.  
O jednej stopie metrum wychodzi kulawo.

[14.] **Czemu pijani są gadatliwi?**

Pijacy wiele mówią. Chcecie znać przyczynę?  
Kompan Bachus też mówi przez usta pijaka.

[15.] **Do epigramatu autora z setki pierwszej, numer XX:**

***W obronie Rufusa***

Wiele ma zdrowia Rufus, bo pije za zdrowie.  
Gdyby jedno miał zdrowie, to nie piłby wcale.

[16.] **Rabuś wędrowiec**

*Śpiewał będzie wędrowiec przed rabusiem goby,*  
lecz rabuś będzie płakał, że nic nie zyskuje.

**[17.] In quendam**

Certe ego te dicam generosum Martis alumnum.  
Quomodo? Quod lingua tu feris, ille manu.

**[18.] Ad logicos**

Pars ubi deest, totum quoque deest, fert rite logista.  
Sit domus; haud domus est, si cattus unus abest.

**[19.] Ad Perill[ustrissimum] et a[dmodum] R[everendum] D[ominum] Paulum Kłosowicz.****Cognominis eius etymologia**

Multus honos illi licet est, tamen altior inde est,  
regalem ad scirpum quod sit arista suum.

**[20.] Orpheus. Ad Oveni epigr[amma]**

*Orpheus uxorem raptam repetivit ob Orco; ad  
Orcum detrusit femina multa virum.*

**[21.] Vivitur ingenio**

„*Vivitur ingenio*” – sapiens sibi vindicat istud.  
„*Vivitur ingenio*” – fur quoque Linus ait.

**[22.] Avarus et pauper**

Per mare, per terras, per flumina, regna per ultra  
currit avarus, egens, iste opis, alter opum.

**[23.] Ad iuristas**

Litis patroni dicuntur iuris alumni.  
Litis patronum daemonem at esse scio.

**[24.] Pro iisdem defensio**

Ad – iuris, gaudete – vocati: Ad – Virgo – vocata  
vestrum iam nomen dulce Maria refert.

*Eia ergo, Advocata nostra etc.*

**[25.] Ad neosponsos amicos**

Lungite concordēs concordia pectora, sponsi,  
sitque favens vestris fax hymenaea toris.

**[26.] Felicitas furum**

Prae reliquis fures felices dixero, Flacce,  
ultima nam mortis quod sua fata sciant.

**[27.] In Tullum, arrogantem sciolum**

Omnia te nosse affirmas, Tulle, omnia scire.  
Ergo nil omnis, nil ego, Tulle, sciam.

**[17.] Na jednego**

Niechybnie uczniem Marsa nazwę cię szlachetnym.  
Czemu? Bo ty językiem bijesz, tamten ręką.

**[18.] Do logików**

Gdzie brak części, całości też brak, rzeczce logik.  
Byłby dom; nie ma domu, jeśli brak choć kota.

**[19.] Do Jaśnie Wielmożnego i wielce Czcigodnego Pana  
Pawła Kłosowicza.****Nazwiska jego etymologia**

Liczne zyskał godności, lecz to go wywyższa,  
że jest kłosem w królewskim snopku swego władcy.

**[20.] Orfeusz. Do epigramatu Owena**

*Orfeusz żonę z Orku odzyskał porwaną.*  
Wiele kobiet do Orku zepchnęło mężczyznę.

**[21.] Żyje się z talentu**

Mądry o sobie mówi: „Żyje się z talentu”.  
Złodziej Linus też rzecze: „Z talentu się żyje”.

**[22.] Chciwy i biedny**

Przez morze, lądy, rzeki, przez odległe kraje  
pędzi jeden za bytem, drugi dobrobytem.

**[23.] Do prawników**

Kłótni opiekunami prawnicy są zwani.  
Wiem jednak, że jest demon kłótni opiekunem.

**[24.] Tychże obrona**

*Przeto, Orędowniczko nasza...*

Radujcie się, obrońcy: ta którą błagamy  
„Pod Twą obronę”, imię słodkie wam przynosi.

**[25.] Do przyjaciół nowożeńców**

Połączcie serca zgodne, zgodni narzeczeni.  
Pochodnia waszym ślubom niech sprzyja weselna.

**[26.] Szczęście złodziei**

Złodziei pierwszych nazwę szczęsnymi, Flakkusie,  
dobrze już bowiem wiedzą, jaką umrą śmiercią.

**[27.] Na Tula, zarozumiałego mędrka**

Twierdzisz, że wszystko, Tulu, wiesz, wszystko rozumiesz.  
Nic więc nie zrozumiemy ni ja, ni nikt inny.

**[28.] Ad Peril[lustrissimum] et a[dmodum] R[everendum] D[ominum]****Mat[thiam] Iagodowicz**

Scribat ut in caelis vitae tua dextera librum,  
supprecor hocce tibi, supprecor hocce mihi.

**[29.] Ad Excellentiss[imum] et Clariss[imum] D[omi]num****Simonem Gawłowicki**

Cum vates medicusque bonus sis, dicere de te  
rite queam: effectus causa dat una duos.

**[30.] Petitio timida**

Qui petit, accipiet: pete, sic potiere petitis.  
Si petis at timide, Paule, negare doces.

**[31.] Blancus quantus**

Quantus es, in laudem mihi de te dicere fas est.  
Quantus es, at propriae, Blance, categoriae.

**[32.] De cerevisia Szumliniana**

Graecia, nolo tuos, Ausonia, nolo liquores.  
Quod cerebrum visis, tu, cerevisia, fave.

**[33.] Ad G[e]n[e]r[o]sum D[ominum] Gabrielem Brzechffa**

I, quo nobilitas te ducit et inclita virtus,  
et quo te illustri tramite pellit honor.

**[34.] Ad pios manes a[dmodum] R[everendi] P[atris]****Adami Heynycii Soc[ietatis] I[esu],****Sereniss[imi] Polon[iae] et Succ[iae] Princ[ipis] confessarii.****Exclamat[io] ex nominis ipsius notatione: *Hei-nic-jus***

Quis fuit et quantus, post hunc sua funera cerne:  
*Hei, nil iam*, nil est, scilicet omnis homo.

**[35.] Ad Faustinum physicum**

Principiis, Faustine, tribus rerum omnia debes.  
Quarto ego, sed summo, debeo principio.

**[36.] Ad quendam pollicentem multa**

Extendam dextram, quoties mihi munera porges.  
Si brevis, brevis hinc iure erit ergo manus.

**[37.] In quendam**

Pareo, quod suades, excretam ponere barbam.  
Tu quoque mi pare: ponito barbariem.

**[28.] Do Jaśnie Wielmożnego i wielce Szanownego Pana  
Macieja Jagodowicza**

By twa dłoń księgę życia pisała w niebiesiech,  
proszę o to dla ciebie, proszę o to dla mnie.

**[29.] Do Najznakomitszego i Najsławniejszego Pana  
Szymona Gawłowickiego**

Gdyś wieszcz dobry i medyk, rzec mógłbym o tobie  
słusznie: jedna przyczyna dwa przynosi skutki.

**[30.] Nieśmiała prośba**

Kto prosi, ten dostanie: żądam, a otrzymasz.  
Prosząc nieśmiało, Pawle, sam uczysz odmawiać.

**[31.] Jak wielki jest Blankus**

Jakżeś wielki, w pochwale rzec mogę o tobie.  
Jak wielki, lecz we własnej, Blanku, kategorii.

**[32.] O szumlińskim piwie**

Nie chcę waszych napitków, Grecjo i Auzonio.  
Sprzyjaj, szumlińskie piwo, głowie, w której szumisz!

**[33.] Do Szlachetnego Pana Gabriela Brzechffy**

Idź, dokąd cię prowadzą szlachectwo i cnota,  
i tam, dokąd cię zaszczyt wiedzie świetną drogą.

**[34.] Do pobożnych cieni wielce Czcigodnego Ojca  
Adama Hejnicjusza z Towarzystwa Jezusowego,  
spowiednika Najjaśniejszego Księcia Polski i Szwecji.**

**Zawołanie z zapisu jego nazwiska: *Hej-nic-jusz***

Kto to był i jak wielki, zważ po jego śmierci:  
*Hej, nic już* nie zostało, bo każdy człek niczym.

**[35.] Do Faustyna fizyka**

Wszystkoś winien, Faustynie, trzem zasadom rzeczy.  
Ja zaś wszystko zawdzięczam czwartej, lecz najwyższej.

**[36.] Do jednego wiele obiecującego**

Dłoń wyciągnę, ilekroć coś mi ofiarujesz.  
Jeśli hojność ukróćisz, nie przyłożę ręki.

**[37.] Na pewnego**

Pozbywam się, jak radzisz, barbarzyńskiej brody.  
Ty też słuchaj mej rady: porzuć barbarzyństwo.

## [38.] Piis manibus G[e]n[e]rosi D[omini]

Andreae Laskowski,

## Sereniss[imi] Polon[iae] et Suec[iae] Princip[is] oeconomi

Sarcophago tumulare licet, sed corpore tantum,  
ast virtute, fide et prole perennis eris.

## [39.] Ad amicum de suo silentio

Quid facio, taceo dum, saepe requiris, amice.

Plurima dum taceo, plurima, amice, loquor.

## [40.] Ad Generosum D[ominum] Stanis[aum] Woysza.

Anagramma: „ucsor” – „Orcus”

Uxorem ut capias, toties te hortantur amici.

*Ucsor* te ut capiat, scilicet *Orcus*, avent.

## [41.] Ad eundem

Aulicus es genioque cupis tibi quaerere laudem.

Et bene, namque tuum nomen id esse cupit.

## [42.] Ad amicum munificum

Hoc mihi da, sine quo; cum quo nihil, ipse teneto.

Laurea sarta habeas, aurea sarta feras.

## [43.] Aulica fides maior

Credere, sed non visa – fides ea dicitur. Aula

non visis, dictis credit habetque fidem.

## [44.] Ad amicum Albertum Constantem

Carmen apostolicum tibi plenum condo salutis.

Ut te adeat, pedibus currat, amice, suis.

## [45.] Ad eundem

Dum mutat fortuna vicem, mutatur amicus,

ast ego non mutor, dulcis amice, tuus.

## [46.] Generosus D[omi]nus, D[ominus] Guilhelmus de Elgina Ines,

S[erenissimae] R[egiae] Maiestatis capitaneus,

fraternae Musae militari manu accinit

Ines, serenum gentis inclitae iubar

nostraeque sidus patriae,

dum, quod nefastis Buchananus lusibus

turpisque Ovenus polluit,

5 tu castiore, nec minus acuto stilo

sacraque vena corrigis.

Permitte, frater, militari classico



[38.] **Pobożnym ceniom Szlachetnego Pana  
Andrzeja Laskowskiego,  
zarządcy Najjaśniejszego Księcia Polski i Szwecji**  
Sarkofag cię pogrzebie, ale tylko ciało.  
Cnotą, wiarą, potomstwem będziesz żył na wieki.

[39.] **Do przyjaciela o swoim milczeniu**  
Gdy milczę, przyjacielu, pytasz wciąż, co robię.  
Bardzo wiele, gdy milczę, przyjacielu, mówię.

[40.] **Do Szlachetnego Pana Stanisława Woyszy.**  
**Anagram: „żona” – „noża”**  
Zachęcają druhowie, byś sobie wziął żonę.  
Chcą, żebyś dostał *żonę* podobną do *noża*.

[41.] **Do tegoż**  
Tyś dworzanin, dowcipem pragniesz zyskać sławę.  
I dobrze, bo twe imię tego właśnie pragnie.

[42.] **Do przyjaciela szczodrego**  
To mi daj, bez czego nic; to, z czym nic, zatrzymaj.  
Weź sobie wieńce z lauru, przynieś wieńce złote.

[43.] **Dworska wiara większa**  
Mieć wiarę znaczy wierzyć w to, czego nie widać.  
Dwór nie temu, co widać, lecz co słyhać, wierzy.

[44.] **Do przyjaciela Alberta Konstansa**  
Apostolską ci składam pieśń pełną pozdrowień.  
Na swoich bieży stopach, by dotrzeć do ciebie.

[45.] **Do tegoż**  
Gdy zmienia się fortuna, zmienia się przyjaciel,  
lecz jam jest twój niezmiennie, drogi przyjacielu.

[46.] **Wielmożny Pan, Pan Wilhelm z Elginy Ines,  
kapitan Najjaśniejszej Królewskiej Mości,  
braterskiej Muzie ręką żołnierską przygrywa**  
Inesie, tyś jest cnego rodu jasny blask,  
ojczyzny naszej gwiazdą ty.  
Co Buchanana splamił niegodziwy żart  
i sprośny Owen wierszem swym,  
poprawia twoja wena święta i twój styl,  
co czystszy jest, a dowcip ma.  
Mój bracie, pozwól, bym w żołnierską trąbkę dmadę,

tuis adesse plausibus,  
qui nempe Musis Palladem armatam afferens  
10 Phoeboque Martem praeferens,  
tui parentis Martium sequor decus  
Polona per stipendia.  
Hoc vile tantum laudibus subdo tuis.  
Places togae et sago places.  
15 Placere porro perge et inclitam domum  
uterque tollamus super:  
tu nempe calamo et sanctiore Pallade,  
gladio ego et armata manu.

*Datum ex castris regis*

do wtóru twym pochwałom grał,  
ja, który zbrojną Pallas wiodę w orszak Muz,  
10       któremu miłszy Mars niż Feb,  
a ojca twego naśladować chwałę chcę  
Marsową, biorąc polski żold.  
To marne dziełko na pochwałę kładę twą.  
Tyś miły todze, zbroi też.  
Pochwały zbieraj dalej i nasz sławny dom  
15       wynośmy obaj ile sił:  
ty piórem i Palladą świętszą czynisz to,  
ja swą prawicą zbrojną w miecz.

*Dane z obozu królewskiego*

Aneks zawiera 45 łacińskich epigramatów Jana Gawińskiego, ucznia Inesa, który do opracowanego przez siebie wydania warszawskiego z 1652 r. dodał własne utwory naśladujące wiersze mistrza wraz z krótkim wyjaśnieniem dla czytelników. Na końcu „Aneksu” znalazł się epigramat Wilhelma Inesa, brata Alberta, który ten ostatni dołączył do swojego zbioru w edycji krakowskiej z 1654 r. (zob. „Komentarze. Tradycja tekstu”, s. 297).

#### APARAT KRYTYCZNY

[46.]

W wydaniach Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrac i Col utwór opublikowano po cenzurii VI.

Tytuł: *Generosus...* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Wrac i Col; *In laudem authoris. Generosus...*

w. 13 *laudibus* – Crac<sub>1</sub>, Crac<sub>2</sub>, Amst, Col; *ludibus* – Wrac

#### OBJAŚNIENIA

##### **Benevolo Lectori**

*more canis captantis aquam ex Nilo* || *zwyczajem psa wodę z Nilu chlepczącego* – por. PHAEDR. 1,25; bajka opowiada o psie, który w biegu chlepcze wodę z Nilu, bojąc się krokodyla. Fraza zyskała charakter przysłowia oznaczającego pośpiech w wykonywaniu jakiejś czynności; por. ERASMUS, *Adagia* 1.9.80: „Ut canis e Nilo”; NKPP, „Nil” 2.

#### SUBSCRIPTIONES || PODPISY

##### **Ad imaginem... Ioannis Casimiri...**

Tytuł: *Ioannis Casimiri* || *Jana Kazimierza* – Jan Kazimierz Waza (1609-1672), król polski (1648-1668), tytułarny król szwedzki, syn Zygmunta III Wazy i Konstancji z Habsburgów, przyrodni brat Władysława IV.

*in arce Iazdovien[si]* || *w jazdowskim zamku* – czyli na zamku w Jazdowie (Ujazdowie) pod Warszawą, który zbudował Zygmunt III Waza (dziś: Zamek Ujazdowski w Warszawie).

[1.] I

w. 1 *Iagelloniana... gentis* || *rodu Jagiellonów* – Wazów panujących w Polsce łączyło pokrewieństwo z Jagiellonami, które bardzo silnie podkreślali. Ojciec Jana Kazimierza, Zygmunt III Waza, był synem poślubionej Janowi III Wazie Katarzyny Jagiellonki, a więc wnukiem Zygmunta Starego.

##### **Ad imaginem... Caroli Ferdinandi...**

Tytuł: *Caroli Ferdinandi* || *Karola Ferdynanda* – Karol Ferdynand Waza (1613-1655), syn Zygmunta III Wazy i arcyksiężnej Konstancji z Habsburgów, biskup wrocławski (od 1625 r.) i płocki (od 1644), książę opolsko-raciborski, po śmierci Władysława IV Wazy ubiegał się o koronę polską, jednak

wycofał swą kandydaturę, umożliwiając objęcie rządów swemu bratu, Janowi Kazimierzowi.

### [7.] Ad... Albertum Grabowski. Votum

w. 1. *crinale ... crinalis* || *diadem ... me zdobi* – chodzi zapewne o tiarę, ewentualnie o kapelusz arcybiskupi lub kardynalski. Gra słów: *crinale* i *crinalis* (tu w znaczeniu: ‘zdobiący włosy’).

w. 2 *grande pedum* || *wielkiej laski* – chodzi o pastorał; gra ze słowem *pes* (‘stopa [tu: metryczna]’).

### [8.] In Rollum...

w. 1-2 *colis agrum ... / ... coluisse patrem* || *Pole uprawiasz ... / ... kult przodków uprawiasz* – dosłownie: ‘uprawiasz pole ... / ... czcisz ojca’; w przekładzie próba oddania gry znaczeń słowa *colere* – ‘uprawiać’ i ‘czcić’.

### [11.] Pauper ubique iacet

Tytuł: „*Pauper ubique iacet*” || „*Biedak wszędzie leży*” – por. OV.Fast. 1,218. U Owidiusza zwrot ten znaczy oczywiście ‘biedak cierpi poniewierkę’, a nie ‘biedak leży, gdzie chce’, jak żartobliwie sugeruje nasz autor.

w. 2 *si foret hoc verum: „pauper ubique iacet”* || *gdyby było to prawdą: „biedak wszędzie leży”* – znana frazawłoskiego poety z XII w. Henryka z Settimello (SEPTIMELLENSIS, *Divers. fort. phil.* 1,166), a rozpropagowana przez liczne zbioru apoftegmatów przywołujących odpowiedź przypisywaną niekiedy George’owi Buchananowi, jaką miała usłyszeć królowa Elżbieta I Tudor:

In thalamis regina tuis hac nocte iacerem,  
si foret hoc verum: *pauper ubique iacet*.

W twej sypialni, królowo, tej nocy bym leżał,  
jeśli byłoby prawdą: *biedak wszędzie leży*.

Na grunt literatury polskiej wprowadził ją Krzysztof Opaliński (*Satyry* I 5, w. 61).

### [12.] Ubique patria

w. 2 *orbis totius tunc ego civis ero* || *Wówczas obywatelem całej będę ziemi* – por. CIC.Tusc. 5,37,108: *Socrates quidem cum rogaretur, cuiatem se esse diceret: „mundanum” inquit; totius enim mundi se incolam et civem arbitrabatur* (‘Gdy Sokratesa pytano, za obywatela jakiego państwa się uważa, odpowiedział: «Całego świata»; uważał się bowiem za obywatela i mieszkańca całego świata’; przekład J. Śmigaj); SEN.MI.Epist. 28,5: *non sum uni angulo natus, patria mea totus hic mundus est* (‘nie urodziłem się w jakimś jednym zakątku, cały ten świat jest moją ojczyzną’); PLUT.Exil. 600F: (ὁ δὲ Σωκράτης βέλτιον, οὐκ Ἀθηναῖος οὐδ’ Ἕλληρ ἀλλὰ κόσμιος εἶναι φήσας

– ‘a Sokrates trafniej, mówiąc, że nie jest Ateńczykiem ani Grekiem, lecz obywatelem świata’); oraz odpowiedź Diogenesa z Synopy na pytanie, skąd pochodzi (DIOG.LAERT. 6,63): κοσμοπολίτης [*kosmopolites*] („Jestem obywatelem świata”; przekład W. Olszewski). Podobne myśli miał wyrazić Demokryt. [red.]

### [13.] In poctam claudum

w. 2 *Quomodo pes unus claudere metra potest? || O jednej stopie metrum wychodzi kulawo* – dosłownie: ‘W jaki sposób jedna stopa może zamknąć metrum?’. Poza grą znaczeń słowa *pes*: ‘stopa’, czytelną także w polszczyźnie, w oryginale mamy dwuznaczność czasownika *claudere*: ‘zamykać’ i ‘być kulawym’.

### [16.] Latro viator

w. 1 „*Cantabit vacuus coram latrone viator*” || „*Śpiewał będzie wędrowiec przed rabusiem goły*” – IUV. 10,22: „Zaśpiewa przy bandycie, gdy ma worek próżny” (przekład J. Sękowski).

### [18.] Ad logicos

w. 1 *Pars ubi deest, totum quoque deest || Gdzie brak części, całości też brak* – odwołanie do myśli Platona zawartej w dialogach *Parmenides* i *Teajtet*, a popularyzowanej także w kompendiach filozoficznych formowanymi na podstawie przekładu Marsilia Ficina sentencjami w rodzaju: *Totum necesse est omnes partes esse* – ‘Całością muszą być wszystkie części’ (PLAT.*Theaet.* 203B: „Bo jeżeliby istniały części czegoś, to całością byłyby wszystkie części razem”; przekład tu i zaraz niżej W. Witwicki) albo *Totum est, cuius nulla pars abest* – ‘Całością jest to, czemu nie brakuje żadnej części’ (PLAT.*Parm.* 137C: „[...] to, czemu nie brakuje żadnej części, to tylko może być całością”).

### [19.] Ad... Paulum Kłosowicz...

Tytuł: – Paweł Kłosowicz († po 1673), syn Sebastiana, mieszczanina krakowskiego, student Akademii Krakowskiej, na której w 1625 r. uzyskał stopień doktora praw; ksiądz, kustosz w Opatowie, pod koniec życia kanonik płocki i sekretarz królewski.

w. 2 *regalem ad scirpum || w królewskim snopeku* – (dosłownie: ‘przy królewskim pęku sitowia’ albo ‘pęku różeg’) nawiązanie do herbu Wazów (szwedz. *vase*), przedstawiającego snopek, ale interpretowanego też jako wiązka różeg, faszyna. W przekładzie dano „snopek”, bo do niego pasuje kłos.

### [20.] Orpheus. Ad Oveni epigr[amma]

Tytuł: – zob. OWEN, *Epigrammata* I6 [k. A3v]:

**Orpheus**

*Orpheus uxorem raptam repetivit ab Orco,  
duxit ab inferno femina nulla virum.*

**Orfeusz**

Orfeusz żonę z Orku odzyskał porwaną,  
żadna kobieta z piekła nie wywiodła męża.

w. 1 „*Orpheus uxorem raptam repetivit ab Orco*” || „*Orfeusz żonę z Orku odzyskał porwaną*” – por. INES *Acroam.* III 78 i obj.

**[21.] Vivitur ingenio**

Tytuł: „*Vivitur ingenio*” || „*Żyje się z talentu*” – fraza zaczerpnięta z przypisywanych Wergiliuszowi *Elegiae in Maecenatem* (*APP.VERG.* 1,38): *Vivitur ingenio, cetera mortis erunt* (‘Żyje się dzięki talentowi, śmierć zabierze resztę’). Wers spopularyzowany dzięki nowożytniej emblematyce za sprawą Gabriela ROLLENHAGIUSA (*Nucleus*, k. 1r), który zamieścił go jako lemmę emblematu otwierającego zbiór.

**[22.] Avarus et pauper**

w. 2 *currit avarus, egens, iste opis, alter opum* || *pędzi jeden za bytem, drugi dobrobytem* – próba naśladowania gry słów oryginału: *iste opis* – ‘ten (potrzebując) pomocy / środków do życia’, *alter opum* – ‘tamten (pragnąc) bogactwa’.

**[24.] Pro iisdem defensio**

Motto: „*Eia ergo, Advocata nostra*” etc || „*Przeto, Orędowniczko nasza*”... – 6. wers antyfony *Salve Regina*.

w. 1 *Ad – iuris ... – vocati: Ad – Virgo – vocata* || *obronicy ...* / [w. 2] *obronę* – (dosłownie: ‘advokaci prawa... Orędowniczka Dziewica’) próba oddania gry słów oryginału: *advocati* – ‘advokaci’ (dosłownie: ‘wezvani’) i *Advocata* – ‘Orędowniczka’ (dosłownie: ‘Wezwana’). Autor w wyrazach *advocati* i *Advocata* oddziela przedrostki *ad-*, co daje efekt zabawy słownej, ale umożliwia także zbudowanie wersu metrycznie poprawnego.

**[26.] Felicitas furum**

w. 1: *Flacce* || *Flakkusie* – puenta epigramatu odwołuje się być może do obecnej w poezji Horacego (*Quintus Horatius Flaccus*) myśli, że nie można być szczęśliwym, niepokojąc się o przyszłość, jednak trudno byłoby wskazać konkretną frazę rzymskiego poety, do której odnosiłby się lub na której wzorowany byłby dystych Gawińskiego.

**[28.] Ad... Mat[thiam] Jagodowicz**

Tytuł: – Maciej Jagodowicz (1603-1666), proboszcz parafii kościoła Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny na Nowym Mieście w Warszawie,

pochowany w tymże kościele, gdzie znajduje się jego epitafium z 1673 r. (zob. Bartoszewicz, s. 38–39).

**[29.] Ad... Simonem Gawłowicki**

Tytuł: – Szymon Gawłowicki herbu Prus († po 1686), kanonik pułtuski i plocki, autor poematu *Jezus Nazareński, Syn Ojca przedwiecznego wcielony albo Jeruzalem Niebieska przezeń wyzwolona* (1686). Na Uniwersytecie Pańskim studiował m.in. medycynę.

w. 2 *effectus causa dat una duos* || *jedna przyczyna dwa przynosi skutki* – zob. obj. do INES *Acroam.* VI 40, motto.

**[30.] Petitio timida**

w. 1 *Qui petit, accipiet* || *Kto prosi, ten dostanie* – zob. J 16,24.

**[32.] De cerevisia Szumliniana**

Tytuł: – Szumlin, miejscowość w województwie mazowieckim, w powiecie płońskim.

w. 2 *Quod cerebrum visis, tu, cerevisia, fave* || *Sprzyjaj, szumlińskie piwo, głowie, w której szumisz* – w przekładzie próba zastąpienia gry słów oryginału: *cebrum visis* – ‘widzisz głowę’ (dosłownie: ‘widzisz mózg / czaszkę’) i *cerevisia* – ‘piwo’; dosłownie: ‘Ty, piwo, sprzyjaj głowie, którą widzisz.’

**[33.] Ad... Gabrielem Brzechffa**

Tytuł: – Gabriel Brzechffa herbu Jastrzębiec († po 1687), dworzanie Karola Ferdynanda Wazy (1641), podczasy warszawski (1654); zob. Boniecki, *Herbarz*, t. 2, s. 163.

w. 1 *I, quo nobilitas te ducit et inclita virtus* || *Idź, dokąd cię prowadzą szlachectwo i cnota* – zob. HOR. *Epist.* 2,2,37: *I, bone, quo virtus tua te vocat* („idź, dzielny, gdzie cię męstwo wzywa”; przekład A. Lam).

**[34.] Ad pios manes... Adami Heynycii...**

Tytuł: – Adam Hennicius / Ennicius / Henricius (ok. 1591-1649), niemiecki jezuita, kaznodzieja, przebywał w Warszawie od 1628 r.; od 1630 był wychowawcą Karola Ferdynanda Wazy, a od 1635 jego spowiednikiem.

**[35.] Ad Faustinum physicum**

w. 1 *Principiis ... tribus rerum* || *trzem zasadom rzeczy* – chodzi zapewne o podstawowe pojęcia filozofii przyrody u Arystotelesa, tj. formę, materię i brak (ARIST. *Phys.* 191a,8-17). Pogląd ten upowszechniało zdanie z popularnego florilegium (*Auct. Arist.* 2,17): *Tria sunt principia naturae, scilicet materia, forma et privatio* (“Trzy są podstawowe pojęcia natury, mianowicie forma, materia i brak”).

w. 2 *Quarto ... summo ... principio* || *czwartej, lecz najwyższej* – mowa o Bogu. Jest to odwołanie do myśli św. Tomasa, który rozpatrując doskonałość Boga,



pisal (THOM.AQUIN.*Sum.theol.* 1,4,1,2): *Deus est primum rerum principium* („Bóg jest pierwszym początkiem rzeczy”; przekład P. Belch [s. 61]).

### [36.] Ad quendam pollicentem multa

w. 2 *brevis hinc ture erit ergo manus* || *nie przyłożę ręki* – dosłownie: ‘więc potem słusznie krótka będzie ręka’, tj. krótka będzie praca czy niewielka dla ciebie przysługa.

### [38.] Piis manibus... Andreae Laskowski...

Tytuł: – zachowały się wiadomości o kilku Andrzejach Laskowskich żyjących przed 1652 r. Był pośród nich jezuita (1593-1648), profesor teologii i Pisma Świętego w Wilnie, później związany z kolegiami w Faustowie i Jarosławiu. Ponadto Boniecki (*Herbarz*, t. 13, s. 359) odnotowuje Andrzeja Laskowskiego herbu Korab, syna Stanisława, żyjącego ok. 1651 r., jednak bez jakichkolwiek wzmianek o dacie śmierci bądź o pełnionych przezeń funkcjach. Podobnie rzecz ma się z Andrzejem Laskowskim herbu Półkozic (*Herbarz*, t. 13, s. 369), synem Marcina, po którym również zostały wpisy z 1651 r., ale nic więcej. Był wreszcie Andrzej Laskowski herbu Trzaska (*Herbarz*, t. 13, s. 381), który działał m.in. w roku 1647. Niestety, skąpe informacje nie pozwalają ustalić, o którego z nich ewentualnie chodziło autorowi.

### [40.] Ad... Stanis[aum] Woysza...

Zob. OWEN, *Epigrammata* II 52 [k. B8r-v]:

#### *Anagramma uxoris*

*Insaturabile par sunt\* Orcus et uxor, ait rex,*

*unius experiens alteriusque sciens.*

*Quisquis in uxorem cecidit, descendit in Orcum.*

*Rite inversa sonant, ucs-or et Orcus idem.*

---

\* *Prov[erborum]* c[aput] 30. v[ersus] 15

#### **Anagram żony**

„Nienasycone piekło i żona”\*, król rzecze,

jednego doświadczając i drugie poznając.

Gdyż do piekła zszedł każdy, kto wpadł w ręce żony.

Właściwie odwrócone brzmią tak samo słowa.

---

\* Prz 30,15-16

Tytuł: – być może Stanisław Woysza herbu Pilawa (†1677 r.), podstoli smoleński, sekretarz i dworzanin królewski (NIESIECKI, *Korona*, t. 4, s. 605).

*Anagramma*: „*ucsor*” – „*Orcus*” || *Anagram*: „*żona*” – „*noża*” – w oryginale anagram słów: *ucsor*, czyli fonetyczny zapis słowa *uxor* – „żona”

i *Orcus* – ‘piekło’ (dosłownie: inna nazwa Podziemi, od określenia demona śmierci utożsamianego z Hadesem / Plutonem), co w tłumaczeniu jest nie do oddania.

**[41.] Ad eundem**

w. 2 *tuum nomen id esse cupit || twe imię tego ... pragnie* – imię „Stanisław” zawiera człon nawiązujący do sławy.

**[44.]. Ad amicum Albertum Constantem**

Tytuł: – przyjaciel ów ma nazwisko znaczące: *Constans* – ‘Staly’.

w. 2 *Ut te adeat, pedibus currat, amice, suis || Na swoich bieży stopach, by dotrzeć do ciebie* – zob. INES.Acroam. II 22. Gra znaczeń słowa *pedes* – ‘stopy’ i ‘stopy metryczne’ oraz nawiązanie do żartobliwego wyrażenia *per pedes apostolorum* – ‘pieszo’ (dosłownie: ‘na wzór apostołów’).

**[45.] Ad eundem**

w. 1 *Dum mutat fortuna vicem, mutatur amicus || Gdy zmienia się fortuna, zmienia się przyjaciel* – wers nawiązuje do licznych przysłów i cytatów dotyczących interesownej przyjaźni. Zob. np. PETRON. 80; OV.*Trist.* 1,9,5-6; AELREDUS, *Spirit.amicit.* 1,42: *At amicitia mundialis [...] semper cum fortuna mutatur et sequitur marsupium* (‘Natomiast przyjaźń światowa [...] zmienia się wraz z biegiem losu i goni za sakiewką’).

**[46.] Generosus... Guilhelmus de Elgina Ines...**

Tytuł: – brat Alberta, kapitan, a w roku 1678 pułkownik wojsk królewskich (Boniecki, *Herbarz*, t. 8, s. 53).

# ILUSTRACJE





A. R. P.  
**ALBERTI INES**  
 è  
 Societate I E S V  
**ACROAMATVM**  
**EPIGRAMMATICORVM**  
**CENTVRIÆ II.**  
**Honestis & Iouialibus salibus**  
 inspersæ :

*Quas è religiosis tenebris in lucem*

*84. protraxit*

**IOANNES GAWINSKI**  
*Serenissimi Polon. & Suec. Principis*  
*Notarius Cubicularius.*

**Cum Licentia Superiorum.**

**V A R S A V I Æ,**  
**In Officina PETRI ELERT S. R. M. Typographi.**  
**Anno D. 1652.**

1. Karta tytułowa wydania warszawskiego z 1652 r. (ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie, sygn. BN XVII.2.1415 adl.).



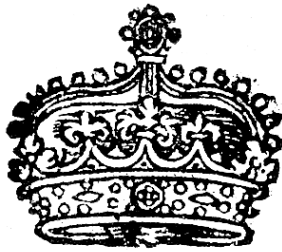


3. Frontysepis wydania krakowskiego z 1655 r. (ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie, sygn. BN XVII.1.212).

ALBERTI JNES  
*ε Societate* JESV,  
 AC ROAMATVM  
 EPIGRAMMATICORVM  
 CENTVRIÆ VII.

CASTIS,  
 Verecundisq; Salibus,  
 IN GRATIAM  
 Studiosæ Iuuentutis,  
 intertextæ.

EDITIO SECVNDÆ  
 Correctior, & locupletior,  
 Ab ipsoq; Auctore recognita.



*Superiorum Permissu.*

---

C R A C O V I Æ,  
 Apud LVCAM KVPISZ, S. R. M. Typogra-  
 phum. Anno Dñi, M. DC. LV.





5. Frontysepis wydania amsterdamskiego z 1679 r. (ze zbiorów Bayerische Staatsbibliothek w Monachium, sygn. P.o.lat. 1659y).

**EPIGRAMMATUM**  
**JOANNIS OVENI**  
**CAMBRO BRITANNI**  
**OXONIENSIS,**  
**ET**  
**ALBERTI INES**  
**E SOCIETATE JESU,**  
**ACROAMATUM EPIGRAMMATICORUM**  
**Edigio postrema & postumis quibusdam adaucta.**



**AMSTELODAMI,**

**Apud Elzevirium.**

**M. DC. LXXIX**

ALBERTI INES  
E SOCIETATE JESU,  
ACROAMATUM  
EPIGRAMMATICORUM

*C A S T I S*

Verecundisque Salibus.

*I N G R A T I A M*

Studioſæ Juventutis intertextorum.

EDITIO NOVA

Et correctiſſima.



AMSTELODAMI,

Apud Elzevirium.

M. D. C. LXXIX.

7. Karta tytułowa wydania amsterdamskiego z 1679 r. (ze zbiorów Bayerische Staatsbibliothek w Monachium, sygn. P.o.lat. 1659y).



8. Frontysepis wydania wrocławskiego z 1686 r. (ze zbiorów Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz w Berlinie, sygn. 50 MA 42882).

ALBERTI INES  
ACROAMATUM  
EPIGRAMMA-  
TICORUM.  
CENTURIAE VI.

*Residentibus Castis Mohiloviensis  
Verecundisque Salibus S. S.  
Ingratiam Studiose Juventutis*

*intertextæ anno 1705.*

EDITIO TERTIA  
Correctior & locupletior.  
Superiorum permisso.

Juxta

EXEMPLAR CRACOVIANSE.



WRATISLAVIÆ,

Sumpt. JESAJA FELLCIBELII  
Bibliopol.

Anno M. DC. LXXXVI.

*Wydany  
1620 w Wroclawiu*

R. P.

**ALBERTI INES**  
SOCIET. JESU

**LYRICORUM**  
CENTURIA UNA

**Politicis, Ethicis, Poëticis**  
Axiomatibus ac Problematibus  
instrueta.

Accedunt in fine ejusdem Authoris  
**ACROAMATUM**  
**EPIGRAMMATICORUM**  
CENTURIAE VII

Castis verecundisque salibus in gratiam  
studiosæ Juventutis intertextæ.


*EDITIO TERTIA.*

Correctior, & locupletior, ab Auctore ipso  
recognita.

---

COLONIAE,

Sumptibus & Typis JOAN. EVERHARDI  
FROMART, Bibliopolæ in platea S. Marcelli  
prope sacellum ejusdem S. Marcelli.  
MDCC XXIII.



## SPIS ILUSTRACJI



### Podpisy pod ilustracjami

1. Karta tytułowa wydania warszawskiego z 1652 r. (ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie, sygn. BN XVII.2.1415 adl.). . . . . 579
2. Karta tytułowa wydania krakowskiego z 1654 r. (ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie, sygn. BN XVII.1.20.). . . . . 580
3. Frontysepis wydania krakowskiego z 1655 r. (ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie, sygn. BN XVII.1.212). . . . . 581
4. Karta tytułowa wydania krakowskiego z 1655 r. (ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie, sygn. BJ St.Dr 817). . . . . 582
5. Frontysepis wydania amsterdamskiego z 1679 r. (ze zbiorów Bayerische Staatsbibliothek w Monachium, sygn. P.o.lat. 1659y). . . . . 583
6. Karta tytułowa wydania amsterdamskiego z 1679 r. (ze zbiorów Bayerische Staatsbibliothek w Monachium, sygn. P.o.lat. 1659y). . . . . 584
7. Karta tytułowa wydania amsterdamskiego z 1679 r. (ze zbiorów Bayerische Staatsbibliothek w Monachium, sygn. P.o.lat. 1659y). . . . . 585
8. Frontysepis wydania wrocławskiego z 1686 r. (ze zbiorów Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz w Berlinie, sygn. 50 MA 42882). . . . . 586
9. Karta tytułowa wydania wrocławskiego z 1686 r. (ze zbiorów Biblioteki Publicznej w Warszawie, sygn. B.Publ. XVII.1.171). . . . . 587
10. Karta tytułowa wydania kolońskiego z 1723 r. (ze zbiorów Biblioteki Czartoryskich w Krakowie, sygn. BCz. 35042-1). . . . . 588





# SPIS TREŚCI



Wprowadzenie do lektury .....	5
<i>Acroamata EPIGRAMMATICA</i> / Epigramaty mile dla ucha .....	23
Motto .....	24
Dedicatio. Magnae spei adolescenti, Illustri ac Magnifico Domino, D[omino] Stanislao Lubomirski, comiti in Wiśnicz, Illustrissimi Domini, D[omini] Georgii Lubomirski, comitis in Wiśnicz, supremi Regni Poloniae mareschalci, generalis Cracoviensis, Sce- pusien[sis], Chmielnicen[sis] etc., etc. capitanei primogenito filio auctor felicitatem .....	24
Motto .....	25
Dedykacja. Młodzieńcowi rokującemu wielkie nadzieje, Jaśnie Oświe- conemu i Wielmożnemu Panu, Panu Stanisławowi Lubomirskie- mu, hrabiemu na Wiśniczu, Jaśnie Oświeconego Pana, Pana Jerzego Lubomirskiego, hrabiego na Wiśniczu, marszałka wielkiego ko- ronnego, starosty generalnego krakowskiego, spiskiego, chmiel- nickiego itd., itd., pierwotodnemu synowi autor życzy szczęścia .	25
Prooemium intentum auctoris et opusculi huius scopum explicans. Lectori suo auctor .....	30
Przedmowa wyjaśniająca zamierzenie autora i cel tego dziełka. Autor swemu Czytelnikowi .....	31
<b>CENTURIA I</b> .....	40
<b>SETKA PIERWSZA</b> .....	41
I	
Ad Marianum Aldum de epigrammatum suorum brevitatem .....	40
Do Mariana Alda o zwięzłości swych epigramatów .....	41
II	
Ad Remigianum de suis carminibus .....	40
Do Remigiana o swoich wierszach .....	41

III		
	De iisdem .....	40
	O tychże .....	41
IV		
	De iisdem ad Fuscum .....	40
	O tychże do Fuska .....	41
V		
	De iisdem, cur fictis nominibus et cognominibus inscribantur ..	40
	O tychże, czemu zmyślonymi imionami i nazwiskami są opatrzone ..	41
VI		
	Ad philosophum .....	40
	Do filozofa .....	41
VII		
	In pigrum .....	42
	Na leniwego .....	43
VIII		
	In Pontilianum e trabe infami pendulum. A communi regula excep- tio seu axiomatis appendix .....	42
	Na Pontyliana, wiszącego na hańbiącej belce. Od powszechnej reguły wyjątek albo dodatek do aksjomatu .....	43
IX		
	In Faustulum deformem .....	42
	Na Faustula niekształtnego .....	43
X		
	Ad Stephanum Noronium. Problema de medicis et iuristis .....	42
	Do Stefana Noroniusza. Pytanie o medyków i jurystów .....	43
XI		
	De Aulo .....	42
	O Aulu .....	43
XII		
	Ad Faustinum divitem .....	42
	Do Faustyna bogatego .....	43
XIII		
	In Cottam calamistratum .....	42
	Na Kottę ufryzowanego .....	43
XIV		
	In Tongilianum de alieno capillatum .....	42
	Na Tongiliana w peruce .....	43
XV		
	Ad Macrinum de Cinna informi .....	42
	Do Makryna o brzydkim Cynnie .....	43
XVI		
	De Rufino .....	44
	O Rufinie .....	45
XVII		
	Ad Marianum, ineptum scriptorem .....	44
	Do Mariana, głupiego pisarza .....	45

XVIII		
	In Soffaram, ad imitationem Martialis .....	44
	Na Soffarę, imitacja z Marcjalisa .....	45
XIX		
	Ad edentulum ex sensu Aristotelis .....	44
	Do bezzębnego wedle spostrzeżenia Arystotelesa .....	45
XX		
	Ad Rufum, bibonem aegrotum .....	44
	Do Rufusa, pijanicy chorego .....	45
XXI		
	De Fustico podagrico .....	44
	O Fustyku podagryku .....	45
XXII		
	Ad M[arcum] Turdum. Lignae domus commoda .....	44
	Do Marka Turda. Pożytki z drewnianego domu .....	45
XXIII		
	Ad Ponticum de Ardalione. Lepidae litis diremptio .....	44
	Do Pontyka o Ardalionie. Rozwiązanie zabawnego sporu .....	45
XXIV		
	Ad Martinianum de Ruspico. Duplex gula .....	44
	Do Martyniana o Ruspiku. Dwojakie łakomstwo .....	45
XXV		
	Ad Formium, bibonem balbum .....	46
	Do Formia, pijaka jąkały .....	47
XXVI		
	Adversio critica in Martialem ad XVII epigramma libri X, in quo Roma adultores abigit .....	46
	Krytyczna odpowiedź Marcjalisowi na XVII epigramat z księgi X, w którym wypędza pochlebców z Rzymu .....	47
XXVII		
	Ad Ponticum, capillatum imberbem .....	46
	Do Pontyka, owłosionego gołowąsa .....	47
XXVIII		
	Ad Brutum .....	46
	Do Brutusa .....	47
XXIX		
	Ad Linum, pauperem superbum .....	46
	Do Lina, biedaka dumnego .....	47
XXX		
	De Aulo ad Marcum .....	46
	O Aulu do Marka .....	47
XXXI		
	De eodem. Argumentum ad hominem .....	46
	O tymże. Argument do osoby .....	47
XXXII		
	In obesum .....	46
	Na grubasa .....	47

XXXIII		
	In Linum amusum de suis versibus .....	48
	Na Lina od Muz stroniącego o swych wierszach .....	49
XXXIV		
	Vivae vocis oraculum. De Alano .....	48
	Powiedziane żywym głosem. O Alanie .....	49
XXXV		
	De Attalo parco .....	48
	O Attalu oszczędnym .....	49
XXXVI		
	Ad amicum. Otium negotiosum .....	48
	Do przyjaciela. Pracowity odpoczynek .....	49
XXXVII		
	De Ibero ad Candidum. De veste coriacea .....	48
	O Iberze do Kandyda. O szacie skórzanej .....	49
XXXVIII		
	Ad eundem Iberum de eodem .....	48
	Do tegoż Ibera o tym samym .....	49
XXXIX		
	Ad Clitum calvum .....	48
	Do Klita łysego .....	49
XL		
	Ad Plancum .....	48
	Do Planka .....	49
XLI		
	Ad Ponticum petacem. Antistrophe prioris .....	48
	Do Pontyka żądnego. Antystrofa poprzedniego .....	49
XLII		
	Ad Lentulum .....	50
	Do Lentula .....	51
XLIII		
	Ad Rufinum. Secretum contra omnes morbos .....	50
	Do Rufina. Sekret na wszystkie choroby .....	51
XLIV		
	In Nolanum petacem .....	50
	Na Nolana żądnego .....	51
XLV		
	Ad Hornum poetam .....	50
	Do Horna poety .....	51
XLVI		
	Ad Alaudum neosponsum. Vicem pro vice .....	50
	Do Alauda nowożeńca. Przysługa za przysługę .....	51
XLVII		
	Ad Brittum discipulum de Alcide magistro .....	50
	Do Bryttusa ucznia o Alcydzie nauczycielu .....	51

XLVIII		
	Ad Mauritium Aranum. Cur desperantes deiecti, sperantes erecti dicuntur .....	50
	Do Maurycego Arana. Dlaczego powiada się, że nadzieja droższa od pieniędzy .....	51
XLIX		
	Ad militem e castris transfugam .....	50
	Do żołnierza z obozu uciekającego .....	51
L		
	Ad Matthiam Nolium de suis Laconicis .....	50
	Do Macieja Noliusza o swych lakonicznych wierszach .....	51
LI		
	Ad lippum in verbo „videre” penultimam corripientem. Excusatio .....	52
	Do chorego na oczy w słowie „widzieć” sylabę przedostatnią skracającego. Wymówka .....	53
LII		
	Ad Ponticum hortulanum. Importuna fecunditas .....	52
	Do Pontyka ogrodnika. Przykra płodność .....	53
LIII		
	Ad Faustulum, fidicinem mendacem .....	52
	Do Faustula, kłamliwego lutnisty .....	53
LIV		
	Ad Fiscum, divitem senem .....	52
	Do Fiska, bogatego starca .....	53
LV		
	De eodem ad eundem ex eodem .....	52
	O tymże do tegoż według tego samego .....	53
LVI		
	In Faustulum deformem .....	52
	Na Faustula niekształtnego .....	53
LVII		
	In Zollum obesum .....	52
	Na Zola grubego .....	53
LVIII		
	Ad Marinum de astrologis multos caelos asserentibus .....	52
	Do Maryna o astrologach liczne nieba uznających .....	53
LIX		
	In Pontilianum cornutum .....	54
	Na Pontyliana rogatego .....	55
LX		
	Ad amicum de suis carminibus .....	54
	Do przyjaciela o swoich pieśniach .....	55
LXI		
	In divitem. Dives Dis .....	54
	Na bogacza. Bogaty Pluton .....	55

LXII		
	Ad Celsum iuristam .....	54
	Do Celsusa prawnika .....	55
LXIII		
	Discipulo suo, poetae in mortis descriptione mortuo .....	54
	Swemu uczniowi, poecie, który umarł przy opisie śmierci .....	55
LXIV		
	De Perone, dum in Angliam peregrinaretur facto haeretico .....	54
	O Peronie, gdy do Anglii wyruszył, stawszy się heretykiem .....	55
LXV		
	Ad Montidum, ineptum poetastrum .....	54
	Do Montyda, wierszoklety głupiego .....	55
LXVI		
	Ad Dominicum Maenium .....	54
	Do Dominika Meniusza .....	55
LXVII		
	De M[arco] Protreptico monoculo .....	54
	Do Marka Protreptyka jednookiego .....	55
LXVIII		
	De medicis. Spes in herba .....	56
	O medykach. Nadzieja w ziołach .....	57
LXIX		
	Ad Plancum. Caeca fides .....	56
	Do Planka. Ślepa wiara .....	57
LXX		
	Quis ad aulam aptus .....	56
	Kto na dwór zdatny .....	57
LXXI		
	Ex lucis et dici creatione moralis adversio... Ad Crispum .....	56
	Ze stworzenia światła i dnia nauka moralna... Do Kryspa .....	57
LXXII		
	De Haymone, divite parco, ad Iustinum Pandarum. Affectata ignorantia .....	56
	O Hajmonie, bogatym skąpcu, do Justyna Pandara. Udawana niewiedza .....	57
LXXIII		
	Ad Candidum de Ollo Nasone, ex Graeco .....	56
	Do Kandyda o Ollu Nosatym, z greckiego .....	57
LXXIV		
	In Momum .....	56
	Na Moma .....	57
LXXV		
	Ad Baldanum haeticum. Apologia pro cognomine R[everendis- simi] P[atris] Ioannis Argenti Soc[ietatis] Iesu, olim visitatoris et provincialis Poloniae .....	58
	Do Baldana heretyka. Obrona nazwiska Przewielebnego Ojca Jana Srebrnego z Towarzystwa Jezusowego, niegdyś wizytatora i prowincjała Polski .....	59

LXXVI		
	De Aulo .....	58
	O Aulu .....	59
LXXVII		
	Ad Ioannem Rubium. Auctor <i>Imperfecti operis</i> .....	58
	Do Jana Rubiusza. Autor <i>Opus imperfectum</i> .....	59
LXXXVIII		
	Ad quendam magni nominis senatorem .....	58
	Do pewnego senatora wielkiego nazwiska .....	59
LXXXIX		
	Ad Gabianum iuristam .....	58
	Do Gabiana prawnika .....	59
LXXX		
	<i>Propter quod aliquid, tale ipsum magis</i> .....	58
	<i>Kto z kim przestaje, takim się staje</i> .....	59
LXXXI		
	Ad Priscum parcam uxorem habentem .....	58
	Do skąpego Pryska, mającego żonę sknerę .....	59
LXXXII		
	Ad amicum de Tora, Graeco mendace .....	58
	Do przyjaciela o Torze, kłamliwym Greku .....	59
LXXXIII		
	Problema de auro .....	60
	Problemat złota .....	61
LXXXIV		
	In Macrinum .....	60
	Na Makryna .....	61
LXXXV		
	In Attalum .....	60
	Na Attala .....	61
LXXXVI		
	De Rufo ad Norvegianum .....	60
	O Rufusie do Norwegiana .....	61
LXXXVII		
	Cur principes numero plurali utuntur? .....	60
	Czemu władcy używają liczby mnogiej? .....	61
LXXXVIII		
	Ad Pisonem Ollum de Myrone. Mordax aemulorum par .....	60
	Do Pizona Olla o Myronie. Zjadliwa para rywali .....	61
LXXXIX		
	Ad Blancum. Secretum contra medicos rigidioem diaetam praescribentes .....	60
	Do Blanka. Sekret przeciw medykom przepisującym surową dietę .....	61
XC		
	Ad amicum. Bonum ex integra causa .....	60
	Do przyjaciela. Dobro z dobrej przyczyny .....	61

XCI		
	Ad bibonem Hellenismus .....	60
	Do pijaka .....	61
XCII		
	Ad rudem, vulgo truncum. Consolatio .....	62
	Do nieokrzesanego, potocznie tępego pnia. Pocieszenie .....	63
XCIII		
	In Ovenum. Vir sui nominis .....	62
	Na Owena. Mąż swego imienia .....	63
XCIV		
	Ad Aulum de Ioanne Bruns. Philautia .....	62
	Do Aula o Janie Brunsie. Miłość własna .....	63
XCV		
	Ad divitem superbum .....	62
	Do bogacza pysznego .....	63
XCVI		
	Ad Maevium decoctorem. Ex necessitate virtus .....	62
	Do Mewiusza marnotrawcy. Z konieczności cnota .....	63
XCVII		
	Ad quendam multa bibentem et alta sapientem. Excusatio .....	62
	Do jednego wiele pijącego i zarozumiałego. Wymówka .....	63
XCVIII		
	Ad Priscum de suis carminibus. Gigant<om>achia .....	62
	Do Pryska o swoich pieśniach. Gigantomachia .....	63
XCIX		
	Ad Olavum. Pro suis carminibus apologia, ex Graeco .....	64
	Do Olafa. Obrona swoich pieśni, z greckiego .....	65
C		
	Ad Momum. Pro iisdem defensio .....	64
	Do Moma. Tychże samych obrona .....	65
<b>CENTURIA II</b>		66
<b>SETKA DRUGA</b>		67
I		
	Ad V[irginem] Beatissimam nentem .....	66
	Do Najświętszej Dziewicy przędącej .....	67
II		
	De s[ancto] Simeone... Manumissio .....	66
	O świętym Symeonie... Uwolnienie .....	67
III		
	De s[ancta] Agatha, v[irgine] m[artyre], vulgo contra incendia patrona. Argumentum a maiori .....	66
	O świętej Agacie, dziewicy męczennicy, uznawanej powszechnie za strzegącą od pożaru. Wnioskowanie z rzeczy większej ....	67
IV		
	De Blanco, ex scholari milite, ex castris transfuga .....	66
	O Blanku, ze scholara żołnierzu, uciekinierze z obozu .....	67



V		
	Iocus Martialianus ex lib[ri] 10 epigr[ammate] [49] .....	66
	Żart Marcjalisowy z epigramatu [49] księgi 10 .....	67
VI		
	Simile. Ad Ponticum parcum .....	66
	Podobnie. Do Pontyka oszczędnego .....	67
VII		
	Ad eundem .....	68
	Do tegoż .....	69
VIII		
	De Blanco et Carnerione .....	68
	O Blanku i Karnerionie .....	69
IX		
	Ad Fantinum calvum .....	68
	Do Fantyna łysego .....	69
X		
	In Ruspicum ex castris reducem .....	68
	Na Ruspika powracającego z obozu .....	69
XI		
	In Lagum, haereticum astrologum .....	68
	Na Laga, heretyckiego astrologa .....	69
XII		
	In Soffaram .....	68
	Na Soffarę .....	69
XIII		
	De Batide ventroso ad Issum .....	68
	O Batydzie brzuchatym do Issa .....	69
XIV		
	In Battum fictionem cum mendacio confundentem .....	68
	Na Battusa fantazję z kłamstwem mieszającego .....	69
XV		
	De Britone ad Blandum .....	68
	O Brytonie do Blanda .....	69
XVI		
	De Brutione ignavo .....	70
	O Brutonie gnuśnym .....	71
XVII		
	Epitaphium scelerato. Poena talionis .....	70
	Epitafium dla niegodziwca. Prawo odwetu .....	71
XVIII		
	Epitaphium biboni .....	70
	Epitafium dla pijaka .....	71
XIX		
	Ebrius e tumulo .....	70
	Pijany z grobu .....	71

XX		
	Eiusdem ad socios testamentum .....	70
	Tegoż do towarzyszy testament .....	71
XXI		
	Aliud eiusdem .....	70
	Tegoż inny .....	71
XXII		
	Ad Pompilianum de suis carminibus .....	70
	Do Pompiliana o swoich wierszach .....	71
XXIII		
	De Britone avaro .....	70
	O Brytonie chciwym .....	71
XXIV		
	De Habano calvo ad Crispum ex alieno capillatum .....	70
	O Habanie lysym do Kryspa w peruce .....	71
XXV		
	In Christoph[orum] Linum .....	72
	Na Krzysztofa Lina .....	73
XXVI		
	Ad amicum .....	72
	Do przyjaciela .....	73
XXVII		
	Ad Ioannem Ruspicum. Pro iis, quae aliquando propter experimen- dum acumen scabrose scribi debent, defensio ex argumento ad hominem .....	72
	Do Jana Ruspika. Wierszy, które czasem dla wyrażenia dowcipu trzeba napisać szorstko, obrona z argumentu do osoby .....	73
XXVIII		
	In Mattulum saepius illud usurpantem: „Quid mihi cum Phoebo?” .....	72
	Na Mattula zbyt często powtarzającego: „Co mi do Feba?” .....	73
XXIX		
	In Blancum, parcum taciturnum .....	72
	Na Blanka, skąpego milczka .....	73
XXX		
	In Rufum auream se habere barbam iactantem .....	72
	Na Rufusa chwającego się, że ma złotą brodę .....	73
XXXI		
	Ad Candidum de Mirmilione ventroso. A potiori denominatio . Do Kandyda o Mirmilionie brzuchatym. Nazwa od ważniejszej rzeczy .....	72
XXXII		
	In Rolanum limpidorum politorumque osorem .....	72
	Na Rolana nienawidzącego błyszczących i gładkich rzeczy .....	73
XXXIII		
	Ad Christophorum Clelium in eadem materia .....	74
	Do Krzysztofa Kleliusza na ten sam temat .....	75

XXXIV		
	Ad Momilianum blaesobalbus .....	74
	Do Momiliana, sepleniącego jąkały .....	75
XXXV		
	In quendam interpretem poetam .....	74
	Na pewnego poetę tłumacza .....	75
XXXVI		
	In Ollum amusum .....	74
	Na Olla niemuzykalnego .....	75
XXXVII		
	In Ponticum grande caput habentem .....	74
	Na Pontyka mającego wielką głowę .....	75
XXXVIII		
	Ad Blandulum .....	74
	Do Blandula .....	75
XXXIX		
	Ad Mercurianum .....	74
	Do Merkuriusza .....	75
XL		
	Ad Gallum, ineptum cantorem .....	74
	Do Koguckiego, okropnego śpiewaka .....	75
XLI		
	Ad Horbam inurbanum .....	76
	Do Horby chamowatego .....	77
XLII		
	Ad amicum. Chrisonis natalis .....	76
	Do przyjaciela. Urodziny Chryzona .....	77
XLIII		
	Ad s[anctum] Paulum, primum eremitam foliis palmae vestitum ...	76
	Do świętego Pawła, pierwszego pustelnika, w liście palmowe przy- odzianego .....	77
XLIV		
	De eodem .....	76
	O tymże .....	77
XLV		
	Ad Prompticum sciolum .....	76
	Do Promptyka mędrka .....	77
XLVI		
	Ad Alanum .....	76
	Do Alana .....	77
XLVII		
	Ad Tetricum conviciatorem. Nova etymologia .....	76
	Do Tetryka oszczercy. Nowa etymologia .....	77
XLVIII		
	Ad Aulum in Turpilianum deformem .....	76
	Do Aula na Turpiliana nieforemnego .....	77

XLIX		
	Ad Alanum de Raulico, rudis medici patiente .....	78
	Do Alana o Rauliku, pacjencie niedoświadczonego medyka .....	79
L		
	In Mirmilianum mendacem de Fusco .....	78
	Na Mirmiliana kłamcę o Fusku .....	79
LI		
	In Ovenum ex eiusdem ep[igrammate] 64 lib[ri] 2 .....	78
	Na Owena z jego epigramatu 64 z księgi 2 .....	79
LII		
	In Ponticum imberbem .....	78
	Na Pontyka gołowąsa .....	79
LIII		
	Ad Paulinum .....	78
	Do Paulina .....	79
LIV		
	Ad Candidum .....	78
	Do Kandyda .....	79
LV		
	Ad Philippum de Besso. Legatum novo modo .....	78
	Do Filipa o Besusie. Legat nowym sposobem .....	79
LVI		
	Ad Auxum, haereticum citharistam. Una fides .....	78
	Do Auksa, heretyckiego lutnisty. Jedna wiara .....	79
LVII		
	Ad Thomam Rhodium .....	78
	Do Tomasza Rodiusza .....	79
LVIII		
	Ad amicum, munifica Trium Regum die, eius natali .....	80
	Do przyjaciela, w szkodry dzień Trzech Króli, kiedy to ma urodziny .....	81
LIX		
	De eadem die .....	80
	O tymże dniu .....	81
LX		
	De pulice et culice, ex Graeco. Ad Stanislaum Nonum .....	80
	O pchle i komarze, z greckiego. Do Stanisława Nona .....	81
LXI		
	Ad Ioannem Perpetuanum. Cur divites ordinarie parci? .....	80
	Do Jana Perpetuana. Czemu bogaci są zwykle zachłanni? .....	81
LXII		
	Ad Candidum. Censura de Troia ab imperito pictore facta .....	80
	Do Kandyda. Ocena Troi stworzonej przez niedoświadczonego malarza .....	81
LXIII		
	Ad Romanum tumidum .....	80
	Do Romana nadętego .....	81

LXIV		
	Ad Faustulum nanum .....	80
	Do Faustula karła .....	81
LXV		
	Ad Rufinum, ineptum grammaticum .....	82
	Do Rufina, głupiego gramatyka .....	83
LXVI		
	De surdo et muto nutibus se alloquentibus. <i>Hysteron proteron</i> ..	82
	O głuchym i niemym rozmawiających na migi. <i>Hysteron proteron</i> ..	83
LXVII		
	De Fusco venatore et Nola nugatore .....	82
	O Fuskowi myśliwym i Noli żartownisiu .....	83
LXVIII		
	Ad Lycambum .....	82
	Do Likamba .....	83
LXIX		
	In Ponticum capillatum imberbem .....	82
	Na Pontyka, gołowąsa z czupryną .....	83
LXX		
	De eodem .....	82
	O tymże .....	83
LXXI		
	Ad Cosmicum .....	82
	Do Kosmika .....	83
LXXII		
	Ad Clitum divitem .....	82
	Do Klita bogatego .....	83
LXXIII		
	Ad Faustum, archipoetam, de eius iocis et salibus .....	84
	Do Fausta, arcypoety, o jego żartach i dowcipach .....	85
LXXIV		
	Ad Aulum haereticum. Astronomica observatio de catholicorum Quadragesima et Paschate .....	84
	Do Aula heretyka. Obserwacja astronomiczna o Wielkim Poście i Wielkanocy katolików .....	85
LXXV		
	De Alano musico .....	84
	O Alanie muzyku .....	85
LXXVI		
	In nanum superbum. Improportionatus homo .....	84
	Na karła pysznego. Człowiek nieproporcjonalny .....	85
LXXVII		
	Ad Anomianum philosophum .....	84
	Do Anomiana filozofa .....	85
LXXVIII		
	Ad Blondum contentiosum .....	84
	Do Blondy kłótliwego .....	85

LXXIX		
	In Ioannem Vernicum, qui occiput calvum sincipitis crinibus abscondebat .....	84
	Na Jana Wernika, który lysą potylicę przykrywał zaczeską z czola .	85
LXXX		
	In eundem .....	86
	Na tegoż .....	87
LXXXI		
	Ad Lucium Andrum de Lutheranis eorumque fide .....	86
	Do Lucjusza Andrusa o luteranach i ich wierze .....	87
LXXXII		
	In Faustinum .....	86
	Na Faustyna .....	87
LXXXIII		
	In Paetum .....	86
	Na Peta .....	87
LXXXIV		
	In grande caput habentem .....	86
	Na mającego wielką głowę .....	87
LXXXV		
	De Aulo ad Corbinianum .....	86
	O Aulusie do Korbiniana .....	87
LXXXVI		
	De Rufino .....	86
	O Rufinie .....	87
LXXXVII		
	Ad Hieronymum Landium de amico calculi dolore sublato .....	86
	Do Hieronima Landiusza o przyjacielu, który zmarł na kamień .	87
LXXXVIII		
	In Bellidum poetam .....	88
	Na Bellida poetę .....	89
LXXXIX		
	Ad Tuscum cachinnatorem. Quarto modo proprium .....	88
	Do Tuska chichoczącego. Właściwość czwartego rodzaju .....	89
XC		
	Ad Belandum de Marino .....	88
	Do Belanda o Marynie .....	89
XCI		
	De quodam, qui sibi Surii agnomen frustra arrogabat. Ad Bertran- dum .....	88
	O jednym, który sobie Bęgarta nazwisko bezpodstawnie przydał. Do Bertranda .....	89
XCII		
	Censura Polionis musici ad Luc[ium] Andrum .....	88
	Ocena Poliona muzyka do Lucjusza Andrusa .....	89

XCIII		
	Apologia pro Cleptico claudo .....	88
	Obrona Kleptyka kulawego .....	89
XCIV		
	De Anace et Clitone .....	88
	O Anaksie i Klitonie .....	89
XCV		
	De Anemone .....	88
	O Anemonie .....	89
XCVI		
	De Rufo epulone .....	90
	O Rufusie biesiadniku .....	91
XCVII		
	Ad Victorem Aulum ignavum .....	90
	Do gnuśnego Wiktora Aulusa .....	91
XCVIII		
	Ad Franciscum Rinaldum, hominem beneficentissimum .....	90
	Do Franciszka Rinalda, człowieka bardzo łaskawego .....	91
XCIX		
	Ad Momum pro suis epigrammatis .....	90
	Do Moma w obronie swoich epigramatów .....	91
C		
	Ad Priscum, poetam inopem .....	90
	Do Pryska, poety ubogiego .....	91
<b>CENTURIA III</b>		92
<b>SETKA TRZECIA</b>		93
I		
	Nobiles musici. Ad Brunonem Mennium musicum sub tempus interregni .....	92
	Szlachetni muzycy. Do muzyka Brunona Meniusza w czasie bez- królewia .....	93
II		
	Ad Iustinianum Narnicum. Libri cuiusdam censura .....	92
	Do Justyniana Narnika. Ocena pewnej książki .....	93
III		
	In Romulum fratricidam .....	92
	Na Romulusa bratobójcę .....	93
IV		
	De medicis, ex Graeco .....	92
	O medykach, z greckiego .....	93
V		
	Ad amicum poetam. Antitheton .....	92
	Do przyjaciela poety. Antyteton .....	93

VI		
	De Volano caeco .....	92
	O Wolanie ślepym .....	93
VII		
	Ad Mennium, zelosum ecclesiasten .....	94
	Do Meniusza, gorliwego kaznodzici .....	95
VIII		
	Ad Ponticum poetam .....	94
	Do Pontyka poety .....	95
IX		
	De Drance ad Aulum .....	94
	O Dranku do Aula .....	95
X		
	Ad Condilum .....	94
	Do Kondyla .....	95
XI		
	Ad Nervinianum .....	94
	Do Nerwiniana .....	95
XII		
	Ad Aulum imberbem de Podio calvo, ex alieno capillato .....	94
	Do Aula gołowąsa o Podiuszu łysym w peruce .....	95
XIII		
	In Brennum, iactabundum poetam .....	94
	Na Brennusa, chępliwego poetę .....	95
XIV		
	Ad Volanum pertinacem .....	94
	Do Wolana upartego .....	95
XV		
	In Rufum .....	96
	Na Rufusa rudzielca .....	97
XVI		
	De Planco .....	96
	O Planku .....	97
XVII		
	Ad Priscum Macronianum claudum .....	96
	Do kulawego Pryska Makroniana .....	97
XVIII		
	Ad Belandum edentulum commiseratio .....	96
	Do Belanda bezzębnego ubolewanie .....	97
XIX		
	Ad amicum immaturo fato moriturum consolatio .....	96
	Do przyjaciela, który przedwcześnie umiera, pocieszenie .....	97
XX		
	Ad serum convivam excusatio .....	96
	Do późno biesiadującego wymówka .....	97



XXI		
	Ad poetam .....	96
	Do poety .....	97
XXII		
	Ad Clitum obtrectatorem .....	98
	Do Klita zazdrosnego .....	99
XXIII		
	In Varrum bibonem. Erectio .....	98
	Na Warrusa pijaka. Pocięcha .....	99
XXIV		
	Ad Blancum de Badenis .....	98
	Do Blanka o kąpielach badeńskich .....	99
XXV		
	In Teutricum .....	98
	Na Teutryka .....	99
XXVI		
	Ad Anemonem de Baetico. Multarum sectarum homo .....	98
	Do Anemona o Betyku. Człowiek wielu sekt .....	99
XXVII		
	Ad Clitum .....	98
	Do Klita .....	99
XXVIII		
	Ad Plancum amusum .....	98
	Do Planka w Muzach niegustującego .....	99
XXIX		
	Ad calvum .....	98
	Do łysego .....	99
XXX		
	Ad Iulium Cornerium, poetam .....	100
	Do Juliusza Korneriusza, poety .....	101
XXXI		
	De Amore et Furore .....	100
	O Miłości i Szaleństwie .....	101
XXXII		
	Ad Cosmicum de Batto bibone .....	100
	Do Kosmika o Battusie pijaku .....	101
XXXIII		
	Ad Benedictum – Pulchrum nomine, non re .....	100
	Do Stanisława Pięknego z imienia, nie w rzeczywistości .....	101
XXXIV		
	Ad Hornum de spectabili et venerabili Attalo .....	100
	Do Horna o dostojnym i czcigodnym Attalu .....	101
XXXV		
	Ad poetam, turpium carminum scriptorem .....	100
	Do poety piszącego wstrętne pieśni .....	101

XXXVI		
	Secretum politicum .....	100
	Sekret polityczny .....	101
XXXVII		
	Aliud, strategicum .....	102
	Inny, strategiczny .....	103
XXXVIII		
	Ad Bassulum .....	102
	Do Bassula .....	103
XXXIX		
	Idem ad amicum de Ollo edentulo .....	102
	To samo do przyjaciela o Ollu bezzębnym .....	103
XL		
	Ad Marcum Maximilianum, hominem munificentissimum .....	102
	Do Marka Maksymiliana, człowieka najszczodrzejszego .....	103
XLI		
	In quendam Italum obstinatum .....	102
	Na jednego Włocha upartego .....	103
XLII		
	Caput Bonae Spei. In Tarandam .....	102
	Przyłodek Dobrej Nadziei. Na Tarandę .....	103
XLIII		
	De Romuliano nasuto .....	102
	O Romulianie nosatym .....	103
XLIV		
	De Ortulo indocto ad amicum .....	104
	O Ortolu nieuczonym do przyjaciela .....	105
XLV		
	Ad quendam promissis liberalem, non datis .....	104
	Do pewnego skorego do obietnic, nie do dawania .....	105
XLVI		
	De Iustiniano Postumo immature mortuo .....	104
	O Justynianie Postumie, zmarłym przedwcześnie .....	105
XLVII		
	Ad Ignatium Valentem .....	104
	Do Ignacego Zdrówko .....	105
XLVIII		
	Ad eundem .....	104
	Do tegoż .....	105
XLIX		
	Iacobi baculus, instrumentum mathematicum. De non mathemati- tico Olli domino .....	104
	Kij Jakuba, instrument matematyczny. O panu Olla, niematematy- tyku .....	105
L		
	Ad Dominicum Candidum .....	104
	Do Dominika Kandyda .....	105

LI		
	De quodam malae uxoris marito .....	104
	O pewnym mężu złej żony .....	105
LII		
	In Momum .....	106
	Na Moma .....	107
LIII		
	In Aldum, musicum maledicum .....	106
	Na Alda, muzyka złorzeczącego .....	107
LIV		
	Ad quendam .....	106
	Do pewnego .....	107
LV		
	De Baucide causidico .....	106
	O Baucydzie adwokacie .....	107
LVI		
	De Pardulo critico .....	106
	O Pardulu krytyku .....	107
LVII		
	Ad Ioannem Bravum .....	106
	Do Jana Brawa .....	107
LVIII		
	De discordiis maritalibus .....	106
	O kłótniach małżeńskich .....	107
LIX		
	Ad Linum bibonem .....	106
	Do Lina pijaka .....	107
LX		
	De Nomiliano .....	106
	O Nomilianie .....	107
LXI		
	In Laetum haereticum .....	108
	Na Szczęsnego heretyka .....	109
LXII		
	Ad Fuscum. Novum magni capitis vocabulum .....	108
	Do Fuska. Nowa nazwa wielkiej głowy .....	109
LXIII		
	Ad Clitum, barbarum imberbem .....	108
	Do Klita, barbarzyńcy gołowąsa .....	109
LXIV		
	Ad Longinianum. Apologia pro pinguibus .....	108
	Do Longiniana. Obrona grubych .....	109
LXV		
	Ad Aranum de Marino adulate .....	108
	Do Arana o Marynie pochlebcy .....	109
LXVI		
	In Laelapum, omnia promittentem, praestantem nihil .....	108
	Na Lelapa, wszystko obiecującego i nic niedającego .....	109

LXVII		
	Ad Blandum .....	108
	Do Blanda .....	109
LXVIII		
	Ad Ponticum calvum .....	108
	Do Pontyka lysego .....	109
LXIX		
	In iuris peritum decoctorem .....	108
	Na biegłego w prawie marnotrawcę .....	109
LXX		
	Ad Haunum de Nortmaniano .....	110
	Do Hauna o Nortmanianie .....	111
LXXI		
	De Sarpedone ad amicum .....	110
	O Sarpedonie do przyjaciela .....	111
LXXII		
	In lascivos poetas .....	110
	Na poetów wszetecznych .....	111
LXXIII		
	Ad Baucum superbum .....	110
	Do Bauka pysznego .....	111
LXXIV		
	Ad Carolum Granum .....	110
	Do Karola Grana .....	111
LXXV		
	De Batto grassatore .....	110
	O Battusie bandycie .....	111
LXXVI		
	Ad Ambrosium Angelum. Vir sui nominis .....	110
	Do Ambrożego Angelusa. Mąż swego imienia .....	111
LXXVII		
	De divite parco .....	110
	O bogatym skapcu .....	111
LXXVIII		
	In Plancum Calvinistam, qui catholicam uxorem haereticam fecit .....	112
	Na Planka kalwinistę, który katolicką żonę heretyczką uczynił ..	113
LXXIX		
	De Prino .....	112
	O Prynusie .....	113
LXXX		
	Ad Ponticum de Bulbone decoctore .....	112
	Do Pontyka o Bulbonie marnotrawcy .....	113
LXXXI		
	De Gitone, inepto Latinitatis depravatore .....	112
	O Gitonie, głupim psowaczu języka .....	113

LXXXII		
	In Baucum .....	112
	Na Bauka .....	113
LXXXIII		
	De Milone edentulo ad Lycam dentatum .....	112
	O Milonie bezzębnym do Lika zębatego .....	113
LXXXIV		
	Ad Rufinum de Gazonie .....	112
	Do Rufina o Gazonie .....	113
LXXXV		
	De Thoma Moro .....	112
	O Tomaszu Morusie .....	113
LXXXVI		
	In Festum occiput calvum habentem. Ianus bifrons .....	114
	Na Festusa mającego łysinę na potylicy. Janus dwuczelny .....	115
LXXXVII		
	Ad Macrobianum satyricum. Taurus Phalaridis .....	114
	Do Makrobiana satyryka. Byk Falarisa .....	115
LXXXVIII		
	Ad Britonem .....	114
	Do Brytona .....	115
LXXXIX		
	Ad Marcum Antipam, Marchionis Columnae clientem .....	114
	Do Marka Antypy, klienta Marchiona Kolumny .....	115
XC		
	Ad Priscum de suis carminibus .....	114
	Do Pryska o swoich wierszach .....	115
XCI		
	Ad Ponticum calvum .....	114
	Do Pontyka lysego .....	115
XCII		
	Ad Virginem Beatissimam .....	114
	Do Dziewicy Przenajświętszej .....	115
XCIII		
	De Ollu mendace .....	114
	O Ollu kłamliwym .....	115
XCIV		
	Ad Robertum Bavillum .....	114
	Do Roberta Bawillusa .....	115
[XCV]		
	Ad Aranum de Myrone milite .....	116
	Do Arana o Myronie żołnierzu .....	117
XCVI		
	Ad laudatorem .....	116
	Do pochlebcy .....	117

XCVII		
	Ad candidum Lectorem pro suis carminibus .....	116
	Do życzliwego Czytelnika w obronie swych pieśni .....	117
XCVIII		
	De iisdem exomologesis. Ad Attalum .....	116
	O tychże wyznanie grzechów. Do Attala .....	117
XCIX		
	De criticis .....	116
	O krytykach .....	117
C		
	Ad Momum .....	116
	Do Moma .....	117
<b>CENTURIA IV</b>		118
<b>SETKA CZWARTA</b>		119
	Classis prima Dei Matri Virgini inductorata .....	118
	Część pierwsza Matce Boskiej Dziewicy przypisana .....	119
I		
	Maria Virgo Beatissima, Dei Mater et nostra. Axioma philosophi- cum... Argumentum ad Hominem-Deum .....	118
	Maria Dziewica Przenajświętsza, Matka Boża i nasza. Twierdzenie filozoficzne... Argument do Boga-Człowieka .....	119
II		
	In Beatissimam parvulum Iesum lactantem .....	118
	Na Przenajświętszą malutkiego Jezusa karmiącą .....	119
III		
	Virgo Beatissima rosa et liliū .....	118
	Dziewica Najświętsza różą i lilią .....	119
IV		
	Ad Virginem circumdantem virum .....	118
	Do Dziewicy tulącej męża .....	119
V		
	Absque macula originali conceptae Virgini Dei Matri ob com- pressum draconem inscriptio prima... ..	120
	Dla poczętej bez zmayı pierworodnej Dziewicy Matki Bożej na zdeptanie smoka inskrypcja pierwsza... ..	121
VI		
	Inscriptio secunda... ..	120
	Inskrypcja druga... ..	121
VII		
	Inscriptio tertia... ..	120
	Inskrypcja trzecia... ..	121
VIII		
	Inscriptio quarta... ..	120
	Inskrypcja czwarta... ..	121

IX		
	Inscriptio quinta...	122
	Inskrypcja piąta...	123
X		
	Inscriptio sexta...	122
	Inskrypcja szósta...	123
XI		
	Inscriptio septima...	122
	Inskrypcja siódma...	123
XII		
	Hortus conclusus – Maria, Dei Mater et Virgo – vernis floridorum epigrammatum plausibus consitus .....	124
	Ogród zamknięty – Maria, Boga Matka i Dziewica – obsiany wiosennymi oklaskami kwiecistych epigramatów .....	125
	XIII	
	Plausus I .....	124
	Oklaski I .....	125
	XIV	
	Plausus II .....	124
	Oklaski II .....	125
	XV	
	Plausus III .....	124
	Oklaski III .....	125
	XVI	
	Plausus IV .....	126
	Oklaski IV .....	127
	XVII	
	Plausus V .....	126
	Oklaski V .....	127
	XVIII	
	Plausus VI ex occasione temporis <i>Quadragesimalis</i> , in quod tum festivas ab angelo Salutatae Virginis inci- derat .....	126
	Oklaski VI z okazji Wielkiego Postu, w którym przypadło Święto Zwiastowania Pańskiego .....	127
	XIX	
	Plausus VII .....	126
	Oklaski VII .....	127
	XX	
	Plausus VIII .....	126
	Oklaski VIII .....	127
	XXI	
	Plausus IX .....	128
	Oklaski IX .....	129

XXII		
	Plausus X. Philosophi de rosa votum .....	128
	Oklaski X. Prośba filozofa tycząca się róży .....	129
XXIII		
	Plausus XI .....	128
	Oklaski XI .....	129
XXIV		
	Plausus XII .....	128
	Oklaski XII .....	129
XXV		
	Plausus XIII .....	128
	Oklaski XIII .....	129
XXVI		
	Plausus XIV .....	130
	Oklaski XIV .....	131
XXVII		
	Plausus XV .....	130
	Oklaski XV .....	131
XXVIII		
	Plausus XVI .....	130
	Oklaski XVI .....	131
XXIX		
	Plausus XVII .....	130
	Oklaski XVII .....	131
XXX		
	Plausus XVIII .....	130
	Oklaski XVIII .....	131
XXXI		
	Plausus XIX .....	130
	Oklaski XIX .....	131
XXXII		
	Plausus XX .....	132
	Oklaski XX .....	133
XXXIII		
	Plausus XXI .....	132
	Oklaski XXI .....	133
XXXIV		
	Plausus XXII .....	132
	Oklaski XXII .....	133
XXXV		
	Plausus XXIII .....	132
	Oklaski XXIII .....	133
XXXVI		
	Plausus XXIV .....	132
	Oklaski XXIV .....	133



XXXVII	
Plausus XXV .....	132
Oklaski XXV .....	133
XXXVIII	
Plausus XXVI .....	132
Oklaski XXVI .....	133
XXXIX	
Plausus XXVII .....	132
Oklaski XXVII .....	133
XL	
Plausus XXVIII .....	134
Oklaski XXVIII .....	135
XLI	
Plausus XXIX ex illo Canticorum .....	134
Oklaski XXIX z owych słów [Pieśni] nad Pieśniami .....	135
XLII	
Plausus XXX .....	134
Oklaski XXX .....	135
XLIII	
Plausus XXXI .....	134
Oklaski XXXI .....	135
XLIV	
Apodosis .....	134
Następnik .....	135
Classis altera s[ancto] Adalberto, archiepiscopo Gnesnensi, Pruthenorum apostolo, Poloniae et auctoris patrono, recensita .....	136
Część druga świętemu Wojciechowi, arcybiskupowi gnieźnieńskiemu, apostolowi Prusów, patronowi Polski i autora, poświęcona .....	137
XLV	
In Rosam, gentilicium d[ivi] Adalberti insigne .....	136
Na Różę, rodowy herb świętego Wojciecha .....	137
XLVI	
In ordinarium s[ancti] Adalberti prototypon .....	136
Na zwykły sposób przedstawiania świętego Wojciecha .....	137
XLVII	
De eodem .....	136
O tymże .....	137
XLVIII	
De cruentis d[ivi] Alberti remis .....	136
O skrwawionych wiosłach świętego Wojciecha .....	137
XLIX	
De eodem ex Ferdinandi III, regis Legionis et Castellae, symbolo	138
O tymże z godła Ferdynanda III, króla Leonu i Kastylii .....	139
L	
De iisdem .....	138
O tychże .....	139

LI	In divi Adalberti hastas ex Rosin[i] <i>Antiq[uitatum]</i> lib[ro] 7 . . . . .	138
	Na włócznie świętego Wojciecha z księgi 7 <i>Starożytności</i> Rosinusa .	139
LII	In eadem . . . . .	138
	Na te same . . . . .	139
LIII	In ordinarium s[ancti] Adalberti prototypom . . . . .	138
	Na zwykły sposób przedstawiania świętego Wojciecha . . . . .	139
LIV	Ad Prussiam, Divini in Alberto Amoris obstetricem . . . . .	140
	Do Prus, akuszerki Świętej Miłości w Wojciechu . . . . .	141
LV	In septem Adalberti vulnera, totidem telis illata . . . . .	140
	Na siedem ran Wojciecha, zadanych tyłomaz włóczniami . . . . .	141
LVI	Ad divum Adalbertum, cuius vulnera fontes Amoris et facunda Divini Amoris ora . . . . .	140
	Do świętego Wojciecha, którego rany źródłami Miłości, a usta wymowne Bożą Miłością . . . . .	141
LVII	In hastas s[ancti] Adalberti . . . . .	140
	Na włócznie świętego Wojciecha . . . . .	141
LVIII	Libratum d[ivi] Adalberti cadaver exiguo argenti pondere sursum fertur . . . . .	140
	Ciało świętego Wojciecha wznosi się, przeważone przez nieznaczny ciężar srebra . . . . .	141
LIX	De eodem . . . . .	140
	O tymże . . . . .	141
LX	[incipit: „Tam leve miraris post tot ieiunia corpus...”] . . . . .	142
	[incipit: „Dziwisz się, że po tyłu postach ciało lekkie...”] . . . . .	143
LXI	[incipit: „Iam scio, cur sacrum se tollit in aethera corpus...”] . . . . .	142
	[incipit: „Wiem, czemu święte ciało wznosi się w przestworza...”] . . . . .	143
LXII	[incipit: „Cum leve sublata tollit se lance cadaver...”] . . . . .	142
	[incipit: „Gdy się w górę podnosi trup lekki na szali...”] . . . . .	143
LXIII	[incipit: „Iudicio librae permissum corpus ad astra...”] . . . . .	142
	[incipit: „Ciało, sądowi wagi powierzone, do gwiazd...”] . . . . .	143
LXIV	[incipit: „Cur levis imposito praesul supereminet auro...”] . . . . .	142
	[incipit: „Czemu biskup góruje nad złotem złożonym...”] . . . . .	143

LXV		
	[incipit: „Dum cadit in terram regalis pondus obryzi...”]	142
	[incipit: „Kiedy złoto królewskie opada na ziemię...”]	143
LXVI		
	De eodem ad s[anctum] Adalbertum	144
	O tymże do świętego Wojciecha	145
LXVII		
	[incipit: „En, en, flammivomum Pruthenus ponderat ignem...”]	144
	[incipit: „Patz, patrz, Prus waży ogień płomieniem zionący...”]	145
LXVIII		
	[incipit: „ <i>Corpus, quod corrumpitur, aggravat ire volentem...</i> ”]	144
	[incipit: „ <i>Ciało, które się kazi, obciąża pragnącą...</i> ”]	145
LXIX		
	Simile, ex eodem	144
	Podobne, z tegoż	145
LXX		
	In s[ancti] Adalberti corpus parvo pretio redemptum	144
	Na ciało świętego Wojciecha odkupione za niewielką cenę	145
LXXI		
	In libram	144
	Na wagę	145
LXXII		
	[incipit: „A tellure abeunt librati praesulis ossa...”]	146
	[incipit: „Z ziemi uchodzą kości ważone biskupa...”]	147
LXXIII		
	[incipit: „Quae levat Alberti pretiosum, libra, cadaver...”]	146
	[incipit: „Od tej wagi, co cenne ciało Wojciechowe...”]	145
LXXIV		
	Ad s[anctum] Adalbertum	146
	Do świętego Wojciecha	147
Classis tertia d[ivo] Stanislae martyri, episcopo Cracoviensi, Regni Poloniae patrono, sacra		146
Część trzecia świętemu Stanisławowi męczennikowi, biskupowi krakowskiemu, Królestwa Polskiego patronowi, poświęcona		147
LXXV		
	In Sesquicrucem, vulgo Prus, gentilicium sancti martyris symbolum	146
	Na Półtora Krzyża, pospolicie zwanego Prus, herb świętego męczennika	147
LXXVI		
	In eandem	146
	Na tenże	147
LXXVII		
	In eandem	148
	Na tenże	149

LXXVIII		
	De eadem .....	148
	O tymże .....	149
LXXIX		
	S[anctus] Stanislaus in campis natus sine ullis Bognae, sterilis ante parentis, doloribus .....	148
	Święty Stanisław na polach zrodzony bez jakichkolwiek bólów Bogny, rodzicielki wcześniej bezpłodnej .....	149
LXXX		
	In idem .....	148
	Na to samo .....	149
LXXXI		
	[incipit: „Dum nemus et virides incedit Bogna per agros...”] .....	148
	[incipit: „Gdy przez gaj i zielone Bogna kroczy pola...”] .....	149
LXXXII		
	[incipit: „Cur sua vernantes inter cunabula flores...”] .....	148
	[incipit: „Czemu ma swą kołyskę wśród wiosennych kwiatów...”] .....	149
LXXXIII		
	De s[ancto] Stanislao trienne cadaver ad vitam revocante .....	150
	O świętym Stanisławie przywołującym do życia zmarłego po trzech latach od śmierci .....	151
LXXXIV		
	De eodem .....	150
	O tymże .....	151
LXXXV		
	De eodem .....	150
	O tymże .....	151
LXXXVI		
	In Boleslaum Audacem s[ancti] Stanislai caput vulnerantem ....	150
	Na Bolesława Śmiałego raniącego głowę świętego Stanisława ....	151
LXXXVII		
	De eodem .....	150
	O tymże .....	151
LXXXVIII		
	De eodem ad s[anctum] martyrem .....	152
	O tymże do świętego męczennika .....	153
LXXXIX		
	In s[anctum] Stanislaum ante aras caesum .....	152
	Na świętego Stanisława ściętego przed ołtarzem .....	153
XC		
	S[anctus] Stanislaus – Orpheus Christianus .....	152
	Święty Stanisław – Orfeusz chrześcijański .....	153
XCI		
	In s[anctum] Stanislaum membratim dissectum .....	152
	Na świętego Stanisława poćwiartowanego .....	153

XCII		
	In lucem e caelo defuncto Stanislao offusam .....	152
	Na światło z nieba nad zmarłym Stanisławem rozlane .....	153
XCIII		
	De eodem. Martyria dies natal<i>s .....	154
	O tymże. Męczeński dzień narodzin .....	155
XCIV		
	De eodem .....	154
	O tymże .....	155
XCV		
	In pisces, qui s[ancti] Stanislai digitum devoraverat .....	154
	Na rybę, która pożarła palec świętego Stanisława .....	155
XCVI		
	In lucernam supra eum caelitus accensam .....	154
	Na lampę zapaloną nad nią z nieba .....	155
XCVII		
	<i>Lucernae ardentis in manibus vestris</i> .....	154
	<i>Pochodnie gorejące w rękach waszych</i> .....	155
XCVIII		
	In membra s[ancti] Stanislai per campos sparsa .....	154
	Na członki świętego Stanisława rozrzucone po polach .....	155
XCIX		
	De eodem .....	156
	O tymże .....	157
C		
	In eadem materia .....	156
	W teje materii .....	157
<b>CENTURIA V</b>	.....	158
<b>SETKA PIĄTA</b>	.....	159
I		
	Dei Mater Virgo .....	158
	Matka Boska Dziewica .....	159
II		
	De auro et argento problema. Ad Timotheum Aranum .....	158
	Problemata złota i srebra. Do Tymoteusza Arana .....	159
III		
	De insulsis Bruti salibus. Sal infatuatum .....	158
	O nieśmiesznych żartach Brutusa. Głupi żart .....	159
IV		
	Ad Clitum .....	158
	Do Klita .....	159
V		
	Oveni cum Ennio parallela .....	158
	Owena z Enniuszem porównanie .....	159

VI	In quendam .....	160
	Na jednego .....	161
VII	In gentilicium stemma, nempe virginem expansis manibus urso insidentem, Ill[ustrissimi] et M[agnifici] D[omini], D[omini] Francisci a Dębiany Dembiński, succam[erarii] Crac[oviensis], Supremi tunc Illustr[issimi] Tribunalis Mareschalci .....	160
	Na rodowy herb, pannę z rękami rozłożonymi niedźwiedzia dosia- dającą, Jaśnie Oświeconego i Wielmożnego Pana, Pana Fran- ciszka z Dębian Dembińskiego, podkomorzego krakowskiego, podówczas Jaśnie Wielmożnego Marszałka Trybunału Główn- nego [Koronnego] .....	161
VIII	Ad quendam scripta sua extenuantem .....	160
	Do jednego, pisma swe umniejszającego .....	161
IX	Ad amicum. Prothesis .....	160
	Do przyjaciela. Poprzednik .....	161
X	De p[at]re Petro Skarga Societatis Iesu. Apodosis .....	160
	O ojcu Piotrze Skardze z Towarzystwa Jezusowego. Następnik ..	161
XI	De sacris apostolorum capitibus die Pentecostes ignito caelestium linguarum imbre instructis .....	160
	O świętych głowach apostołów dnia Pięćdziesiątnicy w ognistym deszczu niebiańskich języków .....	161
XII	De eodem .....	162
	O tymże .....	163
XIII	De Myrtilo, rudi medico .....	162
	O Myrtilu, medyku niedoświadczonym .....	163
XIV	Ad Ioannem Stymphalum... supra definitionem artis medicae a Galeno factam glossa .....	162
	Do Jana Stymfala... do stworzonej przez Galena definicji sztuki medycznej uwaga .....	163
XV	In eandem. Commentarius alter .....	162
	Na tę samą. Komentarz drugi .....	163
XVI	Ad Reanum naso mutilum. Consolatio ex Mart[ialis] lib[ri] I epi- <gr>[ammate] 42 .....	162
	Do Reana bez nosa. Pocieszenie z 42 epigramatu Marcjalisa z księgi I	163

XVII		
	In gentilicium symbolum Illustrissimi Domini Dembiński, succamer[arii] Crac[oviensis], Supremi Tribunalicii praesidis . . . . .	164
	Na rodowy znak Jaśnie Wielmożnego Pana Dembińskiego, podkomorzego krakowskiego, marszałka Trybunału Głównego [Koronnego] . . . . .	165
	In luctuosum obitum magnae spei Illustris[simi] Adolescentis, Ioannis a Grudna Grudziński, ex occasione gentilicii eius stemmatis . . . . .	164
	Na śmierć żalosalną wielkiej nadziei Jaśnie Wielmożnego Młodzieńca, Jana z Grudnej Grudzińskiego. Sposobność dal jego rodowy herb . . . . .	165
XVIII		
	Emblema I. Turres Hierycho ad tubarum Israelitarum, Grudziniae ad mortualis bucinæ clangorem corruunt . . . . .	164
	Emblemat I. Wieże Jerycha od trąb Izraelitów, grudzińskie od dźwięku śmiertelnej trąby upadają . . . . .	165
XIX		
	De eodem, in horto mortuo . . . . .	164
	O tymże, zmarłym w ogrodzie . . . . .	165
XX		
	De eodem. Emblema II. Castellum Grudzinianum Mors expugnat . . . . .	164
	O tymże. Emblemat II. Śmierć zdobywa zamek grudziński . . . . .	165
XXI		
	Emblema III. Mors turres Grudzinias machina impetit . . . . .	166
	Emblemat III. Śmierć machiną oblężniczą atakuje grudzińskie wieże . . . . .	167
XXII		
	Emblema IV. Samson Gazenas portas baiulat, ex adverso Mors Grudzinianum stemma tumulo infert . . . . .	166
	Emblemat IV. Samson bramy Gazy dźwiga, z drugiej strony Śmierć herb Grudzińskich do grobu wnosi . . . . .	167
XXIII		
	De eodem. Emblema V . . . . .	166
	O tymże. Emblemat V . . . . .	167
XXIV		
	Ad prolixas Salviniani litteras Laconica responsio . . . . .	166
	Na rozwlekłe listy Salwiniana lakoniczna odpowiedź . . . . .	167
XXV		
	In Holanum iactabundum . . . . .	166
	Na Holana chępliwego . . . . .	167
XXVI		
	De Prisco, philosopho informi . . . . .	168
	O Prysku, filozofie niekształtnym . . . . .	169

XXVII		
	Dei Mater Virgo rosa et liliūm .....	168
	Matka Boska Dziewica różą i lilią .....	169
XXVIII		
	In capitosum calvūm .....	168
	Na лыsego z wielką głową .....	169
XXIX		
	Ad Aulūm, divitem parcum. Imperfecta arithmetica .....	168
	Do Aula, bogacza skąpego. Niedoślona arytmetryka .....	169
XXX		
	Septem Sapientes, ex Graeco .....	168
	Siedmiu Mędrców, z greckiego .....	169
XXXI		
	In ordinariam s[ancti] Pauli effigiem .....	168
	Na zwykle wyobrażenie świętego Pawła .....	169
XXXII		
	S[anctus] Paulus subita e caelo luce circumfusus caecus efficitur.	
	Secretum politicūm .....	168
	Święty Paweł, otoczony nagłą z nieba światłością, zostaje oślepiony.	
	Sekret polityczny .....	169
XXXIII		
	Cingulo suo morbos depellit .....	170
	Swym pasem choroby odpędza .....	171
XXXIV		
	De eodem .....	170
	O tymże .....	171
XXXV		
	S[ancti] Pauli strophium morbis medetur .....	170
	Przepaska świętego Pawła leczy choroby .....	171
XXXVI		
	Gladio pro Christi Nomine percussus lac e vulnere fundit .....	170
	Mieczem w obronie Imienia Chrystusa uderzony mleko z rany	
	wylewa .....	171
XXXVII		
	De eodem .....	170
	O tymże .....	171
XXXVIII		
	Aliud de eodem ex eius epistolis .....	170
	Inne o tymże z jego listów .....	171
XXXIX		
	De eodem .....	170
	O tymże .....	171
XL		
	In idem ex illo d[ivi] Ambrosii hymno .....	170
	Na to samo z owego hymnu świętego Ambrożego .....	171



XLI		
	De eodem .....	172
	O tymże .....	173
XLII		
	De eodem, vere lactei oratoris lacte et tribus fontibus eodem in loco, in quo decollatus est, erumpentibus .....	172
	O tymże, w rzeczy samej o mleku mlecznego mówcy i trzech źródłach w miejscu, w którym ścięty został, wytrysłych .....	173
XLIII		
	De eodem .....	172
	O tymże .....	173
XLIV		
	De iisdem fontibus .....	172
	O tychże źródłach .....	173
XLV		
	De iisdem .....	172
	O tychże .....	173
XLVI		
	In Battum sciolum .....	172
	Na Battusa mędrka .....	173
XLVII		
	[incipit: „Heu – «Fuge!» – miraris crudelia verba, viator..”] ....	174
	[incipit: „«Uciekaj!» – srogim słowom dziwisz się, wędrowcze...”] .....	175
XLVIII		
	Ad Sosibianum postulatio .....	174
	Prośba do Sosybiana .....	175
XLIX		
	Ad hortulanum .....	174
	Do ogrodnika .....	175
L		
	Ad Merianum .....	174
	Do Meriana .....	175
LI		
	Ad Vincentium Blandum, magnae charitatis virum .....	174
	Do Wincentego Blanda, męża wielkiej dobroczynności .....	175
LII		
	In obesum bibonem .....	174
	Na grubego pijaka .....	175
LIII		
	In eundem .....	174
	Na tegoż .....	175
LIV		
	De eodem .....	174
	O tymże .....	175

LV		
	Ad Pollum uxorium .....	176
	Do Polla pantoflarza .....	177
LVI		
	In calvum .....	176
	Na lysego .....	177
LVII		
	[incipit: „Hic, ubi sidereis agitur scaena viretis...”] .....	176
	[incipit: „Tu, gdzie stają się sceną gwiazdziste murawy...”] .....	177
LVIII		
	In Brenum procrastinatorem. Ad Plancum .....	176
	Na Brenusa dojrutka. Do Planka .....	177
LIX		
	Ad Paulinum de choreis. Circulus vitiosus .....	176
	Do Paulina o pługach. Błędne koło .....	177
LX		
	Ad Maenium poetam ex alieno disertum .....	176
	Do Meniusza poety wymownego z cudzego .....	177
LXI		
	In quendam .....	176
	Na jednego .....	177
LXII		
	In Rosam Illustrissimi et Reverendissimi D[omini], D[omini] Stanisłai Pstrokoński, recens tum episcopi Chelmensis nomi- nati .....	178
	Na Różę Jaśnie Wielmożnego i Przewielebnego Pana, Pana Stanisła- wa Pstrokońskiego, świeżo wówczas mianowanego biskupem chełmińskim .....	179
LXIII		
	Ad Deuterum... Palinodia .....	178
	Do Deutera... Palinodia .....	179
LXIV		
	Ad Bassulum. Caecus amor .....	178
	Do Bassula. Ślepa miłość .....	179
LXV		
	Ad Musculum .....	178
	Do Muskula .....	179
LXVI		
	In Ollum calamistratum .....	178
	Na Olla ufryzowanego .....	179
	Illustrissimo ac Reverendissimo D[omi]no, D[omino] Ioanni a Lipe Lipski, Roma reduci, applausus extemporales ex gentilicio eius stemmate, vulgo dicto Lada, id est solea inter duas sagittas media .....	178
	Jaśnie Wielmożnemu i Przewielebnemu Panu, Panu Janowi z Lipia Lipskiemu, który z Rzymu powrócił, oklaski improwizowane,	

z jego rodowego herbu, potocznie Ładą zwanego, którym jest podkowa między dwiema strzałami położona .....	179
LXVII	
[incipit: „I, modo, Lipsiadum, solio, solea apta, Latino!...”]	178
[incipit: „Zdatna na tron łatyński, idź, Lipskich podkwo!...”]	179
LXVIII	
[incipit: „I, digna Ausonias tetigisse, sagitta, tiaras...”]	180
[incipit: „Idźże, strzało, auzońskie godna nosić tiary...”]	181
LXIX	
[incipit: „Quae solea Ausonias tuto penetravit ad Alpes...”]	180
[incipit: „Podkowa, do Alp pewnie co doszła auzońskich...”]	181
LXX	
[incipit: „Quod telum Latias secure contigit arces...”]	180
[incipit: „Strzała, co sięga zamków łatyńskich niechybnie...”]	181
LXXI	
[incipit: „Nulla tuo calci impune insidiabitur Hydra...”]	180
[incipit: „Żadna Hydra bezkarnie nie zdybie twej pięty...”]	181
LXXII	
[incipit: „Hostis nullus erit, qui te sine clade lacesat...”]	180
[incipit: „Nie ma wroga, który by drażnił cię bezkarnie...”]	181
LXXIII	
[incipit: „Quis te, quis solidos dubitabit figere gressus...”]	180
[incipit: „Któż, ach, któż będzie wątpił, że ty kroczysz pewnie...”]	181
LXXIV	
[incipit: „Quis te posse neget supremas tangere metas...”]	180
[incipit: „Któż przeczy, że dojść możesz do celów najwyższych...”]	181
LXXV	
Apodosis. Cum idem Illustrissimus in archiepiscopum Gnesnesem fuisset inauguratus .....	180
Następnik. Gdy tenże Jaśnie Wielmożny na arcybiskupa gnieźnieńskiego został wybrany .....	181
LXXVI	
Ad Truttum de nuptiis Ludmillae .....	180
Do Truta o małżeństwie Ludmiły .....	181
LXXVII	
Ad Blancum de Ellio parco .....	182
Do Blanka o Eliuszu skąpym .....	183
LXXVIII	
De s[ancta] Barbara .....	182
O świętej Barbarze .....	183
LXXIX	
De ministris ad haereticos. Propria locutio .....	182
O duchownych do heretyków. Właściwe wyrażenie .....	183

LXXX		
	Ad Fuscum trium sororum dissidiis afflictum .....	182
	Do Fуска trzech siostr klótniami udrężonego .....	183
	In funere Nobilis Adolescentis, Chrystostomi Marszewski, ex gentiliis eius stemmatibus .....	182
	Na pogrzebie Szlachetnie Urodzonego Młodzieńca, Chryzostoma Marszewskiego, z jego znaków herbowych .....	183
LXXXI		
	Emblema I. Cornubus fractis liliisque marcescentibus sola superstat columna cum lemmate: „Virtus impervia fatis” .	182
	Emblemat I. Nad rogami złamanymi i liliami więdnącymi stoi samotna kolumna z lemmatem: „Cnota niepodatna na wyroki losu” .....	183
LXXXII		
	Emblema II. Cor columnae inter lilia stanti impositum hinc ab Amore Divino, illinc a Morte sagittis impetitur .....	184
	Emblemat II. Serce położone na kolumnie między liliami stojącej, tu przez Miłość Bożą, tam przez Śmierć strzałami atakowane .....	185
LXXXIII		
	De eodem. Emblema III... Alluditur ad Agnum, Collegii Karnokoviani symbolum, et ad defuncti lilia .....	184
	O tymże. Emblemat III... Nawiązanie do Baranka, herbu Karnokowskiego Kolegium, i do lilii zmarłego .....	185
LXXXIV		
	De eodem. Emblema IV .....	184
	O tymże. Emblemat IV .....	185
LXXXV		
	Discipuli sui, Thomae S[ancti], nomine. S[ancti] Thomae imagini alteri donandae inscriptum .....	186
	W imieniu swojego ucznia, Tomasza Świętego. Pod obrazem świętego Tomasza, który ma być komuś ofiarowany, podpis .....	187
LXXXVI		
	In Candidum degenerem .....	186
	Na Kandyda wyrodnego .....	187
LXXXVII		
	Ex Cantic[o] canticor[um] .....	186
	Z Pieśni nad Pieśniami .....	187
LXXXVIII		
	Ad Faustinum .....	186
	Do Faustyna .....	187
LXXXIX		
	Ad Brundum, magni voluminis auctorem .....	186
	Do Brunda, autora wielkiego tomu .....	187
XC		
	De Britano, lascivo poeta. Parodia ad 52 lib[ri] 8 Martialis epigramma .....	186

O Brytanie, poecie sprośnym. Parodia Marcjalisowego epigramatu 52 z księgi 8 .....	187
XCI	
De Graeculo loquace .....	188
O gadatliwym Kawczyńskim .....	189
XCII	
Ad Martinianum Fuscum, cum e paterna hereditate tribus sorori- bus dotem numeraret .....	188
Do Martyniana Fuska, gdy z ojcowskiego spadku trzem siostróm posag wyliczył .....	189
XCIII	
In quendam ineptum poetastrum .....	188
Na pewnego głupiego wierszokletę .....	189
XCIV	
Ad Patianum, nimium epigrammatum suorum encomiasten . . . .	188
Do Patiana, nadmiernego swych epigramatów chwalczy .....	189
XCV	
In quendam perduellem, magnum genus et nomen mentientem, palo infixum Cracoviae A[nno] D[omini] 1651. Arbor con- sanguinitatis .....	188
Na pewnego zbrodniarza wielki ród i nazwisko fałszywie wskazu- jącego, na pal nabitego w Krakowie w Roku Pańskim 1651. Drzewo genealogiczne .....	189
XCVI	
Ad divitem poetam .....	188
Do bogatego poety .....	189
XCVII	
Ex Cantic[o] cantic[orum] .....	190
Z Pieśni nad Pieśniami .....	191
XCVIII	
In quendam multos pileos habentem .....	190
Na pewnego mającego wiele czapek .....	191
XCIX	
In Ponticum Momum .....	190
Na Pontyka Moma .....	191
C	
Ad eundem .....	190
Do tegoż .....	191
<b>CENTURIA VI</b> .....	192
<b>SETKA SZÓSTA</b> .....	193
I	
Medica Principis Apostolorum umbra .....	192
Lecznicy cień Księcia Apostołów .....	193
II	
De motibus Anglicanis post crudelissimam necem Caroli regis .	192
O powstaniu angielskim po okrutnym zabiciu króla Karola . . . .	193

III	Ad iuristas. Controversia .....	192
	Do prawników. Sporna kwestia .....	193
IV	Tropus sine tropo. De Myrone tubicine .....	192
	Przenośnia bez przenośni. O Myronie trębaczu .....	193
V	Ad Lagum de suis versibus .....	192
	Do Laga o swych wierszach .....	193
VI	<i>Homo quidam fecit cenam</i> .....	194
	<i>Człowiek niektóry sprawił wieczerzę</i> .....	195
VII	Ad Priscum. <i>Aurea libertas auro venalis</i> – veteris paroemiae palinodia .....	194
	Do Pryska. <i>Złota wolność za złoto sprzedawana</i> – do starej maksymy replika .....	195
VIII	Ad Cordulum .....	194
	Do Kordula .....	195
IX	Ad Olavum, hominem tenacissimum. Argumentum ad hominem .....	194
	Do Olafa, człowieka wielce skąpego. Argument do człowieka ...	195
X	De Faustino, monoculo divite, ad Marianum pauperem. Ex Graeco paradoxon .....	194
	O Faustynie, jednookim bogaczu, do Mariana biednego. Z greckiego paradoks .....	195
XI	De Sarpedone superbo ad Myrtilum .....	194
	O Sarpedonie pysznym do Myrtyla .....	195
XII	De Blanco divite, inepto poeta .....	194
	O bogatym Blanku, marnym poecie .....	195
XIII	De Erasmi <i>Moria</i> .....	196
	O <i>Glupocie</i> Erazma .....	197
XIV	De Protreptico calamistrato .....	196
	O Protreptyku ufryzowanym .....	197
XV	Ad quendam mathematicum de quadratura circuli .....	196
	Do pewnego matematyka o kwadraturze koła .....	197
XVI	Ad Macrinum .....	196
	Do Makryna .....	197

XVII		
	In Anglos de nece Caroli regis .....	196
	Na Anglików o zabójstwie króla Karola .....	197
XVIII		
	Ad Myrtilum grammaticum .....	196
	Do Myrtyła gramatyka .....	197
XIX		
	De s[ancto] Petro, Apostolorum Principe, versis ad caelum pedibus crucifixo .....	196
	O świętym Piotrze, Księżciu Apostołów, ukrzyżowanym ze stopami zwróconymi ku niebu .....	197
XX		
	De eodem ad s[anctum] Petrum .....	198
	O tymże do świętego Piotra .....	199
XXI		
	De beato Aloysio Gonzaga Societatis Iesu corpus suum ferreis calcaribus sauciente .....	198
	O błogosławionym Alojzym Gonzadze z Towarzystwa Jezusowego raniącym swe ciało żelaznymi ostrogami .....	199
XXII		
	In Erasmus Roterodamum, a fide apostatam .....	198
	Na Erazma z Rotterdamu, odszczepieńca od wiary .....	199
XXIII		
	In Linum iuristam .....	198
	Na Lina prawnika .....	199
XXIV		
	Ad Aulum divitem .....	198
	Do Aula bogatego .....	199
XXV		
	In Turdum deformem .....	198
	Na Turda niekształtnego .....	199
XXVI		
	Ad Theodorum Balbum .....	198
	Do Teodora Balbusa .....	199
XXVII		
	Ad Candidum Polemicum, criticorum criticum acerrimum, ex Oven[i] lib[ri] <2> ep[igrammate] 181 .....	200
	Do Kandyda Polemika, krytyka krytyków bardzo gorliwego, z Owena epigramatu 181 z księgi <2> .....	201
XXVIII		
	„Clepsydrae” etymon .....	200
	Etymologia słowa „klepsydra” .....	201
XXIX		
	Ad Nonium. Paradoxum .....	200
	Do Noniusza. Paradoxs .....	201
XXX		
	Ad Blondum .....	200
	Do Blonda .....	201

XXXI		
	Elisae et Elizabethae, Anglorum reginae, comparatio .....	200
	Elisy i Elizabety, królowej Anglików, porównanie .....	201
XXXII		
	Apologia pro suis epigrammatibus, ex Graeco .....	200
	Obrońca swoich epigramatów, z greckiego .....	201
XXXIII		
	<i>Primus in orbe deos fecit timor</i> . Antistrophe .....	202
	<i>Pierwszy w świecie bogów lęk uczynił</i> . Antystrofa .....	203
XXXIV		
	De quodam poeta, sui laudatore .....	202
	O pewnym poecie samochwale .....	203
XXXV		
	De Alano ad Marianum. Improperia, sed vera locutio .....	202
	O Alanie do Mariana. Niewłaściwe, lecz prawdziwe wyrażenie ..	203
XXXVI		
	Ad Fantinum de Cambrico philosopho. De individuo vago et vacuo .....	202
	Do Fantyna o Kambryku filozofie. O jednostce błądzącej i pu- stej .....	203
XXXVII		
	Aurea aetas. Quaestio .....	202
	Wiek złoty. Pytanie .....	203
XXXVIII		
	Ad Bitinicum poetam .....	202
	Do Bitynika poety .....	203
XXXIX		
	In Anacem, lascivum poetam .....	202
	Na Anaksa, poetę wszetecznego .....	203
XL		
	De Romanis et Hebraeis .....	204
	O Rzymianach i Hebrajczykach .....	205
XLI		
	Lazarus Bonafidius, praedicans Augustanus .....	204
	Łazarz Dobrowierny, kaznodzieja luterański .....	205
XLII		
	De eodem. Fit allusio ad Lazarum, cuius ulcera canes lingeant. Carmen leoninum .....	204
	O tymże. Nawiązanie do Łazarza, którego rany psy lizaly. Leonin	205
XLIII		
	Ad Soncinum de Volano, divite parco .....	204
	Do Soncyna o Wolanie, bogatym skąpcu .....	205
XLIV		
	De Anglis post funestam Caroli regis necem .....	204
	O Anglikach po nieszczęsnym króla Karola straceniu .....	205



XLV		
	Apologia pro Roma contra Richardum Maenonem haereticum .	204
	Obrona Rzymu przeciw Ryszardowi Menonowi heretykowi ....	205
XLVI		
	De Anemone haeretico, ex sartore – praedicante .....	206
	O Anemonie heretyku, z krawca – kaznodziei .....	207
XLVII		
	Ad Aranum. <i>Qui cito dat, bis dat</i> – quaestio nondum soluta .....	206
	Do Arana. <i>Kto szybko daje, dwa razy daje</i> – problem nigdy nierozwiązany .....	207
XLVIII		
	Ad Volanum, medicum imperitum. Duplicis recipe taxa .....	206
	Do Wolana, medyka nieumiejętnego. Wartość podwójnej recepty	207
XLIX		
	De s[ancta] Elizabetha, Portugaliae regina, pecuniam in rosas convertente .....	206
	O świętej Elżbiecie, królowej Portugalii, pieniądze w róże zmieniającej .....	207
L		
	In Blancum, ministrum neosponsum .....	206
	Na Blanka, pastora nowożeńca .....	207
LI		
	Ad Blasium Plancum, ex Kochanovio .....	208
	Do Błażeja Planka, z Kochanowskiego .....	209
LII		
	Ad Ansgarium Noroni<u>m. „Adami” etymon .....	208
	Do Oskara Noroniusza. Pochodzenie imienia „Adam” .....	209
LIII		
	De s[ancto] Ioanne Baptista .....	208
	O świętym Janie Chrzcicielu .....	209
LIV		
	Ad d[ivum] Zachariam mutum, <i>vocis clamantis</i> parentem .....	208
	Do niemego świętego Zachariasza, ojca <i>głosu wolającego</i> .....	209
LV		
	De s[ancti] Ioannis decollatione, ex occasione illius... ..	208
	O ścięciu świętego Jana, z owego... ..	209
LVI		
	Ad Paulum ex Martiali .....	208
	Do Pawła z Marcjalisa .....	209
LVII		
	In Ollum .....	208
	Na Olla .....	209
LVIII		
	De Ruspico, divite parco, ad Martinengum .....	210
	O Ruspiku, bogatym skąpcu, do Martynenga .....	211

LIX		
	Ad Aulum quaestio .....	210
	Do Aula pytanie .....	211
LX		
	Ad Patianum .....	210
	Do Patiana .....	211
LXI		
	Carena s[ancti] Petri Herculeae collata .....	210
	Łańcuch świętego Piotra do Herkulesowego porównany .....	211
LXII		
	Ad Caecilianum. Hircocervus a parte rei .....	210
	Do Cecyliana. Kozłojeleń z natury rzeczy .....	211
LXIII		
	Ad Ansgarium Marinum in illud Genes[is] cap[itis] 2 ver[sus] 23... Moralis adversio. Auxesis .....	210
	Do Oskara Maryna na ów z 2 rozdziału Księgi Rodzaju werset 23... Nauka moralna. Powiększenie .....	211
LXIV		
	De Pseudolo critico .....	212
	O Pseudolu krytyku .....	213
LXV		
	Ad Holanum haeticum. Excusatio calva .....	212
	Do Holana heretyka. Wymówka bez pokrycia .....	213
LXVI		
	De p[at]re Henrico Garneto Soc[ietatis] Iesu, martyre Anglicano, cuius sanguine culmus aspersus vultus eius effigiem praebuit .....	212
	O ojcu Henryku Garnecie z Towarzystw Jezusowego, męczenniku angielskim: źdźbło skropione jego krwią ukazało wizerunek jego twarzy .....	213
LXVII		
	De eodem. Tot in Garneto Garneti, quot sanguinis guttae .....	212
	O tymże. Tylu Garnetów w Garnecie, ile krwi kropel .....	213
LXVIII		
	De culmo, in quo fuit expressa p[at]ris Garneti facies .....	212
	O źdźble, w którym odcisnęła się twarz ojca Garneta .....	213
LXIX		
	De eodem ad Anglos .....	214
	O tymże do Anglików .....	215
LXX		
	De eodem. Iesu Christo, Deo-Homini, caelestis Agricolae filio ..	214
	O tymże. Jezusowi Chrystusowi, Bogu-Człowiekowi, synowi nie- biańskiego Żniwiarza .....	215
LXXI		
	Ad Fuscum amusum .....	214
	Do Fuska nieuczzonego .....	215

LXXII		
	De Aulo, divite parco, ad amicū .....	214
	O Aulu, bogatym skąpcu, do przyjaciela .....	215
LXXIII		
	De s[anctorum] Petri et Pauli festiva die .....	214
	O dniu świętych Piotra i Pawła .....	215
LXXIV		
	Ad Blondum philosophum, mentis et corporis mole superbum ..	214
	Do Blonda filozofa, pysznego z powodu ogromu rozumu i ciała ..	215
LXXV		
	De Callimacho et Macrobiano, fratribus germanis .....	216
	O Kallimachu i Makrobianie, braciach rodzonych .....	217
LXXVI		
	In Turnebum venale vinum aqua diluentem .....	216
	Na Turneba wino na sprzedaż rozcieńczającego wodą .....	217
LXXVII		
	In importunum salutatorem et morosum hospitem .....	216
	Na uciążliwego pozdrawiacza i namolnego gościa .....	217
LXXVIII		
	Ad Ponticum, criticum, de speculo, in quo Blandratae errores de-	
	monstrat .....	216
	Do Pontyka, krytyka, o zwierciadle, w którym pokazuje błędy	
	Blandraty .....	217
LXXIX		
	De Chylante avaro, homine improbissimo .....	216
	O Chylasie chciwym, bardzo niegodziwym człowieku .....	217
LXXX		
	De quodam sciolo .....	216
	O pewnym mędrku .....	217
LXXXI		
	Religiosus lunam stellasque, suas gentilicias, sacris Virginis Beatis-	
	simae pedibus una secum demisse subicit .....	218
	Księżyc i gwiazdy, swe rodowe znaki, bogobojny zakonnik, pod	
	święte Dziewicy Najświętszej stopy wraz z sobą pokornie kła-	
	dzie .....	219
LXXXII		
	Ad Narnicum Daventrianum. Etymologia .....	218
	Do Narnika z Ząbkowic. Etymologia .....	219
LXXXIII		
	Ad Iacobum Pandarum de iuris consultis problema .....	218
	Do Jakuba Pandara o radcach prawnych problemat .....	219
LXXXIV		
	De Gunebaldo, non poeta, ad Brenum, non historicum .....	218
	O Gunebaldzie, niepoecie, do Brena, niehistoryka .....	219

LXXXV		
	Ad amicum munificum .....	218
	Do szczodrego przyjaciela .....	219
LXXXVI		
	Navis, stemma Opalinium, in gratiam Illustrissimi Palatini Posnaniensis. Ad animatam Argo allusio .....	218
	Łódzia, herb Opalińskich, dla Jaśnie Wielmożnego Wojewody poznańskiego. Nawiązanie do Argo ożywionej .....	219
LXXXVII		
	Ad Petrum Opaliński, eiusdem Illustrissimi Maecenatis primogenitum filium, Martiae indolis et magnae spei iuvenem .....	220
	Do Piotra Opalińskiego, pierworodnego syna tegoż Jaśnie Wielmożnego Mecenasa, młodzieńca wojennego talentu i wielkiej nadziei .....	221
LXXXVIII		
	Ad divitem de sua paupertate .....	220
	Do bogatego o swoim ubóstwie .....	221
LXXXIX		
	Ad Plancum de lege sumptuaria .....	220
	Do Planka o ustawie przeciw zbytkom .....	221
XC		
	Adulatores corvis agnomines, nam Graecis corvus „korax”, adulator „kolax” dicitur .....	220
	Pochlebcy kruka imiennikami, Grecy bowiem kruka „koraks”, pochlebcę „kolaks” nazywają .....	221
XCI		
	S[ancti] Stephani, protomartyris, lapidatio .....	220
	Świętego Szczepana, pierwszego męczennika, ukamienowanie ..	221
XCII		
	De s[ancta] Ursula .....	220
	O świętej Urszuli .....	221
XCIII		
	Ad Rutlandum. De verbis quantum vis .....	222
	Do Rutlanda. Ze słów tyle, ile chcesz .....	223
XCIV		
	De Placentinis et Veronensibus .....	222
	O golubianach i dobrzynianach .....	223
XCV		
	Ad amicum in aula degentem .....	222
	Do przyjaciela żyjącego na dworze .....	223
XCVI		
	De Haymone, importuno hospite .....	222
	O Hajmonie, gościu natrętnym .....	223
XCVII		
	Ad Illustrissimum Castellanium Braclaviensem de eius stemmate gentilicio: tuba stellata .....	222
	Do Jaśnie Wielmożnego Kasztelana braclawskiego o jego herbie rodzinnym: trąbie gwiaździstej .....	223

XCVIII	
Ad Candidum Ollum de Blancano. Alluditur ad Polonicum illud: „Trzymam z jegomością” .....	222
Do Kandyda Olla o Blankanie. Nawiązanie do owego polskiego: „Trzymam z jegomością” .....	223
XCIX	
De Olavo consule ad Plancum. Metamorphosis .....	224
O Olafie konsulu do Planka. Przemiana .....	225
C	
Ad d[ominum] Reginaldum Ines de ministris. „Minister” – ana- gramma „mentiris” .....	224
Do pana Reginalda Inesa o ministrach. „Ministrze” – anagram „niemistrz” .....	225
<b>CENTURIA VII</b> .....	226
<b>SETKA SIÓDMA</b> .....	227
I	
Ad Marcum Cutlandum ministrum, pastorem Iodłowiensem	226
Do duchownego Marka Kutlanda, pastora jodłowskiego ...	227
II	
De eodem. Eiusdem parochia Calviniana .....	226
O tymże. Tegoż parafia kalwińska .....	227
III	
Ad Alanum feneratorem .....	226
Do Alana lichwiarza .....	227
IV	
In Anacem, haereticum poetastrum, in Sanctissimo Nomine Iesu ultimam corripientem. Alluditur ad illud Pilati... ..	226
Na Anaksa, heretyckiego wierszokletę, w Najświętszym Imie- niu Jezusa ostatnią sylabę skracającego. Nawiązanie do Pilatowego... ..	227
V	
De Aranda latrone .....	226
O Arandzie rozbójniku .....	227
VI	
Ad impudentissimi libri auctorem, Ioannem Fusticum .....	228
Do autora książki wielce nieprzyzwoitej, Jana Fustyka .....	229
VII	
De Gallo, inepto cantore .....	228
O Koguckim, złym śpiewaku .....	229
VIII	
Christus natus, pastoribus imprimis notus .....	228
Chrystus nowo narodzony, przez pasterzy najpierw poznany	229
IX	
De suis scriptis. Censura Martiali et Oveno conformis .....	228
O swoich pismach. Ocena Marcjalisowi i Owenowi po- dobna .....	229

X	In gentilicium stemma, vulgo Rawicz: virginem urso insidentem, Illustr[issimi] et M[agnifici] D[omini] Dembiński, succamer[arii] Craco[viensis], Supremi Regni Tribunalis mareschalci. Dictum in salutatione sollemni Illustrissimorum Iudicum Tribunaliciorum, Lublini, in templo Soc[ietatis] Iesu . . . . .	228
	Na herb rodowy zwany pospolicie Rawicz: pannę niedźwiedzia dosiadającą, Jaśnie Oświeconego i Wielmożnego Pana Dembińskiego, podkomorzego krakowskiego, marszałka Trybunału Głównego Koronnego. Wygłoszone podczas uroczystego powitania Jaśnie Wielmożnych Sędziów Trybunałskich, w Lublinie, w świątyni Towarzystwa Jezusowego . . . . .	229
XI	Illustr[issimo] et M[agnifico] D[omi]no, D[omino] Dobeslao Ciekliński, castellano Czechoviensi, ad Supremum Regni Tribunal deputato, de eius gentilitio stemmate (Habdank dicto, quod verbum Germanis „habeo gratias” sonat) programma ibidem eadem occasione dictum . . . . .	230
	Jaśnie Oświeconemu i Wielmożnemu Panu, Panu Dobiesławowi Cieklińskiemu, kasztelanowi czechowskiemu, deputowanemu do Trybunału Głównego Koronnego, o jego rodowym herbie (zwanym Habdank, co dla Niemców „jestem wdzięczny” znaczy) zapowiedź tamże z tej samej okazji wygłoszona . . . . .	231
	PLAUSUS litterariae testificationis ex quattuor gentiliis stemmatibus Illustrissimi D[omi]ni, D[omini] Stanislai de Popow Witowski, castellani Sandomiriensis, Lublinensis, Knyszynensis, Zwolensis etc. capitanei, in primo primarii capitaneatus ingressu dicti dicitique Lublini, in templo Soc[ietatis] Iesu . . . . .	230
	OKLASKI literackiego świadectwa z czterech rodowych herbów Jaśnie Wielmożnego Pana, Pana Stanisława z Popowa Witowskiego, kasztelana sandomierskiego, starosty lubelskiego, knyszynskiego, zwoleńskiego itd., na pierwsze znakomitego starostwa objęcie powiedziane i poświęcone w Lublinie, w kościele Towarzystwa Jezusowego . . . . .	231
XII	Plausus I. De quattuor Illustrissimi stemmatibus . . . . .	230
	Oklaski I. O czterech herbach Jaśnie Wielmożnego . . . . .	231
XIII	Plausus II . . . . .	230
	Oklaski II . . . . .	231
XIV	Plausus III . . . . .	230
	Oklaski III . . . . .	231

XV		
	Plausus IV. Alluditur ad legationem Romanam .....	232
	Oklaski IV. Nawiązanie do rzymskiej legacji .....	233
XVI		
	Plausus V .....	232
	Oklaski V .....	233
XVII		
	Plausus VI .....	232
	Oklaski VI .....	233
XVIII		
	Plausus VII. Ex Romana historia .....	232
	Oklaski VII. Z historii rzymskiej .....	233
XIX		
	Plausus VIII .....	232
	Oklaski VIII .....	233
XX		
	Plausus IX. Alluditur ad maternos Illustrissimi avos, Kochanovios, celeberrimos in regno nostro poetas, ex prologo <i>Saturarum</i> Persii .....	232
	Oklaski IX. Nawiązanie do Kochanowskich, dziadów Jaśnie Wiel- możnego ze strony matki, najświetniejszych w królestwie na- szym poetów, z prologu <i>Satyr</i> Persjusza .....	233
XXI		
	Plausus X .....	232
	Oklaski X .....	233
XXII		
	Plausus XI .....	232
	Oklaski XI .....	233
XXIII		
	Plausus XII .....	234
	Oklaski XII .....	235
XXIV		
	Plausus XIII. Alluditur ad caprum vineae inhaerentem, urbis Lu- blinensis symbolum .....	234
	Oklaski XIII. Nawiązanie do kozła wspierającego się na winorośli, godła Lublina .....	235
XXV		
	Plausus XIV. De asini capite, ex eo, quod dicit Plinius lib[ro] 12... ..	234
	Oklaski XIV. O oślej głowie, według tego, co mówi Pliniusz w księ- dze 12... ..	235
XXVI		
	Plausus XV. De eodem .....	234
	Oklaski XV. O tymże .....	235
XXVII		
	Plausus XVI .....	234
	Oklaski XVI .....	235

XXVIII		
	Plausus XVII .....	234
	Oklaski XVII .....	235
XXIX		
	Plausus XVIII. Alluditur ad cervum coronatum, palatinatus Lublinensis insigne .....	236
	Oklaski XVIII. Nawiązanie do jelenia ukoronowanego, herbu województwa lubelskiego .....	237
XXX		
	Plausus XIX .....	236
	Oklaski XIX .....	237
XXXI		
	Plausus XX. Eidem Illustrissimo ex omnibus stemmatibus invicem iunctis fausti ominis votum .....	236
	Oklaski XX. Temuż Jaśnie Wielmożnemu ze wszystkich herbów wzajem połączonych szczęśliwej wróżby obietnica .....	237
XXXII		
	S[ancto] Ignatio Antiocheno, episcopo m[artyri], dum a leonibus discerpendus Romam ingrederetur. Isagoge .....	236
	Świętemu Ignacemu Antiocheńskiemu, biskupowi męczennikowi, gdy wchodził do Rzymu, by zostać rozszarpanym przez lwy. Wprowadzenie .....	237
XXXIII		
	Ad Servandum haereticum de Brenano, praedicante Calvinistico .....	236
	Do Serwanda heretyka o Brenanie, kaznodzieli kalwińskim .....	237
XXXIV		
	Ad Bornum haereticum de eodem .....	236
	Do Borna heretyka o tymże .....	237
XXXV		
	Epitaphium haeretico astrologo .....	238
	Epitafium heretyckiemu astrologowi .....	239
XXXVI		
	De Volano caeco .....	238
	O Wolanie ślepym .....	239
XXXVII		
	De Aulo comptulo .....	238
	O Aulu ufryzowanym .....	239
XXXVIII		
	Ad Clitum. „Homo” aequivoce .....	238
	Do Klita. „Człowiek” dwuznacznie .....	239
XXXIX		
	De Aldo, divite parco, aurea et argentea antithesis .....	238
	O Aldzie, bogatym skąpcu, złota i srebrna antyteza .....	239
XL		
	[incipit: „Cuius promeruit teli cognomina crinis...”] .....	238
	[incipit: „Skoro jej włos zasłużył, by go nazwać strzałą...”] .....	239



XLI	
Christophorus Columbus, Novi Orbis repertor, Noanae columbae collatus .....	238
Krzysztof Kolumb, Nowego Świata odkrywca, porównany do gołębiczy Noego .....	239
XLII	
„Rex” et „lex” – cognata vocabula .....	238
„Król” i „prawo” – podobne słowa .....	239
XLIII	
Ad Varrum de Aulo, communi amico .....	240
Do Warrusa o Aulu, wspólnym przyjacielu .....	241
XLIV	
In gentilia sidera clarissimi viri Roberti Foresti .....	240
Na gwiazdy w rodowym herbie najznakomitszego męża Roberta Foresta .....	241
XLV	
Novum neosponsorum par. Ad Rolanum .....	240
Nowa nowożeńców para. Do Rolana .....	241
XLVI	
<i>Ars perficit naturam</i> . Ad quendam poetastrum .....	240
<i>Sztuka doskonali naturę</i> . Do pewnego wierszoklety .....	241
XLVII	
In Bassaram, aureae monetae falsificatorem .....	240
Na Bassarę, złotej monety falszerza .....	241
Prothasis de argento vivo .....	240
Poprzednik o żywym srebrze .....	241
Apodosis de auro .....	240
Następnik o złocie .....	241
XLVIII	
Ad Trosulum nanum .....	242
Do Trosula karla .....	243
XLIX	
De Corbio, milite eleemosinario .....	242
O Korbiu, rycerzu jałmużniku .....	243
L	
De Turdillone et Clitone Gallo. Metamorphosis .....	242
O Turdyllonie i Klitonie Galu. Przemiana .....	243
LI	
In fluvium Lubomirsianum Srzeniawa dictum, in gratiam Illustrissimi Domini, D[omini] Georgii Lubomirski, supremi Regni Poloniae mareschalci, Cracoviensis, Scepusiensis etc., etc. capitanei .....	242
Na rzekę Lubomirskich Śrzeniawa zwaną, dla Jaśnie Wielmożnego Pana, Pana Jerzego Lubomirskiego, marszałka wielkiego koronnego, krakowskiego, spiskiego itd., itd. starosty .....	243
LII	
De s[ancto] Simeone... Celeuma .....	242
O świętym Symeonie... Pieśń wioślarzy .....	243

LIII		
	De eodem .....	242
	O tymże .....	243
LIV		
	De eodem. Manumissio .....	244
	O tymże. Wyzwolenie .....	245
LV		
	De eodem. Exauctoratio .....	244
	O tymże. Zwolnienie z wojska .....	245
COMPLEMENTUM CENTURIAE SEPTIMAE a Ioanne de Borki		
Borkowski ex eiusdem auctoris epigrammatibus, patrio idioma		
conscriptis, adiectum. ....		246
Benevole Lector .....		248
UZUPEŁNIENIE SETKI SIÓDMEJ przez Jana z Borek Borkowskiego		
z epigramatów tegoż autora, spisanych ojczystym językiem, dołą-		
czzone. ....		247
Łaskawy Czytelniku .....		249
Acroamata Polonica .....		250
[1.] LVI		
	In gentilicium stemma, virginem expansis manibus urso insi-	
	dentem, Illust[rissimo] et Magnif[ico] D[omi]no, D[omi]	
	mino] Francisco Dembiński, succamerario Cracoviensi,	
	supremo Tribunalis Regni mareschalco, Lublini dicatum	
	A[nno] D[omini] 1652 .....	250
[2.] LVII		
	Ex eodem stemmate Illustrissimo Tribunali totique patriae	
	faustum omen .....	250
[3.] LVIII		
	In patrium insigne Illustr[issimi] D[omi]ni, D[omini] Dobe-	
	slai Ciekliński, castellani Czechoviensis, Habdank vulgo	
	dictum .....	250
[4.] LIX. Do pana o drzewianym budynku .....		251
[5.] LX. Na grasanta .....		251
[6.] LXI. Na chromego żart .....		251
[7.] LXII. Na skąpego gospodarza, <i>ex Graeco</i> .....		251
[8.] LXIII. O Teutonie z długimi włosami, babiastej twarzy .....		251
[9.] LXIV. Na Podkowę z Krzyżem, ojczysty klejnot Jego Mości		
	ks[iędza] Wojciecha Grabowskiego, kanonika gnieźnieńskie-	
	go, poznańskiego, kanclerza warszawskiego, sekretarza][ego]	
	K[rólewskiej] M[ości] .....	251
[10.] LXV. Na tenże herb <i>votum</i> .....		252
[11.] LXVI. Na starożytny herb Ich M[os]ciów P[anów] Po-		
	tockich .....	252
[12.] LXVII. Żaloszna <i>metamorphosis</i> . Mikołaj Rozen od opryszków		
	upieczony .....	252

[13.] LXXVIII. O Janie Prostotrefnym .....	252
[14.] LXIX. Na animuszowatego żart .....	252
[15.] LXX[a]. Na miesiąc, gwiazdy i strzałę, ojczysty herb Jaśnie Wielmożnej Jej M[os]ci Paniej wojewodzinej wileńskiej, księżny Ostrowskiej, fundatorki kolegium ostrowskiego <i>Societ[atis] Iesu</i> .....	252
[16.] LXX[b]. O strzale .....	253
[17.] LXXI. Jadąc mimo Łańcut o kasztelu łańcuckim Jaśnie Wielmożnemu Jego Mości Panu marszałkowi koronnemu .....	253
[18.] LXXII. O Srzeniawie w tenże czas do Jego M[os]ci P[ana] Stanisława Lubomirskiego, Jego M[os]ci Pana marszałka koronnego, wielkiej ekspektatywy syna, w łańcuckim kasztelu rezydującego .....	253
[19.] LXXIII. Nagrobek prędko po chrzcie zmarłemu synaczkowi Jego M[os]ci P[ana] Rafała Leszczyńskiego .....	254
[20.] LXXIV. Żalśni rodzicy w kilku dni zmarłej córeczce nagrobek .....	254
[21.] LXXV. Pobożnemu małżonkowi imieniem żalosnej małżonki nagrobek .....	254
[22.] LXXVI. Na popa ruskiego żart .....	254
[23.] LXXVII. Słaba wielkiej odwagi nagroda .....	254
[24.] LXXVIII. Na stare przysłowie: <i>Dos sunt uxoria lites</i> . Świeżego jurysty decyzja .....	254
[25.] LXXIX. Na ojczysty herb J[ego] M[os]ci ks[iędza] Czochańskiego, opata peplińskiego .....	255
[26.] LXXX. Na strzałę rozdartą .....	255
[27.] LXXXI. Dworem się bawiącemu zacnemu prałatowi z okazji krzyża herbownego .....	255
[28.] LXXXII. Do Reginalda Ziemka o żalosnej śmierci Karola, króla angielskiego .....	255
[29.] LXXXIII. Szalony rozum .....	255
[30.] LXXXIV. Do Tangreda, <i>ex Latino</i> .....	255
[31.] LXXXV. O Barzalim podagryku podczas pospolitego ruszenia .....	256
[32.] LXXXVI. Do dłużnika, który się z swym kredytorem prąował .....	256
[33.] LXXXVII. Odpowiedź Owenowi i akatolikom o postach katolickich .....	256
[34.] LXXXVIII. O kazaniu do przyjaciela .....	256
[35.] LXXXIX[a]. Do biegłego po wojnie .....	256
[36.] LXXXIX[b]. Toż po polsku .....	256
[37.] LXXXIX[c]. <i>Idem aliter</i> .....	257
[38.] XC. Do przyjaciela .....	257
[39.] XCI. Do skąpego cześnika. W złotym pucharze złe wino ..	257

[40.] XCII. Decyzja <i>problematis</i> . Który mieszek cięższy: próżny czy pełny? .....	257
[41.] XCIII. Do Jana .....	257
[42.] XCIV. O Chmielu .....	257
[43.] XCV. Palinodia, gdy przyszła wieść o zbitym od Węgrów Tymoszu .....	258
[44.] XCVI. O chamie tatarskim .....	258
[45.] XCVII. Prawo Krupy z Krzyżakami .....	258
[46.] XCVIII. Na łakomca skąpego, <i>ex Graeco</i> .....	258
[47.] XCIX. Taratan na pospolite ruszenie .....	258
[48.] C. O Anglikach .....	258
[49. CI.] Do Zoila o swych wierszach .....	259
[50. CIIa.] Ad veterem censuram recens responsio .....	259
[51. CIIb.] Na dawną cenzurę świeża odpowiedź .....	259
[52. CIII.] In animosum Laconis cuiusdam dictum, in quo assertit, solam, qua fugerent, viam Lacedaemonii nesciebant, glossa Polonica .....	259
[53. CIV.] O karle animuszowatym, <i>ex Marullo</i> .....	259
[54. CV.] O róży na nodze <i>in Iunio</i> .....	260
[55. CVI.] O teźe .....	260
[56. CVII.] O swych wierszach .....	260
[57. CVIII.] O medykach .....	260
[58. CIX.] Podagryk nieuważnemu .....	261
[59. CX.] Czemu teraz nie wiele poetów, ile dobrych. Respons ..	261
[60. CXI.] Do Michała o praktykach .....	261
[61. CXII.] O długach i dłużnikach. Etymologia .....	261
[62. CXIII.] Do zwajce młodego .....	261
[63. CXIV.] <i>Idem aliter</i> , do tegoż .....	261
[64. CXV.] Kwestycja, gdzie w Krakowie papier najdroższy .....	262
[65. CXVI.] O kosie .....	262
[66. CXVIIa.] Ad Ioannis Oveni epigramma 74 libri [secun]di, in quo ait... ..	262
[67. CXVIIb.] Pro eodem deprecatio, seu ad Oveni epigramma amica subiectio .....	262
[68. CXVIII.] Do Czytelnika o fraszkach Kochanowskiego, których się pod klątwą czytać nie godzi .....	262
[69. CXIX.] Z Marcyjalisa. Na uprzykrzonego .....	263
[70. CXX.] O swoich wierszach. Cenzura .....	263
[71. CXXI.] O muchach .....	263
[72. CXXII.] O trzech wiciach .....	263
[73. CXXIII.] Złe kupno konia po pijanu, <i>ex Latino</i> .....	263
[74. CXXIV.] Do Fabijana, <i>ex Latino</i> .....	263
[75. CXXV.] O zazdrości do drużby .....	264
[76. CXXVI.] O tymże do tegoż, <i>ex Latino</i> .....	264
[77. CXXVII.] Książęciu Jego Mości Wiśniowieckiemu Michałowi Korybutowi, wielkiego bohatera, księcia Jego Mości	

Jeremiasza, wojewody ruskiego, wielkiej nadzieje jedynemu potomkowi .....	264
[78. CXXXVIII.] Do Krychnika .....	264
[79. CXXXIX.] Na strojnych .....	264
[80. CXXX.] Do prędko powracającego z wojny .....	265
[81. CXXXI.] Do tegoż .....	265
[82. CXXXII.] Do tegoż .....	265
[83. CXXXIII.] Do innego w teje materyje .....	265
[84. CXXXIV.] Na swarliwego .....	265
[85. CXXXV.] Po rozruchu niepotrzebny animusz skarany .....	265
[86. CXXXVI.] O Głowie żart królewski .....	265
[87. CXXXVII.] O fraszkach. Ubogi poeta do bogatego .....	266
[88. CXXXVIII.] Do Zoila .....	266
[89. CXXXIX.] Na Ktosia .....	266
[90. CXL.] Na drugiego <i>eiusdem farinae</i> .....	267
[91. CXLI.] Epilog o swoich wierszach .....	267
[SUPPLEMENTUM] .....	268
UZUPEŁNIENIE .....	269
[1.]	
A<d> g[e]n[e]rosum D[omi]num Dobrogostium Madaliński .....	268
Do szlachetnego Pana Dobrogosta Madalińskiego .....	269
[2.]	
Ad Marianum Constantium Laskowski .....	268
Do Mariana Konstancjusza Laskowskiego .....	269
[3.]	
In laudem stemmatis oloris .....	268
Na pochwałę herbowego łabędzia .....	269
[4.]	
Mercatorum illusio .....	268
Ułuda kupców .....	269
[5.]	
Ad Lectorem .....	268
Do Czytelnika .....	269
[6.]	
Poetas inter et cornutos disparitas .....	268
Nierówność między poetami i rogaczami .....	269
[7.]	
Scriptorum vanitas .....	270
Marność pisarzy .....	271
[8.]	
Anulus coniugii vinculum .....	270
Obrączka węzłem małżeńskim .....	271
[9.]	
Alea fori .....	270
Ryzyko rozprawy sądowej .....	271

KOMENTARZE .....	275
Komentarz edytorski .....	277
I. Wykaz znaków i skrótów przyjętych w edycji .....	277
II. Opis źródeł .....	292
III. Tradycja tekstu .....	296
IV. Zasady transkrypcji .....	303
V. Uwagi do przekładu .....	306
VI. Aparat krytyczny .....	307
Objaśnienia .....	324
Słownik polskich wyrazów archaicznych .....	474
Indeks nazw własnych, nazwisk, personifikacji i określeń onomastycznych .....	480
Indeks incipitów łacińskich .....	519
Indeks tytułów łacińskich .....	535
Indeks tytułów polskich .....	552
Zestawienie wersyfikacyjne .....	555
Spis herbów .....	557
ANEKS .....	559
Benevolo Lectori .....	560
Łaskawemu Czytelnikowi .....	561
SUBSCRIPTIONES .....	560
PODPISY .....	561
Ad imaginem Sereniss[imi] Ioannis Casimiri, Dei gratia Poloniae et Sueciae Regis, D[omi]ni nostri Clementissimi, quae in arce Iazdovien[si] depicta et inter ceteras regum imagines ibidem appensa est .....	560
Do wizerunku Najjaśniejszego Jana Kazimierza, z Bożej łaski Króla Polski i Szwecji, naszego Najmiłoścowszego Pana, który to wizerunek w jazdowskim zamku został namalowany i między innymi królów podobiznami tamże zawieszony .....	561
[1.] I	
[incipit: „Haec Iagelloniana non ultima gloria gentis...”] ...	560
[incipit: „To nie najmniejsza chwała rodu Jagiellonów...”] ...	561
[2.] II	
[incipit: „Hos umeros, haec ora refert animosque potentes...”] .....	560
[incipit: „Naśladuje twarz, barki i władcze go ducha...”] .....	561
[3.] III	
[incipit: „Ille ego Lechiaco rex sum decoratus amictu...”] ...	560
[incipit: „Jam jest królem lechicką ozdobionym szatą...”] ...	561
Ad imaginem vero Sereniss[imi] Caroli Ferdinandi, Dei gratia Poloniae et Sueciae Principis, Domini mei Clementissimi .....	560
Do wizerunku zaś Najjaśniejszego Karola Ferdynanda, z Bożej łaski Księcia Polski i Szwecji, mego Najmiłoścowszego Pana .....	561

[4.] I	[incipit: „Sic dextras, sic ora refert, sic lumina Princeps...”] ...	560
	[incipit: „Tak naśladuje Księżę twarz, dłonie i oczy...”] .....	561
[5.] II	[incipit: „Principis hanc Caroli depinxit imaginem Apelles...”] .....	560
	[incipit: „Obraz Księcia Karola stworzył tu Apelles...”] .....	561
[6.] III	[incipit: „Ora, genae rutilo splendescunt picta colore...”] ....	560
	[incipit: „Błyszczą szkarlatem lica, usta malowane...”] .....	561
[7.]	Ad Perillustr[issimum] et adm[odum] R[evere]ndum D[ominum] Albertum Grabowski. Votum .....	562
	Do Jaśnie Wielmożnego i wielce Czcigodnego Pana Wojciecha Grabowskiego. Życzenie .....	563
[8.]	In Rollum col[entem] agr[um] supra tumulum patris .....	562
	Na Rolla uprawiającego pole nad grobem ojca .....	563
[9.]	Ad auctoris epig[ramma] in cent[uria] I, n[umerus] LXX... ..	562
	Do epigramatu autora w setce pierwszej, numer LXX... ..	563
[10.]	In osorem veritatis .....	562
	Na wroga prawdy .....	563
[11.]	<i>Pauper ubique iacet</i> .....	562
	<i>Biedak wszędzie leży</i> .....	563
[12.]	Ubique patria .....	562
	Wszędzie ojczyzna .....	563
[13.]	In poetam claudum .....	562
	Na chromego poetę .....	563
[14.]	Cur bibones loquaces? .....	562
	Czemu pijani są gadatliwi? .....	563
[15.]	Ad auctoris epig[ramma] cent[uriae] I num[erus] XX... ..	562
	Do epigramatu autora z setki pierwszej, numer XX... ..	563
[16.]	Latro viator .....	562
	Rabuś wędrowiec .....	563
[17.]	In quendam .....	564
	Na jednego .....	565

[18.]	Ad logicos .....	564
	Do logików .....	565
[19.]	Ad Perill[ustrissimum] et a[dm]odum R[everendum] D[ominum] Paulum Kłosowicz. Cognominis eius etymologia .....	564
	Do Jaśnie Wielmożnego i wielce Czciwego Pana Pawła Kłosowicza. Nazwiska jego etymologia .....	565
[20.]	Orpheus. Ad Oveni epigr[amma] .....	564
	Orfeusz. Do epigramatu Owena .....	565
[21.]	<i>Vivitur ingenio</i> .....	564
	<i>Zyje się z talentu</i> .....	565
[22.]	Avarus et pauper .....	564
	Chciwy i biedny .....	565
[23.]	Ad iuristas .....	564
	Do prawników .....	565
[24.]	Pro iisdem defensio .....	564
	Tychże obrona .....	565
[25.]	Ad neosponso amicos .....	564
	Do przyjaciół nowożeńców .....	565
[26.]	Felicitas furum .....	564
	Szczęście złodziei .....	565
[27.]	In Tullum, arrogantem sciolum .....	564
	Na Tula, zarozumiałego mędrka .....	565
[28.]	Ad Peril[lustrissimum] et a[dm]odum R[everendum] D[ominum] Mat[thiam] Jagodowicz .....	566
	Do Jaśnie Wielmożnego i wielce Szanownego Pana Macieja Jagodo- wicza .....	567
[29.]	Ad Excellentiss[imum] et Clariss[imum] D[omi]num Simonem Gaw- łowicki .....	566
	Do Najznakomitszego i Najsławniejszego Pana Szymona Gawłowic- kiego .....	567
[30.]	Petitio timida .....	566
	Nieśmiała prośba .....	567



[31.]	Blancus quantus .....	566
	Jak wielki jest Blankus .....	567
[32.]	De cerevisia Szumliniana .....	566
	O szumlińskim piwie .....	567
[33.]	Ad G[e]n[e]r[o]sum D[ominum] Gabrielem Brzechffa .....	566
	Do Szlachetnego Pana Gabriela Brzechffy .....	567
[34.]	Ad pios manes a[dm]odum R[everendi] P[atris] Adami Heynicii So- c[ietatis] I[esu], Sereniss[imi] Polon[iae] et Suec[iae] Princ[ipis] confessarii. Exclamat[io] ex nominis ipsius notatione: <i>Hej-nic-jus</i>	566
	Do pobożnych cieni wielce Czcigodnego Ojca Adama Hejnicjusza z Towarzystwa Jezusowego, spowiednika Najjaśniejszego Księcia Polski i Szwecji. Zawołanie z zapisu jego nazwiska: <i>Hej-nic-jusz</i> ..	567
[35.]	Ad Faustinum physicum .....	566
	Do Faustyna fizyka .....	567
[36.]	Ad quendam pollicentem multa .....	566
	Do jednego wiele obiecującego .....	567
[37.]	In quendam .....	566
	Na pewnego .....	567
[38.]	Piis manibus G[e]n[e]rosi D[omini] Andreae Laskowski, Sereniss[imi] Polon[iae] et Suec[iae] Princ[ipis] oeconomi .....	568
	Pobożnym ceniom Szlachetnego Pana Andrzeja Laskowskiego, za- rządcy Najjaśniejszego Księcia Polski i Szwecji .....	569
[39.]	Ad amicum de suo silentio .....	568
	Do przyjaciela o swoim milczeniu .....	569
[40.]	Ad Generosum D[ominum] Stanis[la]um Woysza. Anagramma: „ucsor” – „Orcus” .....	568
	Do Szlachetnego Pana Stanisława Woyszy. Anagram: „żona” – „noża” ..	569
[41.]	Ad eundem .....	568
	Do tegoż .....	569
[42.]	Ad amicum munificum .....	568
	Do przyjaciela szczodrego .....	569
[43.]	Aulica fides maior .....	568
	Dworska wiara większa .....	569

[44.]		
	Ad amicum Albertum Constantem .....	568
	Do przyjaciela Alberta Konstansa .....	569
[45.]		
	Ad eundem .....	568
	Do tegoż .....	569
[46.]		
	Generosus D[omi]nus, D[ominus] Guilhelmus de Elgina Ines, S[er]enissimae R[egiae] Maiestatis capitaneus, fraternae Musae militari manu accinit .....	568
	Wielmożny Pan, Pan Wilhelm z Elginy Ines, kapitan Najjaśniejszej Królewskiej Mości, braterskiej Muzie ręką żołnierską przygrywa .....	569
	Aparat krytyczny .....	572
	Objaśnienia .....	572
	Ilustracje .....	579
	Spis ilustracji .....	591

# BIBLIOTEKA PISARZY STAROPOLSKICH



ukazały się:

HIERONIM MORSZTYN, *Światowa Rozkosz*

wydał Adam Karpiński

tom 1

KASPER TWARDOWSKI, *Pochodnia Miłości Bożej*

wydał Krzysztof Mrowcewicz

tom 2

KASPER MIASKOWSKI, *Zbiór rymów*

wydała Alina Nowicka-Jeżowa

tom 3

WACŁAW POTOCKI, *Muza polska*

wydał Adam Karpiński

tom 4

SEBASTIAN GRABOWIECKI, *Rymy duchowne*

wydał Krzysztof Mrowcewicz

tom 5

SEBASTIAN FABIAN KLONOWIC, *Roxolania \* Roksolania*

wydał i przełożył Mieczysław Mejor

tom 6

KASPER TWARDOWSKI, *Lekcje Kupidynowe*

wydał Radosław Grześkowiak

tom 7

STANISŁAW GROCHOWSKI, *Wirydarz*

wydała Justyna Dąbkowska

tom 8

ALEKSANDER TEODOR LACKI, *Pobożne pragnienia*

wydał Krzysztof Mrowcewicz

tom 9

- MIKOŁAJ KOCHANOWSKI, *Rotule*  
wydał Adam Karpiński  
tom 10
- KASPER TWARDOWSKI, *Łódź młodzi z nawalności do brzegu płynąca*  
wydał Radosław Grześkowiak  
tom 11
- JAN ŻABCZYC, *Symfonije anielskie*  
wydał Adam Karpiński  
tom 12
- SZYMON ZIMOROWIC, *Roksolanki*  
wydał Radosław Grześkowiak  
tom 13
- ANDRZEJ MAKSYMILIAN FREDRO, *Monita politico-moralia* \*  
*Przestrogi polityczno-obyczajowe*  
wydały Ewa Jolanta Głębička i Estera Lasocińska  
tom 14
- ERAZM OTWINOWSKI, *Pisma poetyckie*  
wydał Piotr Wilczek  
tom 15
- P. CORNEILLE \* J.A. MORSZTYN, *Cyd albo Roderyk*  
wydali Adam Karpiński i Adam Stepnowski  
tom 16
- SAMUEL TWARDOWSKI, *Przeważna legacja Krzysztofa Zbaraskiego*  
wydał Roman Krzywy  
tom 17
- G.M. VERDIZZOTTI \* M. BŁAŻEWSKI, *Setnik przypowieści uciasznych*  
wydał Jan Ślaski  
tom 18
- ADAM KORCZYŃSKI, *Wizerunek zlocistej przyjaźnią zdrady*  
wydał Radosław Grześkowiak  
tom 19
- HIERONIM MORSZTYN, *Filomachija*  
wydał Radosław Grześkowiak  
tom 20
- Dialogus in Natali Domini* \* *Dialog na Narodzenie Pańskie*  
wydała i przełożyła Joanna Ziabicka  
tom 21
- ADRIAN WIESZCZYCKI, *Utwory poetyckie*  
wydała Anna Gurowska  
tom 22
- MIKOŁAJ SĘP SZARZYŃSKI, *Poezje zebrane*  
wydali Radosław Grześkowiak i Adam Karpiński  
przy współpracy Krzysztofa Mrowcewicza  
tom 23

- SAMUEL TWARDOWSKI, *Pałac Leszczyński*  
wydał Roman Krzywy  
tom 24
- SZYMON STAROWOLSKI, *De claris oratoribus Sarmatiae \**  
*O znakomitych mówcach Sarmacji*  
wydała i przełożyła Ewa Jolanta Głębicka  
tom 25
- MACIEJ KAZIMIERZ SARBIEWSKI, *Epigrammatum liber \* Księga epigramatów*  
wydały i przełożyły Magdalena Piskała i Dorota Sutkowska  
tom 26
- ABRAHAM ROŻNIATOWSKI,  
*Pamiętka krwawej ofiary Pana Zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa*  
wydał Janusz S. Gruchała  
tom 27
- MICHAŁ JURKOWSKI, *Historyje świeże i niezwyuczajne*  
wydał Mariusz Kazańczuk  
tom 28
- KLEMENS BOLESŁAWIUSZ, *Przeraźliwe echo trąby ostatecznej*  
wydał Jacek Sokolski  
tom 29
- JAN GAWIŃSKI, *Dworzanki albo Epigrammata polskie*  
wydał Jacek Głażewski  
tom 30
- SEBASTIAN PETRYCY, *Horatius Flaccus w trudach więzienia moskiewskiego*  
wydał Jacek Wójcicki  
tom 31
- STANISŁAW HERAKLIUSZ LUBOMIRSKI, *Dziela proza,*  
t. 1: *Rozmowy Artaksesa i Ewandra*  
wydała Justyna Dąbkowska-Kujko  
tom 32
- F. SARACINELLI \* S.S. JAGODYŃSKI, *Wzbawienie Ruggiera z wyspy Alcyny*  
wydał Roman Krzywy  
tom 33
- HIERONIM MORSZTYN, *Historija ucieszna o królewnie Banialuce*  
wydał Radosław Grzeškowiak  
tom 34
- JAN GAWIŃSKI, *Sielanki z Gajem zielonym*  
wydała Ewa Rot  
tom 35
- MIKOŁAJ REJ, *Kupiec*  
wydała Anna Kochan  
tom 36
- KAROL MIKOŁAJ JUNIEWICZ, *Refleksyje duchowne*  
wydał Maciej Pieczyński  
tom 37

- OLBRYCHT KARMANOWSKI, *Wiersze i listy*  
wydał Radosław Grześkowiak  
tom 38
- FRANCISZEK GRADOWSKI, *Hodoeporicon Moschicum \* Wyprawa moskiewska*  
wydał Bartłomiej Czarski  
tom 39
- SAMUEL TWARDOWSKI, *Władysław IV, król polski i szwedzki*  
wydał Roman Krzywy  
tom 40
- GIAMBATTISTA MARINO \* ANONIM, *O zabiciu Młodzianków*  
wydał Radosław Rusnak  
tom 41
- STANISŁAW MORSZTYN, *Hippolit. Tragedyja, jedna z dziesiąci,  
które wierszem łacińskim napisał Seneka, na polskie przetłumaczona  
\* Andromacha. Tragedyja z francuskiego przetłumaczona*  
wydali Michał Bajer i Radosław Rusnak  
tom 42
- ANDRZEJ ZBYLITOWSKI, *Wiersze zebrane*  
wydały Anna Kochan i Emilia Żybert-Pruchnicka  
tom 43
- ERAZM Z ROTTERDAMU \* ANONIM, *Księgi, które zowią Język*  
wydała Justyna Dąbkowska-Kujko  
tom 44
- JAKUB SOBIESKI, *Mowy pogrzebowe*  
wydały Maria Barłowska i Małgorzata Ciszewska  
tom 45
- ALBERT INES, *Acroamata epigrammatica \* Epigramaty mile dla ucha*  
wydały i przełożyły Magdalena Piskała i Dorota Sutkowska  
tom 46

**w przygotowaniu:**

- WESPAZJAN KOCHOWSKI, *Ogród Paniński*  
w opracowaniu Romana Mazurkiewicza i Wiesława Pawlaka
- HIERONIM FAŁĘCKI, *Wojsko serdecznych  
nowo rekrutowanych na większą chwałę Boską afektów*  
w opracowaniu Macieja Pieczyńskiego
- JAKUB KAZIMIERZ HAUR, *Merkuryjusz polski  
dobremi nowinami, wesolemi awizami wierszem pisany*  
w opracowaniu Joanny Partyki
- WALENTY BARTOSZEWSKI, *Utworthy poetyckie*  
w opracowaniu Moniki Kardasz

- MARCIN HIŃCZA, *Plęsy Aniołów Jezusowi narodzonemu,  
naświętszego Krzyża tańce*  
w opracowaniu Alicji Bielak
- ŁUKASZ GÓRNICKI, *Dworzanin polski*  
w opracowaniu Marty Wojtkowskiej-Maksymik
- WACŁAW POTOCKI, *Syloret*  
w opracowaniu Elżbiety Aleksandry Jurkowskiej
- JUSTUS LIPSJUSZ \* PAWEŁ SZCZERBIC, *Politica pańskie*  
w opracowaniu Estery Lasocińskiej
- JUSTUS LIPSJUSZ \* JANUSZ PIOTROWICZ, *O stałości ksiąg dwoje*  
w opracowaniu Justyny Dąbkowskiej-Kujko
- WACŁAW POTOCKI, *Transakcja wojny chocimskiej*  
w opracowaniu Joanny Krauze-Karpińskiej i Adama Karpińskiego
- WACŁAW POTOCKI, *Pieśni*  
w opracowaniu Mirosławy Hanusiewicz-Lavallee i Adama Karpińskiego
- JAN DYMITR SOLIKOWSKI, *Facies perturbatae... Reipublicae \*  
Sen na jawie albo widowisko... uciemnionej Rzeczypospolitej*  
w opracowaniu Ariadny Masłowskiej-Nowak
- FROWINUS, *Antigameratus*  
w opracowaniu i przekładzie Mieczysława Mejora
- WESPAZJAN KOCHOWSKI, *Niepróżnujące próżnowanie*  
w opracowaniu Janusza S. Gruchały
- PIOTR ARTOMIUSZ, *Tanatomachija, to jest bój ze śmiercią*  
w opracowaniu Anny Nath-Dokurno
- JAN BIAŁUSKI, *Łupieżę martwe skrypty Marcina Gracjana*  
w opracowaniu Patrycji Potoniec
- Dwa epitalamia polskie z XVI wieku*  
w opracowaniu Aleksandry Ćwiklińskiej

